ACADEMIA ROMÂNĂ
Institutul Naţional de Cercetări Economice „Costin C. Kiriţescu“

NOUA ENCICLOPEDIE A ROMÂNIEI. CUNOAȘTEREA ENCICLOPEDICĂ A ROMÂNIEI

Caiet de lucru

6

AGRICULTURĂ ŞI ECONOMIE MONTANĂ

Centrul de Informare şi Documentare Economică

Ediţia de faţă cuprinde lucrări realizate în cadrul
programelor de cercetare ale
Institutului Naţional de Cercetări Economice „Costin C. Kiriţescu”
2013-2018

Domeniul strategic 6.
Cercetări pentru dezvoltarea durabilă a ţării (economic, social, juridic, mediu)

Direcţia prioritară 6.21.
Noua Enciclopedie a României. Cunoașterea enciclopedică a României

Coordonatori:
Acad. Tudorel Postolache, *Dr.* Valeriu Ioan Franc, *M.c.AR,*
Dr. Ilie Bădescu, *M.c.AR,* *Dr.* Ionuț Vulpescu

Publicaţie destinată dezbaterii în cadrul grupului de lucru.
Reproducerea, fie şi parţială şi pe orice suport,
este interzisă fără acordul prealabil al editorului şi al autorilor.

Coordonator: Paula Neacşu, *redactor principal*
Ortansa Ciutacu – *redactor*
Mircea Fâţă, *CS*
Dorina Gheorghe – *redactor principal*
Luminiţa Login – *documentarist principal*
Nicolae Login – *redactor principal*
Mihaela Pintică, *CS III*
Victor Preda – *analist programator*
Aida Sarchizian, *CS III*
Ovidiu Sârbu – *redactor principal*

ISBN 978-973-159-245-9 Apărut 2019

Caiet de lucru

6
Agricultură şi economie montană

CENTRUL DE STUDII ŞI CERCETĂRI DE BIODIVERSITATE AGROSILVICĂ

MANAGEMENTUL BIOECONOMIC ŞI ECONOMIA VERDE ÎN ROMÂNIA – APLICAŢII PENTRU VALORIFICAREA POTENŢIALULUI BIORESURSELOR ALIMENTARE AUTOHTONE, *2013*

CENTRUL DE ECONOMIE MONTANĂ CEMONT

FORME ASOCIATIVE ŞI DEZVOLTAREA ECONOMICĂ DURABILĂ ÎN ZONELE DE MUNTE ALE ROMÂNIEI. INIȚIATIVE, REFLECȚII ȘI EVOLUȚII ÎN CERCETAREA MONTANOLOGICĂ, *2013-2014*

CENTRUL DE ECONOMIE MONTANĂ CEMONT

NOI ȘANSE SUSTENABILE ÎN ECONOMIA RURALULUI MONTAN PRIN FERMELE FAMILIALE ȘI PRODUSUL MONTAN AGROALIMENTAR, CONFORM NOILOR REGULAMENTE ALE UE/CE. EVOLUȚII CONCEPTUALE ȘI ANALIZE PENTRU PERIOADA 2000-2015 - UN RAPORT PRIVIND „STAREA MUNTELUI/2015", *2015*

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIŢESCU”

Program fundamental: III. Noua Enciclopedie a României. Program fundamental al Academiei Română

Tema de cercetare: III.42. Managementul bioeconomic şi economia verde în România – aplicaţii pentru valorificarea potenţialului bioresurselor alimentare autohtone, 2013

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIȚESCU”
CENTRUL DE STUDII ȘI CERCETĂRI DE BIODIVERSITATE AGROSILVICĂ

MANAGEMENTUL BIOECONOMIC ȘI ECONOMIA VERDE ÎN ROMÂNIA – APLICAȚII PENTRU VALORIFICAREA POTENȚIALULUI BIORESURSELOR ALIMENTARE AUTOHTONE

(raport de cercetare)

Coordonator:
Prof. univ. dr. Alexandru Bogdan, MCA

RAPORT

PROGRAM-III. - Noua Enciclopedie a României –Program fundamental al Academiei Române

- coordonator Acad. Tudorel Postolache

Tema – 42- *"Managementul bioeconomic şi economia verde în România – aplicaţii pentru valorificarea potenţialului biore-surselor alimentare autohtone"*

1. Obiective pentru anul 2013

A) Conceptul de management bioeconomic, în relaţie cu "management economic", particularităţi în contextul conceptului de economie verde;

B) Relaţiile dintre economia verde şi economia albastră (günther Poli)

2. Metodologia de cercetare

Observaţi, interpretări, corelaţii între rezultatele actuale bioeconomice ale bioresurselor alimentare şi managementul potenţialului real naţional pe termen scurt, mediu şi lung.

3. Documentarea folosită

Au fost analizate numeroase surse bibliografice realizate de experţi în domeniu, rapoarte ale unor experţi FAO, referate şi comunicări ştiinţifice, documente de Monitor Oficial. Dintre care:

- economia verde realizată în România prin "Câmpuri eoliene";
- economia verde realizată în România prin "Panouri fotovoltaice";
- economia verde realizată în România prin "biocombustibili obţinuţi prin reciclarea rezidurilor, a deşeurilor urbane şi rurale"

4. Stadiul de realizare

Lucrarea este finalizată pentru anul 2013 şi va continua în anul 2014 cu pentagrama de „Putere Verde"

5. Rezultate

- S-a conturat noul concept original de" Putere verde agroalimentară " (Agrifood Green Pwer)

- S-a diferenţiat un „management bioeconomic" un segment teoretic şi aplicativ referitor la „Putere v erde agro-industrială", cu deosebire pentru regândirea şi reînfinţarea în România a indusrtiei agroalimentare şi a industriilor conexe pentru o adevărată economie verde integrată cu independenţă şi suveranitate energetică, inclusiv bioenergetică şi metabolică;

- S-a început definirea „apoptozei economice" în relaţie cu ecergia verde.

6. Rezultate finale prognozate pentru anul 2014

- Elaborarea unei metodologi cadru pentru dezvoltarea României europene şi euroatlantice, pe baza potenţialului plurivalent de energie verde, cu diferenţieri eco-inovative, ale capitalului teritorial autohton.

- Se vor adopta şi dezvolta indicatori de evaluare pentru energia verde românească, inclusiv "Certificate verzi" şi piaţa naţională şi internaţională de profil.

7. Modul de valorificare

Rezultatele cercetărilor s-au valorificat prin publicarea de lucrări ştiinţifice :

1. "BIOECONOMIC IMPACT OF FOOD SAFETY AND SECURITY IN PERSPECTIVE OF EUROPEAN 2020 STRATEGY",
Autori: Bogdan A.T., Ipate Iudith, Seregi Janos , Kovacs Agnes, de la a 55 Conferinţa Internationala Georgikon , Ungaria

2. **New holistic approach of bioeconomics and ecoeconomics theories, practical bridging from the green economy to blue economy, trough new integrated and innovative paradigm about "bio-eco-geo-economy",**
Autori: A.T. BOGDAN , N. ISTUDOR, R. GRUIA, G. F. TOBĂ, N. BULZ, I.GÂF-DEAC, S. CHELMU, C. GĂVAN, I. PRICĂ, Carmen PAŞALĂU, Economic Scientific Research -Theoretical, Empirical and Practical Approaches (ESPERA`13) *

3. "**Developing Georgescu- Roegen's bioeconomics concept with a new smart approach, from "fiat panis" to "habemus panis", based on a new economics theory for globalised biopower through more agrifood and seafood**
Autori: A.T. BOGDAN , N. ISTUDOR, R. GRUIA, G. F. TOBA, S. CHELMU, N. CRACIUN, I. STEGAROIU, C. GAVAN, R.S. SEREA, Carmen PASALAU, Economic Scientific Research -Theoretical, Empirical and Practical Approaches (ESPERA13) *

4."True Cost Economics: Ecological Footprint", Economic Scientific Research -Theoretical, Empirical and Practical Approaches (ESPERA13)
Autor: PICIU Gabriela Cornelia

5.Impact Assessment Of Environmental Taxes In The Field Of Water, Scientific Research -Theoretical, Empirical and Practical Approaches (ESPERA`13) *
Autor: PICIU Gabriela Cornelia

6. Colectivul de lucru

Responsabil temă: Prof.univ.dr. Alexandru T. Bogdan, m.c. al Academiei Române

Colectiv de lucru : C.S. I. Dr. med. vet. ing. Iudith Ipate, C.S. II. Dr. med. vet. G.F. Tobă, CS III M.Th. Paraschivescu, CS. Dr. ing. ec. Mariana Sandu, Drd. Ing. ec, Amalia Gianina Străteanu, Drd. Ing.ec. M.Enache şi Dana Dobre, asistent I.

* Aceste lucrări vor fi corectate şi publicate în primul trimestru al anului 2014

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIŢESCU”

Program fundamental: III. Noua Enciclopedie a României. Program fundamental al Academiei Române

Tema de cercetare: III.41/6.21.8. Contribuţii privind economia zonei montane, 2013/2014

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIȚESCU”
CENTRUL DE ECONOMIE MONTANĂ CEMONT

FORME ASOCIATIVE ȘI DEZVOLTAREA ECONOMICĂ DURABILĂ ÎN ZONELE DE MUNTE ALE ROMÂNIEI.

INIȚIATIVE, REFLECȚII ȘI EVOLUȚII ÎN CERCETAREA MONTANOLOGICĂ

Coordonator:
Prof.univ.dr. H.C. Radu Rey

CUPRINS

ELEMENTE PROGRAMATE 7
1. Obiective asumate prin fişa lucrării: 9
2. Metodologii de cercetare-utilizate 9
3. Documentarea folosită 9
4. Stadiul elaborării lucrării la 30.08.2013: 65% 9
5. Rezultate parţiale obţinute 10
6. Rezultate finale programate. Concluzii şi propuneri care susţin continuarea cercetării în 2014 10
7. Colectivul de cercetare angrenat în realizarea lucrării: 12
INTRODUCERE 13
ELEMENTE DE SPECIFIC ALE ASOCIAŢIILOR AGRICOLE ŞI AGRO-FORESTIERE DIN ZONA MONTANĂ 17
1. Obştea ca asociaţie 18
2. Composesoratele 21
3. Stâna şi văcăria - forme tradiţionale de asociere, în Carpaţii României 25
4. Transhumanţa 28
5. Alte forme de asociere tradiţională ale crescătorilor de animale 29
FORME ASOCIATIVE CU REZULTATE POSITIVE ÎN ZONA MONTANĂ – DUPĂ 1990 32
Federaţia Agricultorilor De Munte – Dorna 37
Asociaţiile Cooperatiste-Ardan 41
Forme asociative de nivel naţional pentru zona montană 42
• **Asociaţia Naţională pentru Dezvoltare Rurală Montană "ROMONTANA": 42**
• **Forumul Montan din România: 44**
Exemple succinte de asociaţii/cooperative din vestul Europei 71
Unele concluzii 75
Unele considerente privind asociaţiile cooperatiste 76
UN SCENARIU LOGIC PENTRU UN SISTEM ASOCIATIV-COOPERATIST AGRO-MONTAN ÎN ROMÂNIA 86
STUDIU – CONCEPT: PROIECT DE STRATEGIE MULTIANUALĂ PENTRU CARPAŢII ROMÂNIEI. ORIZONT 2040 94
Sugestii pentru un proiect de subprogram tematic pentru zona montană- în baza unui sistem asociativ-cooperatist sustenabil adaptat specificităţii de mediu, economico-sociale, realităţilor şi nevoilor populaţiei din ruralul montan al Carpaţilor României 95
• **Informaţii utile şi considerente generale 95**

• **Baza de lucru:** 101
• **Justificarea alegerii:** 102
• Cadrul instituţional 105
• **Analiză:** 111
Subprogram tematic: Zona montană. Acţiuni specifice: 113
Viziunea generală -sinteză- 113
Componente ale unui subprogram pentru zona montană. Acţiuni specifice/analize SWOT 120
UNELE ELEMENTE COMPLEMENTARE, NECESARE ÎNCURAJĂRII CREĂRII ŞI DEZVOLTĂRII FORMELOR ASOCIATIVE COOPERATISTE DIN ZONELE MONTANE. LOCURI "ÎNGUSTE": 157
Considerente privind noul cod silvici şi efectele previzibile asupra agriculturii, comunităţilor montane şi economiei naţionale 159
Munţii şi noua împărţire teritorial – administrativă - (regionalizarea) 160
Unele probleme privind regionalizarea: noua organizare administrativ-teritorială şi munţii. „Districtele montane". Politica de masivi montani 163
Politică la nivel de masivi montani 166
Locuri "înguste": considerente privind noul cod silvic şi efectele asupra agriculturii, comunităţilor montane şi economiei naţionale 169
Concluzii 193
BIBLIOGRAFIE 199
ANEXE 205
Anexa 1. Imagini din activităţile asociaţiilor/cooperativelor din zona montană – Carpaţii României (2011-2014 – Foto org. R. Rey) - Ţara Dornelor (Jud. Suceava) 206
Anexa 2. Statutul Federaţiei Agricultorilor de Munte – Dorna 301
Anexa 3. Statutul Asociaţiei Crescătorilor de Animale din localitatea Tulgheş judeţul Harghita 311
Anexa 4. Statutul composesoratului Asociaţia taxalistă Tulgheş – Făget 317
Anexa 5. Statutul – Grupului de Producători de Lapte – Ardan. Statutul – Asociaţiei de Crescători de Ovine – Ardan. 317
Anexa 6. Statutul Asociaţiei Crescătorilor de Animale "Suhardul" – Ciocăneşti, jud. Suceava. 317
Anexa 7. Forumul Montan din România 318

PARTEA I

ELEMENTE PROGRAMATE

1. Obiective asumate prin fişa lucrării:

1.1. Analiza caracteristicilor unor forme asociative tradiţionale din Carpaţii României, cu accent pe economia agroalimentară.

1.2. Analiza unor **noi forme** asociative din zonele montane - post 1990.

1.3. **Formularea unui concept de organizare a producătorilor agricoli montani, în sistem asociativ-cooperatist, la nivel de bioarii tradiţionale**.

1.4. Formularea unui concept de „**Subprogram tematic pentru dezvoltarea rurală montană**" - în cadrul procesului de pregătire a noului Plan Naţional de Dezvoltare Rurală, 2014-2020.

2. Metodologii de cercetare-utilizate

2.1. Selectarea unor forme asociative tradiţionale consolidate din Carpaţii României.

2.2. Analiza şi selectarea unor factori comuni, care au rezistat, în condiţiile economice şi politice ale unor perioade istorice relevante.

2.3. Selectarea unor forme asociative nou apărute, după 1990

3. Documentarea folosită

3.1. Cărţi publicate şi lucrări ştiinţifice privind sistemele cooperatiste din Europa şi România.

3.2. Statute ale diverselor forme asociative din zonele montane.

3.3. Informaţii directe, în comunităţi montane şi utilizarea experienţei proprii a autorului.

3.4. Analiza rezultatelor obţinute prin asociaţii-pilot şi evaluarea şanselor şi metodelor de multiplicare.

4. Stadiul elaborării lucrării la 30.08.2013: 65%

- Colectarea şi studierea materialelor documentare - scrise
- Culegerea de informaţii privind tipuri de asociere agrozootehnice şi forestiere active în zonele montane ale României în sec. XXI
- Selectarea unor forme asociative tradiţionale cu valoare sustenabilă

• Deplasări în teren efectuate pentru obţinerea de informaţii directe şi verificarea rezultatelor aplicării unor soluţii asociative nou create - la nivel de sat/comună sau de bioarie tradiţională (bazine montane)

5. Rezultate parţiale obţinute

• Colectarea de materiale documentare utile pentru formarea unei viziuni de ansamblu privind formele asociative din Carpaţii României

• Selectarea de idei, concepte, experienţe - utile la elaborarea unui concept final, inovativ, pentru valorificarea înaltă a resurselor montane şi conservarea bunelor practici

• Conturarea unor principii şi a unui concept-cadru de organizare asociativ-cooperatistă a producătorilor agricoli montani, la nivel de comunităţi şi de bioarii tradiţionale, având ca scopuri:

- valorificarea eficientă a „produselor montane,", ecologice, cu înaltă valoare biologică. Ameliorarea preţurilor materiilor prime agroalimentare;

- conservarea/ameliorarea pajiştilor montane naturale, a biodiversităţii funcţionale a acestora;

- ameliorarea nivelului de trai al familiilor de producători agricoli montani, combaterea sărăciei şi prevenirea abandonului agricol.

• Corelarea conceptelor formulate cu orientările noii PAC şi a PNDR, 2014-2020.

• Formularea şi publicarea în volum a unui concept de „**Subprogram tematic pentru zona montană. Strategie multianuală - orizont 2040**" (60 pag.).

6. Rezultate finale programate. Concluzii şi propuneri care susţin continuarea cercetării în 2014

6.1. Rezultatele finale programate vizează:

a. Finalizarea şi redactare lucrării (Noiembrie, 2014)

b. Prezentarea publică, în cadrul ştiinţific al INCE (2014/2015)

c. Pregătirea pentru publicare şi publicare a lucrării (2015/2016)

6.2. **Concluzii şi propuneri pentru continuarea cercetării în 2014**

- Finalizarea lucrării în formă mai completă **necesită continuarea obţinerii unor informaţii** şi efectuării de **analize în teren, pe spaţii montane vaste** (aspect dificil, îngreunat de lipsa mijloacelor pentru deplasări tematice)

- Pentru a se ajunge la unele concluzii care să poată deveni şi utile este necesară o evaluare mai detaliată a efectelor economice, sociale şi pri-

vind mediul montan - generate de asociaţiile ce au luat fiinţă în zonele montane, după 1990 şi a căror eficienţă şi sustenabilitate sunt încă neclare.

• Este necesară o perioadă de timp mai extinsă pentru exprimarea unor concluzii privind unele forme asociative-pilot care prezintă un interes deosebit pentru economia montană, ca de exemplu:

- **Asociaţia/cooperativă** a grupurilor de producători de lapte şi de fructe - **ARDAN - jud. Bistriţa Năsăud**

- **Federaţia Agricultorilor de Munte-Dorna**, jud. Suceava

- **Asociaţia Crescătorilor de Animale Tulgheş**, jud. Harghita

- **Asociaţia Crescătorilor de Animale Fărcaşa**, jud. Neamţ

- **Asociaţia Crescătorilor de Animale "Suhardul", Ciocăneşti, jud. Suceava**

- Forumul Montan din România

- Asociaţia Naţională pentru Dezvoltare Rurală – Montană, "Romontana".

• O continuare a cercetării în anul 2014 a devenit necesară şi prin **nevoia de cristalizare a unei direcţii de orientare spre formele asociative-cooperatiste** şi spre fermele familiale mai mici, inclusiv din Zona Montană Defavorizată (ZMD), abordate şi impulsionate prin noua Politică Agricolă Comună şi noul PNDR 2014-2020, inclusiv prin Regulamentele UE/CE nr. 1151/2012 şi nr. 665/2014, cu privire la "produsul montan".7. Modul de valorificare a rezultatelor

6.3. Parţiale (efectuate):

a. Prin **susţinerea publică, în mediul ştiinţific** şi profesional lărgit, a unor lucrări cu tema asociaţiilor cooperatiste - montane, la **nivel naţional şi internaţional** (Efectuate în 2012-2013, la: Universitatea Babeş Bolyai - Cluj, Conferinţa internaţională „Rural Mountains Areas"/Sighetul Marmaţiei: Institutul de Cercetare-Dezvoltare pentru Montanologie, Cristian-Sibiu (ASAS) - Seminar ştiinţific naţional/2012; Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice; INCE; AN Pajişti/cu USAMV - Cluj, Iaşi, Bucureşti, Timişoara, Craiova/Plaiul Şarului - jud. Suceava; Durău-Neamţ- Seminar Ştiinţific Parcul Naţional Ceahlău (2013), Espera 2013, 2014; Seminarele şt. ale CEMONT.

- Dezbatere naţională privind munţii României - 4 Decembrie, 2013, Aula Magna a Academiei Române

b. Prin **publicarea unor lucrări** privind formele asociative – montane şi a unor lucrări "suport":

- Lucrarea „Strategie multianuală pentru Carpaţii României - Orizont 2040. Concept de Subprogram tematic pentru zona montană" (l. română şi l. engleză, 109 pag.).

- „Subprogram tematic pentru zona montană. Orizont 2040” - difuzată în mediul academic, universitar şi la MADR, consilii judeţene, comunităţi montane - prin efort propriu (Editura „Terra Nostra”, Iaşi 2013 - CNCSIS; 60 pag.).

- Lucrarea „Mountain and Eco-Economy. A new attitude in the 21st Century. Economic Recession and Efforts in the Romanian Carpathians” - In Journal of Setlements and Spatial Planning” Special Issue no.1/2012; Cluj, University Press.

6.4. Finale

• Prin **prezentarea publică, parţială, a lucrării** în mediul ştiinţific academic (2014)

• Prin **publicarea lucrării** şi punerea **la dispoziţia mediului ştiinţific şi instituţiilor interesate (2015/2016)**.

7. Colectivul de cercetare angrenat în realizarea lucrării:

- Coordonatori de Program

Acad. Ioan Păun Otiman

Prof.univ.dr. Gheorghe Zaman, m.c.

- Coordonator (autor) de temă:

Prof.univ.dr.h.c. Radu Rey

- Colaboratori (Studiu: ”Subprogram tematic pentru zona montană”/PNDR):

1. Dr.ing. CS 1 Mariana Rusu - Director g-ral Institutul de Cercetare-Dezvoltare pentru Montanologie, Cristian-Sibiu, cercetător asociat la CEMONT/INCE.

2. Dr.ec. Lazăr Latu - Cercetător asociat - CEMONT/INCE.

3. Conf.univ.dr. Avram Fiţiu - USAMV-Cluj-Napoca

4. Ing. Ioan Agapi - Director „Federaţia Agicultorilor de Munte - Dorna; Vicepreşedinte „Euromontana”.

5. Prof.col. (r.) Petre Cătineanu - Preşedinte-Asociaţia Bio - Bistriţa-Năsăud; Preşedinte Cooperativa Ardan - Bistriţa-Năsăud, Prim-vicepreşedinte al Filialei Forumului Montan din România – Bistriţa-Năsăud.

INTRODUCERE

Marea zonă montană a României, peste 30% din teritoriul naţional, a reprezentat un areal bine populat, cu tradiţii multiseculare, cu constrângeri naturale severe şi forme de activitate economică şi de viaţă umană, mai ales în domeniul de bază, cel agrozootehnic, marcate de **specificitate profundă**, **neasimilabilă zonelor de câmpie şi colinare**.

Experienţa ultimilor 22 ani a demonstrat clar că o bună guvernanţă pentru munte nu se poate realiza „**în amestec**" cu celelalte zone. Muntele României este prea **mare**, cu **diferenţieri** geo-climatice, economice şi tradiţionale, **prea accentuate**. **România nu are, istoric, o experienţă proprie de bună guvernanţă pentru munte**. Presiunea zonelor **nemontane**, în domeniul agro-zootehnic, ca „motor" al întregii economii rurale (70%) este **prea mare**, cu **pericolul marginalizării continue a agriculturii montane**.

Nivelul de **competenţe** pentru specificitatea munţilor deosebit de necesar unei bune guvernanţe, echilibrate, este **excesiv de precar**, la **toate nivelele centrale** şi chiar judeţene şi locale.

Importanţa economică, socială, culturală şi de mediu, a zonelor montane este **foarte mare**, asigurând un **echilibru stabil** şi durabil la nivel naţional şi **o bază de resurse regenerabile**, de **valoare inestimabilă**.

• Şcoala agricolă românească nu a produs aproape nimic pentru specificul agro-economic şi modul de viaţă, montane.

Timp de **peste 50 de ani** de comunism, **tendinţa politică** a fost **nu dezvoltarea** ci **slăbirea** şi distrugerea proprietăţii private şi **implicit a marii rezerve tradiţionale**, economico-culturale şi spirituale, care **încă mai rezistă în zonele montane**.

Eforturile de **după 1990** au fost multiple, dar au existat **agresiuni repetate**, atât din **interiorul** ministerului agriculturii (conceput şi organizat exclusiv pentru marea agricultură) cât şi din **exteriorul** acestuia, fie din interese private, fie prin **slabele competenţe** la nivelul birocraţiei tehnice şi a mediului politic. Multiple **semnale externe**, de susţinere a muntelui, au generat elemente de **progres, punctuale**, ca **staţii-pilot**, pentru dezvoltare durabilă în specific montan, dar **nu au putut determina aplicarea generalizată, consecventă, a unei strategii politice multianuale** în favoarea zonelor montane, aşa cum este strict necesar.

• Numeroasele **schimbări politice** au **afectat sistematic instituţiile create**, până la desfiinţare (ex.: Comisia Zonei Montane din România (1993) – cu 28 comisii judeţene ale muntelui, Direcţia Generală a Zonei Montane/MADR – 1997, cu serviciile judeţene ale zonei Montane (direcţiile agricole judeţene), Institutul de Montanologie, Cristian – Sibiu (1997), Agenţia Naţională a Zonei Montane – 2010; Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi – CEFIDEC, Vatra Dornei). S-au întârziat intervenţii, s-**a barat procesul dezvoltării**, deschizându-se larg calea unor forme de capitalism "sălbatec", care a instalat **sisteme monopoliste agresive**, făcând „**figuraţie**" **de concurenţă**, ieşind **în afara cadrului unui sistem democratic**. **În ultimii 22 de ani**, instituţiile **specializate** pentru munte, create cu mari eforturi, de **pionierat**, au suportat agresiuni continue, concretizate în 20 **restructurări**, cu efecte descurajante şi mari pierderi de personal calificat pentru specificitatea montană**.**

Cercetarea ştiinţifică a făcut unele eforturi dar nu a fost susţinută la nivelul minim necesar. Sistemul de învăţământ gimnazial din cele peste 600 localităţi montane nu a fost adaptat la nivelul necesar specificităţii economiei agricole şi rurale de tip montan, iar iniţiativa creării şcolilor profesionale de agricultură montană a fost întreruptă din curs, în fază avansată (2009).

• **Preţurile derizorii pentru materiile prime**, laptele şi carnea, o problemă definitorie, au generat în scurt timp o puternică destabilizare şi **descurajare a celor peste 2 milioane de agricultori montani**, care pe **cel mai puţin productiv pământ** al ţării, cu **cele mai mici consumuri energetice** şi în sisteme **natural-reproductive**, produc **hrană umană de calitate** pentru **peste 3 milioane de oameni din ruralul şi oraşele montane**, agricultorii-crescătorii de animale montani fiind totodată unicii depozitari ai unor **extrem de valoroase tradiţii de bune practici agro-economice şi cultural-spirituale**, o **comoară a naţiunii**, dar **şi a Uniunii Europene**.

• **În 2013, faţă de 1994, se constată**: **scăderi dramatice** ale efectivelor de bovine (~50%) şi ovine (>80% în fermele mici) şi în consecinţă reduceri majore ale volumului de îngrăşăminte organice, **degradări**, de gravitate majoră, **a florei naturale** a păşunilor şi fâneţelor, **una dintre marile bogăţii ale României**, tot mai importantă în sec. XXI şi pe mai departe. **Tineretul agricol montan** se resemnează şi **migrează masiv** spre oraşe şi străinătate, apărând pericolul depopulării ruralului montan şi chiar a deşertificării umane (ex. satul Pădureni – jud. Hunedoara, cu un singur locuitori în 2014).

Dispar, anual, cătune şi **chiar sate întregi**, iar acest **abandon economic nu mai poate fi recuperabil** în condiţiile actuale, marcat şi de crize economico-financiare, alimentare, ş.a., de **creşterea demografică**, de schimbările climatice şi de alternativele pentru o viaţă mai sigură şi mai puţin grea, ş.a. Dacă în 1994 statistica consemna existenţa a cca. 950.000 gospodării montane în Carpaţii României – în 2013 numărul acestora s-a redus la cca. 850.000.

Atitudinea agresivă a domeniului silvic, manifestă prin înglobarea în fondul Silvic a cca. 300.000 ha. de pajişti naturale, prin schimbare de destinaţie (!) şi lipsa de toleranţă în raporturile dintre pădure şi animale, cu viziuni înguste, de interese unilaterale şi în general economice şi sociale, ilustrează apariţia unui grav dezechilibru cu consecinţe dintre cele mai păgubitoare pe termen mediu şi îndelungat.

• În faţa acestor realităţi de **înaltă gravitate prin consecinţe economice**, social-culturale şi de mediu, care **vizează însăşi viitorul naţiunii**, cu relevanţă şi pentru Uniunea Europeană, **o schimbarea radicală de atitudine** se impune.

Este o **nevoie presantă şi urgentă** de o **Strategie de dezvoltare durabilă a Zonei Montane**, de tip **multianual**, care să fie acceptată ca proiect de Ţară, **prin acord pluripartinic**, ca o problemă de important **interes naţional peren**. Această Strategie **să nu se modifice în funcţie de schimbările din ciclurile politice şi să fie însoţită de un program concret care să se aplice în mod ferm.** Muntele răspunde mai lent şi are nevoie de timp pentru schimbări şi consolidare.

• Pentru prima dată de la aderarea României la Uniunea Europeană, **de la nivelul Comisiei Europene a venit orientarea** pentru **noul Plan Naţional de Dezvoltare Rurală (PNDR), 2014-2020**, ca statele membre să **poată** prezenta **Subprograme tematice**, care să vizeze condiţii şi nevoi **specifice**. A apărut astfel **oportunitatea (istorică)** pentru ca România să susţină un **„Subprogram tematic pentru zona montană"**.

A fost **o ocazie rară** de care ar trebui **ca România să profite** (Filosoful Jean Jaques Rouseau spunea că trenul dezvoltării trece cam odată la un secol pe lângă naţiuni. Dacă naţiunea va avea înţelepciunea de a prinde acest tren, atunci va urma dezvoltarea sa. . .

Dacă nu... mai aşteaptă 100 de ani...

• Faţă de fenomenele agro-economice, demografice şi de mediu, ajunse la **limite extreme**, ar devenit contra-productiv să se **întârzie** sau să se **continue cu ambiguităţi** birocratice sau interese de grup restrâns, deoarece **viteza** de propagare a fenomenelor negative riscă să genereze **pierderi majore foarte greu sau chiar imposibil de recuperat**. **Ni-**

meni, nicăieri nu a mai reuşit să readucă la munte, în cifre semnificative, tineretul montan agricol odată plecat şi în cazul muntelui nu **există soluţii economice, de înlocuire a fermierilor montani**, păstrători de tradiţii şi **adaptaţi fizico-psihic** muncii şi mediului montan.

Nici **demografic** şi nici **tehnologic**, **nu se pot face „transferuri" însemnate dinspre câmpie/deal spre munte** şi cu atât mai puţin de populaţii orăşeneşti, spre economia agro-zootehnică montană.

Se cer luate un complex de măsuri integrate adaptate specificităţii montane pe plan economic – cu motivarea mai ales a tinerilor agricultori pe plan educaţional – prin adaptarea sistemului de învăţământ gimnazial la realităţile muntelui şi crearea unor şcoli profesionale de agricultură montană; pe plan fiscal – printr-o politică de fiscalitate cu reduceri sau ameliorări de taxe şi impozite – diferenţiate pe grade de dificultate; pe plan **legislativ şi organizatoric**, prin noi acte normative şi crearea de noi structuri organizatorice, instituţionale, susţinerea organizaţiilor neguvernamentale reprezentative. Dar **soluţia de "salvare"**, prin care să se poată realiza un sistem **sustenabil autoreproductiv**, rămâne cea a **creării sistemului asociativ-cooperatist**, de tip occidental, bazat pe valorificarea "**produselor montane**" de înaltă calitate – în folosul direct al producătorilor, al fermelor familiale montane (Regulamentul nr. 1151/2012 ale Uniunii Europene (PE+CE) şi Regulamentul delegat al Comisiei Europene, nr. 665/2014 – privind "produsul montan, cu aplicabilitate pe întreg teritoriul UE").

ELEMENTE DE SPECIFIC ALE ASOCIAŢIILOR AGRICOLE ŞI AGRO-FORESTIERE DIN ZONA MONTANĂ

Formele de asociere care au existat sau există actualmente în munţii României, sunt multiple şi diferenţiate, funcţie de conjuncturile şi interesele economico-sociale şi politice caracteristice unor anumite perioade istorice.

Vom găsi forme asociative tradiţionale din perioada **pre-feudală**, din perioada **statelor feudale**, din **perioada modernă**, a statului unitar românesc, perioada **postbelică- comunistă** şi **post revoluţionară** - după 1990, cu forme nou apărute, unele inspirate din societăţile vest-europene, cu multe adaptări la realităţile timpului.

În linii mari nu s-a practicat o diferenţiere netă între formele asociative de la câmpie-deal şi munte, cu excepţia perioadei comuniste, a colectivismului şi etatismului din zonele fertile de câmpie şi colinare (CAP, IAS), când marea majoritate a zonelor de munte au rămas **necolectivizate**.

Statutele asociaţiilor locale erau cele care exprimau în fapt elementele **specifice muntelui**. O îndelungată perioadă de timp, asociaţiile din zona de munte (şi nu numai) nu disociau net terenurile agricole de cele forestiere, existând multiple forme de întrepătrundere între activităţile pastorale şi pădurile limitrofe, fapt care a permis o evoluţie în context de echilibru agroforestier şi evoluţia unor practici de tipul amenajamentelor silvopastorale, a sistemului agro-forestier de exploatare a pajiştilor naturale, montane, larg practicate şi astăzi în unele ţări ale Uniunii Europene.

Elementele care dau totuşi specificitate formelor de asociere agropastorale din zona montană, sunt în legătură strânsă cu specificitatea climatică şi de relief - care determină limitări, nuanţate economic în funcţie de microclimatele locale şi gradul de izolare – şi care au produs şi perpetuat, secular, tradiţii marcate de bune practici durabile.

Şansele economice sunt inegale şi legate direct şi mai ales de creşterea animalelor, dar şi de folosinţa pădurilor.

Între Sud, Nord-Vest şi Est sau în intramontanul carpatic diferenţele sunt date de structura geologică a solurilor, de calitatea şi modul de folosinţă a păşunilor şi fâneţelor şi în mai mică măsură a

arabilului şi livezilor şi de temperaturile medii anuale de perturbări şi excese climatice, perioadele mai lungi sau mai scurte de vegetaţie. Diferenţe există şi în modul de evoluţie şi de manifestare a tradiţiilor economice şi culturale şi privind persistenţa sau fragilitatea ”bunelor practici”. Zonele de munte mai calde şi cele care au tangenţă directă cu zonele premontane - colinare, ca şi zonele apropiate de centre comerciale mai importante, sunt natural mai avatajate economic.

Trashumanţa reprezintă o particularitate, cu localizare tradiţională mai concentrată în zona Mărginimii Sibiului, sau în comune mari ca Breţcu, Bran, Vaideeni sau Novaci, ş.a., fără a depăşi 8-10% din totalul efectivelor de ovine, făcând obiectul unor însemnate mutaţii după 1990, cu migrare spre câmpie şi folosirea incompletă a pajiştilor montane deţinute sau chiar cu abandonarea păstoritului la munte şi în consecinţă resălbăticirea florei furajere.

Formele asociative mai vechi din Carpaţii României se diferenţiază şi regional în spaţiul românesc (Moldova, Ţara Românească şi Transilvania), unde regăsim noţiunea de ”obşte”, ca formă specială de organizare a vechilor sate româneşti.

1. Obştea ca asociaţie

Baza **OBŞTEI** ca formă de organizare socială o constituie stăpânirea şi folosirea în comun a patrimoniului funciar al satului (păşuni, păduri şi mai rareori fâneţele şi arabilul).

În Transilvania obştea de păşuni şi pădure - după 1761-64 - se numea **COMPOSESORAT**.

O complexă cercetare asupra obştiilor a întreprins-o sociologul Henri H. Stahl ("Contribuţii la studiul satelor devălmaşe româneşti" - 3 vol., 1958-1965).

În cadrul obştei fiecare ins avea dreptul nelimitat de a desţeleni dintr-o pădure câtă parte îşi dorea şi putea să o lucreze cu familia sa (fenomenul de "lăzuire" - în Bucovina). Locul luat în stăpânire devenea astfel al său şi putea fi moştenit de urmaşi.

Deoarece populaţia unui sat era formată de una sau câteva "cete de neam", proprietăţile formau un singur trup de moşie cu o structură care urma structura de rudenie a satului. Membrii unei cete de neam se considerau "scoborâtori" dintr-un "moş" sau "bătrân", întemeietor al satului şi numai acestora li se va recunoaşte dreptul de stăpânire în cadrul obştei.

O obşte avea în frunte "sfatul bătrânilor" denumiţi şi "oameni buni" - care rezolva disputele economice, de familie, asigura buna cuviinţă, ş.a. - deci controlul social în interiorul comunităţii.

Juridic, obştea dispunea de un cod nescris al dreptului cutumar ("obiceiul pământului") - o regulă fiind dreptul la preemţiune, înainte de cumpărare, a comunităţii asupra individului, care nu avea voie să vândă pământul său unui străin. Scopul principal era limitarea fărâmiţării dreptului de proprietate.

Obştea funcţiona ca sistem relativ închis având şi privilegiul masculinităţii (transmiterea dreptului pe linie bărbătească) şi căsătoria în interiorul grupului (endogamă).

Presiunea marii proprietăţi feudale nu a permis obştei să reziste. Astfel la mijlocul sec. XIX, dispare obştea din Ţara Vrancei - o confederaţie de tip arhaic, unică în Europa. Obştea a existat nu doar la scara comunităţii, ci şi în uniuni obşteşti, ca formaţiuni pastorale premergătoare statelor feudale româneşti.

În Bucovina, în anul 1120, Dorna şi Câmpulungul formau o mică "republică" românească, un voievodat sau cnezat, care abia în 1352 devine dependentă de statul feudal al Moldovei, constituită sub forma "Ocolului Câmpulungului" (T. Balan, D. Verenca, G. Catargi, D. Onciul). Aceşti ţărani erau liberi, nu depindeau de boieri, acest drept fiind mereu reînnoit de domnitorii Moldovei. Fiecare nou-venit primea un "lot" de pământ, începea "lăzuirea" pădurii şi se forma o atenenţă sau un cătun. Când pământul (păşunea) se folosea în comun se forma o obşte - fenomen ce a dăinuit aici şi în secolul XX.

Locuitorii "ocolului" aveau privilegii: dreptul de a "lăzui" pădurile făcându-le poieni şi fânețe, oriunde doresc, devenind astfel stăpâni ai acestor locuri. O comunicare din 1773 (I. Cârste - vornic) devine ilustrativă: "Traiul la munte fiind greu şi aprovizionarea anevoioasă, domnii ţării s-au milostivit, dispunând ca locuitorii ocolului să nu dea nici un fel de plată sau dare - nici pentru casă, nici pentru dejma fânaţurilor, nici pentru păşunatul vitelor, nici pentru pescuit şi vânătoare, nici pentru tăiatul lemnelor din pădure" - o condiţie fiind obligaţia de a asigura străji pe la plaiuri şi cărări[1].

Locuitorii Ocolului Câmpulung Moldovenesc erau nevoiţi să arendeze mereu terenuri la şes - pentru cultivat cereale şi alte plante de interes pentru hrană, a căror cultivare la munte nu era posibilă sau suficient de rentabilă (ex.: plantele termofile).

[1] R. Rey – "Viitor în Carpaţi", 1979 – Ed. Scrisul Românesc, Craiova

După ocuparea Bucovinei de către austrieci (1775) vechile privilegii au fost nesocotite - desființându-se o stare de lucruri cristalizată de secole, aspect ce a declanşat o îndelungată luptă inegală - încheiată după procese ce au durat 89 de ani - cu multiple brutalităţi şi două răscoale locale.

Numărul foarte mare de vite a determinat administraţia austro-ungară să evite o colonizare intensă şi să lase Bucovina ca o "rezervaţie" pentru creşterea vitelor.

În sec. XX obştea a supravieţuit doar sporadic şi modificată în conţinut.

De exemplu la Şirnea - Bran s-a putut descrie o obşte pastorală funcţionând după regulile genului: teritoriu stăpânit în devălmăşie, drepturile distribuite pe cote-părţi, domeniu de proprietate măsurat în ocoale şi dramuri, expresia "fraţi de munte" fiind folosită ca formă de adresare între obşteni (Gh. Gheană, 1969).

Caracteristicile obştilor de moşneni sau răzeşi sunt preluate prin Legea nr. 1/2000 pentru reconstituirea drepturilor de proprietate asupra terenurilor agricole şi forestiere (Cap. III, ”Retrocedarea terenurilor forestiere”, art. 26) cu reglementarea formelor asociative de proprietate asupra terenurilor cu vegetaţie forestieră, păşunilor şi fâneţelor:

- obşti de moşneni, în devălmăşie;
- obşti de răzeşi, nedivizate;
- composesorate;
- obşti de cumpărare;
- păduri grănicereşti;
- păduri urbariale;
- comune politice;
- cooperative;
- alte comunităţi şi forme asociative cu diferite denumiri.

Aceste forme asociative se reorganizează în baza Legii nr. 1/2000 în formele asociative **iniţiale**.

În Codul Silvic din anul 1910 - folosit pentru legea nr. 1/2000, sunt reglementate: stabilirea dreptului de proprietate al moşnenilor sau răzeşilor cu privire la păduri, poieni, goluri alpine, etc. şi la exploatarea pădurilor stăpânite de moşneni sau de răzeşi, în devălmăşie.

Obştea de moşneni nu se regăseşte în categoriile persoanelor juridice impozabile - prin drepturile Codului Fiscal, deoarece scopul activităţilor economice desfăşurate de obştea de moşneni este de a realiza **venituri obţinute prin exploatarea comună**, care **se împart** membrilor obştei, **proporţional** cu cotele-părţi deţinute **sau în mod egal**, dacă acestea nu se cunosc. Aici apare o **deosebire de fond**, deoarece alte organizaţii non-profit, sindicatele, etc. **nu distribuie veniturile către membrii**.

Dacă obştea realizează venituri şi din alte surse decât din agricultură şi silvicultură - evidenţa se ţine defalcat iar impozitarea se aplică numai pentru veniturile extra agro-silvice.

Administrarea şi exploatarea terenurilor forestiere se face conform statutelor formelor asociative admise de legislaţia Statului român din perioada 1921-1946, cu respectarea regimului silvic.

Suprafeţele forestiere aflate în proprietate comună rămân în proprietate indiviză pe toată durata existenţei lor.

Membrii asociaţiilor în devălmăşie sau indiviziune nu pot înstrăina cotele-parte proprii unor persoane "din afara" acestora, iar terenurile nu se pot înstrăina în nici un mod. În caz de dizolvare a asociaţiilor - proprietatea indiviză trece în proprietatea publică a consiliilor locale[2].

2. Composesoratele

Reprezintă o formă de asociere constituită în perioada 1701-1764 când Transilvania făcea parte din Imperiul Habsburgic, în care proprietăţile sunt administrate împreună de către persoane desemnate prin votul majorităţii, fiecare membru păstrându-şi dreptul de proprietate asupra terenurilor.

Composesoratele au fost înfiinţate ca formă de folosinţă comună a păşunilor, fâneţelor şi pădurilor iniţial de către membrii regimentelor grănicereşti secuieşti de graniţă, create de împărăteasa Maria-Tereza. Populaţia maghiară locuitoare în Ardeal era mult mai mică decât cea română, autohtonă, care deşi majoritară, era fără drepturi.

În perioada iniţială a Imperiului dualist Austro-Ungar - proprietatea asupra terenurilor rămânea statului. Dreptul de folosinţă comună apare 100 de ani mai târziu, după 1848 când au fost înfiinţate **noi composesorate** iar proprietatea comună a fost transformată în drept de proprietate individuală.

Românii au fost primiţi doar în număr foarte mic în aceste composesorate.

În Transilvania, înainte de 1848, ca şi în Europa, în sistemul feudal, numai nobilul putea fi proprietar de bunuri imobile. Pământul îl lucrau iobagii săi, care primeau dreptul să folosească unele parcele din moşie, să aibă loc de casă, acces la lemne de foc şi construcţie, culegerea de ghindă şi dreptul de a păşuna cu vitele pe păşunea destinată de proprietarul moşiei.

[2] Consulting review, iunie – 2008: ”Cum se impozitează obştile de moşneni” – Av. Doru Bejan

Raporturile juridice dintre nobili (nemeşi) şi iobagi erau stabilite prin norme urbariale (de aici denumirea dată iobagilor de „urbarişti").

De-abia după 1848 bunurile folosite de iobagi trec în proprietatea acestora definitiv, proprietarii moşiilor fiind despăgubiţi de către Stat.

Composesoratele de pădure sunt de 2 categorii: urbariale şi nemeşeşti.

Administrarea composesoratelor trebuia să se facă sub controlul autorităţilor administrative, după un plan economic şi de amenajre. Statul încasează impozit de 20%, taxa de pază, administraţie şi împăduriri şi 7% din valoare vânzărilor.

În proprietate comună - fiecare co-proprietar este proprietarul unei cote-părţi, ideale, din întreg.

Legea 53/1871 stabileşte acordare de pădure unui iobag, de la 2-8 iugăre (1 iugăr = 5.754m^2), corelat cu suprafaţa de teren cultivabil pe care o deţinea iobagul.

Legea 19/1898 cuprinde dispoziţiuni de reglementare a gestiunii pădurilor composesorale, o Comisie administrativă şi Ministerul de Agricultură şi Domenii având atribuţii determinate. Comisia administrativă, prezidată de subprefectul judeţului, asigura formarea registrului membrilor şi promovarea drepturilor, votarea statutelor şi organizarea **asociaţiei agrare**, respectiv controlul. Ministerul Agriculturii şi Domeniilor controla numai valorificarea foloaselor realizate "în afara" planului de exploatare (de amenajament): doborâturi de vânt, apă, lemne putrezite, ş.a. Composesoratele de pădure sunt persoane juridice, cu avizarea statutelor de către Ministerul Agriculturii şi Domeniilor - care pot dobândi drepturi, pot intenta procese, ş.a.

Cele mai multe composesorate nu au fost însă organizate cu personalitate juridică şi asupra acestora nu a existat un control precis.

Legea din 1923, Codul Silvic, a abrogat legea 19 din 1898. Cele mai multe composesorate au avut însă înscrise deja drepturile în **cartea funciară**.

În Codul Silvic se prevede că **judecătorul de ocol** are dreptul de a rectifica drepturile composesorilor, dar **nu şi a celor de proprietate**.

La **aşezămintele de moşneni şi răzeşi** s-a pus pentru prima oară chestiunea stabiliri drepturilor. Diferit de composesorate - unde drepturile sunt înscrise în cartea funciară - cu înscrierea cotelor-părţi din averea întreagă şi întabulare, descendenţii beneficiază de drepturi egale. Composesoratele au existat în fiecare comună, uneori şi 2-3 într-o singură comună.

• **Legea pentru organizarea, administrarea şi exploatarea păşunilor din 1928**, la stabilirea drepturilor pentru composesoratele de păşune - preferă **posesiunea de fapt**.

Drepturile membrilor s-au stabilit ca şi la composesoratele de păduri.

Dacă acestea sunt înscrise în cartea funciară, se iau în considerare. Dacă sunt diferente faţă de posesiunea de fapt - atunci aceasta se ia în considerare, dacă proprietatea este continuă, publică şi are titlu de proprietate.

Când dreptul de proprietate este înscris în cartea funciară "în bloc" şi nu se pot stabili cotele-părţi, atunci toţi coproprietarii vor avea **drepturi egale** (cazul composesoratelor unde nu s-a făcut proporţionalizarea).

Codul Silvic (art. 52) acordă Casei Centrale a băncilor populare drept de control asupra gestiunii economice a composesoratelor. Nu s-a putut aplica în Transilvania unde nu existau băncile săteşti. În 1938 - controlul gestionar trece la Oficiul Naţional al Cooperaţiei Române - slab exercitat şi numai la denunţuri.

Legea din 5.02.1938 trece atribuţiile de control asupra Ministerului Economiei Naţionale. Prin art. 52 din Codul Silvic controlul asupra administrării pădurilor se face de Ministerul Agriculturii şi Domeniilor - ca şi controlul de gestiune a administraţiilor composesoratelor - deci două atribuţiuni **incomparabile** date în mâna organelor silvice. În 1939 apare **Serviciul** pădurilor obştilor, persoanelor juridice şi morale şi al ameliorării terenurilor degradate.

• Este o mare deosebire între co-proprietatea obişnuită şi cea organizată ca composesorat. **La co-proprietatea obişnuită** folosinţele dobândite se împart "**în natură**" iar dacă nu se poate - fiecare membru **poate solicita licitaţia** iar valoarea rezultată **se împarte între copărtaşi, proporţional**.

La composesorate - modul de folosinţă **îl hotărăşte adunarea generală**.

Statul poate cumpăra drepturi indivize de la composesori, **cu drept de preemţiune. Prefectul** judeţului poate asista la adunările generale ale composesoratelor de păşuni şi pădure şi are **drept de control** al gestiunii.

Adunarea generală a composesoratului alege un Consiliu de Administraţie format din**: preşedinte, vicepreşedinte, secretar, responsabilul tehnic şi casier,** fiecare cu **atribuţii foarte precise**.

Păşunile din **interiorul** şi **din apropierea pădurilor** se organizează şi se administrează după **legea de organizare, administrare şi exploatare a păşunilor** (1928) cu urmarea prevederilor codului silvic -

care reglementează administrarea pădurilor **cu corolarul lor - fâneţe, poieni, arături**, care se află **în interiorul** pădurilor precum şi **golurile de munte** destinate obişnuit păşunatului.

La composesoratele unde păşunea este averea cea mai mare - codul silvic operează asupra părţii de pădure, mai mică, cu **amenajament silvico-pastoral**.

Este o stare considerată normală, deoarece membrii composesoratului îşi validează drepturile (cote-părţi), raportate la întreaga avere (păşuni şi păduri). **Actualmente** (2000-2008) unele composesorate din zona montană se constituie sub prevederile **Legii nr.1/2000** pe baza Regulamentelor de funcţionare a vechilor composesorate, având ca bază reforma agrară din 1921.

Un exemplu - îl constituie Composesoratul "**Asociaţia Taxaliştilor**" Tulgheş - Făget, jud. Harghita[3] - reconsiderată după fondarea din 1840 de către locuitorii care aveau în folosinţă comună terenuri de păşune şi pădure cu drepturi de proprietate recunoscute în 1923 după aplicarea reformei agrare din 1921.

Proprietatea asociaţiei este de 1793 iugăre (1 iugăr = 5.754m^2), din care 12 iugăre arabil, 430 iugăre fâneţe, 561 iugăre păşune şi 788 iugăre pădure.

După 6 martie 1945 - suprafeţele de pădure **s-au pierdut** iar asociaţia s-a reconstituit în 1948 cu patrimoniu **doar de fâneţe şi păşuni**. Între anii 1957-1962 Asociaţia Taxalistă a funcţionat ca "**Întovărăşire zootehnică**", în realitate după vechile statute. Din 1991 asociaţia şi-a pierdut personalitatea juridică. Reconstituirea s-a realizat în baza Legii nr.1/2000.

Statutul este elaborat **foarte amănunţit**, cu drepturi, obligaţii şi cu atribuţii clare pentru membrii şi Consiliul de Administraţie.

O caracteristică o reprezintă faptul că **arabilul şi fâneţele se exploatează individual** iar **păşunea şi pădurea - în devălmăşie.**

Profitul net se repartizează astfel:

- **până la 10%:** pentru remunerarea membrilor consiliului de administraţie, fondul de rezervă, investiţii proprii;

- **suma rămasă** - se raportează membrilor composesori cu drepturile fiecăruia. Dacă 5 ani nu se ridică drepturile, cota-parte devine proprietatea composesoratului.

[3] Statutul Composesoratului ”Asociaţia Taxaliştilor” Tulgheş-Făget. La Anexa - 3

3. Stâna şi văcăria - forme tradiţionale de asociere, în Carpaţii României

Economia pastorală de pe întregul lanţ carpatic românesc a presupus din timpuri imemoriale specializarea multor familii sau a unei părţi din populaţia unei etnii - în creşterea animalelor.

Această diviziune a muncii în cadrul obştilor româneşti a însemnat că o categorie de oameni aveau ca ocupaţie **exclusivă** păstoritul, creşterea oilor, caprelor şi vitelor mari sau numai a vitelor.

Şi formele de păstorit s-au specializat: păstorit **sedentar, pendulativ, transhumant**.

Păstoritul agricol local limitat la hotarul comunei, păstoritul cu stâna la munte (cel din zona fâneţelor este cel mai răspândit), iar păstoritul bazat pe păşunea alpină şi iernarea la şes ("transhumant") a avut o perioadă de înflorire în sec. 17-18 - cu regres în sec. XX şi cu "mutaţii" în sec. XXI - în sensul strămutării cu văratul şi iernatul mai ales la câmpie şi în special în zonele vaste rămase neutilizate după 1990, transhumanţa pierzându-şi astfel, în mare parte, caracteristicile tradiţionale, păşunile montane rămânând în mare parte neacoperite cu animale şi lipsite de îngrăşăminte organice, cu forme accentuate de resălbăticire a florei naturale, furajeră, valoroasă, creată în secole de continuitate, aspect deosebit de negativ.

Indiferent de zona de păstorit, creşterea oilor presupune cunoştinţe, deprinderi şi operaţii succesive, cu inventar specializat - care se reflectă în termenul general de **STÂNĂ** ca loc special amenajat, unde se desfăşoară procesul economic după reguli ancestrale şi după un calendar agro-pastoral specific.

Stăpânul oilor poate să nu fie baci sau cioban. **Ciobanul** - păstorul - este cel care poartă oile la păscut, le păzeşte, le dă la strungă şi le mulge şi stă permanent cu oile. **Baciul** este organizatorul şi tehnologul stânii, care răspunde de tot - mai ales de calitatea produselor. Selectarea şi acceptarea **baciului** reprezenta o problemă foarte importantă pentru comunitate, acesta trebuind să fie recunoscut ca priceput în prepararea brânzeturilor, bun organizator şi să fie un om cinstit, corect.

Stâna este cea mai veche formă de asociere şi din zona montană, în esenţă o cooperativă cu caracter sezonier, care a rezistat şi continuă să reziste şi în secoulul XXI - prin forţa tradiţiei.

Cazul cel mai des întâlnit în zonele de munte este cel al "**stânei de strânsură**" - adică baciul, organizatorul de stână care strânge oile satului, închiriază păşunea, munţii (de unde şi denumirea "stăpân de munte"), angajează ciobanii, realizează partea materială a stânii, ţine relaţiile cu posesorii de oi cărora trebuie să le dea cantitatea de caş şi urdă sau şi de unt, uneori şi de lapte acru „la putinică”, stabilită prin "măsura oilor" organizată odată cu plecare la munte. **Măsura oilor** - element de corectitudine cu maximă importanţă - impune măsurarea laptelui de la fiecare oaie (cu "ţâncuşul" sau "sângeapul") şi în funcţie de cantitatea mulsă este stabilită cantitatea de brânză care se cuvine proprietarului oilor. Consecinţele se regăsesc în interesul proprietarilor de oi pentru a ierna bine animalele şi de a asigura reproducţia cu berbeci valoroşi şi auto-selecţia, în sensul de a se menţine pentru reproducţie mieluţele de la oile cu cele mai bune producţii de lapte - în curtea proprie. Momentul "măsurii oilor" reprezintă şi o ocazie de întâlnire şi petrecere - pentru proprietari, baci şi ciobani, inclusiv cu sfinţirea stânei de către un preot - moment care declanşează efectiv perioada de păstorit. În Bucovina de Nord, în zona montană care se regăseşte în teritoriul Ucrainei – “măsura” se practică şi de două ori în timpul “văratului”, pentru a se asigura o corectitudine maxima la împărţirea brânzei – un aliment considerat a fi de bază pentru familie şi obiect însemnat pentru comercializarea surplusului care depăşea nevoile proprietarilor de oi şi vite.

În timpul regimului comunist s-au înmulţit **intermediarii**, "organizatorii de stână", care au împins lucrurile spre abandonarea "măsurii oilor" şi **egalizarea** drepturilor pentru brânză pe cap de oaie, fixând drepturi **mai mici**, din interese proprii şi astfel afectând calitatea efectivelor, prin slăbirea interesului proprietarilor de oi pentru autoselecţie. Drepturile în brânză, în mod obişnuit, se încadrează între 5-7 kg. de caş şi 2 kg. urdă/oaie, cu diferenţe în zonele unde se aplică tehnologia fabricării brânzei “de burduf”, mai consistente.

Turmele de oi - obişnuit de 4-600 capete, ce aparţineau mai multor săteni - erau însoţite de ciobani angajaţi - cca. 1 cioban la 100 oi, sistem care se menţine şi în sec. XXI. Câinii ciobăneşti (carpatini, mioritici, pudei) constituiau şi constituie factori de neînlocuit, atât pentru paza turmelor faţă de desele atacuri ale animalelor sălbatice carnivore (lupi, urşi, râşi) cât şi pentru dirijarea turmei la păşunat. Importanţa câinilor ciobăneşti se regăseşte şi în faptul că la calculul necesarului de făină (mălai) pentru ciobani – erau incluşi şi aceşti câini ciobăneşti, bine dresaţi pentru rolul lol. Diferit de câinii ciobăneşti carpatin sau mioritici, de talie mari, puternici, deseori pătaţi cu negru sau alb, cu rol major în pro-

tejarea turmelor. Câinii ”pudeli” sunt folosiţi frecvent la transhumanţă, fiind de talie mică, obişnuit negri, deosebit de inteligenţi şi agili, neîntrecuţi ”dirijori” ai turmelor în deplasare sau pentru adunarea la ţarcuri (strungă) pentru muls.

Păstoritul „pendulator” la munte durează, tradiţional, de la Sfântul Gheorghe (23 aprilie) până la Sfântul Dumitru (26 octombrie) - când se "răscolesc" oile - proprietarii preluându-şi oile în vederea iernatului în gospodăriile proprii, cu furajare pe bază de fânuri.

La Sfântul Ilie (20 iulie) - se organiza o "nedee" sau “nedeie”, cu tot satul - cu caracter social-cultural, schimb de produse, dar şi schimb de învoire a familiilor, prin căsătorii între tineri din sate diferite - evitându-se endogamia, tradiţie care, în mare parte, s-a pierdut.

De Sânta Marie Mare se opera, inconstant, o primă "răscolire" a oilor - prin aducerea stânelor mai aproape de sat - sărbătoare fiind "schimbarea la faţă" (6 august) - un "avertisment" de apropiere a toamnei.

În cele mai multe zone montane, păstoritul efectiv începe în jurul datei de 15 mai, iar la Ziua Crucii (14 septembrie) se "sparg" stânele. La Sfântul Dumitru se încheie socotelile, se sting datoriile legate de baci şi ciobani, se termină vechile întelegeri şi se încheie altele noi.

Mitologic, din epoca daco-romană, aceste obiceiuri urmează "cultul soarelui".

Stâna, ca formă de organizare, reprezintă în sine un tip eficient şi unanim acceptat de "cooperativă", cu caracter sezonier. Stânele pot fi **numai de oi** sau **mixte** - cu oi şi bovine. Când asocierea pentru păşunat vizează numai bovinele, respectiv vacile, forma de organizare poartă denumirea de "**văcărie**", aceasta fiind mai aproape de sat, cu acces mai uşor.

VĂCĂRIILE au, în majoritate, vacile strânse de la mai mulţi proprietari, dar pot fi şi individuale. Acestea se organizează obişnuit mai aproape de sat, laptele putând fi prelucrat fie pe loc, sub formă de caş sau telemea “de vacă”, fie în sat sau alte forme de colectare - care depind de existenţa drumurilor de acces şi de modul de organizare a colectării şi utilizării laptelui. La văcării se regăsesc şi tineretul femel, junincile şi taurii pentru reproducţie, de obicei selecţionaţi dintre exemplarele cele mai valoroase, preferabil cu origine cunoscută, dar sunt şi situaţii când calitatea reproducătorilor este mediocră, aspect important care va influenţa calitatetea produşilor, în special sub aspectul producţiilor de lapte şi carne.

În procesul modern de agricultură montană, când încurajarea formelor asociative face parte din politica U.E., noţiunea de "**stână**" este

foarte uşor înţeleasă de către agricultorii montani, spre deosebire de noţiunile de "cooperativă" sau chiar "asociaţie" - cel mai ades suspectate de colectivismul perioadei comuniste.

4. Transhumanţa

Transhumanţa constituie o mişcare sezonieră a oilor între munţi şi pajiştile de câmpie, larg practicată în spaţiul montan carpatic din timpuri vechi, după reguli şi tehnici precise şi proprii – care poate include şi elemente asociative în sensul compunerii unor turme mari, prin asocierea unui număr mai restrâns de proprietari, cu 500-2000 de oi şi chiar mai mult, care angajează în comun bacii şi ciobanii şi îşi împart veniturile proporţional cu numărul de oi adus în turmă.

Transhumanţa, ca formă economică specializată şi rentabilă - a primit conotaţii noi, social-economice şi culturale. Comunităţile pastorale autohtone mai reprezentative, asociate cu transhumanţa le constituie "mocanii" - cu două ramuri "tutuienii" sau "mărginenii" din jurul Sibiului şi "bârsenii" de la Est de Braşov (Săcele), dar sunt şi grupuri mai mici (Bistra - Ţara Moţilor, Şieu - Monor/Bistriţa Năsăud, Vaideeni, Novaci - Vâlcea, Breţcu, ş.a.).

Plecarea "la vale" începea la Sânta Marie Mare (8 septembrie) şi continua până la Sânta Marie Mică (1 octombrie), după ce se întorceau ciobanii de la munte şi rămâneau în sat cel mult 10 zile - când se făcea "dreapta împărţeala" între proprietari (registru de venituri şi cheltuieli), plata ciobanilor de peste vară, tocmitul ciobanilor care plecau în transhumanţă (mai bine plătiți), tăiatul oilor "reformă", băgatul berbecilor pentru "mârlire", însemnatul oilor.

Vedem o tehnologie precisă, cu reguli respectate şi destinaţii clare, pe drumurile transhumanţei - spre Dobrogea, Balta Brăilei, spre Maramureş şi Banat, mai ales cu rasa de oi ”ţurcană” (mai rezistente la drumuri lungi şi la frig).

◦ Un cioban avea în grijă cam 150 de oi - în turme de câte 5-600 de oi, însoţite de câini ciobăneşti, cu baciul în faţă, la cca. o oră distanţă, cu 15-20 km parcurşi pe zi. După iernat şi după fătatul oilor (asistat), la 9 martie (mucenici) turma lua drumul întoarcerii către munte ajungând „acasă” de Sfinţii Constantin şi Elena (21 mai), transportul obiectelor uzuale fiind asigurat de măgari şi de cai.

Multiple obiceiuri şi practici religioase se derulau pe timpul transhumanţei. Numărul de oi era foarte mare. După unele aprecieri, numai comuna Răşinari din Mărginimea Sibiului deţinea în sec. XVIII aproape

1 milion de oi. Sunt consemnări din care reiese faptul că turmele transhumanţelor aveau permisiunea de trecere chiar şi în situaţii de beligeranţă, peste liniile fronturilor. Unele turme, care erau însoţite şi de familii, cu "băcițe", nemaiputând reveni, şi-au continuat deplasările spre Est, ajungând departe în Asia, unde găsind păşuni vaste, au întemeiat mici comunităţi româneşti, care au conservat obiceiuri şi limba. O migrare prin transhumanţă a existat şi înspre Vest-ul Europei, ajungând până în Pirinei, rasa de oi "ţurcană" fiind prezentă şi în sec. XXI în Sudul Franţei, existând informaţii că un astfel de studiu s-a întreprins în cadrul Institutului Agronomic Mediteranean – Montpellier.

Situaţia după 1990: este caracterizată de o reducere considerabilă a transhumanţei, într-o primă fază, un număr relativ restrâns de familii rezistând cu greu. O cauză principală se regăseşte în desfiinţarea întreprinderilor agricole de stat (IAS) şi a CAP-urilor şi apariţiei unui numă foarte mare de proprietari mici, devenind dificil sau cu neputinţă să se mai poată realiza „învoieli" pentru trecerea turmelor pe drumurile tradiţionale ale transhumanţei. Din cauza costurilor mari şi profiturilor reduse, mulţi dintre foştii proprietari s-au reprofilat. Unele autorităţi româneşti nu au înţeles suficient politica U.E. faţă de transhumanţă, care nu este de interzicere ci de garantare prin legi a acestei străvechi practici.

De ex. în Spania, regatul iberic a repus în circulaţie rutele pastorale pre-romane. Consiliul European a recomandat fiecărui stat comunitar să încurajeze transhumanţa - acordându-se un plus de 7 euro/cap de oaie sau capră.

Situaţia transhumanţei tradiţionale în România este, deocamdată, dramatică, dar cel puţin sub aspect economic proprietarii de oi au găsit o soluţie mai profitabilă prin stabilirea în zonele de câmpie şi în special pe terenurile abandonate, necultivate cu cereale sau plante tehnice. Dar există şi un efect negativ, însemnat, prin qvasi-părăsirea munţilor, neasigurarea, anual, a îngrăşămintelor organice şi provocarea "resălbăticirii" naturale a florei valoroase a păşunilor montane tradiţionale.

5. Alte forme de asociere tradiţională ale crescătorilor de animale

În Carpaţii României au existat şi încă se regăsesc şi alte forme de organizare şi asociere, cu vechi tradiţii.

De ex. în comuna Ghelari, jud. Hunedoara s-a păstrat obiceiul (dacic) de a se păşuna împreună cu animalele crescătorilor locali **un anumit munte** de pe teritoriul localităţii, iar în anul viitor un **alt munte** - lăsând-

ul pe primul pentru recoltarea **fânului**. „Cheia pozitivă” a acestei metode constă în **îngrăşămintele organice** ce rămân pe munte după încheierea perioadei de păşunat - asigurând în anul următor o producţie **mai mare de fân**, care se **împarte apoi între proprietarii de animale**. În anul următor se face **rotaţia** şi aceste cicluri se repetă mereu.

În perioada 1957-1962, regimul comunist a impus ideologia colectivistă în agricultură. Astfel apar şi în zona montană un număr de "**întovărăşiri zootehnice**" cu caracter oarecum experimental. Exemple de astfel de întovărăşiri găsim în comunele Dorna Candreni, Şaru Dornei şi Broşteni, din judeţul Suceava, sau în comuna Tulgheş din judeţul Harghita şi în alte localităţi montane, ca în munţii Apuseni, Banatului, Bistriţei, ş.a.. Aceste „întovărăşiri” din zona de munte nu au dat rezultate, fiind desfiinţate, cu unele excepţii, zona montană românând necooperativizată, în cea mai mare parte.

În 1981 regimul a reluat ideea de colectivizare şi a zonei montane, care a “planat” ca o ameniţare ”amânată”, unii acoliţi ai colectivismului convingându-l în cele din urmă pe Nicolae Ceauşescu să declanşeze oficial operaţiunea de pregătire a acestei acţiuni de gravitate deosebită. La data de 13 Noiembrie 1981 – printr-o cerere de audienţă, acceptată, la Nicolae Ceauşescu[4], după o pledoarie intensă şi curajoasă în favoarea menţinerii proprietăţii individuale agricole în Carpaţii României, s-a obţinut, în mod surprinzător, rezultatul anulării dispoziţiilor date de către CC al PCR ministerelor responsabile şi renunţarea la această acţiune care ar fi condus la distrugerea efectivă a ultimului bastion al rezistenţei proprietăţii private agricole şi a celor mai valoroase şi unice, bine conservate tradiţii economice şi social-culturale ale poporului român.

◦ Până în 1989 - în localităţile montane au funcţionat şi asociaţii ale crescătorilor de animale, pe lângă consiliile populare, având în mare parte un rol figurativ, limitat la practica păşunatului obştesc. În unele microzone au fost iniţiative individuale, datorită cărora s-au organizat sărbători pastorale şi expoziţii de animale. Se ţineau sporadic şi cursuri agrozootehnice de masă (Dorna Candrenilor, Vatra Dornei, Şaru Dornei, Dorna Arini, Ciocăneşti, Poiana Ştampei - jud. Suceava, Rucăr - jud. Argeş, ş.a.).

Dar sistemul de învăţământ, cercetarea, nu erau adaptate specificului agriculturii şi zootehniei montane iar gradul de modernizare al

[4] Dr.med.vet. Radu Rey, cu sprijinul direct al marelui poet şi jurnalist Adrian Păunescu. După aprecierea dr.ec. Petre Gigea, fost consilier economic la Cabinetul 1, Ministru de Finanţe şi Ambasador în Franţa, a fost cea mai lungă audienţă acordată de N. Ceauşescu (110 minute), cu efect decizional imediat, prevenindu-se o mare catastrofă naţională.

gospodăriilor individuale (grajduri, mecanizare,ș.a.) era lăsat, cu tendinţă, la nivel tradiţional, înapoiat.

Pluriactivitatea, existenţa locurilor de muncă şi a unor facilităţi sociale, au asigurat totuşi un nivel de trai modest, suportabil.

În zonele de munte mai erau operaţionale şi altfel de forme asociative, care, indirect, influenţau viaţa comunităţilor rurale.

Sunt de menţionat şi c**ooperativele de consum** - prin care se asigura aprovizionarea satelor de munte, membrii devenind, din nevoie, aproape toţi locuitorii. **Cooperativele de credit**, cu un rol pozitiv (vestigii sunt încă în funcţiune), prin care se acordau unele împrumuturi băneşti, limitate, în condiţii acceptabile.

Chiar şi **cooperativele meşteşugăreşti** din ruralul montan sau din oraşele mai mici, montane - au jucat un rol agricol, în măsura în care utilizau materii prime agricole sau angajau personal care practica şi agricultura în gospodăriile proprii.

FORME ASOCIATIVE CU REZULTATE POSITIVE ÎN ZONA MONTANĂ – DUPĂ 1990

Contextul general:

Începând cu 1990 - în zona montană se produc câteva fenomene cu impact negativ foarte puternic:

- dispar total sau în cea mai mare parte cooperativele meşteşugăreşti, cooperativele „de consum" şi multe cooperative de credit;

- se desfiinţează sistemele de colectare şi achiziţii de animale - şi numeroase abatoare mici - crescătorii devenind dependenţi de intermediari şi de noile abatoare supradimensionate aflate la distanţe mari faţă de zonele montane;

- se pierd marea majoritate a locurilor de muncă şi a surselor de venit pentru agricultorii montani, dependenţi în cea mai mare parte de pluriactivitate (minerit, industrii, foriesterit, ș.a.);

- sistemul capitalist „patronal", se instalează şi în domeniul industriei alimentare, cu practici monopoliste, prin preţuri derizorii, fără concurenţă, pentru produsele de bază: laptele şi carnea;

- se prăbuşeşte preţul lânii de la ovine, din cauze cumulative - cu consecinţe extrem de negative; se degradează accentuat piaţa, cererea pentru lâna ovinelor scade dramatic. Dispar industriile specializate (ex.: fabrici şi ateliere de producere a covoarelor – ca la Cisnădie-Sibiu, cooperative meșteșugărești, ș.a.);

- subvenţiile de stat sunt mult insuficiente sau lipsesc - o protecţie a statului pentru agricultorii de munte fiind ca şi inexistentă, unele intervenţii ulterioare nereuşind să inducă o reechilibrare;

- sistemul de reproducţie şi ameliorare a animalelor se degradează şi se introduc în zonele de munte rase neadaptate condiţiilor montane;

• Prin noul Cod silvic s-a indus o politică cu exagerări ecologice şi afectarea echilibrului agro-silvic, prin interzicerea accesului animalelor în păduri, sub pedepse penale - aspect de mare impact negativ - deoarece pe munţi nu se poate păstori fără umbră şi completări de hrană, elemente ce se regăsesc în lizierele de pădure, cu semnificaţii accentuate în perioadele secetoase (august, septembrie);

Cu aceşti factori de descurajare agro-zootehnică, populaţia s-a orientat, de nevoie, spre lemn, ca soluţie imediată necesară supravieţuirii, implicit cu multiple abuzuri, însoţite şi de abuzurile supradimensionate ale unor firme nou apărute, de provenienţă naţională sau străină, cu numeroase cazuri, cunoscute, de implicare a unor silvicultori şi altor categorii interesate în exploatarea lemnului.

Efectele sunt economice şi demografice - prin scăderi dramatice ale efectivelor de bovine (~50%) şi de ovine - cazul special al micilor ferme familiale (80-85%) - majoritare în zona montană. Sporeşte abandonul agricol, sărăcia este în creştere şi mai ales apare exodul masiv al tineretului agricol montan, fenomen accentuat după aderarea ţării la Uniunea Europeană şi apariţiei unor noi şanse de existenţă, cu dispariţia a numeroase cătune şi chiar a unor sate întregi; ecologice - prin degradarea florei naturale a păşunilor şi fâneţelor şi afectarea biodiversităţii funcţionale, valoroase, de primă utilitate socială, în absenţa sau aportul slab în îngrăşăminte organice; sociale - prin depopulare umană şi slăbirea, degradarea tradiţiilor culturale (şi economice), a identităţii culturale a comunităţilor montane.

• Noii "patroni" ai întreprinderilor de industrie alimentară crează "asociaţii fantomă" - pe lângă propriile industrii (lapte, carne) pentru ca subvenţiile să se deruleze tot prin acestea, cu întârzieri mari la plată şi rularea banilor prin bănci pentru încasarea dobânzilor.

Unele încercări pentru constituirea de asociaţii şi cooperative - de tip occidental, cu sprijin din U.E., Elveţia ş.a. - sunt estompate sau sabotate făţiş - de sistemul liberal excesiv instalat, fără a fi însoţit de o formă de temporizare, de protecţie adecvată, pe linie de stat.

Strategia de dezvoltare durabilă a zonei montane (H.G. 1779/2004) şi Legea Muntelui (nr. 347/2004) - sunt binevenite dar totodată sunt qvasi-ignorate în viaţa reală.

• După aderarea României la Uniunea Europeană aceste efecte sunt în continuare prezente, fiind adânc imprimate în viaţa montană şi nu numai. Politica agricolă a U.E. pentru zonele montane defavorizate stimulează formele asociative. Între acestea regăsim şi primele începuturi ale grupurilor de acţiune locală (GAL) ca formă de asociere ce s-a derulat cu succes în U.E., în cadrul programului LEADER şi sunt în curs de multiplicare şi în munţii României.

• Legile proprietăţii funciare adoptate după 1989 prevedeau explicit returnarea păşunilor către vechii proprietari care deţin cote-părţi din păşunea comunală. Această acţiune nu s-a realizat la parametrii prevăzuţi.

Prin Legea Fondului Funciar - terenurile fostelor IAS-uri şi CAP-uri – au trecut în proprietate privată sau comunală. Unii tineri agricultori au putut deveni beneficiari a până la 10 ha. din aceste terenuri, diferenţiat în funcţie de disponibilul existent la nivel local. Un efect a fost scăderea semnificativă a "presiunii" zootehniei asupra pădurii, iar pentru unii agricultori montani tineri şi săraci, această măsură a avut efect salvator (ex. jud. Prahova).

• Pentru sprijinirea crescătorilor de animale asocierea devine o prioritate, din necesitate. Prin înfiinţarea în fiecare comună a asociaţiilor crescătorilor de animale, mai ales pentru păşunat se urmăreşte sprijinirea crescătorilor de animale, care astfel pot beneficia de aport financiar acordat pe suprafaţa de teren, cu o contribuţie substanţială din fondurile comunitare – după aderarea României la Uniunea Europeană (2002).

Şi consiliile locale pot depune cereri de plată pentru terenurile libere de contracte, ce se valorifică agricol, deşi este de preferat ca păşunile să fie administrate de asociaţiile de crescători de animale constituite din fermieri reali, spre a se evita abuzurile care au apărut (beneficiarii de subvenţii care nu deţin animale…).

În cazul folosirii în comun a păşunilor comunale persoanele fizice şi juridice sunt eligibile pentru plăţile acordate pe suprafaţa păşunilor comunale.

În 2008 - în zona montană erau active:

- asociaţii ale crescătorilor de animale, vizând mai ales păşunatul în comun, după sistemul tradiţional şi obţinerea de subvenţii pentru pajişti, cu subvenţii şi pe cap de animal (bovine, ovine, caprine);

- s-au recompus unele composesorate vizând predilect pădurile, multe fără personalitate juridică.

Ca exemple de asociaţii ale crescătorilor de animale montani putem evidenţia cele din comunele Tulgheş, jud. Harghita, Farcaşa – judeţul Neamţ, Dorna Candreni, jud. Suceava, Ardan/Şieu, judeţul Bistriţa-Năsăud, "Suhardul" – Ciocăneşti, jud. Suceava[5] – astfel de forme de organizare fiind prezente şi în numeroase alte localităţi montane, existând diferenţe date de tradiţii, resurse locale, ş.a..

Statutele acestora - includ forme specifice de sprijinire a crescătorilor de animale - pentru ameliorarea şi creşterea numerică şi calitativă a efectivelor, prin reproducţie dirijată, acordarea de credite avantajoase, valorificarea produselor, instruire profesională, apărarea intereselor proprii în relaţia cu procesatorii, obţinerea de alocaţii, prime şi alte stimulente

[5] Luate în analiză

din partea statului sau prin fonduri europene, întocmirea de proiecte economice, ş.a., asociaţiile putând înfiinţa şi societăţi comerciale proprii.

• Spre exemplu, un rezultat concret a Asociaţiei Crescătorilor de Animale din comuna Tulgheş[6] – jud. Harghita, îl constituie faptul că a putut beneficia de sprijin financiar prin Federaţia Agricultorilor de Munte - Dorna, de la Heifer Project International (SUA). În cooperare şi cu Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi, CEFIDEC Vatra Dornei – a fost elaborat primul proiect de stână agroturistică modernă din Carpaţii României, realizată fizic şi inaugurată în 2008, oficial, cu promovare TV. Ulterior, prin asociaţia crescătorilor de animale, în comuna Fărcaşa – jud. Neamţ, s-au realizat, până în 2013, alte 8 stâne modernizate, cu amenajări pentru agroturism, un real model pentru Carpaţii României şi alţi munţi din Sud-Est-ul Europei/Foto la Anexa 1/VI. Un nou proiect de multiplicare a stânelor-pilot se derulează în alte 6 puncte din zona montană, începând cu 2013 (în judeţele Bistriţa-Năsăud, Suceava, Mureş, Harghita, Neamţ şi Vrancea), prin Federaţia Agricultorilor de Munte-Dorna, cu sprijin financiar din partea Elveţiei şi Heifer Project International (SUA).

• Asociaţia fermierilor din comuna Dorna Candreni - a reuşit, tot prin Heifer Project International, să aducă 101 vaci gestante şi 80 junici, de rasă, cu multiplicare prin sistemul de "pasare a darului". Prin ROMBANC - Olanda, 230 de fermieri au obţinut credite mici, iar cu fonduri nerambursabile din Irlanda s-au amenajat 6 iazuri cu păstrăvi.

• Asociaţia Crescătorilor de Animale ”Suhardul” din comuna Ciocăneşti, jud. Suceava a reuşit să modernizeze complet 4 stâne, cu funcţii şi de mic turism, o văcărie, ”Şvăiţăria” având peste 100 vaci şi cca. 400 ovine, cu grajd modern, muls mecanic, platformă de bălegar şi bazin de urină, cu tractor propriu cu greifer şi remorcă şi cu autonomie energetică (fotovoltaică şi eoliană), asigurându-se un grad înalt de igienă la fabricarea brânzeturilor şi privind confortul pentru ciobani (Foto – Anexa 1/II).

Alte iniţiative:

În 1991, după modelul francez (Federaţia Franceză a Economiei Montane) şi cu sprijinul Comisiei Zonei Montane din România a luat fiinţă Federaţia Română de Dezvoltare Montană (FRDM). Deviind însă de la obiectivele iniţiale, prin management defectuos, această organizaţie a dispărut din peisajul montan.

În 1993 s-a înfiinţat FAER - Reghin, cu sprijin din Elveţia, care a rezistat şi a evoluat (2009) ca o asociaţie "de servicii" cu acordare de

[6] Statutul Asociaţiei Crescătorilor de Animale – Tulgheş. Anexa 3.

credite, formare profesională şi publicitate - cu activităţi şi în zona montană. O încercare de realizare a unei brânzării în comuna Morăreni, jud. Mureş, pe bază de acţionariat, cu un demaraj pozitiv (fabrică construită şi pusă în funcţiune) nu s-a putut consolida, din motive de concurenţă agresivă din partea unor industrii lactate puternice, dominative pe piaţă produselor lactate.

Asociaţiile "pe produs" care urmează sistemul din U.E. sunt de dorit logic, dar nu s-au putut dezvolta încă în zona montană - deoarece în politicile statului sprijinirea s-a acordat sistemului patronal şi nu celui asociativ-cooperatist - rezultatul fiind, după 20 ani, degradarea accentuată şi în creştere a economiei agro-montane, degradarea florei pajiştilor naturale prin scăderea aportului în îngrăşăminte organice, fenomene în parte ireversibile.

Este dramatică evoluţia unei cunoscute fabrici de brânzeturi de la Vatra-Dornei, cu 6 secţii comunale, iniţial profilată pe producţia de emmenthal, unicat în România (şvaiţer), unde se realizau, zilnic, cca. 8-10 ”roţi” de 70-80 kg fiecare, cu o istorie neîntreruptă de peste 100 de ani, care, cu noii ”patroni”, a redus sistematic această producţie de elită, scoţând, practic, România de pe piaţa emmenthal-ului. După anul 2000 a beneficiat de programul SAPARD – prin care toate secţiile au fost modernizate şi dotate cu instalaţii tehnologice de ultimă generaţie prin care se realizau diverse sortimente de produse lactate. Dar după preluarea de către multinaţionala ”Lactaris” - aceasta va disloca toate utilajele şi le va transfera în alte ţări, în bazinul Dornelor rămânând numai zidurile secţiilor în cauză (Şaru Dornei, Dorna Arini, Coşna, Vatra Dornei, Neagra Şarului). Politica fabricii de produse lactate ”La Dorna” a inclus şi desfiinţarea secţiei de prelucrare a şvaiţerului (emmenthal) din Comuna Poiana Ştampei. Aceeaşi nou-apărută unitate patronală a trecut la cumpărarea şi apoi închiderea singurului abator din zona Vatra Dornei, care deservea 12 localităţi cu aproape 10.000 ferme familiale, care au fost puse într-o mare dificultate deoarece alte abatoare se aflau la distanţe de cca. 80-100 km., iar crescătorii de animale nu-şi puteau permite costurile mari de transport şi pierderea mare de timp. Situaţia a devenit şi mai gravă în cazul accidentelor, mai ales la bovine, destul de frecvente (fracturi, atacuri de animale sălbatice – urşi, lupi -) sau diverse boli care presupun sacrificări ”de necesitate”, sau tăieri pentru consum propriu şi vânzare locală. Au apărut astfel practici de tip ”evul mediu”, carne pusă în consum fără control sanitar-veterinar, cu riscuri mari pentru sănătatea familiilor proprii sau alţi consumatori ocazionali[7].

[7] De exemplu, un singur caz de antrax ar fi putut produce urmări de mare gravitate,

Federaţia Agricultorilor De Munte – Dorna[8]

• O asociaţie de tip mixt, de servicii şi producţie, este reprezentată de Federaţia Agricultorilor de Munte - Dorna. Înfiinţată în 1993, cu susţinere morală din partea Comisiei Zonei Montane din România/Ministerul Agriculturii şi cu sprijin financiar din partea GTZ - Germania (Ministerul Economiei) prin AFC-Bonn. După parcurgerea a numeroase testări şi frământări interne, FAM-Dorna a reuşit să reziste şi să reprezinte astăzi, după 21 de ani de funcţionare, o organizaţie - pilot, cu şanse, teoretice, de multiplicare. Ca servicii pentru membrii FAM-Dorna a creat un sistem propriu de microcreditare, transporturi de animale, aprovizionare cu produse specifice în magazinele proprii, sătești, activităţi de mică industrie (prelucrarea lânii), consultanţă tehnică, formare profesională pentru câteva sute de tineri agricultori montani, în ţări din Vest-ul Europei. Din motive de concurenţă neloială şi evoluţiei "pieţii negre", asociaţia a fost nevoită să renunţe la unle activităţi de comercializare şi de mica industrie. FAM-Dorna a derulat 18 tipuri de programe de dezvoltare agro-rurală montană: loturi demonstrative, oi, vaci, peşte, stupi, artizanat, modernizare stâne, agroturism, ecologizare - împădurire, formare profesională, ş.a.. Activitatea FAM-Dorna s-a extins din judeţul Suceava şi în judeţele Neamţ, Harghita, Vrancea, Buzău - în ideea de a deveni o organizaţie de nivel regional - obiectiv nefinalizat până în 2013.

Intrând în detalieri, în "istoria" de 23 de ani de existenţă, FAM – Dorna a trecut prin multe "experimente". Un şoc dramatic, care a pus în pericol asociaţia, a apărut în anul 2000, imediat după încheierea programului cu AFC-Bonn şi retragerea asistenţei tehnice, FAM-Dorna rămânând pe picioare proprii. Un împrumut bancar neinspirat, de cca. 1 miliard lei – bani investiţi în mărfuri necesare fermierilor, care nu au putut fi vândute, rămânând pe stoc, a adus asociaţia în progrul falimentului. A fost necesară o reducere drastică de personal, s-au închis majoritatea magazinelor, s-au vândut mijloace de transport şi alte active. Numai o intervenţie generoasă a AFC-Bonn a salvat asociaţia de la desfiinţare. A fost o mare lecţie care a condus la o schimbare radicală de management, "cu picioarele pe pământ".

---

mai ales că în zonă au existat cazuri de antrax la bovine.
În 2014 – situaţia descrisă a rămas în continuare nerezolvată şi aceste realităţi nelogice şi nepractice – se regăsesc şi în alte microzone similare – consecinţă a stimulării construirii de abatoare supradimensionate şi amplasate în afara zonei montane.

[8] Federaţia Agricultorilor de Munte – Dorna este membră în Euromontana şi Forumul Montan din România şi dezvoltă activităţi de cooperare cu MADR şi alte instituţii cu atribuţii şi preocupări de dezvoltare, în zonele de munte. Statutul – la Anexa 2.

Au fost selectate numai unele activităţi – aducătoare de venit, atenţia concentrându-se pe atragerea de fonduri externe, prin proiecte proprii (Elveţia, Germania, Norvegia, ş.a.), pe consultanţă, formare profesională, lobby.

Prin FAM-Dorna s-au realizat multiple activităţi de formare profesională pentru tinerii agricultori, peste 2000 fiind instruiţi, din care peste 500 trimişi pentru practică, în majoritate înainte de aderarea României la UE, în străinătate (Germania, Elveţia, ş.a.), această activitate benefică extinzându-se dincolo de bazinul Dornelor, în zone montane din Harghita, Neamţ, Vrancea, până în Buzău. De remarcat faptul că nu a existat nici un caz de rămânere în străinătate a tinerilor trimişi în practică prin programul FAM-Dorna, care includea cursuri pregătitoare la sediul asociaţiei, inclusiv de limbă străină. Majoritatea acestor tineri, după revenirea din stagiul de practică de 3-6 luni, au depus eforturi şi au reuşit modernizări în gospodăriile de proveniență, în agroturism, ş.a., devenind factori de încurajare pentru alţi tineri din comunele montane.

Unii dintre tinerii agricultori, prin bune practici şi hărnicie, şi-au creat relaţii stabile în străinătate, au primit vizite acasă, în România, din partea familiilor fermierilor unde au finalizat stagiul de practică şi au fost un număr semnificativ de cazuri de revenire în străinătate, la aceste ferme – pe cale privată, cu scopul acumulării de capital, care s-a investit în mare parte în gospodăriile montane din România (case, mecanizare, pensiuni, animale, ş.a.).

Este interesant de consemnat faptul că imediat după revenirea de la stagiile de pregătire – încărcaţi de noi cunoştiinţe şi de dorinţa de a pune în practică cele văzute şi învăţate – o primă barieră o reprezenta în multe cazuri propria familie, părinţii, bunicii, care fie nu-i mai înţelegeau, fie nu îndrăzneau să rişte slabele resurse financiare – pentru a da curs dorinţelor şi nerăbdării tinerilor de a pune în practică ceea ce învăţaseră. Lipsa mijloacelor financiare proprii, faptul că nu ei ci părinţii lor erau proprietarii legali, manifestările de conservatorism, deseori accentuate, au condus chiar la afectări psihice intense, într-un număr de cazuri totuşi restrâns.

În cazul FAM-Dorna s-a creat un ”birou al ţăranului” pentru orientare şi consultanţă, fără spese. De un sprijin real s-a demonstrat crearea unui sistem propriu de creditare, cu credite mici, de până la cca. 10.000 lei, cu rol preponderent de ajutor social (îmbolnăviri, evenimente familiale, urgenţe, mici investiţii, ş.a.).

Este semnificativ faptul că în baza deprinderilor locale tradiţionale, gradul de restituire a acestor credite a fost în jur de 95-98%, asociaţia manifestând înţelegere pentru cazurile speciale, justificate, de întârzieri.

În 2010-2014, FAM Dorna, prin proiecte demarate cu Heifer Project Int. a înzestrat familii cu probleme sociale cu cca. 12.000 oi, s-au creat peste 100 de mici păstrăvării, stupi de albine şi multiple acţiuni de formare profesională. O activitate permanentă a constat în promovarea produselor montane de calitate, cu expoziţii organizate la nivel local şi naţional, iar prin Euromontana şi la nivel internaţional (Italia, Belgia, Franţa, Elveţia, Norvegia)[9].

Exemple de proiecte derulate de către Federaţia Agricultorilor de Munte "Dorna" (1999-2008)

1. Programul de constituire şi consolidare a unei organizaţii ţărăneşti – Bazinul Dornelor FAMD.
2. Program Gender (maşinile de cusut) – Bazinul Dornelor.
3. Program de artizanat (ţesături, împletituri din lână, încondeiat ouă) – Bazinul Dornelor.
4. Program de creditare – Bazinul Dornelor.
5. Program de formare profesională împreună cu DSE, BBV şi BES.
6. Program de formare profesională Leonardo da Vinci.
7. Loturi demonstrative – Bazinul Dornelor.
8. Schimburi de experienţă interne şi internaţionale (Germania, Franţa, Italia, Elveţia, Portugalia, Spania, Ucraina, SUA).
9. Proiecte de constituire, consolidare şi asistenţă tehnică pentru organizaţii profesionale – "Vin Club" – Odobeşti, APM Farcaşa, ACA Tulgheş, Asociaţia de Dezvoltare Rurală – Vrâncioaia.
10. Program Bicaz Chei – Neamţ – Fabrica de Lapte.
11. Proiect Borca – Neamţ – oi, formare profesională.
12. Proiect Carpaţic (Farcaşa-Neamţ) – oi, peşte, stupi, agroturism, modernizare stână, formare profesională.
13. Proiect Carpatic (Tulgheş – Harghita) – oi, peşte, modernizare stână, formare profesională.
14. Proiect Carpatic (Broşteni – Suceava) – oi, modernizare stână, formare profesională.
15. Proiect Carpatic (Dorna Arini – Suceava) – oi, peşte, formare profesională.
16. Proiect Cârlibaba – Suceava- oi, vaci carne, peşte, formare profesională.
17. Proiect Carpatic – Dorna Arini – îngrăşătorie berbecuţi.

[9] Se anticipa oficializarea "produsului montan" prin Regulamentele UE – 1151/2012 şi 665/2014.

18. Proiect Marea Neagră (Vrâncioaia – Vrancea) – oi, stupi, modernizare stână, ecologizare – împădurire salcâmi, formare profesională.

În perioada 2013-2016, FAM-Dorna este angrenată în proiecte interesante prin care se urmăreşte crearea unor modele ce implică mediul, valorificarea produselor lactate-montane şi a fructelor de pădure, sălbatice, montane.

Un astfel de proiect, demarat, cu termen de finalizare în 2017 vizează organizarea unui lanţ alimentar cu ”produs montan” – reprezentat de brânzeturi, care include toate etapele ”de la iarbă la farfurie”: ameliorarea pajiştilor, construirea a 6 stâne moderne – după proiect românesc (realizat integral în parteneriat cu Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi – CEFIDEC, Vatra Dornei/MADR) şi implementat fizic în comuna Tulgheş, jud. Harghita, în zone montane din judeţele Neamţ, Harghita, Suceava, Bistriţa-Năsăud, Vrancea şi Mureş – inclusiv valorificarea pe piaţă – în folosul producătorilor. O componentă agroturistică, pentru turismul montan ocazional, aduce valoare adăugată stânelor din proiect.

Proiectul, în valoare de 1,5 mil. franci elveţieni, s-a născut în cadrul ”Euromontana” şi se realizează în parteneriat cu SAB-Elveţia, Heifer Project (SUA) şi asociaţii locale ale crescătorilor de animale – cu brandul ”de la munte”. Proiectul include şi o intensă activitate de formare profesională pentru baci, ciobani şi alte categorii de tineri agricultori montani, precum şi activitate de promovare pentru ”produsele montane” agroalimentare, de înaltă calitate, în paralel cu lobby permanent în favoarea agricultorilor montani, protejării mediului şi dezvoltarii ruralului montan.

Un alt proiect în curs de implementare se referă la valorificarea fructelor de pădure, sălbatice, prin construirea la sediul FAMD a unei centrale electrice, cu putere de 27,5kw, pentru obţinerea ”energiei verzi” şi instalarea unui atelier (minifabrică) cu utilaje de presare-uscare, congelare, pasteurizare – pentru sucuri, concentrate, gemuri, ş.a., cu certificare ca ”produs montan” şi brand-ul ”Aroma muntelui”. Proiectul are o valoare de 220.000 euro în cooperare cu Inovativ NORWEI (Norvegia) şi Heifer Project Internaţional (SUA).

Alte proiecte de dezvoltare rurală montană se află în curs de evaluare, în 2015.

FAM-Dorna este o formă de organizare asociativă care are acumulată o experienţă semnificativă şi o „**masă critică**” necesară pentru a deveni **o "staţie-pilot" cu valoare de multiplicare** în zona montană din România, desigur cu **sprijin financiar şi moral, intensiv, din partea Guvernului şi**

din surse comunitare şi alte surse accesibile. În ce măsură FAMD va putea depăşi activităţile de consultanţă şi de formare şi alte tipuri de mici proiecte de dezvoltare depinde de manageriatul asociaţiei, o evoluţie spre transformarea întro-o cooperativă axată pe valorificarea "produsului montan" de înaltă calitate, la nivel de bioarie tradiţională (bazinul Dornelor, 12 localităţi) fiind de dorit (Foto la Anexa 1/IV).

Asociaţiile Cooperatiste-Ardan[10]

Satul montan Ardan, din mare comună Şieu (nemontană) – jud. Bistriţa-Năsăud, este aşezat la baza masivului muntos Călimani, având cca. 200 gospodării. În anul 2000, un **lider** local, ing.prof.col.(r.), pensionar, Petre Cătineanu, ia iniţiativa mobilizării pentru modernizare a întregului sat – care la acea dată deţinea cca. 200 bovine+7000 ovine şi livezi mici de pomi fructiferi, în special meri. Utilizând toate formele de atragere a fondurilor, liderul reuşeşte să mobilizeze şi să organizeze producătorii, înfiinţând iniţial o **Asociaţie a Crescătorilor de Ovine – Ardan,** în baza O.G. nr. 26/2000[11] şi ulterior **două cooperative** (cu personalitate juridică – primele din zona montană):

1. Grupul de producători de lapte – ARDAN – cooperativă agricolă[12].

2. Grup de producători de fructe – ARDAN – cooperativă agricolă.

• O evoluţie în creştere de la an la an a condus la realizarea în 2013 a unor rezultate de excepţie: efectivul de bovine a crescut de la 200 la 700 cap., cel de ovine de la 7.000 la peste 12.000 cap. Aproape toate grajdurile fermelor familiale au fost modernizate (apă, luminozitate, ventilaţie naturală, canale de scurgere, platforme pentru bălegar, bazine colectare-purin) obţinându-se un nivel mai îmbunătăţit de igienă şi confort pentru animale, cu obţinerea atestării sanitar-veterinare – pentru laptele "conform". Ca investiţii comune sunt de menţionat puncte de colectare şi răcire a laptelui, remorcă mecanică de împrăştiere a bălegarului şi vidanaje pentru colectare şi utilizarea purinului (urinei), alte mijloace tehnice legate de zootehnie şi pomicultură. În sat existau în 2013 cca. 70 tractoare mici, cositoare, remorci, (second hand), ş.a. Un rezultat direct se înregistrează în producţia de fânuri, prin obţinerea unei recolte anuale în plus şi ameliorarea structurii furajere prin leguminoase (trifoi, ş.a.). Semnificativ –negocierea preţurilor la lapte şi fruc-

[10] Informare prin vizită la obiectiv
[11] Statutul – la Anexa 5
[12] Statutul – la Anexa 5

te se face, cu tranformatorii, numai prin cooperative şi s-a ajuns ca preţul laptelui să crească de la 0,70 lei la 1,6 lei/litru, rezultate avantajoase obţinându-se şi în producţia de fructe. În 2014 – în satul Ardan se apropie de finalizare o investiţie importantă – o mică fabrică de produse lactate axată preponderent pe laptele de la ovine, preconizată pentru "produse montane" ecologice, garantate, anunţându-se o evoluţie spre cooperativa de gradul II. Obiectivul a creat neliniște în cadrul marilor transformatori dar cooperativele îşi continuă mersul.

Deşi evoluţia asociaţiilor cooperatiste Ardan nu este încheiată, ceea ce s-a realizat până în 2013 constituie un experiment reuşit, purtând germenii unei soluţii "pilot" pentru economia agro-zootehnică montană. Aceasta mai ales prin noile orientări generate de Regulamentul UE (PE+CE) nr. 1151/2012 şi Regulamentul delegat al Comisiei Europene nr. 665/2014, cu privire la "produsul montan", agroalimentar, de înaltă calitate care au indus o stare de încurajare. Obiectivul "Ardan" rămâne în observaţie, întrucât include elemente de CDI. (Foto – Anexa 1/V).

Forme asociative de nivel naţional pentru zona montană

• ***Asociaţia Naţională pentru Dezvoltare Rurală Montană "ROMONTANA":***

Este o organizaţie neguvernamentală, asociaţie nonprofit, care a fost înfiinţată în 2000 cu membri persoane fizice şi juridice din România, prin iniţiativa şi sprijinul esenţial al guvernului Elveţiei şi al „EUROMONTANA", cu scopul principal al implementării de programe de dezvoltare în ruralul montan şi efectuării de activităţi de promovare şi lobby – în favoarea zonelor montane. Fără alt sprijin decât moral din partea Guvernului şi fără alte soluţii decât accesarea unor mici programe finanţate (Elveţia, Norvegia), organizaţia şi-a câştigat totuşi prestigiu şi poate fi considerată un **instrument de lucru** - cu sprijinul necesar, direct sau prin parteneriate, alte resurse financiare atrase. A finalizat proiecte de turism rural cu Republica Moldova şi Ucraina, iar în 2014 are în dezvoltare mai multe proiecte, cu fonduri atrase de pe plan european (protecţia mediului, turism rural, amenajări forestiere, training). Romontana este membră a asociaţiei europene a zonelor montane "Euromontana" şi membră în Parteneriatul Montan Internaţional. Principalele "proiecte" **implementate sau în curs de implementare, din ultimii ani:**

- **Educaţie pentru Dezvoltare Rurală Montană Durabilă prin Agroturism – "Sărutul Munţilor" (2006-2008)**, Proiect finanţat prin

PHARE CBC România – Ucraina (finalizat cu succes deosebit, apreciat atât de oficialităţile române cât şi de cele ucrainiene). Cei peste 100 tineri din zona montană a Regiunii Cernăuţi, instruiţi la CEFIDEC – Vatra Dornei (MADR) au pus în practică primele pensiuni agroturistice-"pilot" în raioanele Storojeneţ, Vijniţa şi Putyla, iar prin vizitele reciproce ale celor cca. 300 de cetăţeni români şi ucrainieni s-a realizat o ameliorare a relaţiilor de cooperare transfrontaliere. Studiul întocmit cu această ocazie (R. Rey, T. Maruşca, G. Ionaşcu, V. Juravle, D. Ungureanu) a stat la baza unui viitor acord de cooperare între Institutul Naţional de Cercetări Economice "Costin C. Kiriţescu" şi Universitatea din Cernăuţi, precedată de vizita unei delegaţii a Academiei Române/INCE la această universitate.

- **Mediu Plus** – reducerea impactului deşeurilor asupra mediului. Soluţii şi probleme trans-frontaliere (2007-2009). Proiect finanţat prin PHARE CBC România-Ucraina.

- **Consorţiu trans-frontalier de management şi intervenţie pentru protecţia apelor de suprafaţă din regiunea de graniţa România-Ucraina-CTMI** (2007-2009). Proiect finanţat prin PHARE CBC România-Ucraina.

- **Integrarea regiunilor de frontieră în domeniul dezvoltării turismului rural şi verde** (2008-2010), Proiect finanţat prin programul TACIS Ucraina-România.

- **Move4Nature (2010-2011): Elaborarea Instrumentului de Training Educaţional pentru Dezvoltare Durabilă în Carpaţi – Ghidul Educaţional al Şcolilor din Carpaţi**. Proiect implementat în parteneriat cu UNEP Vienna – Secretariatul Interimar al Convenţiei Carpatice (Austria), compania OMV (Austria) şi Ministerul Educaţiei din România.

- **Utilizarea lemului şi organizare industriei lemnului în zona montană** (2012). Proiect implementat de Euromontana şi finanţat de către Ministerul Agriculturii din Franţa.

- **Eco-Carpaţi – Dezvoltarea de Eco-Afaceri** în regiunea de graniţă carpatică, şansă pentru îmbunătăţirea competivităţii economice (2013-2015), Proiect finanţat prin Programul Operaţional Comun România – Ucraina – Republica Moldova.

- **InRuTou – Inovaţie în Turismul Rural** (2013-2015), Proiect finanţat prin Lifelong Learning Programme al Comisiei Europene.

- **Modele agricole sustenabile pentru zona montană** a României (2014-2016). Proiect finanţat prin Programul de Cooperare Elveţiano-Român.

- **Întărirea capacităţii asociaţiilor de proprietari de păduri** pentru un management forestier durabil (2014-2017). Proiect finanţat prin Programul de Cooperare Elveţiano-Român.

- **"Greenovation Challenge: Dezvoltarea competenţelor tinerilor pentru inovare în dezvoltarea durabilă"** (2014-2016). Proiect finanţat prin Programul Fondul ONG în România, Mecanismul Financiar al Spaţiului Economic European 2009-2014.

• ***Forumul Montan din România:***

Asociaţie neguvernamentală nonprofit de nivel naţional, înfiinţată ca urmare a iniţiativei **ONU, prin Anul Internaţional al Muntelui 2002**, cu personalitate juridică din 2004. FMR este membru în **Parteneriatul Montan Internaţional** (cu secretariatul la FAO-Roma) şi în organizaţia europeană „**Euromontana**" şi are ca obiectiv principal **construirea unei politici montane durabile în România**, **conştientizarea, sensibilizarea şi colaborarea cu instituţiile abilitate pentru luarea celor mai bune măsuri în favoarea populaţiei, economiei şi mediului montan**, contribuţii la formarea unei „**culturi montane**" şi activitate **de lobby „pro munte"**. Cu un număr, flexibil, de cca. 400 membri, FMR a reuşit să coaguleze activitatea principalelor organismelor specializate pentru specificul montan, personalităţi ştiinţifice din cadrul "Academiei Române", Institutului Naţional de Cercetări Economice "Costin C. Kiriţescu" – Centrul de Economie Montană – CEMONT, Academiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice, Federaţia Agricultorilor de Munte-Dorna, Asociaţia pentru Dezvoltare Rurală Montană "Romontana", Institutul de Cercetare-Dezvoltare pentru Montanologie-Cristian, Sibiu, ICD-Pajişti Braşov, ş.a.), comune de munte, specialişti, agricultori - şi să contribue la iniţierea de proiecte importante - legislative (Legea 181/2007, Legea 139/2014, care include înfiinţarea Agenţiei Zonei Montane şi a Centrului de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi – Vatra Dornei). În domeniul învăţământului, în colaborare cu Comisia UNESCO-România, MEN-CNITPP şi MADR/Agenţia Naţională a Zonei Montane şi Ministerul Educaţiei din Austria, a reuşit să determine înfiinţarea a 10 noi şcoli profesionale de agricultură montană – proiect întrerupt în 2009 sub justificarea crizei financiare. De asemenea, să deruleze şi să finalizeze ca partener cu ANDRM "Romontana" un proiect transfontalier (2006-2008) destinat dezvoltării montane, cu Ucraina ("Educaţie pentru dezvoltare rurală montană – prin agroturism" "Sărutul munţilor") – finalizat cu succes deosebit.

Din 2004, anual, cu susţinere academică şi ştiinţifică, a organizat cu deplin succes câte o conferinţă naţională consacrată dezvoltării şi protecţiei zonei montane, cu publicarea lucrărilor în 4 volume, unele cu

valenţe ştiinţifice, cu sprijinul MEN. FMR şi-a câştigat un binemeritat prestigiu de nivel naţional şi internaţional, cu contribuţii la elaborarea noului Plan Naţional de Dezvoltare Rurală, 2014-2020, inclusiv prin elaborarea unui proiect de "**Subprogram tematic pentru zona montană**", care a rămas în aprofundare la MADR - activitatea fiind agreată şi la nivel academic şi recunoscută oficial de Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale. Nici FMR nu a beneficiat însă de sprijin financiar din partea Guvernului, sau din alte surse, demersurile pentru obţinerea recunoaşterii utilităţii publice neputând a fi finalizate până în 2014.

Eforturi ale asociaţiei "Forumul Montan din România" pentru conştientizarea şi sensibilizarea societăţii româneşti cu privire la specificitatea economico-socială, de mediu şi a modului de viaţă – montane:

Conferinţele naţionale ale FMR au constituit momente de vârf care s-au desfăşurat anual, începând cu anul 2004, cu ocazia celebrării "**Zilei Internaţionale a Muntelui**" (ONU – Parteneriatul Montan Internaţional), 11 Decembrie, în locaţii de prestigiu şi întotdeauna însoţite de expoziţii reprezentative (cărţi, lucrări ştiinţifice, studii, proiecte, filme documentare – consacrate zonelor montane şi de asemenea exponate de produse montane de calitate, agroalimentare, silvice, turistice şi artistice/picturi, artizanat, sculpturi, ceramică).

Singurele forme de sprijin care s-au acordat au constat în oferirea unor locaţii gratuite în instituţii de mare prestigiu, cum sunt Academia Română, Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice, Universitatea de Ştiinţe Agricole şi Medicină Veterinară – Bucureşti, World Trade Center, Parlamentul României, , o subvenţionare din partea MEN pentru publicarea în volume a lucrărilor cu fond ştiinţific prezentate la seminariile care au însoţit conferinţele FMR şi, numai în 2014, un sprijin semnificativ din partea Reţelei Naţionale de Dezvoltare rurală/MADR.

Conferinţele FMR au beneficiat de prezenţa şi contribuţia lumii academice, universitare, guvernamentale, neguvernamentale, politice, de la nivele central şi judeţene, reprezentanţi ai comunelor montane şi un număr reprezentativ de producători agricoli şi antreprenori din localităţile montane.

Prezenţa de la nivel internaţional şi mesajele din parte ONU (PM/FAO), Euromontana sau UNCEM-Italia, ş.a., au întărit constant semnificaţia acestor conferinţe naţionale – care au devenit un cadru de dezbateri responsabile şi pentru prezentări de lucrări de cercetare ştiinţifică, proiecte de succes implementate în viaţa practică sau de atitudine civică "pro-munte".

O trecere în revistă a tematicilor anuale, sincronizate cu temele Parteneriatului Montan Internaţional, completate de teme proprii, oglindeşte natura şi seriozitatea preocupărilor – care nu au rămas fără rezonanţă în societatea românească şi nici fără ecou la nivel european şi internaţional, contribuind şi la o imagine favorabilă cu privire la evoluţia procesului democratic, în România.

În perioada 2009-2014, asociaţia "Forumul Montan din România", printr-un exemplar efort de voluntariat, a reuşit să înfiinţeze un număr de 6 filiale judeţene, cu personalitate juridică (Neamţ, Vrancea, Dâmboviţa, Sibiu, Bistriţa-Năsăud şi Alba), alte iniţiative fiind în evoluţie.

Pentru edificarea asupra rolului şi însemnătăţii activităţilor FMR, în contact direct cu realităţile muntelui redăm caracteristicile şi rezultatele obţinute în 4 ani de activitate de către "**Filiala FMR – Neamţ"**, asociaţie cu personalitate juridică – devenită o **filială-"pilot"**, un model de urmat, care printr-un manageriat de excepţie, cu devotament dezinteresat şi perseverenţă, alimentate de un înalt nivel de conştiinţă, cu hărnicie şi spirit realist,a reuşit să realizeze o metodologie de lucru, complexă, de natura pluridisciplinară, care răspunde nevoilor şi se integrează după cum se desfăşoară în realitate viaţa în comunităţile montane – cu componente specifice şi soluţii adaptate cerinţelor. Raportul cu care se prezintă Filiala FMR Neamţ în faţa Adunării Generale a FMR – Durău, aprilie 2014 – merită reprodus[13].

Asociaţia Forumul Montan din România, Filiala Neamţ. Raport de activitate, aprilie 2010 – aprilie 2014

1. Declaraţie de misiune

Misiunea Asociaţiei Forumul Montan din România filiala Neamţ este de a promova elementele dezvoltării durabile, ecologice, economice, ştiinţifice, tehnologice şi sociale a comunităţilor montane.

Scopul Asociaţiei îl constituie promovarea valorilor civice şi morale ale democraţiei, ale statului de drept şi a activităţilor pentru ameliorarea condiţiilor de viaţă pentru populaţia montană pe baza dezvoltării durabile a României, prin realizarea unor obiective concrete detaliate în statut. Cele mai importante dintre acestea sunt:

a. Sprijinirea dezvoltării durabile economice şi sociale a comunităţilor montane, cu acordarea unei atenţii speciale conservării tradiţiilor

[13] Preşedinte Dr.ec. Lazăr Latu, Vicepreşedinte al FMR, Cercetător asociat la Centrul de Economie Montană/INCE. Secretar Dr.ing. Vasile Avădanei, cercetător asociat la CEMONT/INCE.

din localităţile de munte şi întărirea identităţii culturale, permiţând membrilor săi să-şi menţina autonomia, să se bucure de drepturi egale şi să îşi ”proiecteze” viitorul propriu;

b. Sprijinirea procesului de consolidare a gospodăriei rurale montane de tip integrat, ca nucleu economic de bază a satului montan şi a dezvoltării întreprinderilor mici şi mijlocii, creatoare de noi locuri de muncă pentru tineret, în localităţile montane;

c. Promovarea produsului montan, pe baza calităţii şi a valorii adăugate;

d. Analizare, şi elaborarea de planuri, strategii, politici, programe, proiecte şi acţiuni, ce se desfăşoară pe teritoriul montan. Dezbaterea şi adoptarea de măsuri, soluţii şi recomandări care să contribuie la progresul socioeconomic al zonei montane;

e. Asigurarea dialogului cu instituţiile guvernamentale şi neguvernamentale, de profil sau interesate de zonele montane, din ţară şi din străinătate, precum şi facilitarea schimbului de informaţii şi experienţă, crearea de parteneriate între organizaţiile naţionale şi internaţionale, implicate în dezvoltarea durabilă a zonei montane;

f. Atragerea unor surse de finanţare externe/interne, prin programe sau alte modalităţi, necesare implementării proiectelor prioritare de dezvoltare durabilă în zona montană;

g. Urmărirea recunoaşterii **dreptului la diferenţă**, a facilităţilor cuvenite pe această bază, pentru populaţia şi zona montană, în virtutea recunoaşterii handicapurilor naturale, sociale şi economice, existene în zona de munte;

h. Vigilenţa faţă de activitatea de exploatare neraţională a resurselor naturale primare, montane şi de sărăcire a populaţiei montane, prin urmărirea realizării unei participări echitabile a furnizorilor de materii prime, la profit, prin asocierea acestora, ca acţionari, sau asociaţi la societăţile de prelucrare şi valorificare a materiilor prime;

i. Sprijinirea dezvoltării durabile a producţiilor vegetale şi zootehnice montane pentru realizarea de produse ecologice, cu valoare biologică ridicată şi asigurarea unei alimentaţii sănătoase;

j. Sprijinirea dezvoltării turismului rural montan şi a meşteşugurilor, ca activităţi economice complementare activităţilor de bază, producătoare de profit, care, reinvestit în gospodăriile montane, contribuie la consolidarea bazei materiale a acestora, prosperitatea comunităţilor montane şi stabilitatea locuitorilor;

k. Revitalizare meşteşugurilor tradiţionale şi promovarea artei populare care să valorifice experienţa dobândită de meşterii populari în acest domeniu. Introducerea în circuitul economic a lânei, blănurilor şi

pieilor de ovine, surse de creştere a veniturilor şi de creare de noi locuri de muncă. Realizarea de intervenţii sporite pentru desfacerea produselor pe piaţa internă şi externă;

l. Realizarea de acţiuni de formare profesională pentru adulţi: iniţiere profesională, reconversie profesională, calificare, specializare şi perfecţionare, inclusiv însuşirea de limbi străine şi alte forme de învăţământ pentru adulţi;

m. Promovarea de acţiuni de cercetare ştiinţifică aplicativă, de analize, studii, strategii în domeniul economic, tehnic, ecologic, socio-uman, de dezvoltare durabilă a localităţilor montane, precum şi de acţiuni creativ-inovative în domeniul managerial;

n. Susţinerea îmbunătăţirii sistemului informaţional şi informatic, care să contribuie la modernizarea comunicării/informării sectoarelor economice şi la o bună guvernare;

o. Dezvoltarea activităţilor de consultanţă pentru afaceri şi management în domeniul studiilor de piaţă şi fezabilitate, oportunităţi în afaceri, înfiinţare de întreprinderi mici şi mijlocii, intermedieri, colaborări, parteneriate, resurse umane, planificare, strategii, etc.;

p. Promovarea unor acţiuni comune iniţiate de femei şi de tineret în domeniul dezvoltării durabile şi asigurarea egalităţii de şanse;

r. Atragerea voluntarilor în cadrul asociaţiei şi formarea/ instruirea acestora în concordanţă cu scopul şi obiectivele asociaţiei şi cu nevoile comunităţilor montane;

s. Organizarea de manifestări ştiinţifice şi acţiuni educative: simpozioane, sesiuni, mese rotunde, conferinţe, schimburi de idei şi experienţă, seminarii, etc.;

t. Susţinerea bunăstării sociale prin crearea de noi locuri de muncă, sporirea veniturilor, diversificarea ocupaţională, iniţierea de sondaje de opinie, îmbunătăţirea calităţii produselor şi serviciilor;

u. Propunerea de programe sau activităţi comune cu autorităţile administraţiei publice locale unde funcţionează structuri pentru relaţii cu mediul asociativ.

Scopul asociaţiei este justificat de implicarea membrilor asociaţiei în procesul dezvoltării durabile a comunităţilor locale , a unităţilor economice, instituţiilor şi autorităţilor locale, prin atragerea societăţii civile la realizarea de activităţi complementare acestora, contribuind la progresul economic şi social şi la creşterea standardului de viaţă al populaţiei.

Obiective asociaţiei urmăresc rezolvarea problemelor de interese general şi realizarea superioară a potenţialului natural, a capitalului construit şi a resurselor umane în condiţii de eficienţă economică spori-

tă, prin introducerea ideilor novatoare, a respectării echilibrului ecologic, a creşterii competenţei profesionale în admnistrarea afacerilor.

Viziunea asociaţiei Forumul Montan din România filiala Neamţ este de a construi **un model** de structură de sprijinire a dezvoltării montane în contextul Societăţii bazată pe cunoaştere şi a Bioeconomiei bazată pe cunoaştere, pe o matrice care cuprinde 4 domenii de activitate şi 4 niveluri de intervenţie:

	Consultanţă	**Cooperare**	**Reprezentare**	**Dezvoltare**
Consolidare culturală	Sursă de soluţii pentru prezervarea patrimoniului cultural	Participare interdisciplinară la procesul de muzeificare	Analiza punctelor de vedere avizate privind cultura montană	Utilizarea culturii montane ca sursă de dezvoltare
Managementul cunoştiinţelor	Dezvoltarea instrumentelor de tip ”cloud” în dezvoltarea montană	Crearea şi administrarea unei platforme de dezvoltare montană accesibilă factorilor interesaţi	Crearea şi/ sau negocierea de conexiuni regionale, naţionale, internaţionale favorabile dezvoltării montane	Elaborarea de strategii şi master – planuri de dezvoltare montană pe categorii de probleme definite
Integrare	Crearea de parteneriate; Dezvoltarea clusterelor; Cooperare.	Crearea de parteneriate naţionale şi internaţionale pentru convergenţă	Participare lao reţea naţională de dezvoltare montană	Crearea de parteneriate naţionale şi internaţionale pentru competitivitate
Formare	Specializări de nişă Manager proiect Manager afaceri	Cooperare în domeniul resurselor umane orientate spre performanţă	Reprezentarea zonei montane din judeţul Neamţ în organisme naţionale şi internaţionale	Campanii pentru atragerea persoanelor capabile de performanţă profesională

2. Valorile asociaţiei

	Principii de ghidare	Elemente de stabilitate	În ce credem
Parteneri: sponsori, finanţatori, alţii	Angajament: asumarea responsabilităţii;	Existenţa unei diversităţi de oportunităţi: lider în modernizare;	Profesionalism: implicare şi concentrare pe temele abordate;

	Principii de ghidare	Elemente de stabilitate	În ce credem
Personalul propriu: angajaţi şi voluntari	Angajament: asumarea obiectivelor şi a responsabilităţii pentru atingerea lor	Fidelitate şi loialitate: stabilirea personalului pentru definirea unei culturi stabile a organizaţiei;	Co-interesarea profesională: carieră, poziţie socială, salariu;
Comunitatea locală	Dezvoltarea montană locală	Management prin proiecte; Atragerea de resurse de dezvoltare (materiale, umane, financiare)	Solidaritatea comunităţilor montane
Membri	Interese: îndeplinirea misiunii pentru care a fost creată	Convergenţa intereselor în dezvoltarea locală	Utilitatea socială şi economică a organizaţiei; Construirea unei imagini bazată pe calitate, exigenţă, seriozitate;

3. Organizarea internă

3.1. Evoluţia numerică a Filialei

2010: nr. membri, din care - 39
-persoane fizice - 36
-persoane juridice - 02
-consilii locale - 01
2014: nr. membri, din care - 74
-persoane fizice - 56
-persoane juridice - 02
-consilii locale - 16

3.2. Structuri interne

Problematica pe care o abordează Forumul pentru beneficiul grupului ţintă format din locuitorii şi comunităţile montane este foarte diversă. Am procedat la organizarea internă a Asociaţiei în unităţi fără personalitate juridică care să reprezinte primul nivel de detaliere şi de acoperire a activităţii. Urmează ca, pe măsură ce problematica devine mai complexă, să creăm şi alte niveluri de detaliere, pentru a putea asigura eficienţa şi eficacitatea acţiunilor şi proiectelor.

Centrul de Informare, Asistenţa, Consiliere pentru Dezvoltare Montană:

Interfaţă de dialog cu comunităţile şi producătorii montani pentru asociere, dezvoltare de activităţi economice, promovare, etc.

Centrul de Formare Profesională Montană:
Learning & Training în specializări cu specific montan: management, marketing, antreprenoriat, turism, valorificarea resurselor montane.

Centrul de Cultură şi Civilizaţie Montană:
Activităţi în conexiune cu Comisia de Montanologie a Academiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice "Gheorghe Ionescu-Şişeşti".

Centrul de Studii şi Cercetări Interdisciplinare:
Scop: suportul coagulării forţelor intelectuale pentru studii, cercetări, veghe, în domeniul montan;
Misiune: realizarea de studii privind diagnoza şi perspectivele de dezvoltare montană în ansamblul şi pe sectoare, domenii, etc.

Centrul Academic Regional Nord Est pentru Dezvoltare Montană Durabilă:
Scop: mediu de reflecţie intelectuală şi spirituală pentru problematica dezvoltării montane.
Misiune: un prezent dinamic, între un trecut bogat în tradiţii şi valori şi un viitor pragmatic.

4. Detalierea activităţii

De-a lungul celor 4 ani (2010-2013) activitatea la Asociaţia Forumul Montan din România filiala Neamţ s-a derulat pe o plajă largă de teme consistente, de interes pentru dezvoltarea montană. Coordonatele de manifestare a intereselor şi acţiunilor au fost în următoarele direcţii:

- îndeplinirea obiectivelor legate de misiunea organizaţiei;
- participare la reţeaua de dezvoltare montană creată ad-hoc de Forumul Montan din România;
- atragerea de fonduri de finanţare;
- dezvoltarea de aplicaţii colaborative în context economic, ştiinţific, cultural local, regional, naţional, european.

4.1. Activităţi în cadrul Forumului Montan din România:

4.1.1. Participare la acţiuni şi evenimente organizate de Forumul Montan din România

◦ **Ziua Internaţională a Muntelui, 14 decembrie 2010**, a fost organizată sub patronajul **Comisiei pentru Agricultură şi Dezvoltare Rurală a**

Senatului României, eveniment ce a avut loc în sala "Constantin Stere" din Palatul Parlamentului, având ca temă "**Realităţi montane, rezultate şi noi orientări destinate ruralului Carpaţilor României**". Cu acest prilej, a fost organizată o expoziţie de produse tradiţionale zonei de munte, unde standul Filialei Neamţ a Forumului Montan din România, a fost de departe, după opinia vizitatorilor cel mai consistent şi care a atras cei mai mulţi degustători, printre care, fostul preşedinte al României domnul Emil Constantinescu, senatorul Vasile Blaga, senatorul Sergiu Nicolaescu, preşedintele Academiei Române, domnul Ionel Haiduc etc. Cu această ocazie a luat fiinţa **Consiliul Naţional al Muntelui**.

◦ **Ziua Internaţională a Muntelui, 13 decembrie 2011**, Aula Magna a **Academiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice**; tema: "**Generaţiile tinere din ruralul montan al Carpaţilor României – prezent şi viitor**." Fermierii Petrescu Dragomir, Alixandru Camelia, Nistoreanu Andrei, din comunele Farcaşa şi Piatra Şoimului, au participat cu un stand de produse tradiţionale.

◦ **Ziua Internaţională a Muntelui, 14 decembrie 2012**, Aula Magna a **Academiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice**. Au participat un număr de 12 membri ai filialei Neamţ, iar reprezentanţii comunelor Farcaşa, Crăcăoani, Vânători – Neamţ, Piatra Şoimului, Ceahlău, au participat cu produse tradiţionale, la expoziţia organizată cu acest prilej. Standul judeţui nostru a fost vizitat de foarte mulţi participanţi, care au apreciat calitatea şi gustul produselor prezentate.

◦ **Ziua Internaţională a Muntelui, 04 decembrie 2013**, în **Aula Magna a Academiei Române**, având ca temă centrală a dezbaterilor "**Munţii României în perspectiva 2014-2020 şi dezvoltării durabile**", ocazie cu care Filiala Neamţ, prin dr.ing. Avădanei Vasile şi dr.ec. Lazăr Latu, a prezentat referatul cu titlul "Dimensiunea antreprenorială a dezvoltării zonei montane a judeţului Neamţ". Lucrarea a fost foarte bine primită şi apreciată prin nivelul înalt de cuprindere a problematicii montane în viitorul context al dezvoltării rurale pentru perioada 2014-2030.

4.1.2. Participare la acţiuni şi evenimente organizate de entităţi legate de Forumul Montan din România:

◦ **Federaţia Agricultorilor de Munte Dorna**

Octombrie 2011. Federaţia Agricultorilor de Munte-Dorna: Seminarul cu tema "Atestarea produselor tradiţionale – formare profesională, legislaţie, metodologie".

◦ **Consiliul Naţional al Muntelui**

9 Decembrie 2011, dată la care a fost înfiinţat ca organism neguvernamental, apolitic, prin decizia FMR şi alegerea a 33 membri.

Cu această ocazie, preşedintele Forumului Montan din România, domnul prof.univ.dr.h.c. Radu Rey, a prezentat un "**Raport asupra stării muntelui în 2011, şi problematica zonelor de munte la nivelul Uniunii Europene şi mondial, în contextul schimbărilor climatice, evoluţiei demografice şi crizei economice mondiale, Evenimentul Rio 2012 şi Agenda 21 – cap. XII Munţii**".

◦ **Comisia de Montanologie a Academiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice**

2012: Şedinţa de reorganizare pe 3 subcomisii: Culturi vegetale, Creşterea animalelor, Cultură şi Civilizaţie Montană.

2012: Şedinţa Subcomisiei Cultură şi Civilizaţie Montană, la Piatra Neamţ.

2013: Şedinţă de lucru şi de evaluare anuală a activităţii.

◦ **Centrul de Economie Montană – CEMONT**, din cadrul Institutului Naţional de Cercetări Economice INCE, al Academiei Române.

03 noiembrie 2012: organizarea primul Seminar ştiinţific anual, la care au participat un număr de 34 cercetători din care 24 cercetători asociaţi, ocazie cu care, cercetătorii asociaţi, Avădanei Vasile şi Latu Lazăr, au prezentat referatul cu tema: "**Premise ale dezvoltării competitive în economia montană**".

13 iunie 2013: **al doilea Seminar ştiinţific anual**, organizat la sediul Casei Academiei/INCE din Bucureşti, ocazie cu care cercetătorii asociaţi, Avădanei Vasile şi Latu Lazăr, au prezentat referatul cu tema: "**Adaptarea viziunii montane naţionale la Orizonturile Europa 2030, 2040, 2050**".

4.1.3. Participare la acţiuni şi evenimente EUROMONTANA

27-28 septembrie, 2011, la **Inverness Scoţia**, s-a desfăşurat Conferinţa anuală Euromontana, care a avut ca temă: "Turismul activ durabil. Rolul Comunităţilor montane europene în găsirea unor soluţii inovatoare". Domnul Lazăr Latu, preşedintele filialei Neamţ şi domnul Gâţan Dănuţ din partea Ministerului Agriculturii şi Dezvoltării Rurale, au avut o intervenţie cu tema: "**Patrimoniul ca instrument de promovare a regiunii în afara graniţelor ţării – Tradiţie şi ecumenism în munţii Neamţului**".

2012, Conferinţa destinată zonelor de munte sub egida Euromontana, a avut loc la **Chambery Franţa**, având ca temă centrală: "**Tineretul şi zonele montane**". Un grup format din 6 membri ai filialei Neamţ, condus de domnul Avădanei Vasile, au participat la lucrările conferinţei şi au prezentat referatul: "**Creşterea atractivităţii zonelor de munte**

pentru tinerele generaţii – Tineretul din Carpaţi în societatea cunoaşterii".

4.2. Activităţi şi evenimente organizate în cadrul Forumului Montan din România filiala Neamţ

4.2.1. Activităţi şi evenimente organizate de Forumul Montan din România filiala Neamţ:

2010	-
2011	Adunarea generală a Forumului Montan din România Filiala Neamţ aprilie 2011 Şedinţa Comisiei de Montanologie (Subcomisia cultură şi civilizaţie montană) a Academiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice, iulie 2011, la Piatra Neamţ
2012	Seminar fermieri, martie 2012: "Zonele montane defavorizate în politica agricolă comună, prezent şi perspective", ocazie cu care au fost prezentate fermierilor din zona de munte următoarele teme: - Politica Agricolă Comună după 2013 – prezentarea propuneri Comisiei Europene; - Pajiştile şi administrarea lor raţională; - Atestarea şi înregistrarea produselor alimentare tradiţionale din zona de munte; - Modernizarea stânelor, pas inevitabil în atestarea produselor montane tradiţionale. Adunarea generală a Forumului Montan din România Filiala Neamţ, aprilie 2012. Schimb de experienţă (montană) Neamţ (România) – districtul Wipptal (SudTirol, Italia) 2012 (iulie şi septembrie)
2013	Seminar fermieri, martie 2013, "Fermele mici, asociaţiile şi grupurile de producători – prioritare pentru noua Politică Agricolă Comună 2014-2020", ocazie cu care au fost prezentate fermierilor din zona montană teme de interes: - Fermele mici, asociaţiile şi grupurile de producători – prioritare pentru noua Politică Agricolă Comună 2014-2020; - Lanţurile scurte de aprovizionare; - Marketingul produselor tradiţionale; - Exemple de bune practici, experienţa comunei Ardan din judeţul Bistriţa Năsăud. Adunarea generală a Forumului Montan din România Filiala Neamţ, aprilie 2013.

	Curs de fabricare a brânzeturilor, mai 2013, Durău şi Farcaşa. Tabăra antreprenorială Farcaşa, aprilie 2013. Seminar de constituire a clusterului ”Cetatea Neamţ”. Participarea Filialei Neamţ a Forumului Montan din România la înfiinţarea unui cluster de servicii conexe pentru activitatea de turism, la care să participe cât mai multe IMM-uri eligibile din zona de munte a judeţului nostru. Proiectul a fost depus la Programul Operaţional Sectorial Creşterea Competitivităţii Economice Axa prioritară 1: ”Un sistem inovativ şi ecoeficient de producţie”. Domeniul major de intervenţie: 1.3. ”Dezvoltarea durabilă a antreprenoriatului”. Operaţiunea: 1.3.3. ”Sprijin pentru integrarea întreprinderilor în lanţurile de furnizori sau clustere”. Proiectul îşi propune: - constituirea grupului de factori interesaţi care decid asupra asocierii în cadrul unui cluster pentru creşterea competitivităţii, productivităţii şi profitabilităţii; - definirea cadrului de organizare pe lanţul de furnizori şi pe lanţul valoric pentru consolidarea poziţiei pe piaţă şi pentru extinderea pieţei. Obiectivul general îl reprezintă creşterea competitivităţii economice a membrilor clusterului pe piaţa internă şi externă, prin defăşurarea unor activităţi menite să accelereze dezvoltarea economică a acestora. Seminar fermieri, 17 noiembrie 2013 cu tema: ”Viitorul agriculturii montane în viziunea noii Politici Agricole Comune şi a noului Program Naţional de Dezvoltare Rurală 2014-2020”, ocazie cu care au fost prezentate fermierilor din zona de munte următoarele teme: - Viitorul agriculturii montane în cadrul noii Politici Agricole Comune; - Necesitatea asocierii producătorilor agricoli – grupuri de producători şi cooperative agricole; - Promovarea culturilor vegetale şi a florei spontane în zona de munte – exemple de bune practici; - Subprogramul Tematic Montan – componentă a noului PNDR 2014-2020 (proiect). Alegeri pentru Colegiul Camerei Agricole a judeţului Neamţ, 20.11.2013. Participarea Forumului Montan din România filiala Neamţ la alegerile judeţene pentru Colegiul Camerei Agricole, alegeri ca-

	re au avut loc în data de 24.11.2013. Legea nr. 283 din 28 decembrie 2010 privind Camerele pentru Agricultură, Industrie Alimentară, Piscicultură, Silvicultură şi Dezvoltare Rurală. Camerele agricole se constituie în urma alegerilor organizate la nivelul fiecărui judeţ şi vor fi formate dintr-un Colegiu judeţean şi Birou permanent. În urma Hotărârii Consiliului director luată la şedinţa extraordinară din 13.10.2013 la Durău – Pensiunea Vânătorul, Forumul Montan din România filiala Neamţ, s-a înscris pe listele de vot şi a participat la campania electorală, în limita resurselor financiare şi umane în urma căreia a obţinut un loc în Colegiul Camerei din partea Asociaţiilor profesionale şi conexe, care au avut 8 locuri din totalul de 25 (au candidat un număr de 9 asociaţii profesionale şi conexe).
2014	Curs de fabricare a brânzeturilor, aprilie 2014, Salern (Bolzano) Italia

◦ Organizarea unui Schimb de experienţă cu Regiunea Autonomă Sud Tirol (Italia).

În perioada 04-07 iulie 2012 s-a primit vizita unei delegaţii din Sud-tirol (Italia) în judeţul Neamţ, formată de un grup de 11 persoane cu responsabilităţi din domenii diferite ale activităţii publice şi private din Sudtirol. Au avut loc discuţii oficiale cu conducerea judeţului Neamţ, cu reprezentanţii instituţiilor publice din domeniul agricol, forestier, exponenţi ai cercetării ştiinţifice, reprezentanţi ai asociaţiilor profesionale ale crescătorilor de animale, fermieri, etc.

Delegaţia a vizitat mai multe ferme şi firme din judeţ în care se desfăşoară activităţi prin care se valorifică resursele montane.

În perioada 05-10 septembrie 2012 a avut loc vizita delegaţiei Filialei Neamţ a Forumului Montan din România, formată din **12 persoane în Provincia Autonomă Tirolul de Sud (Italia)**, districtul Wipptal, pentru identificarea unor oportunităţi de colaborare în perioada următoare şi pentru stabilirea paşilor care trebuie făcuţi în realizarea unui parteneriat între cele două regiuni pentru dezvoltarea în cadrul oferint de apartenenţa la Uniunea Europeană. Şi aici au fost vizitate obiective economice şi sociale în care s-au pus în evidenţă bunele practici în organizare şi tehnologie pentru dezvoltarea unei pieţe specifice de produse montane care pun în valoare punctele tari.

4.2.2. Organizarea unor cursuri de antreprenoriat

În perioada septembrie 2012-mai 2013 s-a derulat proiectul "**Întreprinzător în zona de munte**" la care Forumul Montan din România filiala Neamţ a fost partener. Proiectul a cuprins următoarele activităţi:

- **Caravana** antreprenorială, cu cursuri şi seminarii despre abordarea afacerilor montane, în comunele: Tazlău, Taşca, Vânători-Neamţ, Hangu, Dămuc, Farcaşa;

- **Seminar** (workshop) dedicat antreprenoriatului feminin montan la Farcaşa;

- **Tabără** antreprenorială de trei zile la Farcaşa cu vizitarea unor obiective economice şi a unor iniţiative individuale;

- **Evaluarea finală** la Bicazu Ardelean.

Au fost abordate probleme privind dezvoltarea afacerilor şi a activităţilor generatoare de venituri prin valorificarea resurselor montane locale şi integrarea zonei în dezvoltarea competitivă.

4.2.3. Participare la acţiuni şi evenimente organizate de alte entităţi.

Academia Oamenilor de Ştiinţă din România, filiala Piatra Neamţ 20 octombrie 2011, doamnele Suzana Geangalău şi Ionescu Elena în calitate de membri, precum şi domnii Lazăr Latu şi Avădanei Vasile în calitate de invitaţi, au participat la Sesiunea de toamnă a Filialei Academiei unde au avut loc dezbateri legate de dezvoltarea sectorului plantelor medicinale, de evaluare a stării de sănătate a locuitorilor judeţului Neamţ, precum şi potenţialul de sănătate oferit de diferite localităţi montane prin atribute naturale.

◦ **Zilele localităţilor din zona de munte**.

Zilele comunelor: **Ceahlău** (luna august), **Farcaşa** (luna august), **Vânători-Neamţ**, "Joc şi voie bună în ţinutul zimbrilor" (luna august), Sărbătoarea Comunei **Dămuc** la poalele muntelui Hăşmaşul Mare în Poiana Şugău, în luna iulie.

◦ **Festivalul oierilor**

Tulgheş (luna noiembrie a fiecărui an), la care au participat, membrii Consiliului director Camelia Alixandru şi Petrescu Dragomir, cât şi preşedintele filialei Latu Lazăr.

Dorna Arini (octombrie 2011), expoziţie – târg de ovine, la care au participat preşedintele filialei Latu Lazăr, fermierii din cadrul Asociaţiei Producătorilor de munte Farcaşa, care în urma jurizării a obţinut locul I.

4.3. Activitate ştiinţifică

4.3.1. Centrul Academic Regional Nord Est de dezvoltare durabilă montană

Pentru susţinerea competitivităţii în zona montană am considerat util să coagulăm factorii interesaţi din judeţul Neamţ pentru a formula idei, propuneri, soluţii utile în proiectele pe care dorim să le promovăm.

◦ 2013: Am constituit acest grup prin fundamentarea activităţii şi a modului de funcţionare. A fost întocmită o listă de instituţii şi au fost trimise invitaţii. În prezent avem **6 membri** şi dorim să o extindem şi în judeţele învecinate (Suceava).

4.3.2. Studii şi cercetări

Începând din anul 2008 se elaborează **un raport anual "Starea economică a judeţului Neamţ"**. S-a ajuns la numărul 6. Forumul Montan din România Filiala Neamţ, participă la acest proiect din 2010, de la nr. 4 şi se ocupă de **un capitol despre zona montană din judeţul Neamţ**.

Începând din 2011 se lucrează la **elaborarea unor concepte** privind: Spaţiul Montan al Dezvoltării: sunt elaborate lucrări cu caracter ştiinţific care se prezintă la **Seminarul anual al Centrului de Economie Montană, de la INCE**.

Tot din 2011 participăm la **Simpozionul internaţional de turism rural** de la **Vatra Dornei** cu contribuţii la elaborarea unor concepte privind Inovarea în turism.

De asemenea, personalităţi care sunt membri ai asociaţiei noastre desfăşoară **activităţi de cercetare şi elaborează studii** care privesc şi zona de munte; este vorba despre:

- **Academia Oamenilor de Ştiinţă din România** filiala Neamţ, unde activează doamna Geangalău Susana, domnul Andone Costache, domnul Răzeşu Virgil, care sunt autorii unor studii privind relaţiile complexe dintre om şi natură care privesc activitatea economică, sănătatea, resursele, etc, precum şi civilizaţia montană;

- **SCCPPM Plantavorel Piatra Neamţ**, condus de doamna Ionescu Elena, care a efectuat un studiu de valorificare a potenţialului plantelor medicinale de pe Valea Bistriţei;

- **Instituţia Prefectului judeţui Neamţ**, unde îşi desfăşoară activitatea doamna Apostol Silvia şi unde se întocmesc studii privind situaţia socială, economică şi ecologică în judeţ cu capitolele referitoare la aria montană.

4.3.3. Participare la manifestări ştiinţifice regionale/ naţionale/internaţionale

2010	Simpozion "Managementul cunoaşterii", Facultate de Filozofie, Universitatea Bucureşti, iun. 2010; Sesiunea Ştiinţifică de primăvară a Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România, Neptun – pădurea Comorova 2010; Sesiunea de toamnă AOŞR filiala Neamţ, 2010

2011	Simpozionul internaţional ”Turismul rural românesc în contextul dezvoltării durabile. Actualitate şi perspective”, Vatra Dornei, 2011 Sesiunea ştiinţifică de Toamnă a Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România, Bucureşti, 2011.
2012	Simpozionul internaţional ”Turismul rural românesc în contextul dezvoltării durabile. Actualitate şi perspective”, Vatra Dornei, mai 2012. Simpozionul ”Dezvoltarea Durabilă a Euroregiunii Siret-Prut-Nistru, Academia Română – filiala Iaşi, iun. 2012. Workshop ştiinţific ”Resurse economice durabile ale zonei montane din România”, Institutul Naţional de Cercetări Economice (Academia Română), Bucureşti, mai 2012. Congresul European de Turism Rural, ed. 4, Piatra Neamţ, oct. 2012. Zilele academice ieşene, Academia Română – filiala Iaşi – ICES ”Gh. Zane”, Iaşi, oct. 2012. Conferinţa tehnico-ştiinţifică ”Transport: economie, inginerie şi management”, Universitatea Tehnică a Moldovei, Chişinău, Republica Moldova, nov. 2012. Sesiunea Ştiinţifică de Toamnă a Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România, Arad 2012.
2013	Simpozionul internaţional ”Turismul rural românesc în contextul dezvoltării durabile. Actualitate şi perspective”, ed. 15, Vatra Dornei, mai 2013. Al 2-lea Seminar al Centrului Naţional de Economie Montană, Bucureşti, iun. 2013. Zilele academice ieşene, Academia Română – fil. Iaşi – ICES ”Gh. Zane”, Iaşi, oct. 2013. Sesiunea Ştiinţifică de Toamnă a Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România, Braşov, 2013.

4.4. Implicare în dezvoltarea infrastructurii de dezvoltare montană

◦ Înfiinare ”Consorţiul pentru dezvoltarea comunităţilor montane din România prin eco-produse, MONTREY-Ro”, asociaţie cu personalitate juridică, autonomă, apolitică şi neguvernamentală, de drept privat, fără scop patrimonial, care are ca membri fondatori: Forumul Montan din România, Federaţia Agricultorilor de Munte – Dorna, Asociaţia Naţională pentru Dezvoltare Rurală Montană ”Romontana” şi Fo-

rumul Montan din România – filiala Neamţ.

Scopul asociaţiei este îmbunătăţirea calităţii vieţii producătorilor agricoli şi a altor locuitori din zonele montane, asigurarea securităţii alimentare prin folosirea raţională a resurselor locale şi valorificarea durabilă a produselor agro-alimentare, prin crearea de noi servicii şi locuri de muncă.

Participare la activităţi de înfiinţare şi desfăşurarea activităţilor în cadrul Grupurilor de Acţiune Locală (GAL), care includ localităţi rurale montane:

- GAL "Ceahlău", cu implicarea domnului Cernat Ioan şi a doamnei Alixandru Camelia;
- GAL "Nicolae Roznovanu" cu implicarea doamnei Geangalău Susana şi a domnului Avădanei Vasile;
- GAL "Ţinutul Zimbrilor" cu implicarea doamnelor Petrariu Maria şi Coşofreţ Elena;
- GAL "Plaiurile Bistriţei" cu implicarea domnului Latu Lazăr.

4.5. Activitate pe proiecte

4.5.1. Proiecte implementate, la care Forumul Montan din România filiala Neamţ a fost partener

1. **Pădure, voluntariat, biodiversitate** – 2011, POD MEDIUL, Parcul Naţional Vânători

Scopul proiectului: întărirea capacităţii, implicarea activă şi realizarea unui parteneriat funcţional între factorii interesaţi în protecţia mediului.

2. **Întreprinzător în zona montană, 2012-2013, Program Tineret în acţiune**.

S-au derulat următoarele activităţi:

Anterior s-au delimitat în zona de munte a judeţului Neamţ 7 bioarii de dezvoltare. S-au stabilit 6 centre de lucru în 5 dintre aceste bioarii: Tazlău, Taşca, Dămuc, Hangu, Farcaşa, Vânători. S-a desemnat câte un reprezentant al tinerilor în fiecare bioarie. S-au identificat şi s-au antrenat în activităţile proiectului câte 20 tineri cu care s-au desfăşurat activităţi de informare şi sensibilizare cu privire la dezvoltarea antreprenoriatului montan. Apoi au fost organizate cursuri de antreprenoriat şi o tabără aplicativă.

4.5.2. Proiecte implementate, la care Forumul Montan din România filiala neamţ a fost grup ţintă

1. Proiect, "**Corelarea ofertei educaţionale a învăţământului profesional şi tehnic cu cerinţele pieţei muncii, 2010-2013, POS DRU 1.1.**", Inspectoratul Şcolar al Judeţului Neamţ.

Finalizarea activităţii de elaborare a PLAI (Plan Local de Acţiune

pentru Incluziune).

Participare la **vizita de studiu din Portugalia: Lisabona şi Porto**.

Forumul Montan din România filiala Neamţ a avut un reprezentant.

2. Proiect, "**Consolidarea capacităţii instituţionale a consorţiului regional în vederea dezvoltării învăţământului profesional şi tehnic şi a învăţământului superior în concordanţă cu provocările societăţii postmoderne, 2011-2013**", POSDRU 3.3., USAMV "Ion Ionescu de la Brad", Iaşi.

Participare la un proiect care pregăteşte modele de defăşurare a învăţământului liceal profesional şi tehnic pentru perioada următoare;

Participare la **vizita de studiu în Danemarca/Universitatea Aalborg**.

Forumul Montan din România filiala Neamţ a avut **un reprezentant**.

3. **Proiect STR TREE**: "A pan-European project to support the sustainable exploitation of fores resources for rural development", 7th Framework Programme, Cooperation: Food, Agriculture and Fisheries and Biotechnology, addressing the call KBB.2012.1.2-06: Multipurpose trees and non-wood forest products for an innovative forestry în rural areas. Project number 311919, 2013, membri în grupul de lucru regional.

Se cuvine menţionată activitata Camerei de Comerţ şi Industrie a judeţului Neamţ care a derulat proiecte cu aplicare şi în zona montană pe domenii turism şi anterprenoriat.

4.5.3. Elaborarea unor proiecte cu implicarea Forumului Montan din România, filiala Neamţ.

1. ECOMONTAN – "Oportunităţi alternative de ocupare pentru persoanele de vârstă activă din satele de munte din judeţul Neamţ, pentru dezvoltare durabilă, 2010, POS DRU apel 110.

2. BIOCLUSTERCHEM – "Sisteme şi mecanisme colaborative specifice reţelelor de firme şi clusterelor bazate pe valorificarea resurselor naturale montane", 2011, MECI, PN II – Parteneriate.

3. **Întreprinzător în zona de munte**, 2012, Program Tineret în acţiune.

4. **Spaţiul montan al dezvoltării** – model strategic de dezvoltare durabilă montană, 2012, Programul de **cooperare Elveţiano-Român**, Fondul Tematic pentru Participarea Societăţii Civile – Schema de grant pentru ONG-uri, componenta Mediu.

5. **Tineret în acţiune** pentru dezvoltare durabilă montană, 2013, Program Tineret în acţiune.

6. **Agrisave – Increasing Energy Efficiency în Agricultural Businesses**, 2013, Intelligent Energy Europe – call: CIP-IEE-2013.

7. **Mecanisme colaborative specifice** reţelelor de firme şi clusterelor specializate pe valorificarea resurselor montane – CLUSTER-MONT, 2013, Program PARTENERIATE, (PN-II-PT-PCCA-2013-4).

8. MONTANJOB – Alternative de ocupare pentru populaţia montană pentru o dezvoltare durabilă, 2013, POSDRU DMI 5.2. CPP 136.

Aceste proiecte nu sunt aplicate încă. O parte sunt în evaluare, iar o altă parte au fost respinse. Totuşi, ele reprezintă un **portofoliu de idei** pe care le apreciem posibil de aplicat şi ele rămân în atenţia noastră pentru a fi folosite pentru noi proiecte pe oportunităţile care vor apărea.

4.6. Aspecte financiar-economice

INDICATORI	2010		2011		2012		2013	
	Buget	**Realizat**	**Buget**	**Realizat**	**Buget**	**Realizat**	**Buget**	**Realizat**
Venituri din care:	5.448	5.448	15.000	16.040	15.000	18.321	15.000	15.750
- Cotizaţii	5.447	5.447	15.000	8.345	12.000	13.651	12.000	15.197
- Sponsori zări (2%)	0	0	0	7.518	3.000	4.594	3.000	553
- Dobânzi	1	1	177	177	0	76	0	0
Cheltuieli	4.466	4.466	15.000	15.863	14.500	18.015	14.500	15.392
Excedent/Profit	+982	+982	0	+177	+500	+306	+500	+358

4.7. Alte elemente relevante:

4.7.1. Relaţii

Entităţi în care Forumul Montan din România filiala Neamţ are reprezentanţi:

1. Forumul Montan din România
2. Academia Română – **Centrul de Economie Montană**/Institutul Naţional de Cercetări Economice "Costin C. Kiriţescu", "cercetători asociaţi"
3. Academia Oamenilor de Ştiinţă din România – filiala Neamţ
4. Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice – **Comisia de Montanologie**
5. Pactul Judeţean de Ocupare şi Incluziune Socială
6. Comitetul Local de Dezvoltare a Parteneriatului Social (CLDPS) Neamţ
7. Camera Agricolă Neamţ
8. GAL "Ceahlău"
9. GAL "Ţinutul Zimbrilor"

4.7.2. Cooperare

Organizaţiile cu care Forumul Montan din România filiala Neamţ a desfăşurat activăţi în cooperare:

1. Colegiul Prefectural Neamţ

2. Agenţia Judeţeană pentru Ocuparea Forţei de Muncă Neamţ

3. Asociaţia **Forumul Montan din România**

4. Asociaţia Centrul de Incubare Creativ Inovativ de Afaceri Roznov

5. Asociaţia ECOFOREST Neamţ

6. Institutul Naţional de Ştiinţe Biologice – Centrul de Cercetări ”Stejarul” Piatra Neamţ

7. Inspectoratul Şcolar al Judeţului Neamţ (CLDPS, proiect FSE)

8. Direcţia Judeţeană pentru Tineret şi Sport Neamţ

9. Universitatea ”Ştefan cel Mare” Suceava

10. Instituţia Prefectului Judeţului Neamţ

11. Universitatea de Ştiinţe Agricole şi Medicină Veterinară Iaşi (Proiect FSE)

12. Universitatea Tehnică ”Gh. Asachi” Iaşi

13. Institutul de Chimie Macromoleculară ”P. Poni” Iaşi

14. Direcţia Judeţeană pentru Agricultură şi Dezvoltare Rurală

15. Direcţia Silvică a judeţului Neamţ.

5. Obiective pentru 2014-2020

Forumul Montan din România filiala Neamţ are capacitatea să construiască noi concepte atractive pentru factorii interesaţi din zona de munte.

Pentru perioada următoare ne propunem să menţinem şi să dezvoltăm obiectivele pe termen mediu şi lung formulate în anii precedenţi pentru îmbunătăţirea performanţelor:

- Implicare în dezvoltarea managementului performanţei, managementului resurselor umane, managementul inovării;

- Implicare în dezvoltarea zonei de munte pe principii pragmatice şi de performanţă;

- Integrare în reţele şi structuri colaborative pentru proiecte şi programe de anvergură care privesc explicarea, adaptarea şi aplicarea obiectivelor EUROPA 2000 precum şi ale Politicii Agricole Comune;

- Dezvoltarea de parteneriate în elaborarea şi implementarea unor proiecte locale, regionale, naţionale şi transnaţionale în contextul ţintelor europene de performanţă;

- Implicare în trasarea direcţiilor de dezvoltare de perspectivă pentru orizonturile 2020, 2030 şi chiar 2040 în diferite arii de interes: dezvoltare locală, dezvoltare montană, servicii inovative, clustere;

- Implicare în dezvoltarea profesională a unor categorii sociale considerate defavorizate: tineri şi femei, etnii, alte categorii defavorizate;

- Implicare în dezvoltarea montană locală prin furnizarea de informare, instruire, asistenţă, consultanţă, sprijin şi consiliere pentru

fermieri, mediul de afaceri şi pentru societatea civilă şi chiar pentru administraţia publică;

- Identificarea de noi soluţii, modele şi concepte pentru susţinerea dezvoltării montane şi valorificarea resurselor locale, materiale şi umane;

- Elaborarea unui concept strategic de dezvoltare montană durabilă care să conecteze elementele specifice tradiţionale cu aspiraţiile de competitivitate.

Monitorizarea obiectivelor pentru perioada următoare

- Implicare în dezvoltarea mangementului performanţei, managementului resurselor umane, managementul inovării;

Urmărirea proiectelor propuse pentru diferite programe de finanţare: POS CCE axa 1, SEE, Consiliul Judeţean Neamţ.

- Implicare în dezvoltarea zonei montane pe principii pragmatice şi de performanţă;

Asociere cu diferite organizaţii din judeţ şi din ţară; elaborarea de concepte noi de abordare a dezvoltării zonei montane.

- Integrare în reţele şi structuri colaborative pentru proiecte şi programe de anvergură care privesc reforme, reengineering şi inovare;

Fundamentarea unor direcţii strategice de dezvoltare montană; dezvoltarea unor tratative pentru parteneriate extinse, interregionale, la nivel european.

Valorificarea potenţialului oferit de Centrul Academic Regional de Dezvoltare Montană Nord Est şi de celelalte structuri nejuridice din organizaţie.

- Dezvoltarea de parteneriate în elaborarea şi implementarea unor proiecte locale, regionale, naţionale şi transnaţionale;

Elaborarea unor proiecte în parteneriat.

- Implicare în trasarea direcţiilor de dezvoltare de perspectivă pentru orizonturile 2020, 2030 şi chiar 2040 în diferite arii de interes:

Participare la ROPAC şi alte grupuri de lucru din structurile montane naţionale.

- Implicare în dezvoltarea profesională a unor categorii sociale considerate defavorizate: tinerii şi femeile;

Accesarea prin proiecte a surselor de finanţare aferente.

- Implicare în dezvoltarea locală prin furnizarea de informare, instruire, asistenţă, consultanţă, consiliere, sprijin şi cooperare;

Elaborare propuneri de proiecte, consiliere, consultanţă.

- **Identificarea de noi soluţii şi modele de servicii inovative** pentru susţinerea dezvoltării montane, valorificarea resurselor locale, materiale şi umane.

Elaborarea unor concepte pentru structuri economice competitive de susținere a mediului de afaceri local: **Clustermontan, Spaţiul Montan al Dezvoltării, Edumont**.

6. Concluzii

Forumul Montan din România filiala Neamţ a reuşit să realizeze o serie de performanţe în perioada de la înfiinţare până în prezent implicându-se sub diverse forme în dezvoltarea montană.

În perioada 2010-2013 putem spune că s-a traversat o perioadă favorabilă. Putem spune că s-a urcat pe scara performanţei, dar sunt şi multe neajunsuri. S-a intensificat colaborarea la nivel naţional şi chiar la nivel european.

Se defineşte din ce în ce mai mult o utilitate a organizaţiei noastre în viaţa socială şi economică montană a judeţului Neamţ, dar s-au creat şi se dezvoltă şi conexiuni la nivel naţional şi european **pe suportul Forumului Montan din România (tutelar)**. Ele ne dau mari speranţe că în perioada următoare vom pune în valoare oportunităţi şi vom atrage resurse pe proiecte importante care să confirme viziunea noastră de **forţă transformativă a muntelui**.

FMR – Filiala Neamţ aduce, către membrii săi şi spre cei care vor dori să ni se alăture, informaţii şi cunoştiinţe privind drumul de urmat pentru dezvoltarea montană, modele de ferme şi de activităţi economice cu specific montan, promovarea produselor montane, schimburi de experienţă la nivel european.

Considerăm că dezvoltarea montană trebuie să devină politică de stat şi să se adreseze întregii populaţii montane prin măsuri adecvate de susţinere dar şi de constrângere care să optimizeze managementul montan, să-l orienteze spre crearea de bunăstare şi competitivitate şi nu spre specularea unor conjuncturi financiare care numai durabilitate nu asigură.

Forumul Montan din România filiala Neamţ va pune la dispoziţia unor astfel de politici capacitatea sa, experienţa şi expertiza, capacitatea de consultanţă, consiliere, formare la standarde corespunzătoare exigenţelor.

Teme şi contribuţii ale FMR la evoluţia cercetării ştiinţifice, montanologice, în România

Integrarea europeană a comunităţilor montane din România şi alternative pentru dezvoltarea durabilă". Rolul cercetării ştiinţifice şi al educaţiei în procesul evolutiv economic şi cultural al satului montan (2006)

1. Prof.univ.dr. R. Rey – ”Integrarea europeană, politica de coeziune şi muntele. Schimbarea atitudinii guvernelor României – prin dezvoltarea/crearea de instituţii specifice, parteneriate şi prin atribuirea de mijloace distincte – o cerinţă imperioasă”.

2. Ing.ec.dr. A. Crăciun – ”Politica europeană de finanţare regională; Factori de echilibru şi salvare pentru dezvoltarea durabilă a zonelor de munte din România”.

3. Dr. E. Silvaş – ”Modernizarea – extremă urgenţă pentru zona montană. Muntele ca bun comun şi şansă”.

4. Conf.univ.dr.arh. Gh. Ionaşcu – ”Macroprogram pentru dezvoltarea montană integrată”.

5. Prof.univ.dr.ing.dr.h.c. A.T. Bogdan, Prof.univ.dr.h.c. R. Rey, Drd.ing. A.G. Străteanu – ”Impactul antropic, tehnico-ştiinţific şi instructiv-educativ necesar pentru dezvoltarea durabilă a comunităţilor montane din România”.

6. Prof.dr. C. Bucur – ”Rolul strategic fundamental al zonelor montane din România în făurirea şi dezvoltarea civilizaţiei populare româneşti şi în definirea identităţii noastre naţionale”.

7. Dr.ing. M. Rusu – ”Valorificarea resurselor zonei montane prin tehnologii nepoluante”.

8. Prof.ing. B. Faoro – ”Arealul carpatic românesc în contextul integrării europene”.

9. Dr.ing. T. Maruşca, Dr.ing. V. Mocanu, Drd.ing. V.A. Blaj – ”Evaluare pierderi şi calcul estimativ al plăţilor compensatorii pentru pajiştile naturale montane după respectarea regimului de agromediu”.

10. Ing. T. Ştef – ”Un experiment de succes: Centrul de Instruire în Agricultură ”AGROM-RO, Mureş”.

11. I. Agapi – ”Activitatea Federaţiei Agricultorilor de Munte – Dorna, Vatra Dornei, prin ”Proiectul Carpatin” devine un exemplu viu pentru dezvoltarea agrorurală-montană”.

12. Ing. H. Hanganu, ing. A. Pătrulescu – ”Comunităţi locale în Parcul Naţional Piatra Craiului – alternative pentru o dezvoltare în strânsă concordanţă cu regimul ariilor naturale protejate”.

13. Prof.univ.dr. I. Opriş – ”Peisajul cultural montan din România în context integrator”.

14. Prof.dr. R. Rey – ”Muntele românesc şi consecinţele unor interpretări simpliste ale ecologiei”.

15. Ing.ec.drd. D. Ungureanu – ”Contribuţia agroturismului şi a turismului rural la dezvoltarea durabilă a zonelor montane din România”.

16. Dr.farm. O. Bojor – ”Dezvoltarea zonelor rurale din Munţii Apuseni. Cazul ”Roşia Montană” şi protejarea mediului montan”.

17. Prof.univ.dr. R. Rey – ”Educaţie – pentru specificul agro-ruralului montan. Şcoala profesională agro-montană şi educaţia continuă a tinerilor producători agricoli montani. Un parteneriat fructuos: Forumul Montan din România – Ministerul Educaţiei şi Cercetării”.

Munţii şi siguranţa alimentară. Nevoia de politică montană în România (2008)

1. Prof.dr. R. Rey – ”Politica montană a României în contextul creşterii demografice şi schimbărilor climatice. Nevoia de siguranţă alimentară„.

2. Acad. I.P. Otiman – ”Economia montană – o imensă rezervă de expansiune a agriculturii, habitatului şi agroturismului montaniard”.

3. Prof.ing. B. Faoro – ”Siguranţa alimentară şi munţii – au nevoie de legi”.

4. Dr.ing. D. Gîţan – ”Noi provocări în zonele de munte pentru asigurarea siguranţei alimentare”.

5. Conf.univ.dr.arh. Gh. Ionaşcu – ”Securitatea alimentară a populaţiei şi munţii”.

6. Dr.med.vet. E. Silvaş – ”Şansele şi limitele valorificării tezaurului montan al României, în condiţiile mondializării”.

7. Prof.dr. M. Şerban, Dr. C. Scrioşteanu, Expert C. Călinescu – ”Despre munţii României şi relevanţa formării profesionale – Program Naţional Strategic al Ministerului Educaţiei, Cercetării şi Tineretului.”

8. Dr.ing.ec. A. Crăciun – ”Viaţa în Munţii Apuseni”.

9. Ing. I. Agapi, Dr.ing. M. Bocănici, Ing. Ţ. Chirileanu – ”Stâna din Carpaţii României – Unitate de procesare sigură sub aspect igienico-sanitar. Laptele ”conform”, în contextul siguranţei alimentare.”

10. Dr.ing. M. Rusu – ”Munţii – securitatea alimentară şi cercetarea ştiinţifică”.

11. Dr.ing.CS1 T. Maruşca – ”Pajiştile montane – o şansă pentru siguranţa alimentară a viitorului”.

12. Prof.univ.dr.in.g I. Jelev – ”Munţii şi apa potabilă”.

13. CSP1 I. Talabă, Dr.ing. D. Ungureanu – ”Turismul rural românesc, în contextul exigenţelor agroalimentare impuse de Uniunea Europeană”.

14. Ing. V. Juravle – ”O cercetare utilă în Munţii Harghitei: ”Dinamica acumulării de substanţă uscată în condiţii de fertilizare diferenţiată pe pajiştile din bazinul Bistricioarei/2007”.

15. Dr.ing.silv. I. Cotârlea – ”Munţii şi siguranţa alimentară: Pădurea montană şi resursele sale de hrană”.

16. Drd.jr. I. Banc, drd. T.A. Banc – ”Situaţia juridică a terenurilor agricole şi forestiere – în contextul dezvoltării rurale montane din Maramureş”.

17. Dr.ec. S. Geangalău – ”Mioriţa românească – sursă de hrană şi de revitalizare a meşteşugurilor tradiţionale”.

18. Ec. Adrian Rey – Un proiect montan transfrontalier – România-Ucraina finalizat cu succes: ”Educaţie pentru dezvoltare rurală-montană prin agroturism”.

19. Prof.dr. R. Rey – ”Convenţia Carpatică şi factori sensibili. Nevoia de schimbare şi de profesionalism”.

20. Prof.dr. C. Bucur – ”Disoluţia unui ecosistem şi dispariţia unei etnoculturi (păstoritul momârlanilor din Valea Jiului)”.

Schimbările climatice şi munţii. Caracteristici şi etape ale perioadei de trecere de la o dezvoltare montană spontană, neplanificată, la o dezvoltare durabilă a comunităţilor montane (2007)

1. Acad. I.P. Otiman – ”Economia montană”.

2. Dr.ing.ec. A. Crăciun – ”Şansele de dezvoltare pentru România, în perioada post-aderare la Uniunea Europeană”.

3. Conf.univ.dr.arh. Gh. Ionaşcu – ”Efectele schimbărilor climatice şi habitatul uman montan”.

4. Prof.univ.dr.acad. A.T. Bogdan, Prof.univ.dr. R. Rey, Dr.ing. M. Paraschivescu jr., Dr. J. Ipate – ”Contribuţii la elaborarea unei strategii pentru realizarea biodiversităţii zootehnice montane, în contextul schimbărilor climatice şi al dezvoltării durabile a comunităţilor montane”.

5. Prof.dr. C. Bucur – ”Polivalenţa structurală a funcţiilor ecosistemului montan românesc (Perspectiva dinamică)”.

6. Ing.(drd.) D. Gîţan – ”Importanţa educaţiei în menţinerea populaţiei în zonele de munte”.

7. Prof.dr.h.c. R. Rey – ”Nevoia de modificare a orientării politice cu privire la zonele de munte, ca formă de prevenire a efectelor schimbărilor climatice şi evoluţiei demografice. Integrarea zonelor de munte, a agriculturii montane, în procesul de globalizare – prin multifuncţionalitate şi diversitate”.

8. Dr.ing.cerc.gr. 1 T. Maruşca – ”Valorificarea fondului pastoral şi agroturistic montan în nou context al schimbărilor climatice din Carpaţi”.

9. Dr.ing. M. Rusu – ”Contribuţii la cercetarea ştiinţifică pentru obţinerea de produse montane de calitate”.

10. Dr.med.vet. E. Silvaş – ”Schimbarea – ca obligaţie ignorată. Capcanele liberului schimb în zona montană”.

11. Prof.univ.dr.ing. I. Jelev – ”Indicatori pentru evaluarea modificărilor climatice şi unele aspecte specifice zonei montane”.

12. Prof.ing. B. Faoro – ”Zonele puţin sau nepopulate din Europa – zonele montane – un viitor al Uniunii Europene”.

13. Ing. I. Agapi – Un program de succes în zona montană: ”Proiectul CARPATIC – model de dezvoltare agro-rurală montană”.

14. Ing.dr. T. Ştef – ”Studiu AGROM-RO: Comunicarea prin conexiune internet de bandă largă, în zona montană a judeţului Mureş”.

15. Dr.ing. D. Ungureanu – ”Amenajarea agroturistică a zonelor rurale montane din România şi dezvoltarea durabilă”.

16. Ing. E. Torok, Ing. A. Antal, Ing. V. Juravle – ”Iniţiative ale Direcţiei pentru Agricultură şi Dezvoltare Rurală din judeţul Harghita – urmare a Conferinţei europene a EUROMONTANA”, Piatra Neamţ, 4-6 oct. 2007”.

17. Dr.ing. M. Bocănici – ”Studiu privind însuşirile productive la o populaţie de taurine din rasa ”Brună”, importată în exploataţiile familiale din bazinele montane Vatra Dornei şi Câmpulung Moldovenesc”.

18. Prof.dr. R. Rey – ” Societatea civilă ”pro-munte” şi rolul său pentru protecţia şi dezvoltarea durabilă a zonei montane din România în contextul aderării la Uniunea Europeană şi al schimbărilor climatice şi demografice.” (Conferinţa europeană a Euromontana, Piatra Neamţ, 4-6 octombrie 2007 România.

Este evident faptul că guvernele ce s-au succedat după 1994 au marginalizat organizaţiile neguvernamentale create pentru specificul montan, cu toate că acestea s-au realizat prin impulsionări din UE şi cu eforturi financiare bilaterale (Franţa, Germania, Elveţia, ş.a.) comunitare (Comisia Europeană) şi internaţionale (Banca Mondială, Heifer Project International-SUA) - aspect esenţial care ar fi trebuit să reprezinte un semnal pentru guvern şi continuă să constituie un obiectiv permanent, în perspectiv 2014-2020.

Axa IV Leader. Asociaţiile GAL (Grup de Acţiune Locală) din zona montană

Programul LEADER are la bază conceptul care ţine cont de densitatea zonelor rurale europene şi de faptul demonstrat că strategiile de dezvoltare sunt mai eficiente dacă sunt decise şi implementate la nivel local şi de către actorii locali. LEADER se deosebeşte de alte forme, tradiţionale, de politică rurală, mai ales prin faptul că se concentrează pe modul în care trebuie procedat şi nu pe ceea ce ar trebui realizat, având câteva trăsături care se inter-

conectează: strategii de dezvoltare locală, la nivel de zonă, abordare de jos în sus, parteneriat public-privat, prin grupuri de acţiune locală (GAL), acţiuni integrate, cooperare, lucrul în reţea, sprijinirea inovaţiei. Finanţările nerambursabile prin sistemul GAL-urilor au condus la accelerarea constituirii acestora – o parte fiind concentrate exclusiv în zone montane, altele cuprinzând zone montane dar şi comunităţi din exteriorul zonei montane. Dacă într-o primă etapă, fondurile însemnate avute la dispoziţie de GAL-uri au fost cheltuite preponderent pe infrastructuri locale (drumuri, apă, canalizare, podeţe, ş.a.) – unde fondurile sunt mai uşor şi mai rapid de utilizat, cerinţele actuale, instituite, sunt direcţionate pe alte tipuri de activităţi, care să genereze utilizarea resurselor locale şi locuri de muncă stabile.

Spre exemplificare – s-a luat în analizaă activitate unui GAL – în integritate montan:

Asociaţia Grupul de Acţiune Locală – "Ceahlău" (constituită în baza legislaţiei naţionale şi comunitare şi a normelor PNDR 2007-2013).

GAL "Ceahlău" situată în zona montană a judeţului Neamţ, cuprinde 13 localităţi montane din care 12 comune (Ceahlău, Grinţieş, Hangu, Fărcasa, Poiana Teiului, Dămuc, Bicaz-Chei, Taşca, Bicazul Ardelean, Borca, Pipirig, Râşca) şi oraşul Bicaz.

Pentru perioada 2011-2013, "Strategia de dezvoltare locală a "microregiunii CEAHLĂU", în baza identificării problemelor şi corelării cu obiectivele Programului Naţional de Dezvoltare Rurală, cu potenţialul local, a folosit abordarea tip LEADER, "de jos în sus", cu implicarea mai multor categorii de "actori" locali (locuitori, societăţi comerciale, autorităţi publice, cadre didactice, ş.a.), în acţiunea de dezvoltare a teritoriilor proprii, sub aspect economic, educaţional, cultural, ş.a..

GAL Ceahlău a gestionat fonduri FEADR de **2.159.020 euro**, din care:

- **422.640** euro pentru funcţionarea GAL-ului, dezvoltarea competenţelor angajaţilor şi membrilor;

- **1.736.380** euro – buget destinat **proiectelor** conforme priorităţilor strategice identificate:

  - dezvoltarea teritoriului;
  - valorificarea resurselor locale;
  - creşterea activităţii economice.

Procedura de implementare a inclus două direcţii:

1. **Conturarea** proiectelor. 2. **Monitorizarea** proiectelor în perioada Noiembrie 2012-31 Octombrie 2015 (data finalizării implementării strategiei de dezvoltare).

Activitatea de monitorizare a proiectelor a cuprins: analiza şi controlul respectării termenelor; compararea rezultatelor obţinute cu cele

prevăzute prin contractul de finanţare; analiza stadiului de realizare a obiectivelor şi analiza eficienţei utilizării fondurilor. Din totalul fondurilor alocate (1.736.380 euro) – **au fost contractate 1.435.772 euro**, ramburându-se 107.889 euro.

O analiză-diagnostic a monitorizării proiectelor contractate prin GAL-Ceahlău (euro) evidenţiază în **iulie/august 2014** – un număr de **27 proiecte în desfăşurare** şi **un proiect finalizat**.

Spre exemplu, în comunele Grinţieş, Hangu şi Ceahlău au fost depuse la GAL un număr de 7 proiecte:

- **2 proiecte** pe măsura 125C "Lucrări de construcţii, refacere şi modernizare a infrastructurii de prevenire şi protecţie împotriva inundaţiilor;

- **3 proiecte** pe măsura 322 "Renovarea, dezvoltarea satelor, îmbunătăţirea serviciilor de bază pentru economia şi populaţia rurală şi punerea în valoare a moşteniri rurale;

- **1 proiect** pe măsura 4.1. "Sprijinirea fermelor agricole de semi-subzistenţă";

- **1 proiect** pe măsura 313 "Încurajarea activitiăţilor turistice".

Din cele 7 proiecte, 5 sunt realizate de autorităţile publice şi 2 de persoane fizice.

Prin modificarea strategiei iniţiale s-a creat posibilitatea sprijinirii achiziţionării de utilaje şi echipamente pentru serviciile publice (dezăpeziri, întreţinere spaţii verzi, ş.a.). Foto la Anexa 1/VII.

Exemple succinte de asociaţii/cooperative din vestul Europei

■ ITALIA:

- O asociaţie cu peste 40 ani de activitatea (1970-2014) este Uniunea Naţională a Comunităţilor Montane Italiene/UNCEM (medaliată de PAPA/2005), care reuneşte TOATE comunităţile montane pentru aplicarea unei politici montane durabile. Parlamentarii de munte sunt constituiţi în grupul "Prietenii Munţilor" şi sunt deosebit de activi în privinţa protejării intereselor populaţiei ruralului montan şi a obţinerii de resurse financiare pentru dezvoltare agro-rurală.

- **Cooperativele montane "pe produs"** (fructe, vin, animale, ş.a.) sunt dominative în Italia. Pentru o bună valorificare a produselor agroalimentare, cooperativele comunale, mai mici - dintr-o anumită zonă montană, se reunesc într-o asociaţie **intercooperatistă**. Spre exemplu, în zona **Trento 123 cooperative** s-au reunit într-o formă **intercooperatistă** pentru valorificarea vinului şi merelor - cu reputata marcă "Melinda".

- **Comunităţile montane** - asociaţii pe grupuri de comune, văi - cu sprijin financiar de stat şi **structuri lucrative**.

- **Legea Muntelui** (prima din Europa) nr. 44/1970 şi mai ales Legea 352/1976 - au asigurat sprijinirea zonelor de munte, prin:

- **indemnizaţii compensatorii; ajutoare** pentru gospodării cu perspectivă agricolă; **subvenţii de stat** pentru echipamente, tratamente fitosanitare (40-60%), **25% din valoarea maşinilor agricole, părţi din dobânzile la credite, subvenţii** pentru **investiţii comune în pajişti - max. 75% ajutoare de investiţii**.

Descentralizarea administrativ-teritorială a avut un rol foarte important mai ales prin faptul că **a permis exprimarea specificităţii montane**, regiunile autonome putând chiar emite **legi proprii**.

A fost creat un **Fond Naţional de Susţinere a Muntelui** cu rol important în procesul de protecţie a populaţiei şi de dezvoltare rurală-montană.

Se poate spune că Italia este o ţară a cooperativelor.

După constituirea Uniunii Europene şi alocările financiare comunitare, Italia, care are 52% din teritoriu zonă montană, a realizat însemnate progrese în infrastructuri, tehnologii, educaţie, reuşind, în mare parte datorită sistemului cooperatist să conserve valori tradiţionale şi să atenueze tendinţele de depopulare.

■ **AUSTRIA:**

Cu peste 72% teritoriu montan, agricultura montană este foarte importantă pentru economia austriacă: locuri de muncă stabile, produse animaliere valoroase, reducerea costurilor creşterii animalelor, combaterea eroziunii solului şi a degradării peisajului natural şi cultural, vastă contribuţie la dezvoltarea agroturismului şi turismului. După 1945 - politica agrară a urmărit canalizarea eforturilor instituţiilor spre încurajarea ţăranilor munteni - la creşterea animalelor, populării munţilor cu gospodării, echilibru ecologic, agroturism. Modernizarea grajdurilor, mecanizarea, rase productive, ameliorarea păşunilor şi fâneţelor şi evitarea depopulării, dezvoltarea agroturismului şi turismului montan, şcoli profesionale adaptate muntelui, ş.a. au condus la ieşirea din sărăcie şi dezvoltare. În Tirolul austriac şi în general – vechile ferme familiale au fost înlocuite cu noi construcţii, moderne, cele vechi fiind demolate (o politică diferită faţă de Elveţia, care a conservat multe construcţii vechi, inclusiv grajduri şi anexe cărora li s-au dat alte destinaţii utile).

Agricultorii montani se asociază în organizaţii "**genosenschafturi**" - pentru reducerea unor cheltuieli şi depăşirea unor obstacole.

Baza materială proprie include: magazine de aprovizionare de uz gospodăresc; depozite pentru furaje concentrate; magazine de vânzare a produselor proprii; târguri şi expoziţii de animale de rasă, depozite pentru produse vegetale (cartofi, mere, ș.a.), instalaţii pentru obţinerea de sucuri proaspete din mere, etc. De mare importanţă sunt activităţile de ameliorare a raselor de taurine (ex. Bruna austriacă, Pinzgauer, Grauvieh, Flekvieh) şi de ovine (ex. Bergschaf), precum şi târgurile expoziţionale cu animale de rasă, Austria fiind un furnizor remarcabil de rase de bovine "de tip montan". Un rol însemnat în procesul de dezvoltare montană l-au avut şi îl au şcolile profesionale agricole cu profil montan (ex. Imst, Sanct Johan in Tirol, Salzburg, Maishofen, Brugg, ș.a.), ca şi institutele de cercetări, ca de ex. Institutul de Cercetări pentru Agricultură şi Silvicultură din Innsbruck sau BAL-Gumpenstein. Este de remarcat şi în Austria o evoluţie spre ferme familiale mai mici faţă de perioada 1980 când proiectele pentru construcţii de grajduri începeau cu dimensiunea de 20 vaci. În 2010 deja apar proiecte pentru 10 vaci de lapte şi îngrijorări privind tendinţele tineretului rural de abandonare a activităţilor agricole.

■ **FRANŢA:**

Având 32% din teritoriu zonă montană, prin îndelungata activitate a organizaţiilor profesionale de agricultori montani, prin efectele Legii Muntelui (1985) şi ale politicii de masivi montani, prin sistemul educaţional adaptat, credite avantajoase şi alte forme de sprijin şi în Franţa a putut evolua o politică montană coerentă şi adaptată specificităţii şi varietăţii condiţiilor naturale, cu susţinere constantă regională şi centrală.

Cooperativele sunt numeroase şi sprijinite de mult timp prin politici guvernamentale. Un **exemplu** îl regăsim în **cooperativa pentru prelucrarea laptelui din Languedoc**, prin care fermierii au reuşit să-şi dubleze veniturile. În Franţa s-au experimentat şi alte forme de asociere, cum sunt Federaţia Franceză a Economiei Montane, cu impact relativ şi GAEC-urile - o formă asociativă de tip colectivist, care nu a condus la rezultatele dorite - dar cu valoare de experiment (numărul membrilor asociaţi – la nivel de producţie, prin comasări de terenuri şi grajduri comune – **s-a redus constant**, apărând **inegalităţi** privind **efortul personal, seriozitatea**, ș.a). Membrii GAEC s-au **restrâns treptat** la nivel de **familii înrudite**, dar **nici acest sistem nu a dat rezultatele scontate**.

Spre ex. în munţii Vosgi – în zona Remiremont, la nivelul anilor 2000 funcţiona o GAEC cu un număr de **4 familii înrudite, cca. 100ha. şi grajd comun** – dar chiar şi cu acest număr restrâns de membri, **existau nemulţumiri**, chiar dacă economic existau raţiuni (construcţii, uti-

laje, ş.a. – cu cheltuieli comune, mai mici, producţii vegetale bune, ş.a.). Ceea ce francezii apreciau este faptul că prin acest sistem s-a produs **o "eliberare a femeilor"** din exploataţiile unde nemaiexistând grajduri proprii şi suma de activităţi şi eforturile legate de animale – în mare parte în sarcina femeilor, s-au redus consistent. Astfel femeile au dobândit posibilitatea să se ocupe mult mai intens de copii şi familie şi în mai mare măsură de activităţile legate de agroturism.

■ **SUEDIA şi NORVEGIA**

În munţii ţărilor nordice cooperativele sunt forma curentă de organizare şi valorificare a produselor agroalimentare montane, accentul vizând valorificarea producţiilor şi valoarea adăugată.

■ **ELVEŢIA**

Funcţionează de mult timp cooperative. **Spre exemplu** în cantonul Valée, prin activitatea unei mici staţiuni de cercetare agro-montană s-a creat şi s-a dezvoltat o mare cooperativă formată din cca. 1000 producători axată pe fructe de pădure şi plante medicinale - de mare succes. Unele sortimente au înscrisă pe etichete menţiunea "interzis la export", dar motivaţia nu se regăseşte în defecţiuni de calitate, ci în explicaţia unui tehnolog: "sunt prea bune ca să le vindem la export…". În celebra vale Siementhal unde-şi are originiea valoroasa rasă de bovine "**Simenthal**" - larg răspândită şi în România, mai ales în Transilvania şi Bucovina (rasa de bază din care s-a format "Balţata Românească"), **funcţionează cu succes de peste 150 de ani**, la nivel intercomunal, o cooperativă a fermierilor producători de lapte, care produce reputata brânză "Gruer".

Fermierii asociaţi deţin proprietăţi pe păşunile montane, unde "vărează" cu turme de 10-30 vaci, mai rar mai multe. La aceste stâne (văcării) – sunt create condiţii pentru fabricarea **primară** a roţilor de caşcaval, la foc deschis ("ca la stână"), care se aduc la sediul cooperativei, unde există instalaţiile moderne pentru **afinaj** (fermentare) şi depozitul de brânzeturi (nu mai grele de 25kg – cât permit normele care au în vedere greutatea maximă admisă pentru a fi ridicată de o persoană). Un nou membru al cooperativei este acceptat numai după un stagiu de practică de câteva luni – în cooperativă, unde învaţă şi să prelucreze laptele în forma primară de caşcaval (ca materie semi-prelucrată). Predarea laptelui – semiprelucrat în caşcaval crud – la cooperativă se realizează pe bază de contract şi la preţul negociat anterior, anual, cu cooperativa. O parte a plus-valorii ce se obţine contribue la dezvoltarea activităţilor cooperativei (ex. utilaje, mijloace de transport, chiar benzi-

nării proprii). Este interesant că în cazul brânzei ”Gruer”, care are perioadă lungă de maturare – devenind foarte consistentă, chiar ”dură„ fermierii au inventat şi un cuţitaş special, solid, care nu se rupe la tăierea brânzei. Ca element de amuzament cu substrat turistic, deoarece acest tip de brânză se asortează excelent cu vinul, a luat denumirea populară locală de ”brânză pentru beţivi”[14].

Unele concluzii

Exemplele de succes ale sistemului asociativ cooperatist din sfera occidentală a Europei, ca şi cele din tradiţia şi experienţa proprie, sunt numeroase şi pot fi încurajatoare pentru zonele de munte din Carpaţii României - ca soluţie verificată şi de altfel **singura soluţie realistă prin care agro-zootehnia montană şi-ar întrerupe declinul şi s-ar putea redresa şi prin care poate fi atins obiectivul dezvoltării sustenabile** - prin efort propriu şi auto-reproductivitate. Aceasta poate deveni posibil folosindu-se intens, în paralel cu alte măsuri compensatorii şi de sprijin, **pârghia calităţii superioare a produselor montane agroalimentare** - dată de **poliflora** pajiştilor montane, **chimizare "zero"**, aer şi ape **curate** şi **sisteme extensive de creştere a animalelor**.

Asociaţiile cooperatiste se cer organizate pe zone **mai mari**, respectiv pe **bioarii tradiţionale** (**8-12 localităţi/cca. 64 în munţii României**) deoarece cele mici au slabe şanse să reziste pe piaţă unde se cere volum, prezenţă constantă, garanţii de calitate şi sanitare. Ele pot constitui **alternativa la sistemul actual**, dominativ, caracterizat de preţuri nejuste pentru materiile prime principale montane, de înaltă calitate, laptele şi carnea, mai ales de la bovine, induse după 1990, care constituie o formă de capitalism excesiv, ce a evoluat în sistem monopolist şi prin care marea economie agro-zootehnică montană a României este deja extrem de grav afectată - această formulă economică nemaiputând reprezenta o soluţie acceptabilă pentru viitor, fiind compromisă atât în accepţiunea agricultorilor montani, afectaţi direct şi profund, cât şi prin prisma interselor economico-sociale sustenabile ale statului român şi la nivelul UE.

O mutaţie dispre sistemul capitalist **excesiv** consolidat deja în munţii României, în ultimii 20 ani, **spre sistemul asociativ-cooperatist** de tip occidental nu se poate realiza fără afectarea unor interese ale celor care profită încă de resursele care au mai rămas, dar care sunt demoralizatoare şi chiar demolatoare pentru economia agro-zootehnică montană, care depinde direct de existenţa şi capacitatea de

[14] Constatări directe (R. Rey, 2008)

producţie a fermelor familiale a căror menţinere **depinde prioritar de preţul laptelui şi cărnii**. Procesul necesită desigur o intensă voinţă politică şi administrativă şi eforturi substanţiale (financiare, organizatorice, educaţionale, ş.a.), atractive pentru producători, mai ales pentru tinerii agricultori montani şi nu este de prevăzut o evoluţie accelerată, existând şi "adversarii" interiori, cum sunt conservatorismul, absenţa tinerilor, nivelul scăzut şi neadaptat de şcolarizare profesională, ş.a..

Aceste realităţi ale secolului XXI - care au făcut ca în munţii României să se înregistreze **cea mai săracă populaţie montană din Europa** - a condus spre efortul de a se elabora un concept de "**Strategie multianuală pentru Munţii României - Orizont 2040**"[15] şi de asemenea şi mai ales **un concept de proiect de "Subprogram tematic pentru zona montană"[16]** ca şi contribuţie pentru noul Plan Naţional de Dezvoltare Rurală (PNDR) 2014-2020 - sugerat insistent de Comisia Europeană şi acceptat pe parcusul anului 2013 - de către Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale din România apreciat de Academia Română, la Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice şi chiar la CE-DGAgri, dar neinclus în final în prima formă a proiectului oficial pentru PNDR 2014-2020, prezentat în aprilie 2014 în cadrul negocierilor cu Comisia Europeană.

Problema rămâne deschisă, modul de abordare, etapele, limitele, fiind provocări pentru perioada imediat următoare şi componente de bază petnru o "politică montană" durabilă în munţii României.

Unele considerente privind asociaţiile cooperatiste

Încă din secolul **al XIX lea** a existat **o reacţie semnificativă** faţă de **liberalism** şi faţă de modul în care evolua societatea capitalistă, reacţie care a luat forma cooperaţiei organizate.

Faţă de polarizarea amplă a bogăţiei şi pauperizarea majorităţii populaţiei, cu aproape dispariţia categoriilor intermediare, categoriile defavorizate, numeroase – **au opus rezistenţă**. O formă care a rezistat şi s-a consolidat continuu **co-existând** atât **cu evoluţia capitalistă** cât şi cu experimentul socialist – fiind **cooperaţia**, apreciată ca unicul experiment al sec. al XIX-lea care a reuşit.[17]

Mircea V. Pienescu[18] - spunea în 1946 - că "**realitatea cooperativelor este proba că formula cooperatistă a izvorât din nevoie – fără a violen-**

[15] R. Rey, 2013
[16] R. Rey, I. Agapi, A. Fiţiu, L. Latu, P. Cătineanu/2013
[17] Gromoslav Mladenatz, "Istoria gândirii cooperatiste", Bucureşti, 1935
[18] Mircea V. Pienescu, "Cooperativa", ed. a II-a, Bucureşti, 1946

ta realităţi, fără a răsturna instituţii folositoare, cooperativele corectează relele şi înlesnesc aşezarea lumii cu mai multă dreptate".

Esenţialul unei întreprinderi cooperative[19] constă în faptul că aceasta reprezintă o **asociaţie de persoane** reunite în scopul realizării unor **obiective comune, profitul reprezentând un mijloc. Diferit**, întreprinderea **capitalistă** este o reuniune de **capitaluri**, cu **scopul maximizării profitului**.

În forma capitalistă conducerea îi revine capitalului, participarea la decizie făcându-se în funcţie de mărimea capitalului investit. (În forma capitalismului "sălbatec", netemperat prin intervenţii protective ale statului, idea dominativă devine: **lor** (producătorilor de materii prime), **cât mai puţin**; **mie (patronul), cât mai mult şi după mine .... potopul!)**

Asociaţia cooperatistă înlătură capitalul de la luarea deciziilor – prin sistemul "un om – un vot" – indiferent de mărimea capitalului subscris, dacă forma de organizare prevede subscriere de capital.

Totodată, prin sistemul de repartiţie – se stimulează şi capitalul, dar şi munca – care este **dublu stimulată: prin salariu, dar şi prin distribuirea proporţională între asociaţi a beneficiilor, funcţie de contribuţia fiecăruia.**

Cooperaţia înlătură disfuncţiile economice deoarece se produce pentru o piaţă cunoscută, se realizează creşterea eficienţei economice şi a calităţii bunurilor şi serviciilor, ieftinerea mărfurilor – prin eliminarea numeroşilor intermediari care intervin între producători şi consumatori şi scumpesc bunurile.

Gândirea asociativ-cooperatistă aduce contribuţii la patrimoniul intelectual şi practic al umanităţii – meritând a fi revalorizată.

Chiar dacă m**işcarea cooperatistă** nu a reuşit să se impună ca formă **dominantă** de organizare – în nici o ţară – dar ea **reuneşte astăzi o mare parte din populaţia globului**, fiind cea mai consolidată în ţările avansate economic.

● În lume au evoluat mai multe sisteme cooperatiste: prima societate cooperatistă a luat fiinţă în Anglia, la Rochdale, unde 28 ţesători au creat o **cooperativă de consum** bazată pe 7 principii ale cooperaţiei. Cele 7 principii de bază: asocierea voluntară; controlul democratic (1 persoană = 1 vot); practicarea rambursării sau împărţirea profitului membrilor proporţional cu contribuţia fiecăruia; interes limitat ca părţi sociale; mentalitate apolitică; vânzarea contra numerar; dezvoltarea educaţiei cooperatiste.

[19] Gheorghe Popescu, Cluj-Napoca, 2000

- **cooperaţia orăşenească** ("Sistemul Schulze-Delitzsch" – Germania);

- **cooperaţía rurală de credit** („Sistemul Raiffeisen" – Germania) care a fost şi cel mai răspândit şi în România.

- **cooperaţia de producţie şi valorificare** – răspândită în Occident (Italia, Franţa, Elveţia, Danemarca, Norvegia, Suedia, ş.a.).

● **O selecţie din principiile sistemelor cooperatiste – care ar putea deveni utile creării unui sistem asociativ cooperatist, cel puţin pentru zonele de munte din România sec. XXI, vizează câteva condiţii:**

- adeziune liberă;

- conducere democratică "un om – un vot" care va rămâne individuală, cu unele excepţii ce pot fi agreate de membrii (ex. utilizarea în comun a păşunilor sezoniere sau a unor utilaje);

- asocierea se realizează în principal la nivel de valorificare a produselor şi nu la nivel de producţie;

- vânzarea produselor la preţul pieţei, cu adaos pentru calitate, deoarece practicarea unor preţuri preferenţiale mai mici pentru asociaţi ar duce la slăbirea forţei economice, întrucât cooperativa se aprovizionează la preţul pieţei;

- cooperativa trebuie să elimine intermediarii spoliatori, să deţină capacităţi proprii de transformare a materiilor prime (lapte, carne, fructe, ş.a.) şi sistem propriu de valorificare;

● Pentru cazul zonelor de munte, calitatea superioară a produselor eco-bio-montane, garantarea calităţii şi provenienţei, atestarea mărcilor locale la nivel de bazine, văi, tradiţionale - bioarii (nivel intercomunal), separarea acestor produse de cele ne-montane – constituie factori esenţiali pentru atingerea scopului diferenţierii prin preţuri justificate de calitatea superioară şi garanţiile sanitare inclusive. Piaţa preferenţială pentru acest tip de produse eco-bio-montane este piaţa internaţională a produselor organice deja formată, dar şi o piaţă naţională, în curs de formare;

- repartizarea beneficiilor are loc exclusiv între membrii asociaţi, după aport şi activitatea depusă – la sfârşitul anului, după formarea fondului de rezervă şi de dezvoltare;

- averea asociaţiei cooperatiste este indivizibilă – patrimoniul nu se împarte şi nu se înstrăinează;

- cooperativa este o asociaţie de persoane şi nu de capitaluri, careşi atinge obiectivele prin forţe proprii;

- prin cooperative se elimină **patronul**;

- administratorii nu au voie să vândă sau să cumpere pe credit;

- asociaţia cooperatistă are un important rol în educaţia membrilor şi familiilor acestora;

- **alte/asemenea** – care sunt prevăzute prin Statute –într-o nouă configuraţie a unui sistem asociativ – cooperatist care ar putea fi creat în zona montană din România ca formă de autoapărare a producătorilor, a agricultorilor ruralului montan – în faţa capitalismului şi liberalismului excesiv instalat după 1989. Care s-a dovedit a fi distrugător prin forma monopolistă de dictare a preţurilor materiilor prime, mai ales la lapte şi carne, cu blocarea concurenţei loiale şi afectarea a însăşi principiilor democraţiei. Există suficiente surse de inspiraţie pentru conceperea unor Statute adaptate realităţilor secolului XXI.

● **În România** – probabil o primă cooperativă românească, după sistemul Raiffeisen, este consemnată la Răşinari, sub denumirea de "Casa de păstrare şi împrumut" înfiinţată de învăţătorul Visarion Roman – în 1867 (probabil după modelul săsesc).

În Transilvania, după 1835 – saşii au înfiinţat 32 de cooperative pentru clasele mijlocii de meseriaşi şi comercianţi.

În 1990, în Anglia existau 1.800 cooperative cu 1.500.000 membri, în Belgia şi Danemarca 5-6.000, în Elveţia 300, în Franţa 1.400, în Germania 1.500 – cu 4.000.000 de membri, în Italia 1.000, în SUA 100 – cu 100.000 membri.

În România – în jurul anilor 1940, existau **7.368 cooperative, cu 1.269.562 asociaţi**, din care:[20]

- **3.915 de credit**
- **217 cooperative de consum**
- **2.179 cooperative de aprovizionare şi desfacere**
- **350 cooperative forestiere**
- **32 cooperative de lăptărie** (cu 4.553 membri asociaţi, în medie 143/cooperativă).

● În 1895 s-a creat Alianţa Cooperativă Internaţională (ACI), cu două curente doctrinare:

- dezvoltarea cooperaţiei ca mişcare de reformă socială, cu tendinţe anti-capitaliste ("Pionierii de la Rochdale"), doctrină care s-a şi impus;
- menţinerea în cadrul ordinii economice capitaliste (sistemul Raiffeisen şi Schulze-Delitzsch).

● Cu privire la **raporturile dintre mişcarea cooperatistă şi stat**, s-au conturat două tendinţe contrare:

[20] După Mircea V. Pienescu – citat de Gheorghe Popescu în lucrarea: „Evoluţia gândirii economice", USAMV a Banatului – Timişoara, 2000

- organizarea cooperaţională **pe baze proprii**;

- **prezenţa activă a Statului pe principiul autonomiei**, în organizarea şi derularea fenomenului cooperatist.

În final – s-a ajuns la un compromis: în **ţările dezvoltate**, cu **cooperaţie** mai **avansată**, s-a evoluat pe **principiul autonomiei**; în ţările **mai slab dezvoltate** (cum sunt şi **România**, Bulgaria) s-a **admis ajutorul statului pentru organizarea cooperaţiei** – unde **cooperativa trebuie încurajată de autoritatea publică**, soluţie mai apropiată de ceea ce **poate deveni posibil în condiţiile actuale din zonele montane ale României**.

William King – unul dintre cei mai importanţi doctrinari ai cooperaţiei, afirma că: "**principiul economico-social al cooperaţiei este organizarea muncii în folosul celor care prestează munca**".

Asociaţia cooperativă **fondează o întreprindere economică**, aspect esenţial – deoarece asigură o eficienţă mai ridicată şi **îmbunătăţirea situaţiei materiale a membrilor**.

În România anilor 1950-1989, au funcţionat **cooperativele de consum** şi **cooperativele meşteşugăreşti** – cu unele rezultate – dar cu **defecţiunea** intervenţiei mult **prea accentuate a statului** – şi **încălcarea principiului justei repartiţii a veniturilor**.

Acest aspect a fost **cel mai profund prezent** în cazul **Cooperativelor Agricole de Producţie (CAP-urile)**, unde membrii cooperativei, producătorii, erau **în mare parte excluşi** de la beneficii şi transformaţi **în semiiobagi**.

Se explică astfel **gravul compromis** al sistemului cooperatist, care a fost **adânc dezagreat** de proprii membri rurali, fenomen ce a condus după **schimbarea din 1989**, **la distrugere**, până la anihilare, **cu mari pierderi iraţionale – a tuturor CAP-urilor, cu o violenţă ce va trebui să dea de gândit serios "actorilor" istoriei actuale şi viitoare**.[21]

Însăşi **noţiunea de "cooperativă"** a fost adânc compromisă, devenind **de neutilizat – chiar după 20 de ani** de la schimbarea sistemului şi **chiar după aderarea României** la Uniunea Europeană, imaginea profund negativă rămânând adânc imprimată **în memoria colectivă** a ţărănimii din România – fenomen care probabil **va mai dura** încă mult timp.

[21] Spre exemplificare: în 1990, o delegaţie mare de ţărani din Maramureş intrată, presiv, la Ministrul adj. al Agriculturii (V. Surdu), la argumentul că este păcat şi păgubitor să se demoleze grajduri şi să se taie livezi, răspundea: „ştim asta, dar noi vrem să nu mai rămână nici o urmă din CAP-uri în România".

Cauza principală o regăsim nu în bunele principii ale cooperaţiei ci în modul abuziv, interesat, în care au fost aplicate – şi de aici **lipsa de încredere** ce s-a instalat cu acuitate şi care continuă să persiste, ceva mai atenuate în 2013.

Eforturile ce s-au făcut totuşi **după 1990** pentru crearea de asociaţii şi cooperative, eforturi stimulate şi prin politicile comunitare, **nu dau încă rezultatele necesare**.

Şi în 2013 – **simplul cuvânt "cooperativă"**, continuă să determine o stare de **respingere din start, deşi stările de suspiciune s-au mai atenuat**.

Chiar şi noţiunea de "asociaţie" naşte încă o stare **de suspiciune**, iar unele reuşite ce s-au produs au necesitat **eforturi nefireşti şi nu au luat formele cele mai utile şi credibile.**

Impulsul dat de Comisia Europeană prin **condiţionarea obţinerii unor fonduri atractive** pentru constituirea **prealabilă a unor asociaţii** – a făcut **posibilă apariţia asociaţiilor crescătorile de bovine, ovine, ş.a., unele cu activitate figurativă,** iar în zonele foste colectivizate încercările de asociere **la nivelul producţiei agricole, prin comasări de terenuri,** crează încă **frisoane** în rândurile populaţiei.

● **În zona de munte** – unde sistemul CAP-urilor **nu a pătruns**, găsim **totusi intens fenomenul de respingere – atât datorită unei îndelungate ameninţări cu spectrul colectivizării**, cât şi a unei profunde **lipse de încredere**, alimentată prin **formele de spoliere majoră** practicate de sistemul industrial-patronal, monopolist, autohton sau străin, instalat cu autoritate după 1990, în condiţiile inexistenţei unei protecţii reale din partea Statului, faţă de un mare segment de producători agricoli, defavorizaţi de condiţii naturale vitrege şi lipsiţi de alternative.

Dar mai există **încă un motiv** de care este necesar a se ţine cont: **dispariţia** în cea mai mare parte a **locurilor de muncă** – pentru majoritatea populaţiei satelor montane, care-şi asigura **existenţa** în mare parte **prin pluri-activitate** şi **slaba stimulare** a apariţiei unor **externalităţi pozitive, creatoare de noi locuri de muncă,** după aderarea la UE.

În 2010 – ne găsim în faţa unor **fenomene periculoase** pentru agricultura şi economia celor cca. **3.500** sate montane, cu mici nuanţe de diferenţiere: **reduceri ample ale efectivelor de animale** şi a volumului de îngrăşăminte organice – cu periclitarea astfel, inevitabil, a **structurii florei montane furajere, floră obţinută în secole de efort şi perseverenţă; abandon agricol definitiv –** urmat **de exod masiv al tineretului** care ar trebui să asigure contunuitatea, ameliorată, a tradiţiilor şi bunelor practici; **îmbătrânirea alarmantă** a agricultorilor

încă activi, cu scăderea capacităţii de muncă, cu **spectrul depopulării** şi **părăsirii spaţiului rural-montan** tradiţional de către **tineret**.

Gravitatea derivă atât dintr-o **mare pierdere** economică şi culturală, cât şi din aspectul că aceste pierderi **nu mai pot fi recuperate** în condiţiile secolului XXI. Pierderea florei naturale, valoroase, a pajiştilor montane necesită costuri foarte mari pentru refacere şi timp îndelungat şi depinde de existenţa fermelor familiale montane, motivate. Situaţia este net diferită faţă de zonele de câmpie şi colinare – unde pământul nelucrat nu-şi pierde fertilitatea şi practica agricolă poate fi reluată oricând condiţiile istorice devin favorabile. De aici şi interpretarea că **prioritatea – şi urgenţa – se cere acordată conservării florei furajere a păşunilor şi fâneţelor montane**.

Exodul tineretului montan face şi "**victime colaterale**" deoarece această masă de munteni are o singură direcţie de expansiune – urbanul – oraşele şi aşa supra-aglomerate din România sau din alte ţări ale UE, unde contribuie la **creşterea ratei şomajului.**

Ce mai este posibil în perspectiva 2040 ?

Este evident faptul că din cele cca. 850.000 "gospodării" montane (ferme familiale, în majoritate de mici dimensiuni), abia dacă ar mai putea fi salvate cca. 30-40%, din categoria celor mijlocii şi de semi-subzistenţă, condiţionat de **aplicarea energică şi constantă** a unei noi strategii de protecţie şi dezvoltare durabilă a zonei montane. Fermele „comerciale", ca ferme familiale, mari, în zona montană a României, sunt mult restrânse ca număr, sub cca. 3000[22], iar cele foarte mici, numeroase, intră mai mult în zona protecţiei sociale. Există totuşi un număr semnificativ de ferme familiale de mărime mijlocie (5-15 ha.) – care au caracter comercial şi perspectivă semnificativă în condiţii de pluriactivitate.

O statistică internă a ANZM/MADR din 2004 ne arăta că peste 500.000 de gospodării din zona montană nu mai deţineau **nici o vacă** şi peste 600.000 **nici o oaie** sau o capră.

Produsele principale ale muntenilor rămân laptele şi carnea în unele zone şi fructele, iar problema lor cea mare este preţul acestor materii prime. **Este evident că nu se mai poate continua cu preţuri de 70-80 bani/litru de lapte şi 5-6 lei/kg. de carne, în viu, la tineret taurin** – cum sunt cele induse de **sistemul actual industrial-**

[22] Analiză/Agenţia Naţională a Zonei Montane/MADR – 2000-2002.

alimentar, capitalist, lăsat liber, în afara oricărui control echilibrant din partea Statului.

Analizând pe termen scurt – o soluție care s-a practicat în țările UE a constat în trecerea la sistemul „**preţurilor de referinţă**" pentru laptele şi carnea materii prime, dar şi la alte produse agroalimentare – **la nivelul preţurilor medii din UE, care ar limita** profiturile industriaşilor – patroni, **fapt puțin probabil de acceptat în politica actuală a UE, dar evident necesar în faţa unor riscuri sociale şi economice** ce se constată deja în munții din România (dispar zeci de sate şi sute de cătune…) – dar şi în țări mai dezvoltate cu munte, ca Grecia, Portugalia, ș.a. În orice caz, **pentru a nu se ajunge la o disoluţie economică,** până la **ultimele consecinţe**, o **schimbare de fond se impune**. În țările montane **dezvoltate**, economia muntelui încă rezistă noilor şocuri, în baza structurilor tehnico-economice consolidate în timp, deşi se înregistrează şi aici semnale îngrijorătoare privind abandonul agricol de către noile generaţii (ex. în Val D'Aosta, Italia, zonă unde s-a aplicat un amplu proiect de dezvoltare considerat un succes, în pofida asigurării unor bune condiții de muncă şi viaţă şi a unor venituri rezonabile, se constată tendinţe îngrijorătoare de abandon agricol la generaţiile tinere). **În Est** – mai ales în România, previzibil şi în Bulgaria, ș.a., fenomenele riscă să intre în zona **gravităţii extreme**. Un efort cu „ținta fixă" a **refacerii în cel mai scurt timp posibil a efectivelor de bovine şi ovine**, este deosebit de necesar, mai eficient prin metoda plăților directe pe cap de animal, la nivelul atractiv de **cca. 300 euro/vacă/an şi cca. 21 euro/oaie, capră/an**+7 euro dacă ovinele/caprinele erau în zona montană sau în cazul transhumanţei **–** cum s-a practicat până nu demult în UE-15, în special în cazul fermelor familiale mici, grav afectate. În mod eronat, există înrădăcinată în sfera agriculturii din România tendinţa de a se judeca şi ferma familială sub aspectul aproape exclusiv al productivităţii, ceea ce este **doar parţial valabil şi cu atât mai mult în cazul fermei familiale montane** – care are un rol însemnat şi pentru "umanizarea" spaţiului montan, întreţinerea şi protejarea mediului, ameliorarea peisagiilor, conservarea tradiţiilor economice, a bunelor pracitici şi a tradiţiilor culturale şi spirituale, sursă de forţă de muncă pentru industriile locale, ca loc de muncă sigur, cu timp parţial şi cu un rol special sub aspect şi militar, în situaţii de criză.

Chiar sub protecţia subvenţiilor ce se acordă la unitate de suprafaţă, situaţia nu poate fi considerată **rezolvată în mod durabil, fiind necesar şi un alt corolar forte**.

Pe termen mediu şi îndelungat s-ar impune **crearea unui sistem alternativ eficient**, bazat în primul rând pe **resursele specifice** zonelor montane şi pe autoreproducere, mai exact pe **calitatea superioară şi garanţiile sanitare** pe care produsele agroalimentare montane (lapte, carne, miere) **le înglobează, în baza multi-florei naturale a fâneţelor şi păşunilor montane, inclusiv a plantelor medicinale şi a absenţei chimizării, a sistemelor extensive** de creştere şi exploatare a animalelor rumegătoare domestice – cu apă şi aer curate şi cu mişcarea în aer liber a animalelor care prin transpiraţie elimină factori toxici din organism.

Şansa de formare a unei **pieţe interne pentru produse agroalimentare montane, de tip "bio" şi de ieşire convenabilă la export (în baza unor studii de marketing) – există,** inclusiv pe pieţe **exeuropene**, cu un preţ diferenţiat, superior – în condiţiile în care a devenit tot mai clar pentru o categorie deja **însemnată** de **consumatori conştientizaţi** – care este efectul riscant al conservanţilor din alimente, al E-urilor, ca şi al produselor vegetale obţinute prin chimizare intensă, sau a produselor animaliere obţinute în sisteme industriale de creştere şi de exploatare – asupra sănătăţii consumatorilor mai ales, comparativ cu "produsele montane" care pot fi denumite "bunătăţi ale muntelui".

● **Inexistenţa, pentru moment**, a unor surse financiare prin care să se realizeze, integral, investiţii industriale de tip mijlociu, în domeniul transformării laptelui, cărnii, fuctelor de pădure, plantelor medicinale, a unor fructe (nechimizate), la nivel intercomunal, pe "bioarii tradiţionale" – care să valorifice aceste "produse montane", ca produse "de nişă ecologică", pentru consumatorii avizaţi, în sistem de organizare asociativ-cooperatist – prin care plus-valoarea să revină producătorilor direcţi – cu evitarea altor intermediari, trebuie văzută ca un **impediment temporar**.

Finanţarea unor investiţii iniţiale, o singură dată, **ar fi fost posibilă** în condiţiile perioadei 2014-2020, prin intervenţia fondurilor comunitare nerambursabile – care pot acoperi 70% din total şi chiar mai mult, până la 90% - corelat cu prevederile pentru tinerii fermieri, dar **co-finanţarea** pentru acoperirea necesarului de **cca. 30%** constituie **o problemă ce nu poate fi rezolvată prin efortul propriu al agricultorilor montani**, defavorizaţi şi lipsiţi de resursele financiare necesare.

Conservatorismul, foarte accentuat al muntenilor care se cere atenuat, prin informare, instruire, autoconvingere, **necesită soluţii speciale** cum ar fi o **formă de credit pentru zonele montane defavorizate, cu dobândă subvenţionată integral, termen de graţie suficient şi termen mediu pentru restituirea creditului**, calculat pe

produs (litru de lapte, kg. de carne – materii prime) astfel eşalonat încât, practic, fermierul aproape **să "nu simtă"** efortul de restituire.

Aceasta este o provocare şi aici ar putea interveni un aport şi din partea cercetării ştiinţifice care să vină în sprijinul producătorilor şi asociaţiilor/cooperativelor de agricultori, crescători de animale, montani.

Regulamentul nr. 1151/2012 al UE(PE+CE) şi Regulamentul delegat al Comisiei Europene nr. 665/2014, cu aplicabilitate pe întreg teritoriul Uniunii Europene, care **oficializează "produsul montan"** agroalimentar, de înaltă calitate, precizează faptul deosebit de important, că **valoarea adăugată** ce se va obţine prin valorificarea "produsului montan" **trebuie să revină producătorilor direcţi** – precizare care vine cu claritate **în sprijinul sistemului de organizare cooperatist**.

Alternativa există, ea este dependentă de mai mulţi factori, iar desfăşurarea depinde de **existenţa voinţei politice** şi de **o susţinere intensă**, **sincronă** şi **perseverentă** şi **mai ales de o bună organizare – în sistem asociativ-cooperatist**.

În zona montană, teoretic, sistemul asociativ-cooperatist **la nivel de valorificare** (şi **nu la nivel de producţie**) ar trebui să fie acceptat **cu mai multă uşurinţă** comparativ cu zonele foste colectivizate.

Dar este evidentă şi aici **existenţa unui climat ostil**, cu mai multe cauze:

- **lipsa de precedent şi insuficienţa argumentelor ştiinţifice demonstrate;** este bine cunoscut faptul că agricultorii montani nu vor **acţiona până nu se vor convinge "cu ochii lor**…".

- absenţa unor modele credibile, creatoare de încredere în sistem;

- rezistenţa, previzibilă, a sistemului patronal şi al intermediarilor spoliatori, faţă de crearea unui cadru concurenţial real;

- inexistenţa, deocamdată, a unor **surse financiare, disponibile, direcţionate,** prin care să se realizeze, **integral**, **investiţiile industriale mijlocii**, în domeniul laptelui, cărnii, fără a se neglija fructele şi mierea de albine poli-florală, fructele de pădure, ş.a., ca produse "**de nişă ecologică**"; finanţarea unor investiţii iniţiale, **o singură dată**, nu este posibilă în condiţiile actuale **fără intervenţia fondurilor nerambursabile comunitare şi naţionale la nivel comunal şi mai ales intercomunal, de "bioarii tradiţionale**". Pentru **co-finanţare** se cer soluţii realiste, **altele** decât apelarea la contribuţii băneşti (din partea unor producători agricoli lipsiţi de capital şi încredere). Un anumit tip de sprijin constant guvernamental şi o formă de credit **adaptat** pentru situaţia **specială a zonelor montane defavorizate** – ar trebui avute în vedere.

UN SCENARIU LOGIC PENTRU UN SISTEM ASOCIATIV-COOPERATIST AGRO-MONTAN ÎN ROMÂNIA

Noua viziune promovată prin Politica Agricolă Comunitară (PAC) pentru perioada 2014-2020, care **în esenţă include** şi **sprijinirea micilor producători**, a **fermelor familiale**, **asocierea** acestora în sisteme **cooperatiste** cu **capacităţi proprii de transformare şi valorificare**, vine să încurajeze statele, guvernele să **înainteze în această direcţie**.

Pentru a se putea progresa, ne bazăm pe elementul **cunoaşterii**, în bună măsură a **experienţei Vest-europene** în materie de asociaţii şi cooperative – omniprezente astăzi (Italia, Austria, Franţa, Elveţia, Spania, Norvegia, ş.a.) şi în mare măsură pe cunoaşterea **realităţilor actuale** din ruralul montan carpatic, puternic zdruncinat.

Ne ajută mult şi experienţa pozitivă sau chiar negativă dobândită prin **formele asociative tradiţionale** şi în bună măsură şi cele create după 1990:

- **Federaţia Română de Dezvoltare Montană** (FRDM) – dorită după modelul Federaţiei Franceze a Economiei Montane – experiment eşuat din cauze preponderent subiective (deviere de la scopul iniţial, activităţi comerciale în afara zonei montane, tendinţe de acumulări financiare în folosul iniţiatorilor, afectarea activităţii organismului guvernamental, specializat, al ministerului agriculturii - Comisia Zonei Montane din România - pierderea credibilităţii pe plan intern şi extern);

- **Federaţia Agricultorilor de Munte-„Dorna”** (FAM-Dorna), creată oarecum, în replică faţă de FRDM, în bazinul Dornelor, jud. Suceava, iniţial cu 10 filiale comunale, care a devenit credibilă şi a fost susţinută iniţial prin relaţii bilaterale, create de Comisia Zonei Montane, de **Franţa** prin Ministerul Agriculturii şi Pădurilor şi Institutul Agronomic Mediteranean Montpellier (1993) şi ulterior de Germania, prin GTZ-AFC Bonn (1993-2000), cu implicare prin asistenţă tehnică şi sprijin financiar consistent – **un experiment valoros, unic în Est-ul Europei**, cu multiple componente viabile, care nu a putut lua amploare din cauza neapariţiei unei susţineri şi pe linie de Stat şi a privatizării întreprinderilor în sistem MEBo, concretizat în bazinul Dornelor prin fragmentarea reputatei fabrici de brânzeturi şi pre-

luarea de un mic nucleu de profitori care au cumpărat acţiunile muncitorilor devenind proprietari. În combinaţie cu un "investitor" extern care prin acumulare de acţiuni va ajunge în scurt timp majoritar şi va institui o politică de "dumping", eliminând concurenţa mai multor mici brânzării locale nou apărute după 1989 şi instituind un sistem monopolist de preţuri derizorii pentru lapte – materie primă (50-60 bani/l o perioadă de timp, 70-80 bani/l, ulterior), generând o reducere drastică a efectivului de bovine (de la 31.000 în 1990 la sub 14.000 în 2014) şi sărăcie în cele cca. 8000 ferme familiale mici a căror principal mijloc de existenţă era laptele.

- Se va observa utilizarea, oarecum improprie, a **termenului de"federaţie"** (şi nu de asociaţie sau cooperativă) din raţionamentul că la nivelul anilor 1993- cei peste 2000 agricultorii înscrişi **suspectau intens pericolul colectivismului de tipul agriculturii socialiste, sentiment care**, paradoxal**, mai persistă şi în 2014**, chiar în condiţii mult schimbate şi a unei largi circulaţii de persoane din ruralul montan, în Vest-ul Europei, unde **au fost văzute forme asociative**, organizaţii profesionale şi cooperative – cu **îndelungată tradiţie şi de succes.** Însă cei rămaşi acasă, cei ce contează (părinţii sau bunicii, care sunt şi proprietarii legali), nu aveau un orizont de încredere suficient.

FAM Dorna a beneficiat de **sprijin financiar** (cca. 2 mil. DM), dar şi de asistenţă tehnică şi organizatorică, permanentă din partea AFC Bonn (2 experţi), cu susţinere morală a Comisiei Zonei Montane din România/Agenţiei Naţionale a Zonei Montane (1993-2000). Între acestea se regăsesc mijloace de transport pentru mărfuri, furgonetă, tractor, un depozit central şi cca. 10 magazine comunale cu rol de aprovizionare specifică fermelor (cereale, sare, obiecte zootehnice, mica mecanizare, materiale de construcţie, ş.a. După cca. 6-7 ani, datorită dezvoltării comerţului privat şi în mare măsură "pieţei negre", majoritatea acestor magazine au fost închise.

Prin FAM-Dorna **s-au încercat** multiple forme de dezvoltare – destinate express **gospodăriilor individuale montane**. Au existat unele rezultate – dar în confruntarea mai ales cu **piaţa neagră şi interesele ostile, agresive ale industriei laptelui şi cărnii, care întrezărea pericolul concurenţial al sistemului cooperatist** – evoluţia nu a putut lua acea dimensiunea – clasică – a cooperaţiei din UE, FAM-Dorna având mijloace modeste şi neputându-şi permite abateri de la respectare prevederilor legale. Au fost depuse eforturi pentru crearea unei fabrici de produse lactate, a unui depozit central, mare, pentru aprovizionarea cu mărfuri specifice activităţilor agro-zootehnice a cca. 50.000 de gospodării din Nord. În ideea valorificării lânii de la ovine, care intrase în recesiune, s-a creat un atelier de ţesut covoare, de împletit pulovere, cuverturi, obiecte de artizanat, ş.a. Dar evoluţia pie-

ţei, apariţia unui exces de mărfuri similare, în mare parte din importuri (ex. din Turcia) şi la preţuri mai mici – au condus la lipsă de rentabilitate şi în final la închiderea acestei activităţi.

● În pofida tuturor scepticilor, după încheierea programului de asistenţă germană, în anul 2000**, FAM "Dorna", deşi au existat erori şi factori corozionali interni, a reuşit să-şi menţină o parte din activităţi şi să abordeze altele noi.** Personalul propriu a dobândit o **calificare specială**, între care şi **tehnica dezvoltării prin proiecte**, cu fonduri atrase.

Valoarea experimentul FAM "Dorna" constă în demonstrarea a **ceea ce s-a putut şi ceea ce nu s-a putut** realiza în conjunctura economică a ultimelor două decenii, fiind scoase în evidenţă **şi cauzele subtile** care **nu au permis o dezvoltare logică** la parametrii doriţi, între care se regăsesc **interesele adverse şi nu lipsesc nici ingerinţe de natură politică.**

● Intervenţia ulterioară a organizaţiei Heifer Project International (SUA) a permis FAM-Dorna **să-şi demonstreze capacitatea** de a **gestiona fonduri mai importante**, cu unele **rezultate notabile** în sporirea efectivelor de ovine, alte micro-dezvoltări în apicultură şi piscicultură sau în protecţia mediului, dar şi cu unele eşecuri generate de cauze multiple, greu de anticipat.

O contribuţie însemnată se regăseşte în faptul că **a fost zdruncinată şi atenuată rezistenţa producătorilor agricoli din zonă şi nu numai, faţă de ideea de asociere, pregătind astfel terenul pentru un pas următor, spre forma asociativ-cooperatistă**.

Ca soluţie de salvgardare, de conservare şi **de creştere** în agroeconomia montană din România, se decantează cu claritate **abordarea sistemului organizaţiilor profesionale şi al asociaţiilor cooperatiste**.

Dar, pentru a exista un succes aici, **câteva condiţii sunt strict necesare**:

- asocierea să vizeze **strict segmentul de valorificare a producţiilor –** în special de lapte şi carne – **şi în nici un caz comasări de terenuri sau intervenţii în proprietatea individuală –** care la munte a fost, este şi va rămâne independentă iar lărgirea dimensiunilor fermelor familiale sau comasări se pot realiza doar pe cale "naturală" (căsătorii, cumpărări de terenuri, moşteniri, cointeresare prin programe speciale, schimburi de terenuri, ş.a.). Un sistem coerent ar necesita existenţa asociaţiilor/cooperative la nivel comunal – cu rolul principal de colectare a meteriilor prime, în special în cazul laptelui, fructelor, fructelor de pădure, plantelor medicinale, ş.a. şi cu baze de preluare a animalelor vii şi organizare intercooperatistă la nivel de microzonă

(bioarie tradiţională) unde se justifică o investiţie industrială, de transformare, de nivel mediu, în sistem integrat (8-12 localităţi). Preferabil sub forma de "platformă industrială", cu locaţie unică din raţiuni economice, în proprietatea şi gestiunea asociaţiilor cooperatiste ale agricultorilor de munte (brânzării, abatoare cu procesare, ateliere pentru produse vegetale, depozite, magazine specializate proprii – în sistem de lanţuri scurte pentru "produsele montane", garantate, cu marcă locală).

În condiţiile actuale, dar şi pentru viitor – este cu neputiinţă să se apeleze, fie şi parţial, la o **colectă de fonduri** de la agricultori în general săraci şi bătrâni – pentru o co-**participare** la crearea unui sistemul micro-industrial agroalimentar "de nişă", care să pună în valoare sustenabilă "produsul montan agroalimentar".

Aşa cum s-a demonstrat prin experienţa occidentală, soluţia eficace şi fără pierderi de timp costisitoare ar consta în **realizarea integrală a obiectivelor micro-industriale pe baza fondurilor UE, cu o participare modică naţională, o singură dată,** cu predare "la cheie" pentru **folosinţă durabilă a asociaţiilor cooperatiste**. Efortul de micro-industrializare în Carpaţii României la "Orizont 2040" ar fi de **cca. 60 abatoare zonale şi 60 fabrici de brânzeturi şi de produse vegetale de tip mijlociu**, care să îndeplinească unele **condiţii obligatorii**, cum sunt: **Identificarea Geografică a Produsului (IGP) şi atestarea ecologică şi Denumire de Orgine Controlată (Protejată) – DOC/DOP**. Aceşti factori vor putea reprezenta **"certificatul de garanţie" pentru consumatori**, vizând calitatea superioară – şi de aici o **diferenţiere prin preţ, previzibil modică în condiţiile proprii veniturilor din România.** Primii interesaţi devin **consumatorii urbani**, care-şi doresc să beneficieze de "produse montane", garantate, deci provenite sigur din zona montană, de la animalele crescut în zona montană, hrănite pe baza poliflorei naturale a pajiştilor montane, cu procesare obligatorie în interiorul zonei montane. O intensă activitate de conştientizare a consumatorilor asupra calităţii "produsului montan", sub aspect biologic şi al garanţiilor pentru sănătate, devine necesară pentru asigurarea "segmentului de piaţă" vizat.

Un astfel de sistem va trebui să fie însă **completat** cu o **organizare comercială specifică –** sub forma unor unităţi de comercializare specializate, plasate iniţial mai ales **în oraşele mai mari**, destinate **exclusiv "produselor montane"** – recunoscute printr-un **Registru al Produselor Montane** (experienţa Italiei), care pot fi completate cu ape minerale, ş.a. – provenite din zona montană. "Produsele montane" agroalimentare vor putea face obiectul valorificării **şi prin "raioane"**

specializate din marile magazine, dacă condiţiile comerciale vor corespunde intereselor părţilor.

Dacă s-ar acţiona **numai pe "fragmente"** de sistem sau cu "**derogări**" – procesul dezvoltării riscă **să eşueze prin pierderea credibilităţii în faţa consumatorilor potenţiali – chestiune de maximă importanţă**[23].

Pentru succesul acţiunii **este esenţial** ca producătorii şi consumatorii să înţeleagă esenţa unui mecanism nou şi **să-şi vadă concret bine servite interesele, în spiritul unei corectitudini fără abateri, bine supravegheată.**

Noţiunea, cuvântul, care poate fi folosit la întruniri cu producătorii, pe înţelesul şi pentru încurajarea micilor fermieri montani, **este STÂNA**. Aceasta deoarece ideea de **STÂNĂ** este puternic şi pozitiv impregnată, tradiţional, în mentalul colectiv al agricultorilor, crescători de animale din zonele montane (şi nu numai).**STÂNA** reprezintă **o adevărată asociaţie cooperatistă, cu tradiţii multi-seculare** în Carpaţii României – bazată pe **acţiuni comune** pe încredere şi pe principiul fundamental al cooperaţiei "**dreapta împărţeală" – în funcţie de aportul individual.**

Dacă în prevederile pentru noul PNDR 2014-2020 fondurile nerambursabile pentru investiţii în zona montană defavorizată pot fi de 70% şi chiar 90% în cazul tinerilor fermieri, rămâne de soluţionat contribuţia beneficiarilor, de 30-10% - problemă ce **nu se poate rezolva, în condiţiile actuale, prin contribuţia membrilor asociaţi** (toate încercările de colectare de fonduri de la membri **au eşuat** – din motive de sărăcie şi neîncredere). O soluţionare totuşi ar putea fi cea a unui **credit bancar special** pentru zona montană defavorizată, care ar necesita **câteva condiţii**:

- **subvenţionarea dobânzii (dobândă zero)** prin intervenţia statului;

- **termen de graţie de cca. 5 ani** (1,5 ani pentru proiecte+avize, 2,5 ani pentru construcţii, utilare, pregătirea personalului şi cca. 1 an pentru ieşirea şi consolidarea pe pieţele internă şi externă).

● **Cum poate veni şi cercetarea ştiinţifică** în sprijinul unor astfel de forme asociative?

- Mai întâi este o chestiune de **voinţă politică** atât la nivel **naţional** cât şi al **Comisiei Europene (program special), care prin Regulamentele 1151/2012 şi 665/2014 s-a pronunţat deja clar;**

[23] Faptul că prin Regulamentul delegat al Comisiei Europene nr. 665/2014 s-a acceptat o "derogare" în sensul posibilităţii transformării materiilor prime până la 30 km în afara zonei montane include riscul pierderii credibilităţii în faţa consumatorilor. Regulamentul dă posibilitatea statelor să opteze, recomandarea pentru România fiind ca transformarea laptelui, cărnii, ş.a., să se producă strict în interiorul zonei montane, eliminându-se din start posibilitatea înşelării consumatorilor şi generând starea de încredere.

- Pasul următor îl reprezintă – necesar – **crearea unor "staţii-pilot"**, cu valoare demonstrativă, pe areale restrânse (minim 3 bioarii montane plasate logic pe lanţul muntos al Carpaţilor României), care să constituie **unităţi-şcoală şi factori de încurajare** – pentru producători, pentru "**spargerea conservatorismului", a "neîncrederii" şi acomodarea consumatorilor**;

- Cercetarea are de efectuat **şi un complex de analize (biochimice, bio-energetice, de salubritate, ş.a.) care să ateste** nu doar aspectul ecologic ci şi **calitatea superioară, subtilă, a laptelui şi cărnii** obţinute la munte, pe baza polimorfismului florei furajere a pajiştilor naturale şi în sistem de creştere extensivă a animalelor rumegătoare, în special. Un sistem de control riguros se cere asigurat

D**upă ce se va demonstra şi ştiinţific plusul de valoare** încorporat mai ales în lactatele, carnatele şi unele produse vegetale din zonele montane – **se va putea discuta cu şanse sporite despre o extindere a sistemului,** cu favorizarea "brandurilor" locale (Orizont 2040).

Oricare ar fi rezultatele cercetărilor de rafinament, "**produsele montane" sunt o realitate încă sub-valorificată, cu şanse reale de dezvoltare** pentru economia agro-zootehnică şi rurală, montană, testările de piaţă fiind optimiste**.**

Pentru a pune în funcţiune sistemul asociativ-cooperatist preconizat – ca **alternativă** la cel industrial-patronal, aspect care ar putea argumenta principiul democratic al **concurenţei loiale, un efort amplu** se cere depus în domeniul **educaţiei,,al formării profesionale a tinerilor agricultori**, prin crearea de **şcoli profesionale de agricultură montană** şi un **învăţământ gimnazial** în care agro-economia montană să-şi afle **locul cuvenit.**

● O astfel de **viziune strategică**, atent elaborată, are **nevoie** mai ales în **primele faze**, de existenţa unui **corp profesional agro-zooeconomic, montan – competent şi motivat** , care ar putea fi susţinut şi prin organizaţiile neguvernamentale şi prin intermediul **Camerelor Agricole (încă firave şi cu neclarităţi de organizare şi funcţionare) – cu o particularizare a acestora în cazul zonelor montane. Devine inevitabil** ca un astfel de sistem de dezvoltare durabilă **să necesite câteva decenii**, până la atingerea plenitudinii sale. Perioada de început, când este esenţial să se obţină acceptul, dorinţa şi încrederea producătorilor – este cea mai sensibilă, **necesitând un regim special de încurajare, susţinut neîntrerupt pe toate căile posibile**.

Efortul ce s-ar cere făcut este desigur însemnat, dar **rezultatul** vizează un proces de dezvoltare **bazat în mare măsură pe efortul propriu al pro-**

ducătorilor reali, pe resurse regenerabile şi răspunde condiţiei de **sustenabilitate**, cu efecte pozitive în multiple alte planuri, între care şi **evitarea/atenuarea în măsură semnificativă a depopulării munţilor şi combaterea sărăciei, conservarea valorilor tradiţionale**, culturale, ale comunităţilor montane din România sau alte regiuni montane.

În cadrul fenomenului de globalizare care vizează prioritar marea agricultură, producţia agro-alimentară montană îşi cere dreptul la propria existenţă, ca o producţie mai "restrânsă" – "de nişă" – care are **scopul principal de asigurare a hranei de bază pentru cca. 3,6 milioane de locuitori** ai zonei montane din România (ruralul şi urbanul montan), de **a atenua starea de sărăcie, de a ţine ocupat în mod util un segment important din populaţia ţării (cca. 12%), de a reduce rata şomajului urban, de a contribui la starea de sănătate a unui segment important de consumatori extra-montani prin excedentul de "produse montane" de calitate, dar şi de a asigura valorificarea a multiple alte resurse mai mici** pe care **muntele le deţine** şi care ar fi **definitiv pierdute** pentru societate – **fără existenţa agricultorilor de munte cu fermele lor mijlocii şi mai mici – ca factor de permanenţă şi de stabilitate.**

PARTEA A II-A

STUDIU – CONCEPT: PROIECT DE STRATEGIE MULTIANUALĂ PENTRU CARPAŢII ROMÂNIEI. ORIZONT 2040[24]

Sugestii pentru un proiect de subprogram tematic pentru zona montană, în baza unui sistem asociativ-cooperatist sustenabil, adaptat specificităţii de mediu, economico-sociale, realităţilor şi nevoilor populaţiei din ruralul montan al Carpaţilor României

• ***Informaţii utile şi considerente generale***

Centrul de Economie Montană din cadrul Institutului Naţional de Cercetări Economice "Costin C. Kiriţescu" al Academiei Române, Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice/Comisia de Montanologie, Academia Oamenilor de Ştiinţă, organizaţii naţionale ca ROPAC şi CATAR, şi în mod special **Forumul Montan din România (FMR)** - organizaţie neguvernamentală, reprezentativă societăţii „pro munte", membră a Parteneriatului Montan-Internaţional (ONU-FAO) şi a Asociaţiei europene „Euromontana", cu peste 10 ani de activitate, **au considerat ca vital necesară elaborarea şi includerea** unui **Subprogram tematic pentru zona montană** în cadrul **noului PNDR/2014-2020 şi în continuare, în perspectiva 2040.**.

Această necesitate presantă a reieşit cu claritate ca urmare a cercetărilor ştiinţifice, a unei analize profesionale, exprimării reprezentanţilor zonelor montane în cadrul reuniunilor **grupurilor de lucru**/MADR-DGDR şi dezbaterilor **multiple** din cadrul **Reţelei Naţionale de Dezvoltare Rurală/2012**, a **experienţei instituţionale ample** în cadrul **Ministerului Agriculturii şi Dezvoltării Rurale** - prin **Comisia Zonei Montane din România** cu comisii ale zonei montane în 27 judeţe cu munţi (1990-1992), prin **Agenţia Naţională a Zonei Montane** (1994-2010) şi **Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi** (1994-2010), în cadrul academic - prin **Academia** de Ştiinţe Agricole şi Silvice - Comisia de Monta-

[24] R. Rey, Edit. "Terra Nostra", Iaşi, 2013

nologie şi **Institutul** de Cercetare-Dezvoltare pentru **Montanologie Cristian-Sibiu (1991-2013)**, prin **Academia Română** - **Centrul de Economie Montană** al INCE (1997-2013), vasta activitate a **Forumului Montan din România** şi **filialelor sale judeţene**, a Asociaţiei pentru Dezvoltare Rurală - Montană „**Romontana**", **Federaţiei Agricultorilor de Munte-Dorna**, **Asociaţiei Cooperatiste Ardan/Şieu**, ş.a.

Necesitatea unui **Subprogram tematic** pentru **zona montană** a fost dezbătută şi confirmată şi în cadrul **Consiliului Naţional al Munte-lui/2011-2012, prezidat de preşedintele Academiei Române, cu sprijin ştiinţific şi moral din partea Academiei Române – Institutului Naţional de Cercetări Economice „Costin C. Kiriţescu", Centrul de Studii şi Cercetări pentru Biodiversitate Agro-Silvică şi a Centrului de Economie Montană CEMONT, a Academiei de Ştiinţe Agricole – Institutul de Cercetare Dezvoltare pentru Montanologie, Cristian – Sibiu, ICD-Pajişti, Braşov, ş.a., ca necesitate şi prioritate de cel mai mare interes regional, naţional - inclusiv pentru UE** - având în vedere **dimensiunea foarte mare, economică, socială, culturală şi de mediu, a zonei montane din România**.

Scurt istoric:

În perioada 2006-2012 prin filialele judeţene au avut loc numeroase consultări şi dezbateri publice, **la nivel de câteva mii de reprezentanţi** ai comunităţilor montane, instituţii centrale şi judeţene, ONG-uri, cercetători, producători agricoli şi specialişti din zonele montane, parlamentari, factori decizionali centrali şi locali, personalităţi ştiinţifice şi culturale. **Concluziile** au fost **publicate în cca. 150 lucrări ştiinţifice** şi au făcut obiect de **expuneri publice** - în **presă, televiziune, radio** sau prin **conferinţe în interiorul zonei montane**, la nivelul judeţelor şi la nivel central (Academii, Parlament, ş.a.).

Necesitatea existenţei unui **politici montane în România** a fost exprimată - cu claritate - şi în **rezoluţiile, apelurile** şi **memorandumurile** adresate de către Conferinţele naţionale ale FMR (2005-2012), **Guvernului** României, **Comisiei Europene**, **Parlamentului European** şi **Consiliului European**, **Organizaţiei Naţiunilor Unite, „Euromontana",ş.a.**.

• **FMR s-a adresat anual**, în perioada 2006-2012, guvernului României (miniştri şi secretari de stat din cadrul agriculturii, educaţiei, dezvoltării regionale, mediului, Primilor Miniştri şi Preşedintelui României), precum şi unor membri marcanţi ai Parlamentului României şi conducători de partide politice, pentru **conştientizare/sensibilizare** şi cu propuneri **constructive**. S-au alăturat acestei iniţiative marcate de responsabilitate şi vizionară - Academia Română, Centrul de Economice Montană/INCE.

• O eroare a MADR/2010, **necesar a fi urgent corectată** - fiind prevăzută în **Legea 26/2012**, a fost **desfiinţarea Agenţiei Naţionale a Zonei Montane şi a Centrului de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi** (cca. 5.000 absolvenţi), eroare survenită **tocmai când de la nivelul CE, pentru 2014-2020 se contura orientarea spre fermele familiale mijlocii şi mai mici, inclusiv spre zonele de munte,** cu noi oportunităţi importante.

Neexistând suficiente efecte practice concrete şi eficiente ale demersurilor, FMR s-a adresat **direct** şi **Parlamentului European, Consiliului European** şi **Comisiei Europene, Organizaţiei Naţiunilor Unite/Parteneriatul Montan Internaţional.**

O scrisoare oficială de răspuns, cu **aprecieri şi încurajări**, a fost transmisă din partea **Preşedintelui Comisiei Europene, dl. Josè Manuel Barroso** şi a **Comisarului UE** pentru agricultură şi dezvoltare rurală, **dl. Dacian Cioloş**. **Memorandumul FMR** care include şi contribuţii ale CEMONT, a fost **selectat şi difuzat** de către **Secretariatul ONU/New York în 186 ţări/2012**, constituind o **contribuţie** pentru **Summit-ul mondial Rio+20**, care a **inclus problematica zonelor montane**.

Pentru România, **degradarea gravă**, **potenţial ireversibilă**, a economiei agro-zootehnice - o mare economie naţională şi europeană - cu efecte „colaterale" economice, sociale şi culturale - multiple - reprezintă **un mare risc, datorită mărimii zonei montane** şi intensităţii gradului de **resfrângere asupra întregii economii şi societăţi**, cu includerea de ample premize pentru **adâncirea crizei economico-sociale**.

• **Tergiversarea** luării de măsuri de **salvgardare, eficiente şi specifice**, în favoarea zonelor de munte, în special în sectorul agro-zootehnic, **nu mai poate continua fără consecinţe**, deoarece această **mare economie** se află **la limita prăbuşirii ei, ireversibilă** în condiţiile secolului XXI.

• Justificarea necesităţii unui **Subprogram tematic pentru zona montană** survine **şi din alte motive**:

- Presiunea marii agriculturi, de câmpie şi deal asupra agriculturii montane, a fost, este şi **va rămâne intensă** şi dominativă în România (70% faţă de 30%), ca o realitate de permanentă. Fără un mecanism "tampon" care să asigure menţinerea unui echilibru constant, cu evitarea ignorării muntelui – pericolul marginalizării economiei agro-alimentare montane riscă să devină permanent. Practica lăsării, hazardante, a economiei agro-zootehnice montane la latitudinea unor factori de decizie şi a unor specialişti ai marii agriculturi, în general foarte slab edificaţi asupra specifictăţii agro-economiei montane şi importanţei

speciale sub aspect social, cultural şi privind mediul, considerarea doar sub aspectul rentabilităţii economice – implică mutipli factori de risc cu efecte generale dintre cele mai negative asupra întregii societăţi.

- **Interesele marilor ferme** în special, **dar şi chiar a celor cca. 2,7 milioane de ferme mici şi mijlocii**, din zonele de **câmpie-deal**, sunt **natural diferite sau chiar opozabile** intereselor sectorului agrozootehnic, privat, **montan** şi această stare de lucruri este explicabilă.

- Diferenţierile date de fertilitatea solului, de **tehnologice, de modul de producţie şi de existenţă umană**, în medii **naturale mult diferite**, ca şi majoritatea **obiectivelor** şi interpretărilor strategice, sunt **prea mari** pentru a fi tratate **la general**, **în amestec**, existând **clar şi conflicte puternice de interese**.

• Practica „tradiţională" la ministerul agriculturii, tendinţele, a fost şi, previzibil, va mai fi, pentru a se „deplasa" fondurile ce ar trebui destinate agriculturii montane **spre marea agricultură,** sub inflenţa unui criteriu limitat – al productivităţii şi rentabilităţii economice, fără luarea în considerare a rolului multiplu al fermelor familiale montane, sub aspect social, cultural, al protejării mediului şi al întreţinerii şi ameliorării peisagiilor şi cu importanţă implicită de ordin militar.

• Prin apariţia unui **Subprogram tematic pentru zona montană**, care **să nu mai permită schimbări de destinaţie a fondurilor**, dar care **să permită reportările** pentru bugetul anului viitor (planuri multianuale), destinate zonei montane, ar putea fi atins **obiectivul** sprijinirii agriculturii montane şi dezvoltarea sistemului asociativ-cooperatist, strict la nivel de valorificare şi nu la nivel de producţie (ideile de „comasări" de terenuri şi moduri colective de creştere a animalelor, altele decât cele tradiţionale, pentru cazul muntelui, sunt excluse).

• Factorul care ar trebui să asigure un **echilibru permanent** în cadrul celor **3 mari sisteme** de agricultură ale României, **marile ferme**, **gospodăriile private (fermele familiale)** din **câmpie-deal** şi cele **de la munte** este cel politic, cu **rol special pentru Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale**.

• Justificarea necesităţii derivă şi din faptul că marea zonă montană a României deţine un **tip specific** de tehnologii, de **practică agrozootehnică**, cu valoroase **tradiţii multiseculare** şi „**bune practici"**, **în condiţii montane diferenţiate.**

Procesul, tot mai accelerat, de **depopulare montană,** actual, cu **dispariţia deja a numeroase cătune şi chiar sate întregi**, **periclitează nu numai economia naţională**, dar produce şi **creşterea şomajului urban** - în condiţiile în care **urbanul se confruntă** şi **se va confrunta** în continuare

cu stări accentuate de **criză de locuri de muncă** - fenomen în creştere în România şi în UE. Vom adăuga fenomenul însoţitor de slăbire/**pierdere a identităţii culturale** şi a **numeroase alte valori**.

• **Justificarea** unui **Subprogram tematic pentru zona montană** rezultă în mod special din **existenţa unor importante resurse agroalimentare, energetice** şi de **forţă de muncă**, alte resurse economice, a căror **punere în valoare perenă nu** este posibilă **fără existenţa populaţiei autohtone şi exploataţiilor tradiţionale**, a fermelor tradiţionale, **modernizate**, cu spaţiul montan **ocupat cu gospodării până la cele mai mari altitudini** (după modelul celor mai avansate ţări cu munţi din Europa – ca Franţa, Italia, Austria, Elveţia, Norvegia, ş.a.), cu resurse regenerabile, în sisteme de echilibru agro-forestier, **bine proporţionate**.

• Este de remarcat şi rolul special pe care agricultorii montani îl au ca „**îngrijitori de mediu**" şi **conservatori de bune practici** şi de **valoroase tradiţii culturale**. **Devin importante şi multe aspecte de natura strategică militară**, tot mai evidente în sec. XXI.

• **Economia agroalimentară montană** trebuie **tratată cu toată atenţia** , în corelaţie **directă** cu efectele **creşterii demografice**, accelerate, **adâncirii crizei alimentare** la nivel mondial şi a importantelor **schimbări climatice previzibile** prin care se vor **reduce suprafeţele agricole**, începând cu zonele costiere şi chiar dincolo de acestea.

Astfel, acolo **unde există munţi** cu **tradiţii în producerea de hrană**, rolul acestora este în **creştere tot mai intensă** şi fenomenele de degradare se cer **oprite,** prin conştientizare şi voinţă politică de interes general şi naţional, apărând **necesitatea logică, obiectivă şi urgentă** de acţionare în favoarea protejării şi dezvoltării agricole şi rurale durabile - **specifică distinct zonelor montane**.

• **Nu există alte soluţii raţionale** care să poată **înlocui gospodăriile şi agricultorii de munte**. Experienţa europeană şi mondială a demonstrat că populaţiile montane odată plecate din munţi, **nu mai pot fi readuse**, iar soluţii de **înlocuire** a acestora **nu există (**populaţiile urbane sau rurale, din câmpie, nu pot face faţă în agrozootehnia montană, sub aspect fizico-psihic, al competenţelor şi deprinderilor practice, specifice).

• În condiţiile marilor restructurări şi pierderi industriale din România post 1990 – mediul urban şi-a pierdut capacitatea de absorbţie a populaţiei rurale, în general, această „mutaţie" fiind deja vizibilă şi în ţările dezvoltate – însă mult mai puţin accentuată, întrucât acestea nu şi-au afectat radical industriile, ci şi le-au selectat şi consolidat.

• Prin dezvoltare durabilă a economiei agro-zootehnice şi rurale, montane, prin turism, mici industrii şi alte externalităţi pozitive - Car-

paţii României, ca şi munţii altor ţări emergente din UE - pot deveni **un contribuabil major şi durabil la echilibrul economic-social din România** şi **Uniunea Europeană**.

• Un argument important îl reprezintă faptul că produsele agroalimentare montane sunt de **înaltă calitate, ecologice prin excelenţă** iar prin turismul rural şi agroturism - muntele contribuie la starea de sănătate a populaţiei urbane şi reducerea cheltuielilor pentru sănătate.

• Însăşi faptul că pentru noul PNDR 2014-2020, **iniţiativa** unor Subprograme tematice care **includ munţii** ca zone cu constrângeri naturale, a fost **lansată de la nivelul Comisiei Europene, iar recentele Regulamente ale UE (PE+CE) şi Comisiei Europene (1151/2012 şi 665/2014) vin să confirme o abordare nouă, diferită şi favorabilă zonelor montane,** constituie un **important punct de reper pentru Guvernul României** şi în special pentru **MADR** şi totodată **o mare oportunitate** nou apărută de la nivelul UE, de care România trebuie să profite.

• Existenţa în România a unor **importante acumulări** (1990-2012) de **cunoaştere** şi **interpretare**, ca şi a unei **experienţe instituţionale**, rezultate de **cercetare**, **modele de lucru**, **organizaţii neguvernamentale**, **iniţiative în educaţie**, **cadru legislativ specific** (**Strategia** dezvoltării durabile a zonei montane şi **Legea Muntelui** - a treia lege a muntelui din UE, după Italia şi Franţa) şi o **delimitare oficială a zonei montane**, constituie un **avantaj**, ce s-a creat cu mari eforturi, care este necesar să fie **reactivat, consolidat** şi **dezvoltat** cu **sprijinul necesar** şi în **etape realiste**, posibile, cu **selectarea priorităţilor şi urgenţelor**, corectarea **erorilor** şi urmărirea perseverentă a unor obiective de creştere şi stabilitate, în limitele pe care mediul montan le suportă durabil.

Specificitatea şi **diferenţele profunde**, cu **cauze naturale şi tehnice**, dintre **MUNTE** şi **marea agricultură**, complexitatea şi **nevoia acută de bună guvenanţă**, durabilă, **nu sunt posibile** prin soluţii care „**melanjează**" agricultura şi economia **montană** - cu **marea agricultură**. Soluţiile posibile în cadrul unui **Subprogram tematic pentru zona montană** sunt şi **cele mai eficiente** şi se explică orientarea privind zonele montane venită de la nivelul Comisiei Europene pentru 2014-2020, care este apreciată de toate autorităţile în cunoştinţă de cauză, de la nivel naţional.

Luarea în considerare de către guvernul român a **oportunităţii** creată la nivelul UE/2014-2020 de **includere în noul PNDR** a unui **Subprogram tematic pentru zona montană ar fi trebuit să** reprezinte un element **obiectiv, necesar, prioritar** şi totodată **sustenabil**, ceea ce a fost aproape de a se realiza, însă fără finalizarea aşteptată.

De asemenea, în contextul procesului de reorganizare administrativ-teritorială devine de luat în considerare modelul politicilor regionale şi interregionale, la nivel de „masivi montani" (aplicat în Franţa), precum şi crearea unor „districte montane" la nivel intercomunal, pe microzone tradiţionale, prin care să devină posibilă o adaptare la condiţiile specifice, microzonale, adeseori cu diferenţieri accentuate.

Justificarea acordării unui regim de prioritate economiei agrozootehnice montane – derivă mai ales din pericolul iminent de degradare prin resălbăticire naturală a poliflorei valoroase a pajiştilor montane şi în abandonul agricol şi depopularea zonelor de munte, ambele fenomene fiind ireversibile.

• ***Baza de lucru:***

• **Regulamentul UE pri**vind sprijinul pentru dezvoltare rurală prin Fondul European pentru Agricultură şi Dezvoltare Rurală (FEADR);

• Posibilitatea beneficierii de **intensităţi mai mari a ajutoarelor,** în zonele cu **constrângeri naturale** (zonele montane).

• **Există necesităţi specifice**, net diferite faţă de zonele de câmpie/deal, în domenii deosebit de importante, **vitale, pentru zonele montane.**

• Necesitatea **restructurării în domeniul zootehniei şi producţiei vegetale, montane, cu impact foarte puternic, decisiv, asupra dezvoltării rurale în zonele montane. Agro-zootehnia montană** a fost, **este** şi **devine** extrem de necesar să rămână „**motor**" al economiei rurale, montane.

• Statul membru (român) va fi **autorizat să prevadă rate de sprijin mai ridicate** pentru anumite activităţi ce fac obiectul subprogramului tematic - **Zona Montană** (Art.9). Acest aspect are o **importanţă specială**, deoarece vizează posibilitatea accesării **de fonduri europene mai mari**.

•**Autoritatatea unică**, responsabilă pentru gestionarea şi implementare fiecărui program de dezvoltare rurală - **este asigurată**. Autoritatea – **DGDR-AM/MADR** - va putea **delega o parte din sarcini -** spre **Agenţia Zonei Montane (AZM)** - din subordinea MADR (ex. monitorizarea implementării unor proiecte mai mari în ZMD, gestionarea Registrului Produselor Montane, ş.a.), care să desfăşoare şi activitatea de implementare a **Subprogramului tematic - zona montană**, conform alocărilor financiare identificate (Art.32/33), **colaborând** şi cu **alte instituţii şi organizaţii neguvernamentale**, **competente în domeniul specificităţii agro-rurale, montane**. Pe măsura consolidării organizatorice a Agenţiei, autoritatea unică va putea accentua delegarea unor sarcini spre aceasta.

Regulamentul nr. 1151/2012 al UE (PE+CE) şi Regulamentul delegat al Comisiei Europene nr. 665/2014 – cu privire la ”produsul montan.

Continuarea unei atitudini de expectativă, de evitare a unui prea important subiect prin ”politica struţului”, ca în ultimii 25 ani, nu mai poate fi justificată în nici un mod şi nu mai este de folos nimănui.

• ***Justificarea alegerii:***

Zona montană a României este **foarte mare[25], cca. o treime din teritoriul** ţării, cu **74.341 km² - în 27 judeţe - cu 657 localităţi administrative (20% din total UAT)**, cu peste 3.560 sate, 815.000 exploataţii agricole, cu numeroase cătune, risipite; 15,36% **din populaţia României** (cca. 3,3 mil. locuitori din care cca. 1,3 mil. agricultori - crescători de animale - activi. **Fondul Funciar**: cca. 7,3 mil. ha., din care (sursa prelucrare INS):

- cca. 4,003417 mil. ha. **păduri** şi vegetaţie forestieră (59,24% din total/România) şi 2,9 mil. ha. suprafaţă agricolă (o reducere cu peste 300.000 ha. în ultimii 10 ani, cu înglobare în fondul forestier, ş.a.)

• Zona montană include cca. 64 areale (bioarii) tradiţionale (bazine, văi), cu importante diferenţieri geo-climatice, tradiţionale şi economice, între bioariile tradiţionale şi chiar între microzone.

Mărimea, complexitatea şi specificitatea economico-socială şi de mediu montane, marile diferenţe tehnologice, geo-climatice şi tradiţionale, nu fac posibilă o bună guvernanţă fără o identificare logică faţă de marea agricultură din zonele nemontane.

• Populaţia rurală a ZMD reprezintă 52,47% din populaţia totală a zonei montane.

• Producţii agroalimentare (de înaltă calitate, ecologice), faţă de total:

- cca. 30% la lapte
- cca. 20% la carne
- cca. 25% la fructe

Din total agricol (cca. 18,63% din totalul agricol al României):

- păşuni - 1.283.000 ha (37,41% din total)
- fâneţe - 938.000 ha. (59,47% din total)
- arabil - 616.000 ha
- livezi - 53.000 ha.

Suprafeţe medii/gospodărie (exploataţie):

- la 6-700 m. alt. = cca. 2,5 ha
- la peste 800 m alt. = cca. 3,5-4,5 ha.

[25] Delimitarea zonelor montane defavorizate din România s-a realizat oficial, în baza art. 18 din Regulamentul (CE) nr. 1257/1999 – cu modificări ulterioare.

Elemente de diferenţiere, fundamantale, faţă de modul de producţie, fertilitate şi randamente - posibile în zonele de câmpie-deal:

- fertilitate mai scăzută a solurilor - majoritatea în categoriile 3-5 de fertilitate:
- terenurile, în majoritate situate pe pante - multe mai mari de 15%;
- posibilităţi limitate de mecanizare a lucrărilor agricole;
- regim climatic mai sever, cu ierni lungi, frig;
- perioade mai scurte de vegetaţie;
- sisteme de practică tradiţională agricolă, de creştere şi hrănire a animalelor - net diferite la munte faţă de zonele de câmpie-deal;
- randamente economice inevitabil mai mici;
- rase de animale (ierbivore) necesar rezistene la condiţiile de mediu, cu oportunităţi de producţie mai reduse. Forţarea producţiilor, prin cereale, este generatoare de cheltuieli suplimentare, nejustificate economic şi cu riscul degradării calităţii (cereale chimizate);
- eforturi fizice umane, inevitabile, mai mari (pante, distanţe);
- cheltuieli mai mari la transporturi şi distanţe mai mari faţă de centrele comerciale importante, cu puţine excepţii.

• Marea zonă montană a României a fost profund şi îndelung ostracizată în timpul perioadei comuniste, din cauza politică a proprietăţii private:

- nu s-au întreprins cercetări ştiinţifice în economia agro-zootehnică a ruralului montan; nu au existat instituţii de cercetare, specializate, şi nu s-au acumulat cunoştiinţele necesare dezvoltării, înregistrându-se astfel o semnificativă rămânere în urmă. O consecinţă: problemele specifice producţiei şi vieţii fermierilor montani nu sunt înţelese. Mai mult, la nivelul societăţii româneşti se manifestă o foarte slabă „cultură montană", o consecinţă şi a istoriei naţionale din sec. XX.

Toată cercetarea agricolă a fost canalizată exclusiv spre marea agricultură de stat şi cooperatistă, de tip industrial, domeniu în care s-au realizat şi performanţe însemnate, în conjunctura politică a timpului

- sistemul de învăţământ gimnazial nu a fost adaptat realităţilor specifice muntelui (diferit faţă de câmpie-deal).

• Şcoli profesionale de agricultură montană, licee agricole, modele de gospodării, etc….. nu au existat - deliberat - în zona montană necooperativizată .

• Nu s-au creat manuale şi forme de practică agro-zootehnică pentru elevii ruralului montan.

• Universităţile de ştiinţe agricole şi economice au dat ingineri agronomi, zootehnişti, economişti agrari, ş.a. - specializaţi, exclusiv pentru marea agricultură. Nimic pentru specificitatea agro-zoo-economică - de tip montan!

Aceasta este „moştenirea" istorică lăsată de regimul comunist care explică, în mare parte, continuarea marginalizării zonei montane şi după 1989 - prin inerţia unui sistem nebenefic pentru economia rurală montană bazată pe proprietatea privată şi prin consecinţă, o foarte slabă cunoaştere şi înţelegere a specificităţii modului de producţie şi de existenţă umană din ruralul montan, la nivele decizionale centrale şi chiar la judeţe.

• După 1990 - la 24 de ani de la schimbarea radicală a regimului politic - în favoarea proprietăţii private, încă nu s-a reuşit adaptarea, la nivelul nevoilor specifice, a sistemului de învăţământ gimnazial, profesional, universitar - a instituţiilor administrative responsabile, a factorilor politici decizionali, la realităţile şi nevoile specifice zonelor montane. O stare generală de subcompetenţă, care generează acţiuni adeseori lipsite de responsabilitate la nivel de guvernanţă (măsuri ineficiente, deseori nepotrivite, tardive sau afectante (exemple: desfiinţare de instituţii specializate, nesusţinerea organizaţiilor neguvernamentale active în zona montană, neasigurarea mijloacelor pentru conştientizarea societăţii asupra specificităţii realităţilor şi nevoilor diferenţiate din ruralul montan, forme de sprijin mult insuficiente, neasigurarea de specialişti, ş.a.).

Unii paşi de progres care s-au făcut totuşi, mai mult cu sprijin bilateral şi comunitar, au caracter punctual, mult insuficient pentru:

- a se opri degradarea economică şi socială interioară care s-a instaurat şi continuă în ruralul zonei montane a României;

- a se genera încurajare reală a producătorilor agricoli montani tineri, pentru asigurarea continuării activităţilor de producţie în ruralul montan

- a se stăvili:

- degradarea naturală a pajiştilor, a florei furajere (creată în secole de mari eforturi umane) prin „resălbăticire", fenomen specific de maximă gravitate;

- scăderea dramatică a efectivelor de bovine şi ovine şi a volumului de îngrăşăminte organice, care la munte sunt esenţiale;

- creşterea dezinteresului pentru dezvoltare, cu abandon agricol şi migrare masivă spre oraşe şi străinătate, la generaţiile rurale tinere, cu spectrul depopulării montane, pierderii continuităţii şi a unei mari economii agroalimentare (şi nu numai) a României, dar şi a Uniunii Europene.

Aceste fenomene, de gravitate deosebită, sunt realităţi ale anului 2013 şi fără luarea de măsuri ample, eficiente, riscă să devină ireversibile.

Oportunitatea unui Subprogram tematic pentru zona montană ar fi pe deplin demonstrată ca cerinţă obiectivă, care va fi necesar să fie însoţită

şi de alte măsuri eficiente prin care să se combată tendinţele de abandon agricol şi de migrarea excesivă a tineretului din ruralul montan.

Nevoia existenţei unei organizări şi a unor politici agro-rurale distincte, specializate pentru specificitatea montană, este o cerinţă OBIECTIVĂ şi de PERMANENŢĂ pentru un mare, peren şi important segment economico-social al României şi pentru asigurarea unui ECHILIBRU în economia şi societatea naţională şi a UE.

• ***Cadrul instituţional***

1. ISTORIC şi ACUMULĂRI

- La nivelul Ministerului Agriculturii şi Dezvoltării Rurale:

Până în 1989 nu a existat o particularizare a zonei montane.

În 1990 a fost creată Comisia Zonei Montane din România - CZMR-, ca direcţie generală cu personalitate juridică, având 28 comisii judeţene ale zonei montane, în cadrul direcţiilor generale agricole. În 1991 s-a înfiinţat Institutul de Montanologie-Cristian, Sibiu, în cadrul ASAS. Din 1993, CZMR a fost desfiinţată şi transformată în Direcţie Generală a Zonei Montane(DGZM), fără personalitate juridică, în cadrul MADR, iar comisiile judeţene ale zonei montane au devenit servicii.

În 1997 - DGZM a fost desfiinţată, ca şi serviciile specializate, judeţene, la minister rămânând doar un „serviciu".

În 1994, s-a înfiinţat Agenţia Naţională a Zonei Montane - ca direcţie generală în cadrul Ministerului Agriculturii şi Pădurilor. Tot în 1994 a fost înfiinţat Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi - Vatra Dornei, cu personalitate juridică (CEFIDEC), instituţie publică „de pionierat" care a produs cca. 5.000 absolvenţi - specialişti agricoli şi tineri producători agricoli montani, precum şi proiecte inovatoare de nivel naţional şi internaţional (Comisia Europeană, Banca Mondială, „Euromontana", ş.a.). CEFIDEC a fost temporar inclus în cadrul ANCA, pierzând personalitatea juridică, soluţie ce s-a demonstrat ca neinspirată, asupra căreia s-a revenit.

După 2000 se reînfiinţează, în cadrul MADR, Agenţia Naţională a Zonei Montane, ca Direcţie. După 2004, ANZM va fi redusă la nivel de „serviciu" şi ulterior doar ca „birou" în cadrul DGDR-MADR.

În 2007, prin Legea Nr. 181 - ANZM se reînfiinţează ca direcţie generală, cu sediul la Alba Iulia, iar CEFIDEC pierde, din nou, personalitatea juridică, rămânând ca direcţie, în cadrul ANZM, soluţie ce s-a demonstrat neinspirată.

În anul 2010, Agenţia Naţională a Zonei Montane şi CEFIDEC Vatra Dornei, au fost cu totul desfiinţate, din considerente lipsite de orice raţionament logic, cu efecte dintre cele mai nefavorabile.

ACUMULĂRI: cu toate dificultăţile întâmpinate, prin CZMR, ANZM, CEFIDEC şi ICDM Montanologic-Sibiu, în ultimii 20 ani s-a obţinut o amplă experienţă instituţională, prin care s-au clarificat elementele de specificitate; s-au format sute de cadre de specialitate; s-au întreprins cercetări ştiinţifice - cu lucrări valoroase, teze de doctorat, câteva sute de monografii ale localităţilor montane; au fost absorbite fonduri europene - comunitare şi bilaterale transformate în numeroase obiective-pilot de dezvoltare rurală-montană. O realizare de importanţă deosebită o reprezintă contribuţia adusă la pregătirea pentru aderarea României la Uniunea Europeană, cooperările internaţionale şi imaginea favorabilă a României în Europa şi pe plan mondial, precum şi realizarea unei „bănci de date"-montane şi mai ales oficializarea lucrării de „Delimitare a Zonei Montane" , a „Strategiei de dezvoltare durabilă a zonei montane" (H.G. 1779/2004) şi a primei „Legi a Muntelui" (nr. 337/2004) din istoria României (a treia din Europa, după Italia şi Franţa).

Prin Legea nr. 26/martie 2012, Parlamentul a anulat hotărârea desfiinţării AZM şi CEFIDEC prin O.U.G. (2010), urmând ca MADR să asigure punerea în aplicare a legii, prin iniţierea actului normativ necesar. În 2013, prin noua lege de restructurare a MADR, urmează să se înfiinţeze (reînfiinţeze) Agenţia Zonei Montane şi Centrul de Formare şi Inovaţie pentru Dezvoltare în Carpaţi - de la Vatra Dornei, jud. Suceava

• Pe linie ştiinţifică:

- În cadrul ASAS funcţionează o „Comisie de Montanologie" (2000-2013);

- Academia Română a creat, în 2008, un „Centru de Economie Montană" - CEMONT în cadrul Institutului Naţional de Cercetări Economice „Costin C. Kiriţescu"/INCE, a cărui dezvoltare a fost blocată în 2009 prin imposibilitatea angajării de cercetători, situaţie generală pentru cercetatarea din România, sub justificare „crizei economice". Din 2012, prin fondurile structurale comunitare (POSCCE) se derulează un proiect în valoare de ~7 milioane euro de creare a infrastructurii de cercetare pentru CEMONT, cu finalizare în 2015.

• În domeniul învăţământului universitar, au fost create:

- „Facultatea de Economie Montană" - la Vălenii de Munte (1992-1994) în cadrul Universităţii „Spiru Haret", desfiinţată prin neacreditare;

- Secţii de agro-montanologie - la USAMV Cluj-Napoca, Iaşi şi Craiova - în funcţiune (1994-2014);

- Preocupări montanologice se derulează în cadrul Universităţii Lucian Blaga - Sibiu.

Acumulări ştiinţifice: au fost realizate cca. 300 lucrări de cercetare montanologică, publicate în volume sau ca lucrări independente, reprezentând contribuţii la cunoaşterea specificităţii, nevoilor şi resurselor zonei montane.

Pe linie neguvernamentală:

Prin efectele iniţiativei ONU - privind „Anul Internaţional al Muntelui" - 2002 şi ca urmare a Agendei 21 „Munţii" - a luat fiinţă Parteneriatul Montan-internaţional, la care România a aderat în 2003 (cu Secretariatul la FAO-Roma).

În acest context, pe cale neguvernamentală, a fost creat Forumul Montan din România, cu personalitate juridică din 2004, organizaţie membră a Parteneriatului Montan şi a „Euromontana". FMR întruneşte reprezentanţi ai comunităţilor montane, ai lumii ştiinţifice, universitare şi culturale, factori de specialitate şi din sfera politică-pluripartinică, având o bogată activitate de conştientizare şi sensibilizare a societăţii privind specificitatea, realităţile şi nevoile populaţiei, economiei şi mediului montan, cu multiple iniţiative şi forme de colaborare cu instituţiile guvernamentale de nivel central şi local şi pe plan internaţional. FMR, împreună cu filialele sale judeţene, a generat importante proiecte de dezvoltare, furnizând informaţii şi idei creative, de utilitate crescândă. Cele 8 Conferinţe naţionale ale FMR, cu largă participare, inclusiv guvernamentală şi politică, au constituit momente calitative - de folos real, lucrările prezentate şi ideile de dezvoltare constituind un reper pentru factorii decizionali. Numeroşi membri ai FMR au participat activ în cadrul Reţelei Naţionale de Dezvoltare Rurală şi a Grupurilor de Lucru ale MADR, în cadrul procesului de pregătire a noului PNDR/2014-2020.

• Alte ONG-uri specializate pentru zona montană (membre ale FMR):

- Federaţia Agricultorilor de Munte-Dorna (cooperare MADR-MDP, Franţa şi GTZ-Germania, 1993-2013);

- Asociaţia Naţională pentru Dezvoltare Rurală „Romontana" (2000-2014); iniţiativă a Euromontana/Guvernul Elveţiei;

- Asociaţia cooperatistă „Ardan" - Comuna Şieu (BN);

- Filialele judeţene ale FMR, cu personalitate juridică (Vrancea, Neamţ, Sibiu, Maramureş, Dâmboviţa, Bistriţa-Năsăud, Alba - altele în pregătire).

În concluzie:

În România, prin instituţiile guvernamentale, ştiinţifice şi neguvernamentale, create după 1990, s-au acumulat cunoştiinţe şi o experi-

enţă valoroasă, de cea mai mare utilitate pentru abordarea distinctă a unui „Subprogram tematic pentru zona montană" în cadrul noului PNDR 2014-2020, care poate avea menirea de a se evita perpetuarea marginalizării agro-rurale montane şi de a genera conservarea valorilor şi dezvoltarea economică şi social-culturală - în marea zonă rurală a Carpaţilor României. Chiar dacă soluţia unui subprogram pentru zona montană nu ar fi abodartă, acumulările existente îşi au o însemnătate constructivă majoră.

2. CADRUL INSTITUŢIONAL - 2013

2.1. Conform Legii nr. 26/martie 2012, la nivelul MADR urma să funcţioneze Agenţia Zonei Montane, ca direcţie generală cu personalitate juridică, în subordinea MADR şi Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi (CEFIDEC) - ca Direcţie în cadrul ANM - fiind stabilite atribuţiile ANM.

Structura organizatorică a ANM şi CEFIDEC – va fi stabilită prin act normativ elaborat de MADR, obligaţie care urmează a fi îndeplinită în 2014. Noua orientare a CE spre fermele mijlocii şi mai mici (fermele familiale) şi spre zonele cu constrângeri naturale, cu posibilitatea abordării unui Subprogram tematic pentru zona montană a readus în planul preocupărilor MADR - refacerea ANM şi CEFIDEC cu eventualitatea lărgirii atribuţiilor şi a creării unor structuri judeţene. Indiferent de evoluţia negocierilor cu CE - ANM şi CEFIDEC constituie o necesitate permanentă şi neînlocuibilă pentru MADR şi pentru România în viitor, fapt clar demonstrat după 23 de ani de experienţă (1990-2012).

• Un fapt pozitiv îl constituie conservarea de către MADR a bazei materiale foarte bune de la fostul CEFIDEC-Vatra Dornei şi mai ales a celor 12 experţi-formatori, care din 2010 au fost absorbiţi în cadrul DGDR şi şi-au lărgit competenţele ca şi consilieri la nivel de minister (DGDR).

• Pentru abordarea unui Subprogram tematic pentru zona montană, sau independent de acesta - MADR ar avea posibilitatea creării unor formaţiuni teritoriale ale ANM (agenţii judeţene) - prin soluţia redistribuirii din cadrul structurilor agricole subordonate, la nivelul celor 27 judeţe cu zone montane, cu o intrare treptată în atribuţii. Aceste structuri devin necesare, nu doar pentru perioada 2014-2020 ci şi ulterior, având în vedere mărimea şi specificitatea agro-rurală, montană, ca realitate permanentă a României.

• O opţiune logică ar viza ca structurile tehnice, specializate, ale AZM - să funcţioneze cât mai apropiat de realităţi, în interiorul teritoriului montan, la nivelul a cca. 64 areale tradiţionale care includ, fiecare,

cca. 8-12 comunităţi montane (comune, oraşe, municipii) - aspect ce vizează eficienţa şi durabilitatea sistemului.

Atribuţiile principale ale unor astfel de agenţii locale ale zonei montane, ar deveni:

1. Implementarea şi continuarea realizării obiectivelor „Subprogramului tematic pentru zona montană", sau cel puţin a măsurilor destinate zonei montane.

2. Îndrumarea şi sprijinirea fermierilor pentru elaborarea proiectelor proprii de dezvoltare ale tinerilor fermieri montani.

3. Formarea profesională a tinerilor agricultori montani - pe grupe de activităţi - prevăzute în proiectele proprii.

4. Consiliere tehnică, de specialitate (vegetal, zootehnic, silvic, construcţii, economic).

5. Crearea şi dezvoltarea asociaţiilor crescătorilor de animale, comunale şi a organizaţiilor profesionale de agricultori montani, ca federaţii şi ca asociaţii de tip cooperatist-intercomunale, la nivel de bioarii tradiţionale.

6. Monitorizarea modului de aplicare a legislaţiei şi elementelor programatice, în arealul stabilit.

• Pe măsura dezvoltării sistemului asociativ-cooperatist al agricultorilor de munte la nivel de bioarii tradiţionale (cca. 64) în perspectivă, specialiştii agricoli vor putea fi absorbiţi în cadrul acestora, ca organe tehnice, în acest mod degrevându-se treptat bugetul de stat. În final, o Confederaţie a agricultorilor de munte se va putea crea, ca partener principal şi permanent al MADR, pentru zona montană (post 2020).

• MADR/AZM - pentru îndeplinirea prevederilor unui „Subprogram tematic pentru zona montană", va putea crea parteneriate cu unităţi de cercetare, competente din cadrul ASAS, Academiei Române, unele universităţi, precum şi organizaţiile neguvernamentale specializate, pentru unele activităţi, în special de cercetare ştiinţifică (studii, ş.a.), formarea profesională pentru tinerii fermieri şi întreprinzători-montani şi pentru acţiuni de conştientizare, sensibilizare şi de încurajare pentru folosirea unor noi oportunităţi de dezvoltare rurală-montană.

• MADR/AZM în mod necesar va dezvolta parteneriate, în special cu Ministerul Educaţiei Naţionale, Ministerul Dezvoltării Regionale şi Administraţiei Publice, Ministerul Mediului şi Schimbărilor Climatice, Ministerul Culturii, utilizând Comitetul Interministerial pentru zona montană, iar la nivel teritorial - comitetele judeţene ale muntelui, create în 2003, prin H.G..

• Totodată se impune ca AZM să fie un factor de susţinere şi colaborare constructivă cu organizaţiile neguvernamentale specializate pentru zona montană.

• Pentru asigurarea menţinerii unui echilibru stabil şi evitarea repetării unor erori, respectiv producerea de noi derapaje, în baza unor rezultate de cercetare şi aprofundări, prin voinţa Conferinţei Naţionale a Forumului Montan din România/2010 a fost creat Consiliul Naţional al Muntelui, organism în curs de oficializare, sub preşedinţia preşedintelui Academiei Române (inspirat din experienţa, de succes, a Franţei).

CADRUL LEGISLATIV - SPECIALIZAT, pentru Zona Montană

Abordarea primului „Subprogram tematic pentru zona montană" este necesar să fie susţinută de un „cadru legislativ" specific pentru implementarea şi gestionarea acestuia, în condiţii juridice favorabile. Şi alte ţări cu munţi din Uniunea Europeană şi-au adaptat legislaţia la nevoile şi resursele specifice zonelor montane. Astfel Italia (52% zone montane) a fost prima ţară din Europa care a creat şi aplicat o Lege a Muntelui (1973), revizuită periodic, în funcţie de evoluţie. Franţa, adoptă cea de a doua Lege a Muntelui din Europa, în 1985, în concept detaliat (situaţie relativ similară cu România, privind proporţia munte-şes/deal - ~32%).

Alte ţări, ca Elveţia, Austria (peste 70% zone montane) deţin întreaga legislaţie adaptată condiţiilor montane. În plus, în sistemul regiunilor (cantoanelor în Elveţia) există posibilitatea aplicată ca acestea să adopte legi proprii, adaptate specificităţii locale.

În România, încă din 1990, prin Comisia Zonei Montane şi ulterior prin Agenţia Naţională a Zonei Montane s-au făcut primele eforturi pentru crearea/adaptarea legislaţiei la realităţile şi nevoile specifice zonelor de munte. De-abea în 2003-2004 s-a reuşit oficializarea primei „Strategii de dezvoltare durabilă a zonei montane" (H.G. 461779/2004) şi a primei „Legi a Muntelui" (347/2004), din istoria statului român (a treia din Europa). Totodată s-au oficializat criteriile asimilate criteriilor Comisiei Europene (nr. 258/2009) şi s-a realizat lucrarea de „Delimitare a zonei montane", cu acte normative în vigoare în 2013.

Progresele făcute în favoarea zonelor de munte în perioada 1990-2014 sub aspect legislativ sunt elemente de progres naţional.

Se impune totuşi o ameliorare a actelor normative actuale şi adaptarea la noile realităţi şi oportunităţi survenite după aderarea României la Uniunea Europeană (2007) şi noilor orientări ale noii Politici Agricole Comune, pentru 2014-2020 şi în termeni durabili.

Astfel: ca urmare unor raţiuni administrative, 159 sate evident montane, dar aparţinătoare de comune ne-montane, au fost excluse,

artificial, din „zona montană”, aspect discriminatoriu, care blochează posibilitatea beneficierii de drepturi (fonduri europene).

• Un aspect important este absenţa din legislaţia românească actuală a recunoaşterii pentru populaţia ruralului montan, care suportă constrângeri naturale fără posibilitatea de a le influenţa, a „dreptului la diferenţă”. Acest aspect esenţial ar putea fi propus chiar pentru noua Constituţie a României, având în vedere perenitatea zonelor montane.

• ***Analiză:***

- Puncte tari
- Puncte slabe

Cadrul legislativ:

După 1990 au fost elaborate şi oficializate mai multe acte normative (Legi, Hotărâri de Guvern, Ordine şi ordine comune ale MADR şi MAI, destinate express sau cu referire la zona montană şi în mod special segmentului agro-rural montan - unele de inspiraţie europeană cu adaptări la realităţile din Carpaţii României:

1. Hotărârea Guvernului privind înfiinţarea, organizarea şi funcţionarea Centrului de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi, în subordinea Ministerului Agriculturii şi Alimentaţiei, nr. 888/1994…. (CEFIDEC. Desfiinţat în 2010…!).

2. Legea Muntelui (nr. 347/2004 cu unele modificări ulterioare, în vigoare/2013. Lege de principii, fără efecte concrete, neadaptată oportunităţilor post-aderare ale României la UE. Necesară revizuire şi amendare pentru eficientizare.

3. Strategia dezvoltării durabile a zonei montane (H.G. 1779/ 2004) - în vigoare în 2013. Neadaptată la noile oportunităţi apărute după aderarea României la UE.

4. H.G. nr. 949/2002 pentru aprobarea criteriilor de delimitare a zonei montane (în vigoare).

5. Ordinul Comun nr. 328/321 - 2004 (MADR-MAI) pentru aprobarea delimitării municipiilor, oraşelor şi comunelor din zona montană, cu modificări ulterioare (în vigoare, 2013).

6. Constituirea şi funcţionarea Comitetului Interministerial şi a Comisiliilor judeţene ale muntelui (H.G. 318/2003)(în vigoare/2013). Neactivat, subutilizat.

7. Legea nr. 181/2007 privind înfiinţarea, organizarea şi funcţionarea Agenţiei Naţionale a Zonei Montane, cu modificările şi completările ulterioare (ca direcţie generală, cu sediul la Alba Iulia). Nefinalizată. Abandonată.

8. Strategia Naţională pentru Dezvoltarea Durabilă a României. Orizonturi 2013-2020-2030 (H.G. nr. 1460/2008).

9. Ordinul MAPDR nr 3119/3.12.2009 - privind Regulamentul de organizare şi funcţionare a Agenţiei Naţionale a Zonei Montane ca instituţie publică în subordinea MAPDR. Necesare unele completări - armonizate cu noul PNDR

10. Legea nr. 26/2012 prin care se stabileşte existenţa Agenţiei Zonei Montane şi Centrului de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi, în subordinea MADR, ca direcţie generală. În pregătire la MADR-2014/2015.

11. Posibilitatea şi necesitatea ameliorării „Strategiei Dezvoltării durabile a zonei montane" şi a „Legii Muntelui", acte normative ce au fost elaborate înainte de aderarea României la Uniunea Europeană (2007).

12. MADR/2015 are suportul legislativ şi obligaţia respectării legii pentru refacerea AZM/CEFIDEC. Noul PNDR 2014-2020 şi noile oportunităţi pentru ZM, justifică pe deplin refacerea şi dezvoltarea instituţiilor specializate pentru ZM.

13. Legea Muntelui nr. 347/2004, la Art. 1, a stabilit că „Zona montană a României constituie o zonă de interes naţional special, economic, social şi de mediu natural".

• În forma iniţială a Legii Muntelui au fost nominalizate atât Agenţia Naţională a Zonei Montane cu structurile judeţene, precum şi H.G. 318/2003 privind Comitetul Interministerial şi comitetele judeţene ale muntelui.

• Existenţa unui număr important de senatori şi deputaţi în Parlamentul României, aleşi în „colegii montane", care au obligaţia să devină susţinători potenţiali ai intereselor populaţiei montane, în special a celei rurale.

14. Memorandumul privind "Orientări strategice naţionale pentru dezvoltarea durabilă a zonei montane defavorizate" (Guvernul României – Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale. Avizat – Mai 2014).

Neluarea în considerare şi neaplicarea prevederilor din Strategie şi Legea Muntelui.

Restructurări instituţionale nejustificate (CZMR, ANZM, CEFIDEC, IM-Cristian, Sibiu - 19 restructurări în 21 ani!).

Eliminarea din delimitarea zonei montane a peste 150 sate montane apărţinătoare de comune nemontane, din considerente administrative (aspect discriminatoriu).

Ignorarea qvasi-totală a comitetului interministerial şi a comitetelor judeţene ale muntelui la nivel central şi judeţean. Secretariatul Comitetului Interministerial a fost în sarcina ANZM - care nu mai există, funcţional şi juridic, din 2010. Formula prin care ministrul agriculturii

este şi preşedintele acestui Comitet s-a dovedit ineficientă. Această poziţie se cere atribuită Primului Ministru, singurul cu autoritate asupra mai multor ministere implicate, în măsură să coaguleze acţiuni concertate (ca în Franţa).

Unele amendamente ce au fost aduse Legii Muntelui se cer reconsiderate.

În mod repetat, conducerile MADR (2007,2008, 2010, 2012) nu au respectat legislaţia şi nu au asigurat buna funcţionare a ANZM şi CEFIDEC şi dezvoltarea acestor instituţii specializate.

Absenţa (penuria) cadrelor de specialitate (tehniec, juridice) capabile să elaboreze amendamente şi noi acte normative (au existat în cadrul fostei ANZM).

Propunerile pentru fixarea locaţiei ANZM (2012) la Câmpeni(Alba) nu pot reprezinta o soluţie raţională, neexistând nici baza materială, nici specialiştii necesari. Este raţională propunerea sediului AZM la Vatra Dornei, unde există întreaga bază materială, inclusiv dotare tehnică completă şi nucleul de cadre al MADR, cel mai calificat/specializat - pentru zona montană.

Legea Muntelui nu a inclus „dreptul la diferenţă" pentru locuitorii stabili ai satelor montane (ca în Vestul UE), aspect cu importanţă specială, de avut în vedere, eventual chiar ca propunere de includere în noua Constituţie a României, post 2013.

• Încă nu s-au stabilit politici diferenţiate în interiorul zonei montane, în funcţie de gradul de defavorizare a comunităţilor şi încă nu se aplică o politică de fiscalitate cu caracter protecţionist pentru zonele montane defavorizate, aspecte de avut în vedere în perspectiva apropiată.

Subprogram tematic: Zona montană. Acţiuni specifice:

Viziunea generală -sinteză-

1. Organizarea instituţională specializată prin Agenţia Zonei Montane (AZM) şi Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi - CEFIDEC, cu reţea judeţeană de agenţii montane (x27).

2. Sprijin pentru dezvoltarea/modernizarea structurilor agricole la nivelul fermelor montane, în special pentru:

- modernizarea/igienizarea grajdurilor (conf. cerinţelor pentru laptele „conform) - pentru toate categoriile de grajduri. Ofertă de soluţii constructive atestate ştiinţific;

- subvenţie suplimentară pentru modernizare grajd+”primă” pentru lapte „conform”;

- construirea de grajduri noi - în cazul fermelor în care cresc minim 10 cap. taurine, corelat cu suprafaţa de teren deţinută; ofertă de proiecte omologate, avizate de MADR-AZM (condiţiile pentru accesare de fonduri);

- construirea de fânare - pe fâneţe, pentru evitarea degradărilor şi asigurarea calităţii „ecologice” a fânurilor;

- dotarea cu mecanizarea specifică, în special cu:

- motocultoare cu remorcă şi anexe/20-24 CP, ca unealtă de bază pentru fermele mijlocii şi cele cu şanse de creştere;

- cositori şi greble mecanice;

- aparate individuale de muls şi tancuri de răcire.

- Asigurarea/amenajarea surselor de apă potabilă. Sprijin pentru colectarea izvoarelor şi distribuţia apei.

- procurarea de rase de bovine-ovine-caprine, ameliorate „de tip montan”. Sprijin eficient pentru tinerii fermieri în acest scop.

- Sprijin eficient pentru suprafeţele agricole, încărcate cu animale.

- Sprijin eficient pentru întreţinerea şi ameliorarea păşunilor de munte, acordat exclusiv crescătorilor de animale/asociaţiilor acestora.

3. „Necesităţi specifice privind restructurarea sectoarelor agricole cu impact semnificativ şi durabil, asupra dezvoltării ruralului montan - ameninţate:

• Generalizarea înfiinţării asociaţiilor crescătorilor de animale, comunale. Crearea/multiplicarea organizaţiilor profesionale de producători, la nivel intercomunal, pe bioarii tradiţionale, de tip asociativ-cooperatist, cu scop de valorificare a produselor eco-bio-montane de înaltă calitate, cu valoare adăugată care să revină direct şi exclusiv producătorilor reali, de aprovizionare şi servicii, pentru evitarea intermediarilor şi ameliorarea/ normalizarea preţurilor materiilor prime agro-alimentare. Sistemul cooperatist avut în vedere nu implică sfera producţiei – nu vizează uniri de proprietăţi, grajdrui, animale, mijloace de producţie, ş.a., ci numai o asociere pentru valorificarea pe pieţe interne sau externe la preţuri mai bune a materiilor prime furnizate de fermierii asociaţi, pe bază de contracte, intrarea sau ieşirea din asociaţia cooperatistă rămânând la alegerea şi voinţa fermierilor.

• Sprijinirea creării de asociaţii cooperatiste prin investiţii în unităţi de transformare pentru lapte, carne, fructe, cu depozite, cu utilizarea intensă a fondurilor comunitare şi completări naţionale. Se crează astfel un număr important de noi locuri de muncă şi se regenerează economia agro-zoo-alimentară cu câteva sute de mii de locuri de muncă, stabile, cu timp total sau parţial, în fermele montane, inclusiv noi servicii.

• Evitarea „disipirii fondurilor comunitare" şi naţionale în obiective cu eficienţă redusă şi incerte ca perspectivă (ex.: brînzării, puncte de sacrificare, ş.a., prea mici pentru a face faţă cerinţelor şi realităţilor pieţei interne şi mai ales pentru export).

• Utilizarea experienţei Federaţiei Agricultorilor de Munte-Dorna (20 ani) şi asociaţiei/cooperativei-Ardan (com. Şieu, B.-N.), ş.a., precum şi a vastei experienţe cooperatiste din UE şi alte ţări europene (Elveţia, Norvegia, ş.a.).

• Demararea prin realizarea unor „staţii-pilot", la nivelul unor „bioarii tradiţionale", intercomunale, reprezentative, selectate pe bază de studii economico-sociale, concepute din start a fi suficient de mari pentru a rezista elementului concurenţial agresit de pe pieţe, fiind necesar a se respecta câteva condiţii de bază: volum consistent, continuitate tot timpul anului, garanţii de origine şi de calitate şi garanţii sanitare, separare şi diferenţiere clară a "produsului montan" faţă de produsele similare obţinute în afara zonei montane (mărci locale, etichetare, atestare, promovare intensă, ş.a.).

• Sprijin intens pentru încurajarea refacerii efectivelor de bovine, ovine/caprine, prin subvenţii eficiente, pe cap de vacă/oaie/capră, prin plăţi directe, corelat cu suprafaţa de teren deţinută. Sprijin prin plăţi directe, atractive, pentru ovine/caprine, adulte, de la minim 10 cap. (asigurarea hranei pentru familii). Efect scontat - major privind mediul: prin sporirea volumului îngrăşămintelor organice şi conservarea şi ameliorarea biodiversităţii florei naturale a pajiştilor montane.

• Renunţarea la unele prevederi din perioada 2008-2013, prin care anumite tipuri de plăţi pe suprafaţă au luat aspect de „asistenţă socială", fără să genereze conservare şi dezvoltare agro-rurală, montană, încurajând paradoxal nemunca.

4. Educaţie - transfer de cunoştinţe.

4.1. Gimnaziile din comunele montane (cca. 600):

- Introducerea obiectului „Economia rurală-montană"(Clasele VI-VIII);

- crearea unui MANUAL de „ECONOMIE RURALĂ-MONTANĂ" (Clasele VI-VIII. Obiectiv inclus în planul de cercetare pentru CEMONT, 2015/2016);

- organizarea activităţilor de practică agro-zootehnică şi agroturistică, prin:

- selectarea a 3-4 ferme „pilot"-pedagogice din comună, cu sprijinirea intensivă a modernizării acestora în termen scurt;

- instruirea fermierilor sub aspect tehnic şi didactic şi includerea ca personal tehnic (maiştrii didactici) în cadrul gimnaziilor comunale - montane (cu jumătate de normă/soţ şi soţie);

- practică obligatorie a elevilor, în vacanţe, exclusiv în aceste ferme pedagogice.

4.2. Crearea de noi şcoli profesionale de agricultură montană, la nivel judeţean sau interjudeţean (studiu).

• Reactivarea Proiectului aprobat şi finanţat, în 2008 (cu temeliile deja construite pentru 7 asemenea şcoli pe lanţul montan: Dorna Candreni-Suceava, Cristian-Sibiu, Albac-Alba, Prejmer-Braşov, Geoagiu-Băi - Hunedoara, Vânători-Neamţ, Vălenii de Munte-Prahova).

Proiectul a fost gestionat de Centrul Naţional pentru Învăţământ Preuniversitar Tehnic-Profesional al Ministerului Educaţiei - iniţial în parteneriat cu: Forumul Montan din România; Comisia UNESCO-Agenţia Naţională a Zonei Montane, Ministerul Educaţiei - Viena,. Pregătirile au durat doi ani. Proiectul, de importană majoră, a fost întrerupt din curs în 2009, sub justificarea „crizei economice". Practic s-a blocat un obiectiv esenţial al dezvoltării agriculturii şi ruralului montan, rămas nereactivat timp de 7 ani, deşi "criza economică" a fost depăşită.

Proiectul se află - păstrat - în arhivele CNPITP-Bucureşti.

4.3. Învăţământ universitar agro-montan.

Secţii de agromontanologie funcţionează în Universităţile de Ştiinţe Agricole şi Medicină Veterinară din Iaşi, Cluj, Craiova, care şi-au dezvoltat şi centre de practică montanologică (Plaiul Şarului, Ghelari, Rânca). Adaptări specifice sunt şi la Universitatea „Vasile Blaga"-Sibiu.

• Elemente de eficientizare:

- ameliorarea calitativă a cursurilor şi activităţilor practice;

- selectarea candidaţilor la admitere preferenţial din ruralul montan;

- noi oportunităţi pentru angajarea de absolvenţi în reţeaua tehnică agro-montană şi în cadrul federaţiilor agricultorilor de munte, preconizate.

4.4. Învăţământ post-universitar montanologic (specializare).

Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi, în cooperare cu ICD-Montanologie-Sibiu, ICD Pajişti - Braşov, Centrul de Economie Montană şi USAMV-urile din Cluj, Iaşi şi Craiova, prin care se pot organiza cursuri de specializare pentru specialiştii agricoli din zona montană, de la nivel judeţean şi central. Există o experienţă de 15 ani, cu peste 600 absolvenţi (1995-2000).

• Necesar: completare a CEFIDEC-ului cu cadre noi pe domenii profesionale şi un Program cu facilităţi pentru cursanţi şi motivante pentru formatori.

e. Formarea continuă a tinerilor fermieri montani.

Sunt vizaţi cu prioritate tinerii fermieri cu proiecte proprii de dezvoltare. Cursuri intensive, scurte, în funcţie de tipul proiectelor.

Astfel de cursuri se pot organiza prin:

- CEFIDEC - Vatra Dornei (cca. 4.000 cursanţi absolvenţi/ 1998-2009);
- Federaţiile Agricultorilor de Munte (experienţa FAM Dorna - 20 ani, peste 1000 absolvenţi).
- ICD Montanologie şi ICD Pajişti-Braşov;
- Şcoli/licee cu profil agricol din zona montană.

• Necesar un program de formare profesională, cu finanţare de la nivelul MADR/DGDR-AZM.

5. Cercetarea montanologică şi inovarea, cerinţă majoră a CE pentru perioada 2014-2020.

5.a. În cadrul Academiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice, prin: Institutul de Cercetare-Dezvoltare pentru Montanologie-Cristian, Sibiu; Institutul de Cercetare-Dezvoltare pentru Pajişti, Braşov.

5.b. În cadrul Academiei Române/Institutul Naţional de Cercetări Economice prin „CENTRUL de ECONOMIE MONTANĂ" (infrastructura de cercetare, prin proiect finanţat/POSCCE, 2013-2015/7 mil. euro cu fonduri europene, nerambursabile, completate din bugetul de stat, în curs de implementare).

5.c. Prin Universităţi de Ştiinţe Agricole şi Medicină Veterinară şi alte universităţi ce vor fi cuprinse într-o Reţea de Cercetare Montanologică (similar reţeaua de cercetări montane pentru Alpi, Reţeaua de Cercetări Montane Sud-Est-Europene, SEE-more, 2011).

A fost obţinută aprobarea Prezidiului şi a Adunării Generale a Academiei Române pentru iniţierea de către INCE unei hotărâri de guvern pentru asigurarea bugetului necesar asigurării personalului de cercetare şi fucţionării CEMONT[26]; programe de cercetare montanologice cu axare pe economia rurală, cu finanţare naţională şi comunitară competiţională, pe domenii şi în abordare holistică: economică, socială, mediu, culturală.

• Sprijinirea elaborării de studii economico-sociale şi mediu la nivel de bioarii montane tradiţionale; cercetări pentru atestarea calităţii produselor agro-alimentare eco-bio-montane[27] şi a altor produse de calitate nealimentare, în zone montane reprezentative

[26] Martie, 2014

[27] ECO = condiţii ecologice, chimizare zero; BIO = valoare biologică înaltă graţie poliflorei naturale, furajeră şi mediului curat, sistemelor extensive de creştere a animalelor..

• Realizarea unor studii pentru încadrarea comunităţilor montane/fermelor montane pe grupe şi grade de dificultate/distanţe/izolare, ş.a., în perspectiva unor forme de sprijin diferenţiate (experienţa Vest-europeană).

• Realizarea unor studii economico-sociale la nivelul comunelor montane, care să devină suport pentru diverse proiecte de dezvoltare locală sau microzonală

6. Mediul montan

Mediul montan - calitatea şi durabilitatea acestuia se află în directă legătură, interrelaţională, cu economia agro-zootehnică, economia forestieră, a mineretului şi turismul, reţeaua de transporturi, apele şi energia şi cu biodiversitatea.

Mediul montan deţine un rol important în stocarea carbonului prin păduri şi vegetaţia erbacee a păşunilor şi fâneţelor.

Munţii constituie zone dintre cele mai vulnerabile şi sensibile la schimbările climatice.

Gestionarea echilibrată, în regim agro-forestier, bunele practici şi exploatarea judicioasă, ca şi evitarea poluării, constituie direcţii de orientare durabile.

IMPORTANT: O PROBLEMĂ FUNDAMENTALĂ de MEDIU şi de armonizare a relaţiilor AGRO-BIO-FORESTIERE MONTANE

Prin refacerea efectivelor de animale rumegătoare (bovine/bubuline, ovine/caprine), în limitele pe care muntele le suportă (permite), fără afectări de esenţă, se asigură creşterea volumului de îngrăşăminte organice, factor esenţial pentru conservarea şi ameliorarea biodiversităţii funţionale a pajiştilor montane, multiflorale, şi favorizant pentru păstrarea „munţilor vii", cu efect direct în economia turismului montan şi economia alimentară şi în ameliorarea calităţii vieţii în ruralul montan.

Revizuirea/renunţarea sau atenuarea unor orientări şi acţiuni care s-au demonstrat exagerate, ineficiente şi chiar afectante pentru echilibru economico-social şi de mediu montan, cum sunt:

- obligativitatea recoltării fânurilor după data de 1 Iulie, cu riscul pierderii dreptului la subvenţii în caz de recoltare până la 1 iulie. O prevedere care include riscul unor fânuri cu multă celuloză şi puţină proteină, afectând semnificativ producţiile de lapte şi carne. Regimul climatic şi diferenţierile din Carpaţii României au generat, secular, "bune practici" tradiţionale care au asigurat reînsămânţarea naturală a fâneţelor, conservând un polimorfism floral valoros;

- stimularea nerecoltării unor fâneţe naturale, factor ce conduce la delăsare şi la „sălbăticirea" naturală, cu pierderea definitivă şi inutilă a unor surse însemnate de furajare;

- stimularea „conservării" unor plante fără valoare furajeră, invadante, pe pajiştile montane (ex. speciile de „Nardus",ş.a.), cu afectări de mari suprafeţe;

- stimularea menţinerii unor efective exagerate de carnivore mari, distrugătoare şi descurajante pentru zootehnia montană (urşi, lupi);

- tendinţe exagerate privind mărimea zonelor cu înaltă valoare naturală (HNV), prin care există riscul de a se impune unele restricţii economice de neacceptat pentru comunităţi, economie şi blocante pentru dezvoltarea durabilă. Necesară o selecţie raţională a măsurilor ce pot fi aplicate fără afectare economică a fermierilor montani;

-intoleranţă exagerată, fără utilitate reală, cu efecte multiple de descurajare, prin interzicerea (penală) intrării animalelor în păduri în perioada de vară (nevoia biologică de adăpost la umbră, combaterea surselor de incendii, îngrăşarea solului, completări de hrană în perioada de secetă, ş.a.);

- dezechilibrarea unor raporturi agro-silvice, tradiţionale, cu bune practici verificate multisecular.

Astfel de acţiuni s-au promovat în ultimii ani, în special prin Ministerul Mediului, ca şi prin Convenţia Carpatică, fără implicarea justificată şi necesară a MADR. Devine necesară accentuarea prezenţei MADR şi avizării calificate a acţiunilor, obligatorii, preventive, în cooperare cu Ministerul Mediului şi Schimbărilor Climatice, consultarea organizaţiilor profesionale şi comunităţilor montane, pentru soluţionări armonizate între agro-economie şi Mediu, de natură durabilă.

7. „Cultură montană" şi „identitate culturală"

• În România anilor 2013-2014, nivelul general de cunoaştere a fenomenologiei proprii vieţii, mediului şi activităţilor în ruralului montan (peste 3.500 sate), este deficitar, atât în lumea ştiinţifică şi administrativă, mai ales la nivelele decizionale centrale şi judeţene, cât şi în lumea politică. Societatea urbană, în general, are o viziune mai mult emoţională, poetică sau turistico-sportivă, fără a cunoaşte dificultăţile şi probleme specifice cu care se confruntă în realitate populaţia ruralului montan, în special producătorii agricoli.

Prin faptul că 2/3 din suprafaţa României nu este montană, generează o influenţă nefavorabilă. Ameliorarea generală, prin formarea unei „culturi montane" în societatea românească, reprezintă un obiectiv permanent şi fundamental necesar pentru asigurarea unui echilibru

stabil, prin conştientizare şi sensibilizare, la nivel general, continuă, având în vedere că generaţiile sunt în schimbare.

Identitatea culturală, conservarea şi întărirea acesteia, constituie un obiectiv urmărit, constant, în Uniunea Europeană, prin care se susţine intens păstrarea valorilor tradiţionale, încă bogate în munţii României.

Pentru populaţia ruralului montan, identitatea culturală constituie un atu şi un motiv de mândrie şi demnitate, multietnică, care se cer cultivate cu perseverenţă, devenind un factor de vitalitate şi de sprijin pentru o evoluţie economico-socială favorabilă, în montan şi totodată un izvor de îmbogăţire a culturii naţionale, europene şi universale.

Componente ale unui subprogram pentru zona montană. Acţiuni specifice/analize SWOT

ACŢIUNEA 1: ASIGURAREA PERMANENTIZĂRII şi a MIJLOACELOR de ORGANIZARE şi FUNCŢIONARE EFICIENTĂ a **CADRULUI INSTITUŢIONAL SPECIALIZAT pentru SPECIFICITATEA AGROZOOTEHNICĂ şi RURALĂ a IMPORTANTULUI SPAŢIU MONTAN** din CARPAŢII ROMÂNIEI (~31% din teritoriul naţional), prin:

- **AGENŢIA ZONEI MONTANE**
- **CENTRUL de FORMARE şi INOVAŢII pentru DEZVOLTARE în CARPAŢI**

JUSTIFICAREA ALEGERII:

MĂRIMEA zonei montane a ROMÂNIEI şi SPECIFICITATEA ACCENTUATĂ (RADICAL DIFERITĂ faţă de zonele marii agriculturi), a modului de producţie animală şi vegetală, a modului de viaţă şi de asigurare a existenţei, în relaţie de **armonie cu mediul montan.**

Pe cca. 3 mil. ha. terenuri agricole de slabă calitate (III-V), prin fermele mici şi mijlocii (~850.000) se obţin produse agro-alimentare proteice, de înaltă calitate (~30% la lapte; 30% la fructe, ~20% la carne, alte produse alimentare şi nealimentare). **Resursele energetice** utilizate sunt în **mare majoritate din categoria energiilor reciclabile**. Zona montană a României **asigură hrana de bază pentru cca. 3 milioane locuitori**, cu **disponibil pentru consumul urban** ce **poate fi dublat**, prin **bună gospodărire**.

• **După 1990**, în economia agro-rurală montană s-au întâmplat fenomene negative de mare amploare şi gravitate - inclusiv prin efectele ireversibilităţii: **reducerea drastică a efectivelor** de animale rumegătoare şi **implicit a îngrăşămintelor organice**, cu **efectul degradării sistematice a pajiştilor montane**, a florei furajere, creată/selectată în **secole de păstorit montan**, cu **bune practici** (**grav efect de mediu**) şi eforturi umane considerabile şi neîntrerupte.

• **Derentabilizarea** creşterii animalelor; **micşorarea radicală a surselor de venituri** la nivelul fermelor/familiilor; **absenţa locurilor noi de muncă**; sporirea creşterii dezinteresului pentru dezvoltare (creşterea alarmantă a stării de sărăcie); abandon agricol şi migraţia masivă a tineretului rural-montan spre oraşe şi străinătate; îmbătrânirea populaţiei agricole-active. Forme de sprijin şi soluţii organizatorice pentru producătorii agricoli - ineficiente. Foarte slabă protecţie din parte statului. Faptul că nu a fost încurajată zootehnia montană a făcut ca populaţia, pentru a-şi salva existenţa, să-şi deplaseze orientarea de la zootehnie spre păduri, contribuind la amploarea tăierilor şi afectarea pădurilor şi astfel a Mediului montan. Acest raport se cere inversat în perioada 2014-2020 şi ulterior, **prin stimularea zootehniei, a agriculturii montane**, care să redevină sursă **principală** de existenţă pentru fermierii montani, cu protejarea astfel a pădurilor.

• Populaţia agricolă „de tip montan" nu poate fi înlocuită. Nu există **alte soluţii** pentru punerea în valoare a numeroaselor resurse agroalimentare şi adiacente, în afara asigurării existenţei **durabile** a fermelor mijlocii şi mai mici, montane, în sistemul tradiţional al fermelor familiale.

Metodele, practicile, soluţiile organizatorice, elementele tehnice şi unele obiective ale marii agriculturi - **nu se potrivesc şi nu pot fi aplicate** în arealul specific montan, cu eficienţa dorită.

• Există, **încă**, posibilitatea de redresare a acestui mare segment economico-social - „ruralul zonei montane". Orice tergiversare/ întârziere de intevenţie pentru sprijin riscă să genereze efecte de **degradare multiplicativă**, în mare parte ireversibilă (plecarea tinerilor agricultori, sălbăticirea florei pajiştilor, costuri prea mari, **de nesuportat**, pentru redresarea şi oricum **de neimaginat fără prezenţa agricultorilor montani**, ca şi accentuarea agresiunilor asupra pădurilor, prin orientarea spre lemn ca sursă de supravieţuire. **Dar acest deziderat fundamental, susţinut acum de Comisia Europeană, nu poate fi atins fără o organizare specifică**, **specializată**.

Este şi rezultatul unei **experienţei ample de 24 ani**, fără echivoc, **în cadrul Ministerului Agriculturii (1990-2013).**

Evitarea marginalizării zonei montane, protejarea acestui tip de agricultură specific, conservarea şi dezvoltarea raţională a unui mare segment economic sunt obiective de interes, nu doar local şi naţional, ci şi de interes european -durabil**.**

EXISTENŢA şi IMPLEMENTAREA unor măsuri sau a unui **Subprogram amplu pentru zona montană** nu pot fi nici garantate şi nici realizate **fără existenţa unor instituţii guvernamentale, specializate, distincte**.

ANALIZĂ: Subprogram tematic - Zona Montană
ACŢIUNEA 1: „CADRUL INSTITUŢIONAL SPECIALIZAT”

Puncte tari şi oportunităţi	Puncte slabe şi ameninţări
• Posibilitatea accesării unui **Subprogram tematic pentru zona montană -** deschisă de Comisia Europeană prin Regulamentul UE/2014-2020. • Atenţia sporită acordată de Uniunea Europeană pentru zonele cu constrângeri naturale (z. montană) – perioada 2014-2020. • Existenţa unei **experienţe proprii a Ministerului Agriculturii timp de 23 de ani** (1990-2012) prin **Comisia Zonei Montane din România, Direcţia Generală a Zonei Montane, Agenţia Naţională a Zonei Montane**, cu structuri judeţene specializate, **Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi (CEFIDEC) - Vatra Dornei** (cca. 5000 absolvenţi). • Existenţa unei **puternice baze materiale a MADR la CEFIDEC** - Vatra Dornei cu dotări **complete tehnice**, în funcţiune. • Existenţa, în funcţiune, **a unor experţi-formatori**, asimilaţi **consilieri în cadrul MADR/DGDR** (2010-2014), externalizaţi la fostul **CEFIDEC** - Vatra Dornei şi **experienţa acumulată** ca funcţionari de minister (2009-2012). • Posibilitatea intrării în **stare de funcţionalitate imediat** după reoficializarea AZM şi CEFIDEC (2014), prin Lege şi H.G.. • Posibilitatea sporirii numărului de cadre specializate, întăririi compe-	• **Posibilitata ratării de către România** a unei noi şi importante **oportunităţi** de dezvoltare durabilă agro-rurale montane. • Tergiversări prelungite la MADR pentru punerea în aplicare a Legii nr. 26/2012 respectiv **reconstrucţia consolidată** a Agenţiei (Naţionale) a Zonei Montane şi CEFIDEC. • Neasigurarea cu personal de specialitate **minim obligatoriu** pentru AZM şi CEFIDEC. • Absenţa unei **reţele tehnice a AZM** - la **nivelul judeţelor cu zone montane** (27). • O intrare mai **lentă**, previzibilă, în ritmul **optim** necesar (inevitabilă). • **Prioritizarea** acţiunilor în cadrul unui **program naţional**, prin criterii de selecţie specifice, **nu ar asigura nici suficientă eficienţă** şi **nu ar putea acoperi competent complexitatea problematicii.** Schimbările de personal la MADR/ DGDR, acomodat cu problematica specifică, ar putea genera mari complicaţii, întrucât formarea/specializarea unor experţi pentru specificul economiei agro-rurale montane necesită timp şi eforturi. • **Bugetarea** prin alocări financiare distincte doar în cadrul

Puncte tari şi oportunităţi	Puncte slabe şi ameninţări
tenţelor şi generării şi implementării de noi programe şi proiecte de dezvoltare agro-rurală montană. • Există **Legea nr.26/2012, urmată de Legea nr. 139/2014** care decide continuarea existenţei AZM şi CEFIDEC cu atribuţiile nominalizate (Finalizare în 2014). • Există posibilitatea creării unei reţele tehnice la nivelul celor 27 judeţe cu zone montane (agenţii judeţene ale zonei montane), **prin redistribuire sau/şi prin suplimentare de posturi**, prin care să se poată implementa măsuri specifice sau un Subprogram pentru zona montană. • **Utilitate**, de permanenţă, **demonstrată indubitabil**, în 24 de ani de activitate. • Prestigiu naţional şi internaţional în cadrul Uniunii Europene dobândit şi prin proiecte multiple implementate ca obiective-„pilot" funcţionale, în cooperări, cu fonduri bilaterale, comunitare şi internaţionale (Banca Mondială). • **Factor de consolidare şi dezvoltare** a raporturilor de **colaborare** la nivelul UE şi internaţional. • Existenţa unei delimitări oficiale a zonei montane şi a unei „bănci de date" - acumulări ştiinţifice, modele, ş.a. - ca puncte de plecare. • Factor permanent de sprijin şi conştientizare, la nivel instituţional şi general, generator de dezvoltare durabilă. • Sursă de inspiraţie, selectivă, şi „în afara" spaţiului montan	unor „**măsuri" nu** ar putea asigura **acoperirea gamei complexe de nevoi specifice** legate şi **de monitorizare** - cu **riscul de subeficienţă**. • **Număr foarte mic de cadre specializate** pentru **specificul zonei montane**, care au fost reduse sistematic, fără nici o viziune de perspectivă (**19 restructurări în 22 de ani**..). • **În absenţa unor instituţii guvernamentale specializate** pentru zona montană, există riscul **încetinirii dezvoltării şi de accelerare a destructurării economiei montane**, cu riscul de **depopulare**, **pierderi mari economice** şi **riscuri strategice**. • Insuficienţe şi unele neclarităţi în legislaţia actuală. • Nevoia de **adaptări normative** la realităţi şi **oportunităţi cu perspectivă**. • Tendinţele „**prin inerţie**" încă **foarte puternice** de **a nu se sprijini concret agro-zootehnia montană** (continuarea marginalizării în favoarea marilor ferme, altor interese). • **Reţineri (teamă)** de abordare a problemelor **specifice zonelor montane** la unii **factori decizionali** (majoritatea), adeseori datorită **necunoaşterii specificităţii agro-economice-rurale montane**.

VARIANTE ce NU pot fi SUSŢINUTE!

a. Prioritizarea acţiunilor în cadrul unui program naţional (prin criterii de selecţie specifice)	
Puncte tari	Puncte slabe
• Existenţa unor structuri care consideră că ar putea prelua, cel puţin parţial, sarcinile dezvoltării durabile a zonei montane. • Alte puncte tari care ar putea fi luate în considerare, nu pot fi comparabile sau opozabile unui Subprogram tematic pentru zona montană.	• Dimensiunea, specificitatea şi complexitatea problematică - prea mari - a zonei montane din România, nu pot fi abordate fără instituţii specializate şi acte normative specifice. • Număr total insuficient de cadre specializate. • Gradul înalt de deteriorare economico-socială din zona montană, din ultimii 24 de ani, demonstrează clar că soluţiile ce vizează „disipirea" acţiunilor destinate zonei montane în cadrul unor măsuri disparate nu pot conduce la eficienţa necesară blocării declinului şi dezvoltării. • Nu există în cadrul MADR şi în teritoriu nuclee de cadre specializate pentru a acoperi nevoile specificităţii agro-rurale montane (au existat, dar au fost „pierdute" prin lipsă de cunoaştere şi orizont, inclusiv influenţe politice nefericite la nivele decizionale). Refacerea corpului de specialişti pentru munte constituie un obiectiv prioritar care cere timp (2-3 ani).
b. Asigurarea bugetării unor acţiuni prin alocări financiare distincte în cadrul unor măsuri	
Puncte tari	Puncte slabe
• Reprezintă o variantă simplificată. • Există, parţial, mecanisme de implementare şi gestionare.	• Limitarea inevitabilă a unor obiective şi acţiuni. • Eficienţa slabă, în absenţa/penuria structurilor tehnice specilizate, de la centru până în teritoriul montan. • Viteza de propagare a factorilor corozivi depistaţi, este mult prea mare faţă de dimensiunea intervenţiilor, unele cu caracter de urgenţă. • Sistemul nu se poate nici compara şi nici substitui unui Subprogram tematic pentru zona montană.

ACŢIUNEA 2: „SPRIJIN pentru MODERNIZAREA/DEZVOLTAREA STRUCTURILOR AGRICOLE la NIVELUL FERMELOR MONTANE”

Justificarea alegerii:

a. În ruralul montan - 657 localităţi, cu peste 3.560 sate, cca. 850.000 ferme - evoluţia în direcţia dezvoltării structurilor mici şi mijlocii agrozootehnice, baza economiei, după 1990, este foarte slabă, descurajantă.

• Grajdurile pentru animale, în mare parte sunt, vechi, cu mari defecţiuni de igienă şi confort pentru animale şi fermieri.

Au fost realizate (1990-2012), mai ales prin ANZM-CEFIDEC proiecte şi „staţii pilot” cu aportul MADR şi prin atragerea unor programe cu finanţare externă (Franţa, Germania, Elveţia, Comisia Europeană, Banca Mondială, SUA, ş.a.) de valori importante.

• Cerinţele severe din orientările CE pentru 2014-2020, vizează preluarea în circuitul comercial, în mod chiar exclusivist , a laptelui „conform”. Acreditarea nu este posibilă fără un efort de modernizare şi igienizare a grajdurilor actuale, pe baze ştiinţifice. La CEFIDEC Vatra Dornei a existat (încă există) un laborator de construcţii şi arhitectură care a produs „modele” de proiecte, cu acest scop, unele implementate fizic, dar în număr redus.

În plus, în actuală formă, tradiţională, nu se colectează şi nu se utilizează în producţia de iarbă pentru fânuri o mare resursă de îngrăşăminte organice, urina (purinul), care devine foarte nocivă în grajduri (amoniac, CO2, H2S, ş.a.) limitând exprimarea potenţialului de producţie al raselor, mai ales la taurine şi în special pentru vaci, afectând şi sănătatea la animale şi fermieri. Absenţa bazinelor pentru colectarea purinului înseamnă pierderea unei mari şi valoroase surse de azot biologic, factor potenţial de sporire a producţiei de furaje, în special fânuri pluriflorale-deosebit de valoroase, dar şi o influenţare negativă a mediului (poluarea apei freatice, scăderea efectivelor de animale).

Nici cantitatea şi calitatea bălegarului nu sunt asigurate, iar prin lipsă de şcolarizare agricolă se fac mari greşeli în modul de administrare (foarte important pentru fâneţe). În ţările UE - dezvoltate, inclusiv Polonia, Slovenia, ş.a., nu mai există grajduri fără bazine de colectare pentru purin şi platforme de bălegar (un exemplu de înapoiere a agriculturii montane din România, cu mici excepţii).

• Problema îngrăşămintelor organice, ca factor cheie, de nesubstituit în agro-zootehnia montană, trebuie să constituie un obiectiv de ameliorare, cu valoare durabilă. Toate sistemele educaţionale, de la gimnazii, şcoli profesionale, licee şi la facultăţi, ca şi educaţia adulţilor,

trebuie să abordeze ştiinţific această problemă, existând acumulările ştiinţifice necesare (importanţă deosebită pentru mediul montan).

• Ventilaţia, luminozitatea, confortul animalelor, sunt elemente de modernizare pentru adăposturi, conform normelor UE.

b. Pentru fermele „comerciale", apreciate de noi începând cu 10 capete taurine(corelat cu suprafaţa de teren deţinută), devine necesar şi util să se asigure un program de sprijin intensiv pentru construirea de grajduri noi, cu proiecte noi, conforme normelor din UE.

• Construcţiile vechi nu se recomandă să fie demolate ci folosite judicios pentru animalele mici, chiar pentru taurinele pentru carne - cu ameliorări igienice - sau ca magazii (sistemul elveţian).

c. De calitatea fânurilor poliflorale depinde asigurarea unor producţii bune de lapte/carne - ecologice.

Sistemul „tradiţional" de conservarea a fânurilor în clăi (stoguri) descoperite este deficitar (pierderi fizice, mucegaiuri/aflatoxine).

• Un program special de sprijin intens pentru construirea de fânare pe fâneţe este deosebit de necesar (sistemul a fost generalizat în Austria, cu lemn din cat. III şi sunt rezultate clare în judeţele Neamţ, Maramureş, Suceava, dar sistemul trebuie generalizat cât mai rapid în întreaga zonă montană). CZMR/ANZM/CEFIDEC - au realizat proiectele necesare şi propuneri de sprijin, încă din 1995, dar aceastea s-au blocat din cauze minore, chiar subiective (neînţelegerea importanţei la unele nivele de decizie).

Mecanizarea

În zona montană principalele activităţi unde se resimte cu prioritate nevoia de mecanizare sunt: recoltarea şi transportul fânurilor; utilizarea îngrăşămintelor organice - bălegar+purin, transporturile gospodăreşti (piatră, lemn, bălegar, alte furaje, produse diverse) şi unele lucrări agricole (mici arături, şanţuri de desecare, grăpare ş.a.) sau altele, neagricole (tăierea lemnului de foc, dezăpeziri, ş.a.) impun dotarea cu un motocultor (mic tractor) de cca. 20-24CP, cu remorcă şi anexe agricole. Excepţie ar putea face fermele mai mari, prin sprijinirea procurării de tractoare mai puternice.

De asemenea: cositori şi greble mecanice; remorci autoîncărcătoare pentru fânuri şi utilaje pentru împrăştierea îngrăşămintelor organice (în cazul fermelor mai mari sau în sistem de utilizare la nivel de grup de fermieri).

• Pentru igiena laptelui: aparate individuale de muls (evitarea ţevilor şi a infectării laptelui) şi tancuri de răcire.

(Un program de acest tip a fost elaborat de MADR/ANZM şi a funcţionat cu destul succes, dar a fost întrerupt, după 2008.

Devine necesar un nou Program de sprijin pentru dotarea fermelor cu elemente de mecanizare şi modernizări specifice).

• APA: Un program de sprijin pentru amenajarea/colectarea surselor de apă potabilă (izvoare) este important. Această nevoie ar trebui să fie rezolvată cu sprijin integral, cel puţin pentru colectarea izvoarelor şi amenajarea bazinului colector comun, la care să se poată racorda fermele mai apropiate (grupe de ferme, cătune, chiar sate). Aducerea apei, prin conducte, de la bazinul colector la ferma proprie, ar rămâne, de regulă, în sarcine fermierului (sistem UE). Devine o operaţiune favorabilă Mediului montan, producţiei şi igienei animalelor, factor de civilizaţie.

• Sprijin pentru procurarea de către tinerii fermieri a unor animale rumegătoare (vaci/junci, ovine, caprine) din rase montane, ameliorate (ex. Bruna de munte, Pinzgau, Siementhal, Grauvichş.a.). Se vor evita rasele nemontane, care nu cumulează şi factorul „rezistenţă organică", extrem de important la munte mai ales în perioada de păşunat - pe munţi - (prin păşunatul de vară se obţine „valoarea adăugată") şi mai puţin în perioada de iarnă, când furajele costă mai mult.

• Sprijin eficient pentru suprafeţele agricole „încărcate cu animale" şi nu fără corelarea cu numărul de animale.

• Sprijinul pentru întreţinerea şi ameliorarea păşunilor montane să nu se mai acorde oricui, ci exclusiv fermierilor/asociaţiilor acestora, care fac dovada că deţin animale (s-au înregistrat extrem de numeroase abuzuri şi forme de corupţie şi foloase necuvenite, în ultimii ani).

Forma cea mai eficientă pentru stimularea refacerii efectivului de bovine/ovine rămâne prin „plăţi directe".

Efectul se va recunoaşte şi asupra Mediului, prin sporirea volumului de îngrăşăminte organice şi implicit conservarea biodiversităţii funcţionale (numărul mare de plante cu valoare furajeră) şi nu a biodiversităţii sălbatice, cu plante lipsite de utilitate socială şi invazive, cum si-au făcut loc deja multe tendinţe prin diverse programe de mediu „de import"- provocând conflicte şi supliment de descurajare pentru fermierii montani (concepte realizate de biologi, ecologişti, silvici, ş.a.), care au găsit susţinere la Ministerul Mediului sau prin ONG-uri interesate direct pentru fonduri, fără consultare specialiştilor agricoli şi a comunităţilor montane, fără avizul MADR, care trebuie să devină obligatoriu (în OUG pentru mediu/2008, lege promovată prin Ministerul Mediului şi Pădurilor, s-a mers atât de departe încât în ariile protejate (7% din teritoriul României, cei mai importanţi masivi montani) se interziceau organizarea de stâne şi păstoritul!). Consecinţa ar fi fost catastrofică, putând genera migrare în masă şi dispariţia a numeroase comunităţi montane, dintre cele mai valoroase.

Rezultă importanţa existenţei unui cadru instituţional specializat, respectiv MADR prin AZM, care să asigure prevenirea unor erori şi o cooperare calificată cu alte ministere şi care să avizeze orice măsuri ce privesc agrozootehnia şi mediul ruralului montan fără să se mai aducă atingeri intereselor existenţiale ale familiilor de producători agricoli sau să reprezinte obstacole în calea dezvoltării durabile (utilizarea Comitetului Interministerial şi a comitetelor judeţene ale muntelui - H.G. în vigoare).

• Propuneri pentru „plăţi directe" pe cap de vacă/oaie/capră.

În UE 15 sprijinul acordat a fost (o îndelungată perioadă de timp):

- 200-400 euro/cap de vacă;

- 21 euro/oaie/capră+7 euro la munte = 28 euro/cap.

Pentru redresarea stării grave a evoluţiei efectivelor de bovine, ovine, caprine, în mod special în cazul fermelor familiale montane mai mici, majoritare, pot fi propuse subvenţii prin plăţi directe, ca de exemplu:

- 300 euro/vacă;

- 21 euro/oaie, capră (specii cu cel mai mare rol în conservarea şi ameliorarea florei naturale furajere a pajiştilor montane), în conservarea biodiversităţii, între 10 şi 50 cap.

- 10 euro/oaie, capră – între 51-100 cap.

•Prin combinare cu subvenţiile pentru suprafeţe va exista motivarea fermierilor ca până în 2020 să se înregistreze o redresare a efectivelor de animale la nivelul fermelor familiale, montane, sporirea volumului îngrăşămintelor organice şi calitatea acestora, asigurarea mijloacelor de utilizare şi instruirea fermierilor pentru o folosinţă corectă şi benefică menţinerii şi sporirii producţiilor de iarbă şi fânuri poliflorale, ecologice, de înaltă calitate biologică, în absenţa chimizării, pe bază de energii regenerabile, cu efecte benefice multiple: economie-biodiversitate-mediu şi produse agroalimentare valoroase, de tip eco-bio-montan (singura şansă a muntelui este calitatea. Muntele nu poate concura cu şesul şi dealul la volumul de producţie vegetală cu valoare proteică înaltă (culturi de lucernă, trifoi, cereale, ş.a.) şi nici la realizarea unor producţii medii înalte de lapte şi carne, decât dacă fermierii montani ar cumpăra cereale, ş.a., ceea ce ar încărca mult costurile de producţie, generând lipsa de rentabilitate). În viaţa practică, zootehnia montană nu face apel la furajele de câmpie-deal, cu excepţia neconstantă a unor cereale ieftine (ex. tărâţea, sau porumbul – pentru păsări şi porcine).

Din experienţa 2003-2006:

Subvenţiile pentru mecanizare nu trebuie atribuite decât prin asociaţiile producătorilor agricoli montani, care se vor putea aproviziona direct de la furnizorii primari, evitându-se preţurile speculative (cum s-a demonstrat în 2003-2006….).

Dacă acest aspect este neglijat, apare fenomenul ridicării bruşte a preţurilor la respectivele maşini agricole de către diverşi intermediari şi firme şi nu se va mai obţine eficienţa scontată prin subvenţii (fermierii nu vor putea plăti preţurile cerute de „dileri"), după cum s-a şi demonstrat în practică.

ACŢIUNEA 3: ASOCIAŢIILE de FERMIERI MONTANI (IMPORTANŢĂ MAJORĂ): NECESITĂŢI SPECIFICE pentru zona montană privind restructurarea sectoarelor agricole cu impact semnificativ şi durabil asupra dezvoltării zonelor rurale (Regulamentul PE şi CE/FEADR-Art. 9)

3.1. Generalizarea înfiinţării asociaţiilor crescătorilor de animale la nivel local (acţiune în curs).

3.2. Crearea/multiplicarea asociaţiilor cooperatiste montane (organizaţii ale fermierilor montani), la nivel intercomunal, pe bioarii tradiţionale, suficient de mari (10-12 localităţi) pentru a putea asigura volum de produse şi continuitate tot timpul anului, garanţii de calitate şi siguranţă sanitară, cu scopul principal al valorificării produselor eco-bio-montane, de înaltă calitate, distincte de alte produse, nemontane, obţinerii de preţuri semnificativ ameliorate, de către fermieri, pentru materiile prime (lapte, carne, ş.a.), garantate, identificate ca „produse montane" (eco-bio-montane), cu evitarea intermediarilor spoliatori (fenomen generalizat, extrem de nociv, care se derulează nestingherit după 1990 în zona montană, fără măsuri eficiente de protejare pe linie de stat, pentru fermierii montani).

3.2.1. Sprijinirea asociaţiilor cooperatiste montane la nivel intercomunal, prin investiţii în unităţi proprii de transformare pentru lapte, carne, fructe, cu depozite, inclusiv cu market-uri proprii - specializate (proprietate de grup, cooperatistă, de tip occidental: Franţa, Italia, Elveţia, Norvegia, ş.a.), cu realizarea astfel şi a unor circuite închise, cu lanţuri scurte de aprovizionare.

Utilizarea intensă în acest scop a fondurilor comunitare, inclusiv prin combinare de fonduri şi chiar contribuţii completative din fonduri naţionale.

3.2.2. Sprijinirea creării/multiplicării Federaţiilor Agricultorilor de Munte – cu atribuţii de elaborare şi implementare de proiecte, asistenţă tehnică de specialitate, formare profesională şi informare şi activităţi de lobby în favoarea fermelor familiale montane şi dezvoltării sustenabile a satelor de munte.

•Constituirea unui „Fond naţional de susţinere a muntelui" (ex. Italia) - poate fi avută în vedere, mai ales pentru co-finanţările necesare. O soluţie mai realistă şi mai simplă o reprezintă acordarea unor credite

subvenţionate, cu dobândă „zero", timp de graţie de 4-5 ani şi restituirea eşalonată în timp de cca. 25 ani (măsură specială pentru zona montană defavorizată, ex. Austria), cu asigurarea garantării creditului.

• La nivelul zonei montane există cca. 64 bioarii tradiţionale (8-15 localităţi) unde se pot crea, treptat, cca. 64 asociaţii ale agricultorilor de munte (cooperative de gradul II), suficient de puternice pentru a-şi face loc şi a rezista pe pieţele internă şi externă, în perspectivă, prin separarea şi valorificarea superioară a produselor montane de înaltă calitate.

Sistemele abordate până acum, care ar stimula mici brânzării, mici abatoare la nivel comunal, sau mai mici (o formă de disipire a fondurilor comunitare cu eficienţă scăzută) - nu pot fi recomandabile deoarece nu pot face faţă problemelor complexe de piaţă, nu îndeplinesc condiţii obligatorii: volum suficient de produse; continuitate tot timpul anului; garantare provenienței şi calităţii şi garanţiile sanitare. Cu atât mai mult pentru export.

• Demararea ar putea fi realizată, logic, prin utilizarea unor experienţe, ca cea a Federaţiei Agricultorilor de Munte-Dorna (20 ani de activitate, creată în cooperare MADR/CZMR-MAP Franţa şi mai ales cu GTZ-Germania, 1994-2020), a Asociaţiei/cooperativei Ardan - com. Şieu (BN), ş.a. – realizarea unor studii şi analize aprofundate, în prealabil, fiind necesare.

În primă fază s-ar putea avea în vedere crearea unei „bioarii-pilot" în zonele de munte ca „bazinul Dornelor", jud. Suceava, bazinul Bicaz - Poiana Teiului, jud.Neamţ, bazinul montan Bistriţa Năsăud, având şi rolul de cercetare-inovare şi de a scoate în evidenţă aspecte ce nu au putut fi prevăzute. Pentru perioada 2014-2020 un număr de cca. 5-8 asociaţii cooperatiste la nivel de bioarii tradiţionale montane, cu rol de „staţii pilot", selectate judicios – reprezintă limita teoretică a capacităţii de gestionare pentru un astfel de sistem, multiplicarea urmând a se realiza în perioada post-2020.

• Prin acest sistem, văzut ca factor de impulsionare a accelerării şi consolidare a integrării României în UE prin segmentul „munte", se va putea reglementa aspectul definitoriu al creşterii veniturilor fermierilor montani, crearea a numeroase noi locuri de muncă stabile, evitarea adâncirii declinului şi deschiderea şansei dezvoltării durabile agrorurale, montane, pentru generaţiile tinere de continuatori, motivaţi.

Precizare: oricât de atrăgătoare ar părea celelalte măsuri de sprijin pentru fermierii montani, dacă nu se reglementează normalizarea preţurilor la materiile prime - lapte, carne mai ales - şansele de creştere se diminuează accentuat (fenomenul dezinteresului pentru dezvoltare este în creştere, atât la fermieri de vârste înaintate - mai explicabil, dar şi la tineretul agricol care mai este activ în satele de munte).

Dimpotrivă, combinat şi cu celelalte măsuri de sprijin, se poate ajunge la o stare atractivă pentru tinerele generaţii rurale-montane, la reducerea semnificativă a abandonului agricol şi a depopulării montane, cu asigurarea continuităţii utilizării resurselor agroalimentare şi nealimentare regenerabile, a tradiţiilor valoroase, a bunelor practici şi a unei dezvoltări specifice, în limitele suportabile economic şi care nu afectează mediul montan, asigurând durabilitatea.

ANALIZĂ:

Puncte tari	Puncte slabe
• Existenţa necesităţii presante de oprire a declinului din economia agro-zootehnică a ruralului montan şi a abandonului cu migrare masivă a tineretului spre oraşe şi străinătate (proces ireversibil). • Existenţa „delimitării zonei montane" şi a acumulărilor ştiinţifice. • Orientările noi ale PAC pentru 2014-2020, merg intens şi clar în această direcţie, cu mare atenţie acordată asociaţiilor de producători, a cooperativelor şi ameliorării veniturilor fermelor familiale, valorificării resurselor regenerabile, combaterii sărăciei. • Există deja o experienţă valoroasă şi „staţii-pilot" create, care pot fi utilizate. • Există un concept clar, o strategie şi un proiect. • Există dorinţă intensă la nivelul comunităţilor montane de a se realiza o redresare a situaţiei. • Interesele durabile naţionale şi ale UE vizează conservarea şi dezvoltarea valorilor importante agroalimentare, inclusiv din zonele montane. • Regulamentul UE nr. 1151 (PE+CE) şi Regulamentul delegat al Comisiei Europene, nr. 665/2014, privind "produsul montan" au devenit operaţionale, pe întreg teritoriul UE.	• Cadrul instituţional specializat pentru agro-economia zonei montane nu este încă constituit (prevăzut în proiectul de lege pentru reoganizarea MADR – prin Agenţia Zonei Montane/2014). Este necesară o perioadă de timp pentru refacerea şi consolidarea acestuia (2014-2015). • Există conflicte de interese care vizează absorbţia de fonduri comunitare: - între marii fermieri şi fermierii mici şi mijlocii (fermele familiale); - între fermele familiale din zonele de câmpie-deal şi micii fermieri de munte (majoritari). - între actualii „transformatori" şi diverşi intermediari - şi fermierii montani (foarte accentuate); - birocraţia tehnică-agricolă are tendinţa de a opune „rezistenţă" şi de a continua neglijarea ruralului montan.

Puncte tari	Puncte slabe
• La nivelul decizional din România, există o stare de conştientizare asupra nevoii unei schimbări radicale pentru evitarea unui declin major în zona montană, cu riscul pierderii unei mari economii. • Echilibrul între marea agricultură şi mai mica agricultură montană bazată pe fermele familiale poate fi realizat pe buna orientare a factorilor de înaltă decizie, ca o constantă durabilă pentru România.	• Clarificări încă insuficiente la nivel politic, legislativ şi decizional-administrativ. • Elementele de corupţie pot încetini acţiunile de progres, dacă nu se ia o atitudine fermă, protectivă şi preventivă, pe linie oficială.

ACŢIUNEA 4: EDUCAŢIE SPECIFICĂ şi TRANSFERUL de CUNOŞTIINŢE
4.1. GIMNAZIILE din comunele montane: adaptare la realităţi şi nevoi specifice montane (acţiune inovatoare, durabilă).

JUSTIFICAREA ALEGERII:

• La nivelul celor cca. 600 gimnazii din ruralul montan în 2014, sistemul de învăţământ încă nu este adaptat corespunzător pentru specificitatea agro-zoo-economică şi de mediu de tip montan, nici teoretic şi nici ca instruire practică. Astfel, generaţii după generaţii de copii proveniţi din fermele montane, care formează majoritatea absolută în gimnaziile comunale montane, nu primesc educaţia minimală pragmatică specifică fermei şi mediului montan de provenienţă, la nivelul nevoilor actuale şi de perspectivă.

OBIECTIVE:

Introducerea unui nou obiect de bază (cu rădăcini în tradiţia antebelică, în România) „ECONOMIA RURALĂ-MONTANĂ" însoţit de un Manual de Economie Rurală-Montană, cu predare în clasele 6-8 (planificat pentru elaborare în cadrul CEMONT/INCE).

Organizarea instruirii practice: deoarece soluţia de „loturi agricole" sau ferme didactice „clasice"(practicate în trecut) - nu ar mai putea fi abordată în condiţiile actuale (titluri de proprietate, fonduri mari de investiţii, gestionare dificilă, ş.a.), o soluţie rezonabilă ar putea consta în selectarea şi modernizarea în regim intensiv a unor ferme-pedagogice din comune, având ca proprietari familii tinere cu ferme de dimensiuni mijlocii, cu instruirea didactică şi tehnică necesară şi atestarea ca maiştri-tehnologi angajaţi în cadrul gimnaziilor (norme de 50% pentru soţ şi soţie, cu rol diferit pentru elevi şi eleve).

Program de practică în perioada vacanţelor şcolare, obligatorii, în aceste ferme-pilot (nu în cadrul gospodăriei părinteşti tradiţionale, unde nu există factori de modernizare şi se manifestă toleranţa familială).

Rezultate scontate: generaţii tinere de agricultori montani instruiţi profesional „la general”, dar cu deprinderi practice de agricultură, zootehnie, agroturism; cca. 2.000 exploataţii, ca ferme pedagogice, care produc ecologic şi comercial, fără sarcina dificilă a gestionării de către gimnazii, fără riscuri de pierderi (Acest concept a fost analizat şi agreat în principiu, pentru perspectivă, la Comisia UNESCO şi la conducerea MADR/2007) - neputând fi abordat, în condiţii de criză economică; rămas de reluat pentru o etapă mai favorabilă.

NECESAR: parteneriat între Ministerul Educaţiei Naţionale şi Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale, cu subiectul educaţiei eficiente specifice economiei agro-forestiere rurale montane.

Puncte tari	Puncte slabe
• Existenţa gimnaziilor în comunele montane. • Pot fi realizate prevederile bugetare necesare. • Existenţa unor cadre didactice care pot preda după un manual de Economie Rurală Montană (profesori de biologie, chiar şi de geografie - cu un curs special de specializare). Posibilitatea unor completări cu cadre agricole. • Un parteneriat între MADR şi M.Ed.C. poate fi realizat. • Manualul de „**Economie Rurală-Montană**” poate fi creat în termen relativ scurt. • Cursurile de perfecţionare pentru cadrele didactice pot fi organizate prin CEFIDEC/AZM, ş.a.. • Există ferme montane suficiente cu fermieri tineri, în comune, susceptibile de a fi selectate pentru a deveni „**ferme pedagogice**”. •Ar putea fi accesate fonduri comunitare, prin PNDR şi combinate pentru acest scop.	• Noutatea obiectivelor şi reacţia negativă, clasică, de a se accepta un nou efort, în sistemul de învăţământ. • Dificultatea **tehnică** de introducere a unui nou obiect, care devine(de bază: „ECONOMIA RURALĂ-MONTANĂ” • Absenţa (încă) a unui „Manual de Economie Rurală-Montană”. • Nu este (încă) clarificat **conceptul** la MADR şi M.Ed.C. (o viziune de perspectivă, comună). • Nu sunt prevederi bugetare (pentru moment) destinate unor astfel de scopuri. **Ministerul Educaţiei Naţionale** ar avea de rezolvat: Un post de „**maistru de practică**” pentru proprietarii „fermelor-pedagogice”, fracţionat....: - 50% pentru fermier (bărbat) cu sarcini pentru instruirea **elevilor;** **-** 50% pentru fermieră, cu sarcini pentru instruirea **elevelor**; - instruirea şi atestarea fermierilor. Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale ar avea de asigurat: un **program special** pentru modernizarea – în termen scurt – a unor ferme pedagogice (cca. 2000).

4.2. ŞCOLILE PROFESIONALE de AGRICULTURĂ MONTANĂ (Acţiune inovatoare, durabilă)

Justificare alegerii:

• Marea zonă montană a României nu a fost echipată, niciodată, cu şcoli profesionale de agricultură montană (ca în Austria, Elveţia, Italia, Franţa, ş.a.).

Până în 1989 - s-au refuzat astfel de şcoli din cauze politice, pentru a nu se întări/dezvolta proprietatea privată agricolă (situaţie radical diferită faţă de zonele de câmpie-deal)..

• După 1990 - prin Comisia Zonei Montane s-au luat primele iniţiative în acest scop, în colaborare fertilă cu Ministerul Învăţământului şi s-au creat primele şcoli/licee cu profil agromontan. Trecerea învăţământului agricol exclusiv la Ministerul Învăţământului a oprit acest curs. Câteva şcoli au „rezistat", cu dificultate.

Astfel, deşi sunt condiţii politice favorabile, formele de învătământ specifc, nu au putut evolua (deficienţă istorică pentru România).

În principiu nu poate fi realizat un progres real în agricultura montană fără existenţa unor şcoli profesionale de agricultură montană, care ar include şi educaţie silvică şi agroturistică, cu axare pe activităţile practice, specifice unor ferme montane. În baza doar a tradiţiilor progresul este limitat, cu expunere la regres.

• În 2005, prin iniţiativa FMR şi Comisiei UNESCO, Ministerul Educaţiei şi Cercetării a agreat un Proiect pentru crearea primelor şcoli profesionale de agricultură montană din istoria României, sub directa coordonare a Centrului Naţional pentru Învăţământ Tehnic-Profesional Preuniversitar.

S-a format un parteneriat lucrativ şi cu MADR/ANZM la care a aderat şi Ministerul Educaţiei-Viena/Austria. Perioada de pregătire a durat 2 ani, cu aportul CEFIDEC şi AGROM-Mureş, cu multiple acţiuni specifice şi rezultate bune, în condiţii de entuziasm creativ.

• S-a considerat că acest tip de învăţământ profesional reprezintă o necesitate absolută, fără de care nu se poate discuta despre competitivitate în UE, mai ales în agricultura montană.

Diferit, în toate ţările cu munţi - dezvoltate - acest tip de educaţie există de mult timp, producând deja 3-4 generaţii de absolvenţi calificaţi.

În România, în zonele de câmpie-deal, până în 1990 au existat numeroase astfel de şcoli/licee agricole, care au indus acumulări de competenţe practice agricole la câteva generaţii de tineri, cu efecte ce se regăsesc şi în 2012.

Diferit - în zona montană nu a existat NIMIC, cu excepţia experienţei „tradiţionale", valoroasă, dar limitată şi afectată profund, care poate fi luată

ca "bază", dar cu o selectare atentă şi completările cu elemente de modernizare care pot fi induse în spatial montan, cu perspectiva sustenabilităţii şi fără a dăuna mediului şi calităţii înalte a "produselor montane", agroalimentare, silvice, dar şi turistice sau culturale.

În 2008 - Ministerul Educaţiei şi Cercetării a aprobat finanţarea creării a 9 şcoli profesionale de agricultură montană cu un buget de cca. 35 milioane euro. S-au efectuat lucrările şi s-au construit primele temelii şi chiar P1 la 7 şcoli profesionale de agricultură montană de la: Vânători (Neamţ); Albac (Alba); Prejmer (Braşov); Cristian (Sibiu); Vălenii de Munte (Prahova); Dorna Candreni (Suceava); Geoagiu (Hunedoara).

În 2009, la începutul anului Guvernul a decis abandonarea proiectului, sub justificarea crizei economice. A fost o afectare fundamentală, deoarece:

- s-a condamnat astfel zona montană la subdezvoltare (cu mărirea decalajului faţă de ţările cu munţi din UE);

- nu se poate atinge obiectivul „competitităţii", cerinţă a UE, între agricultorii montani români, neşcolarizaţi agricol şi ceilalţi din ţările cu munţi membre ale UE, beneficiari ai unei ample educaţii profesionale specifice, profund indusă la nivelul fermelor montane (bunici şi părinţi, deja absolvenţi ai unor astfel de şcoli).

•Crearea şcolilor profesionale de agricultură montană constituie un factor esenţial , care corespunde etapei de dezvoltare din munţii României şi sustenabilităţii.

Proiectul „îngheţat" se află în păstrarea CNITPP/MEN.

Se impune: reactivarea proiectului şi reconstituirea parteneriatului între: MEN.-MADR/AZM/CEFIDEC/FMR, prin accesare de fonduri europene şi prevederi bugetare proprii.

• O problemă esenţială este cea a asigurării "cifrei de şcolarizare" pentru şcolile profesionale de agricultură montană, în condiţiile, temporare, a unui slab interes pentru acest tip de şcoală. Din această cauză, o şcoală profesională de agricultură montană este necesar să aibă un centru judeţean (judeţele cu zonă montană mare, ca Harghita, Maramureş, Caraş-Severin, Hunedoara) sau regional (interjudeţean) şi totodată să ofere condiţii atractive speciale pe Zona Montană Defavorizată, cum ar fi: burse pentru elevi (cămin, hrană, echipament, ş.a.).

• Acces la credite şi alte facilităţi după absolvire, fără alte forme de instruire agricolă.

• Obţinerea dreptului de conducere a unui tractor.

• Posibilitatea continuării studiilor la un liceu, cu examenele de diferenţă necesare.

• Alte facilităţi.

Un aspect important îl reprezintă condiţiile de primire a elevilor la acest tip de şcoală profesională, care va genera fermierii montani – competitivi, cu ferme comerciale.

Fără a fi considerată o măsură discriminatorie, apare aspectul raţional ca prima condiţie să devină dimensiunea fermei părinteşti, de proveniență, susceptibilă moştenire pentru elev – din zona fermelor montane mai mari sau mijlocii, cu şanse de a deveni ferme comerciale.

Raţiunea acestui criteriu de selecţie se regăseşte în faptul că elevii proveniţi din ferme mici, de subzistenţă, fără perspectivă agricolă evidentă – sunt la vârsta când este necesar să-şi însuşească o meserie, prin care să-şi asigure existenţa viitoare şi nu să rişte să devină condamnaţi la sărăcie pe viaţă, în cadrul unei ferme montane de subzistenţă, pentru care devine suficientă o instruire generală din perioada gimnazială, care se va putea completa prin alte forme de instruire cu termen scurt, funcţie de proiectele proprii.

ANALIZĂ: ŞCOLILE PROFESIONALE de AGRICULTURĂ MONTANĂ

Puncte tari	Puncte slabe
• Existenţa unui **proiect parţial finanţat** - la M.Ed./CNÎTPP - Bucureşti, cu problemele legate de terenuri rezolvate şi cu temeliile şi chiar P1 deja construite la un număr de 7 şcoli, amplasate judicios pe lanţul montan al României (Proiect întrerupt în 2009). • Existenţa cadrelor **instruite** care au participat la toate fazele pregătitoare, în România şi Austria. • La **toate nivelele** se înţelege necesitatea şi prioritatea creării şcolilor profesionale de agricultură montană (academii, universităţi, ministere, judeţe). • Există **dorinţa şi disponibilitatea locală** pentru **reluarea proiectului**. • Baza constructivă este deja **parţial realizată**, ca şi **curricula şcolară**. • Pot fi accesate surse financiare de tip complex pentru crearea (finalizarea) infrastructurii educaţionale, necesare (investiţii). • M.Ed.C. **poate include prevederi bugetare noi**, începând cu 2015/2016, pentru asigurarea **funcţionalităţii şcolilor profesionale de agri-**	• Proiectul are nevoie de reanalizare şi actualizare. • Noile conduceri ale M.Ed.C. şi MADR nu sunt acomodate cu acest proiect. • Există o rezistenţă birocratică faţă de o cerinţă inovatoare care cere efort suplimentar. • Încă nu sunt clarificări cu privire la formele de finanţare care pot fi accesate (comunitare şi/sau naţionale. • Este de prevăzut o anumită „rezistenţă” cu privire la suplimentarea bugetară, necesară.

cultură montană. • Există numeroase şcoli similare în ţările cu munţi din UE, ca sursă de inspiraţie şi pentru schimburi de experienţă. •**Cifra de şcolarizare** se poate realiza, prin arondarea la aceste şcoli a localităţilor montane din **întregul judeţ** sau şi **din judeţe învecinate**. • Există tineri agricultori ce provin din **ferme cu perspectivă comercială (primii vizaţi)**, care pot fi atraşi spre aceste şcoli (burse, condiţii bune de internat, ş.a.). • Acest nou „segment" de tineri agricultori munteni, „profesionişti", au, din start, **locuri de muncă asigurate, în fermele de proveniență, comerciale, împreună cu părinţii sau ca moştenitori*.**	Nu există (încă) prevederi bugetare pentru viitorii elevi ai şcolilor profesionale de agricultură montană (burse pentru internat şi hrană, echipament de protecţie, manuale şcolare), prin care să se asigure atractivitatea şi asigurarea „cifrei de şcolarizare".

4.3. ÎNVĂŢĂMÂNT UNIVERSITAR ŞI POSTUNIVERSITAR, AGRO-MONTAN

Justificarea alegerii:

În România, **zona de munte** este proporţional, **foarte mare** (~32% din teritoriul naţional, cca 74 mii km^2) şi caracterizată de un tip **de agricultură, de economie şi mod de viaţă specifice, bazate pe pajiştile naturale şi creşterea extensivă a animalelor** în mare măsură, în mod diferit faţă de zonele de **câmpie-deal** (bazate pe culturi agricole şi sisteme industriale agro-zootehnice). Această specificitate şi diferenţierile ridică mari probleme şi de "**bună guvernanţă**", România **neavând (istoric) un exerciţiu suficient în domeniu**, fapt ce explică, în parte, multiplele "derapaje" după 1990.

La nivelul învăţământului agricol universitar românesc **nu a existat o specializare pentru agro-economia montană**.

Pâna in 1989, la **institutele agronomice** s-au predat cunoştinţe **exclusiv pentru marea agro-zootehnie de câmpie-deal** şi aproape **nici un fel de cunoştinţe agro-montane**, astfel că specialiştii agricoli (agronomi, zootehnişti, economişti agrari) care ajungeau in numeroasele localităţi montane **nu erau pregătiţi profesional** pentru **specificitatea montană**, aspect ce a constituit un mare **handicap profesional** – adeseori **compromiţător** in faţa producătorilor agricoli tradiţionali. Specialiştii agricoli angajaţi in comunele/zonele montane erau nevoiţi să se adapteze „din mers" la un tip de practică agro-zootehnică si economică **aproape necu-**

noscut. Excepţie au făcut numai cei **puţini** care **proveneau din gospodăriile montane**. Se explică şi astfel **numeroase erori, ineficienţa**, chiar **evitarea implicării** şi stări de timorare. **După 1990** – odată cu infiinţarea **Comisiei Zonei Montane din Romania**, prin colaborări şi iniţiative proprii, au fost create **primele secţii agro-montane** la universităţile de ştiinţe agricole din Cluj–Napoca, Iaşi, Craiova, la Universitatea Valahia – Târgovişte şi adaptări la Universitatea Lucian Blaga din Sibiu. O facultate de Economie Montană (Spiru Haret) a luat fiinţă la Vălenii de munte (a funcţionat numai 4 ani – nefiind acreditată).

În 2013 funcţionează **secţii agromontane** la USAMV –Iaşi, Cluj, Craiova cu 25–30 de studenţi/anual. Aceste USAMV–uri şi–au creat şi **centre de practică montanologică**, cu dotările aferente (Plaiul Şarului, Gârda, Rânca).

• Interesul pentru învăţământul agromontan universitar **a scăzut** după 2008 din cauza **reducerii dramatice a posturilor pentru specialişti** ai MADR, în zonele montane (criză de locuri de muncă, deşi necesitatea este majoră).

• **Învăţământul post-universitar** a fost organizat prin MADR/ANZM la Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi - Vatra Dornei (1994-2010), unde s-au creat în colaborare cu Ministerul Agriculturii şi Pădurilor din Franţa/Institutul Agronomic Montpellier, **primii experţi-formatori** pentru **specificul agro-economic montan** din România (şi din Sud-Est-ul Europei).

În perioada **1997-2012**, la CEFIDEC Vatra Dornei (acreditare M.Ed.) au fost instruiţi/perfecţionaţi cca. 600 specialişti ai agriculturii din zonele de munte, dar şi **factori de decizie** (directori) de la Direcţiile agricole ale judeţelor cu zonă montană (28) şi chiar de la ministere (MADR, M.Ed.CT, MC). La cerere au fost acceptaţi chiar şi **primari şi preoţi** din zona montană (cu module de curs adaptate). De asemenea au fost instruiţi şi **peste 100 de tineri fermieri montani din Ucraina** (Phare), cu urmări practice de excelenţă, demonstrându-se pe deplin şi utilitatea CEFIDEC în Sud-Est-ul Europei.

Două **module** de cursuri, pentru **tinerii fermieri montani** şi **administratori pensiuni agroturistice**, au produs **cca. 4.000 absolvenţi**, care în mare parte **au accesat fonduri europene prin proiecte de dezvoltare**.

• Desfiinţarea CEFIDEC, în 2010, a constituit o **eroare gravă** a conducerii şi birocraţiei din MADR, **nevoia** de formare/perfecţionare pentru specificul agro-economic al ruralului montan fiind **reală, foarte mare şi permanentă**.

• **Pentru perioada 2014-2020**, învăţământul universitar agromontan **are justificare deplină** pentru **continuitate şi ameliorare calitativă**. Prin eventuala agreere a proiectului „**Subprogramului tematic pentru zona montană**", generator de **noi locuri de muncă**, interesul pentru aceste calificări **ar urma să sporească**.

Prin Agenţia Zonei Montane în cooperare cu USAMV-urile se va putea şi este de dorit stimularea orientării spre acest tip de specializare agricolă, **cu prioritate** pentru studenţii **proveniţi din ruralul montan**, care deţin „de acasă" **bogate cunoştiinţe tradiţionale, aspect ce reprezintă un plus de garanţie pentru o bună înţelegere a specificităţii agro-montane şi totodată un plus de atractivitate pentru revenirea în locurile de proveniență, după absolvire**. Toate activităţile ce privesc învătământul si formarea continuă **au legătură cu MEDIUL MONTAN** (educaţie permanentă, bune practici, armonizarea relaţiei OM-MEDIU, ș.a.).

ANALIZĂ

Puncte tari	Puncte slabe
• Existenţa secţiilor agromontane la USAMV Cluj-Napoca, Iaşi şi Craiova, cu experienţă de cca. 15 ani. • Ameliorarea calitativă, prin acumulări continue, a cunoştiinţelor cadrelor didactice şi conţinutului cursurilor, marcate de adaptare rapidă la elemente noi. • Existenţa unei necesităţi majore pentru specialişti agricoli buni cunoscători ai specificităţii agro-economice şi de mediu-montan. • Posibilitatea unei selecţii judicioase a candidaţilor cu prioritizare pentru cei proveniţi din ruralul montan. • Noile posibilităţi de angajare pentru absolvenţii secţiilor agro-montane ce urmează a fi deschise şi prin Subprogramul tematic pentru zona montană (reţeaua AZM, asociaţiile cooperatiste, federaţiile agricultorilor de munte, învăţământul agro-montan, preconizate, alte oportunităţi de dezvoltare montană durabilă). • Prin cooperarea dintre MADR-CZMR cu MAP din Franţa, în cadrul unui Program cu Institutul Mediteranean Montpellier - au fost formaţi primii 30	• Evoluţii nefavorabile în asigurarea de către MADR a reţelei profesionale agro-montane, în teritoriul montan (reducere sistematică de posturi). • Absenţa unei selecţii a candidaţilor pentru secţiile de agro-montanologie din cadrul USAMV-urilor, cu neasigurarea unui procent semnificativ de candidaţi proveniţi din ruralul montan.

Puncte tari	Puncte slabe
„consilieri rurali pentru dezvoltare montană” (1991-92), existând o experienţă şi în acest sens (acest Program a stat la baza conceptului pentru înfiinţarea CEFIDEC). • Existenţa bazei materiale şi mai ales a experţilor-formatori (atestaţi de Ministerul Educaţiei) în cadrul CEFIDEC Vatra-Dornei(2013). • Existenţa suporturilor de cursuri - pe domenii de specialitate. • Experienţa instituţională de 15 ani a CEFIDEC Vatra-Dornei prin module de curs, adaptate cerinţelor (specialişti agricoli, tineri fermieri montani, factori de decizie, alte categorii) • Întărirea/dezvoltarea bazei ştiinţifice pentru aprofundarea cunoştiinţelor necesare, prin crearea Centrului de Economie Montană al INCE - la Vatra Dornei (Proiect POSCCE cu finanţarea UE, 2013-2015). Aportul posibil al cercetătorilor la programul de formare. • Posibilitatea includerii unui Program de formare profesională, specific, inclusiv în cadrul Subprogramului tematic pentru zona montană - în sarcina AZM - ca element fundamental necesar unui proces de dezvoltare agro-rurală-montană. • Aportul de progres durabil, vital necesar, pe care sistemul universitar şi post universitar îl vor aduce, în spirit şi cu utilizarea experienţei din Uniunea Europeană. • Posibilitatea revigorării unor publicaţii specifice, de larg interes, prin sprijin programat, cum au fost ziarul „Viaţa Munţilor” cu apariţie lunară (1990-1995) şi revista „Muntele” - bianuală, ca factori de informare şi pentru transfer de cunoştiinţe. • Contribuţii majore la formarea unei „culturi montane” în România şi la conştientizarea şi sensibilizarea societăţii privind importanţa şi nevoile specifice ale populaţiei şi ruralului montan (necesitate permanentă). • Rezonanţa profundă înregistrată la nivelul speci-	• Stadiul incipient, în curs de ameliorare, pentru crearea organizaţiilor profesionale de agricultori montani, la nivel de federaţii şi cooperative pe bioarii tradiţionale, ca entităţi potenţial creatoare de locuri de muncă pentru absolvenţi. • Unele nevoi de ameliorare în conţinut a cursurilor de specialitate, pentru specificul agromontan. • Desfiinţarea (nejustificată) a CEFIDEC Vatra Dornei. Reducerea numărului de experţi-formatori, odată cu desfiinţarea CEFIDEC Vatra Dornei (2010). • Neasigurarea de noi experţi, tineri, care să asigure continuitatea CEFIDEC. • Absenţa, pentru învăţământ, a

Puncte tari	Puncte slabe
aliştilor şi fermierilor montani, absolvenţi, privind utilitatea cunoştiinţelor însuşite la CEFIDEC (exprimate şi în „Cartea de Onoare" a CEFIDEC). Utilitate amplificată prin însuşirea utilizării PC şi a noţiunilor de l. engleză şi demonstrată prin numeroase proiecte proprii de dezvoltare în ferme, cu fonduri atrase. • Capacitatea CEFIDEC de a realiza parteneriate lucrative cu instituţii de cercetare montanologică şi cu organizaţii profesionale de agricultori montani şi de a elabora noi proiecte inovatoare, cu atragerea de fonduri din UE, comunitare şi bilaterale (ex.: ICD-Montanologie, Sibiu; Centrul de Economie Montană/INCE; ICD Pajişti-Braşov; ANDRM - „Romontana"; Federaţia Agricultorilor de Munte-Dorna; Heiffer Project - International (SUA); „EUROMONTANA", proiecte cu fonduri din Elveţia, Norvegia, ş.a.). • Capacitatea CEFIDEC de a elabora proiecte de adăposturi zootehnice, gospodării, pensiuni agroturistice, ş.a. şi de a asista implementarea acestora - în „ferme-pilot". • Capacitatea CEFIDEC de a analiza şi aviza tehnic proiectele pentru fermele didactice prevăzute pentru şcolile profesionale de agricultură montană, ş.a. .	unor programe de formare profesională şi transfer de cunoştiinţe specifice, spre fermierii montani (de avut în vedere). • Dispariţia, prin nesprijinire, şi absenţa unor publicaţii specializate (Ex. Ziarul „Viaţa Munţilor" 1990-1994 şi revista „Muntele"). • Durata de formare a unui expert-formator pentru specificul agro-economic rural montan şi instruirea pedagogică, necesită = cca.2 ani, pentru a putea fi admişi la catedră.

4.4. TRANSFER de CUNOŞTIINŢE. EDUCAŢIA CONTINUĂ a TINERILOR FERMIERI şi ADULŢILOR ACTIVI în AGRICULTURA MONTANĂ

Justificarea alegerii:

Inevitabil, efectele sistemului de educaţie, prin gimnazii şi şcolile profesionale, preconizate, se vor putea resimţi nu mai înainte de 2020.

Începând încă cu 2015, se impune un sistem de organizare a instruirii pentru agricultorii montani, încă activi, tineri fermieri (până în 40 ani), dar şi pentru cei ce depăşesc această vârstă (care astăzi reprezintă eşalonul activ agricol montan şi sunt unicii depozitari ai cunoştiinţelor tradiţionale, de importanţă majoră - iar în cea mai mare parte sunt şi proprietarii actuali ai fermelor montane).

Plecând de la această realitate, organizarea intruirii acestor va trebui făcută prin ceea ce este astăzi posibil. Un Program special pentru formarea tinerilor fermieri montani va fi necesar de prevăzut independent sau în cadrul Subprogramului tematic montan, implementarea revenind AZM/CEFIDEC, în colaborare cu alte entităţi agreate.

Ca furnizori ai acestui tip de formare profesională pot fi avute în vedere entităţi cu capacitate de formare specifică, cum sunt:

• Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi CEFIDEC - Vatra Dornei (experienţă: cca. 4000 absolvenţi/1995-2010).

• Federaţia Agricultorilor de Munte - Dorna (experienţă: cca. 1000 absolvenţi 1996-2012).

• Liceele cu experienţă agricolă, din zona montană (Ex.: liceele din Dorna Candreni – jud. Suceava, Prejmer – jud. Braşov, Geoagiu – jud. Hunedoara).

• AGROM-Mureş (atestată pentru formare şi pentru specificul montan. Experienţă cca. 10 ani).

• Reţeaua nouă de „agenţii sau compartimente judeţene pentru zona montană" (preconizate, după un stagiu de instruire a specialiştilor agricoli la CEFIDEC).

• Institutul de Cercetare-Dezvoltare pentru Montanologie - Cristian, Sibiu.

• USAMV : Cluj-Napoca, Iaşi şi Craiova (care deţin secţii agromontane), cu centrele de practică montanologică (Şarul Dornei, Ghelari, Rânca).

• Universitatea „Vasile Blaga" - Sibiu.

• Universitatea „Valahia" Târgovişte (a deţinut secţie agromontană).

• Direcţiile agricole judeţene (selectiv; cursuri de formare iniţial pentru specialişti agricoli din zona montană la CEFIDEC Vatra-Dornei, cum au fost în perioada 1997-2008). Pentru fermieri sunt recomandate cursuri scurte, limitate la obiectul proiectului propriu de dezvoltare. Absolvirea cursului reprezintă o condiţie obligatorie accesării de fonduri (subvenţii, credite) pentru proiectele proprii de dezvoltare.

Cursurile se cer organizate cât mai aproape de domiciliile fermierilor (recomandabil la nivel de bazine/bioarii tradiţionale/ intercomunale). Se pot organiza şi cursuri la comune, prin deplasarea experţilor (o bună experienţă a CEFIDEC).

În acest mod se pot reduce considerabil costurile formării, fermierii nesolicitând cazare, masă, transport, putându-se deplasa zilnic de la domiciliu, cu mijloace de transport în comun sau proprii (importante economii bugetare. Efortul statului se limitează la asigurarea specialiştilor-formatori şi a unor locaţii pentru predarea cursurilor). La nivelul

comunelor, se poate colabora cu şcolile şi consiliile locale, pentru asigurarea locaţiilor, în vederea predării cursurilor.

• Alte mijloace pentru răspândirea de cunoştiinţe specifice - agro-zoo-economice montane în mediul rural montan:

- Prevederi de fonduri în Programul de formare şi transfer de cunoştiinţe pentru zona montană - pentru publicaţii şi tipărituri specifice (tehnico-economice).

1. Un ziar „Viaţa Munţilor", cu apariţie lunară (cum a mai existat în cadrul CZMR 1990-1993).

2. Broşuri tematice în tiraje de masă.

3. Calendare anuale, cu sfaturi practice pentru fermieri.

• Este de înţeles că un astfel de Program ar urma să fie detaliat, în cadrul Agenţiei Zonei Montane.

Puncte tari	Puncte slabe
• Există acumulări importante de cunoştiinţe agro-economice montane specifice (CEFIDEC Vatra Dornei; FAM-Dorna; AGROM-Mureş; ICD pentru Montanologie-Cristian, Sibiu; Centrul de Economie Montană/INCE; ICD-Pajişti, Braşov; USAMV-uri). • Există atestări şi experienţă amplă (CEFIDEC, AGROM, FAMD, ş.a.). • Un Program de Formare şi transfer de cunoştiinţe, în responsabilitatea AZM, constituie o prioritate care este înţeleasă şi la MADR şi în UE. • Formarea tinerilor fermieri este o cerinţă obligatorie şi durabilă. • Prin entităţile menţionate, un astfel de Program este realizabil, cu start din 2015/2016. • Există fonduri accesibile ce vor fi prevăzute şi amplificate pentru 2014-2020 pentru acest tip de Program. • Efectele şi calitatea formării se vor ameliora de la an la an, prin efortul furnizorilor de formare.	• Previzibil un demaraj mai lent, în 2014. • Număr insuficient de formatori specializaţi. Necesară asigurarea sporirii numerice (realizabil prin sistemul AZM, prin şcolile profesionale de agricultură montană preconizate ca şi prin multiplicarea Federaţiilor Agricultorilor de Munte - preconizate). • Diverse „bariere" birocratice (care pot fi depăşite). • Asigurarea specializării şi atestării specialiştilor agricoli şi a formatorilor depinde în măsură semnificativă de refacerea şi dezvoltarea AZM şi CEFIDEC, la nivelul cerinţelor permanente.

ACŢIUNEA 5: CERCETAREA MONTANOLOGICĂ şi INOVAREA

Justificarea alegerii:

• Cercetarea montanologică a reprezentat o noutate şi un PIONIERAT pentru România. Cu toate dificultăţile întâmpinate în general de cercetarea ştiinţifică, după 1990, în noul domeniu - cercetarea montanologică - s-au înregistrat unele progrese vizibile.

Prin INSTITUTUL de MONTANOLOGIE - Cristian, Sibiu, creat de Ministerul Agriculturii – Comisia Zonei Montane, în 1991, în cadrul ASAS (transformat în ICD pentru Montanologie), s-au întreprins primele iniţiative şi s-au finalizat primele cercetări, mai ales în domeniile agro-zoo-alimentare, agroturism, economie rurală montană; ICDM-Sibiu a accesat programe de cercetare, finalizate prin lucrări ştiinţifice publicate şi unele rezultate de ordin practic, cu implicaţii şi în acţiuni de transmitere a cunoştiinţelor ştiinţifice spre principalii utlizatori - producătorii agricoli montani.

• Cercetări de luat în considerare au fost întreprinse şi prin ICD Pajişti, Braşov.

• Activităţi de cercetare s-au desfăşurat şi în cadrul Academiei Române, în special la Institutul Naţional de Cercetări Economice „Costin C. Kiriţescu”/INCE, prin Centrul de Economie Montană şi prin Centrul de Cercetări şi Studii de Biodiversitate Agro-Silvică.

• Universităţile de Ştiinţe Agricole şi Medicină Veterinară din Cluj-Napoca, Iaşi, Craiova, Timişoara şi Bucureşti, dar şi la Universităţile „Lucian Blaga” din Sibiu, „Gheorghe Asachi” din Iaşi, „Valahia” din Târgovişte, „Transilvania” din Braşov, ş.a., au fost întreprinse activităţi de cercetare montanologică, finalizate prin lucrări de diplome, teze de doctorat, lucrări publicate cu teme montane, inclusiv inovaţii (energii regenerabile, ş.a.).

• Este de avut în vedere faptul că până în 1989, în special în domeniul agro-zootehniei şi economiei agricole montane - în zona montană necooperativizată, cercetările au fost insignifiante, din motive politice care nu permiteau dezvoltarea sectorului privat în agricultură.

În acest context, nevoia de cercetare montanologică, de asigurare a bazelor ştiinţifice pentru punerea în valoare a resurselor existente în munţi, în soluţii durabile (agroalimentare, energetice, mediu, turism şi agroturism, IMM-uri, ş.a.) în pas cu Uniunea Europeană şi nivelul internaţional - este în creştere.

Din aceste considerente, prin POSCCE/2013-2015 se derulează un proiect pentru asigurarea infrastructurii de cercetare a Centrului de Economie Montană/INCE/Academia Română, prin care se va contribui, semnificativ la sporirea echipării Carpaţilor României cu cercetare montanologică - aspect de interes şi pentru Sud-Est-ul Europei (Proiectul SEE-more).

Devine necesar şi util ca în cadrul Subprogramului tematic pentru zona montană să se prevadă şi fonduri pentru alimentarea nevoilor dezvoltării cercetărilor montanologice în România. O Reţea de Cercetare Montanologică, cu angrenarea universităţilor interesate, este avută în vedere.

Este important faptul că cercetarea montanologică românească devine şi un însemnat izvor pentru INOVARE, aspect ce reprezintă o cerinţă prioritară la Comisia Europeană, pentru 2014-2020.

Vor deveni necesare Studii şi Cercetări - de factură mono sau pluridisciplinară (agrozootehnice, agroalimentare, energie, mediu, agroforestiere, economice, demografice, etno-culturale) - secvenţiale sau prin abordare holistică - pentru o valorificare durabilă a resurselor clasice şi a unor noi resurse, existente în zonele de munte, la nivel de masivi montani, pe bioarii tradiţionale sau microzone specifice.

Prin aportul cercetării montanologice se va putea asigura un suport ştiinţific solid pentru acţiunile programatice viitoare ale MADR şi altor instituţii direct interesate în zona montană.

Puncte tari	Puncte slabe
• Existenţa unor institute de cercetare specilizate şi a unor eforturi şi acumulări de cercetare montanologică - cu rezultate utilizabile. • Existenţa unui corp de cercetători familiarizat cu cercetarea montanologică. • Interes în creştere accentuată pentru cercetare şi Inovaţie, inclusiv montană, de la nivelul Comisiei Europene pentru perioada 2014-2020. • Nevoia de cercetare, în special în ruralul montan, în evoluţie crescătoare. • Organizarea regiunilor va genera o nevoie crescută de cercetare montanologică, la nivel de masivi montani (experienţa Franţei). • Un mare impuls a venit din partea CE prin fondurile structurale (~7 mil euro) pentru crearea infras-	• Asigurare mult insuficientă cu fonduri de cercetare pentru Institutul de Cercetare-Dezvoltare pentru Montanologie - Cristian, Sibiu. • Neasigurarea încă a mijloacelor financiare pentru dezvoltarea de laboratoare teritoriale ale ICDM-Sibiu, cel puţin la nivelul marilor masive montane ale României: Carpaţii Orientali, Carpaţii Meridionali, Carpaţii de Curbură şi Munţii Apuseni. • Numărul redus de cercetători specializaţi pentru specificitatea economiei rurale montane. • Insuficienţa programelor finanţate pentru cercetarea montanologică. • Solicitări şi aport încă reduse, din partea instituţiilor centrale şi teritoriale pentru realizarea de

Puncte tari	Puncte slabe
tructurii de cercetare montanologică a Centrului de Economie Montană a Institutului Naţional de Cercetări Economice "Costin C. Kiriţescu"/INCE/Academia Română (2013-2015). • Există numeroase instituţii profilate pe cercetări montane în Uniunea Europeană şi la nivel mondial (Austria, Elveţia, Franţa, Italia, Bulgaria, Slovenia, Polonia), academii (ex. EURAC) precum şi reţele de cercetări montane - pentru Munţii Alpi, iniţiativa Reţelei de cercetări montane Sud-Est Europene/SEEmore. De asemenea şi la nivel mondial (ex.: SUA, ş.a.). • Cercetarea montanologică românească are posibilitatea de a-şi face simţită prezenţa şi utilitatea la nivelul UE şi mondial, prin intrarea în relaţii de colaborare curentă - specializări, schimb de cercetători, participare şi organizare de evenimente ştiinţifice internaţionale în România.	studii şi cercetări în zonele montane. • Blocajul angajării de cercetători tineri şi penuria crescândă de cercetători (Algoritmul 7/1=un paradox). Necesitate absolută de revenire la această soluţie indusă din 2009, sub justficarea crizei economice, care deranjează/blochează evoluţia cercetării – cerinţă realizată/2014. • Mijloace mult insuficiente pentru atragerea de cercetători performanţi care să se consacre cercetărilor montanologice. • Slaba asigurare a fondurilor pentru funcţionalitatea entităţilor de cercetare actuale (deplasările în teritoriu, publicaţii, crearea de „modele, ş.a.). Necesară reconsidere pentru perioada 2014-2020 şi în continuare. • Slaba conectare la cercetarea montanologică europeană şi mondială (un scop tangibil prin consolidarea şi dezvoltarea cercetării montanologice).

ACŢIUNEA 6 - MEDIUL MONTAN

Justificarea acţiunii:

Problemele de Mediu în zonele de munte sunt complexe şi de mare importanţă. Păstrarea curată şi în echilibru agro-forestier a zonelor montane constituie un obiectiv major şi durabil mondial, european, naţional.

Rolul vegetaţiei montane forestiere, dar şi erbacee în absorbţia de carbon şi în contextul schimbărilor climatice, ca şi în motivarea biodiversităţii speciilor vegetale şi animale este deosebit de important şi totodată durabil.

Carpaţii României reprezintă un mare masiv montan european, încă bine împădurit (>60% grad de împădurire) şi cu o suprafaţă importantă de pajişti, păşuni şi fâneţe naturale poliflorale, cu valoare fura-

jeră ridicată şi totodată cu un grad înalt de biodiversitate funcţională (de primă utilitate socială), cca. 2,3 mil. ha.

Totodată, în munţii României se regăsesc şi alte numeroase specii de plante mai rare sau chiar specii pe cale de dispariţie, cea mai mare suprafaţă de păduri virgine şi cel mai mare număr de carnivore mari (urşi, lupi, râşi) din Uniunea Europeană.

Agresiunile principale asupra mediului montan s-au produs mai ales prin tăierea masivă a pădurilor după 1990 (proces care continuă şi în 2013) şi prin degradarea ce se înregistrează în structura calitativă floral a pajiştilor naturale, consecinţă directă a scăderii drastice a numărului animalelor domestice erbivore: bovine, ovine, caprine, bubaline - după 1990 - şi implicit a volumului îngrăşămintelor organice (factor esenţial pentru menţinerea şi conservarea florei furajere valoroase a pajiştilor naturale - de neînlocuit).

• Obţinerea unei bogate flore naturale cu valoare furajeră înaltă a reprezentat un proces multisecular de eforturi umane pentru creşterea animalelor rumegătoare şi asigurarea astfel a îngrăşămintelor organice, proces determinat, o lungă perioadă istorică, de condiţiile lipsei de alternativă pentru asigurarea hranei umane.

În perioada regimului comunist, prin obligativitatea creşterii animalelor de către cele cca. 950.000 gospodării individuale, la care s-au adăugat animalele de la IAS-uri şi CAP-uri - marea bogăţie a Carpaţilor, flora naturală furajeră, a fost totuşi conservată şi chiar ameliorată datorită mai ales asigurării unei cantităţi importante de îngrăşăminte organice. Unele încercări de chimizare, prin azotat de amoniu, nu au avut nici amploare şi nici rezultatele scontate (generând afectarea structurii florale valoroase prin supraacidifierea solurilor montane natural acide şi forţând creşterea vegetaţiei, cu riscul epuizării stratului subţire de sol fertil). Amendamentele calcaroase, subvenţionate de stat, au fost o soluţie favorabilă dar nu a avut efectul scontat din câteva cauze principale: costurile înalte şi dificultăţile legate de transportul din staţiile CFR – în zonele montane împrăştierea uniformă pe pajişti şi absenţa şcolarizării profesionale a agricultorilor montani.

Radical diferit, după 1990, prin dispariţia animalelor de la CAP-uri şi IAS-uri şi prin descurajarea creşterii animalelor în cadrul gospodăriilor montane, cu reduceri drastice de efective (50-70% şi chiar mai mult) a scăzut considerabil volumul îngrăşămintelor organice, factor esenţial în agricultura de tip montan, dar şi pentru conservarea biodiversităţii de primă valoare economică. Prin consecinţă, este grav afectată structura floral valoroasă şi s-a declanşat un proces natural invers, de resălbăticire a florei natu-

rale cu înaltă valoare furajeră (creată de OM împreună cu OVINELE şi BOVINELE în secole de eforturi neîntrerupte). Cercetările ştiinţifice ce s-au efectuat, ca de altfel şi ceea ce se observă cu uşurinţă deja, au demonstrat faptul că sunt suficienţi 8-10 ani de neasigurare a îngrăşămintelor organice, pentru ca o păşune sau o fâneaţă să se degradeze şi să fie invadate de plante lipsite de valoare furajeră (ex.: speciile de „nardus", „sfargum", „feriga", ş.a.).

Alarmant devine faptul că în condiţiile actuale ale sec. XXI, când există numeroase alternative pentru noile generaţii provenite din gospodăriile montane (abandon agricol, emigrare, exod spre urban), devine extrem de costisitor sau imposibil practic, ca aceste pajişti naturale valoroase să mai poată fi refăcute.

De aici imperativul urgenţei de intervenţie prin politici speciale ale MADR, de sprijinire intensă a fermelor montane pentru sporirea cât mai rapidă a efectivelor de rumegătoare şi a instituirii unui obiectiv prioritar: sporirea volumului îngrăşămintelor naturale, crearea condiţiilor pntru ameliorarea calităţii acestora şi utilizării întregii resurse (inclusiv urina, purinul de grajd, actualmente irosit), în modalităţi (tehnologii) de utilizare stabilite ştiinţific. Transmiterea cunoştiinţelor necesare pe toate căile (cursuri de formare, gimnazii, şcolile profesionale preconizate, tipăriturile, emisiuni radio şi TV, alte mijloace).

• Asigurarea îngrăşămintelor organice este astfel dependentă de factorul „OM" (crescătorul de animale) din fermele montane stabile.

De cea mai mare importanţă este aspectul că prin calitatea şi naturalitatea florei furajere a pajiştilor montane, prin polimorfismul acesteia (multivitamine, multi-săruri minerale, uleiuri eterice, factori de protecţie din plantele medicinale ce fac parte din flora furajeră, ş.a.) se obţine o calitate superioară biologică, a produselor agroalimentare, în special laptele şi carnea. Condiţiile generale, foarte bune, de mediu montan (aer curat, ape curate şi absenţa chimizării, la care se adaugă sistemele extensive de creştere a animalelor (în mişcare, cu eliminarea toxinelor prin transpiraţie), toate aceste componente răspund pe de o parte condiţiilor ecologice, dar în plus şi unei calităţi biologice superioare, în special proteice, cu garanţii maxime pentru sănătatea consumatorilor ("produs montan").

• Similar pădurilor şi covorul erbaceu al fâneţelor şi păşunilor naturale are un rol însemnat în absorbţia de carbon, fixarea solurilor şi prevenirea catastrofelor naturale (inundaţiile). În zonele montane din ţările dezvoltate ale UE, utilizarea îngrăşămintelor chimice şi a unor pesticide s-a practicat mult timp (dar concomitent s-a folosit întreaga resursă de îngrăşăminte organice). Reorientarea actuală, a inclus norma

„conversiei", practică prin care se acordă subvenţii cu scopul renunţării la chimizare, un număr de ani, consecutivi.

Este un avantaj pentru munţii României, care nesuportând semnificativ sau deloc procesul de chimizare, oferă cele mai înalte garanţii de calitate şi sănătate pentru consumatori, din start.

Din aceste raţionamente, modul de producţie, de volum, din zonele de câmpie-deal, ca şi tendinţele susţinute de procesul globalizării, nu pot fi comparabile cu MUNTELE, care nu poate concura decât prin calitate, sprijinit şi prin compensări ce rezultă din „dreptul la diferenţă" (aspect de importanţă determinantă, care se cere înţeles şi însuşit ca practică curentă, legiferată şi în România, ca stat membru al UE).

•Criza economică mondială, deja prezentă, ca şi evoluţia demografică intensivă, va adânci, inevitabil, criza alimentară în sec. XXI.

Pe acest fond, alăturat cu efectele previzibile ale schimbărilor climatice, rolul munţilor nu mai poate fi considerat, ca până acum, cu prioritizarea excesivă a sectorului forestier. Creşte în importanţă rolul munţilor de a produce HRANĂ pentru OAMENI. Posibil şi ca spaţiu de habitat „de rezervă" pentru populaţia ce ar putea suferi efecte severe ale schimbărilor climatice (ex.: inundarea zonelor costiere, prin topirea gheţarilor, creşterea nivelului apelor marine).

În această evoluţie şi pentru Carpaţii României se impun: o reorientare spre asigurarea unui echilibru stabil agro-forestier (grav dezechilibrat în defavoarea economiei agrozootehnice montane, după 1990) asigurându-se la nivel politic şi administrativ un efort special pentru redresarea economiei agroalimentare-montane, în ansamblu, până la limita pe care mediul montan o poate suporta, fără a fi afectat (atingerea limitei capacităţii de furajare, încărcătura „normală" cu animale a păşunilor şi fâneţelor, ş.a.).

Pentru îndeplinirea acestor obiective majore şi durabile, necesitatea unui cadru instituţional şi legislativ, specializat şi a unui Subprogram tematic pentru zona montană, a unor măsuri speciale, sunt cerinţe logice.

• Alte câteva propuneri de luat în considerare privind mediul montan:

- măsuri speciale pentru protejarea fâneţelor (cea mai mare încărcătură de biodiversitate) şi ameliorarea păşunilor montane.

- acceptarea cositului mecanic (cositori mici), în cadrul măsurilor de agro-mediu.

- renunţarea la data de 1 iulie ca limită pentru cosit (inutil, ineficient, nejustificat în condiţiile climatice din munţii României, netradiţional, mai ales în zonele reci, cu vegetaţie tardivă).

- măsuri eficiente pentru asigurarea valoroasei activităţi ale micilor fermieri montani, cu rol multiplu sub aspect economic, social şi cultural şi de protejarea mediului, prin menţinerea biodiversităţii utile, de neînlocuit.

- sprijinirea intensă a refacerii efectivelor de animale rumegătoare (bovine/ovine, caprine, bubaline) şi utilizării întregii resurse de îngrăşăminte organice, cu evitarea chimizării (îngrăşămintele azotoase, pesticide, ş.a.).

- un program special stimulativ pentru asigurarea platformelor de bălegar şi a bazinelor colectoare pentru urină (purin) la toate grajdurile din zona montană – însoţite de mijloace de utilizare şi de instrucţiuni tehnice.

• Politicile şi subvenţiile trebuie adaptate condiţiilor locale, existând importante diferenţieri şi şanse economice inegale (zone foarte reci, numai cu iarbă, fără cereale şi fructe; zone care au condiţii geo-climatice pentru unele cereale, fructe şi legume; zone cu grad ridicat de izolare faţă de centrele comerciale importante, ş.a.). Acest aspect important poate fi avut în vedere în cadrul viitoarelor regiuni, prin politici locale adaptate (ex.: în Italia şi Elveţia, ş.a., regiunile, respectiv cantoanele, au dreptul de a elabora şi aplica legi proprii, adaptate specificităţii locale, aspect ce ar trebui avut în vedere odată cu organizare regiunilor, în România).

ANALIZĂ MEDIUL MONTAN

Puncte tari	Puncte slabe
Existenţa a cca. 2.300.000 hectare de pajişti naturale în munţii României. • Existenţa unei bogate biodiversităţi a fâneţelor şi păşunilor naturale, cu valoare înaltă funcţională (primă utilitate socială/producătoare de hrană pentru animale, respectiv pentru oameni). • Susţinerea intensă pe teme de Mediu de la nivelul UE şi mondial. • Existenţa (încă) a unui potenţial uman valoros, în cca. 850.000 mici ferme montane, deţinătoare de tradiţii valoroase de „bune practici" în raporturile agricultor-mediu montan, armonice, durabile. • Existenţa (încă) a unui bogat po-	• Introducerea unor restricţii exagerate prin măsuri de agro-mediu şi H.N.V. (cositul la 1 iulie, cositul mecanic limitat, susţinerea ideii de nerecoltare a unor fâneţe, ş.a.). • Măsuri de sprijin, mult insuficiente, pentru menţinerea interesului micilor fermieri de a creşte animale şi a utiliza bune practici tradiţionale. • Dificultăţi birocratice în accesare fondurilor prin normele de agro-mediu, neeligibilitatea pentru fermele cu animale mai puţine (ex.: 1-2 vaci). • Foarte slaba organizare, stimulare şi instruire, cu privire la îngrăşămintele organice şi soluţiile

Puncte tari	Puncte slabe
tenţial silvic, cca. 4 mil. ha. păduri montane şi vegetaţie forestieră, a unor păduri virgine cu mare biodiversitate, precum şi a unui însemnat număr de animale sălbatice, inclusiv carnivore mari (urşi, lupi, râşi). • Cerere semnificativă şi în creştere pentru produse agroalimentare de calitate de tip montan, la nivel naţional şi internaţional. • Există posibilitatea (încă) pentru redresarea economiei agro-zooalimentare montane şi creării unui echilibru stabil agro-forestier, prin măsuri judicioase, în colaborare agro-silvică. • MADR, prin oportunităţile deschise de Comisia Europeană pentru 2014-2020 şi prin abordarea unui Subprogram tematic pentru zona montană, special adaptat specificităţii montane, are ocazia, istorică, de a limita fenomenele negative acumulate în ultimii 22 ani şi de a îndrepta economia agro-alimentară şi viaţa rurală montană pe un trend de conservare şi creştere, în concepte armonizate cu mediul montan, în consens cu orientările noii PAC pentru perioada 2014-2020 şi la orizont 2040. Dacă Subprogramul tematic pentru zona montană nu va fi luat în considerare din 2014 – o soluţie devine însuşirea acestuia cu ocazia primei revizuiri a PNDR.	optime de folosire. • Numărul foarte mic de specialişti agricoli, la nivelul teritoriului montan, care să ofere consultanţă calificată, tehnică şi pentru întocmirea de proiecte ale fermierilor, alte necesităţi. • Subvenţii, insuficiente, pe cap de vacă, oaie, capră, din fermele montane. • Absenţa unor politici zonale, diferenţiate. • Absenţa unei organizări specifice pentru micii fermieri montani, prin care să se poată asigura accesul la pieţele internă şi externă a produselor agroalimentare montane, de înaltă calitate, garantate, cu preţuri compensatorii, justificate. • Creşterea suprafeţelor de pajişti montane abandonate, anual (mai ales de către tinerii proveniţi din gospodăriile tradiţionale montane, care migrează în oraşe şi străinătate). Se pune astfel în pericol continuitatea, cu riscul major al degradării accelerate a agrozootehniei montane. În plus, devine îngrijorătoare starea de îmbătrânire a fermierilor montani actuali, care rămân fără continuatori, iar degradarea pajiştilor este rapidă (8-10 ani). • Există tendinţe, de tip birocratic, ca şi din interesele marilor ferme, de a se împiedica abordarea unui Subprogram tematic pentru zona montană, care ar trebui estompate la nivelul decizional înalt.

ACŢIUNEA 7 CULTURĂ MONTANĂ/IDENTITATE CULTURALĂ TURISM RURAL şi AGROTURISM MONTAN

Justificarea alegerii:

7.1 CULTURĂ MONTANĂ

• Pentru o ţară ca România, cu cel mai mare masiv montan din Europa cuprins în graniţele unei singure ţări, 74.000km^2, cu mari rezerve de biodiversitate şi totodată cu mari tradiţii agro-economice şi culturale, în special în ruralul montan - cu peste 3.500 sate, la care se adaugă numeroase cătune, nevoia existenţei unei solide culturi montane este un imperativ.

Perioada post-belică (din cauze politice care urmăreau slăbirea proprietăţii private în agricultură) a limitat drastic cunoaşterea ansamblului de fenomene specifice, în mod special cele privind specificitatea agro-zootehniei, „motor" al ruralului montan, tradiţiile şi aspiraţiile celor aproape 3 milioane de locuitori stabili, cu adânci rădăcini istorice (au făcut excepţii domeniile silvic, geologic, hidrologic, etno-cultural).

Eforturile recuperative de după 1990 au fost mult insuficiente.

• Reflectarea muntelui la majoritatea populaţiei urbane, care este şi principala „consumatoare de munte" (apă, energie, turism-sănătate, produse agroalimentare de înaltă calitate, valori culturale etnofolclorice, intelectuale şi înalte valori spirituale, raţiuni strategice majore) este, prin schimbul de generaţii, limitată astăzi la turism, peisagii, folclor. Sunt foarte slab înţelese şi susţinute valorile existenţiale şi de producţie, specifice, marile dificultăţi de viaţă întâmpinate de locuitorii tradiţionali ai Carpaţilor României.

• O stare cu mari riscuri, se regăseşte în domeniul agriculturii, unde dominaţia marii agriculturi este foarte puternică (70% din total) cu lacune majore de cunoaştere şi interpretare la factorii decizionali şi la corpul tehnic, performant pentru marea agricultură, dar deficitar faţă de specificitatea agro-rurală de tip montan. Iar această stare de fapt riscă să se menţină, ca permanentă, în condiţiile în care inevitabil, Zona Montană Defavorizată va reprezenta mereu ~31% din teritoriul natural, iar agro-zootehnia montană va avea o pondere de numai cca. 20%.

Această situaţie se regăseşte şi la diferite nivele politice, astfel că se explică, în parte, insuficienta sau chiar absenţa unei atitudini ferme şi durabile care să instituie o politică montană durabilă într-o ţară cu foarte mult munte, cu influenţă considerabilă asupra întregii societăţi. Există o mare problemă de bună guvernanţă pentru zona montană.

Trăind cu această realitate, generaţiile de astăzi au şi posibilitate şi îndatorirea precum şi mari interese, să recupereze această stare de

înapoiere istorică şi să depună eforturile necesare pentru conştientizarea şi sensibilizarea continuă a societăţii extra montane dar şi a celei montane, asupra valorii considerabile reprezentată de populaţia rurală montană, aflată în armonie multiseculară cu mediul montan şi nevoii şi importanţei economico-sociale şi culturale pentru asigurarea perenităţii prezenţei utile a acestei mari categorii sociale (cca. 15%).

Ţările cu munţi din Uniunea Europeană oferă numeroase exemple de urmat, acestea făcând mari eforturi în timp, nestingherite de aberaţii politice, pentru a se asigura de prezenţa şi continuitatea durabilă, în special a agricultorilor montani, de ocuparea munţilor cu gospodării şi asigurarea astfel a condiţiei de „munţi-vii" (Franţa, Germania, Italia, Elveţia, Norvegia, Austria, Spania, Portugalia, sau Slovenia şi Polonia, ş.a.).

La nivel mondial, prin Organizaţia Naţiunilor Unite (Agenda 21-Munţii) s-a creat Parteneriatul Montan Internaţional, la care România a aderat, fiind al 33-lea stat membru (Merano-2003).

• Statutul Parteneriatului Montan are ca prevedere de fond conştientizarea şi sensibilizare societăţii faţă de nevoile specifice ale populaţiei şi mediului montan şi oportunităţile pe care munţii le pot oferi.

În acest context mondial îşi desfăşoară activitatea şi Forumul Montan din România, ca organizaţie neguvernamentală reprezentativă, membră în Parteneriatul Montan, cu drepturi depline, care colaborează constructiv cu Guvernul, în favoarea populaţiei şi mediului montan şi în folosul întregii societăţi.

Eforturile pentru sporirea gradului de cunoaştere şi înţelegere a realităţilor specifice zonelor de munte, în esenţă pentru ameliorarea şi crearea unei „culturi montane" în România - constituie un obiectiv de progres, prin care ţara noastră se poate apropia benefic, cu bogatele valori ale munţilor, de nivelul de dezvoltare al ţărilor europene, cu mari tradiţii.

• Un rol semnificativ pentru conservarea fondului cultural montan şi dezvoltarea rurală îl deţine evoluţia turismului, în special a turismului rural şi a agroturismului montan.Prin bogatele tradiţii culturale ce le deţin, munţii sunt „ambasadori" excelenţi ai României în lume.

• Şi cercetarea montanologică, prin segmentul cultural-etnografic, are un rol privind informarea şi selectarea celor mai valoroase elemente de practici tradiţionale, care pot contribui la conservarea unei mari bogăţii cultural-tradiţionale, pot influenţa viaţa locuitorilor satelor de munte şi pot îmbogăţi patrimoniul cultural european şi mondial.

7.2. TURISMUL RURAL şi AGROTURISMUL MONTAN

Un sector important de activitate îl reprezintă dezvoltarea turismului rural şi agroturismului, ca factori în măsură să contribuie semnificativ la formarea unei „culturi montane". Turismul naţional lărgeşte considerabil contactele sociale - principalii „consumatori" de turism fiind locuitorii oraşelor. Iniţiativele „de pionierat" ale Comisiei Zonei Montane din România, încă din 1990, preluate ulterior de CEFIDEC Vatra Dornei şi Agenţia Naţională a Zonei Montane, sprijinul efectiv, crearea primelor „staţii-pilot", organizarea de cursuri de formare pentru tinerii agricultori şi de administratori pensiuni - au condus la realizări importante, astfel că în 2012 există cca. 7000 pensiuni montane de diverse forme şi fenomenul are câmp larg de extindere. Turismul rural şi agroturismul montan aud adus elemente dintre cele mai importante - în zonele şi familiile dintre cele mai izolate: igienă în case, dezvoltare agroeconomică (ex. păstrăvării, mărirea numărului animalelor mici, grădinilor de legume şi zarzavaturi, animalelor de agrement; de asemenea dezvoltarea artei culinare, a simţului estetic, a ideii de alimentaţie sănătoasă, ecologică). În plus a apărut nevoia presantă de ameliorare a infrastructurilor (căi de acces, apă, ş.a.) şi a mijloacelor de comunicaţie şi transporturi, realizându-se progrese notabile. Apariţia telefoniei mobile şi dezvoltarea treptată a TIC au constituit o „revoluţie", care a sporit radical posibilitatea de comunicare, inclusiv pentru ciobani şi baci - în perioada de păstorit. Faptul că turismul rural şi agroturismul montan au creat noi locuri de muncă şi au adus un plus de venit în familii constituie un efect pozitiv, cu influenţă asupra determinării unor tineri pentru continuitate şi atenuarea tendinţelor de abandon agricol şi migrare. Un pas mare a României spre civilizaţia modernă europeană.

• O amplă activitate de revigorare şi conservare a tradiţiilor culturale şi pastorale şi un amplu fenomen de „socializare" au apărut, ca noutate în munţii României, prin turimul intern, ca şi prin turismul internaţional, care evoluează pozitiv, dependent totuşi de starea generală a economiei.

În acest mod, prin turism se deschide şi o cale pentru cunoaşterea elementelor de specificitate ale economiei şi vieţii la munte, de către extra-montani.

7.3. IDENTITATEA CULTURALĂ A COMUNITĂŢILOR MONTANE

Păstrarea identităţii culturale reprezintă un obiectiv durabil, intens susţinut la nivelul Uniunii Europene. Munţii României au venit în UE cu valori culturale şi spirituale de mare amploare, îmbogăţind sem-

nificativ patrimoniul cultural european (în parte afectat de efectele modernizărilor excesive).

Prin cultură, munţii României se află în zona de vârf a Europei şi cu un cuvânt semnificativ la nivel mondial.

Sprijinind identitatea culturală a comunităţilor montane româneşti se sprijină totodată conservarea identităţii culturale şi a altor grupuri etnice trăitoare în Carpaţii României (maghiare, slovace, poloneze, ucrainiene, cehe, sârbe, ş.a.).

Toţi aceşti locuitori ai muntelui se confruntă cu aceleaşi greutăţi şi nevoi, ceea ce justifică o stare de înţelegere reciprocă şi nevoia de solidarizare pentru ameliorarea vieţii şi a rolului lor conservativ tradiţional, economic şi cultural.

Analiză:

Puncte tari	Puncte slabe
• Existenţa, încă, a unui mare segment social-economic naţional şi european, de primă valoare rurală, purtător de bogate tradiţii economice şi cultural-spirituale. • Nevoia absolută a societăţii româneşti pentru salvarea/conservarea valorilor montane, a tradiţiilor, în special a celor care valorifică resursele regenerabile aducând valoare adăugată, sub aspect economic şi cultural-spiritual. • Există o largă disponibilitate de susţinere de la nivelul UE şi multiple posibilităţi pentru sporirea gradului de conştientizare şi sensibilizare a societăţii, pentru formarea treptată a unei „culturi montane" solide şi permanente. Instituţii ale statului, organizaţiile neguvernamentale, societatea civilă - pot fi mobilizate în această direcţie, cu unele eforturi de susţinere, ce se impun. • Existenţa a cca. 7.000 pensiuni	• Nivel scăzut (încă) de conştientizare şi sensibilizare a societăţii, faţă de problemele socio-economice montane. • Nivelul scăzut de înţelegere a specificităţii şi de apreciere a riscurilor economice şi culturale-spirituale şi a măsurilor necesare, adaptate, de intevenţie. • Nu se realizează eforturi „concertate", interinstituţionale şi nu sunt sprijinite semnificativ organizaţiile neguvernamentale care îşi aduc un aport însemnat la cunoaştere şi sensibilizare, în favoarea conservării şi dezvoltării valorilor specifice zonelor montane, spre beneficiul întregii societăţi. • Nu sunt încă măsuri suficiente de sprijin pentru continuarea unei evoluţii favorabile, în special în domeniul agroturismului montan. • Mişcarea turistică internă spre munte a slăbit semnificativ după 2010, ca efect al crizei economice.

rurale şi agroturistice montane şi a unei evoluţii pozitive în domeniu, care aduce calitate. • Evoluţie favorabilă în dezvoltarea infrastructurii în ruralul montan şi a altor mijloace de comunicare, precum şi de noi servicii şi locuri de muncă locale. • Evoluţii favorabile pentru conservarea tradiţiilor culturale şi pastorale. • Există orientarea CE spre dezvoltarea turismului montan, de toate formele. • Interes şi dorinţă de dezvoltare a turismului rural la nivelul comunităţilor montane. • Oferta, optimistă, a turismului rural şi agroturismului montan din România, ce poate fi apreciată la cca. 50.000 unităţi (pensiuni), la orizont 2040.	• Veniturile din agroturism sunt limitate, gradul de ocupare fiind redus, sezonier. • Într-o comună montană existenţa a 10-20 pensiuni acoperă cererea. • Poziţia geografică a României, vecinătăţile, nu sunt comparabile cu ale Austriei, Italiei, Elveţiei, ş.a. Turismul rural şi agroturismul sunt factori de progres, dar nu pot lua proporţii exagerate şi nu pot suplini soluţiile pentru menţinerea şi dezvoltarea economiei agroalimentare, de bază. Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale trebuie să colaboreze constant cu Ministerul Culturii, Ministerul Dezvoltării Regionale, Ministerul Mediului şi Schimbărilor Climatice, Ministerul Educaţiei Naţionale pentru dezvoltarea acestui domeniu.

- PARTEA A III-A –

UNELE ELEMENTE COMPLEMENTARE, NECESARE ÎNCURAJĂRII CREĂRII ŞI DEZVOLTĂRII FORMELOR ASOCIATIVE COOPERATISTE DIN ZONELE MONTANE. LOCURI ”ÎNGUSTE”:

Considerente privind noul cod silvic şi efectele previzibile asupra agriculturii, comunităţilor montane şi economiei naţionale

● Alte elemente co-legate de dezvoltarea montană:

- Probleme de competenţe şi diferenţieri în politicile pentru fermele mici şi mijlocii din zonele de munte şi cele din zonele de câmpie şi colinare
- Constrângerile naturale şi ”DREPTUL la DIFERENŢĂ”
- Conflicte de interese

● MUNŢII şi NOUA ÎMPĂRŢIRE TERITORIAL ADMINISTRATIVĂ (REGIONALIZAREA)

- Starea actuală
- Districtele montane
- O politică la nivel de ”masivi montani”

● ŞTIINŢA ROMÂNEASCĂ şi MUNŢII

Munţii şi noua împărţire teritorial – administrativă - (regionalizarea)

Rememorări: Elemente de specificitate montană

STAREA ACTUALĂ - zona montană/Carpaţii României (2014)

Aspecte generale.

- România deţine cel mai mare masiv montan din Europa - inclus între graniţele aceleaşi ţări. Spre exemplu – Alpii sunt un masiv montan mai mare, dar sunt împărţiţi între mai multe ţări: Franţa, Elveţia, Italia, Austria, iar munţii Pirinei includ o parte spaniolă şi una franceză.

- Mărimea zonei de munte: cca. 74.341 km^2, 657 localităţi cu peste 3.560 sate, ~3mil. ha. agricol, din care ~2,3 mil ha. păşuni şi fâneţe naturale, cu cca. 850.000 gospodării şi ~15% din populaţia României, din care cca. 2,1 mil. în familii de agricultori, în majoritate cu gospodării mici, media situându-se între 3,5-4,5 ha. Se adaugă cca. 4 mil. ha. fond forestier – diferenţiat ca proprietate, de stat (~60%) şi privată (~40%).

- Specificitatea marcantă a modului de producţie în agrozootehnie şi a modului de viaţă a populaţiei rurale-montane, conduc la diferenţieri radicale faţă de marea agricultură din zonele de câmpie/deal - ~70%, diferenţieri date de condiţii naturale asupra cărora omul este limitat în posibilitatea de a interveni:

Geo-climatice:

- temperaturi medii anuale mai scăzute, frig prelungit;
- perioade mai scurte de vegetaţie;
- fertilitatea mai scăzută a solurilor (categoria 3-5 faţă de 1-3);
- pante accentuate.

• Organizarea tradiţională a gospodăriilor şi comunităţilor = sate şi cătune sau gospodării, „răspândite" în majoritate, unele larg răsfirate, faţă de satele/comunele „concentrate" la câmpie-deal.

• Sistemele de agricultură:

La munte - axare pe creşterea extensivă a animalelor şi pe pajişti naturale (păşuni, fâneţe).

La câmpie-deal - axare pe culturi, cu două forme: fermele mari şi gospodăriile populaţiei (fermele mici, mijlocii/ferme familiale).

• Productivitatea şi rentabilitatea, posibile:

- mai mică la munte.
- mai mare la câmpie/deal.

• Mecanizarea şi chimizarea

- intensă la câmpie-deal şi în creştere pentru marea mecanizare (tehnologii înalte). Constituie o soluţie alternativă pentru înlocuirea forţei de muncă, tradiţionale, sub aspectul productivităţii şi rentabilităţii, dar cu efecte negative pe plan social şi cultural.

Chimizarea: intensivă (îngrăşăminte, pesticide).

Zootehnia: creşterea industrială a animalelor, în evoluţie anuală.

Obiective: obţinerea unui volum de hrană, cât mai mare.

Dezavantaje: calitatea hranei afectată de chimizarea intensivă; efecte negative pentru apă şi soluri.

La munte:

Mecanizarea: limitată, specifică (tehnologia fânurilor, îngrăşămintelor organice, mici culturi).

Chimizarea: cvasi-absentă, nerecomandată. Implică riscuri pentru sol şi floră şi ar bloca şansa dezvoltării prin calitatea produselor montane, agroalimentare.

Baza: animalele rumegătoare şi îngrăşămintele organice, amendamente, supraînsămânţări.

Obiectiv principal (şansă unică): Produse agroalimentare de calitate, cu înaltă garantare a sănătăţii. Efecte benefice multiple asupra mediului prin sisteme tradiţionale de „bune practici".

• Modul de viaţă

- La munte: mari dificultăţi date de pante, grade de izolare, valorificarea produselor, aprovizionare; costuri mai mari; eforturi umane - mai mari.

La câmpie/deal: teren plan sau cu pante moderate; legături comerciale multiple, pieţe de desfacere mai apropiate, aprovizionare mai uşoară, cu costuri mai mici. Eforturi umane: mai puţin intense, cu reduceri în perioada de iarnă.

GRADUL DE INSTRUIRE AGRICOLĂ

• Amplu în zonele de câmpie-deal: şcoli profesionale, licee agricole, universităţi de ştiinţe agricole (axate aproape exclusiv pe agricultura mare); Institute şi staţiuni de cercetări agricole, inclusiv rolul fostelor IAS-uri, CAP-uri şi staţiunilor de mecanizare agricolă, care, cumulat, au indus un nivel general de cunoştiinţe agricole, mult peste cel tradiţional.

La munte: Fără şcoli profesionale de agricultură, de tip montan şi nici alte forme de învăţământ agromontan, timp de 70 ani consecutivi! Întreaga practică agro-zootehnică s-a bazat pe cunoştiinţele tradiţionale, tot mai slăbite (cu mici ameliorări, punctuale, după 1990, la care s-a renunţat în 2009!...).

Alte fenomene specifice:

Dacă în cazul marii agriculturi din câmpie-deal (70%) - abandonarea terenurilor nu este însoţită de pierderea fertilităţii solurilor şi există, teoretic, soluţie de înlocuire, prin marea mecanizare, chimizare, ş.a., în condiţiile beneficierii de susţinere în cadrul procesului mondializării.

• În cazul micii agro-zootehnii montane - abandonarea nu doar că nu are soluţie de înlocuire (care să asigure continuitatea în producerea hranei), dar există un fenomen natural specific, tipic, în cazul muntelui: în absenţa îngrăşămintelor organice de la animalele rumegătoare, se produce resălbăticirea naturală a poliflorei montane cu valoare furajeră, creată multisecular, în raportul OM-ANIMALE-NATURĂ. Fără crescătorii de animale montani, fără fermele mai mici, muntele nu poate produce hrană, ca astăzi - pentru peste 3 milioane de oameni...

Cercetări ştiinţifice recente (după 1990) au demonstrat că sunt suficienţi 8-10 ani de neasigurare a îngrăşămintelor organice pentru ca plantele cu valoare furajeră să fie înlocuite natural de o floră săbatică, dominată de plante fără relevanţă furajeră.

De aici rezultă PRIORITATEA INTERVENŢIEI, în condiţiile în care după 1990 şi mai ales după aderarea la UE, fenomenul migraţiei tineretului rural montan a luat amploare, cu abandonarea agrozootehniei, în majoritatea cazurilor, abandon definitiv şi lăsarea fără continuitate a unei practici agricole multiseculare, furnizare de hrană proteică, la nivel macro-economic.

Reducerea drastică a efectivelor de animale din perioada 1990-2012 înseamnă mai puţine (sau deloc) îngrăşăminte organice şi „resălbăticirea" florei furajere a pajiştilor montane. Fenomen insidios, ce se instalează fără să producă un şoc „de trezire" la realitate a lumii politice şi administrative, care pune în pericol iminent o mare economie producătoare de hrană de calitate, a cărei pierdere devine definitivă. Şi aceasta tocmai în condiţiile crizei alimentare la nivel mondial!!

• Un paradox care poate fi explicabil, dar este de neacceptat, cu atât mai mult cu cât vizează şi importante aspecte cultural-spirituale şi strategice, de dăinuire a naţiunii şi statului român în istorie.

• În acest context, după 1990, lumea ştiinţifică, academică, a luat atitudine, tot mai intensă, în favoarea instalării unei normalităţi, a unui echilibru stabil între cele două mari tipuri distincte de economie agricolă: marea agricultură, de câmpie-deal (70%, cu fermele mari ce deţin cca. 6 mil.ha. şi cu cca. 2,7 milioane de ferme familiale, în majoritate mici şi de subzistenţă) şi mica agricultură montană, specifică (civilizaţia ierbii), cu cca. 850.000 ferme mici şi cca. 3 mil.ha. agricol de slabă calitate (cca. 25% din producţia de lapte şi fructe şi cca. 20% la carne).

• Prin mijloace diverse -lucrări ştiinţifice, publicaţii, conferinţe - prin discuţii cu factori politici şi de decizie, prin activitatea Forumului Montan din România şi a Consiliului Naţional al Muntelui, personalităţi academice, cercetători şi profesionişti ai muntelui (în contextul noilor

orientări ale PAC 2014-2020 prin care se includ acum fermele mijlocii şi mai mici şi se oferă statelor UE posibilitatea ca prin noul PNDR să se promoveze „Subprograme tematice" care să reflecte situaţii specifice relevante) au optat şi susţin includerea în noul PNDR (2014-2020) a unui „Subprogram tematic pentru zona montană" (la data curentă - Martie, 2014, la MADR opţiunea este de a nu se promova la CE un Subprogram pentru zona montană, problemă încă în dezbateri).

Unele probleme privind regionalizarea: noua organizare administrativ-teritorială şi munţii. „Districtele montane". Politica de masivi montani

• Situaţia nefavorabilă şi de mare risc pe termen mediu şi îndelungat din economia agro-alimentară montană se datorează, între alte cauze, şi unui **sistem de organizarea administrativ-teritorială** care **nu a sprijinit** luarea în considerare a **specificităţii accentuate** a economiei agro-zootehnice - "**motor**" al economiei şi vieţii rurale, montane.

Mărimea şi proporţia de cca. 31% din teritoriul naţional a zonei montane din România, **extrem de slaba cunoaştere a specificităţii şi importanţei economiei agrozootehnice** (alături de cea forestieră, mai bine administrată) la nivelul **întregii societăţi**, precum şi **lipsa de exerciţiu** (istorică) în asigurarea unei **bune guvernanţe** pentru **o foarte mare parte a ţării** - munţii - sunt realităţi ale României pentru care este o nevoie **extrem de presantă de soluţii eficiente**.

O soluţie ideală ar fi fost existenţa unor **judeţe montane** (cum a fost judeţul Câmpulung-Moldovenesc, ş.a.) sau cum **ar putea** fi judeţele Harghita, Maramureş, Hunedoara, Caraş-Severin cu peste 70%-80% zonă montană, care să reprezinte **„judeţe-pilot"**, „locomotive" pentru întreaga zonă montană.

În Europa de Vest s-a apreciat faptul că în ţările cu munţi, dar cu dominanţa zonelor de câmpie/coline şi cu **capitalele în zonele de câmpie**, progresele pentru zonele de munte au fost **mult mai lente şi mai greoaie**.

Dimpotrivă, în ţări cu mult munte (ca **Elveţia, Austria, Norvegia, Italia, ş.a.**) **progresele au fost şi sunt şi astăzi**, de nivel înalt, în termeni comparativi cu România, Bulgaria, ş.a..

Cum capitala României, Bucureştiul, se **află în plină câmpie** şi cum se continuă cu un sistem centralizat în agricultură şi adăugând **puternica „inerţie" a „agriculturii socialiste"** timp **de peste 50 de ani** şi **orientarea post-1990 spre marea agricultură şi marile ferme**, se

conturează una dintre explicaţiile **stării qvasi-dramatice din economia agro-zoo-alimentară montană**, cu care **ţara intră în anul 2013**.

• În contextul intenţiei **noii regionalizări**, în viziunea autorilor lucrării pusă la dispoziţie prin Academia Română, ideea luării în considerare a împărţirii adminstrativ-teritoriale în **provincii cu adânci rădăcini istorice** (Muntenia, Moldova, Transilvania) are raţionamente care ţin de istorie, mentalităţi, aspecte culturale şi de limbă (dialecte uşoare), ş.a.

• Dar vom observa că **niciodată în istoria statului român - muntele, specificitatea montană, nu a fost particularizată.** În perioada interbelică, cunoştiinţele, tehnicile agricole, conceptele economice erau centrate pe gospodăria privată şi parţial pe domeniile statului.

Dacă până în 1945 este oarecum de înţeles, **după 1950** avem raţiuni politice **radical diferite**, concentrate pe agricultura etatizată şi colectivistă, practicată pe mari suprafeţe, cu ignorarea totală a micii agriculturi ţărăneşti. Şi o politică, **absurdă**, dogmatică, de împiedicare **voită** a dezvoltării agriculturii de tip montan, **private**,. **Atitudinea de după 1990**, de **nesprijinire a agro-zootehniei montane**, poate avea **explicaţii**, dar **nu şi scuze**, costurile lipsei de echilibru devenind extrem de mari şi riscante.

În Italia (prima Lege a Muntelui în 1973) şi **Elveţia**, **provinciile sau cantoanele**, au dubândit **dreptul juridic** de a emite **legi proprii** prin care s-au putut face **corecţii şi adaptări** la **stările specifice ale microzonelor componente, montane**.

• **Austria**, cu 70% munte, are o politică montană, naţională, care a permis o amplî **dezvoltare specifică montană**, iar la **nivelul landurilor** măsurile ce se iau sunt **adaptate specificităţilor montane**, consecinţă şi a faptului că în Parlament deputaţii provin în proporţie ridicată din zone montane.

• **Franţa**, prin **ezitări şi întârzieri** în luarea unor măsuri **diferenţiate** (ţară cu cca. 32% zonă montană, ca şi România) **a plătit costuri ulterioare foarte mari**, sute de sate montane fiind părăsite şi astăzi. Ministrul Agriculturii din Franţa, Jean Glavany, în vizită în ţara noastră, atrăgea atenţia în discuţia cu Preşedintele României (1995) că **nu ar fi bine să repetăm greşelile Franţei**, deoarece tineretul agricol montan odată plecat este aproape cu neputinţă de determinat să revină în satele de munte.

• **Germania**, cu mai puţin munte, a fost **atentă** şi **a ţinut cont de specificitatea montană**, cu rezultate remarcabile. (ex. Bavaria).

• **Slovenia, Polonia** au avut şi au politici montane adaptate, diferenţiate şi un nivel de dezvoltare remarcabil.

De ce România nu ar face ce este posibil, logic şi vital necesar pentru zonele de munte, mai ales pentru evitarea abandonului agricol?

• Pentru noua împărţire administrativ-teritorială, **de cea mai mare importană pentru zonele de munte devine nivelul „NUTS 4”.** La acest nivel, alinierea noastră la experienţa europeană cu tradiţie (inclusiv în România interbelică), ar putea avea efect favorabil. Până şi în America de Sud, de ex. în Peru sau Ecuador, acest sistem, **intercomunal**, tradiţional este aplicat.

• Dacă nu se va reuşi crearea unor **judeţe montane** sau a unor regiuni montane (ceea ce este mai puţin probabil), dar o revenire la sistemul **microzonelor tradiţionale**, cum au fost „**plasele**”, pentru care s-ar putea **propune** denumirea mai **modernă** de „**districte montane**”, poate reprezenta **o soluţie de progres durabil**, care să permită **exprimarea particularităţilor**, **a specificităţii economice şi nevoilor populaţiei montane** şi **luarea în considerare a acestora la nivelele regionale şi central, în politica naţională, ca formulă durabilă**.

Alternativa? = Subdezvoltare, dezechilibru economic, pierderea unor mari resurse regenerabile.

În politica actuală, „**colegiile montane**” (electorale) au reprezentat un mic pas de progres, încă slab vizibil şi eficient.

• **Muntele este şi va rămâne o realitate permanentă a României**, iar o diferenţiere se impune, din **cauze naturale** şi **interese majore perene**, mai ales pentru **HRANĂ-MEDIU şi CONSERVARE CULTURAL-SPIRITUALĂ**.

• **O necesitate juridică priveşte recunoaşterea „dreptului la diferenţă” pentru gospodăriile montane, aspect funcţional de mult timp în UE, dar încă nerezolvat legislativ în România.**

• **O propunere progresistă, cu similitudini în ţări ale UE**, care vizează **NUTS 4, ar putea deveni** crearea de „**districte montane**” la nivelul microzonelor montane, **intercomunale**, tradţionale, **integral montane** (bioarii tradiţionale), ca factori de progres **natural** şi **durabil** de cea mai mare necesitate (ca „Ţara Dornelor”, „Ţara Bârsei”, „Ţara Haţegului”, „Ţara Lăpuşului”, ş.a.). Condiţia de bază este ca aceste „**districte montane**” să fie **exclusiv montane**, fără „**amestec**” cu zonele **nemontane**, aspect în legătură şi cu realizarea ”produsului montan” agroalimentar de înaltă calitate. Faptul că România deţine, oficializat prin act normativ o „**Delimitare a zonei montane**” elaborată în baza **criteriilor** Comisiei Europene (Rez. 1257/1999), reprezintă astăzi un avantaj şi un argument solid. Chiar şi delimitarea oficială **actuală** are încă nevoie de **corecţii**, deoarece cca. 159 **sate sigur montane**, dar făcând parte din **comune** neîncadrate în lista oficială a localităţilor montane (raţiuni strict administrative), **nu sunt recunoscute**

ca fiind montane şi nu vor putea beneficia de unele avantaje compensatorii, aspect ce devine **discriminatoriu**, care **vizează NUTS-5**.

În concluzie: o evoluţie **echilibrată, durabilă**, pentru toate tipurile de situaţii economico-sociale şi culturale din România necesită, din start, o **abordare diferenţiată**, un criteriu de bază fiind **condiţiile naturale** şi **tradiţionale**.

În acest context, **prin noua împărţire administrativ teritorială** apare ocazia, **oportunitatea**, pentru crearea unor „**districte montane**" care să permită preluarea unor sarcini administrative la nivel **intercomunal**, pe bazine, văi (bioarii, microzone) tradiţionale, precum şi abordarea unor proiecte comune de dezvoltare, ca şi exprimarea **specificităţii montane**, mai ales în economia agro-zootehnică, astăzi **cea mai ameninţată**. Un proces de **descentralizare bazat pe logică**.

Un astfel de sistem, bazat pe „districte", la nivel de microzone tradiţionale (NUTS 4) ar răspunde **şi nevoilor generale**, cu o semnificaţie **puternic accentuate pentru zonele de munte, cu o dezvoltare echilibrată a regiunilor:**

În ceea ce priveste stabilirea noilor „regiuni administrative", având deja experienţa din anii anteriori faţă de 1990, este de observat tendinţa „naturală" din România şi probabil şi din alte ţări, ca în cadrul aceleiaşi regiuni, judeţele **mai bogate** să devină **şi mai bogate**, iar cele mai sărace să rămână mai sărace şi să nu se realizeze paşii de creştere echilibrată scontaţi. Nici în sistemul ultracentralizat, conceptul ca fiecare regiune (sau judeţ) să aibă „**de toate**" nu a dat rezultatele aşteptate până în 1990.

Un **principiu de bază al regionalizării** în UE este tocmai acela de a asigura o evoluţie **echilibrată** a regiunilor. Devine discutabil dacă o **grupare a judeţelor mai puţin dezvoltate**, în cadrul **unei singure regiuni** ar da **posibilitatea unei alimentări cu fonduri de dezvoltare mai mari**, prin care să se asigure ajungerea **la nivelul unor regiuni deja mai dezvoltate** (Spre ex.: Regiunea Nord-Est sau Regiunea Est - cu judeţele Botoşani, Iaşi, Vaslui).

De importanţă deosebită devine faptul ca **regiunilor** să li se asigure **dreptul de a emite unele legiferări proprii**, prin care să se poată valorifica eficient şi echilibrat **resursele regiunii**, cu diferenţierile date de **condiţiile naturale, tradiţii** şi anumite condiţii **economico-sociale**.

Politică la nivel de masivi montani

Un reper european cu privire la dezvoltarea montană – se regăseşte în experienţa **Franţei** din ultimii 50 de ani – prin politica de **masivi montani** care a fost în linii mari un **succes.**

Diferenţele regionale, determinate de factori fizici, climatici şi tradiţionali, impun o tratare adaptată realităţilor.

Mai ales după 1974, punerea în valoare a regiunilor de munte a constituit un segment important al dezvoltării naţionale a Franţei, incluzând aici şi teritorii montane insulare. Au fost concepute strategii succesive încă din 1961.

Un prim Raport despre munte s-a elaborat în 1974. în 1975 **Raportul Brocard** intitulat **„pentru ca muntele să trăiască**" preciza „**prioritatea luptei împotriva exodului montagnard** şi necesitatea **protejării mai bune a spaţiului montan**".

În 1997 – prin Directiva naţională de amenajare şi protejare a muntelui – acesta a fost consacrat ca **entitate unitară**, cu funcţii agricole, forestiere, turistice, ecologice.

Legea Muntelui, nr. 88-30 din 1985, adoptată de Parlamentul Franţei **în unanimitate** este minuţioasă, cu 102 articole.

Legea muntelui – recunoaşte specificitatea, identitatea, luarea în calcul de către stat a diferenţelor, adaptarea echipamentelor, a politicilor de susţinere, remedierea handicapurilor specifice.

Legea muntelui a creat **instituţii speciale** la nivel **naţional** şi de **Masivi Montani.**

Consiliul Naţional al Muntelui are 59 de membri: aleşi naţionali, regionali şi locali, organizaţii profesionale, sindicate.

Preşedintele Consilului Naţional al Muntelui este **Primul Ministru.**

Fiecare **Masiv Montan** are un **Comitet de Masiv Montan** având ca preşedinte **Prefectul** regiunii.

Scopul: dezvoltarea, amenajarea fizică complexă şi protecţia muntelui.

Un **Fond Naţional de amenajare şi dezvoltare a teritoriului** a inclus şi dezvoltarea muntelui printr-un **Fond de intervenţie pentru autodezvoltare în munte**.

Comitetele de masivi montani includ o **Comisie tehnică** şi sunt consultate de *Consiliul Naţional al Muntelui.*

• Aprofundarea şi valorificarea experienţei politicii de masivi montani a Franţei şi adaptarea la realităţile geoclimatice şi administrative din România ar fi de luat în considerare mai ales că proporţia zonelor de munte faţă de teritoriile naţionale este sensibil apropiată (31%) în România şi 32% în Franţa – rezultând în ambele ţări o dominare marcantă a intereselor marii agriculturi.

Masivii montani existenţi în **Carpaţii României** – ca Bucegi, Făgăraş, Parâng, Ceahlău, Călimani, Rodnei, Carpatii de Curbura, M-ţii

Apuseni, ș.a. – corespund ariei de activitate a unei regiuni de dezvoltare sau a mai multor județe ce pot fi din regiuni diferite. Spre exemplu, în masivul muntos Călimani, se regăsesc județele Suceava, Neamț, Harghita, Bistrița-Năsăud și Mureș.

Pe un **masiv montan** se pot regăsi și 2-3 regiuni de dezvoltare – aspect ce ar conduce la o **cooperare** nu doar **interjudeţeană,** ci și **interregională.**

• **Amenajarea teritoriului montan**, echiparea masivilor cu **infrastructuri**, planuri de dezvoltare pe termen mediu și îndelungat pentru economia agro-zootehnică și forestieră, dezvoltarea microindustrială și a unor industrii axate pe valoare adăugată și exploatarea durabilă a resurselor (lemn, piatră, minerale, ș.a.), a **turismului și agroturismului** (ca Austria, Elveţia, Franţa, Italia, Germania) completată de o ac**ţiune simultană** pentru sprijinirea fermierilor montani și modernizarea fermelor, conservarea bunelor practici și a tradițiilor culturale, prevenirea depopulării satelor montane mai izolate și în general sunt în **Planuri unitare de dezvoltare locală, la nivel de masiv.**

• **Un parteneriat MADR/MDRT** cu caracter permanent completat cu aportul organizațiilor neguvernamentale – ar reprezenta o **garanţie** că zonele de munte vor înceta să fie **marginalizate** iar **departamentele specifice** din cele **două ministere și de la nivel regional pe domeniile enunţate, din structurile naţionale și locale ale FMR,** se vor putea **sprijini reciproc** în activitatea lor **adaptată specificităţii montane**, va servi **interesul naţional peren.**

Etapele necesare:

- **Delimitare oficială, geografică și administrativă a Masivilor Montani din Carpaţii României;**

- Crearea "comitetelor de masivi montani" și a comisiilor tehnice montane;

- Realizarea unui prim exerciţiu aplicat prin „staţii – pilot", în zone de dezvoltare regională montană – mai slab dezvoltate, cu fenomene de depopulare în desfășurare. Spre exemplu:

- în Nord-Est, județele Suceava, Harghita, Neamț, Mureș și Maramureș, zonă care include masivii montani Călimani, Ceahlău și Rodnei;

- în Centru, județele Dâmbovița, Prahova, Argeș, Brașov, Sibiu, Vâlcea, cu masivi montani ca Făgăraș și Bucegi;

- în Vest, Munții Apuseni și munții Banatului.

În astfel de areale gografice ar urma să se realizeze modele de cooperare locala, interjudeţeană și interregională.

Preparativele pentru o astfel de abordare implică parteneriate interministeriale şi elaborarea de studii pluri şi interdisciplinare (geo-climatice, agro-zootehnie, păduri, amenajări hidrologice, infrastructuri, energie, învăţământ, turism, mici industrii, ,amenajarea teritoriului, protecţia mediului, cultură, ş.a.) - proces în care entităţile cu profil de cercetare ştiinţifică, universităţile, pot deveni interesate.

Locuri "înguste": considerente privind noul cod silvic şi efectele asupra agriculturii, comunităţilor montane şi economiei naţionale[28]

Motto

"Agricultor sau silvicultor, să nu uite că apărând unilateral interesul unei singure specialităţi, poate păgubi interesul întregii economii naţionale. Înaintea unei politici agrare sau forestiere există o politică agro-silvică."

Acad. (ing.silvic) Marin Drăcea

• Conform **delimitării oficiale** a zonei montane din România, cu 71.341km[29], peste **32%** din teritoriul naţional din care cca. **4 milioane ha. fond forestier şi 2,9 mil.ha. terenuri agricole** - din care 2,21 mil.ha. **pajişti naturale** (păşuni - 1,283mil.ha., fâneţe - 938,0 mil.ha. şi arabil - 0,616 mil.ha, livezi - 53.500 ha), cu cca. **850.000 ferme familiale tradiţionale** şi cca. **2,1 mil. în familii de agricultori**, în România zona montană a deţinut şi deţine un **rol de importanţă majoră** sub aspect **economic, social, cultural** şi privind **mediul şi biodiversitatea, alte multiple funcţii**, precum şi importante considerente de ordin

[28] Cu ocazia unei **dezbateri naţionale,** desfăşurată la 28 Ianuarie, 2014 – îi staţiunea montană Durău, judeţul Neamţ, în prezenţa ministrului pentru silvicultură şi a unor deputaţi şi senatori din cadrul comisiilor pentru agricultură şi silvicultură cu privire la **noul Cod Silvic,** a fost făcută sesizarea asupra **situaţiei alarmante pentru economia agro-rurală montană** datorată în parte şi unor prevederi ale **Codului Silvic**, care **prin exagerarea** unor considerente de natură "ecologică", **produc un efect de destabilizare a echilibrului tradiţional agroforestier**, echilibru considerat **esenţial şi obligatoriu** pentru funcţionarea **durabilă a economiilor montane ale statelor** Uniunii Europene şi în general - unde pădurea constituie o mare resursă regenerabilă iar **agricultura montană**, în esenţă **creşterea animalelor**, **reprezintă „motorul" durabil al activităţilor economico-sociale**, mai ales în **ruralul** montan.

[29] Un studiu al CE ("Mountain Areas in Europe/2004) consideră suprafaţa montană a României de 94.240km^2, reprezentând 37,9% din teritoriul naţional.

strategic, permanente, pădurile şi pajiştile naturale utilizabile în creşterea animalelor fiind factori de bază.

• Constituie o **regulă general acceptată** că mai ales în zonele montane stabilitatea economică este **dependentă esenţial** de existenţa şi menţinerea **echilibrului agro-forestier**, fapt bine cunoscut şi aplicat în ţările dezvoltate ale Uniunii Europene **cu munţi populaţi şi tradiţii agricole**, fiind mult timp practicat şi în România.

Dar după 1995, prin **noul Cod Silvic**, acest **echilibru a fost puternic zdruncinat, în interes unilateral**, în **esenţă** prin **interdicţiile mult prea drastice cu privire la accesul animalelor domestice**, în special bovinele şi ovinele, **în păduri**, la modul general, fapt încadrat ca **infracţiune** şi prevăzut cu pedepse reprezentând **amenzi penale** şi chiar **închisoare până la 7 ani**.

• Facem precizarea că **nu** ne referim la cazul **plantaţiilor tinere, pepinierelor** sau alte categorii care necesită **o protecţie specială** (ca pădurile din jurul lacurilor de acumulare, pante foarte abrupte, ş.a.), ci mai ales la **pădurile din perimetrele imediat limitrofe stânelor şi văcăriilor tradiţionale, unele seculare, din zonele montane**.

• Peste o jumătate de secol, până în 1995, accesul animalelor în păduri pentru **umbră, apă şi mici completări de hrană** - a fost permis şi reglementat şi este bine cunoscut faptul că **în aceste condiţii**, în zona montană **s-au creat şi menţinut frumoase şi extinse păduri** - în total **contrast** cu realităţile **actuale**, când tăierile ilegale cu tehnică modernă au depăşit orice limită, fără precedent în România.

Este de menţionat faptul că **până în 1990 presiunea zootehnică asupra pădurii montane a fost intensă**, atât prin prezenţa animalelor IAS-urilor şi CAP-urilor, cât şi prin **obligaţia** populaţiei de a creşte şi exploata un **număr cât mai mare** de animale, **în dauna calităţii**.

Această „**presiune zootehnică**" a asigurat însă şi o cantitate satisfăcătoare de **îngrăşăminte organice** care au contribuit la **menţinerea şi dezvoltarea** unei **flore naturale valoroase a păşunilor** şi fâneţelor, cu aport şi pentru păduri şi animalele sălbatice rumegătoare (cervide). Astfel s-a obţinut un efect pozitiv **de mediu**, prin ameliorarea şi conservarea **biodiversităţii funcţionale.**

• Imediat **după 1990**, prin desfiinţarea IAS-urilor şi CAP-urilor, **presiunea** zootehnică asupra pădurii montane **s-a redus considerabil**. În plus crescătorii de animale, agricultorii montani, nemaifiind **obligaţi** să crească **toate** animalele au trecut la **o mare triere**, menţinând numai animalele **de mai bună calitate**.

• Dar **în paralel**, în **economia zonelor montane** aveau loc mari **transformări**, cu **impact negativ major, cumulativ**, asupra **surselor de existenţă** ale populaţiei rurale montane (cca. 3.560 sate, 950.000 gospodării cu 2,5 mil. oameni în familiile de producători agricoli/1995).

Astfel:

1. **desfiinţarea în foarte mari proporţii a mineritului** şi altor **industrii tradiţionale**, cu **pierderea majorităţii locurilor de muncă** şi implicit a unor avantaje sociale, a pensiilor de bătrâneţe şi pentru urmaşi, ş.a. Este de precizat faptul că **marea majoritate** a gospodăriilor montane sunt, tradiţional, de **mici dimensiuni** (4-5 ha. pajişti - echivalent **1-1,5 ha. arabil** la câmpie/deal), iar cca. 80% din populaţia agricolă montană şi-a asigurat existenţa **prin pluriactivitate**, la limita **modestiei şi prestând munci dintre cele mai grele** (muncitori forestieri, mineri, în construcţii, industrii, servicii, ş.a.);

2. **scumpirea bruscă a vieţii** (alimentele de bază, energia, combustibilii, transporturile, ş.a.);

3. apariţia practicilor **monopoliste**, fără concurenţă loială, ale industriei alimentare, cu sistemul **preţurilor derizorii pentru lapte şi carne** (0,5 – 0,6 - 0,7 lei/l. lapte, cca. 1,2 euro/kg. în viu la tineretul taurin), produse de altfel de **înaltă calitate**, graţie absenţei chimizării, polimorfismului floral, apei şi mediului nepoluat, sistemului extensiv de creştere şi exploatare a animalelor;

4. **prăbuşirea preţului lânii**, cu **efect catastrofic pentru creşterea oilor** de rasă "Ţurcană", cu **lână groasă**, dominativă în Carpaţii României, în gospodăriile tradiţionale.

● **Pe acest fond** economico-social **deja deosebit de grav** a intervenit, **în plus**, **noul Cod Silvic**, care sub diverse justificări exagerate, **de import**, cu substratul unor interese mercantile, la bază, a **exclus starea de „toleranţă" tradiţională, strict necesară** economiei specifice şi **asigurării hranei agricultorilor montani** şi **a inclus** starea de "**infracţiune**", cu pedepse penale mari, amenzi sau chiar închisoare pentru **simplul acces** al animalelor în păduri, **fără diferenţiere între vastele păduri montane** şi cele din zonele de **câmpie/deal** - unde importanţa accesului animalelor în păduri este **puţin semnificativă** pentru economia zootehnică (fertilitatea solurilor, perioadele mai lungi de vegetaţie, culturile multiple, relieful şi clima, mai favorabile, cu randamente economice superioare).

Art. 53 precizează că "p**ăşunatul în păduri este interzis**..."

Devine evident că autorii care au iniţiat aceste restricţii severe au fost **limitaţi în înţelegere** şi nu **au avut o viziune de ansamblu asupra consecinţelor economice şi sociale negative, multiple şi intense,** reprezentând

exclusiv **interese unilaterale şi chiar de grup restrâns** (referindu-ne la practicile „balcanice", ce au în teren o îndelungată istorie, pe principiul „închiderii ochilor", dar cu „compensaţii" de diverse nuanţe…

Consecinţa, **cumulată cu alte fenomene**, a generat **cel mai grav răspuns politic** pe care populaţia satelor de munte îl putea da: **ABANDONUL - renunţarea la creşterea animalelor - în procent considerabil, cu afectarea de fond** a economiei zootehnice, montane.

• Astfel, **în 2014**, în zonele de munte se constată **o scădere** cu **peste 50% (!) a efectivelor de bovine şi cu peste 80% (!!) a celor de ovine** - în **marea majoritate** a gospodăriilor agricole montane (care tradiţional creşteau **10-20 oi**, formau stânele de oi sau mixte, cu **300-500 oi**, cu baci şi ciobani, cu taxe pentru păşunat plătite şi **se asigura astfel** în primul rând o hrană **proteică de bază** pentru familii), un **disponibil pentru piaţă** şi un **aport însemnat în îngrăşăminte organice**, inclusiv prevenirea şi **reducerea numărului de incendii în păduri**, prin păşunarea ierbii – iarba uscată fiind o cauză principală a aprinderii spontane şi declanşării incendiilor.

• Un **efect, psihologic, extrem de acut (cumulat)** l-a reprezentat **descurajarea tineretului agricol** montan şi începerea şi **accelerarea** fenomenului **migraţiei şi a depopulării satelor de munte, mai ales** după **aderarea României la UE** (o "nuanţă" se regăseşte în cazul oieritului transhumant, cu proprietari de turme mari, care au coborât de la munte spre terenurile cerediere rămase necultivate din zonele de câmpie/deal, în mare parte spre Vest, pe terenurile fertile din judeţele Timiş şi Arad, unde s-au stabilizat, cu iernat şi vărat. Dar s-au lăsat astfel mari suprafeţe montane de pajişti montane **fără îngrăşăminte organice**, expuse **„sălbăticirii" naturale a valoroasei flore** furajere montane, creată în secole, în câţiva ani (7-8)[30], pe zeci de mii de hectare, mai ales în cazul păşunilor de altitudine (ex. Munţii Cindrel).

● În plus, **după 2007**, specialiştii agricoli din cadrul MADR formaţi la şcoala marii agriculturi, funcţionari **necunoscători ai specificităţii montane** – sub influenţa intensă a unor mari proprietari de oi, au **limitat subvenţiile** pentru ovine - **de la 50 capete în sus**, deşi normele UE permit acordarea de subvenţii de la 10 cap..

Această măsură, agro-zootehnică, a avut drept **consecinţă descurajarea qvasi-totală a micilor fermieri montani, majoritari şi renunţarea**, **în masă**, la creşterea oilor, devenită **profund nerentabilă**.

[30] Rezultatele de cercetare întreprinse de Institutul de Cercetare-Dezvoltare pentru Montanologie, Cristian-Sibiu, colaborate cu multiple observaţii semnalate de fermieri şi asociaţii – din macrozone montane diferite.

Spre exemplu, în bazinul Dornelor in judeţul Suceava (12 localităţi), de la **31.000 ovine** în 1994, mai există doar **6.700 ovine** în 2013… Şi situaţia este similară în majoritatea localităţilor montane, accentuându-se şi **starea de sărăcie** (România are **locul I din UE la sărăcie montană**) şi privarea de la o hrană de bază a unei mase mari de populaţie din ruralul montan.

Ceea ce mai există astăzi, **statistic**, ca efective de animale, acestea sunt crescute de agricultori **cu vârste înaintate, în majoritate**, ceea ce lasă zootehnia montană fără perspective de menţinere şi dezvoltare la potenţialul real.

Sinteza efectelor "colaterale" ale interzicerii accesului animalelor în pădurile montane:

• **Degradarea economică** - cu punerea în pericol a unei **mari economii tradiţionale şi durabile, producătoare de hrană**, extrem de **costisitor** de **recuperat** sau chiar **irecuperabilă**.

• **Degradarea mediului**, în esenţă a **biodiversităţii valoroase** a pajiştilor montane (cca. 2,3 mil.ha. păşuni şi efectivelor de ovine şi bovine şi implicit a fâneţelor/biodivesitatea funcţională) - o consecinţă a **reducerii substanţiale a volumului de îngrăşăminte organice** şi apariţia fenomenului natural de **„resălbăticire" a florei** (creată în secole de efort uman, perseverenţă şi continuitate…).

• **Dispariţia** unor **valoroase tradiţii** şi „**bune practici**" (baci, ciobani, stâne, tehnologii). În 1994 se inventariau cca. **6.000 stâne şi văcării** în Carpaţii României; în 2013 - s-a ajuns la **sub 3.000…**).

• **Reducerea drastică, recentă,** a suprafeţelor de **păşuni montane**, cu cca. **300.000ha**., prin **schimbare de destinaţie (!) - cu înglobarea în fondul forestier** (după 2010, în scopul „raportării" **creşterii suprafeţelor împădurite**!). **„Entuziasmul" silvic a provocat astfel dispariţia resurselor de hrană** pentru cca. **150.000 bovine sau cca. 800.000 ovine şi de hrană proteică, de calitate, pentru cca. o jumătate de milion de oameni, anual.... Un exemplu concret că lucrurile sunt scăpate de sub control, cu interese unilaterale ce nu ţin cont de interesele economice generale, care în zona montană vizează un echilibru agro-forestier stabil...**

• **Efect psihologiv negativ** asupra agricultorilor montani, cu generarea **abandonării** creşterii animalelor, **mai ales de către tineretul dorit a fi continuator**, rămas **fără speranţă de existenţă,** cu accentuarea fenomenului de **migraţie** spre oraşe, în ţară sau **străinătate**, unde **ridică rata şomajului**.

Fenomenul conduce la **acclerarea depopulării** zonelor de munte, cu **mii de gospodării abandonate** (de la **950.000 în 1994 la sub 850.000** în **2013** - deja cătune şi chiar sate întregi dispărute), **fără soluţia unei economii alternative**, cu perspectivele **deşertificării umane** a Carpaţilor României, pe termen mediu şi îndelungat, tacit dar sigur…

• Degradarea culturală

Prin descurajare economică şi socială, **neasigurarea continuităţii** generaţiilor de agricultori montani (**de neînlocuit** cu alte categorii de populaţie) - **dispare izvorul cultural tradiţional şi implicit identitatea culturală a comunităţilor montane**.

• Afectarea unor **interese strategice** ale României **ca stat,** sub aspect **economico-social** (forţă de muncă valoroasă) şi de ordin militar, cu multiple **riscuri de stabilitate** (depopulare, deşertificare umană).

Aceste aspecte, **fundamentale, nesupravegheate suficient de atent în mod oficial**, „**scapă**" **mereu din atenţia guvernelor şi autorităţilor administrative şi politice**, în succesiunea lor periodică, iar **absenţa unor forme de guvernanţă specializată** şi a unor **preocupări oficiale** permanente**,** lasă loc pentru evoluţia unor interese unilaterale.

De exemplu: în 2008, în OUG iniţiată de **Ministerul Mediului şi semnată de ministrul agriculturii**, pentru Legea Mediului, au fost **incluse 2 articole** prin care se interziceau **organizarea de stâne şi păstoritul** în **ariile protejate montane** - **adică ~7% din teritoriul României**, incluzând **cei mai mari masivi montani (Făgăraş, Ceahlău, Călimani, Rodnei, Parâng, Bucegi**, ş.a.), unde "roiesc" **zeci de mii de gospodării tradiţionale**, multiseculare, care **nu au alte mijloace de bază pentru existenţă decât creşterea animalelor**. Urmarea ar fi însemnat **o migraţie în masă a sute de mii de agricultori montani**?!

Prin intervenţia energică a unor organizaţii neguvernamentale[31] şi conştientizarea Parlamentului - în final articolele **au fost excluse din Legea Mediului** - dar **intenţia a existat**...., aspect ce trebuie **să dea de gândit.**

• De asemenea şi prin „**Convenţia Carpatică**" s-a **inclus** o prevedere de mediu, **acceptată cu nonşalanţă sau din ignoranţă**, prin care una dintre cele mai invadante plante **nefurajere**, un **pericol** pentru pajiştile montane, „**nardus sp.**" a fost declarată „**plantă protejată**"... Dacă a existat o intenţie conştientă, din motive de concurenţă economică, ar deveni necesar ca şi MADR să aibă un cuvând de spus cu privire la anumite fenomene care evoluează în cadrul Convenţiei Carpatice.

[31] Forumul Montan din România şi Consiliul Naţional al Muntelui.

Alte exagerări cu efect în descurajarea comunităţilor montane vizează protejarea **extremă a carnivorelor mari** (urşi, lupi), **în dauna creşterii animalelor, cu interese speciale pentru vânătoare**, sub gestiune preponderent silvică şi fără compensaţii la nivelul real al pierderilor de animale domestice.

E**xemplele care au instalat dezechlibre şi descurajări în economia montană** sunt numeroase, multe venind şi din sfera agricolă, ş.a.

Lăsate mereu nerezolvate, problemele complexe ale zonei montane s-au acumulat, atingând în 2014 un **prag critic înalt.**

• Este de semnalat **foarte slaba educaţie agro-forestieră de tip montan** în gimnazii (659 localităţi) şi **absenţa totală a unor şcoli profesionale agro-montane**, cu componente **forestiere, de mediu şi turistice** (proiect **finanţat în 2008** de MEN dar **blocat în 2009, cu temeliile construite**). Şi la Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale, preocupările pentru zona montană sunt **mult sub nivelul necesar**, agricultura montană fiind **marginalizată** sub presiunea marii agriculturi de câmpie-deal.

• Este **semnificativ şi îngrijorător** faptul că la **reuniunile pentru dezbaterea Codului Silvic nu se aduce în discuţie problema raporturilor agro-forestiere în zonele montane, fiind** scoase în evidenţă doar probleme tehnice, silvice, abuzuri şi fenomene de exploatare sălbatică a pădurilor montane, tăierile ilegale ajungând chiar spre 50%!

• Nu se discută **nici** despre problema, foarte gravă, a colectării de către **persoane private a izvoarelor de apă de pe versanţi montani întregi** (vezi Munţii Cindrel, ş.a.) - pentru interese de **hidroenergie, cu lăsarea fără apă a turmelor de animale**, dar şi cu **afectarea pădurilor**.

• Nu se discută despre nevoia unui **aport silvic** (sprijinire prin lemn) pentru construirea de **fânare pe fâneţe** (ex. pozitiv doar în jud. Neamţ, Suceava, Maramureş) în toată zona montană (27 judeţe) - din raţiuni economice clare: pierderi fizice şi riscul potenţial al **aflatoxinelor** din clăile (stogurile) tradiţionale (**mucegaiuri**) şi **riscul nerecunoaşterii valorii ecologice a produselor lactate** (proiect **avizat silvic**, dar **rămas abandonat** la MADR/2002), efect previzibil în climatul economic concurenţial, dur, actual şi de perspectivă.

În ultimii 20 de ani, **nu s-a discutat decât areori** despre **amenajările agro-silvice** şi bogata experienţă a României în **practica silvopastorală**...

Devine evident că, fără o **viziune generală**, de **orizont şi responsabilitate şi pentru economia agro-alimentară montană**, cu **neglijarea** importanţei sistemului silvo-pastoral, a echilibrului agro-forestier - **se produce un mare rău economico-social, în zonele de munte, dar**

si în general în economia şi societatea din România şi vor fi necesare multe decenii pentru refacerea unui echilibru agro-forestier.

• La **conceperea** Codului Silvic după 1994, nu s-a ţinut cont de:

- considerentele **economice generale, de nevoile** comunităţilor montane şi **implicit ale economiei naţionale**, unde rolul **agroalimentar** şi mai ales **social** este necesar **precumpănitor** şi în creştere previzibilă mai ales dacă se face corelare cu creşterea demografică globală şi cu valorile culturale ameninţate cu dispariţia;

- **aportul** pe care **animalele rumegătoare îl aduc pădurii** prin **îngrăşămintele organice - spor de iarbă de calitate**, de interes economic privind şi animalele sălbatice - **cervidele şi activitatea de vânătoare**;

- rolul în **fixarea solurilor**, semnificativ în condiţii de pantă;

- rolul în **reducerea incidenţei la inundaţii** - al „ogaşelor" ce se formează prin călcarea solului de către animale;

- **rolul excepţional şi în creşterea** ca importanţă odată cu evoluţia **schimbărilor climatice**, privind **reducerea majoră a incidenţei la incendiile din păduri**, care se datorează în special **ierbii uscate** şi aprinderii spontane - fenomen **relativ nou în România şi în creştere**.

Este de consemnat faptul că de ex. **în marea zonă mediteraneană**, **păşunatul** cu animalele rumegătoare **în păduri** constituie **obiect de stimulare**, ca **politică de stat** şi mijloc important de **prevenire** pentru **incendii**.

• Este de menţionat că în **practica îndelungată silvo-pastorală** din munţii României au existat soluţii pentru **utilizarea multieconomică a ierbii chiar şi din plantaţiile de molid** (Bucovina), unde iarba „**copleşeşte**" (înăbuşă) creşterea arborilor în primii ani de la plantare, necesitând **costuri însemnate** pentru operaţiunea de „**decopleşire**", cu multiple pierderi prin uscarea arborilor sau renunţări, din lipsă de fonduri...

Cu sistemul „înţăruşării" brăduţilor în triunghi echilateral, la 80 cm şi "pornirea", matinală a turmei, în **prezenţa pădurarului**, şi numai **din aval în amonte**, ovinele realizau păşunarea ierbii şi **decopleşirea arborilor, gratuit, îngrăşarea solului** şi formarea de **„ogaşe" care reţin apa**, în **beneficiul atât a plantaţiei cât şi cu spor de lapte şi carne**.

Este un **exemplu de relaţie silvo-pastorală** din munţii României ce a fost practicată cu responsabilitate silvică faţă de interesele economico-sociale **generale**.

• Întrebarea este **de ce nu se ţine cont astăzi** de **bunele practici tradiţionale**, de ce se **minimizează sistemul silvo-pastoral**, tocmai **când** în toate zonele montane din ţările dezvoltate ale UE **se recomandă** sistemul agroforestier. **De ce nu** se discută despre posibilitatea

păşunării, fără riscuri, în arborete cu vârste **mai mari de 12 ani** (în Franţa=10 ani). **Nu ar fi mai benefic şi logic** ca interesul intens al populaţiei rurale montane pentru **lemn** (ca mijloc de **supravieţuire**) să fie **deviat** spre **creşterea animalelor** (**rentabilizată, sprijinită intens**) şi astfel **să se reducă substanţial tăierile clandestine** şi să se **amelioreze protejarea pădurilor şi mediului montan**?

• Devine **îngrijorător** şi faptul că **noile generaţii de tineri silvicultori** sunt instruiţi, educaţi în facultăţi şi alte forme de învăţământ, **în acelaşi spirit de intoleranţă**, al neînţelegerii importanţei sistemului **echilibrului agro-silvic**, **vital pentru economia, comunităţile şi alte interese social-culturale**, specifice zonelor montane, cu efecte negative colaterale multiple, unele **irecuperabile**.

• **Animalele sunt fiinţe biologice** care suferă de **căldură** în miezul zilei, când în munţi **căldura solară este mai intensă decât pe litoral…**

Necesitatea **UMBREI** şi a unor mici **completări de hrană,** mai ales în cele 5-6 săptămâni mai secetoase (august, septembrie), sunt **obligatorii, vitale**, pentru animalele de la **stâne şi văcării. Aspect intensificat în anii cu secetă prelungită**

• O **viziune utilă**, cere **luarea în considerarea a intereselor economice generale in zona montană**, care sunt **agro-silvice** şi **nu unilaterale.**

• În esenţă, **micul rău** pe care, accidental, animalele l-ar putea produce pădurii montane este **suportabil** şi poate fi **atenuat** prin respectare de **reguli, dar este incomparabil** cu **marele rău** pe care unele prevederi exagerate **îl provoacă unei mari economii agroalimentare, producătoare de hrană proteică pentru cca. 4 milioane de oameni**, în condiţiile **creşterii alarmante a crizei alimentare la nivel mondial, în sec. XXI**...

• **Menţinerea** unei astfel de situaţii **nu** poate constitui o **orientare politică benefică şi de perspectivă**, consecinţele devenind prea importante **şi** în detrimentul **întregii societăţi**.

• **Codul Silvic, la Art. 53**, enunţa din start, că „**păşunatul în paduri este interzis**", iar încălcarea constituie „**infracţiune**", caz **penal, pedepsit cu închisoare de 1-3-5-7 ani…**

Unele „excepţii" **nu rezolvă** problemele de fond, iar **populaţia autohtonă**, montană, lipsită de orice instruire profesională agro-forestieră, **oameni simpli**, a fost şi **este profund afectată psihologic - panicată**, cu efectul, uneori radical, al **renunţării la creşterea animalelor…**

• **Justificările** acestei lipse de **toleranţă** prin **comparaţii** cu alte ţări din UE **nu sunt relevante pentru România şi din alte considerente**:

- Suprafaţa zonelor montane din România, împădurite, este **foarte mare** (peste 65%); munţii sunt **locuiţi** iar agro-zootehnia montană are **tradiţii multiseculare**.

• Într-adevăr, în UE, păşunatul animalelor în pădurile **proprietate publică a statului** este interzis, **dar**, în **medie în UE** aceste păduri reprezintă **numai cca. 20%**, iar **în Franţa doar 10%** - astfel că **efectul social şi economic devine INCOMPARABIL** cu situaţia din **Carpaţii României**, unde în 1994 **proprietatea publică a statului reprezenta cca. 90%(!), iar în 2013 încă este în jur de 60% - cu efecte negative de amploare** pentru economia agrozootehnică.

• În ţările din **marea zonă mediteraneană**, inclusiv pe marile trasee tradiţionale ale transhumanţei oilor, **păşunatul în păduri** constituie o practică curentă, stimulată legal.

• **În Ucraina**, un studiu **Phare** (2008) a evidenţiat o **practică obişnuită privind păşunatul în păduri, marcată de toleranţă accentuată în raporturile agro-silvice, în zonele montane**.

De ce în România, ţară membră a UE, în Codul Silvic şi în general în atitudinea faţă de economia agroalimentară montană **nu s-ar ţine cont şi de interesele generale şi există tendinţa de a se continua nestingherit cu această atitudine devenită contraproductivă** pe multiple planuri**?**

Este păgubitor să s**e sacrifice interese mari** pentru servirea **tacită** a unor mărunte interese de grup pe principiul „balcanic" îndelung exersat, ca **păşunatul** (la munte) **să fie interzis, deşi se ştie că nu se poate fără umbră şi mici completări de hrană** în perioada de "**secetă**" (august), astfel că **încălcarea, tacită, a legii** să poată să aibă totuşi loc - dar cu un acord negociat, bazată pe spese, iar aici lăcomia, cu multiple legături pe verticală, nu are limite....

În 2014 se pregăteşte o nouă formă a Codului Silvic, dar după cum evoluează discuţiile nu ar fi surprinzător ca propunerile privind relaxarea relaţiei animale-păduri, în spirit de toleranţă, să nu fie luate în considerare.

• Există şi numeroşi silvicultori practicieni, din munţi, îngrijoraţi de reducerea efectivelor de animale şi efectul grav al sălbăticirii florei furajere valoroase, sub ochii lor, dar **se ezită** în luarea unei atitudini deschise - spre a nu se intra în dezarcorduri în interiorul profesiei...

Şi **reprezentanţii comunităţilor montane**, primari, consilieri locali şi crescătorii de animale, care ştiu realităţile **ezită să ia atitudine**, întrucât sunt **interese locale legate de pădure** şi nu se doreşte alterarea relaţiilor în acest segment.

Pe verticală, legiuitorii, marea majoritatea a **parlamentarilor**, sunt **prea puţin informaţi**, ca şi administraţia, guvernul şi nu apar iniţiative eficiente de redresare şi dezvoltare echilibrată.

• **Nici** la Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale şi **nici** la nivel academic sau la Parlament, **nici** la judeţele cu zonă montană, **nu există constituite formaţiuni specializate**, **comisii agro-silvice**, care să asigure **restabilirea şi durabilitatea** unui **echilibru** agroforestier în **zonele montane**.

• O **descentralizare a deciziei** în acest domeniu **s-ar impune**, întrucât există **mari diferenţe de la judeţ la judeţ** şi chiar la nivelul unor comunităţi montane (microzone).

• Este **imperios necesar** ca şi **educaţia şcolară** încă de la nivel gimnazial, **să includă probleme specifice agro-zootehniei şi ale silviculturii şi mediului**, aceste două componente să meargă "mână în mână", **mulţi agricultori** devenind **proprietari de păduri** şi **mulţi pădurari şi tehnicieni silvici** fiind ei însăşi **crescători de animale**.

- Cu **efecte negative** importante asupra **pădurii şi mediului** este şi faptul că în **lipsa unor alternative de existenţă**, prin **derentabilizarea creşterii animalelor**, soluţia pentru salvare devine **lemnul**, la munte aproape ca **unică alternativă la sărăcia extremă**.

• Ar deveni **logic, responsabil şi preventiv**, ca o **politică montană echilibrată să facă din creşterea animalelor o principală sursă de existenţă** (prin programe de **sprijin intensificat**) şi **să se reducă astfel presiunea populaţiei autohtone asupra pădurii, în beneficiul durabil al mediului montan**.

• Ar fi **mai firesc şi spre binele general** ca într-o România membră a UE, **agricultorii** montani să devină **prieteni şi protectori ai pădurii**, iar **silvicultorii înţelegători** faţă de **nevoile esenţiale ale crescătorilor de animale**, în limita respectării unor reguli **rezonabile.**

• În contextul celor de mai sus au fost formulate propuneri de **măsuri reparatorii**:

1. **Revizuirea prevederilor Codului Silvic**, în sensul asigurării **relaxării raporturilor agro-silvice** din zonele de munte - cu introducerea **spiritului de toleranţă**, privind **păşunatul cu animalele domestice în pădurile montane, în special în perimetrul imediat limitrof stânelor şi văcăriilor tradiţionale**.

2. **• Păşunatul în pădurile montane să nu fie interzis „la general”**, ci să fie **reglementat**, iar starea de „**infracţiune**” să vizeze **exclusiv excepţia**, abuzurile **grave** privind plantaţiile, pepinierele, zonele speciale de protecţie (lacuri, baraje, pante foarte accentuate).

3. • Să se **creeze comisii speciale, agro-silvice**, la nivel **central** (MADR/ASAS/AR/ANPP), **judeţean şi local** - ca practică **permanentă** pentru **problemele păşunatului în păduri**, sub conducerea Prefectului.

4. • **Luarea deciziilor** să facă obiect de **descentralizare**, organele **agricole şi silvice judeţene să poată decide**, **împreună cu reprezentanţii asociaţiilor crescătorilor de animale, anual**, **condiţiile** în care **se va putea desfăşura activitatea de păşunat în fondul forestier** - ţinând cont de **particularităţile locale** (existând **mari diferenţieri** microregionale) şi de condiţiile climaterice (ex. ani de **secetă intensă**).

5. • La nivelul **central - agricol** şi **silvic**, să se instituie prevederi pentru abordarea, predilect în zonele de munte, a **sistemului agro-forestier**, promovat intens în cadrul Uniunii Europene, cu viziune **echilibrată, de durabilitate**.

Refacerea zootehniei montane va necesita, **inevitabil, 20-30** de ani până când s-ar putea produce, din nou, o „presiune zootehnică" asupra pădurii şi ar deveni necesare măsuri limitative.

• **Sistemul educaţional**, gimnazial şi profesional agricol (dorit a fi creat) din localităţile montane să **se adapteze specificităţii economiei, mediului şi modului de viaţă de tip montan**, cu accent pe domeniile agro-zootehnic, silvic, turismului rural şi protejării mediului. Rămâne de observat dacă la conceperea noului Cod Silvic se va ţine cont de asigurarea unui echilibru agro-forestier stabil, în zonele montane şi de interesele generale ale economiei montane.

Extrase din Codul Forestier - Franţa. Secţiunea I – Păşunatul

Art. R137-1/Decret nr. 88-273/1988

"Şeful serviciului.....stabileşte în fiecare an ..... **pădurile în care bovinele, ovinele, cabalinele, porcinele vor putea fi** aduse **la păşunat** fără să dăuneze refacerii şi conservării pădurilor.

• Condiţiile tehnice de **exploatare a păşunilor** şi condiţiile financiare sunt supuse, în fiecare departament, spre avizare unei **Comisii reunite** compusă din **3 reprezentanţi (silvici) şi 3 reprezentanţi ai crecătorilor de animale.**

Art. L-137-2

• Dacă animalele **autorizate în pădure** sunt găsite în loturi semincere sau plantaţii **executate de mâna omului de până la 10 ani (!), comisionarul este pasibil de pedeapsă."**

-------.-------

• În sprijinul celor de mai sus vine şi un citat din expunerea Vicepreşedintelui Academiei Române, preşedintele Secţiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice al Academiei Române şi preşedintele de onoare al Academiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice, distinsul şi **reputatul academician Cristian Hera, la dezbaterea naţională „Munţii României în perspectiva dezvoltării durabile 2014-2020**", ce a avut loc în **Aula Magna a Academiei Române** - cu o prezenţă numeroasă din sferele **academice, guvernamentale**, **politice** şi reprezentanţi pentru comunităţile montane - la **4 Decembrie 2013**, care-şi exprima **speranţa că "valoroasa zestre montană, pădurile, păşunile şi fâneţele naturale, sectorul zootehnic, vor deveni, împreună şi în deplină conlucrare, o prioritate naţională, creându-se astfel premizele stabilităţii şi siguranţei localităţilor şi populaţiei din zona montană, mai ales acum, la începutul Mileniului 3, când schimbările climatice la nivel global se manifestă din ce în ce mai alarmant, devenind un puternic factor de dezechilibru pentru menţinere unui mediu sănătos, în dezvoltarea durabilă a zonei montane**...."

„**Zona montană este o zonă de interferenţă a celor mai importante preocupări din domeniul agriculturii şi silviculturii - tezaur naţional al existenţei noastre, a celor mai autentice tradiţii şi valori spirituale şi este necesar** să adăugăm, cu grijă, **valoare** acestuia, **fără a periclita acumulările seculare realizate de către oamenii săi"**.

ALTE ELEMENTE CO-LEGATE DE DEZVOLTAREA MONTANĂ

• Probleme de competenţe şi diferenţieri în politicile pentru fermele mici şi mijlocii din zonele de munte şi cele din zonele de câmpie şi colinare.

CONSTRÂNGERI NATURALE şi "DREPTUL la DIFERENŢĂ"

Unele considerente generale

În agricultura României, în 2013 se evidenţiau 3 sisteme principale, cu evoluţii diferite:

1. Fermele mari - constituite după 1990, cu un total de cca. 6 mil. ha. terenuri agricole în zone cu fertilitate ridicată unde cca. 2000 fermieri deţin suprafeţe între 500 şi 70.000 ha., amplasate predilect în cele mai avantajoase zone de câmpie şi colinare. Aceste ferme aplică tehnologii agricole înalte pentru culturi vegetale intensive, bazate pe îngrăşăminte chimice, pesticide, mecanizare modernă şi sisteme industriale de creştere a animalelor, cu randamente productive înalte, dar cu efecte nefavorabile asupra mediului, a apei potabile şi cu rabat

privind calitatea produselor alimentare. Acest tip de ferme, care sunt în bună parte dependente de sistemul bancar, se încadrează în principiile globalizării. Prezintă un grad ridicat de risc în caz de crize economico-financiare sau de altă natură. Producţiile se realizează cu consumuri mari de energie convenţională şi cu forţă de muncă mult restrânsă, cu efecte defavorabile asupra mediului, apelor potabile şi biodiversităţii, inclusiv asupra calităţii produselor agroalimentare.

2. Fermele mici şi mijlocii din zonele de câmpie/colinare, a căror caracteristică o constituie bazarea pe culturi vegetale şi creşterea animalelor în sisteme semi-intensive sau semi-extensive. Acest tip de ferme care folosesc suprafaţa agricolă şi deţin animale, în număr de cca. 2,7 milioane[32], au o mare varietate de forme şi specializări (legumicultură, pomicultură, diverse specii şi rase de animale, apicultură, ş.a.), utilizează resursa proprie de îngrăşăminte organice, dar şi chimice şi pesticidele, putând realiza performanţe bune pe suprafeţe mai mici, cu consum redus de energie convenţională şi un tip de mecanizare de mai mică complexitate, cu utilizarea forţei de muncă familiale (adulţi dar şi bătrâni şi copii, după capacităţi). Sunt mult mai puţin dependente de sistemul financiar-bancar şi mai puţin expuse stărilor de criză, cu o mai bună capacitate de redresare post-crize. Calitatea şi garanţiile sanitare pentru produsele obţinute sunt în general mai bune, cu afectări moderate sau chiar fără afectări ale mediului.

Producţiile agroalimentare obţinute asigură mai întâi subzistenţa familiilor, precum şi disponibilităţi însemnate pentru comercializare. Vetrele de sat sunt, în general, comasate, cu acces la facilităţi edilitare. Dimensiunile mici ale unei însemnate părţi a terenurilor agricole aferente, cu parcele deseori dispersate şi mijloace financiare modeste, nu au permis o evoluţie satisfăcătoare în marea majoritate a cazurilor.

Tendinţa generală pentru eficientizarea acestui tip de „mică agricultură" vizează mărirea suprafeţelor medii la nivelul gospodăriilor/fermelor şi comasări ale acestora în parcele cât mai mari posibile. Datorită faptului că aceste ferme mici au fost supuse regimului de colectivizare forţată, în mentalul colectiv al agricultorilor persistă şi după 25 de ani de la abolirea colectivismului o reticenţă profundă faţă de ideea de comasare şi asociere. Încercările, numeroase, de determinare a fermierilor mici să treacă la comasări şi asocieri, se confruntă deseori cu o stare de refuz, mai ales în cazul persoanelor în vârstă, numeroase, care sunt şi proprietari.

[32] Sursa: Anchetă structurală în agricultură – 2005, Vol. I, Date generale INS-2006

Majoritatea terenurilor agricole din zonele de câmpie şi colinare au bună capacitate de producţie, încadrându-se în categoriile 1-2 de fertilitate.

3. Fermele montane, mici şi mijlocii, în număr de cca. 850.000, cu o suprafaţă agricolă de cca. 3 milioane ha., din care cca. 2,2 mil. păşuni şi fâneţe naturale, cu un grad ridicat de dispersie, ocupă versanţii montani până la altitudini ce depăşesc deseori 1.000m. Precaritatea căilor de acces şi altor elemente de infrastructură, fertilitatea scăzută a terenurilor agricole, în majoritate în grupele 3-4 şi chiar 5, pantele frecvente, multe accentuate, stările de izolare, posibilităţi limitate de mecanizare, care vizează în special tehnologia obţinerii fânurilor, temperaturile medii anuale mai scăzute, perioadele mai scurte de vegetaţie, alte elemente restrictive date de gradienţii naturali, conduc la un echivalent mediu câmpie-deal/munte, de cca. 1/3 sau chiar de 1/4. Producţia agricolă principală în zonele de munte din Carpaţii României este reprezentată de pajiştile naturale şi creşterea animalelor, mai ales a rumegătoarelor (ovine, bovine, mai puţine caprine, bubaline).

După experienţa tradiţională românească, ca şi după cea europeană, capacitatea de bună autogestionare a unei gospodării/ferme familiale montane, nu depăşeşte 30 ha. în condiţiile în care, în toată zona montană, fermele cu astfel de domenii sunt puţine (cca. 2000, în 2002)[33].

Agricultorii de munte posedă unele calităţi fizico-psihice esenţiale pentru munca pe care o depun (pante, aer rarefiat, rezistenţă la deplasările lungi şi pe pante accentuate), suportarea prelungită a stărilor de izolare, ş.a., precum şi cunoştiinţe tradiţionale multiseculare, strict necesare practicii agro-zootehnice montane. Încercările de transferuri de populaţie dinspre câmpie sau oraşe spre agricultura de tip montan, făcute în UE, în lume şi în România, nu s-au demonstrat a fi viabile. Nu se poate conta pe o revenire la agro-zootehnia montană a tineretului care a părăsit muntele migrând spre oraşe, în ţară sau emigrând – decât în prea mică parte, condiţionat de un complex de măsuri atractive şi sustenabile, care sunt şi costisitoare pentru stat.

În faţa acestor realităţi, soluţia se regăseşte în măsuri preventive intense şi eficiente care să vizeze co-interesarea agricultorilor încă activi şi să deschidă un orizont atractiv şi stabil pentru generaţiile tinere încă prezente în satele montane.

Coordonate istorice

Dreptul la diferenţă şi compensarea

[33] Analiză statistică realizată de Agenţia Naţională a Zonei Montane/MADR.

Până în 1950, timp de secole, agricultura României era dominată de proprietatea privată, în majoritate gospodării ţărăneşti mici şi mijlocii. Suprafeţele mari au reprezentat apanajul marilor latifundiari şi al domeniilor statului. Experienţa agricolă proprie, multiseculară, a fost completată, punctual, cu cunoştiinţe absorbite din experienţa occidentală, în special din Franţa, Germania şi în mai mică măsură din Elveţia şi Italia, ş.a.

Despre cât de ample erau cunoştiinţele agro-zootehnice în România interbelică, este suficient să se consulte manualele de agricultură şi mai ales Enciclopedia Agricolă, realizată de N. Filipescu, în perioada 1938-1942, pentru a se înţelege ce şcoală bună şi ce cunoştiinţe practice şi valoroase de agricultură destinate gospodăriilor ţărăneşti au existat în România până la colectivism.

În întreaga Europă occidentală, actuala formă de practică agricolă s-a clădit plecând de la fermele mici şi mijlocii, urmărindu-se cu perseverenţă, mai ales prin mijloace stimulative, mărirea suprafeţelor acestora şi comasarea în trupuri cât mai compacte şi mai aproape de locaţia stabilă a fermelor, a parcelelor. Un proces greoi şi îndelungat. În zonele de munte din UE-15, suprafaţa medie a ajuns la 18-20ha./fermă, dar în unele ţări, ca de ex. Italia, aceasta, în anul 2000, nu depăşeşte 7-8 ha. Un alt mare pas făcut în occident a fost cel al creării cooperativelor şi altor forme asociative, cu scopul principal al valorificării rentabile a producţiilor agricole (Anglia, Franţa, Elveţia, Italia, ş.a.).

Statele şi-au protejat ceea ce reprezintă o bază a existenţei acestora, producătorii agricoli, faţă de tendinţele agresive ale capitalismului monopolist, practicându-se un timp sistemul preţurilor minime garantate. Distincţia între agricultura zonelor de câmpie-deal şi agricultura montană a început, practic, după cel de al doilea război mondial, odată cu apariţia mijloacelor avansate de tehnică agricolă, a unui sistem de creditare şi subvenţionare, avatajos şi diferenţiat, prin legile muntelui (Italia-1973, Franţa-1985) sau alte prevederi juridice care au plecat de la recunoaşterea „dreptului la diferenţă" şi prin consecinţă la compensarea unor handicapuri (constrângeri) naturale, pentru care producătorii agricoli montani nu au nici o vină şi nici nu pot menţine activităţile agro-zootehnice şi traiul familiilor fără o susţinere specială.

• În legislaţia actuală a României, care vizează explicit zona montană, în special „Strategia dezvoltării durabile a zonei montane" (H.G. 1779/2004) şi „Legea Muntelui" (nr. 347/2004, cu modificările ulterioare) se recunoaşte starea de defavorizare prin handicapuri (constrângeri) naturale, ca şi importanţa specială a zonelor montane. Încă nu s-a formulat clar în actele normative „dreptul la diferenţă", din care să decurgă, ca obli-

gatoriu, dreptul la compensaţii echivalente, echilibrante faţă de zonele cu fertilitate şi condiţii generale mai favorabile, din agricultura de câmpie şi colinară. În cauză se află factorul esenţial, reprezentat de agricultori, crescătorii de animale montani, cu fermele acestora.

Devine de analizat atât necesitatea includerii „dreptului la diferenţă", prin amendament la „Legea Muntelui" sau chiar o propunere de prevedere în proiectul pentru noua Constituţie a României, aflată în curs de elaborare, în 2013/2014.

Raţiunea includerii „dreptului la diferenţă" pentru producătorii agricoli montani chiar în noua Constituţie sau cel puţin în textul „Legii Muntelui" decurge din aspectul că zona montană a României ocupă o treime din teritoriul naţional, iar constrângerile naturale, unele foarte severe, sunt de natură perenă iar agricultorii/crescătorii de animale, din cele cca. 3.560 sate montane, se vor confrunta permanent cu aceleaşi probleme dificile.

• O „politică montană", generală, în ţările muntoase occidentale, a vizat consolidarea fermelor montane prin ameliorarea structurilor agricole şi a infrastructurilor, adaptarea învăţământului, dezvoltarea agroturismului şi turismului rural montan, alte externalităţi pozitive, statele având un scop bine definit: menţinerea agriculturii şi agricultorilor montani, cu ocuparea spaţiului montan până la altitudinile posibile şi evitarea depopulării, a deşertificării umane în munţi, din raţiuni economice, sociale, culturale şi nu în ultimul rând, din motive strategice militare. După crearea Uniunii Europene prin Comisia Europeană această atitudine, în viziunea lărgită a „zonelor defavorizate", s-a menţinut, practicându-se un sistem de subvenţii compensative, completate cu eforturile naţionale, care au permis evitarea în măsură semnificativă a pericolului deşertificării umane a zonelor de munte.

Exemple notabile, modele de urmat, se regăsesc mai ales în Austria, Elveţia, Italia, dar şi în unele ţări din UE-27, ca Slovenia şi chiar Polonia.

În România:

După 1950, când s-a introdus, forţat, sistemul colectivist şi etatist, după modelul sovietic, agricultura a luat o altă înfăţişare:

- unităţile de stat (IAS-urile) şi institutele şi staţiunile de cercetări agricole;

- CAP-urile - care au cuprins integral zonele de câmpie şi colinare;

- gospodăriile ţărăneşti, din zonele colectivizate, reduse la suprafeţe minime, de cca. 250m^2, pentru consumul familial.

Notă discordantă a făcut agricultura (zootehnia) zonelor de munte, care a rămas necolectivizată, cu gospodării private, de tip tradiţional.

În paralel cu această mare reformă agricolă, s-a produs şi o reformă profundă a sistemului de învăţământ, vizând atât învăţământul superior, cât şi cel mediu şi profesional.

Întreg acest tip de învăţământ agricol a fost aservit exclusiv practicării marii agriculturi, pe suprafeţe mari, comasate, bazate pe marea mecanizare şi chimizare, respectiv pe creşterea animalelor în sistem industrial şi semi-industrial.

Cercetarea ştiinţifică a luat acelaşi curs, prin institute şi staţiuni de cercetare de diverse tipuri, cu un vast câmp de experimentare. Cadrele didactice universitare, profesorii liceelor agricole, inginerii agronomi şi zootehnişti, economiştii agrari, cercetătorii, fără excepţie au fost formaţi, exclusiv, pentru marea agricultură de tip intensiv, pentru zootehnia de tip industrial, pentru marea mecanizare, acţiunile practice desfăşurându-se pe suprafeţe mari, respectiv în ferme şi complexe industriale de creştere a animalelor, de stat sau colectiviste. Neîndoielnic, sub aspect tehnic şi economic, cercetătorii, specialiştii agricoli, cadrele didactice, au atins rezultate şi performanţe notabile, în condiţiile date, de natură politică.

• Pentru mica agricultură-ţărănească din zonele de câmpie/deal, nu a existat, nu a fost permisă, nici un fel de preocupare, subiectul fiind „tabu", iar pentru agrozootehnia montană, necolectivizată, atât de diferenţiată, cu atât mai puţin, tendinţa politică declarată fiind cea de colectivizare şi a acestor zone, într-un final, nedefinit clar.

• Totuşi agricultorii, ţăranii tineri din zonele colectivizate au beneficiat din plin de şcoli profesionale, licee agricole, de cursuri agrozootehnice pe de o parte, iar pe de altă parte, nevoiţi să lucreze zilnic în cadrul CAP-urilor şi IAS-urilor, staţiunilor de mecanizare agricolă şi staţiunilor de cercetări, şi-au însuşit, la general, cunoştiinţele practice de agricultură modernă, care însă nu-şi găseau decât foarte puţin câmp de aplicare în cadrul micilor proprietăţi individuale, de cca 250m^2 teren agricol, la care aveau dreptul.

• În zonele de munte, întreaga practică agrozootehnică s-a bazat pe tradiţii, unele deosebit de valoroase, vizând utilizarea economică a florei pajiştilor naturale, pe baza îngrăşămintelor organice. O altă lume, cu alte reguli. Statul comunist nu a stimulat nici adaptarea învăţământului la condiţiile profund specifice, net diferite tehnologic şi ca performanţe posibile, din zonele montane, nici cercetările ştiinţifice, nici modernizarea structurilor agricole de bază, în speţă mica mecanizare, igienizarea grajdurilor, tehnologia îngrăşămintelor organice şi nici formele asociative menite să

amelioreze veniturile fermierilor-crescătorilor de animale, privaţi. Au fost exercitate şi ”presiuni” asupra agro-zootehniei montane, fie prin extinderea chimizării cu utilizarea îngrăşămintelor azotoase care au forţat producţia vegetală a unor soluri fragile, semi-epuizând rezerva de humus în termen scurt, cu adaos de aciditate şi schimbări majore negative în structura florală, mai ales a păşunilor montane, concretizate cu scăderea substanţială a leguminoaselor valoroase (ex. trifoiurile) şi înmulţirea unor graminee cu multă celuloză – ceea ce nu se producea prin utilizarea corectă a îngrăşămintelor organice produse de animalele rumegătoare (ovine, caprine, bovine).

Supravieţuirea acestui tip de mică agricultură montană s-a datorat în proporţie însemnată şi existenţei a numeroase locuri de muncă (minerit, forestieri, construcţii, industrii) şi cumulării condiţiei de salariat cu cea de crescător de animale, cu un mare aport al întregii familii (femei, bătrâni, copii). Se iau în calcul unele elemente de protecţie socială privind costurile mici ale energiei electrice, carburanţilor, unele alimente de bază şi cele privind sănătatea şi educaţia, care a fost realizată până în 1989.

După 1990:

Destructurarea masivă a marii agriculturi din CAP-uri şi IAS-uri şi retrocedarea proprietăţilor agricole au determinat noutăţi de mare amploare.

Concentrarea atenţiei şi a fondurilor disponibilizate a vizat formarea fermelor mari, unele foarte mari, adevărate latifundii de peste 10.000 ha. şi chiar mai mult, limita superioară fiind de cca. 70.000 ha.

Structurile administrative şi tehnice agricole au fost aservite (prioritar şi accentuat) acestui scop, care răspunde şi principiilor productivităţii, rentabilizării şi direcţiilor mondializării din agricultură, prin chimizare, marea mecanizare, sisteme industriale de zootehnie, intensive, performante, dar cu cel puţin 4 elemente negative încorporate:

1. reducerea, radicală, a nevoii de forţă de muncă rurală (unde ceea ce se realiza cu cca. 1000 de agricultori astăzi se obţine cu doar cca. 50. Nimeni nu dă însă un răspuns cu privire la ceea ce se întâmplă cu restul de cca. 950 agricultori activi şi familiile lor, care în oraşele dezindustrializate nu mai găsesc locuri de muncă, iar soluţia emigrării are limite, din ce în ce mai restrânse în condiţiile crizelor economice, de nivel european sau global;

2. efectele negative ale agriculturii industriale supraintensivizate asupra mediului, atât asupra apei freatice cât şi privind calităţile productive ale solurilor supuse epuizării capacităţii fertile;

3. nivelul cantitativ crescut al producţiilor, cu consumuri ridicate de energie convenţională, dar cel calitativ mai scăzut faţă de ce se poate obţine în „mica agricultură";

4. efectele chimizării intensive, cumulate în timp, asupra sănătăţii consumatorilor, apariţia de noi maladii sau de rezistenţe la tratamente, atât în sectorul vegetal cît şi în cel animal (ex.: „Boala vacii nebune", endemii şi epidemii, aflatoxinele, ş.a.).

• Atitudinea oficială din ultimii 20 ani faţă de nevoile fermelor mici şi mijlocii ţărăneşti, cca. 3,5 milioane în total (câmpie+deal+munte), a fost cu mult sub nivelul minimal necesar. A trebuit să apară crizele economice, cu port-drapelul crizei alimentare şi cu spectrul creşterii demografice, majore, pentru ca să se înţeleagă faptul că fermele mari sunt cele mai expuse, dependente în mare măsură de sistemul financiar-bancar, iar falimentul unei astfel de ferme atrage după sine consecinţe grave asupra stării de sărăcie a populaţiei din apropiere. De altfel, cercetarea a evidenţiat faptul că în arealul fermelor mari se înregistrează cele mai înalte cote de sărăcie la nivelul comunităţilor (Acad. I.P. Otiman/2012[34]). Fermele mijlocii şi mai mici au o capacitate mult mai mare de rezistenţă şi de regenerare post-crize, producând hrană cu cele mai mici consumuri de energie, de calitate mai bună şi, extrem de important, asigurând numeroase locuri de muncă în mediul rural, reducând astfel semnificativ „presiunea" asupra şomajului urban.

Este de reţinut de altfel şi aspectul că din experienţa ultimelor două războaie mondiale, primele distruse au fost marile latifundii. Întreaga refacere post-belică, evitarea înfometării poporului român s-a datorat în cea mai mare măsură gospodăriilor mijlocii şi mai mici.

În plus fermele mici au capacitatea de a realiza o agricultură diversificată, cu consumuri reduse de energie petrolieră, iar calitatea produselor agroalimentare, inclusiv prin sisteme ecologice, este superioară, cu garanţii sanitare crescute şi efecte minime de poluare a mediului, cu respectarea anumitor reguli.

• În acest ansamblu, sub aspectul calităţii alimentelor şi garanţiilor sanitare, laptele, carnea, fructele, ce se obţin din gospodăriile montane, în condiţii de chimizare „zero" şi de garanţii ecologice şi prin aportul poliflorei pajiştilor naturale, reprezintă performanţe calitative şi în fapt, şansa unică a agro-zootehniei montane, care nu poate concura, la volum, cu zonele de câmpie şi colinare.

[34] "Structura agrară actuală a României o mare (şi nerezolvată) problemă socială şi economică a ţării/IEA/AR

Despre competenţele agricole, în 2013

Este o realitate faptul că timp de câteva generaţii, după 1950 - până în 1989, întregul sistem de învăţământ şi cercetarea ştiinţifică au fost canalizate pentru marea agricultură şi zootehnia de tip industrial - cercetătorii, specialiştii agricoli, realizând performanţe recunoscute, dar pentru acest sistem.

Când în 1990 - profesorii universitari, conferenţiarii, şefii de lucrări din învăţământul universitar agricol, „fabrica de specialişti", au fost nevoiţi, brusc, să se adapteze la o nouă realitate, cu schimbări majore, este de înţeles dificultatea. Practic, profesorii au continuat să predea „ceea ce ştiau", adică tot marea agricultură, iar generaţiile de studenţi, viitori specialişti agricoli, şi-au însuşit în mod dominativ tot cunoştinţele pentru marea agricultură, marea zootehnie, marea mecanizare, chimizare, ş.a. - caracteristice marilor ferme.

Pentru mica agricultură, dar mare prin numărul celor cca. 2,7 mil. ferme familiale din zonele de câmpie şi colinare, sistemul de învăţământ nu a fost adaptat şi a rămas aproape în aceeaşi situaţie şi în 2014. Prin reflecţie, şi competenţele administraţiei agricole şi la nivel politic, au fost cantonate tot în sfera marii agriculturi, spre comasări şi suprafeţe mari. Lumea ştiinţifică, cu mulţi cercetători valoroşi, dar de vârstă înaintată, a rămas cu competenţe înalte, dar tot pentru marea agricultură, un efort de revenire spre mica agricultură, diferenţiată pentru zonele de câmpie-deal şi zonele montane, fiind dificilă sau cu neputinţă.

• De 22 ani, în mai toate ocaziile, „sloganul" este „comasarea terenurilor şi asocierea agricultorilor".

Ambele au raţiuni, dar această cerinţă devenită aproape obsesie, nu reuşeşte să găsească rezonanţa dorită la nivelul ţărănimii din România. După două decenii de insistenţe, nu s-a reuşit decât foarte puţin semnificativ – raportat la mărimea sectorului agricol al României. În mentalul colectiv al ţărănimii române, ideea de comasare a terenurilor, de asociere prin comasare de suprafeţe la nivel de producţie, crează imaginea fostelor CAP-uri şi astfel de soluţii sunt respinse din start. Probabil că va mai dura 2-3 decenii până când ţăranii, micii fermieri se vor „deschide" larg spre idei asociative, spre crearea cooperativelor de tip occidental, un mijloc important fiind crearea de modele de succes, bine asistate. Este deosebit de semnificativ faptul că după „lecţia" învăţată datorită crizei economico-financiare recente, Comisia Europeană, în noua PAC, înţelegând rolul complex, economic, social, cultural şi privind protecţia mediului agricol pe care îl au fermele mijlocii şi mai mici, s-a orientat spre începerea susţinerii acestei agriculturi, inclusiv în zo-

nele cu constrângeri naturale, cele montane în primul rând, cu relevanţă specială pentru ţările Sud-Est-europene şi desigur pentru România.

Întrebarea este „cât suntem de pregătiţi pentru acest tip de mică/mijlocie agricultură? Care sunt priorităţile?".

• Practic, după 1990, o iniţiativă „de pionierat" care a vizat mica agricultură privată a fost crearea „Comisiei Zonei Montane din România", continuată cu „Agenţia Naţională a Zonei Montane" - în cadrul MADR - structuri create însă pentru specificul accentuat al agriculturii de tip montan, cu „Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi" de la Vatra Dornei şi Institutul de Montanologie-Cristian, Sibiu, al ASAS. Ministerul Agriculturii nu a continuat însă susţinerea necesară, au avut loc câteva restructurări succesive cu mari reduceri de personal şi în 2009 s-a grăbit desfiinţarea acestor instituţii, paradoxal tocmai când se pregătea o reorientare radicală la nivelul Comisiei Europene. Este o consecinţă a unor interese de grup, dar şi a stării de lipsă de competenţă pentru specificul agro-economic montan, la nivelul conducerilor agriculturii, cu prea dese schimbări, aspect care poate provoca catastrofe în economie agro-montană.

• Faptul că recent (2012), conducerea MADR, mai ales graţie eforturilor academice şi ale societăţii civile (prin Forumul Montan din România), a confirmat public optarea pentru un „Subprogram tematic pentru zona montană", care include reconstrucţia Agenţiei Zonei Montane şi CEFIDEC Vatra Dornei şi posibilitatea absorbirii unor importante fonduri europene, complementare, la nivel de cca. 20%, a reprezentat o promisiune ce se spera să fie materializată cât mai curând[35].

• Experienţa acumulată prin eforturile şi activităţile desfăşurate pentru zona montană, în perioada 1990-2010, pot dobândi valoare şi pentru fermele mici şi mijlocii din zona de câmpie, colinară şi submontană, cu selectarea şi adaptarea la specific, ce se impun.

Astfel, crearea de ferme-pilot, de ferme-pedagogice, de dimensiuni şi orientări diverse, sistemul de formare profesională, unele forme asociative (ca Federaţia Agricultorilor de Munte-Dorna sau Asociaţia cooperatistă Ardan - din comuna Şieu-Bistriţa/Năsăud, Asociaţia Crescătorilor de Animale Farcaşa – jud. Neamţ, Asociaţia Crescătorilor de Animale "Suhardul", comuna Ciocăneşti, jud. Suceava, ş.a.), modul de

[35] Dar în pofida tuturor aşteptărilor, în ianuarie 2014, MADR decide să nu includă în proiectul pentru noul PNDR 2014-2020 un "Subprogram tematic pentru zona montană" – pregătit prin FMR, în valoare de 584 mi. Euro (cca. 7% din fondurile prevăzute pentru Pilonul II).

aplicare a unor subvenţii pentru mica mecanizare, soluţiile pentru învăţământul profesional agro-montan, ş.a., constituie o experienţă care îmbină tradiţionalul cu modernul, în condiţiile concrete din România perioadei 2014-2020 şi mai departe.

• O adevărată reformă (de conţinut) ar deveni necesar să se producă de la bază, adică începând cu învăţământul gimnazial şi tehnic-profesional mediu până la cel universitar, inclusiv în cercetarea ştiinţifică, în sensul unei adaptări pentru sistemul fermelor mici şi mijlocii, cu diferenţierile regionale ce se impun, particularizarea zonei montane fiind o cerinţă obiectivă generată de caracteristicile naturale şi experienţa tradiţională.

Indiferent cât de mult efort este necesar, această revenire la un alt tip de agricultură decât cea a marilor suprafeţe, este o urgenţă, în cauză fiind cca. 3,5 milioane de exploataţii agricole şi cca. 40% din populaţia României.

O consecinţă necesară este reprezentată de nevoia de adaptare „din mers" şi a structurilor administrative, centrale şi locale, ca şi a sferei politicului, la o mare şi clară realitate, cu perspective durabile.

• Dacă această mare forţă agricolă (a câtorva milioane de agricultori cu ferme mici şi mijlocii, cca. 1/3 din populaţia României), proprietarii de drept, în 23 ani, nu au optat pentru comasări şi asocierea cu terenurile agricole, este cazul şi timpul să se înţeleagă nevoia adoptării unor alte strategii adaptate la realitate şi nu la „intenţii", care să rezoneze în acest mare sector.

Va trebui să se revină la vasta experienţă agricolă interbelică, la gândirea, experienţa şi metodologia unor mari înaintaşi (ca Gheorghe Ionescu Şişeşti şi Dimitrie Gusti sau Ion Ionescu de la Brad) care au ştiut să gândească pentru gospodăriile ţărăneşti, cărora astăzi le spunem "ferme familiale", ce reprezentau realitatea dominantă a acelor timpuri.

• Ameliorarea structurilor agricole adaptate fermelor mici şi mijlocii şi stărilor naturale (în cazul muntelui şi nu numai la munte), ca o primă etapă, în paralel cu asocierea agricultorilor, nu atât la nivel de producţie, prin uniri de suprafeţe, ci mai ales la nivel de colectare şi valorificare a produselor agro-alimentare proprii şi stimularea acelei forme de comasare care vizează evitarea diseminării terenurilor, aducerea acestora cât mai aproape şi lărgirea mărimii parcelelor dispersate (în cadrul aceleaşi proprietăţi), a aceleaşi ferme, cu tendinţa de a se mări, treptat, numărul fermelor mijlocii cu caracter comercial, pe cale naturală (căsătorii, schimbări, cumpărări, ş.a.).

• Asocierea producătorilor, prin comasări ale terenurilor agricole (la nivelul producţiei) este realist să fie lăsată la libera alegere a fermie-

rilor, pentru că într-un mod se văd lucrurile în Bărăgan sau Câmpia Dunării şi cu totul în alt mod în zonele colinare şi submontane şi cu atât mai mult în zonele de munte.

Este un proces de „maturizare" care cere timp şi nu trebuie şi nici nu poate fi grăbit fără voinţa proprietarilor de drept. Şi în Europa occidentală, procesul măririi suprafeţelor medii ale fermelor a fost îndelungat, la nivel de multe decenii.

CONFLICTE de INTERESE:

• Între realităţile anilor 2012/2013 constatăm existenţa şi a unor tipuri de conflicte de interese în domeniile agriculturii.

• Un prim conflict de interese se regăseşte între marile ferme care s-au dezvoltat şi deţin capacitatea de rentabilizare şi autoreproducere şi sectorul fermelor mici şi mijlocii, foarte slab susţinut în ultimii 22 ani de democraţie.

Inevitabil, în cadrul orientărilor de nivel mondial şi a noii PAC, sprijinul financiar pentru fermele mari şi foarte mari se va diminua şi va creşte substanţial sprijinul pentru fermele mici şi mijlocii. Un prim semnal a venit din partea ONU – care a declarat anul 2014 ca "an al fermei familiale".

• Alt conflict de interese, care a putut fi obsevat chiar în perioada de pregătire pentru noul PNDR (Reţeaua Naţională de Dezvoltare Rurală) desfăşurată în 2012, se regăseşte între mica agricultură din zonele de câmpine şi colinare şi agrozootehnia montană. Aceasta din urmă nu poate concura la volumul producţiei şi la rentabilitate cu zonele de înaltă fertilitate, singura şansă devine calitatea eco-bio-montană a produselor agroalimentare. Şi de aici şi diferenţierea subvenţiilor prevăzute în cadrul noii PAC şi noului PNDR 2014-2020 şi probabil şi în continuare. Totodată, sistemul de organizare, nivelul competenţelor şi numărul mare de specialişti agricoli, sunt incomparabil mai adaptate şi mai puternice pentru cazul zonelor de câmpie şi colinare, faţă de zonele de munte care sunt mult mai fragile şi în acest segment.

• Un al treilea conflict de interese, deosebit de acut, se manifestă între fermierii mici şi mijlocii, ci "transformatori" şi faţă de intermediarii, care se interpun între producători şi „transformatorii alimentari", aspecte ce conduc la politici de monopol şi la preţuri adeseori derizorii pentru materiile prime (lapte, carne,ş.a.).

• Un al 4-lea conflict de interese îl constatăm între „transformatori" şi reţelele marilor structuri comerciale, care au tendinţa de a oferi preţuri cât

mai mici pentru produsele achiziţionate şi de a-şi stabili adaosuri comerciale exagerate, artificial, suportate de veriga finală, consumatorii.

• În acest mod, inechitatea, suferinţa şi noi riscuri se regăsesc la cele două capete: producătorii şi consumatorii.

Atenuarea (minimizarea) acestor conflicte de interese trebuie să facă obiect constant al politicii agroalimentare, la nivel de stat, prin pârghii concepute în acest scop.

• Un element esenţial îl constituie nevoia unui sistem organizatoric care să evite lanţul de intermediari spoliatori, extrem de nociv astăzi şi organizarea producătorilor în asociaţii cooperatiste, care să vizeze colectarea, depozitarea, transformarea şi valorificarea produselor agroalimentare (vegetale şi animale), în sistem propriu, cu maxim de valoare adăugată şi de profit, care să se resimtă consistent la nivelul producătorilor agricoli, al crescătorilor de animale şi să producă efectul consolidării şi sustenabilităţii fermelor familiale.

• Pentru zona montană, separarea producţiei de calitate înaltă, eco-bio-montană şi organizarea producătorilor în asociaţii de tip cooperatist, cu dotări proprii de colectare şi transformare (a cărnii, laptelui, fructelor, ş.a.) suficient de mari, de nivel intercomunal, pentru a putea face faţă cerinţelor pieţii (volum, continuitate tot timpul anului, garantarea calităţii şi siguranţei alimentare) şi cadrului concurenţial, sunt probleme esenţiale.

O abordare raţională şi prevenitoare este necesar să se manifeste prin creşterea preţurilor la materiile prime (lapte, carne, ş.a.), prin sporirea veniturilor fermierilor, ca factori de bază a statului, care muncesc din greu pentru a produce hrană, atât pentru ei, cât şi în interesul populaţiei urbane.

Cu o astfel de orientare, se mai poate spera că se vor putea obţine atât punerea în valoare a resurselor, cât şi sustenabilitatea unui sistem agricol sănătos şi durabil.

Concluzii

• Prin noua Politică Agricolă Comună pentru 2014-2020, Comisia Europeană s-a orientat clar spre susţinerea fermelor mijlocii şi mai mici, aspect extrem de important, ce se regăseşte, incipient şi în noul PNDR, 2014-2020.

• Se impune o adaptare generală şi concentrarea atenţiei spre acest tip de „mică agricultură”, dar care este mare prin existenţa celor cca. 3,5 milioane de exploataţii de dimensiuni mici şi mijlocii, reprezentând o adevărată „putere agricolă” şi garanţia cea mai înaltă de durabili-

tate, cu efecte multiple şi benefice sub aspect economic şi social, inclusiv prin reducerea ratei şomajului şi al ocupării forţei de muncă, sub aspect cultural-tradiţional şi privind protejarea mediului, utilizarea intensificată a energiilor reproductibile.

Aceste adaptări se cer făcute „din mers", de la bază:

- la nivel de învăţământ, de toate gradele; la nivel ştiinţific; la nivel administrativ şi la nivel politic, cu programe specifice, multianuale.

• Ideile comasărilor şi asocierilor, la nivel „de producţie", nu-şi au relevanţa dorită şi continuă să fie respinse de o masă mare de fermieri mici şi mijlocii. Insistenţele pe această direcţie reprezintă un obstacol în calea dezvoltării agricole care să coincidă cu aspiraţiile şi mentalităţile dominante în rândul populaţiei rurale din România, cu accente ample în zonele montane.

• O orientare cu şanse de reuşită va fi necesar să vizeze întărirea/modernizarea structurilor agricole adaptate micii agriculturi (cu diferenţierea zonelor cu constrângeri naturale) şi crearea şi dezvoltarea formelor asociativ-cooperatiste la nivelul colectării-transformării şi valorificării produselor agroalimentare, cu combaterea factorilor intermediari şi ameliorarea substanţială a veniturilor fermierilor (aspect determinant).

• Pentru zonele de munte, marcate de constrângeri naturale, se impun politici „de compensare" având la bază „dreptul la diferenţă" şi înaintarea prin punerea în valoare a calităţii superioare a produselor agroalimentare de tip „eco-bio-montan" şi a unor "externalităţi pozitive" specifice ruralului montan.

• O evoluţie durabilă a agriculturii României impune asigurarea unei stări de echilibru între principalele forme, care s-au conturat:

- fermele mari, care s-au consolidat şi au atins limite;

- fermele mijlocii şi mai mici din zonele de câmpie şi colinare, mult rămase în urmă;

- fermele montane, cele mai fragile şi ajunse la un grad ridicat de risc de dispariţie fără alternative de înlocuire, devenind element de prioritate, deoarece abandonul agro-zootehnic generează penurie de îngrăşăminte organice, aspect fundamental – întrucât se degradează structura furajeră valoroasă a pajiştilor montane, insidios şi în termen scurt (fenomenul natural de resălbăticire apare în 7-8 ani de discontinuitate). Refacerea florei furajere valoroase – necesită existenţa agricultorilor montani tineri, iar speranţa reîntoarcerii la agricultura montană a celor plecaţi este qvasi-iluzorie.

• O adaptare, generală, la aceste realităţi şi tendinţe, va putea constitui sursa de siguranţă pentru sustenabilitate şi valoare adăugată, un aport însemnat (în hrană) pentru evitarea/combaterea crizei alimenta-

re şi o condiţie pentru evitarea perpetuării sărăciei şi a altor fenomene sociale negative.

ŞTIINŢA ROMÂNEASCĂ şi MUNŢII

Până în 1990 cercetările ştiinţifice privitoare la zonele montane s-au cantonat prin excelenţă în sferele geografiei, geologiei, biologiei, silviculturii, hidrologiei, etnografiei, ş.a. În domeniile economiei agro-zootehnice montane, o activitate de bază, cercetările au fost foarte rare sau nu s-au întreprins în perioada 1945-1989 - cauza principală fiind dezinteresul şi obturitatea politică vizând împiedicarea dezvoltării sectorului privat al agriculturii specifice zonelor montane necooperativizate.

După 1990 – prin Comisia Zonei Montane din România/Agenţia Naţională a Zonei Montane, s-au luat iniţiative, între care înfiinţarea în 1991 a Institutului de Montanologie, Cristian-Sibiu, angrenarea unor universităţi şi prin iniţiativele neguvernamentale ale Forumului Montan din România. Este însă de consemnat aspectul că pe ansamblu, cercetarea agro-montană a fost şi este mult prea slab alimentată faţă de nevoile, mari, din acest domeniu mult rămas în urmă.

Multiple iniţiative se conturează prin lucrări de cercetare multidisciplinară ce au fost întreprinse prin eforturile Forumului Montan din România, care a îmbinat la cele 10 Conferinţe naţionale (2005-2014) – acţiuni de conştientizare, sensibilizare, lobby şi promovare cu adevărate seminarii ştiinţifice, în cadrul cărora s-au prezentat peste 100 lucrări cu fond ştiinţific (exemplificări la pag. 110?).

Eforturi ale cercetării ştiinţifice-montane – pe cale instituţională.

Preocupări intense pentru protecţia populaţiei şi mediului montan şi pentru dezvoltarea durabilă au existat şi continuă să se desfăşoare şi pe linie ştiinţifică instituţională.

La sesiunile ştiinţifice anuale ale Institutului de Cercetare-Dezvoltare pentru Montanologie-Cristian, Sibiu/Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice ”Gheorghe Ionescu-Şişeşti” – s-au prezentat numeroase lucrări, cu rezultate de cercetare, publicate în volume şi au avut loc multiple dezbateri şi demonstraţii practice – cu implicarea directă a ICDM-Cristian, Sibiu.

Şi Institutul de Cercetare-Dezvoltare pentru Pajişti-Braşov şi cele 4 Universităţi de Ştiinţe Agricole şi Medicină Veterinară (Cluj, Iaşi, Bucureşti, Timişoara) şi alte universităţi (Universitatea din Craiova, Universitatea ”Lucian Blaga” – Sibiu, Universitatea ”Valahia” – Târgovişte) au început să acorde atenţie acestui vast şi complex domeniu de cercetare inter şi pluridisciplinară denumit ”montanologie”. S-au finalizat şi teze de doctorat, unele fiind în curs de finalizare.

În 1997 şi în 2014, la Academia Română s-au organizat dezbateri naţionale consacrate Carpaţilor României – cu amplă participare academică, guvernamentală şi politică.

În Decembrie 2008, Academia Română aprobă înfiinţarea Centrului de Economie Montană – "CEMONT " în cadrul Institutului Naţional de Cercetări Economice "Costin C. Kiriţescu" – fiind prima entitate ştiinţifică destinată special zonelor de munte din istoria Academiei Române.

În anul 2012 CEMONT accesează un proiect POSCCE în valoare de cca. 7 mil euro, pentru crearea infrastructurii de cercetare a Centrului de Economie Montană într-una dintre cele mai reprezentative zone montane din Carpaţii României, la Vatra Dornei, în judeţul Suceava, obiectiv aflat în plină construcţie, în 2014. Centrul de Economie Montană, prin cercetători asociaţi, în primă fază, a organizat 3 sesiuni ştiinţifice (2012, 2013, 2014) la care s-au prezentat 60 lucrări, ultimele fiind publicate în primele două volume din "Revista de Montanologie" (bilingvă), prima cu această denumire din România şi Europa, o caracteristică fiind abordarea muntelui în viziune complexă, inter şi pluridisciplinară.

● O selecţie din lucrările prezentate şi publicate este edificatoare:

1. T. Maruşca, N. Dragomir – "Pajiştile montane şi rolul lor multifuncţional".

2. Gh. Mencinicopschi – "Calitatea alimentului – o abordare holistică".

3. C. Bucur – "Disoluţia unui ecosistem şi dispariţia unei etnoculturi (păstoritul momârlanilor din Valea Jiului)".

4. V. Avădanei, L. Latu – "Adaptarea viziunii montane naţionale la orizonturile Europa 2030, 2040, 2050".

5. A.T. Bogdan, I. Ipate, G.F. Tobă – "Noi abordări eco-bio-geoeconomice în cercetarea ştiinţifică montanologică".

6. M. Bocănici – "Studiu de caz privind impactul măsurii 141 "Sprijinirea fermelor agricole de semi-subzistenţă" asupra gospodăriei ţărăneşti din zona montană".

7. L. Cojocariu, A.B. Borozan, D.M. Bordean, N.M. Horablaga, C. Bostan – "Evaluarea oportunităţilor oferite de munţii Zarandului".

8. R. Ilie – "Problemele complexe ale vieţii de munte au nevoie de soluţi multi şi interdisciplinare din partea cercetării. De unde luăm banii?".

9. R.C. Creţu – "Propuneri privind clasificarea pensiunilor agroturistice montane".

10. Gh. Ionaşcu – "Strategia Uniunii Europene pentru regiunea Dunării (SUERD) şi Carpaţi".

11. I. Plăiaş – "Dinamica fenomenelor demografice în zona munţilor Apuseni".

12. M. Rusu – ”Aspect privind păstoritul în munţii Cindrel”.

13. I. Jelev, V. Jelev – ”Apa şi zona montană”.

14. R. Rey – ”Componente esenţiale pentru o ”Strategie multianuală destinată Carpaţilor României – Orizont 2040”.

15. R. Gruia – ”Memento montanologic: apa în Carpaţi. Apa din Carpaţi.”

16. I. Cotârlea – ”Managementul integrat al siturilor Natura 2000, munţii Făgăraş şi Piemontul Făgăraş”.

17. D. Ungureanu – ”Turismul rural montan între deziderate, provocări, realităţi.

18. A.R. Rey – ”Orientări strategice naţionale pentru dezvoltarea durabilă a zonei montane defavorizate (2014-2020)”.

19. I. Cucoş, I. Antonescu, I. Alecu – ”Gospodăria energetic activă. Premiza dezvoltării economice a zonelor montane din România”.

20. M. Gheorghe, A. Chiriac – ”Patrimoniul spiritual. Continuitatea tradiţiei în spaţiul rural românesc şi distribuţia unităţilor de pedopeisaj montan”.

21. C.M. Gherman – ”Pădurile montane – un patrimoniu mondial. Despăduririle – o ameninţare pentru viitor.

22. R. Rey, A. Fiţiu, L. Latu, I. Agapi, P. Cătineanu – ”Concept de Proiect: ”Subprogram tematic pentru zona montană”.

23. I. Plăiaş – ”Consideraţii privind structura pe vârste a populaţiei din zona munţilor Apuseni”.

24. G. Săvoiu – ”Un proiect transfrontalier al unui program european de turism montan intitulat ”Renaşterea transhumanţei carpatice” şi soluţii de recunoaştere a acesteia în patrimoniul cultural al UNESCO”.

25. T. Marusca – ”Cercetări preliminare asupra gradienţilor naturali şi socio-economici montani pentru stabilirea pe baze ştiinţifice a subvenţiilor agricole în funcţie de altitudine şi alte handicapuri”.

26. V. Avădanei – ”Edumontan – Concept de pregătire a resurselor umane din zona montană pentru dezvoltare competitivă”.

27. R. Gruia – ”Gastroturismul – un factor de atractivitate pentru dezvoltare economică a zonei montane.”

28. L. Cojocariu, A.B. Borozan, D.M. Bordean, N.M. Horablaga, C. Bostan – ”Tradiţii pastorale în munţii Almăjului. Studiu de caz”.

29. L. Latu, V. Avădanei – ”Cum pot contribui asociaţiile neguvernamentale la realizare obiectivelor Uniunii Europene – Experienţă şi relevanţe economice şi sociale prin Filiala Neamţ a Forumului Montan din România”

30. A. Popescu – ”Zone gri în evaluarea resurselor locale pentru dezvoltare la nivelul localităţilor montane”.

31. I. Cucoş – ”Casa montană energetic activă. Concepere şi proiectare.”

32. C. Bucur – ”Oicumena carpatică – matrice a gestării şi cetate a apărării etno-identităţii şi libertăţii poporului român.”

Specificitatea accentuată a modului de desfăşurare a activităţilor umane în zonele montane, sub aspectul economiei agro-zootehnice şi altor domenii, a modului de viaţă din satele montane, este profund marcată de condiţiile naturale – de la fertilitatea slabă a solurilor şi existenţa pantelor, regimul climatic sever şi stări de izolare, la necesitatea unor eforturi fizice intense şi permanente impuse inevitabil de mediul de existenţă.

Se adaugă o mare diversitate de situaţii datorate mediului dar şi tradiţiilor locale, economice şi culturale, altor influenţe.

Toate aceste aspecte specifice, se cer bine cunoscute şi interpretate prioritar conform intereselor naţionale pe termen îndelungat, pentru a se putea face o planificare a viitorului cât mai benefică populaţiei şi mediului, conservând ceea ce este valoros şi adăugând selectiv, elementele de modernizare, de inovare, care se potrivesc muntelui şi asigură starea de sustenabilitate.

În esenţă, pentru o ţară ca România – unde domină zonele nemontane, formarea şi însuşirea unei ”culturi montane” la nivel instituţional şi în general, devine o necesitatea perenă pentru evitarea marginalizării unui mare şi valoros teritoriu şi asigurarea unui echilibru constant. Obiectiv important pentru atingerea căruia ştiinţa montanologică românească, în dezvoltare, poate aduce şi aduce deja un aport însemnat.

BIBLIOGRAFIE

AVĂDANEI V., LATU L.: ”Adaptarea viziunii montane naţionale la orizonturile Europa 2030, 2040, 2050”, ”Revista de Montanologie”, nr. 1/2014, Edit. Eurobit, Timişoara.

AXENCIUC, V.: ”Evoluţia economică a României. Cercetări statistico-istorice 1859-1947 – Vol. II Agricultura”, Edit. Academiei Române, Bucureşti, 1966.

BIDILEANU, V., Crişan, I.: ”Cooperaţia de consum. Principii şi valori ale cooperaţiei”, Edit. Universitară, 2012.

BOBOC I., BOBOC V.: ”Managementul strategic. Teorie şi practică privind formele asociative de tip public, privat şi ONG din agricultură”. Edit. Preuniversitaria, Bucureşti, 2006.

BOGDAN, T.A., ”Impacturi antropice montane generate prin activităţile tehnico-ştiinţifice şi instructiv-educative, necesare pentru dezvoltarea durabilă a comunităţilor montane din România, integrată în Uniunea Europeană”, Seminarul naţional al FMR, Bucureşti 2006.

BOJOR, O., ”Dezvoltarea zonelor rurale din Munţii Apuseni. Cazul Roşia Montană şi protejarea mediului montan”, Seminarul naţional al FMR, Bucureşti, 2006.

BUCIUMAN, E., ”Strategie şi acţiune în zona montană”, Revista Tribuna Economică, nr. 44, 1990.

BUCUR, C.: ”Disoluţia unui ecosistem şi dispariţia unei ecoculturi (Păstoritul momârlanilor din Valea Jiului)”, ”Revista de Montanologie”, nr. 1/2014, Edit. Eurobit, Timişoara.

BUCUR, C.: ”Tratat privind istoria civilizaţiei populare româneşti”, Sibiu, Edit. Astramuseum, 2004.

CONQUEST, R.: ”Recolta durerii. Colectivizarea sovietică şi teroarea prin foamete.”, Edit. Humanitas, 2006.

CRĂCIUN, A.: ”Managementul agricol”, Edit. Mirton, Timişoara – 1995.

CRĂCIUN, A., ”Reorganizarea administraţiei, dotarea şi echipare teritorială – factori de ecvhilibru pentru dezvoltarea zonelor de munte”, Seminarul naţional al FMR, Sibiu, 2005.

DOBROGEANU-GHEREA, C.: ”Neoiobăgia”, Edit. Socec, Bucureşti, 1910.

DONA, I.: ”Economie rurală”, Edit. Economică, Bucureşti, 2000.

FAORO, B., ”Guvernarea bună a muntelui pentru guvernarea mai bună a României”, Seminarul naţional al FMR, Sibiu, 2005.
FRĂŢILĂ, Gh. (coord.): ”Cooperarea şi asocierea în agricultură”, ASE, Centrul Editorial Poligrafic, Bucureşti – 1994.
GASKELL, F., ”Protejarea mediului montan şi dezvoltarea durabilă în Carpaţii României”, Editura Agris, Bucureşti, 2001.
GÎŢAN, D., ”Formarea profesională a tinerilor agricultori de munte – componentă de dezvoltare durabilă în Carpaţii României”, Seminarul naţional al FMR, Sibiu, 2005.
GRUIA, R., ”Gastroturismul – un factor de atractivitate pentru dezvoltarea economică a zonelor montane”, cel de al III-lea Seminar ştiinţific, anual, al Centrului de Economie Montană – 4 Iulie, 2014).
HERA, C., ”Mesajul preşedintelui Academiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice ”Gheorghe Ionescu Şişeşti” cu ocazia ”Zilei Internaţionale a Muntelui” – 2007, Editura Pre-Text, Câmpulung Moldovenesc, 2008.
JELEV, I., ”Carpaţii României – componentă a dezvoltării durabile, vol. ”Carpaţii României”, în Anul Internaţional al Muntelui – 2002, Edit. Alexandru Bogza, Câmpulung Moldovenesc, 2002.
JELEV, I., ”Indicatori pentru evaluarea modificărilor climatice şi unele aspecte specifice zonelor montane” (Seminar naţional ”Schimbările climatice şi Munţii”, ASAS, Volum de lucrări, Edit. Pre-Text, Câmpulung Moldovenesc/2007).
LEONTE, Jaquelin: ”Mişcarea cooperatistă – o experienţă de peste 100 ani”, Institutul de economie agrară – INCE, Academia Română.
MARUŞCA, T., POP, O.G., ”Gospodărirea durabilă a pajiştilor din zona rurală montană” (Edit. Universităţii Transilvania din Braşov/2013).
MARUŞCA, T., ”Valorificarea fondului pastoral şi agroturistic montan în noul context al schimbărilor climatice din Carpaţi”. Seminarul naţional al FMR, Bucureşti, ASAS, 2007.
MENCINICOPSCHI, GH., ”Calitatea alimentului – o abordare holistică”, ”Revista de Montanologie”, nr. 1/2014, Edit. Eurobit, Timişoara.
MLADENATZ Gr.: ”Cooperativa în lumina actualităţii”. Pagini agrare şi sociale, XX, 1943.
OTIMAN, I.P., ”Dezvoltarea rurală durabilă în România”, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2006.
OTIMAN, i.,P.: ”Evoluţia structurii proprietăţii funciare şi a exploataţiilor în agricultura românească, în sec. XX şi probleme ale dezvoltării rurale” – Vol. Secolul XX, Performanţe în agricultură, Edit. Ceres, Bucureşti – 2002.

PETRESCU, I., REY R.: ”Contribuţii la conturarea unui model românesc de management” – vol. II., cap. 40 – Managementul montan românesc. Edit. Expert – Bucureşti, 2015.
PIENESCU, M.,V.: ”Cooperaţia”, Bucureşti – 1946.
PLĂIAŞ, I., ”Agricultura montană – societate. Un necesar contract posibil. Munţii Apuseni, Edit. Libris, Cluj-Napoca, 1994.
POPESCU, G.: ”Cooperaţia în agricultură, de la argumentul istoric la transferul de cunoaştere”, Edit. Academiei Române, Buc. – 2014.
RĂDUCANU, I.: ”Cooperaţia românească în cadrul cooperaţiei mondiale” - Bucureşti, 1924.
REY, A., ”Orientări strategice naţionale pentru dezvoltarea durabilă a zonei montane defavorizate, 2014-2020, ”Revista de Montanologie”, nr. 1/2014, Edit. Eurobit, Timişoara.
REY R., ”Viitor în Carpaţi”, Edit. Scrisul Românesc, Craiova – 1979.
REY R., ”Civilizaţie Montană” (Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985).
REY R., ”Munţii şi secolul XXI. Studiu comparat al strategiilor europene privind zonele montane, cu referire specială la zona Carpaţilor româneşti. Planul M1 – SEE” (Edit. Terra Nostra – Iaşi, 2013).
REY R., ”Muntele românesc – în constelaţia montană europeană. Dezvoltarea montană durabilă prin organizare specifică şi bun management, ”Carpaţii României în Anul Internaţional al Muntelui – 2002” (Editura Alexandru Bogza, Câmpulung Moldovenesc, 2002).
REY R., ”Elemente fundamentale specifice muntelui, motivaţii şi responsabilităţi instituţionale şi politice, majore. Urgenţe pentru salvgardarea economiei agricole montane şi depopulării Carpaţilor României, în context strategic. O ”viziune” pentru protecţie şi dezvoltare durabilă, în Carpaţii României, în context european şi mondial” (Seminarul naţional al FMR, Sibiu, 2005).
REY R., ”Starea de criză din agricultura montană românească şi drumul spre Uniunea Europeană” (Revista Albina românească, Ian.-Feb., 2005).
REY R., ”Integrarea europeană, politica de coeziune şi muntele. Schimbarea atitudinii guvernelor României – prin dezvoltarea/crearea de instituţii specifice, parteneriate şi prin atribuire de mijloace distincte – o cerinţă imperioasă” (Revista Albina românească, mai-iunie, 2005).
REY R., ”Starea muntelui românesc”/2005: Criza agriculturii montane şi politica montană a României. Posibilităţi. Urgenţe. Soluţii. (ASAS-Bucureşti/Seminar ştiinţific).

REY R., ”The Romanian Carpathians – at history’s crossroads, necesity of a strategy for sustainable mountain development and of a mountain policy constantly implementend – under climatic and demographic challenges at the 21 century. Impact of the major determinants of health conditions in Romania in comparison with EU countries”. (Romania economic review – Edit. Academiei Române, Tomes 51-52, 2006-2007).
REY R., ”Nevoia de modificare a orientării politice cu privire la zonele de munte, ca formă de prevenire a efectelor schimbărilor climatice şi evoluţiei demografice. Integrarea zonelor de munte, a agriculturii montane, în procesul de globalizare” – prin multifuncţionalitate şi diversitate”, Seminarul naţional al FMR, Bucureşti, ASAS, 2007.
REY R., ”Politica montană a României în contextul creşterii demografice şi nevoii de siguranţă alimentară” (Lucrările Seminarului naţional al FMR, 2008 – ASAS).
REY R., ”Carpaţii României la o răscruce a istoriei. Nevoia unei strategii de dezvoltare montană durabilă şi a unei politici montane aplicată constant în contextul provocărilor climatice şi demografice ale secolului XXI” (Păltiniş, reuniune interacademică România-Spania, 2008).
REY R., IONAŞCU GH., ”Propunerea FMR – proiect de Strategie de dezvoltare durabilă a zonei montane din România – cu solicitarea includerii în Strategia Naţională pentru Dezvoltarea Durabilă”, Seminarul naţional al FMR, Editura Pre-Text, Câmpulung Moldovenesc, 2008.
REY R., ”Specificul asociaţiilor agricole în zona montană” (Lucrările Seminarului naţional de economie şi sociologie rurală ”Virgil Madgearu”, Bucureşti, ASAS, 2009).
REY R., ”Produsul montan de calitate, şansa muntelui românesc. Poliflora pajiştilor montane, îngrăşămintele organice şi ”produsul montan” ecologic, de înaltă calitate biologică” (Seminarul Societăţii Române de Pajişti – Plaiul Şarului, 2013).
REY R., ”Munţii şi noua împărţire teritorial administrativă” (Lucrare transmisă la MDRAP/2013).
REY R., ”Dezvoltarea durabilă a zonei montane prin educaţie/instruire, adaptată specificităţii montane. Crearea şcolilor profesionale de agricultură montană şi adaptarea învăţământului gimnazial din ruralul montan carpatic românesc la realităţile actuale şi nevoile specifice cadrului natural în contextul noii politici agricole comu-

ne, 2014-2020 şi în perspectiva dezvoltării durabile" (Lucrare înaintată MEN/2013).
REY, R., "Componente esenţiale pentru o Strategie multianuală destinată Carpaţilor româneşti – Orizont 2040", "Revista de Montanologie", nr. 1/2014, Edit. Eurobit, Timişoara.
RUSU, M., "Contribuţii la cercetarea ştiinţifică pentru obţinerea de produse montane de calitate", Seminarul naţional al FMR, Bucureşti, ASAS, 2007.
SĂVOIU, G., Un proiect transfrontalier al unui program european de turism montan- "Renaşterea transhumanţei carpatice şi soluţii de recunoaştere a acesteia în patrimoniul cultural al UNESCO", Lucrare prezentată la cel de al III-lea Seminar ştiinţific, anual, al Centrului de Economie Montană/INCE – 4 Iulie 2014.
SILVAŞ, E., "Modernizarea, extremă urgenţă pentru zona montană. Muntele – ca bun comun şi şansă", Seminarul naţional al FMR, Bucureşti, 2006.
ŞTEF, T., "Raport privind proiectul: "Produsul montan de calitate" ("Quality mountain product/QMP)", Seminarul naţional al FMR, Sibiu, 2005.
TABĂRĂ, V., "Zona montană – bază de dezvoltare economică şi de identitate pentru România", Seminarul naţional al FMR, Sibiu, 2005.
TODERIŢĂ, Al.: "Unirea face puterea. Modele şi bune practici pentru asocierea sustenabilă în agricultură". CPPE, Policy Memo no. 28, XI, 2012.
UNGUREANU, D., "Amenajarea agroturistică a zonelor rurale montane din România şi dezvoltarea durabilă", Seminarul naţional al FMR, Bucureşti – ASAS, 2007.
ZAHIU, L. şi Colab.,: "Structurile agrare şi viitorul politicilor agricole", Edit. Economică, Bucureşti -2003.
*** "Marea Enciclopedie Agricolă" – vol. I, II, III, IV. Editura PAS – 1937, 1938, 1939, 1940, Bucureşti.
*** Legea Cooperaţiei – 1903.
*** Legea pentru organizarea Cooperaţiei", 1935.
*** Legea Fondului Funciar – Monitorul Oficial nr. 37/20 febr. 1991, republicată cu modificările şi completările ulterioare în MO – nr. 1/5 ian. 1998.
*** Legea Asociaţiilor şi Fundaţiilor, nr. 26/2000.
*** Legea 1/2005 privind organizarea şi funcţionarea cooperaţiei. Monitorul Oficial nr. 172/28 Februarie, 2015.

*** O.G. nr. 37/2005 privind recunoaşterea şi funcţionarea grupurilor de producători pentru comercializarea produselor agricole, M. Of. nr. 652/07.2005.
*** Programul Naţional de Dezvoltare Rurală, 2007-2013.
*** Legea nr. 338/2005 pentru apribarea O.G. nr. 37/2005 privind recunoaşterea şi funcţionarea grupurilor de producători pentru comercializarea produselor agricole şi silvice. M.Of. nr. 1098/ 12.05.2005.
*** Statutul – Grupul de producători lapte ARDAN – Cooperativă agricolă.
*** Stutut – Grupul de producători fructe ARDAN – cooperativă agricolă.
*** Statutul Asociaţiei Crescătorilor de Ovine – Ardan.
*** Statutul Asociaţiei Crescătorilor de Animale din localitatea Tulgheş, judeţul Harghita.
*** Statutul Composesoratului Asociaţia Taxalistă Tulgheş-Făget.
*** Statutul Asociaţiei Crescătorilor de Animale ”Suhardul” – Ciocăneşti, jud. Suceava.
*** Statutul Federaţiei Agricultorilor de Munte – Dorna.
*** Transhumanţa 2013. Ecou al istoriei carpatice comune. România – Ucraina – Polonia – Slovacia – Republica Cehă (Proiect).
*** Apelul Forumului Montan din România, adresat Secretariatului ONU ptr. Summit-ul UNCDS – RIO+20.

ANEXE

● Anexa 1 - Imagini din activităţile asociaţiilor/cooperativelor din zona montană – Carpaţii României.

● Anexa 2 – Statutul Federaţiei Agricultorilor de Munte – Dorna.

● Anexa 3 – Statutul Asociaţiei Crescătorilor de Animale din localitatea Tulgheş – judeţul Harghita.

● Anexa 4 – Statutul composesoratului Asociaţia taxalistă Tulgheş – Făget.

● Anexa 5 – Statutul – Grupului de producători de lapte – Ardan; Statutul – Asociaţiei Crescători de Ovine – Ardan.

● Anexa 6 - Statutul Asociaţiei Crescătorilor de Animale ”Suhardul” – Ciocăneşti, jud. Suceava.

● Anexa 7 - Apelul Forumului Montan din România, adresat Secretariatului ONU ptr. Summit-ul UNCDS – RIO+20 (difuzat în cca. 180 state)

Anexa 1. Imagini din activităţile asociaţiilor/ cooperativelor din zona montană – Carpaţii României (2011-2014 – Foto org. R. Rey) - Ţara Dornelor (Jud. Suceava)

I. Zootehnie montană, realizări agroturistice şi promovarea produselor montane de calitate – în Ţara Dornelor (Nord-Est).

Fermă familială – ecologică modernizată
(Argestru – bovine+ovine)
Vatra Dornei

Fânare – fânuri ecologice

Fâneţe şi ferme familiale – Sărişor -

Recoltarea fânurilor – mecanizare

Eforturi…

Grădină de zarzavaturi

Pepenieră privată

Păstrăvărie

Stână mixtă - Lucina

Festivalul calului de munte rasa ”Huţulă”

”Produs montan” - ”**Festivalul fructelor de pădure**”
Com. Coşna – Ţara Dornelor/2014 (membră a FMR)

II. Asociaţia Crescătorilor de Animale ”Suhardul” – Ciocănești, Țara Dornelor – jud. Suceava - 4 stâne moderne ”PILOT” (2014)

- **Igienă; Confort pentru animale şi ciobani**
- **Îngrăşăminte organice**
- **Energie verde (eoliană + fotovoltaică)**

„Produs montan”
(Salt ”istoric” faţă de ”tradiţional”: igienă-precară, disconfort pentru ciobani şi animale, îngrăşăminte organice folosite neraţional, muncă grea…)

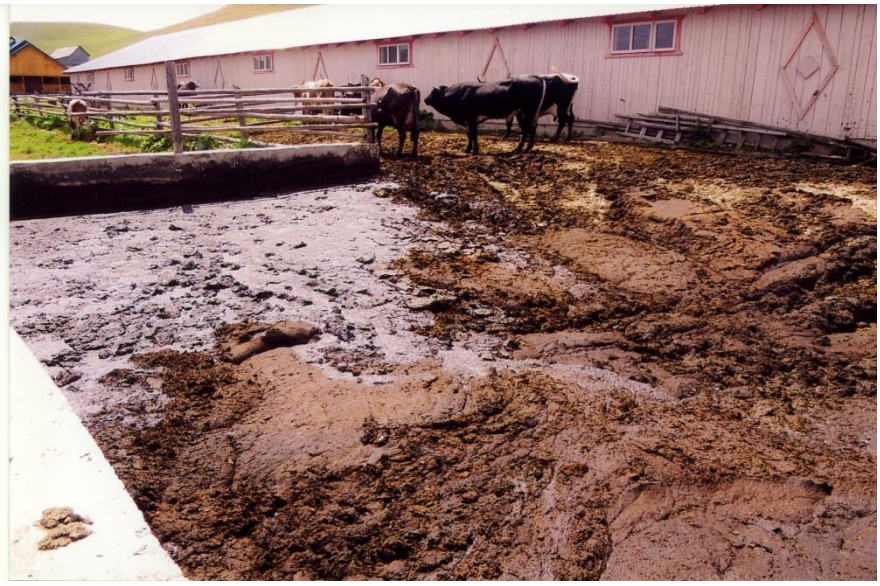

Bazin colector - purin

Platformă de bălegar

Tractorul asociaţiei

Saivan – Confort pentru vacile cu lapte

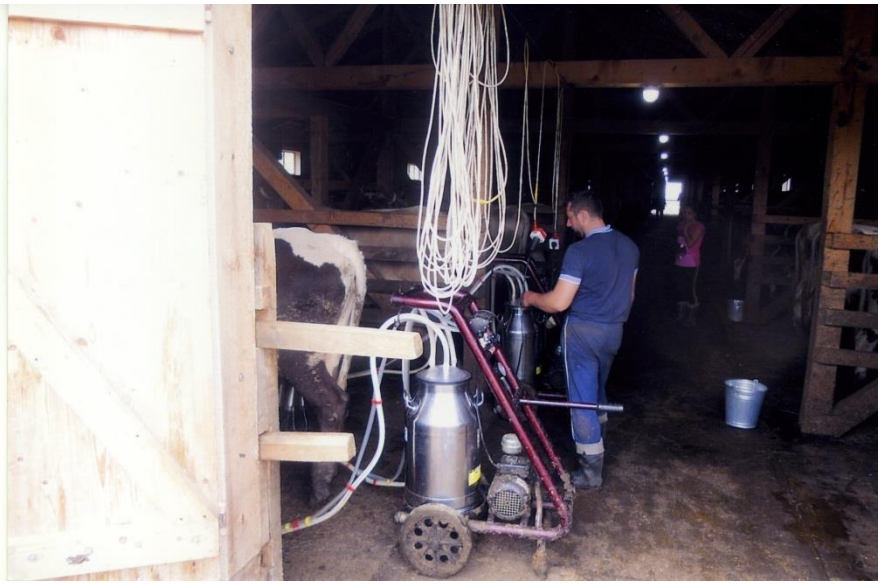

Spălarea bidoanelor pentru lapte

Muls mecanic (energie ”verde”)

Instalaţie eoliană

Instalaţie fotovoltaică

Acumulatorii de energie: eoliană şi fotovoltaică

”Drumul laptelui”

Baciul și prepararea brânzeturilor (foc deschis)

Apă curentă (rece+caldă). Igiena vaselor pentru lapte

Spaţiu de odihnă pentru ciobani

Duş şi toaletă… la stână!

Stână de tineret bovin

III. Pensiune agroturistică de succes (consiliată de FMR şi CEMONT/INCE): ”Poiana” – sat. Poiana Negri, Com. Dorna Candreni.

Peisaj montan – Satul Poiana Negri

Pensiunea agroturistică
”Poiana”

Vizită tematică – la noul grajd, modern, cu 20 vaci pentru lapte (Pensiunea agroturistică ”Poiana” – Fam. Dănuț Candrea)

IV. Asociația profesională ”Federația Agricultorilor de munte – Dorna (FAMD) (1993-2015).

Sediul – Vatra Dornei

Prima stână agro-turistică modernă – Com. Tulgheş, jud. Harghita
Lansare oficială

Din activităţile FAMD

Adunarea Generală a FAMD

Vrâncioaia

Ferma de berbecuţi a FAMD

Delegaţia FAMD la Bruxelles. Promovarea ”produsului montan”
Conferinţă ”Euromontana” - 2012

FAMD şi FMR – la Dorna Arini/2013

V. Asociaţia ”Grup de Producători – Cooperativă (gr. I) – ARDAN” (com. Şieu, jud. Bistriţa-Năsăud).
- Un sat de munte – modernizat –
- Igienizarea grajdurilor:
- luminozitate
- ventilaţie naturală
- colectarea îngrăşămintelor organice:
- platforme de bălegar
- bazine pentru purin
- mecanizare mică/mijlocie
- vidanjă pentru colectarea şi împrăştierea purinului
- Centrul de coletare a laptelui
- Fabrică (mică) de brânzeturi ecologice, de oaie (”produs montan” – în construcţie).

KIRCHNER
1700

SC VANIROTRANS SRL
0766/215259
BN 17 VAN

VI. Asociaţia Crescătorilor de animale com. Farcaşa (jud. Neamţ):
- Fermă agroturistică – 20 vaci cu lapte şi stână de oi, agroturistică (Fam. Dragomir Petrescu);
- Vizită – delegaţie profesională agricolă din Sud-Tirol – Italia – la o stână agroturistică (din 8 existente).

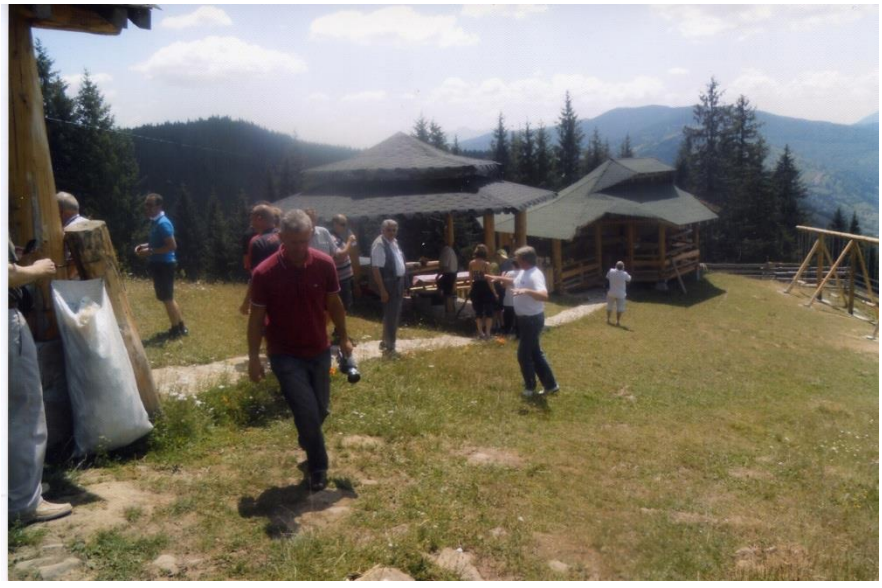
Fermă agroturistică – 20 vaci cu lapte
(Petrescu Dragomir – Farcașa)

Vizită: - delegaţie profesională agricolă din Sud-Tirol, Italia, la o stână de oi, agroturistică (în comuna Farcaşa)

Igienă în stână

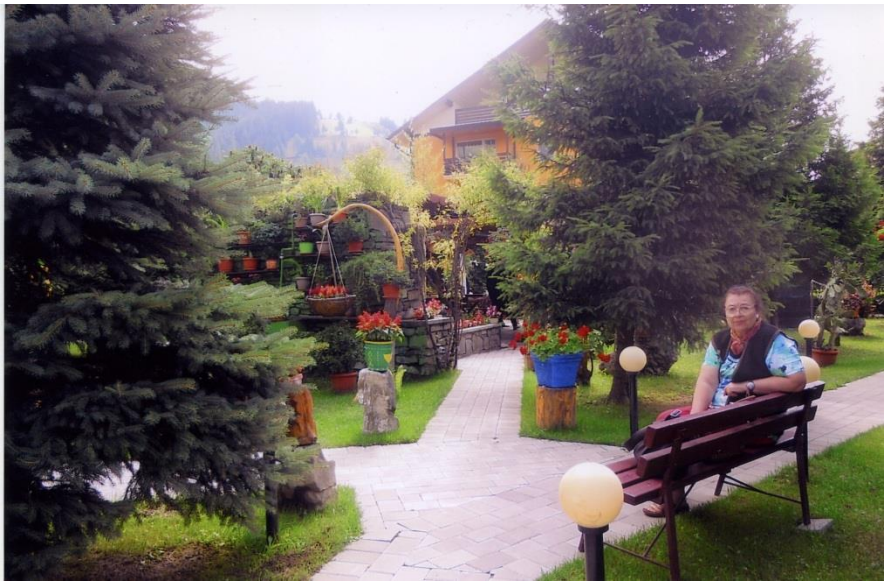
Pensiune agroturistică – ”Produse montane”

Grădină – Pensiunea ”Orizont” - Farcaşa

VII. Asociaţia Grupul de Acţiune Locală GAL-”Ceahlău” (jud. Neamţ).

Actori ai GAL și FMR

Preşedintele GAL-Ceahlău. Promovarea ”produselor montane”

Ministrul Agriculturii – din SUD-Tirol Arnold Schuler şi preşedintele Forumului Montan din România – prof.dr. Radu Rey la GAL Ceahlău (2014).

Un proiect de cooperare internaţională cu subiectul ”produs montan”.

VIII. Forumul Montan din România – Filiala Neamţ
Activităţi
Proiecte

Adunări Generale/Consilii Directoare (2010-2014)

Promovarea ”produsului montan”

Conferința – Consiliul Județean Neamț

Consiliul Director – FMR - Durău

Raport de activitate -
aprilie 2010 - aprilie 2014

Promovare ”produse montane

Şedinţă tehnică – FMR, Filiala Neamţ

DEZVOLTARE MONTANĂ

Participare la Conferința ”Euromontana” – Scoția/Innvernes

Participare la Conferinţa ”Euromontana” – Chambery, Franţa/2012

VIIITH EUROPEAN
MOUNTAIN
CONVENTION
CTOBER 2012
y / Rhône-Alpes / France
RhôneAlpes

Participare – ”cercetători asociaţi” (membri ai FMR) la Seminare ştiinţifice – Centrul de Economie Montană/Institutul Naţional de Cercetări Economice ”Costin C. Kiriţescu”/Casa Academiei - Bucureşti

Filiala FMR – Neamţ la Palatul Parlamentului (2010)
Promovarea ”produselor montane”

BRUSSELS EUREKA '10
Diplomă
Medalia de Argint
DIPLOMA
FITOPAR
vivat
15. 12. 2010

15. 12. 2010

15.12.2010

15.12.2010

Participare la Conferința națională a FMR – Academia de Științe Agricole și Silvice

Cercetători din filiala Neamţ a FMR la Comisia de Montanologie a ASAS

Conferinţă a filialei FMR – Neamţ la Consiliul Judeţean Neamţ – 2014

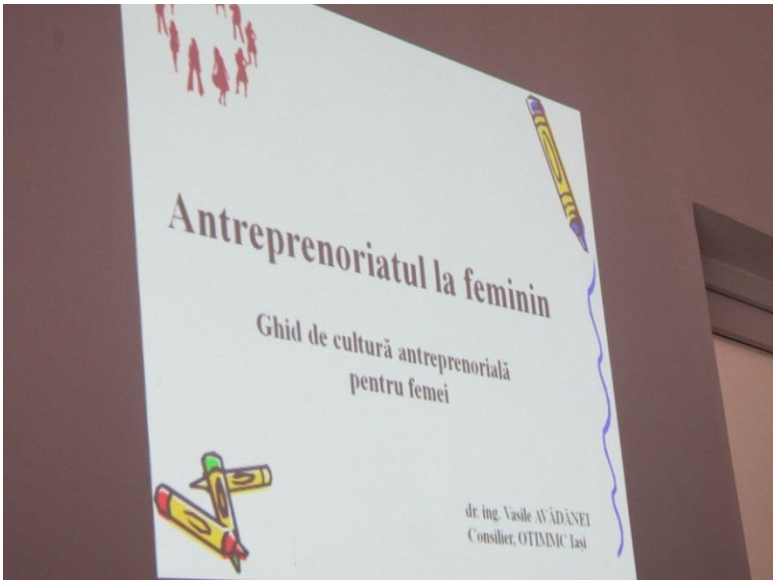
Proiecte derulate

Antreprenoriatul la feminin
Ghid de cultură antreprenorială
pentru femei
dr. ing. Vasile AVĂDĂNEI
Consilier, OTIMMC Iaşi

IX. Asociaţia Naţională pentru Dezvoltare Rurală – Montană "ROMONTANA" (2000-2015)

Proiecte în derulare

imc
FH KREMS
imc
FH KREMS

X. Asociaţia Forumul Montan din România (2004-2015) – membră în Parteneriatul Montan Internaţional şi "Euromontana".

- Activităţi de conştientizare, sensibilizare, lobby.

- Cooperare cu instituţii guvernamentale, instituţii de cercetare ştiinţifică şi educaţie.

Adunarea Generală a FMR (Durău – Aprilie, 2014)

Comuna Bilbor, Munţii Călimani – 2014 – expoziţie de bovine şi ovine

Topliţa – 2013 – ”Răvăşitul oilor”

O nouă Filială a FMR în judeţul Alba – Adunarea de constituire (Zlatna – sept., 2014)

Consiliul Director al Filialei FMR - Alba

A 6-a Filială a Forumului Montan din România – Bistriţa-Năsăud.
Prima vizită în Ţara Dornelor a Consiliului Director

Delegaţia „EUROMONTANA„ la sediul FMR şi la Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi – CERFIDEC, Vatra Dornei/MADR

Delegaţia FMR la Conferinţa europeană a ”Euromontana” Bilbao – Ţara Bascilor – Spania (oct. 2014)

Senatorii ”Euromontana” şi conducerea executivă. Reuniune de lucru. Prof.dr. Radu Rey aduce în discuţie un nou proiect destinat ”produsului montan” în Est-ul Europei

Conferinţa naţională a Forumului Montan din România (cu sprijinul RNDR şi în cooperare cu Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice)

Ziua I-a: la Universitatea de Ştiinţe Agricole şi Medicină Veterinară - Bucureşti

Ziua a II-a – 11 Dec., 2014 (Ziua Internaţională a Muntelui) – la Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice ”Gheorghe Ionescu Şişeşti” - Bucureşti

Expoziția de ”**produse montane**” (lansare oficială pentru ”Produsul Montan” – agroalimentar) – Regulamentul UE 1151/2012 și R. CE, 665/2014

SĂPTĂMÂNA PLUTĂRITULUI
Ediția I
Comuna Ciocănești, Județul Suceava
11-17 august 2014
PRIMĂRIA CIOCĂNEȘTI
Satul Cultural al României 2014
FESTIVALUL NAȚIONAL AL PĂSTRĂVULUI
Ediția a XI-a
Comuna Ciocănești, Județul Suceava
16-17 august 2014
ROMÂNIA

ROMÂNIA
FILIALA JUDEȚULUI
ALBA

FILIALA JUDEȚULUI
BISTRIȚA-NĂSĂUD

Transhumanţă în Carpaţii României

Momentul victoriei”
Omagiul nostrul pentru fermierele muntelui românesc

XI. Ştiinţa românească şi munţii

Dezbaterea naţională în Aula Magna a Academiei Române, consacrată Carpaţilor României. Proiect de ”Subprogram tematic pentru zona montană – PNDR (ONU-PMI)

Cel de al II-lea Seminar ştiinţific anual al Centrului de Economie Montană CEMONT/Institutul Naţional de Cercetări Economice ”Costin C. Kiriţescu” – 2 Iulie, 2014, Casa Academiei

Institutul Naţional de Cercetări Economice ”Costin C. Kiriţescu”, Conferinţa internaţională ESPERA. Ateliere pe secţiuni ştiinţifice (Centrul de Studii şi Cercetări de Biodiversitate Agro-Silvică). Casa Academiei Bucureşti, 14 Noiembrie 2014

Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice ”Gheorghe Ionescu Şişeşti”
COMISIA de MONTANOLOGIE – Oct. 2014

Palatul Parlamentului – 2011, Expoziţie de lucrări ştiinţifice, proiecte, cărţi, alte publicaţii consacrate zonelor de munte din România. Conferinţa naţională a Forumului Montan din România, în cooperare cu Academia Română, INCE, Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice, asociaţii montane, ş.a.

Anexa 2. Statutul Federației Agricultorilor de Munte – Dorna

Cap. I.: DENUMIREA, FORMA JURIDICĂ şi SEDIUL FEDERAȚIEI

Art. 1 DENUMIREA: FEDERAȚIA AGRICULTORILOR DE MUNTE – DORNA (F.A.M. – DORNA)

Art. 2 FORMA JURIDICĂ: Federaţia este o asociaţie nonprofit cu caracter profesional, educaţional, economic, este apolitică, nonguvernamentală, autonomă, cu personalitate juridică care respectă legile statului român

Art. 3 SEDIUL FEDERAȚIEI: Vatra Dornei, strada Nicolae Bălcescu, nr. 9, judeţul Suceava. El poate fi schimbat cu aprobarea consiliului de conducere.

Cap. II. SCOPUL FEDERAȚIEI

Art. 4. Federaţia agricultorilor de munte Dorna îşi propune să mobilizeze forţele şi iniţiativele ţăranilor particulari, specialiştilor, agenţilor economici, persoanelor fizice şi juridice cu scopul de a sprijini şi dezvoltare activităţi cu caracter economic, social şi cultural. Pe această cale se urmăreşte atenuarea efectelor rezultate din caracterul de zonă defavorizată de factori naturali şi social economici, îmbunătăţirea situaţiei economice şi gospodăriilor particulare, introducerea progresului tehnic în agricultura montană, dezvoltarea agroturismului, revitalizarea unor meşteşuguri tradiţionale, diversificarea activităţilor, atragerea unor investiţii cu participare de capital naţional şi extern în vederea stabilizării forţei de muncă în zonă, sporirea nivelului de pregătire profesională şi educaţional-comportamentală a membrilor săi.

Cap. III. CONSTITUIREA ŞI OBIECTUL DE ACTIVITATE

Art. 5. Constituirea federaţiei se face prin acordul unanim al membrilor fondatori. Membri fondatori sunt cei care participă la adunarea de constituire şi care împreună cu consiliile de conducere ale filialelor comunale, formează Adunarea Generală, organul de conducere al federaţiei.

Art. 6. Pot fi membri ai federaţiei:

A. Persoane fizice majore (ţărani, intelectuali, cadre tehnice, meseriaşi, comercianţi, etc.) indiferent de naţionalitate, profesie, apartenenţă, politică, convingeri religioase, care recunosc şi respectă statutul

federaţiei, desfăşoară activităţi profesionale sau obşteşti prin care pot contribui la dezvoltarea şi întărirea cu precădere a gospodăriei agricultorilor montani, la stimularea spiritului de iniţiativă a agenţilor economici în zona montană, baza conceptului economiei de piaţă, garantându-se neamestecul în proprietatea asupra terenurilor şi a bunurilor ce le deţin, cu orice titlu.

B. Uniuni, filiale, asociaţii, ligi, cu sau fără scop lucrativ, societăţi comerciale, alte persoane juridice care recunosc şi respectă statutul şi spiritul federaţiei.

Art. 7. Federaţia îşi poate constitui filiale în comunele din bazinul Dornelor şi în alte localităţi. Federaţia reuneşte pe baza aderării liber consimţite, agenţi economici (persoane fizice, societăţi, asociaţii, etc.) în scopul de a asigura un sens coerent şi eficient activităţii acestora, a le reprezenta şi apăra interesele legitime în activitate care o desfăşoară.

Art. 8. Obiectul de activitate al federaţiei este următorul:

8.1. Federaţia apără şi reprezintă interesele agricultorilor şi altor categorii de membri ai săi în raporturile cu terţii.

8.2. Acordă membrilor săi asistenţă tehnică şi comercială precum şi consultanţă pentru înfiinţarea şi funcţionarea unor forme de organizare conlucrative care au ca obiect producţia, prelucrarea şi valorificarea resurselor agro-zootehnice tradiţionale, obţinerea de credite bancare, sprijinirea membrilor săi în iniţierea şi lansarea în afaceri, în domeniul de activitate specific federaţiei, cu respectarea strictă a dreptului de proprietate asupra bunurilor imobile a membrilor săi, pe care îl consideră inviolabil.

8.3. Realizează activităţi de editură şi prestări servicii diverse.

8.4. Susţine înfiinţarea unui fond propriu de ajutor mutual al FAM – DORNA în vederea sprijinirii membrilor săi, persoane fizice şi juridice, agenţi economici fără personalitate juridică, în condiţiile legii pentru persoane juridice nr. 21/1924 a căror activitate va fi reglementată prin regulamentele proprii elaborate de consiliul de conducere, cu împrumuturi băneşti.

8.5. Propune şi susţine în faţa organelor abilitate, proiect de îmbunătăţiri sau alte prevederi de ordin normativ.

8.6. Realizează, mijloceşte şi asigură membrilor săi contacte cu partenerii din ţară şi străinătate pentru:

a. Crearea de societăţi mixte cu participare de capital străin;

b. Schimbru de documentaţii tehnice, juridice, cu caracter cultural, etc.

8.7. Negociază şi sprijină încheierea de contracte economice pentru membrii săi, cu agenţi economici, pentru vânzare-cumpărare, im-

port-export de produse, procurarea de utilaje agricole, material semincer, animale, colaborări în producţie, aprovizionare, desfacere, agroturism şi servicii în zona montană.

8.8. Mijloceşte şi organizează vizite şi schimburi de experienţă cu ţarani şi întreprinzători din ţară şi străinătate.

a. Mijloceşte obţinerea de ajutoare şi publicitate pentru activităţi economice, servicii, agro-turism montan, cultural.

b. Se preocupă de reclamă şi publicitate pentru activităţi economice, servicii, agro-turism montan, cultural.

c. Facilitează schimburi de produse şi servicii în raport de stocurile şi disponibilităţile existente în zonă.

d. Asigură pretări de servicii membrilor săi, la cererea acestora, pe diverse teme specifice.

e. Sprijină înfiinţarea de unităţi economice (agenţi proprii) pentru realizarea veniturilor necesare atingerii scopurilor propuse, în condiţiile legii pentru persoane juridice din 1924. Înfiinţarea acestor unităţi se va face prin hotărârea Adunării Generale, federaţia urmând regimul specific activităţilor economice desfăşurate de asociaţiile cu caracter nonprofit.

f. Sprijină membrii săi în aprovizionarea cu produse agroalimentare, prelucrarea produselor proprii şi asigurarea desfacerii acestora (produse agricole, neagricole, industriale, material lemnos, etc).

8.9. Sprijină crearea şi punerea la dispoziţia membrilor săi de proiecte pentru construirea de noi gospodării şi modernizarea celor existente.

8.10. Sprijină membrii săi pentru îmbunătăţirea calităţii terenurilor, a raselor de animale şi a culturilor.

8.11. Oferă consultanţă pentru valorificarea în zona montană a surselor de energie neconvenţională şi a altor resurse insuficient sau neutilizate.

8.12. Acordă consultanţă şi participă în bazinul Dornelor la organizarea târgurilor şi expoziţiilor de animale, mijlocind legăturile necesare.

8.13. Colaborează cu asociaţii şi federaţii similare din străinătate, putând deveni membri ai unor organisme internaţionale de profil asemănător.

8.14. Organizează la cererea membrilor săi licitaţii pentru vânzarea unor bunuri – proprietatea acestora.

8.15. Înfiinţează pentru membrii săi evidenţa privind cererea şi oferta de mărfuri, existente în bazinul Dornelor.

8.16. Organizează expuneri, conferinţe, instruiri, în specificul său de activitate.

8.17. Încheie contracte de management cu privire la unităţi economice cu activitate în profilul federaţiei pentru o mai bună satisfacere a intereselor membrilor.

Art. 9 . Federaţia fiind o asociaţie non-profit, veniturile ce se realizează din activităţile sale vor trebui să acopere cheltuielile şi să alimenteze un fond de rezervă pentru realizarea obiectivelor circumscrise obiectului său de activitate.

Art. 10. Obiectul de activitate al federaţiei poate fi modificat sau completat de Adunarea Generală a membrilor acesteia, cu respectarea prevederilor legale.

CAP. IV: DRE.PTURILE ŞI ÎNDATORIRILE MEMBRILOR FEDERAŢIEI

ART. 11. Membrii federaţiei au următoarele drepturi:

a. Să aleagă şi să fie aleşi în organele de conducere al federaţiei.

b. Să propună măsurile de îmbunătăţire a activităţii şi să facă cunoscute dificultăţile cu care se confruntă în desfăşurarea activităţilor federaţiei.

c. Să participe la simpozioane, expoziţii, schimburi de experienţă şi alte manifestări organizte de federaţie.

d. Să beneficieze de sprijin şi consultanţă în domeniile ce privesc obiectul de activitate al federaţiei, aşa cum este definit în prezentul statut.

Art. 12. Membrii federaţiei au următoarele obligaţii:

a. Să respecte statutul şi hotărârile organelor de conducere ale federaţiei.

b. Să-şi desfăşoare activitatea în conformitate cu legile ţării şi cu spiritul de loialitate faţă de scopurile federaţiei.

c. Să participe la acţiunile federaţiei.

d. Să acţioneze pentru întărirea federaţiei, a prestigiului său.

e. Să achite taxa de înscriere şi cotizaţia.

Art. 13. Membri federaţiei pierd abilitatea de membru prin:

a. Neplata cotizaţiei timp de un an.

b. Pierderea exerciţiului drepturilor civile.

c. Imixţiuni abuzice în administrarea federaţiei.

d. Săvârşirea unor fapte nelegale, nedemne, neloiale, faţă de federaţie.

e. La cerere.

Art. 14. Excluderea membrilor se face cu votul majoritar al Adunării Generale. Consiliul de conducere poate hotărâ suspendarea calităţii de membru al federaţiei până la prima şedinţă a Adunării Generale.

Membrii excluşi sau retraşi pierd orice drept asupra patrimoniului, respectiv asupra sumelor depuse cu orice titlu.

Cap. V.: DURATA FEDERAȚIEI

Art. 15. Data înființării Federației agricultorilor de munte – Dorna (FAM-Dorna) este data hotărârii judecătorești la care este înregistrată și se acordă personalitate juridică. Durata federației este nelimitată.

Art. 16. Structura organizatorică și organele de conducere ale federației sunt următoarele:

a. Adunarea Generală

b. Consiliul de conducere

c. Biroul executiv

d. Comisia de cenzori

e. Filialele comunale

Art. 17. Adunarea Generală a federației este organul supre, de conducere. Ea este constituită dim membri fondatori, membrii consiliilor de conducere ale filialelor comunale, cât și delegați ai altor persoane juridice, membri ai federației.

17.1. Atribuțiile Adunării Generale sunt următoarele:

a. Stabilește orientarea generală și direcțiile principale ale activităților federației.

b. Aprobă statutul și modificarea acestuia și notifică la instanța care l-a aprobat.

c. Analizează și decide asupra revocărilor.

d. Aprobă bilanțul și bugetul de venituri și cheltuieli a federației.

e. Aprobă limitele investițiilor de importanță deosebită și volumul creditelor care pot fi contractate.

f. Aprobă structura federației, funcțiile care pot fi salariate, nivelul salariilor și a indemnizațiilor.

g. Alege și revocă cenzorii, aprobă raportul consiliului de conducere și a comisiei de cenzori.

h. Hotărăște fuzionarea sau dizolvarea federației și dispune asupra destinației patrimoniului în condițiile legii.

i. Decide asupra excluderii membrilor federației.

j. În propunerea consiliului de conducere, Adunarea Generală alege un președinte de onoare al federației, din rândul personalităților recunoscute și care au dovedit atașament față de problemele zonei de munte și ale federației. Președintele de onoare participă la elaborarea strategiilor și deciziilor importante ale organelor de conducere ale federației, funcția având caracter reprezentativ.

Art. 18. Adunarea Generală se convoacă anual în sesiuni ordinare sau de câte ori se impune.

Convocarea se face de către preşedintele consiliului cu 15 zile înainte de ţinerea sesiunii, indicându-se locul, data şi ora de începe a lucrărilor.

18.1. Adunarea Generală decide cu majoritatea simplă de voturi în condiţiile în care participă cel puţin jumătate plus unu din numărul membrilor săi.

18.2. Pentru fiecare sesiune se numeşte un secretar, care întocmeşte un proces verbal unde se consemnează problematica dezbătută şi hotărârile luate de Adunarea Generală.

Art. 19. Consiliul de conducere

19.1. Consiliul de conducere asigură reprezentarea federaţiei şi conducerea acesteia între adunările generale.

19.2. Consiliul de conducere este format din 15-17 membri aleşi pentru o perioadă de 4 ani; jumătate din ei vor putea fi înlocuiţi la fiecare doi ani sau în situaţii fortuite.

19.3. Membrii consiliului de conducere aleg preşedintele şi vicepreşedintele, iar pe măsură ce activitatea federaţiei o impune pot desemna un director executiv.

19.4. Consiliul de conducere poate folosi experţi şi specialişti pe bază de contract.

19.5. Consiliul de conducere are următoarele atribuţii principale:

a. Urmăreşte realizarea obiectivelor federaţiei stabilite prin statut şi prin hotărârile adunării generale;

b. elaborează concepţia, direcţiile şi strategia de dezvoltare a federaţiei;

c. coordonează şi îndrumă activitatea federaţiei;

d. aprobă preţurile negociate şi nivelel comisioanelor pentru pretaţiile şi serviciile pe care le facturează;

e. stabileşte natura prestaţiilor şi aprobă contractele de colaborare cu persoanele juridice şi fizice;

f. aprobă organizarea de concursuri, licitaţii, stabileşte componenţa juriilor şi premiilor ce se acordă;

g. elaborează criteriile şi principiile privind relaţiile dintre federaţie, filiale şi membrii săi;

h. prezintă adunării generale raportul anual al federaţiei, bilanţul, proiectul de buget, propunerile de investiţii şi plafoanele de credite.

19.6. Consiliul de conducere alege dintre membrii săi un birou executiv compus din cinci membri, conduşi de preşedinte, vicepreşedinte şi secretarul executiv. Preşedintele poate fi înlocuit de vicepreşedinte sau de preşedintele de onoare.

19.7. Consiliul de conducere se întruneşte trimestrial şi ori de câte ori este nevoie, fiind convocat de preşedinte.

19.8. Biroul executiv se întruneşte lunar sau ori de câte ori este nevoie, fiind convocat de preşedinte, vicepreşedinte sau la cererea a doi membri.

19.9. Biroul executiv rezolvă toate problemele curente şi de competenţa consiliului de conducere între şedinţe şi raportează despre modul de rezolvare a acestora la prima şedinţă a consiliului de conducere, acesta urmând să valideze sau să invalideze modul de rezolvare a problemelor ivite.

19.10. Consiliul de conducere, la sesizarea membrilor federaţiei, poate propune adunării generale unele acţiuni cu caracter revendicativ, cum ar fi:

a. Petiţia.

b. Apelul.

c. Protestul.

d. Refuzul livrării produselor proprii.

e. Manifestaţia.

f. Federaţia, cu aprobarea consiliului de conducere, se poate adresa justiţiei în toate situaţiile impuse de necesităţi.

g. În aceste acţiuni se poate adresa mijloacelor de mass media.

19.11. Consiliul de conducere colaborează apropiat cu Serviciul de Dezvoltare a Zonei Montane din cadrul FGAA Suceava şi cu reprezentantul permanent în zonă al Direcţiei Generale de Dezvoltare a Zonei din cadrul Ministerului Agriculruii şi Alimentaţiei, precum şi cu acele organisme existente sau care se vor crea (transforma) în scopul sprijinirii activităţilor agricole sau în legătură cu agricultura montană.

Art.20. Directorul executiv, are următoarele atribuţii principale:

a. Angajează federaţia în raporturile cu terţii, cu acordul biroului executiv, are dreptul şi obligaţia _____ hotărâte la Adunarea Generală şi consiliul de conducere

b. Coordonează, controlează şi îndrumă personalul salariat al federaţiei.

20.1. Activitatea directorului executiv este supusă controlului consiliului de conducere şi biroului executiv, prezentând rapoarte lunare şi trimestriale.

20.2. Directorul executiv poate delega atribuţii şi competenţe personalului din structura consiliului de conducere şi desemnează persoana care îl înlocuieşte în timpul absenţei sale, cu acordul biroului executiv.

20.3. Directorul executiv este ajutat în activitatea sa de membrii consiliului de conducere şi preşedintele consiliului de onoare.

Art. 21. Comisia de cenzori

21.1. Gestiunea federaţiei este verificată de Adunarea Generală prin comisia de cenzori compusă din 5-7 persoane numite de Adunarea Generală în timp de un an.

Membrii comisiei aleg un preşedinte.

21.2. Comisia de cenzori funcţionează pe baza unui regulament aprobat de Adunarea Generală a federaţiei.

21.3. Comisia de cenzori prezintă consiliului de conducere şi adunării generale rapoarte scrise privind rezultatele activităţii, constatările şi propunerile, pe care le examinează în prealabil cu biroul executiv.

Art. 22. Filialele comunale

22.1. În comune, federaţia poate constitui filiale comunale conduse de consilii locale formate din atâţia membri câte sate are comuna în care se constituie filiala, fiecare sat având reprezentantul său în consiliului local (consilier).

22.2. Membrii consiliului local aleg un preşedinte şi un secretar executiv confirmat de Adunarea Generală şi consiliul de conducere al federaţiei.

22.3. Filialele comunale organizează şi ţin evidenţa membrilor acestora, desfăşoară activităţi proprii obiectului de activitate la nivel comunal şi sătesc, informând trimestrial sau când este cazul consiliul de conducere asupra acţiunilor întreprinse şi rezultatelor obţinute.

Art. 23. Federaţia îşi poate organiza sesiuni specializate pe domeniile sale de activitate precum şi activităţi economice, cu respectarea prevederilor legale şi a obiectului de activitate a federaţiei.

Art. 24. Federaţia poate angaja un raport de necesităţi şi de resursele financiare, salariaţi permanenţi, cu contract de muncă, sau colaboratori cu plata indemnizaţiilor respectiv: director executiv, secretar, personal tehnico-economic, contabil, jurist, redactor pentru publicaţii şi reclamă şi personal administrativ, etc.

24.1. Federaţia poate suporta cheltuieli de deplasare şi diurnă în limitele stabilite de consiliul de conducere şi poate acorda indemnizaţii preşedintelui, secretarului executiv, vicepreşedintelui şi preşedintelui de onoare, în funcţie de aportul adus la rezolvarea sarcinilor federaţiei. Pentru contribuţii deosebite, federaţia poate acorda premii. La filialele comunale, în dezvoltare, pot fi de asemenea angajaţi 1-2 salariaţi în funcţie de necesităţile ce le reclamă complexitatea activităţii.

Cap. VI. PATRIMONIUL FEDERAŢIEI

Art. 25. Activitatea economico-financiară a federaţiei se desfăşoară pe baza bugetului de venituri şi cheltuieli aprobat de Adunarea Generală.

25.1. Federaţia nu realizează profit, ea trebuie să-şi acopere toate cheltuielile, inclusiv amortizarea, rambursarea creditelor, plata dobânzilor, alte obligaţii legale, din taxe, cotizaţii şi alte venituri.

25.2. Veniturile federaţiei provin din:

a. Taxele de înscriere

b. Cotizaţii

c. Contribuţii şi donaţii

d. Comisioane pentru consultanţă, asistenţă, expertize, arbitraje şi alte prestaţii

e. Vânzare de publicaţii proprii

f. Taxe de participare la cursuri de pregătire şi perfecţionare

g. Ajutoare şi donaţii externe.

h. Subvenţii, legate şi alte resurse în condiţiile legii.

25.3. Taxele de înscriere în federaţie la data înfiinţării acesteia sunt următoarele:

a. Pentru persoanele juridice – 10.000 lei

b. Organizaţiile fără personalitate juridică – 8.000 lei

c. Persoanele fizice – 1.000 lei.

25.4. Cotizaţiile anuale ale membrilor federaţiei sunt următoarele:

a. Persoane juridice – 10.000 lei

b. Organizaţii fără personalitate juridică – 8.000 lei

c. Persoane fizice – 1.000 lei.

25.5. Adunarea Generală a federaţiei poate modifica nivelul taxelor de înscriere şi a cotizaţiilor.

25.6. Modul de realizare a veniturilor federaţiei respectiv stabilirea proporţiilor pe structuri (organul central şi filialele) se vor stabili de către consiliul de conducere.

25.7. Veniturile federaţiei se folosesc pentru finanţarea activităţilor _____

25.8. Federaţia _____

Cap. VII: ASOCIEREA

Art. 26. Federaţia agricultorilor de munte Dorna (FAM-Dorna) se poate asocia pe baza contractului de asociere, cu alte persoane fizice sau juridice din ţară sau străinătate, în vederea realizării de activităţi în comun şi a cooperării conform obiectului său de activitate.

26.1. Asocierea şi contractul de asociere se aprobă de către consiliul de conducere.

26.2. Federaţia va putea deveni membri al altor organizaţii naţionale şi internaţionale de profil. Ea se poate afilia la Federaţia Română

pentru Dezvoltare Montană, precum şi la una din formele de organizare sindicală care corespunde intereselor federaţiei.

Cap. VIII. DISPOZIŢII TRANZITORII ŞI FINALE.

Art. 27. Cheltuielile făcute de către comitetul de iniţiativă în scopul înfiinţării federaţiei până la înregistrarea acesteia de către judecătorie, se restituie de către federaţie în termen de cel mult trei luni de la data înregistrării.

Anexa 3. Statutul Asociaţiei Crescătorilor de Animale din localitatea Tulgheş judeţul Harghita

1. Prevederi generale:

• Asociaţia Crescătorilor de Animale din localitatea Tulgheş, prescurtat ACAT cu sediul în localitatea Tulgheş, str. Centru, nr. 536, judeţul Harghita, este o organizaţie profesională zootehnică neguvernamentală şi nonprofit cu personalitate juridică, constituită prin liber consimţământ al crescătorilor de animale indiferent de forma de proprietate, specialişti agricoli, persoane private simpatizante, având un număr de minim de 15 membri fondatori conform H.G.R. nr. 108/2002.

• ACADT din Tulgheş este o structură independentă locală, o structură autonomă, cu personalitate juridică cu cont bancar, ştampilă, siglă, insignă, firmă, emblemă, carnet de membru şi registru.

• ACAT în activitate colaborează cu ACTJH – M. Ciuc.

2. Obiectivul ACAT-ului:

• Activitatea de bază a ACAT – are ca scop sprijinirea directă şi calificată a crescătorilor, pentru accelerarea ritmului de ameliorare şi creşterea numerică a efectivelor prin reproducţie dirijată cu accent prioritar pe însămânţări artificiale şi prin lucrări de selecţie specifice.

• Identificarea producătorilor prin individualizare şi înregistrare în sistem unitar codificat Conform OM 27/27.04.1998 al MAA şi OM 52/14.04.2001 al MAA.

• Asigură şi ajută în avantajul crescătorilor la valorificarea animalelor şi a produselor animaliere la preţuri superioare prin societăţi comerciale şi centre de prelucrare autorizate.

• Sprijină crescătorii pentru a li se acorda credite în condiţii avantajoase pentru procurarea animalelor de reproducţie şi producţie, maşini, utilaje, furaje, seminţe şi altele, necesare crescătorilor de animale membri.

• Organizează cursuri de scurtă durată în probleme de reproducţie, selecţie, simpozioane, consultaţii tehnice de specialitate, ghiduri tehnice şi alte publicaţii de specialitate.

• Asigură formarea profesională a tinerilor gospodari prin cursuri practice de iniţiere în gospodăriile membrilor asociaţi şi stagii de practică în asociaţii similare din ţară şi străinătate.

• Colaborează în interesul membrilor cu organizaţii interne şi externe, similare pentru o reprezentare cât mai bună în faţa organizaţiilor

guvernamentale şi în acest scop poate deveni membră a oricărei asociaţii, fundaţii, care să-i uşureze atingerea obiectivelor statutare.

• Reprezintă şi apără interesele crescătorilor de animale în relaţia cu procesatori de produse animaliere şi obţinerea de alocaţii, prime şi alte stimulente pentru crescătorii de animale, din partea Statului.

•Desfăşoară activităţi de export – import de animale, de reproducţie, producţie, produse de origine animaliere, maşini agricole, instalaţii şi utilaje specifice din zootehnie.

• Întocmeşte şi susţine în cooperare cu alte instituţii abilitate, proiecte economice de dezvoltare pentru gospodăriile membrilor asociaţi.

• Participă la elaborarea şi aplicare programului de ameliorare a efectivelor de animale în colaborare cu OARZ M. Ciuc şi unităţile tip SEMTEST specializate pentru testarea reproducătorilor.

• ACAT colaborează cu Consiliul Local Tulgheş visavi de problematica a păşunatului, stabilind împreună gradul de încărcare a UUM-urilor al trupurilor de păşune şi recomandând Primăriei necesitatea lucrărilor de animaliorare şi îmbunătăţire a covorului vegetativ.

3. ACAT poate înfiinţa ca asociat unic în conformitate cu prevederi legale societăţi comerciale proprii. Prin societăţi comerciale desfăşoară activitate în interesul crescătorilor legată de aprovizionarea, comercializarea animalelor de reproducţie, producţie, de colectarea şi valorificarea produselor animaliere şi agricole, activităţi legate de creşterea, exploatarea şi ameliorare animalelor, precum şi activităţi de import-export în domeniul creşterii animalelor, activităţi legate de procesare a produselor animaliere prin crearea centrelor de prelucrare a acestora şi valorificarea acestora pe piaţa internă şi externă.

4. ACAT poate înfiinţa Comisia Tehnică ca structură de specialitate care îşi desfăşoară activitatea în scopul îmbunătăţirii potenţialului genetic al performanţelor de producţie, organizarea reproducţiei dirijate şi a controlului oficial al producţiilor zootehnice.

5. Organele de conducere sunt:
A. Adunarea generală
B. Consiliul Director
C. Comisia de Cenzori

5.A. Adunarea Generală: se întruneşte odată pe an sau de câte ori este nevoie prin convocare de către Consiliul Director, sau la solicitarea

a două treimi a membrilor cu drept de vot în cazul cu până la 100 membri, ori a reprezentanţilor 1 din 3 în cazul cu peste 100 de membri.

Este statutară constituită când la lucrări sunt prezenţi cel puţin două treimi din membrii convocaţi sau sunt 10% din delegaţii atunci când majoritatea simplă a celor prezenţi sunt crescători.

Hotărârile se adoptă prin votul deschis al majorităţii simple.

La adunarea generală pot participa şi invitaţi fără drept de vot.

Adunarea generală a asociaţiilor este organul suprem de conducere şi se constituie din membrii fondatori şi membrii ai asociaţiei şi el confirmă Consiliul Director şi Comisia de Cenzori.

Adunarea generală are următoarele atribuţii:

- Analizează şi aprobă programul anual de lucru a Consiliului Director, rapoartele şi informările referitoare la activitatea desfăşurată între cele două Adunări Generale.

- Alege delegaţi pentru adunarea reprezentanţilor ASOCIAŢIEI Judeţene dacă este cazul după următoarele criterii:

- Până la 25 membri - 1 reprezentant
- Între 26-50 membri - 2 reprezentanţi
- Între 51-75 membri - 3 reprezentanţi
- Între 75-100 membri - 4 reprezentanţi
- Peste 100 membri încă un reprezentant pentru fiecare 25 de membri

Fiecare reprezentant are un singure drept de vot.

5.B. Consiliul Director. Se compune din 5 membri şi conduce activitatea ACAT în perioada dintre două Adunări generale şi se întruneşte în şedinţă de lucru odată pe trimestru sau ori de câte ori este nevoie la solicitarea preşedintelui.

Validează şi aprobă cererile de înscriere, adeziune de noi membri şi hotărârile excluderii unor membri care nu şi-au achitat cotizaţia sau care s-au abătut de la obligaţiile statului cu majoritatea de două treimi din numărul membrilor.

Participă – efectiv la realizarea obiectivelor tehnico profesionale şi comerciale incluse în programul propriu de activitate în interesul membrilor crescători.

Informează A.G. prin Dări de seamă şi rapoarte privind activitatea desfăşurată şi propune măsuri şi acţiuni în consens cu hotărârile adoptate.

Conduce evidenţa membrilor, urmăreşte încasarea taxelor de înscriere şi a cotizaţiilor, răspunde de gestionarea corectă a patrimoniului ACAT.

5.C. Comisia de cenzori: se compune din 3 membri, verifică anual şi ori de câte ori este cazul gestiunea ACAT prin sondaj. Întocmeşte şi prezintă raport anual şi periodic A.G: cu propuneri pentru buna desfăşurare a activităţii economico-financiare, inclusiv pentru societatea comercială propriu sau sucursalei.

6. Membrii:

Membru ACAT pot deveni toţi crescătorii de animale indiferent de forma de proprietate şi mărimea efectivelor pe care le deţin, operatori însămânţători, tehnicieni controlori al producţiilor zootehnice, specialişti agricoli, elevei, studenţi, cadre didactice din învăţământ agruicol, precum şi societăţi şi asociaţii agricole efective de animale şi alte unităţi care au tangenţă şi desfăşoară actvitate legată de creşterea animalelor.

Calitatea de membru se obţine prin înscriere liberconsimţit şi primirea carnetului de membru.

Cei care se înscriu la constituire sunt membri fondatori.

Poate fi membru orice cetăţean indiferent de vârstă, naţionalitate, care îşi însuşeşte şi respectă prevederile statutului.

După constituirea ACAT se pot înscrie membri pe bază de cerere validată de Consiliul Director achitând taxa de înscriere în suma de 7 Euro la cursul valutar al zilei respective în lei şi are drept de vot în A.G.

Carnetele de membru se eliberează de către ACAT.

7. Drepturile membrilor ACAT:

◦ Să aleagă şi să fie ales în organele de conducere a ACAT Judeţene şi Centrale.

◦ Să participe la instruirile statuare şi manifestările organizate în vederea însuşirii tehnologiei moderne în creşterea animalelor.

◦ Să beneficieze de subvenţii, alocaţii, prime şi alte stimulente din partea statului.

◦ Să participe la organizarea concursurilor, simpozioanelor, expoziţiilor şi licitaţiilor precum şi la alte manifestări şi acţiuni organizate de ACAT.

8. Obligaţiile membrilor:

Să acţioneze permanent pentru realizarea obiectivelor şi sarcinilor care vizează interesele membrilor crescători, dezvoltarea şi modernizarea creşterii animalelor.

Să respecte toate hotărârile luate de organele de Conducere, să respecte statutul asociaţiie, să participe la luarea deciziilor importante,

să nu se folosească de numele asociaţiei decât atunci când este împuternicit să o facă, să achite cotizaţia cu regularitate, să îndeplinească sarcinile primite din partea ACAT.

9. Calitatea de membru se poate pierde prin excludere:

- pentru abateri grave de la disciplina asociaţiei;
- pentru atingerea adusă cu intenţie patrimoniului şi din culpă gravă;
- pentru neplata cotizaţiei şi taxelor timp de un an;
- retragere, decizie.

10. Membrii care se retrag sau sunt excluşi şi cei care se înscriu ulterior nu au nici un drept asupra patrimoniului ACAT.

Membrii care se retrag sau sunt excluşi sunt obligaţi să achite cotizaţia pentru perioada cât a fost membru al ACAT.

11. Patrimoniul, fonduri şi bunuri

Patrimoniul ACAT se compune şi se constituie din mijloace materiale şi financiare puse la dispoziţia de Ministerul Agriculturii Alimentaţiei şi Pădurilor, asociaţii, fundaţii, societăţi de cooperare din ţară şi străinătate, societăţi comerciale, instituţii şi organizaţii locale şi centrale, pe care le foloseşte în conformitate cu dispoziţii legale în vigoare în scopul îndeplinirii atribuţiilor statutare pentru sprijinirea crescătorilor în activitatea de ameliorare a animalelor, sporirea efectivelor şi a producţiilor ce se obţin de la acestea.

Veniturile ACAT se asigură şi se realizează din cotizaţii, taxa de înscriere a membrilor săi, subvenţii, donaţii din ţară şi străinătate, sponsorizări, taxe de participare la expoziţii, târguri şi licitaţii de animale, publicaţii, manifestări tehnico-ştiinţifice, simpozioane, dividente de la societăţi comerciale, unde este acţionar unic şi din alte resurse.

12. Membrii plătesc următoarele taxe:

◦ Taxa de înscriere:

- echivalentul în lei a cantităţii de 25l lapte pentru persoane fizice
- echivalentul în lei a cantităţii de 150l lapte pentru persoane juridice

◦ Cotizaţii trimestriale:

- echivalentul în lei a cantităţii de 15l lapte pentru persoane fizice
- echivalentul în lei a cantităţii de 50l lapte pentru persoane juridice

13. Dispoziţii finale:

ACAT este persoană juridică şi funcţionează în conformitate cu legislaţia în vigoare în baza prezentului statut, în colaborare cu ACTJH M. Ciuc.

ACAT poate să-şi schimbe sediul prin act autentic aprobat de A.G.

ACAT desfăşoară activitatea într-o zonă montană din lanţul Carpaţilor, cu scopul de a moderniza şi a ameliora creşterea animalelor, pe durată nedeterminată.

PREŞEDINTE *SECRETAR*

ROMÂNIA
BIROUL NOTARULUI PUBLIC VASILE TARAN
TOPLIŢA str. Sportivilor bl.b apt.3
JUDEŢUL HARGHITA

ÎNCHEIERE DE AUTENTIFICARE NR. 579
AnuL 2002 luna mai ziua 16

În faţa mea, TARAN VASILE, notar public, la sediul biroului, s-a prezentat:

1. UNGUREANU TOADER, domiciliat în comuna Tulgheş, nr. 536, judeţul Harghita, identificat cu B.I. seria B.Z., nr. 948976/1985 eliberat de Poliţa oraşului Topliţa, în nume propriu.

2. ANDRAS LADISLAU, domiciliat în comuna Tulgheş, nr. 13, judeţul Harghita, identificat cu B.I. seria B.R., nr. 422896/1985 eliberat de Poliţia oraşului Topliţa, în nume propriu, care după citirea actului a consimţit la autentificarea lui şi a semnat toate exemplarele.

În temeiul art. 8 lit. B din legea nr. 36/1995

SE DECLARĂ AUTENTIC PREZENTUL ÎNSCRIS

S-a taxat cu 20.000 lei, cu chit. Seria MF/2000, nr. 00005574/16.05.2002, eliberată de Trezoreria oraşului Topliţa.

S-a perceput onorariu în suma de 215.000 lei, chit. Nr. 3304/19.05.2002

S-a aplicat timbru judiciar în valoare de 1.500 lei.

NOTAR PUBLIC
TARAN VASILE

Anexa 4. Statutul composesoratului Asociaţia taxalistă Tulgheş – Făget.

Anexa 5. Statutul – Grupului de Producători de Lapte – Ardan. Statutul – Asociaţiei de Crescători de Ovine – Ardan.

Anexa 6. Statutul Asociaţiei Crescătorilor de Animale ”Suhardul” – Ciocăneşti, jud. Suceava.

Anexa 7. Forumul Montan din România

FORUMUL MONTAN DIN ROMÂNIA

Str. Runc, nr. 23, mun. Vatra Dornei, 725700, Suceava
Tel./fax: 0230 375 036; Mobil: 0745 507 537
E-mail: cabinet_fmr@yahoo.com; radurey@yahoo.com

Nr.__47__din __28.10.2011_

CĂTRE,
Secretariatul RIO + 20 UNCS

Forumul Montan din România, organizaţie neguvernamentală, de nivel naţional, creată ca urmare a AIM-2002, membru activ în Parteneriatul Montan Internaţional şi Euromontana, care reuneşte peste 400 reprezentanţi din teritoriile montane a 27 judeţe, producători agricoli, lucrători forestieri, comunităţi montane şi organizaţii neguvernamentale, personalităţi din sferele ştiinţifică, academică şi universitară, specialişti ai dezvoltării rurale şi protecţiei mediului precum şi factori din administraţie şi politici - senatori şi deputaţi în Parlamentul României;

Având în vedere faptul că în anul 2012 va avea loc Summit-ul UNCDS – RIO +20;

În baza experienţei acumulată în perioada 1990-2011, în România şi în relaţii lucrative cu organisme europene (EUROMONTANA, AEM, Comisia Europeană, Consiliul Europei, FM), internaţionale (Parteneriatul Montan, FAO, Asociaţia Mondială a Populaţiilor Montane, Banca Mondială) şi naţionale;

În scopul asigurării asupra faptului că specificitatea, protejarea şi dezvoltarea durabilă a regiunii montane a Carpaţilor României (şi a zo-

nelor de munte din Sud-Estul Europei, cu nevoi similare) va fi salvgardată de la degradare şi sprijinită în cadrul negocierilor internaţionale, adresăm următorul

APEL

În marea zonă montană a Carpaţilor României, cu ~ 90.000 km^2, 824 localităţi administrative şi 3560 sate, 3,6 milioane locuitori şi tradiţii milenare agrozootehnice, după 20 de ani de la evenimentul mondial Rio - 1992 , care a inclus Agenda 21, Cap. 13 – „Munţii", ca ecosisteme fragile, solicitarea de bunuri şi pentru infrastructuri şi servicii montane, a crescut semnificativ.

Dar cu toate eforturile ce au fost depuse de unele instituţii şi organizaţii neguvernamentale, de personalităţi cu grad înalt de responsabilitate, cu unele rezultate notabile (agroturism şi turism montan, ferme-pilot, formare profesională, cercetare ştiinţifică, infrastructuri, protecţia mediului ş.a.) inclusiv unele măsuri de sprijin, mult insuficiente faţă de nevoile presante, **la nivelul anului 2011** se înregistrează **o afectare deosebit de accentuată a mediului montan** şi a economiei rurale-montane, în special a agriculturii / zootehniei private, cu consecinţe de mare gravitate, cum sunt:

- tăieri iraţionale de păduri, mai ales în zona mai înaltă, a coniferelor, cu consecinţe asupra mediului şi societăţii(inundaţii, alunecări de teren, ş.a.);
- degradarea florei naturale a pajiştilor montane, cu **importanţă furajeră esenţială pentru creşterea animalelor rumegătoare** (bovine, ovine/caprine) care nu sunt concurente cu omul la hrană (iarbă şi nu cereale).

Acest fenomen a apărut ca şi consecinţă a reducerii dramatice a efectivelor de animale (50-80%....nuanţat microzonal) şi implicit a volumului de **îngrăşăminte organice**, factor esenţial pentru **menţinerea florei naturale a pajiştilor montane**, floră ce are o **mare valoare socială** – pentru hrană, absorbţia de carbon, biodiversitate, peisagistică, fixarea apei, etc.

Cauze principale:

Concentrarea atenţiei guvernelor, administraţiei locale şi a unor producători agricoli **asupra agriculturii mari**, din zonele cu fertilitate

înaltă, a câmpiilor şi colinelor, bazate pe culturi şi **marginalizarea** până la ignorare **a mai micii agriculturi şi zootehnii montane**;

Monopolul instalat de industriile alimentare patronale, **absenţa concurenţei** şi practicarea de **preţuri derizorii pentru materiile prime**, în special la lapte şi carne, **produse ecologice, de înaltă calitate** biologică, datorată polimorfismului floral. S-a ajuns la preţuri descurajante (ex. 7-8 litri lapte pentru 1 euro!) iar la consumatori se vinde cu 1,2-1,4 euro/litru, situaţie ce a fost semnalată de F.M.R. tuturor factorilor de răspundere naţionali şi celor mai înalte instituţii din Uniunea Europeană (Parlamentul European, Comisia Europeană, Consiliul Europei).

Lipsa de intervenţie protectivă eficientă din partea statului, presiunile structurilor patronale naţionale sau multinaţionale asupra celor administrative şi politice pentru menţinerea unui astfel de sistem, **decimant pentru micii fermieri montani**, au condus la **derentabilizarea** agrozootehniei, cu efectul **accentuării intense a gradului de sărăcie** la majoritatea producătorilor, **descurajării şi lăsării fără speranţă de viitor a generaţiilor tinere** din ruralul montan;

Apariţia fenomenului, foarte grav, de **dezinteres** pentru modernizarea fermelor montane şi de **abandon agricol masiv** (terenuri părăsite, zeci de mii de hectare de fâneţe care nu se mai recoltează, invazie de plante nevaloroase, ş.a.);

Exod masiv al tineretului din cele 3560 sate montane, spre oraşe sau străinătate, unde sporesc rata şomajului, **îmbătrânirea excesivă** a populaţiei încă activă agricol;

Foarte grav pentru MEDIU şi ECONOMIE: în absenţa îngrăşămintelor organice se produce fenomenul natural de **resălbăticire** a poliflorei montane furajere, **în numai 8-10 ani.** Această floră, o mare bogăţie a zonelor montane, **care generează hrană** pentru multe milioane de oameni, a fost selectată, cu greu, prin efort uman a zeci de generaţii, în mai mult de 2000 de ani de utilizare neîntreruptă a îngrăşămintelor organice, cu tehnologii tradiţionale durabile, de bune practici, care s-au păstrat în Carpaţii României şi alte zone carpatice şi balcanice.

Această floră naturală se pierde, în mai puţin de o generaţie, prin neglijenţă umană, pierdere ce devine definitivă în condiţiile secolului XXI – al mondializării, liberei circulaţii a oamenilor şi a numeroaselor alternative existente astăzi pentru tineretul agricol montan, care nu au existat în ultimele secole.

Legătura intimă şi **interdependenţa** dintre factorii OM-ANIMALE-ÎNGRĂŞĂMINTE ORGANICE – FLORĂ FURAJERĂ – OM este esenţială şi **de neînlocuit** în economia agricolă montană, care este o

economie verde şi orice atingere adusă acestui ecosistem fragil devine nu numai păgubitoare dar şi **neredresabilă** (muntele pedepseşte...)

Din aceste raţiuni rezultă şi necesitatea acordării unei **PRIORITĂŢI** pentru agricultura muntelui, spre a se evita pierderi imense, irecuperabile.

O cauză cu efecte negative se regăseşte şi în **interpretările eronate** şi **exagerate a noţiunii de „biodiversitate"**, prin **interese de grup**, care au generat atitudini şi chiar norme pentru conservarea unor plante invadante, fără valoare furajeră, în detrimentul florei de înaltă valoare socială (ex. Nardus s.) sau stimularea financiară a cosirii tardive sau **necosirii fâneţelor**, sau înmulţirea excesivă a animalelor sălbatice, a răpitoarelor, cu consecinţe descurajante pentru agricultorii montani.

Sistemul instituţional specializat, creat în 1990 prin **Comisia Zonei Montane din România**, transformată prin reducţie în **Agenţia Naţională a Zonei Montane din România** (ministerul agriculturii) şi prin instituţiile de **cercetare** şi de **formare profesională montană**, nu au fost susţinute şi dezvoltate ci, dimpotrivă, **după 20 de ani** de activitate fertilă, demonstrată, în 2010 **au fost desfiinţate**!

Un proiect partenerial între ministerele educaţiei român şi austriac, al agriculturii şi Forumul Montan din România, pentru crearea primelor 9 şcoli profesionale de agricultură montană, proiect finanţat de guvern în 2008 şi **demarat**, a fost **întrerupt din curs** în 2009, sub pretextul crizei economice.

În concluzie,

În Carpaţii României, care nu au fost şi **nu sunt chimizaţi**, se produce hrană, proteină de calitate, în condiţii ecologice, de economie verde, asigurându-se **securitate alimentară** pentru **peste 3 milioane de oameni**.

Cu o bună gospodărire şi cu sprijinul necesar, s-ar putea produce hrană ecologică, cu tehnologii neconsumatoare de petrol, **pentru cca. 6 milioane de oameni.**

O alternativă a „**economiei verzi**", durabilă, benefică întregii societăţi este încă posibilă, dar dependentă de un efort general, de **existenţa unor politici şi programe guvernamentale speciale destinate distinct zonei de munte** şi în mod **diferenţiat regional**, cu **intervenţii mai intense în arealele cele mai expuse.**

O astfel de strategie devine necesară **şi la nivelul Comisiei Europene**, unde amestecarea zonelor de munte cu „alte zone defavorizate" reprezintă o formă de abordare depăşită de timp, care nu a adus echilibrul necesar în economia montană, mai ales în ţările emergente, ca România, ş.a.. Forumul Montan din România, în baza experienţei

acumulate pe linie instituţional-guvernamentală şi neguvernamentală, naţională şi internaţională şi a rezultatelor cercetărilor ştiinţifice, din ultimii 20 de ani, sub presiunea **noilor provocări şi ameninţări generate de efectele schimbărilor climatice şi ale creşterii demografice**, majore, la peste 9 miliarde locuitor în 2050, consideră că:

Importanţa zonelor de munte în secolul XXI sporeşte considerabil sub aspectul producerii de hrană umană şi ca noi spaţii de habitat.

Devine extrem de important şi de prevenitor **pentru securitatea alimentară** atât a populaţiilor montane cât şi a umanităţii, ca **munţii să continue să producă hrană de calitate** în condiţiile unei „economii verzi" şi prin metode durabile.

Agrozootehnia montană este extrem de fragilă şi suportă, mai ales în ţările mai puţin dezvoltate sau emergente, dar cu tradiţii, ca România, **consecinţele absenţei unor strategii şi programe eficiente.**

Agricultura montană, ca **„motor" al activităţilor economice** – dar şi social-culturale al comunităţilor montane **trebuie tratată ca prioritate** de către guverne, deoarece diferit de zonele de câmpie/colinare, fertile, bazate pe culturi agricole, în munţi, **flora** naturală furajeră **se „resălbăticeşte" natural, în termen foarte scurt**.

O întreagă economie montană, creată în secole de eforturi umane, se poate pierde într-un singur deceniu de neglijenţă, deoarece în **condiţiile profund schimbate** ale secolului XXI, ale globalizării, **abandonul agricol**, al tradiţiilor şi **părăsirea de către tineret a comunităţilor montane,** constituie un **fenomen ireversibil**.

În secolul XXI omenirea nu-i mai poate permite să piardă un mare segment economic care produce hrană şi multe alte bunuri.

Dimpotrivă, **printr-o atitudine conştientă**, **se impune, imperativ şi urgent, ameliorarea efortului global de sporire a investiţiilor adaptate nevoilor şi diversităţii specificităţii montane**, cu efecte **benefice directe asupra populaţiilor montane**, mai ales asupra **comunităţilor sărace** şi indirect, **asupra întregii omeniri**.

Noi apreciem că **este în interesul umanităţii** ca în **politica globală şi regională** pentru zonele de munte, ca **şi în politicile naţionale**, **cele două mari economii ale muntelui – agricultura durabilă şi pădurea** – trebuie să **coexiste peren,** în ecosisteme echilibrate.

Propuneri

Determinarea **obligativităţii pentru regiuni, state şi guverne** a **protejării prin strategii, legi şi programe speciale a populaţiilor de**

producători agricoli montani, pentru **evitarea deşertificării umane**, **pierderea economiilor şi culturilor proprii**, care sunt fragile.

Crearea şi disponibilizarea de resurse financiare în măsură să asigure un **sprijin eficient, motivant, pentru micii fermieri montani**, în **special tineretul agricol,** pentru creşterea animalelor rumegătoare, în sisteme extensive şi **obţinerea de hrană umană sănătoasă, în condiţii ecologice**.

Crearea şi sprijinirea eficientizării unui sistem instituţional guvernamental stabil, **specializat pentru zonele montane** şi susţinerea de către guverne a **cercetării montanologice** şi a unui **program specific destinat formării profesionale a specialiştilor şi practicienilor adulţi**. Prevederi **distincte în bugetele anuale a resurselor financiare destinate economiei agricole montane**.

Sprijinirea creării şi funcţionării organizaţiilor neguvernamentale, mai ales a asociaţiilor de tip cooperatist (occidental) a producătorilor agricoli montani, la nivel de bazine montane tradiţionale, capabile să reziste în condiţii de piaţă. **Înzestrarea** acestora cu **mijloace de transformare a materiilor prime** animale şi vegetale, ecologice, facilitarea valorificării pe **piaţa naţională şi internaţională** a produselor organice (eco-bio-montane). **Valoarea adăugată** potenţială se poate exprima prin considerarea produselor agroalimentare **eco-bio-montane,** ca o producţie „**de nişă**" pentru o categorie de **consumatori** „**de nişă**", interesaţi şi în măsură să poată oferi un **plus de preţ** pentru calitatea superioară şi garanţii sanitare, **ca sursă ce poate deveni importantă pentru susţinerea eco-bio-economiei agroalimentare montane**, sporirea veniturilor familiilor şi a **potenţialului investiţional al micilor fermieri**, **combătând sărăcia** şi moderând, treptat, necesarul de sprijin prin subvenţii specifice – nesigure pe termen îndelungat – corelat cu creşterea demografică.

Stabilirea de **reguli raţionale, neexclusiviste**, pentru asigurarea în zonele de munte a unui **echilibru agro-forestier**, în spiritul **toleranţei reciproce**, revizuirea legislaţiei în acest scop, în acele regiuni unde s-au făcut exagerări.

Asigurarea, cu prioritate, a **perenităţii** biodiversităţii cu înaltă valoare socială, **reprezentată prin flora naturală furajeră polimorfă a păşunilor şi fâneţelor montane**.

Renunţarea la orientări şi prevederi exagerate, nefolositoare sau care pot afecta producţiile agroalimentare montane.

Recunoaşterea de către guverne a „**dreptului la diferenţă**" a populaţiilor montane, la **compensarea handicapurilor** naturale şi la acordarea de facilităţi **fiscale** şi alte forme de sprijin eficient.

Crearea / consolidarea şi dezvoltarea unui **sistem educaţional, de învăţământ profesional, adaptat specificităţii agro-zootehnice**, **de mediu şi de viaţă, montane.**

În paralel cu măsurile de protecţie şi încurajare a economiei agro-forestiere montane, crearea **de noi oportunităţi generatoare de noi locuri de muncă în ruralul montan**, cu **timp integral sau parţial**, pluriactivitatea reprezentând o caracteristică pentru majoritatea comunităţilor montane.

Instituţiile financiare internaţionale să creeze un fond special destinat salvgardării economiilor agro-zootehnice montane, cu tradiţii, aflate în pericol de degradare. **Parteneriatul Montan** să dispună de un „**fond de intervenţie"** destinat special sprijinirii organizaţiilor meguvernamentale specializate şi cu activitate pro-munte.

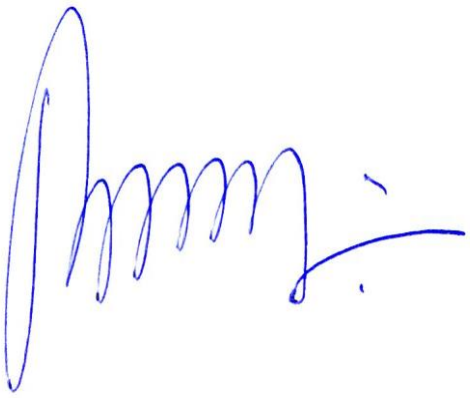
ONU să impulsioneze încheierea unei **Convenţii internaţionale pro-munte** la care să adere guvernele membre ale Parteneriatului Montan – cu angajament ferm din partea fiecărui guvern de a întreprinde măsuri eficiente pe termen mediu pentru evitarea degradării economiilor agro-zootehnice tradiţionale şi mediului montan, a sărăciei şi exodului tinerelor generaţii şi impulsionarea dezvoltării durabile.

ONU să dezvolte activitatea Parteneriatului Montan prin crearea de **departamente continentale** cu rol prioritar de sprijinire a regiunilor montane, capabile să producă hrană umană – ţinându-se cont de elementele specifice (geo-climatice, economie, tradiţii ş.a.). Exemplu: Europa cu regiunile Carpaţilor şi Balcanilor, Asia, Africa, America de Sud.

Forumul Montan din România îşi exprimă speranţa că considerentele şi propunerile formulate vor intra în atenţia Secretariatului Comisiei pentru dezvoltare durabilă a ONU şi vor putea constitui o contribuţie pentru Agenda Rio-2012 şi Declaraţia finală*, respectiv pentru negocierile viitoare ale UNCSD în favoarea problemelor montane.

Preşedinte F.M.R.
Radu Rey

* Se expediază prin poştă lucrarea „Munţii şi secolul XXI. Studiu comparat al strategiilor europene privind zonele de montane cu referire specială la zona Carpaţii româneşti. Planul M1-SEE", în limba română şi engleză, cu speranţa că va reprezenta o lucrare de interes şi de folos pentru momentul Rio-2012.

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIŢESCU”

Domeniul strategic 6: Cercetări pentru dezvoltarea durabilă a ţării (economic, social, juridic, mediu)

Direcţia prioritară: 6.21. Noua Enciclopedie a României. Cunoașterea enciclopedică a României

Tema de cercetare: 6.21.5. Contribuții privind economia zonei montane, 2015

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIŢESCU”
CENTRUL DE ECONOMIE MONTANĂ CEMONT

NOI ȘANSE SUSTENABILE ÎN ECONOMIA RURALULUI MONTAN PRIN FERMELE FAMILIALE ȘI PRODUSUL MONTAN AGRO-ALIMENTAR, CONFORM NOILOR REGULAMENTE ALE UE/CE

EVOLUȚII CONCEPTUALE ȘI ANALIZE PENTRU PERIOADA 2000-2015 - UN RAPORT PRIVIND „STAREA MUNTELUI/2015”

Coordonator:
Prof.univ.dr. H.C. Radu Rey

CUPRINS

ELEMENTE PROGRAMATE 7
NOI ŞANSE SUSTENABILE ÎN ECONOMIA RURALULUI MONTAN PRIN ”FERMELE FAMILIALE” ŞI ”PRODUSUL MONTAN”-AGROALIMENTAR”, CONFORM NOILOR REGULAMENTE ALE UE/CE. EVOLUŢII CONCEPTUALE ŞI ANALIZE – PENTRU PERIOADA 2000-2015 11
PRODUSUL MONTAN DE CALITATE - ŞANSA MUNTELUI ROMÂNESC. POLIFLORA PAJIŞTILOR MONTANE, ÎNGRĂŞĂMINTELE ORGANICE ŞI „PRODUSUL MONTAN” ECOLOGIC, DE ÎNALTĂ CALITATE BIOLOGICĂ 37
EVOLUŢIILE REALITĂŢILOR ŞI CONCEPTELOR DESTINATE ZONEI MONTANE LA NIVELUL 2011-2012. PREAMBUL/ARGUMENTE/COMPARAŢII. EFECTE ALE CRIZEI ECONOMICE. UNELE REZULTATE UTILE. COMENTARII. IDENTIFICAREA UNOR OBIECTIVE ŞI A UNOR ”LOCURI ÎNGUSTE” 47
CONCEPT DE PROIECT-CADRU DEZVOLTAREA DURABILĂ A ZONEI MONTANE DIN ROMÂNIA PRIN EDUCAŢIE/INSTRUIRE-ADAPTATĂ SPECIFICITĂŢII MONTANE. CREAREA ŞCOLILOR PROFESIONALE DE AGRICULTURĂ MONTANĂ ŞI ADAPTAREA ÎNVĂŢĂMÂNTULUI GIMNAZIAL DIN RURALUL MONTAN CARPATIC ROMÂNESC LA REALITĂŢILE ACTUALE ŞI NEVOILE SPECIFICE CADRULUI ECONOMIC ŞI NATURAL, ÎN CONTEXTUL NOII POLITICI AGRICOLE COMUNE, 2014-2020 ŞI ÎN PERSPECTIVA DEZVOLTĂRII MONTANE DURABILE” 98
STUDIU DE CAZ. DE LA VIZIUNE BAZATĂ PE CUNOAŞTERE LA EXPERIMENT. FENOMENUL DORNA: O FEDERAŢIE A AGRICULTORILOR DE MUNTE 115
UNIUNEA EUROPEANĂ ÎN SUSŢINEREA DEZVOLTĂRII CERCETĂRII ŞTIINŢIFICE MONTANOLOGICE. UN ”PRIM PAS” CONCRET: CENTRUL DE ECONOMIE MONTANĂ CEMONT – VATRA DORNEI 136
NOUTĂŢI IMPORTANTE DE LA NIVELUL ORGANIZAŢIEI NAŢIUNILOR UNITE (ONU) ŞI AL UE/COMISIEI SPRIJINUL PRODUCĂTORILOR, ECONOMIEI ŞI DEZVOLTĂRII RURALE MONTANE 142
UN EXERCIŢIU DE PROIECT PENTRU VALORIFICAREA SUPERIOARĂ A PRODUSELOR CARNATE ŞI LACTATE DE LA SPECIILE BOVINĂ ŞI OVINĂ, OBŢINUTE ÎN SISTEMELE EXTENSIVE ÎN GOSPODĂRIILE MONTANE DIN CARPAŢII ROMÂNIEI” 145
REZULTATE DE CERCETARE ÎN ZONA MONTANĂ A JUDEŢULUI HARGHITA AGRICULTURĂ LA SCARĂ MICĂ ÎN MICROREGIUNEA POGANY-HAVAS, DIN TRANSILVANIA 157
STUDIU MUNŢII ŞI NOUA ÎMPĂRŢIRE TERITORIAL ADMINISTRATIVĂ (REGIONALIZAREA) 166
REGIONALIZAREA: NOUA ORGANIZARE ADMINISTRATIV-TERITORIALĂ ŞI MUNŢII. DISTRICTELE MONTANE. POLITICA DE MASIVI MONTANI 170
DEZVOLTAREA DURABILĂ A ZONELOR MONTANE – O PROVOCARE A SECOLULUI XXI 177
MUNŢII ŞI ECO-ECONOMIA: O NOUĂ ATITUDINE ÎN SECOLUL XXI 184
OBIECTIVELE AGENŢIEI ZONEI MONTANE 196
STUDIU RAPORT CU PRIVIRE LA STAREA MUNTELUI (2016). PROBLEME CU CARE SE CONFRUNTĂ PRODUCĂTORII AGRICOLI MONTANI ŞI ECONOMIA

COMUNITĂȚILOR MONTANE (2015/2016). SOLUȚII VIABILE ȘI URGENȚE PENTRU SALVGARDAREA ECONOMIEI RURALE MONTANE ȘI STOPAREA DEPOPULĂRII ZONEI MONTANE A ROMÂNIEI. COOPERAREA INTERMINISTERIALĂ PENTRU DEZVOLTARE RURALĂ-MONTANĂ – UN IMPERATIV....209
IMAGINI DIN ECONOMIA ZONEI MONTANE....245
ANEXE 290
Anexa 1. REGULAMENTUL (UE) NR 1151/2012 din 21 noiembrie 2012 privind sistemele din domeniul calităţii produselor agricole şi alimentare....290
Anexa 2. Regulamentul delegat (UE) NR. 665/2014 AL Comisiei din 11 martie 2014 de completare a Regulamentului (UE) nr. 1151/2012 al Parlamentului European şi al Consiliului în ceea ce priveşte condiţiile de utilizare a menţiunii de calitate facultative „produs montan” 339
Anexa 3. Rezoluţia Parlamentului European din 10 mai 2016 referitoare la politica de coeziune în regiunile montane ale UE (2015/2279(INI)) 344
Anexa 4. HOTĂRÂRE nr. 506 din 20 iulie 2016 privind stabilirea cadrului instituţional şi a unor măsuri pentru punerea în aplicare a Regulamentului delegat (UE) nr. 665/2014 al Comisiei din 11 martie 2014 de completare a Regulamentului (UE) nr. 1.151/2012 al Parlamentului European şi al Consiliului în ceea ce priveşte condiţiile de utilizare a menţiunii de calitate facultative "produs montan"....363
Anexa 5. LEGE Nr. 164 din 22 iulie 2016 pentru modificarea şi completarea Legii cooperaţiei agricole nr. 566/2004, precum şi pentru stabilirea unor măsuri de aplicare a acesteia 366
Anexa 6. Lista UAT incluse în zona montană defavorizată....373

ELEMENTE PROGRAMATE

1. Obiective asumate prin fişa lucrării:

1.1. Analiza contextului general favorizant pentru o evoluţie a economiei agro-alimentare montane – pe baza calităţii înalte a ”produsului montan”.

1.2. Corelarea noilor Regulamente ale UE – cu privire la aspectele privind calitatea produselor agroalimentare – care includ termenul de ”produs montan”.

Regulamentul UE nr. 1151/2012 (CE+PE) privind sistemele din domeniul calităţii produselor agricole şi alimentare.

Regulamentul delegat nr. 665/2014 al Comisiei Europene cu privire la ”produsul montan”.

1.3. Evidenţierea rolului determinant al fermelor familiale mici şi mijlocii – caracteristice zonei montane româneşti.

1.4. Corelarea dintre reglementările UE privind ”produsul montan” şi posibilităţile de perspectivă pentru Carpaţii României.

1.5. Analiza unor aspecte caracteristice privind delimitarea zonei montane.

1.6. Problematica complexă a zonelor montane reflectată în lucrări ştiinţifice relevante (perioada 2000-2015).

1.7. Elaborarea unui studiu – în forma unui ”Raport privind starea muntelui” (2015/2016).

1.8. Elaborarea unor scenarii privind dezvoltarea organizării Agenţiei Zonei Montane şi cerinţele organizatorice şi financiare necesare creării unei eco-arii montane, ”pilot” pe baze asociativ-cooperatiste – axate pe valorificarea ”produsului montan”.

2. Metodologii de cercetare utilizate

2.1. Documentare privind evoluţia conceptelor şi orientărilor de la nivel mondial (ONU) şi european (UE – PE+CE) privind creşterea importanţei zonelor montane, în corelare cu schimbările climatice, evoluţia demografică şi criza alimentară.

2.2. Implicare directă, cu rezultate favorabile, în evoluţia conceptului de ”produs montan” – la nivelul UE şi în România (cărţi, lucrări, participări la evenimente consacrate). Analize privind rezultatele unor iniţiative-”pilot” desfăşurate în zona montană după 1990.

2.3. Elaborarea unor concepte noi, inovative, parţial preluate la nivel instituţional şi legislativ – în curs de edificare.

3. Documentarea folosită:

3.1. Cărţi şi lucrări publicate sau/şi prezentate public la nivel academic;

3.2. Legislaţia UE şi naţională, evoluţia orientărilor de la nivel mondial şi comunitar, cu privire la rolul fermelor familiale mijlocii şi mai mici, inclusiv documentele ONU/FAO/Parteneriatul Montan, ale ”Euromontana”, prevederile noii Politici Agricole Comune şi ale PNDR 2014-2020, Regulamentul UE(PE+CE) privind schemele de calitate, nr. 1151/2012 şi Regulamentul delegat al CE, nr. 664/2014 cu privire la ”produsul montan”; Rezoluţia Parlamentului European din 10 Mai/2016 – privind zonele de munte ale UE, ş.a..

3.3. Culegere de informaţii directe de la nivelul comunităţilor montane şi implicare personală în activităţile de cercetare montanologică, ale organizaţiilor neguvernamentale, societăţii civile ”pro munte”, ale MADR/Agenţia Zonei Montane şi unor institute de cercetare-dezvoltare – implicate activ în zona montană. Conducerea unor activităţi concrete de dezvoltare montană, inclusiv în procesul constituirii primelor cooperative agricole montane, în calitatea oficială de Consilier al Ministrului pentru zona montană (2015-2016) şi organizarea de evenimente relevante de nivel naţional şi local (conferinţe ştiinţifice şi informale, seminarii, mese rotunde).

4. Stadiul elaborării lucrării la 30 Noiembrie, 2015: 60%.

4.1. Selectarea şi studierea documentaţiilor necesare (lucrări, acte normative, cărţi, documente pregătitoare de la nivel UE şi mondial).

4.2. Analiza unor rezultate relevante obţinute prin aplicarea prevederilor PNDR 2014-2020 şi prin activităţile pozitive ale unor instituţii şi organizaţii neguvernamentale din zona montană (Forumul Montan din România – cu 8 filiale judeţene; Agenţia Zonei Montane/Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi; Federaţia Agricultorilor de Munte-Dorna; Asociaţia Naţională pentru Dezvoltare Rurală-Montană ”Romontana”, ş.a.).

4.3. Faze de cooperare în desfăşurare, dar cu rezultate incerte, de la nivelul Centrului de Economie Montană – CEMONT/INCE/Academia România şi al Forumul Montan din România, cu Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale/Agenţia Zonei Montane; cu Ministerul Educaţiei şi Cercetării Ştiinţifice; cu Ministerul Mediului, Apelor şi Pădurilor; cu Ministerul Dezvoltării Regionale şi Administraţiei Publice; cu Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice/ICD – Montanologie – Sibiu şi ICD-Pajişti, Braşov).

● S-a solicitat conducerii Institutului Naţional de Cercetări Economice "Costin C. Kiriţescu" o prelungire a predării lucrării în anul 2016, având în vedere evoluţii importante în curs – nefinalizate (ex.: acte normative destinate zonei montane – în faze avansate, rezultatele unor proiecte internaţionale de dezvoltare în zona montană – în cooperare cu Elveţia, Norvegia, ş.a.).

5. Rezultate parţiale obţinute

5.1. Acumularea de documentaţii necesare elaborării lucrării (cărţi, lucrări ştiinţifice, acte normative şi documente programatice, ş.a., de la nivel internaţional şi naţional).

5.2. Colectarea de informaţii utile de la nivelul institutelor şi organizaţiilor neguvernamentale, implicate în zona montană şi culegere de informaţii direct de la nivelul comunităţilor montane.

5.3. Edificarea asupra progreselor realizate sau a insuficienţelor – generate de aplicare unor programe (ex. PNDR) sau puncte de dezvoltare în ruralul montan.

5.4. Participare activă la elaborarea unor acte normative, la acordarea de consultanţă ştiinţifică şi la conturarea unor acţiuni de progres (ex. continuităţii la elaborarea actelor normative privind organizarea şi funcţionarea Agenţiei Zonei Montane, a hotărârilor de guvern privind acordarea dreptului de organizare a activităţilor de formare profesională pentru Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi – CEFIDEC, din cadrul AZM; elaborarea proiectului de HG cu privire la "produsul montan" şi privind Legea cooperaţiilor agricole.

5.5. Selectarea unor experienţe, idei, concepte, alte informaţii utile pentru elaborarea unui concept inovativ vizând conservarea bunelor practici şi valorificarea sustenabilă a resurselor montane.

5.6. Clarificarea asupra unor direcţii de urmărit în sensul aplicabilităţii unei politici montane distincte şi a unor programe speciale destinate conservării resurselor regenerabile şi dezvoltării sustenabile prin "valoare adăugată", generată de calitatea "produselor montane", în sistem aso-

ciativ-cooperatist şi în folosul direct şi prioritar al fermierilor montani, cu efectul combaterii sărăciei şi al depopulării zonelor de munte.

6. Rezultate finale programate

● Concluzii și propuneri care susțin continuarea cercetărilor în 2016

6.1. Rezultate finale, programate:

a. finalizarea şi redactarea lucrării (August, 2016);

b. prezentarea publică în cadrul ştiinţific al INCE/CEMONT

c. pregătirea pentru publicare şi publicarea lucrării (2017).

6.2. Concluzii şi propuneri pentru continuarea cercetării în 2016.

Unele componente importante ale cercetării nu sunt suficient de edificatoare, aflându-se în faze de evoluţie, incerte ca mod de finalizare (ex.: Legea cooperativelor agricole; P.H.G. – privind atribuţiile vizând formarea profesională prin Agenţia Zonei Montane/Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi; PHG privind ”produsul montan” şi OM pentru punerea în aplicare; faze de lucru în proiecte de cooperare ale FAM-Dorna şi ANDRM-Romontana – cu Elveţia şi Norvegia, ş.a.).

Concluziile necesită aprofundări, noi informaţii şi realizarea de analize în teren, în zone montane diferite şi distanţate – lipsa mijloacelor având caracter cronic, fiind nevoie de o perioadă de timp mai extinsă.

Schimbările survenite la nivel guvernamental (MADR), au influenţat economia zonelor montane, atât în sens pozitiv, cât şi negativ – prin necesitatea unor adaptări organizatorice şi privind formele şi intensitatea sprijinului financiar destinat agro-ruralului montan.

NOI ȘANSE SUSTENABILE în ECONOMIA RURALULUI MONTAN prin ”FERMELE FAMILIALE” și ”PRODUSUL MONTAN”-AGROALIMENTAR”, CONFORM NOILOR REGULAMENTE ALE UE/CE. EVOLUȚII CONCEPTUALE și ANALIZE – pentru perioada 2000-2015

Introducere

Pentru economia montană, segmentul agroalimentar constituie o bază a activităţilor umane, angrenând majoritatea locuitorilor, producători agricoli grupaţi în gospodării tradiţionale, în majoritate mici şi mijlocii, cele mari fiind în număr relativ redus. Astăzi denumim gospodăriile tradiţionale ”**ferme montane**” şi în ultima perioadă ”**ferme familiale, montane”**.

În economia agricolă a României, economia agroalimentară montană reprezintă un segment important, având un profund caracter specific datorat condiţiilor geo-climatice, modului de producţie şi randamentelor posibile mai scăzute, atât în producţia vegetală, bazată pe iarba păşunilor şi fâneţele naturale, poliflorale, cât şi în cea animalieră, cu sistem dominant de creştere extensivă, cu rase de bovine, ovine, cabaline – de tip montan – caracterizate de rezistenţă organică faţă de mediul montan cu climat mai sever, schimbări bruşte de vreme, eforturi suplimentare datorate pantelor. Mecanizarea are limite, structura de proprietate generând de mică mecanizare şi policalificarea fermierilor, angrenaţi atât în producţia animalieră, cât şi în cea vegetală, specifică, care se bazează pe solu cu fertilitate redusă, cu bază geologică diferită (calcar, granituri, bazalt), cu puţin humus (1 cm de sol fertil se obţine în cca. 100 ani), în consecinţă doar în foarte mică măsură pe culturi cerealiere, mai frecvent pe cele de rădăcinoase şi grădini de zarzavat pentru consumul familial. Un rol însemnat îl deţine cultura cartofului şi pomicultura – în zonele cu temperaturi medii anuale mai favorabile.

Este de remarcat o diferenţiere şi în intramontan, mai accentuată (pante, depresiuni, microclimate, ș.a), inclusiv evoluţia tradiţiilor, a bunelor practici, dominanţa unor specii şi rase de animale, ș.a. O diferenţiere semnificativă se datorează gradului de izolare a unor comunităţi, stării

infrastructurii de transport şi unor surse comerciale date de distanţele faţă de pieţele de desfacere.

Un alt deziderat care contribuie la diferenţierea marcantă dintre munte şi câmpie/coline, îl constituie însăşi modul de viaţă de tip montan, efortul fizic, tipul de cunoştiinţe tradiţionale şi nevoile specifice ale fermelor şi familiilor ce le deţin.

● Presiunea marii agriculturi din zonele de câmpie şi colinare ale României, bazată pe soluri cu grad înalt de fertilitate, terenuri plane sau puţin înclinate, pe culturi vegetale cu folosirea intensă a îngrăşămintelor chimice şi pesticidelor, pe marea mecanizare şi pe creşterea intensivă a animalelor, în sisteme industriale este şi va rămâne dominantă (cca. 80% din total agricultură), faţă de mica agricultură şi zootehnie montană (cca. 20%). România, prin condiţiile naturale, deţine **două tipuri mari de agricultură** – cea de câmpie/deal şi agricultura montană, profund diferenţiate, care necesită, **imperativ, politici diferenţiate.**

În ultimii 25 de ani (1990-2015), presiunea prea mare şi continuă a marii agriculturi asupra "micii agriculturi montane" a provocat **marginalizarea muntelui**, o cauză fiind şi **foarte slaba cunoaştere** de către factorii de decizie şi birocraţia agricolă a elementelor specifice agroruralului montan, care a condus la descurajarea producătorilor agricoli montani, reduceri drastice a efectivelor de animale (>50%) şi de ovine (cca. 85-90%), cu cel puţin 3 consecinţe negative majore:

1. reducerea volumului îngrăşămintelor organice de la animalele rumegătoare;

2. degradarea calitativă a compoziţiei floristice valoroase a păşunilor şi fâneţelor naturale (creată în secole de eforturi umane şi expusă degradării prin **resălbăticire**, în 8-10 ani de neasigurare a îngrăşămintelor organice (degradarea relaţiei multiseculare – sol, plante, animale, îngrăşăminte organice, OM – agricultor montan, aspect ce vizează prioritatea ce se cere acordată pajiştilor montane – faţă de orice alte terenuri agricole).

3. Accelerarea şi creşterea amplorii **depopulării zonelor montane**, cu riscul discontinuităţii între generaţii, prin abandon agricol definitiv, cu migrare spre oraşe şi străinătate (generaţiile tinere de agricultori montani, care nu pot fi înlocuite cu populaţii din extra-montan).

O politică permanentă, multianuală, adaptată specificităţii montane, a devenit strict necesară, imperativă, în România sec. XXI. "**Produsul montan**" agroalimentar, de înaltă calitate, recunoscut, oficial, în politica agricolă a UE prin noile regulamente (nr. 1151/2012/CE+PE şi nr. 665-delegat, al Comisiei Europene/2014 – obligatorii în întreaga Uniune Euro-

peană), deschide o șansă nouă, de salvgardare, mai ales în zonele montane aflate în dificultate, cum este cazul Carpaţilor României, în 2016.

Fermele mari - fermele familiale – Unele caracteristici-

Organizaţia Naţiunilor Unite a declarat anul 2014 ca "**Anul fermei familiale**". S-a conturat astfel un eveniment cu o semnificaţie deosebită - deoarece se anunţa o schimbare de paradigmă, în sensul generat de ultima criză economică şi de efectele schimbărilor climatice şi ale creşterii demografice, existând deja aprecieri care consideră că marile ferme şi sistemele agricole bazate pe chimizare, intensivizare, marea mecanizare și sisteme industriale de creştere şi exploatare a animalelor şi-ar fi atins limitele. Se iau în considerare efectele nocive asupra mediului, apelor freatice, afectarea şi chiar epuizarea stratului de sol fertil, riscurile bolilor infecto-contagioase și parazitare, influenţa intens negativă asupra locurilor de muncă din rural şi generarea de sărăcie accentuată şi exod rural, utilizarea intensivă a petrolului şi riscurile generate de forţarea peste limită a intensivizării sistemelor de furajare a animalelor pentru obţinerea de profituri maximale şi nu în ultimul rând efectele, cu riscuri, asupra sănătăţii consumatorilor, dependenţa excesivă de sistemul financiar-bancar, ș.a. Strategic, în caz de calamităţi (conflicte armate, ș.a.) – fermele mari dispar primele, neavând capacitatea de regenerare şi de salvare a hranei populaţiei – după încheierea conflictelor (Ex.: situaţiile de foamete de după primul şi al doilea război mondial).

Diferit, fermele familiale, mijlocii sau şi mai mici, utilizează mult mai puţine resurse epuizabile şi resurse mărunte, cu efecte negative mult mai reduse asupra mediului, asigură conservarea unui număr mare de locuri de muncă şi crearea de noi locuri de muncă cu timp total sau parţial în rural şi în satele/cartierele agricole din urbanul montan, prevenindu-se şi eliminându-se starea de sărăcie, migrarea spre oraşe-care în sec. XXI, în România, prin destructurarea industrială majoră post-1989 şi-au pierdut capacitatea de absorbţie a forţei de muncă din rural-atenuându-se emigrarea.

În plus, "fermele familiale" fac economie de energie convenţională, utilizează energii regenerabile, produc mult mai puţină poluare, nu afectează fertilitatea naturală a solurilor şi pot obţine alimente de calitate mai bună, în condiţii de productivitate fără forţarea limitelor, cu efecte secundare asupra sănătăţii consumatorilor mult diminuate sau chiar absente. Fermele familiale pot utiliza frecvent "bune practici" şi menţin vie

viaţa rurală, economică, culturală şi spirituală. Cumulat, aceste avantaje prezintă garanţii mai credibile privind durabilitatea.

Fermele familiale-montane

● În acest ansamblu al fermelor familiale, tradiţionale, un loc şi un rol specific îl deţin şi **fermele familiale montane** de dimensiuni mici şi mijlocii (gospodării ţărăneşti), care în Carpaţii României reprezintă o realitate majoritară. Media acestor exploataţii agricole montane se situează în jurul a 4 hectare agricol, dominant păşuni şi fâneţe naturale, solurile fiind în general cu nivel înalt de aciditate şi cu grad de fertilitate mult mai redus comparativ cu zonele colinare sau de câmpie.

Fermele familiale montane sunt o soluţie eficientă **fără alte alternative** pentru obţinerea de produse agroalimentare care hrănesc, în primul rând, aproximativ 3 milioane de locuitori ai muntelui, cu alimente proteice, în special lactate şi carnate, de calitate nutritivă înaltă şi cu garanţii sanitare pentru consumatori.

Tradiţional, fermele familiale-montane au rezistat economic în special prin **pluriactivitate**-cu unele excepţii, ca în cazul transhumanţei sau a unor exploataţii de dimensiuni mai mari, care la munte se află în categoria 25-50 ha. Din totalul de 950.000 gospodării montane, (în 1995) cu **mai mult de 25 ha**. se consemnau doar 1970 cazuri (~0,2%), rezultând că **fermele montane mari nu caracterizează realitatea specifică munţilor României**.

Economia agro-zootehnică de tip montan este **marcant specifică**, intens diferită de economia zonelor fertile, de câmpie/coline, atât prin metodele de producţie, bazate pe ”bune practici” tradiţionale, cât şi prin limitele de productivitate şi rentabilitate în producţiile vegetale ale pajiştilor naturale şi în producţiile animaliere (fig. 1).

Fermierii montani sunt prin natura şi deprinderile lor, deosebit de activi, mereu interesaţi de pluriactivitate şi de găsirea unui loc de muncă fie în sistemul silvo-forestier, fie în minerit, construcţii sau alte servicii cu timp parţial sau total. Această permanentă căutare de soluţii pentru supravieţuire şi-a pus amprenta şi pe spaţiul creativ, inovator, al acestui tip, montan, de populaţie.

Familia fermierului montan este intens integrată în activitatea de producţie agro-zootehnică - de la copii la vârstnici, chiar şi peste 80 de ani, cu un **rol special ca importanţă - pentru femei.**

Rolul fermierilor de munte este recunoscut în Uniunea Europeană şi ca **îngrijitori de mediu** şi de **protectori şi amelioratori ai peisagii-**

lor. În plus şi deloc mai puţin important, fermele familiale stau **la baza activităţilor culturale şi spirituale, cu un însemnat rol de natură** strategică - care necesită existenţa **munţilor populaţi** (ex.: Austria, Italia, Franţa, Elveţia, ş.a.).

• Ceea ce reprezintă o şansă sustenabilă pentru agricultura montană românească şi în general - este calitate biologică înaltă a produselor agroalimentare - lactatele, carnea, mierea, fructele de pădure, fructele, unele legume. Principalele produse – laptele şi carnea, se obţin graţie **poliflorei montane (**fig. 3), furajere, care include şi plante medicinale, ce furnizează un **complex de vitamine, minerale şi alţi factori stimulativi şi protectori** şi care, cumulat cu apele şi aerul, nepoluate şi mai ales cu **absenţa chimizării nocive** - **dau calitate superioară** acestui tip de alimente sănătoase, care **s-au distanţat radical de produsele similare** obţinute în mare agricultură, intens chimizată şi supusă la diverse forme de poluare, dar dominantă sub aspect cantitiv (~80%)

Multiflora pajiştilor montane

Important este aspectul că a crescut gradul de conştientizare al consumatorilor, existând cerere în creştere pentru "**produsele montane**", ca produse "de nişă", care se adresează unui segment de piaţă interesat şi dispus să acorde preţuri mai mari, care să echivaleze eforturile suplimentare depuse de producători şi rentabilitatea mai redusă, dar condiţionat de garantarea originii şi calităţii (IGP, DOP), cu influenţe benefice asupra stării de sănătate a consumatorilor.

”Produsul montan” - Reglementări UE.Posibilităţi pentru zonele montane din Carpaţii României

• În acest context general – de la nivelul Parlamentului European şi a Consiliului European, a fost oficializat **Regulamentul nr. 1151/2012**, care face referire expresă la ”**produsul montan**”, de calitate înaltă, stabilind reguli privind atestarea şi controlul acestui tip de produse, condiţiile pentru obţinerea brandurilor locale, modalităţi de separare şi identificare, ambalajarea, etichetarea şi promovarea, pentru o influenţare pozitivă a preţurilor, astfel să se răspundă cât mai fidel cerinţelor şi exigenţelor consumatorilor interesaţi (Anexa).

Un nou **Regulament delegat al Comisiei Europene cu nr. 665/2014**, cu aplicabilitate pe **întreg teritoriul Uniunii Europene**, vine cu elemente de detaliere privind modul de furajare a animalelor, proporţia obligatorie a furajelor de provenienţă montană, în raţii, creşterea animalelor exclusiv în zona montană, cu unele derogări, ca posibilitatea transformării materiilor prime până la o distanţă de până la 30 km, în afara zonei montane - **condiţie neobligatorie, rămânând la alegerea statelor (Anexa).**

● **Comentând acest subiect**: în condiţiile din România, **nu este recomandabil** să se accepte transformarea produselor montane, materii prime, **în afara zonei montane**, deoarece se riscă pierderea esenţialului - **credibilitatea în faţa consumatorilor** - care trebuie să fie **convinşi că aceste produse sunt sigur montane, fără amestec cu produse similare din zonele chimizate, de câmpie şi colinare**. De altfel Franţa s-a opus acestei derogări în timpul negocierilor de la Roma şi aceeaşi atitudine a abordat-o şi organizaţia ”Euromontana”, care a depus ample şi îndelungate eforturi pentru recunoaşterea oficială a ”produsului montan”, încă din 1996, cu aport semnificativ şi din partea română.

Este de susţinut, fără derogări, ca transformarea materiilor prime, montane, să se realizeze **exclusiv în interiorul zonei montane**, nefiind de acceptat **nici amplasarea într-o localitate montană limitrofă cu o zonă nemontană**, pentru asigurarea unei **credibilităţi maxime privind originea şi calitatea (IGP şi DOP).**

Deosebit de important este faptul că **Regulamentul 665/2014** vine cu precizări clare în favoarea producătorilor direcţi şi nu a intermediarilor de orice fel, în sensul că **valoarea adăugată ce se va obţine să revină producătorilor înşăşi**.

Este evident că devin necesare măsuri de ordin organizatoric şi investiţii, studii de marketing, ş.a., dar şi **aplicarea sistemului asociativ-**

cooperatist, care să permită atât separarea ”produselor montane”, cât mai ales **sporirea preţurilor materiilor prime în beneficiul direct al producătorilor reali**, cu **evitarea intermediarilor**, având ca surse financiare **calitatea** şi **valoarea adăugată, justificată**. Principiile sistemului cooperatist asigură redistribuirea profitului spre producătorii efectivi, fermierii, care sunt trataţi în lumea occidentală dezvoltată ca ”bază a statului”, cu respectul meritat.

● Pentru încadrarea în regulile generale de comerţ benefic şi spre a se face faţă pe pieţele concurenţiale, devine necesar ca organizarea să se realizeze **pe areale mai mari** pentru a se obţine:

- **volum** suficient de mare;
- **continuitate** tot timpul anului;
- **garantarea originii şi calităţii**;
- **garanţii sanitare**.

● Este de consemnat aspectul că această noutate, ”produsul montan”, apărută ca orientare din partea UE - a Comisiei Europene, are efecte benefice nenumărate pentru ţările cu munţi, dezvoltate, reprezintă **o nouă oportunitate** şi o **completare** benefică faţă de nivelul **deja înalt** al structurilor agricole în cadrul fermelor familiale şi de organizare, în sistem cooperatist, de tip occidental, **consolidat**.

Diferit, pentru zonele montane din România şi alte ţări cu economii montane fragile, **”produsul montan” poate deveni o soluţie reală pentru salvgardarea unei importante economii**, cu ample efecte sociale şi culturale, care să răspundă cerinţei de **sustenabilitate** şi de **evitare a agravării tendinţei de abandon agricol şi de depopulare/ deşertificare umană a unui mare spaţiu montan din UE**, care **hrăneşte peste 3 milioane de oameni** şi în perspectivă ar putea asigura hrană sănătoasă pentru **alte 2-3 milioane de consumatori**.

O abordare incipientă printr-un număr restrâns de ”**bioarii tradiţionale**”, cu caracter iniţial de **cercetare-inovare**, încă din primii ani ai noului PNDR 2014-2020, cu rol experimental, poate deveni o metodă realistă, nu excesiv de costisitoare, care ar putea pregăti terenul pentru multiplicare, în condiţii verificate, la orizont 2035.

● Oficializarea recunoaşterii “produsului montan”, agroalimentar, ca expresie de înaltă calitate biologică bazată pe polimorfismul floral al păşunilor şi fâneţelor montane, pe îngrăşămintele organice şi mediul curat reprezintă **o şansă nouă, deosebită**, pentru economia agroalimentară şi producătorii agricoli montani, **mai ales din ţările mai puţin dezvoltate**.

Separarea riguroasă a “produselor montane” de alte produse agroalimentare este o **primă condiţie**.

Atribuirea plusului financiar obţinut prin "valoarea adăugată" direct producătorilor reali, cu evitarea intermediarilor, constituie o a doua condiţie strict necesară, ce vizează crearea unui sistem asociativ-cooperatist, adaptat realităţilor montane, care încorporează sustenabilitatea.

Primul pas necesar îl reprezintă **crearea cadrului legal românesc** (specific), cu respectarea prevederilor Regulamentelor UE/CE 1151/2012 şi 665/2014 – care implică crearea unui Registru al "produselor montane", caiete de sarcini, etichetarea, mecanismele de control, promovarea şi crearea segmentului de piaţă interesat.

În acest sens, Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale a pregătit **un proiect de Hotărâre de Guvern, privitor la "produsul montan"**, adaptat la realităţile din zonele montane ale României (la finele anului 2015, aflat în circuitul de avizări).

● Se cuvin mulţumiri adresate cercetătorilor, mediului ştiinţific şi organizaţiilor neguvernamentale care au militat pentru impunerea "produsului montan", instituţiilor româneşti care au creat cadrul de cercetare şi dezbatere – **Academia Română, Institutul Naţional de Cercetări Economice "Costin C. Kiriţescu"/Centrul de Economie Montană, Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice "Gheorghe Ionescu Şişeşti"/Institutul de Montanologie, Cristian-Sibiu,** precum şi unor organizaţii neguvernamentale naţionale, ca Forumul Montan din România, Asociaţia Naţională pentru Dezvoltare Rurală-Montană "Romontana", Federaţia Agricultorilor de Munte-Dorna şi de asemenea – Asociaţiei europene a zonelor montane "Euromontana".

Fig. 1 – Mediu montan curat

Fig. 2 – Fânuri poliflorale

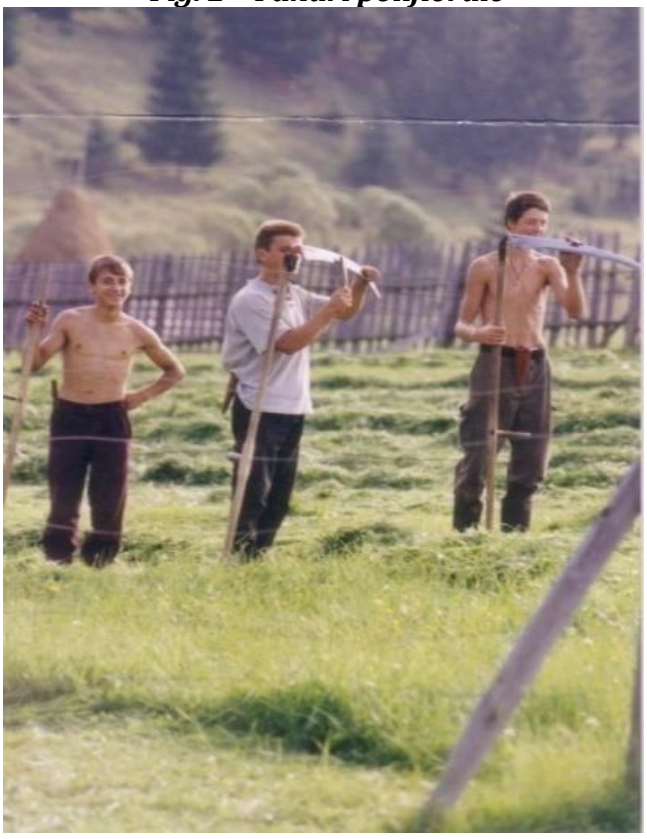

Fig. 4 - Rase montane

Fig. 5 - Brânzeturi - fructe de pădure

Fig. 6 - Miere de munte – multifloralã

Probleme actuale privind delimitarea zonei montane. Interpretări şi evoluţii defavorabile după 2007. Consecinţe şi necesitatea unor corective

Delimitarea oficială a zonei montane a reprezentat un efort început după 1990 prin Comisia Zonei Montane din România (CZMR)[1], procesul pregătitor cu implicarea autorităţilor celor 28 judeţe cu zonă montană desfăşurându-se în etape cu o durată de peste un deceniu.

Importanţa existenţei unei delimitări oficiale a zonei montane este esenţială pentru a se putea aplica o "politică montană", cu diferenţierile şi măsurile compensatorii ce se impun.

În România nu a existat niciodată o astfel de delimitare (doar aprecieri ale geografiilor). Până în 1997, CZMR, transformată (neinspirat) în Agenţia Naţională a Zonei Montane (direcţie generală în cadrul MADR), s-au orientat după exemplele Elveţiei, Austriei, Italiei, Franţei – neexistând încă o directivă clară nici în cadrul UE-12. De-abea în 1999 Comisia Europeană, prin Rezoluţia 1257, a stabilit **criteriile** pentru determinarea delimitării zonelor montane, la care România, prin ANZM/MADR s-a aliniat, cu anticipaţie.

[1] Preşedinte: Prof.dr. Radu Rey, asimilat Secretar de Stat. Vicepreşedinţi: Dr. Emil Silvaş, membru ASAS Dr.ec. Eugen Buciuman.

Instituţiile centrale şi judeţene de statistică nu deţineau o situaţie, defalcată, pentru zona montană, situaţie nebenefică, rămasă neschimbată până în 2015 şi incertă pentru viitor. Absenţa acestei defalcări clare a localităţilor/satelor montane – nu permite o analiză clară a situaţiei economico-sociale din zonele montane, la nivel decizional. De la judeţe se transmit date statistice medii, care nu reflectă evoluţiile în zona montană, unde se înregistrează fenomene dramatice (reduceri drastice a efectivelor de bovine şi ovine, abandon agricol de către tineretul satelor montane, îmbătrânirea îngrijorătoare a populaţiei active – agro-zootehnic, efectele mult insuficiente şi ritmuri scăzute de dezvoltare, etc.). Diferit, în multe zone de câmpie şi colinare, ale aceluiaşi judeţ, se înregistrează creşteri economice şi fenomene sociale mai puţin alarmante. Oficiile de statistică judeţene, nefăcând o evidenţă diferenţiată, transmit la nivel central **datele medii**, care par favorabile, dar în esenţă nu reflectă evoluţiile, îngrijorătoare, din zona montană. Metoda statistică utilizată actualmente include sistemul analizelor "prin sondaj", care este pasibil de erori. Spre exemplu, în comuna Bilbor, jud. Harghita sau în comuna Moldoviţa, jud. Suceava – se înregistrează o stare de stabilitate a efectivelor de bovine, deşi în marea majoritate a localităţilor montane sunt reduceri, deseori foarte mari, în special la ovine. Dacă "eşantionul" ales va viza astfel de localităţi "de excepţie", interpretarea riscă să dea mari erori, care vor forma cifrele medii şi care nu oferă elemente certe nici pentru judeţ şi nici la nivel central.

● Anuarul statistic, ca instrument de lucru pentru sfera politică şi administrativă, decizională, centrală, nu include – defalcat – realităţile din zonele de munte şi astfel nu se produc îngrijorări şi nu vor fi luate la timp măsuri energetice de redresare şi de poziţionare a perspectivei.

Încă din 1992, CZMR şi Agenţia Naţională a Zonei Montane au propus ca atât la nivelul judeţelor cu zonă montană, cât şi pentru Anuarul Statistic, să se realizeze o Anexă, destinată explicit zonei montane, oficial delimitată, ceea ce ar asigura un tablou cât mai apropiat de realitate şi vor putea inflenţa în bine calitatea deciziilor politice şi administrative, atât la nivel judeţean, cât şi la nivelul central.

● După aderarea la Uniunea Europeană (2007), în România exista deja o delimitare oficială a zonei montane, aliniată la criteriile stabilite prin Regulamentul 1257/1999, cu modificări ulterioare, dar aplicate în perioada de preaderare.

Prin Ordinul Comun nr. 1019 din 2005 privind întocmirea anexei la Ordinul ministrului agriculturii, pădurilor şi dezvoltării rurale şi al ministrului de stat, ministrul administraţiei şi internelor, nr. 328/321/2004 pentru aprobarea delimitării municipiilor, oraşelor şi comunelor din zo-

na montană, s-a stabilit **lista** municipiilor, oraşelor şi comunelor din zona montană, care includea, pentru fiecare din cele 28 judeţe ce deţineau teritoriul lor, localităţi montane.

O caracteristică a acestei delimitări a zonei montane a reprezentat-o includerea distinctă atât a localităţilor aflate **integral** în zona montană, cât şi a celor situate parţial în zona montană, respectiv sate şi cartiere cu profil agricol preponderent.

Un **Centralizator** (2005) evidenţiază existenţa a **744 unităţi administrativ teritoriale**, din care municipii 21, oraşe 67, comune 656. **Integral** în zona montană: 13 municipii, 48 oraşe şi 514 comune.

Parţial în zona montană: 7 municipii, 19 oraşe şi 142 comune.

Total localităţi componente în zona montană = 3.320, din care:

Sate componente comunelor = 2973;

Localităţi componente (municipii+oraşe) = 347.

● **Modificări cu efecte nefavorabile survenite după 2009 (prin desfiinţarea Agenţiei Naţionale a Zonei Montane – fără a se asigura o structură înlocuitoare).**

1. Din raţiuni administrative induse de la CE şi acceptate cu uşurinţă de MADR – numărul de judeţe cu zonă montană s-a redus la 27 (fără zona montană a judeţului Tulcea, deşi Munţii Dobrogei sunt cei mai vechi munţi din lanţul carpatic, fără a îndeplini criteriul de altitudine, ca spre exemplu munţii Scoţiei sunt totuşi recunoscuţi ca zonă montană defavorizată.

2. Satele, comunele muntoase şi oraşele montane din localităţile administrative (UAT-uri) neconsiderate ca fiind montane, nu au fost recunoscute ca fiind montane, deşi se încadrează în mod fidel criteriilor oficiale. S-a produs astfel o diminare a unui număr însemnat de locuitori montani, cu terenuri agricole, pante, mod de producţie şi mod de viaţă tipic montane, care rămân "în afara" unor drepturi compensatorii, ce se resfrâng în toate celelalte localităţi montane – defavorizate de factori naturali şi economico-sociali.

3. În interpretarea condiţiei de "oraş" sau "municipiu" – montan – satele componente, cu caracter pregnant agro-zootehnic, tradiţional – reprezentând frecvent majoritatea suprafeţei localităţii, nu au mai fost recunoscute ca "rurale", fermierii montani neputându-se bucura de anumite prevederi favorabile, deşi nu exista nici o diferenţă între modul de producţie şi de viaţă, faţă de comune. S-a produs astfel o nouă formă de discriminare şi de descurajare a unei categorii de producători agricoli montani.

● Subiectele prezentate sunt de actualitate în 2015 şi rămân în sarcina guvernului, a MADR, respectiv a noii Agenţii a Zonei Montane – găsirea unor soluţii comune cu Comisia Europeană, pentru corectarea unor

discriminări cu efecte nefavorabile în economia agro-zootehnică-montană. Pregătirea unei documentaţii clare presupune o analizare atentă a satelor montane din localităţile (UAT-uri) ce nu se încadrează în criteriile de delimitare ale CE, cu întocmirea unor hărţi care să stabilească limitele hotarelor acestor sate şi pe această bază să poată fi demarate iniţiativele necesare, inclusiv la Comisia Europeană, pentru acceptarea corecţiilor necesare evitării aspectelor discriminatorii.

Lucrări ştiinţifice relevante pentru economia agro-rurală, montană

TITLUL LUCRĂRII: "Poliflora montană", "produsul montan" – de înaltă calitate şi ferma familială montană, "chei" ale salvgardării şi dezvoltării durabile a economiei montane agroalimentare, în sistem asociativ-cooperatist, pentru Sud-Est-ul Europei[2]

Abstract

Lucrarea își propune structurarea unui model de dezvoltare sustenabilă a zonelor montane bazat pe bioariile tradiționale. Este descrisă complexitatea problematicii montane, cu aspect focalizat pe economic, social, cultural și privind mediul și biodiversitatea, subliniind unitatea de acțiune tehnică și managerială a actorilor zonei montane, mai ales prin organizarea sistemului asociativ - cooperatist specific axei *„Poliflora zonei de munte - Ferma familială – ''Produsul montan'', de calitate înaltă.* Lucrarea dezvoltă ideea calității specifice ale produselor agro-alimentare montane cu însușiri ecologice și biologice, ceea ce orientează modelul propus spre agro-module montane de tip zonă ecologică complementară cu realizarea produselor biologice în așa-numitele bioarii-pilot. Modelul poate genera o cooperare internațională unitară pentru zona de munte și indică ideea de a realiza o Cartă a cooperării sectorului agro-alimentar montan Est european.

Cuvinte cheie: poliflora, "produs montan", "ferma familială", cooperative, sustenabilitate, "bioarii tradiționale-pilot".

1. INTRODUCERE

Realităţi – Argumente.

În condiţiile presiunii în creştere exercitate de efectele unei creşteri demografice intense şi ale schimbărilor climatice, omenirea este nevoită

[2] Autori: Prof.univ.dr.h.c. Radu Rey – CS1 – Director Centrul de Economie Montană/INCE; Prof.univ.dr.ing. Romulus Gruia; Ec.drd. Adrian Rey (cercetători asociaţi la "CEMONT"). Lucrarea susţinută la International Scientific Conference (SEEMORE) – "Sustenable mountain regions: Make them work" – Borovets, Bulgaria, 14-16 Mai 2015

să întreprindă măsuri noi şi eficiente pentru a-şi asigura cel puţin două nevoi strict indespensabile vieţii: hrana şi apa.

Până la ultima criză economică din perioada 2008-2012, ale cărei efecte continuă să se resimtă fără garanţii de nerepetabilitate, trendul mondial a vizat sistemele de agricultură bazate pe chimizare intensivă, marea mecanizare şi creşterea industrială a animalelor – cu presiune puternică şi în creştere pentru extinderea OMG-urilor, apanajul marilor companii multinaţionale sau naţionale, axate exclusiv pe profit. Desigur, modelul *„cantitativ"* al agriculturii intensiv industriale amplasată în zonele periurbane, poate fi acceptabil pentru asigurarea cu hrană a marilor metropole. Totuşi sunt necesare corecţii ale neajunsurilor modelului, iar, pe de altă parte trebuie gândite alternative privind *calitatea* alimentaţiei, ceea ce este cu siguranţă apanajul zonelor montane. Prin urmare, "marea agricultură" are nevoie de spaţii largi, cere comasări, consumă mult petrol, cu efecte grave asupra mediului, a apei freatice şi solului fertil şi totodată, îmbinat cu conservanţii şi amelioratorii utilizaţi intens pentru gust şi conservabilitate îndelungată – cu efecte riscante asupra sănătăţii marii mase de consumatori.

Marele perdant din ultimele decenii, mereu periclitat, este agricultura familială, ce se desfăşoară pe suprafeţe mijlocii şi mai mici, cu productivitate mai slabă, dar care are avantaje care nu pot fi ignorate. Se pot aminti: costurile mai reduse la unitate de produs; consum mai mic de produse ce au la bază petrolul; aportul nutritiv de calitate mai bună ale produselor vegetale şi animale; puţină sau absenţa chimizării; folosirea intensă a îngrăşămintelor organice; efecte mult mai puţin agresive asupra mediului; efecte sanitare rareori negative asupra consumatorilor. Din perspectivă socială este deosebit de important că asigură un mare număr de locuri de muncă în mediul rural, mai ales în zonele fragile cum sunt cele montane. În acest fel se atenuează presiunea migraţiei spre urban, în condiţiile în care şi oraşul şi-a pierdut mult din capacitatea de absorbţie a forţei de muncă din mediul rural. Fenomenul, care în România are o gravitate specială – prin pierderea marii majorităţi a obiectivelor industriale capabile să absoarbă forţă de muncă din rural, prezintă aspecte asemănătoare şi în alte ţări Sud-Est europene.

De exemplu, în agricultura României din ultimii 24 ani s-au continuat politici care au vizat intens marea agricultură, cu ferme mari, cu peste 500-1.000 hectare (fiind numeroase deja), dar cu exagerări, în unele situaţii ajungându-se la ferme cu 10.000-40.000 de hectare şi chiar cu apogeul de circa 70.000 ha, cu proprietari unici. Mai mult, aceste ferme mari beneficiază de majoritatea subvenţiilor (cca. 50%), iar cealaltă ju-

mătate se împarte la cca. 2,7 milioane de ferme familiale, ceea ce constituie un paradox.

A devenit vizibil că acolo unde a apărut acest fenomen – se înregistrează cel mai înalt grad de sărăcie la populaţia rurală cu efect înalt de emigrare, ca de exemplu după aderarea României la Uniunea Europeană (2007).

● În acest context mondial, european şi naţional, complicat, a apărut recent o noutate, o schimbare de paradigmă, care a plecat – oarecum surprinzător, chiar din SUA – unde în presă au apărut articole cu titluri ca *"Ferma familială salvează America",* fiind apoi preluată şi la nivelul ONU, care a dedicat anul 2014 ca "Anul fermei familiale". De fapt este anunţată o schimbare majoră de direcţie, de perspectivă, existând deja opinii în sensul că sistemul marilor ferme şi-ar fi atins limitele de creştere.

Schimbarea poate fi preluată cu mult mai multă uşurinţă în ţările UE dezvoltate, care şi-au realizat structurile agricole şi la nivelul fermelor familiale mijlocii sau mai mici şi unde piaţa pentru astfel de produse este formată, consumatorii fiind informaţi şi sensibilizaţi.

Problemele au alt aspect în ţările estice unde structurile agricole sunt încă neconsolidate, în stare de emergeţă, dar lentă. În plus, o problemă agravantă, cel puţin în România, se regăseşte şi în sistemul de învăţământ, care în ultimii 70 de ani a fost dedicat aproape exclusiv „marii agriculturi", necesar fie fermelor de stat sau colectiviste din perioada comunistă (cu excluderea intenţionată a unui învăţământ agricol adaptat specificităţii montane – din intenţia, politică, de blocare a dezvoltării gospodăriilor individuale, din zonele montane – necolectivizate), fie noilor ferme mari private, apărute după anul 1990.

Specialiştii agricoli formaţi de universităţi au fost pregătiţi aproape exclusiv pentru „marea agricultură" şi mult prea modest pentru specificul fermelor familiale, situaţie care vizează nevoia unei schimbări, a unor ample adaptări, mai ales pentru perspectivă, în învăţământul agricol.

● În România efectele dominante ale marii agriculturi s-au resimţit cel mai accentuat în zonele de munte (74.000 km^2) unde se înregistrează fenomene economice şi sociale alarmante – între care o scădere dramatică a efetivelor de animale (~50% la bovine şi peste 30% la ovine, mai mult de un milion de oi) în mod special la nivelul fermelor mici, familiale, caracteristice Carpaţilor României , unde scăderea a depăşit deseori 70-80% sau chiar s-a abandonat creşterea oilor.

Cauzele sunt multiple, între care prăbuşirea preţului lânii încă din anii 1993-1997 şi o politică de subvenţii aplicate de la 50 ovine în sus, în condiţiile în care fermele mici caracteristice zonei montane, deţineau, tradiţional, 10-20 cap. (cu excepţia transhumanţei).

Există şi alte consecinţe şi mai dramatice: prin politicile monopoliste practicate de industriile alimentare, patronale, privind preţurile foarte joase, mai ales pentru principalele materii prime – laptele şi carnea, creşterea animalelor s-a derentabilizat şi de aici abandonul agricol al generaţiilor tinere şi apariţia fenomenului ce creşte în amploare, a emigrării, mai ales după aderarea României la UE, în 2007. Prin consecinţă, sporeşte gradul de îmbătrânire a agricultorilor activi, care rămân fără înlocuitori şi astfel, treptat, dispar din ce în ce mai multe cătune şi chiar sate montane, se abandonează valoroase bune practici, tradiţionale – punându-se în pericol o mare şi importantă economie producătoare de hrană pentru peste 4 milioane de oameni. Unele măsurile de temporizare care se iau, mai ales prin subvenţii, sunt mult insuficiente pentru a determina generaţia tânără de agricultori montani să renunţe la abandonul agricol şi să asigure continuitatea în fermele familiale montane.

Fenomenul se produce insidios dar sistematic, muntele ”nu ţipă”, nu este organizat şi nu face ”presiune”, iar factorii responsabili, politici şi administrativi, nu reacţionează în timp util.

● În contextul actual şi previzibil mondial, european şi naţional apare o creştere, încă nespectaculoasă – a interesului pentru zonele de munte, furnizoare majore de apă potabilă, biodiversitate, cu rol special în absorbţia de carbon – dar totodată furnizoare şi de hrană umană, mai ales proteică şi spaţiu de habitat pentru aproape un miliard de locuitori ai planetei. Dintre aceştia vorbim despre cca. 96 milioane în cazul Europei, cca. 3,6 milioane în cazul Carpaţilor României, cca. 3,6 milioane în munţii Bulgariei.

● Ţinând cont de deosebirile de mediu, tehnologice, de productivitate şi de modul de viaţă, care sunt foarte accentuate la munte faţă de câmpie şi chiar faţă de zonele deluroase, lucrarea îşi propune să sublinieze rolul *fermelor familiale montane* pentru revitalizarea dezvoltării economice şi sociale în acest areal. Obiectivul propus ţine cont de complexitatea problematicii montane, cu aspect focalizat, multiplu: economic, social, cultural şi privind mediul şi biodiversitatea, subliniind unitatea de acţiune tehnică şi managerială a actorilor zonei montane mai ales prin organizarea sistemului asociativ - cooperatist.

2. METODOLGIA ABORDATĂ

O şansă principală a salvgardării şi dezvoltării durabile a economiei montane-agroalimentare- ”motor” al vieţii rurale ”de tip montan” se regăseşte în calitatea superioară a ”produselor montane” şi dezvoltarea concomitentă a externalităţilor pozitive.

Acestea sunt puse în evidenţă în baza principiilor de management montan şi, respectiv, în corelaţie cu metodele de analiză, sinteză, comparaţii şi statistici, iar o abordare multidisciplinară constituie metoda recomandabilă. Studiile întreprinse la nivel local, pe bioarii montane cu caracteristici geo-climatice şi tradiţionale nuanţate, obiectivele-"pilot" experimentale, realizate în perioada 1991-2014, au evidenţiat existenţa unor elemente comune, dar şi diferenţieri marcante tehnico-economice şi psiho-sociale, cu mutaţii semnificative.

3. REZULTATE ŞI DISCUŢII

Noi oportunităţi; Propuneri de Soluţii; "Bioarii tradiţionale-pilot"

Consecinţele diagnozei descrise se regăsesc, dramatic, în reducerea volumului îngrăşămintelor organice şi gravitatea, tot mai alarmantă, a fenomenului de resălbăticire naturală rapidă (8-10 ani) a florei furajere, polimorfe, valoroase, a păşunilor şi fâneţelor montane – o creaţie multiseculară, tenace, a omului de munte, în relaţie armonioasă cu natura, prin animalele rumegătoare şi îngrăşămintele organice. Flora furajeră montană, valoroasă, s-a obţinut greu, în timp îndelungat, multisecular şi odată degradată refacerea este dificilă şi costisitoare sau imposibilă, fiind dependentă strict de existenţa perenă a fermelor familiale, a agricultorilor de munte, care asigură continuitatea bunelor pracitic şi care nu pot fi înlocuiţi de oameni necunoscători şi neadaptaţi la condiţiile zonei de munte. Din păcate, experienţa europeană şi mondială a demonstrat că, la munte – unde a dispărut agricultura, nu s-a mai realizat nimic, pierderile demografice şi economice devenind ireversibile, mai ales în condiţiile sec. XXI.

Din rezultatele cercetării reise a *axă* în baza căreia încercăm să realizăm un model de dezvoltare sustenabilă în zona montană, şi anume pe direcţia: *„Poliflora zonei de munte - Ferma familială – "Produsul montan de calitate înaltă".* De maximă importanţă este rezultatul acestui model prin impunerea pe piaţă şi, totodată ca element de atractivitate pentru revitalizarea acestui areal, a "produsului montan", agroalimentar, cu calităţile sale excelente din multe puncte de vedere.

Este evident că muntele nu poate concura cu câmpia, cu marea agricultură, în ceea ce priveşte volumul producţiilor, în special de lapte şi carne, la unele vegetale. Pe de altă parte ferma familială poate oferi calitate, în condiţiile în care consumatorii urbani avizaţi, tot mai numeroşi, sunt din ce în ce mai interesaţi de o alimentaţie sănătoasă.

Dar la calitate – muntele are o şansă reală, marea agricultură neputând atinge nivelul calitativ dat de produsele montane şi care se datorează unor factori proprii numai muntelui. Ne referim la: poliflora furajeră a

păşunilor şi fâneţelor, cu mozaicul de săruri minerale, vitamine şi aportul a numeroase plante medicinale; apa şi aerul – nepoluate; sistemul de creştere a animalelor extensiv – cu mişcare în aer liber, transpiraţii şi eliminarea toxinelor şi mai ales cu nivel de chimizare ”zero”, ceea ce, în sec. XXI, poate face diferenţa – prin garanţii pentru sănătatea consumatorilor. Produsele montane agroalimentare sunt în esenţă ecologice, iar proteina animală este de calitate biologică înaltă. Faţă de marea producţie agroalimentară din zonele de câmpie şi colinare, mica producţie montană rămâne în categoria ”de nişă”.

La nivel de producţie apar ample necesităţi privind confortul animalelor şi igiena, iar adaptarea sistemului de învăţământ la nevoile specifice economiei agrozootehnice şi de mediu, de tip montan, constituie o cerinţă de bază, sustenabilă, de importanţă specială devenind însuşirea tehnologiilor de utilizare a îngrăşămintelor organice.

3.1. Reglementări PRIVIND ”PRODUSUL MONTAN”

De remarcat că în anul 2012, a apărut Regulamentul nr. 1151 al Parlamentul European şi Consiliului European, care oficializează, pentru prima dată ”produsul montan”, ca expresie a calităţii superioare (cu un rol remarcabil de lobby îndelungat, din partea Asociaţiei europene a zonelor de munte, ”Euromontana”). Se stabilesc totodată şi condiţiile necesare pentru recunoaşterea acestor produse, care sunt: originea garantată din zona montană (IGP şi DOP), hrănirea animalelor cu furaje din zona montană, transformarea materiilor prime să se realizeze în zona montană – cu unele derogări, neobligatorii (de ex.: posibilitatea transformării şi la o distanţă de până la 30 km faţă de munte – aspect discutabil).

În anul 2014 devine oficial *Regulamentul delegat al Comisiei Europene* (nr. 665/2014), care reia subiectul şi îl dezvoltă – cu două precizări importante:

- Valoarea adăugată să revină producătorilor agricoli şi nu unor intermediari (posibil prin soluţia cooperativelor);

- Regulamentul se aplică pe întreg teritoriul Uniunii Europene.

Precizăm că pentru zonele montane ale ţărilor dezvoltate din UE aceste noi prevederi constituie oportunităţi cu caracter completativ, dar pentru ţările emergente cu munţi şi agricultură montană rămasă în urmă cum sunt România, Bulgaria, ţările balcanice aderante la UE, ”produsul montan” poate deveni soluţia ”magică”, salvgardantă şi totodată sustenabilă – bazată pe utilizarea ”bunelor practici” tradiţionale, a energiilor reciclabile şi în relaţie prietenoasă cu mediul montan. Condiţionat de depăşirea soluţiei ”facultative” şi trecerii la un stadiu obligatoriu, cu eta-

pele pregătitoare, necesare (legislație, cercetare, experiementare, modulare, generalizare – la orizont 2040)

3.2. STRUCTURAREA NOULUI MODEL

Esenţialul urmărit în modelul propus este valorificarea superioară a produselor montane, la preţuri compensatorii pentru efortul producătorilor, putându-se crea astfel o sursă financiară importantă, în măsură să sprijine rentabilizarea agro-zootehniei montane (combinat cu alte măsuri stimulative, care devin inovative - comparativ cu modelele actuale din ţările „montane" cu economie dezvoltată).

Soluția, deja bine verificată în UE, se pare unică, se regăsește în stimularea creării sistemului asociativ-cooperatist – de tip occidental (ca în Franța, Italia, Spania, Elveția, Norvegia, ș.a.). La acest model sunt de luat în considerare câteva condiții comune și/sau specifice necesare adaptabilității în arealul montan Sud-Est european. Astfel, în baza conceptului de modulizare, modulul montan poate fi privit ca un "bioreactor" teritorial (analiza materiilor prime, a produselor procesate și a deșeurilor), astfel încât structura sistemică modulară nou dobândită să fie cuantificată și respectiv să fie stabilită tipologia și eficacitatea modulelor. Prin urmare se poate sublinia rolul „muncii mediului" în procesele economice şi a-l lua în considerare în management alături de „munca umană" și în cuantificare prin *parametrii emergetici*: gradul de concentrare a energiei, monergia, macro-prețul externalităților energetice, munca reală, eficacitatea sistemică, coeficientul de sustenabilitate ș.a.[11].

Modelul tehnologic și socio-economic al modulelor montane are în vedere că sunt sisteme complexe cu tipologie diferită, autonome energetic (inclusiv pe bază solară şi eoliană), capabile de reciclarea ploii şi a apei folosite, de transformarea deşeurilor şi dejecţiilor în fertilizanţi naturali, de organizarea rotaţiei culturilor pentru a permite pământului să se regenereze fără îngrăşăminte chimice; de asemenea trebuie imaginate tehnologii industriale sau agrozootehnice pe circuite scurte, cu simplificarea la maximum a sistemei de maşini agricole, a mijloacelor de transport, dar și regândirea sistemelor sanitare, integrarea GIS și utilizarea aplicațiilor dezvoltării modulare IT.

Concretizând cele enumerate se poate structura un model în care modulele montane pot avea o tipologie legată de calitățile de bază ale produselor agro-alimentare montane: produse ECOLOGICE („fără chimicale") și BIOLOGICE („hrană vie", adică cu componente bioactive). Pe această direcție modelul propus în lucrare orientează agro-modulele montane spre managemntul teritorial de tip zonă ecologică sau ECOZONĂ, care poate fi complementar cu un areal bine perimetrizat al realizării de produse biologice („bio") sau așa-numitele ECOARII, care în zonele montane au caracter tradițional, cu elemente de diversitate.

BIOARIILE sau ECOARIILE sunt module teritoriale cu valențe bio-economice de revitalizare socială și dezvoltare sustenabilă (durabilă) a arealului dat, având ca rezultat produse agro-alimentare și non-alimentare ecologice și biologice, cu capacități sanogene[3].

În acest context MODELUL PROPUS este cel al arealului montan cu capacitate de producție agro-alimentară cu calități ecologice și biologice, având mare densitate nutritivă bazat pe sistemul asociativ-cooperatist specific axei „Poliflora zonei de munte - Ferma familială – ”Produsul montan”, de calitate înaltă.

Calitatea produselor agro-alimentare montane este susținută de compoziția fizico-chimică și capacitate nutritivă specifică. Fără a intra în detalii menționăm că indicele de densitate nutrițională este exprimat prin conţinutul natural – echilibrat în macronutrienţi-, adică proteine (profil echilibrat în aminoacizi); lipide (profil echilibrat în acizi graşi, saturaţi, mononesaturaţi, polinesaturaţi); glucide cu eliberare rapidă, eliberare lentă (cu index glicemic –GI şi încărcătură glicemică–GL moderate –mici). Echilibrul, de asemenea poate fi analizat la nivel de micronutrienţi: macroelemente (Ca, P, Mg, K, etc.) si microelemente (Se, Zn, Cu, etc.), vitamine hidro şi liposolubile, precum si non-nutrienţi fitochemicale: taninuri; carotenoizi; flavonoide; fitoestrogeni; glucozinolaţi [10].

Referitor la managementul eco-ariilor, modelul propus se bazează pe sistemul asociativ-cooperatist, care urmăreşte printre altele: - cooperarea indicaţiilor geografice şi a denumirilor de protecţie; - siguranţa alimentară (IGP, DOP); -dezvoltarea sustenabilă şi rolul unei agriculturi montane de calitate; - promovarea internaţională şi implementarea proiectelor; - asigurarea producţiei şi a pieţelor şi prioritar – sporirea preţurilor materiilor prime – laptele şi carnea – în primul rând, prin care să se amelioreze sustenabil veniturile fermierilor şi să se combată sărăcia.

Pentru demonstrarea practică a validităţii argumentelor invocate în cadrul unei politici agricole montane, activităţile de **cooperare tehnică** contribuie la consolidarea poziţiilor fermelor familiale în negocierile naţionale şi internaţionale.

Ca aspecte specifice ale sistemului asociativ-cooperatist din zonele montane menţionăm : creşterea animalelor, fructele de pădure, fructe, distilăria şi unele legume, păduri şi prelucrarea lemnului. Misiunea şi serviciile sistemului cooperatist grupează câteva direcţii ce asigură textura modelului: producţia şi calitatea, comunicarea şi promovarea, aspectele financiare şi

[3] Este de acordat atenție inițiative CEBR (Council of European Bio-Regions/2014, http.www.global-cluster-biomarkers.net)

juridice, activitatea sindicală, formarea resurselor umane şi susţinerea locurilor de muncă, inovarea, mediul şi dezvoltarea sustenabilă (durabilă).

Sistemul asociativ-cooperatist din zonele montane are ca referinţe o serie de aspecte specifice:

- organizarea cooperativelor de producători să se realizeze atât la nivel comunal (în special pentru colectarea laptelui, cărnii, fructelor de pădure, ş.a.) cât şi, mai ales la nivel intercomunal, intercooperatist, pe "bioarii/ecoarii tradiţionale" (cooperative de gradul II), unde apare nevoia de investiţii în organizarea industrială (lactate, carne, vegetale) în măsură să asigure valoare adăugată "produselor montane" finale – destinată consumatorilor urbani, interesaţi, avizaţi şi convinşi.

Rezultă nevoia de separare, de asigurare a unui volum suficient şi pe tot parcursul anului, de garantare a calităţii şi siguranţei alimentare, cu formarea de "brand-uri" montane, astfel încât consumatorii avizaţi şi interesaţi să fie siguri că "dau un ban în plus – dar merită…", atât pentru valoarea biologică, nutritivă a "produsului montan", cât şi, în special, privind garanţiile pentru sănătatea consumatorilor (copii, adulţi şi vârstnici).

Devine evident că se impun studii de marketing, dar mai ales o susţinere financiară din partea CE pe măsură, pentru investiţii (o singură dată), eforturi organizatorice, o formă de creditare specială, atractivă, pentru Zona Montană Defavorizată şi o susţinere morală comunitară şi naţională, intensă şi continuă, pentru încurajarea producătorilor – în condiţiile concurenţiale, severe, existente, la nivel de pieţe. De altfel, studiul cererii pieţei comunitare sau extracomunitare, a interesului consumatorilor pentru "produsele montane" şi numărul preconizat al acestora, metodele intense de promovare, ş.a., reprezintă condiţii preliminare.

Chiar şi în cazul unor preţuri nu foarte înalte, la vânzare, rămâne oportunitatea unei preferinţe din partea consumatorilor, pentru "produsele montane" agroalimentare, garantate.

● Sursele noi, financiare, ce pot fi aduse de sistemul asociativ-cooperatist descris – prin valorificarea înaltă a "bunătăţilor munţilor", pot proveni din cel puţin două aspecte:

- absenţa intermediarilor – care reţin o marjă mare de profit;
- "valoare adăugată" – dată de calitate şi de preţurile mai înalte la vânzare (studii de marketing).

● Sistemul cooperatist este verificat ca, în măsură semnificativă, fiind în măsură să asigure reîntoarcerea profitului spre producătorii direcţi[4] – aducând rentabilizarea economiei agro-zootehnice în satele de

[4] Conform Regulamentului Delegat al Comisiei Europene nr. 665/2014

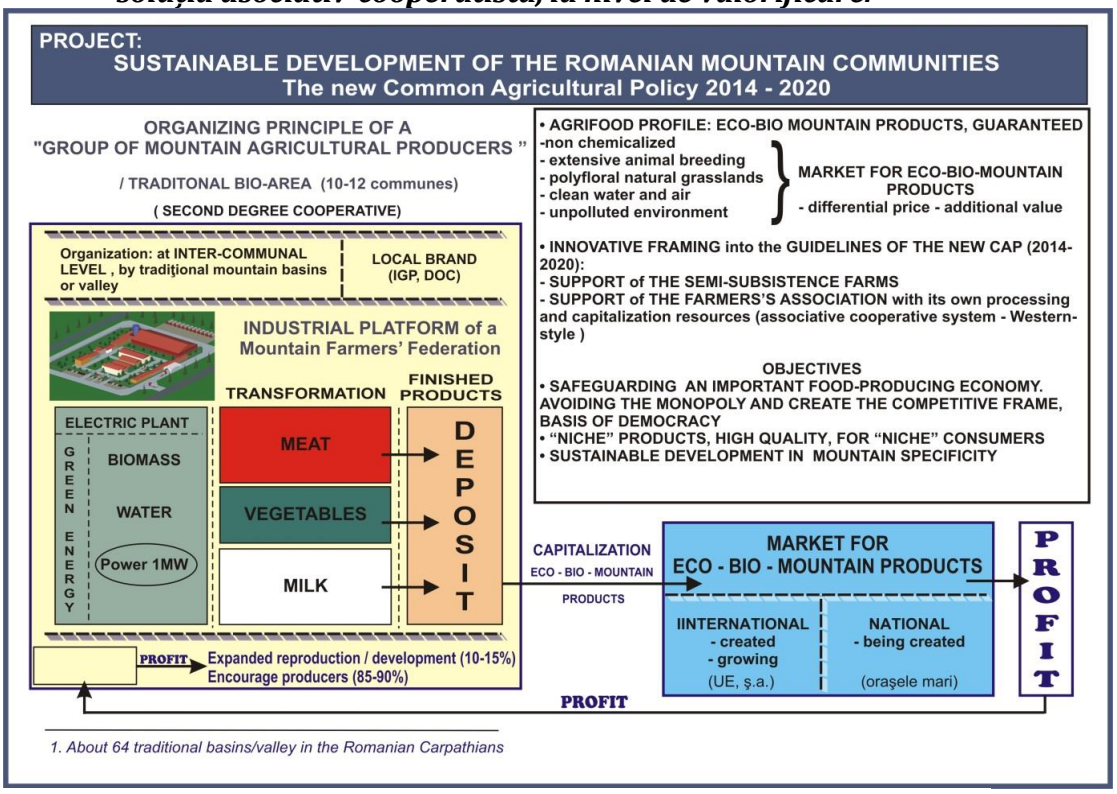
munte, combătând sărăcia şi determinând cel puţin o parte din tineretul agricol să renunţe la migrare şi să asigure continuitatea.

Conceptul expus, cu şanse încă posibile, – pentru zonele de munte din Sud-Est-ul Europei, are un pregnant caracter INOVATIV şi ar putea face obiectul unei susţineri speciale din partea Comisiei Europene, printr-un program special.

Înglobând multiple elemente de cercetare – apare aspectul necesităţii experimentării care să preceadă o multiplicare la orizont 2040.

Ceea ce se poate propune, realist, pentru perioada 2015 este crearea, cu sprijin intens, a câtorva "bioarii tradiţionale-pilot" prin care să se exprime rezultatele bune şi impedimentele, aspectele ce se cer corectate în momentul în care s-ar trece la un proces de multiplicare – Orizont 2040.

Fig. 1 - Modelul schematic al dezvoltării sustenabile a comunităţilor locale montane, în baza "produsului montan" şi a organizării în soluţia asociativ-cooperatistă, la nivel de valorificare.

● O cooperare internaţională pentru un astfel de proiect între România şi Bulgaria, spre exemplu, cu parteneri vest-europeni competenţi,

ar putea deveni interesantă. În perspectivă modelul poate cuprinde şi Grecia spre Sud, sau ţările lanţului carpatic spre Nord-Vest, aşa încât să se poată realiza o Cartă a cooperării sectorului agro-alimentar montan Est-european. Aceasta va permite susţinerea micilor întreprinderi şi a fermelor familiale în dinamica creării de locuri de muncă de calitate şi de adaptare a meseriilor şi competenţelor pe profil montan, precum şi de întrajutorare a lor, mai ales a celor aflate în dificultate.

O exemplificare pentru dezvoltarea de "bioarii montane", tradiţionale, se regăseşte în schema din figura 1, în raport cu figura 2.

4. CONCLUZII

1. Fermele familiale montane organizate în sistem asociativ – cooperatist (la nivel de valorificare) pot deveni garantul salvgardării economico-sociale a zonelor de munte. Aceasta prin modelul de dezvoltare susteanbilă al arealului montan, cu capacitate de producţie agro-alimentară cu calităţi ecologice şi biologice, având mare densitate nutritivă, bazat pe **sistemul asociativ-cooperatist specific axei *„Poliflora zonei de munte - Ferma familială – "Produsul montan" - de calitate înaltă.***

2. Modelul de dezvoltare montană este privit tehnic ca un modul montan de tipul unui "bioreactor" teritorial (analiza materiilor prime, a produselor procesate şi a deşeurilor), astfel încât structura sistemică modulară nou dobândită să fie cuantificată biologic, tehnic şi economic .

Este de precizat că din anul 2013 în România a fost realizat de către "Forumul Montan din România", un concept de proiect pentru un "Subprogram tematic pentru zona montană" – destinat pentru noul PNDR 2014-2020, rămas "în aşteptare" la ministerul agriculturii, având un răspuns de apreciere din partea Comisiei Europene – DG.Agri. În acest proiect se regăsesc o serie de elemente teoretice şi practice care reprezintă o experienţă valoroasă pentru consolidarea modelului de dezvoltare montană schiţat în această lucrare.

3. Modelul de dezvoltare montană este privit managerial ca un sistem cooperatist, ce este unicul în măsură să asigure reîntoarcerea profitului spre producătorii direcţi – aducând rentabilizarea în satele de munte, prin absenţa intermediarilor şi prin "valoarea adăugată" – dată de calitate şi de preţurile mai înalte de vânzare, pe piaţa naţională, a UE sau pe terţe pieţe.

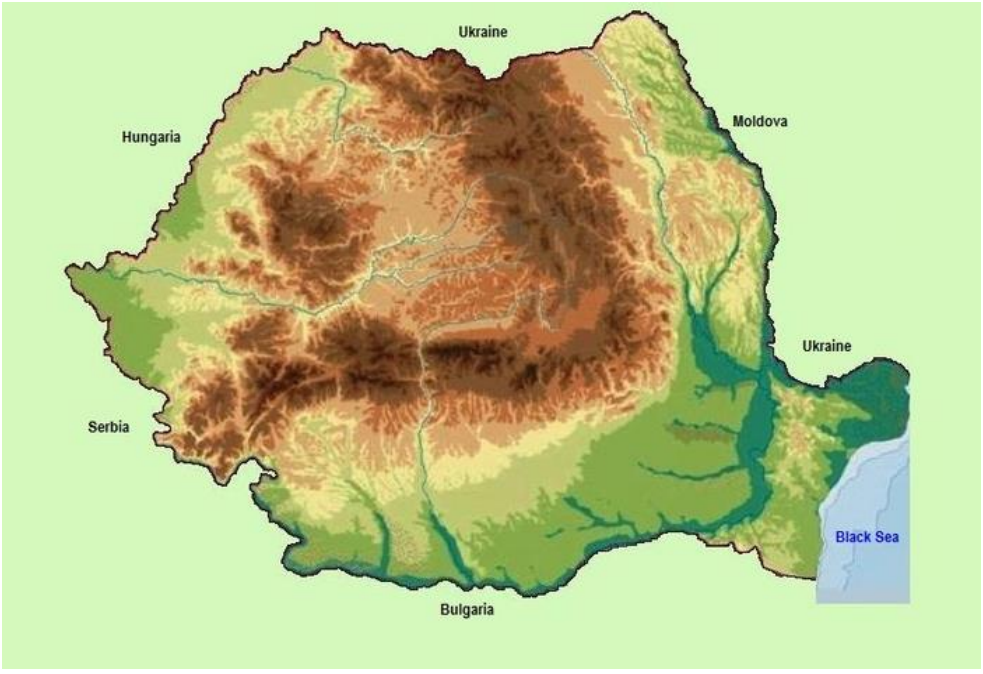
4. Calitățile de bază ale produselor agro-alimentare montane privesc însușiri ecologice și biologice, ceea ce orientează modelul propus spre agro-module montane de tip zonă ecologică, complementară cu realizarea produselor biologice în așa-numitele *bioarii*. Managementul bioariilor se bazează pe sistemul asociativ-cooperatist cu organizarea cooperativelor de producători, atât la

nivel comunal (mai ales pentru **colectarea** laptelui, cărnii, fructelor de pădure, ș.a.), cât și la nivel **intercomunal, intercooperatist, pe ”bioarii tradiționale”**, în organizarea industrială (lactate, carne, vegetale) în măsură să asigure **valoare adăugată ”produselor montane”** finale (cooperative de gradul II).

5. Rezultatul acestui model este impunerea pe piață și, totodată, element de atractivitate pentru revitalizarea arealului montan, a **”produsului montan” agroalimentar** cu calitățile sale excelente, cu formarea de brand-uri montane. Astfel la **calitate** muntele are **o șansă**, marea agricultură neputând atinge nivelul calitativ dat de produsele montane care se datorează unor factori proprii numai muntelui: poliflora furajeră a pășunilor și fânețelor, cu mozaicul de săruri minerale, vitamine și aportul a numeroase plante medicinale; apa și aerul – nepoluate; sistemul extensiv de creștere a animalelor.

PRODUSUL MONTAN DE CALITATE - ŞANSA MUNTELUI ROMÂNESC. POLIFLORA PAJIŞTILOR MONTANE, ÎNGRĂŞĂMINTELE ORGANICE ŞI „PRODUSUL MONTAN" ECOLOGIC, DE ÎNALTĂ CALITATE BIOLOGICĂ[5]

Harta zonei de munte

Sinteză de date

• Suprafaţa totală a zonei montane din România: ~71.341 km^2 (~30% din teritoriul naţional).

Judeţe cu zonă montană: 27 (exclusiv Munţii Dobrogei).

Localităţi administrative: 657 UAT (NUTS5) - cu cca. 3.560 sate.

[5] Prof.univ.dr.h.c. Radu Rey – Membru ASAS; Director al Centrului de Economie Montană/Institutul Naţional de Cercetări Economice al Academiei Române; Preşedinte – Forumul Montan din România.

Reuniunea Societăţii Române de Pajişti – Centrul de Practică al USAMV Iaşi – Plaiul Şarului (Bazinul Dornelor), 4-7 Iulie, 2013

Exploataţii agricole, private: ~850.000.

~ 20% din populaţia României (3,37 mil. locuitori din care ~ 2.100.000 în gospodării, din care 1,3 mil. agricultori - crescători de animale, activi).

• Fondul funciar:

- cca. 4mil. ha. păduri şi vegetaţie forestieră

- cca. 2,9 mil. ha. agricol (o reducere cu cca. 300.000ha. în ultimii 10 ani, cu înglobare în fondul silvic...), din care:

  • păşuni: cca. 1.283.000 ha.
  • fâneţe: cca. 938.000 ha.
  • arabil: cca. 616.000 ha.
  • livezi: cca. 53.000 ha.

• Animale[6] (scădere cu ~50%!)
  Bovine: cca. 558.000
  Ovine: cca. 1.920.000 (scădere cu ~20%)
  Caprine: 184.000
  Cabaline: 113.000 (scădere cu ~20%)

• Suprafeţe medii/gospodărie:
  - la 6-700 m alt. - cca. 2,5 ha.
  - la peste 800 m - cca. 3,5-4,5 ha.
  Suprafaţa medie generală/gospodăriee - 3,9 ha.

• Elemente de diferenţiere - faţă de câmpie/coline:
  - fertilitate mai scăzută a solurilor (cat. 3,4,5)
  - pante (majoritatea) - >15%
  - mecanizare limitată
  - regim climatic mai sever, ierni mai luni
  - perioade mai scurte de vegetaţie
  - sisteme de practici agro-zootehnice net diferite
  - absenţa chimizării, poluare minoră, creşterea animalelor extensivă/semi-extensivă
  - randamente economice - mai mici
  - rase de animale erbivore adaptate
  - eforturi fizice, cheltuieli de transporturi mai mari.

• O treime din teritoriul României o constituie zona montană, cu diferenţieri locale geo-climatice, tradiţionale şi economice.

Una dintre cele mai mari bogăţii ale Carpaţilor României o constituie flora naturală, furajeră, a păşunilor şi fâneţelor.

[6] Conform Recensământului General Agricol - 2010

Structura calitativă, polifloral, a pajiştilor montane, reprezintă o fericită conlucrare multiseculară dintre OM şi NATURĂ, cu ajutorul animalelor rumegătoare, prin îngrăşămintele organice.

• CARPAŢII ROMÂNIEI sunt unul dintre marii masivi montani ai Europei, fiind munţi populaţi, iar agricultorii de munte - crescătorii de animale autohtoni, cu gospodării stabile, sunt factori esenţiali şi de neînlocuit, deţinători de valoroase cunoştiinţe tradiţionale, de „bune practici", care au asigurat continuitatea utilizării îngrăşămintelor organice - factor esenţial în formarea şi menţinerea florei naturale, poliflorale, a fâneţelor şi păşunilor montane.

Prin păşuni, fâneţe, bovine şi ovine şi îngrăşămintele organice, a fost posibilă închiderea ciclului vărat-iernat şi asigurarea locuirii permanente a zonelor de munte.

Relaţia OM (agricultori de tip montan)-ANIMALE (rumegătoare) - PAJIŞTI constituie un factor esenţial, nesubstituibil.

În Munţii României, prin cele 3 mil. ha. de terenuri agricole (din care cca. 2,2 mil. ha. păşuni şi fâneţe naturale şi cca. 850.000 gospodării), pe cele mai slab productive terenuri agricole - se produce, încă, hrană de bază pentru peste 3 milioane de oameni, iar prin bună gospodărire se poate produce hrană, în esenţă proteică, de înaltă calitate, pentru cca. 6 milioane oameni.

• Îngrăşămintele organice de la animalele rumegătoare (bălegarul şi purinul) adaugă solurilor montane preponderent acide, atât substaţă organică cât şi un plus de alcalinitate - cu cheltuieli minime, prin care se menţine structura florală furajeră valoroasă.

În 7-8 ani de neasigurare a continuităţii utilizării, corecte a îngrăşămintelor organice, la munte se produce fenomenul de „resălbăticire" a florei furajere - creată în secole de perseverenţă umană, în relaţie armonică cu natura, pentru supravieţuire („pedeapsa muntelui"...).

În condiţiile profund schimbate ale sec. XXI, a multiplelor alternative de existenţă pentru tinerii agricultori montani (migraţie masivă spre oraşe sau străinătate), asigurarea continuităţii, a conservării calităţii pajiştilor montane şi a producerii de hrană umană, în munţi, este grav periclitată şi lipsită de alternative, riscându-se pierderea, definitivă, a unei mari resurse de hrană şi altor resurse economice, în esenţă regenerabile, ce se valorifică graţie existenţei agricultorilor de munte cu gospodăriile stabile ale acestora.

Randamentele agro-zoo productive, inevitabil mai scăzute în condiţiile naturale din zonele montane, nu permit ca muntele să concureze, la volum, cu zonele cu fertilitate înaltă din câmpie/coline.

Îngrăşămintele organice

Animalele rumegătoare:

- Ovinele (caprinele) - cu rol major în formarea şi ameliorarea păşunilor şi completativ în cazul fâneţelor (fermentare anaerobă, alcalinitate, împrăştiere cu costuri).
- Bovinele - cu rol major pentru întreţinerea şi ameliorarea florei fâneţelor:
  - bălegarul: în platforme, putrezire/alcalinitate (30-40t. ha)
  - urina (purinul) - resursă mare de azot biologic: bazine de colectare, mijloace de împrăştiere (miliarde de litri, anual - neutilizate).

Efecte nocive - în grajduri:

- amoniac, hidrogen sulfurat, dioxid de carbon, ş.a.

• Amendamente calcaroase: benefice (dar, din experienţa anilor 1970-1980 - mari probleme de transport şi împrăştiere)

Urgenţe:

- Igiena grajdurilor - în zona de munte: cca. 90% precară!! (producţii slabe, probleme de sănătate OM/animale).

Riscuri mari: nerealizarea laptelui „conform" şi neacceptare în comerţ! (certitudine după 2014)

• Soluţii ----> modernizarea grajdurilor:
  - bazine de colectare - purin(1)
  - platforme pentru bălegar(2)

(1)(2) - se evită poluarea apelor freatice. Prin împrăştiere largă, în special pe fâneţe, efectul poluator asupra apei este diluat, nesimnificativ.
  - ventilaţie naturală, eficientă
  - luminozitate
  - apă curentă

(ARDAN - Asociaţie cooperatistă - exemplu pozitiv/com. Şieu, jud. Bistriţa Năsăud)

Detalieri:

Diferenţieri privind îngrăşămintele organice

a.) bălegarul de ovine/caprine;

b.) bălegarul de la bovine.

a.) Ovine-caprine: forma naturală a bălegarului este de capsulă. Fermentarea se produce în spaţiu închis, anaerob, cu timp de putrezire scurt şi virare dinspre acid spre alcalin. Factori de potenţiere a fermentării: umezeala solului - dată de ploi sau de rouă.

Alte avantaje: transportul la păşuni şi împrăştierea sunt gratuite, prin deplasarea normală a turmelor.

O „bună practică” tradiţională o reprezintă lăsarea liberă la păşunatul de toamnă, tardiv, a fâneţelor - după recoltarea otavei.

b.) Bovine: forma naturală a bălegarului este diferită în sezonul de păşunat faţă de sezonul de stabulaţie.

Pe păşuni: formă plată, 25-30 cm diametru, consistenţă semi-solidă, cu grad înalt de aciditate - care „arde” vegetaţia şi nu ajută plantele - prin alcalinitate. Putrezirea se realizează mai lent, cu pierderi de azot în atmosferă.

Pe fâneţe: rol diferit faţă de păşuni - esenţial pentru menţinerea florei naturale furajare valoroase. Acumularea în „platforme de bălegar”, în perioada de stabulaţie (6-7luni/an) permite fermentarea anaerobă, putrezirea şi virarea dinspre acid spre alcalin, cu efect de semi-sterilizare pentru unele bacterii şi paraziţi. Greutatea mare a bălegarului nu permite deplasări luni şi mai ales în condiţii de pantă. Este o raţiune justificată practic ce a determinat amplasarea gospodăriilor (grajdurilor) spre altitudine, recomandabil în treimea superioară a pantelor, pntru a se putea utiliza gravitaţia la transportul bălegarului pe fâneţe.

Practica împrăştierii bălegarului în perioada de iarnă (destul de larg răspândită) nu este recomandabilă, datorită pierderii mari de azot în atmosferă.

Purinul de la bovine (urina+fragmente mici de bălegar) este o mare resursă de azot „biologic”, gratuită, aproape nefolosită în zonele de munte. Purinul se colectează, zilnic, în bazine şi necesită o perioadă de extragere din bazin (pompe) şi de împrăştiere pe fâneţe, în fâşii, după o diluare cu apă de 1/3 - 1/6, în funcţie de umiditatea solului (perioade de secetă sau timp ploios). Tradiţional se recomandă influenţat utilizarea după cosirea fâneţelor - putându-se obţine încă o recoltă de iarbă, în acelaşi an.

Diferit de speciile ovină/caprină - conservarea şi folosirea bălegarului (şi purinului) implică unele costuri legate de transport şi munca fermierului. Rezultă că pentru asigurarea conservării şi ameliorării florei naturale furajere, a pajiştilor montane, este nevoie de existenţa animalelor rumegătoare, cu rolul distinct al speciilor ovină/caprină şi bovină - pe păşuni (vărat) şi fâneţe (iernat), aspect ce explică şi justifică perpetuarea gospodăriilor de tip mixt (bovine şi ovine/caprine) în zonele de munte în sistemul de creştere şi exploatare de tip extensiv şi semi-extensiv.

Calitatea fânurilor. Aflatoxinele

Sistemul tradiţionale de conservare a fânurilor = în stoguri (clăi), descoperite.

• Efecte negative: umiditate (ploi, zăpadă) şi pierderi mecanice (vânt, animale sălbatice).

- Pot apare aflatoxine în lapte! (poate deveni motiv de „blocaj" pentru produsul „ecologic"!). Necesar cercetare aprofundată.

• Soluţie ieftină, la îndemână: fânarele pe fâneţe (lemn de calitate II-III).

• Soluţii moderne (mai scumpe) - necesar mecanizare: balotare, înfoliere.

ŞANSA UNICĂ a agro-zootehniei montane constă în CALITATEA PRODUSULUI AGROALIMENTAR MONTAN, dată de:

a.) flora furajeră, multiflorală a păşunilor şi fâneţelor naturale (multivitamine, multi-săruri minerale, alţi factori de protecţie - inclusiv prin aportul plantelor medicinale - furajere, care împreună cu apele curate, aerul nepoluat şi sistemul extensiv, tradiţional, de creştere a animalelor - în mişcare, pe pante, cu eliminarea toxinelor prin transpiraţii, conferă „pachetul" de condiţii care justifică calitatea biologică a laptelui şi cărnii, superioară aceloraşi produse obţinute în zonele de câmpie-deal, chimizate, în condiţii de mediu cu diverse grade de poluare, furajare cu număr redus de specii de plante, creştere în condiţii semi-intensive sau intensive);

b.) creşterea extensivă, tradiţională, a animalelor rumegătoare, în mişcare, eliminarea de toxine prin transpiraţie;

c.) absenţa chimizării (nitraţi, nutriţi, pesticide) într-o lume agricolă intens chimizată;

d.) mediu nepoluat.

PRODUSELE AGROALIMENTARE OBŢINUTE în CONDIŢII MONTANE, prin bune practici tradiţionale(ameliorabile), sunt, în esenţă, ecologice, iar proteina animală(lactate, carnate) este de calitate biologică înaltă.

Astăzi, cu o agricultură intens chimizată şi o alimentaţie umană, generală, încărcată de factori agresivi sau nesiguri pentru sănătate, „produsele montane" de calitate înaltă şi garantate sanitar, sunt produse „de nişă" care vizează autohrănirea sănătoasă a producătorilor şi piaţa consumatorilor urbani „de nişă" care este în creştere. Dacă la volumul de producţie muntele nu poate concura cu zonele de câmpie şi colinare, la calitatea lactatelor şi cărnii este în avantaj.

Separarea acestor produse de cele din zonele nemontane, chimizate şi valorificarea la preţuri superioare, pe deplin justificate, în folosul direct al producătorilor şi nu al unor intermediari - constituie modalitatea unică prin care o economie de bază, agroalimentară, a muntelui, poate fi revigorată, însoţită de alte măsuri de sprijin, comunitare şi naţionale. Acest tip de economie montană se bazează pe energii regenerabile şi este totodată sustenabilă - factori de primă importanţă în sec XXI şi obiective clare ale UE.

Pentru punerea în valoare a produselor zootehnice montane, de înaltă calitate, în scopul creşterii veniturilor producătorilor şi reîncurajării generaţiilor tinere - este esenţială asocierea acestora în forme cooperatiste la nivel de valorificare (şi nu la nivel de producţie - unde sistemul individual este regula), cu capacităţi proprii de transformare şi comercializare, realizabile pe bioarii suficient de mari (8-12 comune), în măsură să poată face faţă condiţiilor actuale şi viitoare, pe piaţă, care implică:

- volum suficient de produse;
- continuitate tot timpul anului;
- garantarea provenienţei montane şi calităţii;
- garantarea siguranţei alimentelor.

• Piaţa produselor organice este în creştere - la export şi o piaţă naţională este în evoluţie ascendentă, în legătură cu potenţialul de cumpărare al consumatorilor şi gradul de conştientizare privind calitatea înaltă a produselor agroalimentare montane, în curs de agreere sub denumirea de „produs montan" la nivelul CE/2013

Exemplificare:

• Formarea resurselor financiare pentru sporirea preţurilor la lapte şi carne „produse montane" - de calitate şi asigurarea sustenabilităţii - prin autoreproducere:

- +30% - preţul mediu de vânzare (ex. Elveţia, Italia, ş.a.);
- evitarea intermediarilor - cca. 40%;
- valoare adăugată şi lanţuri scurte: ~20-30%.

Preţuri materii prime:

	Actual	Preconizat („produs montan")
LAPTE (vacă)	0,7 - 1,0 lei/litru	2,0 - 2,5 lei/l
CARNE (tineret bovin/400kg în viu	5-6 lei/kg/viu	Minimum 10 lei/kg - viu

Reechilibrarea raporturilor agrosilvice montane

• Crescătorii de animale (pluriactivi 80-90%)

I. 1990-1994 - mari pierderi de locuri de muncă (minerit, construcţii, industrii, ş.a.).

II. Scumpirea generală a transportului şi a vieţii (dispariţia unor forme de protecţie socială după 1990: energie electrică, carburanţi, medicamente, alimente de bază/ pâine, zahăr, ulei).

III. Prăbuşirea preţului lânii - rasa „Ţurcană" cu lâna groasă, grav afectată.

Pe acest fundal economic complex - se insistă în 1993-1994 includerea în Codul Silvic a interzicerii intrării animalelor în păduri, inclusiv în marile masive împădurite din zonele montane, sub pedeapsă penală (în condiţiile dispariţiei „presiunii animalelor" - prin retragerea IAS-urilor şi CAP-urilor şi prin sacrificarea unor importante efective de bovine - cu randamente slabe).

Justificare: exagerări de tip ecologic „de import".

Substrat: interese, de tip „balcanic", pentru interzicere, în sfera silvică.

Ovinele/bovinele, fiinţe biologice, nu pot rezista fără umbră şi unele completări de hrană, în timp de secetă, fapt bine ştiut.

Se impune astfel apelarea „la bunăvoinţa" unor pădurari, dar cu „spesele" de rigoare şi interese de grup restrâns, bine cunoscute....

Rezultat: descurajarea generală, abandonul masiv al creşterii animalelor, prin cumul de dezavantaje, derentabilizator.

Efecte majore, negative, privind mediul şi economia ca: scăderea drastică a volumului de îngrăşăminte organice, cu efectul „resălbăticirii" florei furajere naturale, montane (nardus, sp, sphargum, feriga, rogozurile, ş.a.).

Redresarea: foarte costisitoare, necesar timp, interes şi mijloace financiare importante.

Soluţii: revizuirea Codului Silvic, cu excluderea pedepselor penale, toleranţă - mai ales în perimetrele din jurul stânelor şi văcăriilor (excepţii = plantaţiile, rezervaţiile).

Revenirea la bunele practici ale amenajamentelor agro-forestiere (stimulate de Comisia Europeană).

Este necesară o „contraofensivă agricolă" - pentru reechilibrarea raporturilor agro-silvice, la munte.

• Lipsa de atitudine - pentru apărarea intereselor crescătorilor de animale din munţi a făcut posibilă, în ultimii ani, pierderea a cca. 300.000 ha. terenuri agricole montane - prin schimbare de destinaţie (!) şi includere în fondul forestier. . .

Argumente:

- ovinele şi bovinele, în pădurile adulte sau de peste 15-20 ani, nu produc pagube, eventual tolerabile. În schimb terenurile sunt „îngrăşate" - se produce iarbă şi pentru hrana animalelor sălbatece (cervide).

• În Carpaţii României, în cazurile (dese) de secetă prelungită, se completează hrana animalelor cu vegetaţie erbacee din lizierele de păduri mature din perimetrele limitrofe stânelor şi văcăriilor şi totodată se

previn focarele de incendii, tot mai prezente în ultimii ani. (În marea zonă mediteraneană păşunatul animalelor în păduri este oficial stimulat - un scop major fiind prevenirea incendiilor)

• „Ogaşele" create de animale reţin apa şi se reduce viteza de scurgere pe versanţi. (prevenirea/atenuarea inundaţiilor)

• În general, în ţările UE este interzis păşunatul în pădurile proprietatea statului - care reprezintă cca. 20% din total, iar în Franţa doar 10 %, în România (1994) fiind de peste 80% - cu efecte social-economice negative, accentuate.

• EDUCAŢIA - pentru specificitatea montană

• Istoric, agricultorii - crescători de animale din zonele de munte nu au beneficiat de nici o modalitate de instruire agrorurală adaptată specificităţii agro-zoo-economice „de tip montan" (în regimul comunist - pentru evitarea întăririi proprietăţii private....).

• Ceea ce este de promovat în condiţiile creşterii semnificative a importanţei zonelor de munte pentru producerea de hrană şi cu spaţiu de habitat uman, în condiţiile creşterii demografice şi efectelor schimbărilor climatice - este însuşirea unui spirit de „toleranţă" acceptabil, cu întărirea respectării unor „reguli" - acolo unde se impun, fără „interziceri" exagerate, profund dăunătoare economiei agroalimentare montane.

SOLUŢII

- USAMV-urile = instruirea studenţilor/specialiştilor agricoli pentru specificul agro-economic de tip montan
- crearea şcolilor profesionale de agricultură montană
- gimnaziile din ruralul montan (peste 500):
- obiectul şi manualul de „Economie rurală-montană"
- toate formele de educaţie continuă a agricultorilor montani
- broşuri, radio, T.V., Internet

Cercetarea:

• Determinarea **calităţii superioare** a produselor **lactate-carnate**, bazate pe **poliflora montană** (iniţiere 2011 - USAMV Timişoara, FMR, FAM-Dorna, CEMONT. Nefinalizat - lipsă de suport financiar).

• **Studii complexe**, bio-chimice şi economico-sociale, diferenţiate, la nivelul **bioariilor montane tradiţionale**.

• **Tehnologii** complete pentru realizarea **calităţii îngrăşămintelor organice** - în fermele montane (bălegar, purin) şi utilizarea optimă în producţia vegetală.

• Stabilirea **diferenţierilor geo-climatice** şi **economice** pe **grade** şi **grupe de defavorizare**, la nivelul bioariilor tradiţionale şi al comunităţilor montane (vezi Elveţia, Austria, ş.a.).

Concluzii:

Creşterea demografică, galopantă (spre 11 miliarde locuitori - în sec XXI) şi **efectele schimbărilor climatice**, determină sporirea accentuată a **importanţei zonelor de munte**, pentru **producerea de hrană** şi absorbţia de carbon (rolul pajiştilor, alături de rolul pădurilor).

• **Orientările recente** ale Comisiei Europene prin PAC/2014-2020 vizează express **sprijinirea fermelor mijlocii şi mai mici** - cu **accent şi diferenţieri în favoarea economiei agro-zootehnice montane**.

• **Specialiştii în pajişti** devin în mod firesc **primii aliaţi** în procesul **conservării florei naturale a pajiştilor montane** în sistemul **exploataţiilor montane bazate pe „bune practici"**.

• **Conservarea florei naturale, furajere**, montane, valoroase şi **ameliorarea acesteia**, în baza **îngrăşămintelor organice**, asigurarea **perenităţii** - constituie **un scop şi o prioritate**, sub **imperativul urgenţei** (fenomenul de „**resălbăticire**" - este extrem de **costisitor de redresat**, dependent de fixarea unor **generaţii tinere de crescători de animale**, **cointeresate eficient**).

• **Crescătorii de animale** rumegătoare şi **poliflora pajiştilor montane** sunt **factori de prim-ordin** pentru **actualitate şi viitorul îndelungat**, în strânsă legătură cu **tradiţiile culturale şi spirituale ale poporului român din Carpaţi** şi o **garanţie de continuitate benefică societăţii româneşti şi europene**.

EVOLUȚIILE REALITĂȚILOR ȘI CONCEPTELOR DESTINATE ZONEI MONTANE LA NIVELUL 2011-2012. PREAMBUL/ARGUMENTE/COMPARAȚII. EFECTE ALE CRIZEI ECONOMICE. UNELE REZULTATE UTILE. COMENTARII. IDENTIFICAREA UNOR OBIECTIVE ȘI A UNOR ”LOCURI ÎNGUSTE”[7]

Zona montană a României, cu o suprafaţă de 90.240 km^2 (după CE – Raport NordRegio/2004), respectiv 74.000 km^2 (după criteriile conform Rezoluţiei 1257/1999 a CE) constituie unul dintre cei mai mari masivi muntoşi ai Europei aflaţi în interiorul unei ţări, având relief fragmentat, cu peste 300 depresiuni şi reprezentând cca. o treime din teritoriul naţional.

Fondul funciar montan este de cca. 7.300.000 ha din care păduri şi vegetaţie forestieră cca. 4.000.000 ha şi terenuri agricole cca. 2.800.000 ha din care arabil cca. 600.000 ha, păşuni 1.280.000 ha, fâneţe cca. 930.000 ha, livezi cca. 53.000 ha.

O caracteristică a munţilor României o constituie faptul că sunt munţi populaţi, cu tradiţii agricole multiseculare.

În cele 824 localităţi administrative – din care 744 comune şi 80 oraşe şi municipii, cu 3580 sate, se regăsesc cca. 950.000 de gospodării, populaţia totală fiind de cca. 3,6 milioane locuitori, cca. 15,4% din totalul populaţiei României, ocupând locul 6 în Europa[8].

APORTUL zonelor montane la formarea, regenerarea şi stabilitatea poporului român ca şi la menţinerea şi consolidarea statului român a fost şi este considerabil, sub raport economic, demografic, militar, cultural şi spiritual.

Cele două mari economii ale muntelui, cu capacitate regenerabilă şi şanse de durabilitate, au fost tratate diferit (până în 1989):

- economia forestieră s-a dezvoltat şi a beneficiat de o organizare silvică consolidată;

[7] R. Rey: contribuţii la Strategia Naţională pentru Securizarea Mediului (M.M.P. – 3.02.2012)

[8] După datele Comisiei Zonei Montane din România/Agenţia Naţională a Zonei Montane

- economia agricolă montană, bazată pe creşterea animalelor – în sistemul gospodăriilor individuale, a fost voit marginalizată, din raţiunea politică a slăbirii şi împiedicării dezvoltării proprietăţilor private: fără cercetare ştiinţifică, fără învăţământ agricol adaptat specificităţii montane, fără organizarea producătorilor, fără dezvoltarea tehnologică a gospodăriilor – rămase la nivelul feudalismului, bazate doar pe tradiţii.

Produsele agroalimentare – în special laptele şi carnea au fost foarte slab plătite, în condiţiile monopolului de stat.

Agro-zootehnia montană, în general, nu poate fi rentabilizată prin ea însăşi, fără un sprijin compensatoriu, subvenţionat (excepţie: transhumanţa – 6-8% din total ovine),

Sectorul a supravieţuit totuşi graţie existenţei numeroaselor locuri de muncă (minerit, forestierit, construcţii, industrii/servicii prin care se asigura un venit bănesc constant dar şi garanţia unei pensii de bătrâneţe, transmisibilă).

Foarte important pentru MEDIU: datorită creşterii, forţate, până în 1989, a unui efectiv numeros de bovine şi ovine s-a putut **menţine flora furajeră naturală** a pădurilor şi fâneţelor (creaţie multiseculară) graţie existenţei unui important volum de **îngrăşăminte organice** utilizat anual, **fără întreruperea continuităţii**, factor **de neînlocuit în agricultura montană**, ecologică în esenţă.

Costurile mici ale electricităţii, carburanţilor şi transporturilor, medicamentelor şi spitalizării, învăţământului, preţurile joase pentru pâine şi cereale, ulei, zahăr – au contribuit important la asigurarea unui nivel de trai suportabil pentru agricultorii montani şi familiile acestora.

În raporturile AGRO-SILVICE a existat toleranţă, în sensul admiterii folosirii unor resurse furajere, prin păşunatul sezonier, în jurul celor cca. 6000 stâne şi văcării tradiţionale, în unele categorii de păduri, cu acces la umbră şi apă şi cu unele completări de furaje (iarbă), esenţial necesare.

Un efort special s-a întreprins pentru păşunile montane, prin îngrăşăminte chimice azotoase – dar în dauna calităţii produselor agroalimentare şi cu efecte secundare nefavorabile (forţarea creşterii ierbii şi epuizarea humusului).

După 1989

Încă din 1990, prin destructurarea mineritului, industriilor, serviciilor, ş.a., majoritatea agricultorilor montani, crescători de animale, au pierdut locurile de muncă, revenind în gospodării (media cca. 4 ha de pajişti, echivalent a 1/3-1/4 faţă de câmpie/deal).

• După 1993 s-a prăbuşit preţul lânii (rasa „Ţurcană”, dominativă, cu lână groasă) derentabilizându-se creşterea oilor.

• Guvernele ce s-au succedat nu au aplicat o politică specială, diferenţiată, protectivă pentru economia agro-zootehnică montană.

• Industria alimentară – nervul economic – a fost preluată de sistemul patronal, care a indus o formă sălbatică de capitalism – instalând **monopolul** local, eliminând orice concurenţă, cu preţuri derizorii şi dezinteres evident pentru dezvoltarea pe termen mediu şi lung, durabilă, urmărind strict profitul maxim imediat. S-a ajuns la preţul de 0,5-0,6 lei pe litrul de lapte şi la sub 1 euro/kg carne taurină, în viu.

Toate preţurile produselor de primă necesitate – industriale sau alimentare ca şi cele ale energiei, transporturilor, medicamentelor, ş.a., au crescut brusc. În plus în ruralul zonei montane, mai izolate, adaosul pentru transport este practică curentă la nivel de comercianţi locali.

În mod neinspirat şi într-un moment nepotrivit social-economic de degradare a surselor de venit şi de existenţă a producătorilor agricoli montani, prin noul Cod Silvic, s-a interzis, sub pedeapsă penală, (şi din interese de castă de tip ”balcanic”, îndelung practicate în relaţiile din teren, în perioadele de păşunat, fiind bine cunoscut faptul că animalele de la stâne şi văcării nu pot rezista fără retragere la umbră, în momentele cu temperaturi ridicate (riscând insoluţii), pentru adăpostire în caz de furtuni, ploi abundente sau chiar ninsori, destul de frecvente mai ales primăvara şi toamna, fiind vizate lizierele/marginile pădurilor limitrofe stânelor tradiţionale. Nu s-a avut în vedere nici faptul că în perioadele secetoase, frecvente, animalele au nevoie de o completare de hrană, care se află în iarba ce creşte la marginea pădurilor, destul de abundent datorită îngrăşămintelor organice lăsate de animale – nelegale) intrarea animalelor în păduri, sub justificarea unor principii ecologiste aplicate în ţările din UE, unde interdicţia viza pădurile proprietate de stat, adică 20% media europeană sau 10% în Franţa, în timp ce în România depăşea 90%, ajungând la 50% în 2012.

Această măsură unilaterală nu ar fi fost necesară ţinându-se cont de faptul că prin dispariţia CAP-urilor şi a IAS-urilor din zona montană, presiunea zootehniei asupra pădurii se redusese semnificativ.

Efectul social, cumulat, a fost considerabil – prin descurajarea masei producătorilor agricoli montani şi abandonul creşterii animalelor, în mare parte.

Sursele de venituri la nivelul familiilor devenind minore, inevitabil s-a instalat o **stare de sărăcie** fără precedent, care a plasat această mare

şi importantă categorie de populaţie activă – pe locul I în Europa, cu cele mai mari venituri.

Sub ameninţarea pierderii mijloacelor de supravieţuire, populaţia s-a orientat – nevoită – spre unica sursă posibilă – **pădurea –** participând alături de numeroasele firme, extra şi intramontane, la tăierile masive şi afectând astfel MEDIUL, din nevoie, fără alternativă. Deşi proporţia de tăieri anuale normale oficial a scăzut, în realitate se taie mult mai mult lemn – în afara evidenţei oficiale.

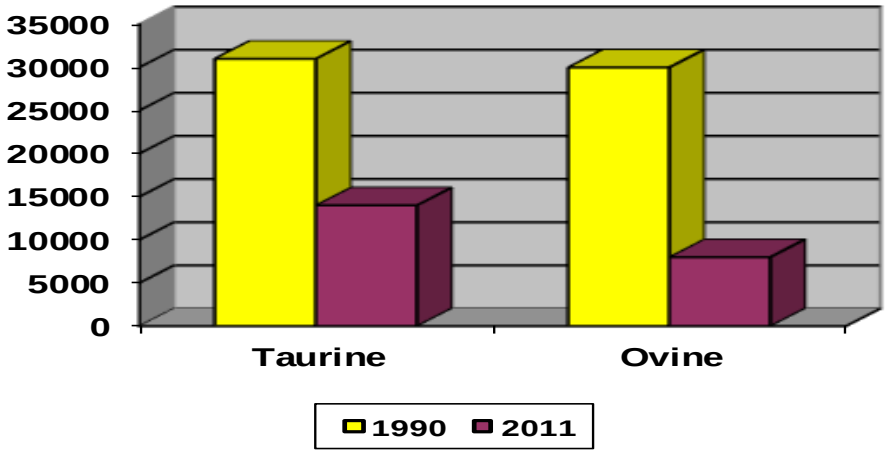
S-a instalat astfel un grav dezechilibru în raporturile agro-silvice montane, cu efect negativ major pentru ambele economii.

Prin **nesprijinirea agro-zootehniei montane** şi exagerări ecologiste de import, se afectează mediul prin 2 axe economice principale: flora furajeră şi pădurea.

Sub aspect demografic

După 1995 a început fenomenul de exod al tineretului provenit din satele de munte, spre oraşe, amplificând rata şomajului urban, cumulat cu abandonul agricol definitiv.

După aderarea României la Uniunea Europeană (2007) odată cu

deschiderea circulaţiei persoanelor, fenomenul exodului tineretului montan spre străinătate a luat amploare, cu slabe şanse de revenire.

• **Scăderea dramatică a efectivelor de bovine şi ovine** (cca. 50% şi chiar 85-90% în unele areale în 2016) a condus implicit şi la scăderea volumului de îngrăşăminte organice. (Ex. în bazinul Dornelor, de la 31.000 bovine, în 2011 mai existau sub 14.000, iar din 30.000 ovine, mai sunt doar ~6.300).

În masivul Călimani (24.000 ha), până în anul 1994 păşunau anual la 30 stâne cca. 500 ovine. În 2011 mai erau doar 2 stâne – simultan cu degradarea florei furajere, înlocuită cu o invazie de „nardete" – plante fără valoare furajeră (consecinţă a lipsei îngrăşămintelor organice).

Consecinţe

- sute de mii de hectare de păşuni şi fâneţe – neîngrijite, fără îngrăşăminte organice, în stare de degradare continuă;
- sectorul silvic a inclus în fondul silvic peste 300.000 ha terenuri agricole, păşuni în special, care, prin lipsă de animale şi îngrăşăminte organice şi prin dezinteres, s-au împădurit natural cu vegetaţie lemnoasă de slabă sau fără valoare (tufărişuri). Creşterea statistică oficială a suprafeţei de păduri – cu câteva procente – este artificială, pe seama terenurilor agricole, abandonate;
- îmbătrânirea excesivă a actualei populaţii de producători agricoli montani;
- reducerea numerică a forţei de muncă tinere din cadrul gospodăriilor cu severe scăderi a efectivelor de animale şi a producţiilor de lapte şi carne.

O problemă esenţială de securitate a mediului şi alimentară a populaţiei:

• Flora naturală, furajeră, a păşunilor şi fâneţelor montane, s-a creat prin efortul uman continuu, a sute de generaţii, prin animale şi îngrăşăminte organice, factorul OM fiind esenţial şi de neînlocuit (agricultor de tip montan).

• **Flora montană furajeră, în absenţa îngrăşămintelor organice (care aduc humus + alcalinitate şi diminuarea acidităţii naturale a solului) se resălbăticeşte natural – fenomen absent la câmpie şi deal.**

De la înţelegerea realităţii este necesar să se pornească la reconstrucţia importantei economii agro-zootehnice montane!

În condiţiile secolului XXI, cu **multiple alternative** pentru tineretul agricol montan, în absenţa unei **motivaţii** puternice şi a unor **garanţii** pentru viitor, fenomenul riscă să **nu mai poată fi stăpânit**, cu **consecinţe negative extraordinare**, sub aspect **economic, social, strategic, cultural/spiritual**, cu **riscul pierderii identităţii** comunităţilor montane româneşti şi de alte etnii.

Între **cauzele semnificative** care au condus la degradarea economiei agro-zootehnice montane **se mai înscriu**: **foarte slaba cunoaştere**

şi înţelegere a elementelor de **specificitate proprii zonei montane** – la nivelul ministerului agriculturii, la alte ministere, ca cel al mediului, dezvoltării regionale, educaţiei şi chiar la academii, inclusiv la administraţiile judeţene şi la nivel de Parlament.

Societăţile urbane şi rurale de câmpie/deal se află la un nivel foarte scăzut de înţelegere a fenomenologiei specifice economiei şi habitatului din ruralul montan.

Aceste aspecte sunt în mare parte o consecinţă a marginalizării agriculturii montane din perioada comunistă, a **lipsei instituţiilor specializate pentru specificul montan** şi a unui **exerciţiu constant** de „guvernanţă" destinată **expres şi calificat pentru zonele montane** şi a foartei slabe culturi montane, în general, în România.

La nivelul ministerului agriculturii, în ultimii 25 de ani, s-au practicat politici concentrate pe zonele de câmpie/deal şi pe **marea agricultură**, cu restituiri/privatizări funciare şi crearea de **ferme mari**, mai mica agricultură montană fiind **aproape ignorată**. Unele măsuri de sprijin pentru agricultorii montani, mult insuficiente, care s-au luat totuşi după 2007, prin PNDR 2007-2013 şi intensificate în cadrul noii PAC prin PNDR 2014-2020, se datorează în bună parte presiunii, dar şi contribuţiei societăţii civile, reprezentaţi mai ales de Forumul Montan din România – cu susţinere din mediul ştiinţific.

Unele forme de sprijin ce s-au acordat nu au fost, nici pe departe, în măsură **să stăvilească procesul continuu de degradare**.

Unele **eforturi instituţionale** ce s-au întreprins totuşi, **nu au fost susţinute**, fiind **afectate constant cu ocazia schimbărilor politice**.

Astfel, de la **Comisia Zonei Montane din România** înfiinţată în 1990, cu rang de **secretariat de stat,** cu structuri profesionale specializate în 28 de judeţe cu zonă montană, s-a ajuns la Agenţia Naţională a Zonei Montane - ca direcţie generală, direcţie, serviciu şi în **2008 ca un mic „birou"** fără structuri în teritoriu pentru ca **în 2010 să fie desfiinţată**, inclusiv **Centrul de Formare şi Inovaţie pentru Dezvoltare în Carpaţi, (cca. 5000 absolvenţi) prin eroare guvernamentală**.

Nu s-au putut crea „**districtele agricole montane**", (tehnice), preconizate, astfel ca gradul de **absorbţie a fondurilor europene** pe bază de proiecte a fost **considerabil redus**.

Un proiect pentru crearea primelor **10 şcoli profesionale de agricultură montană**, rod al cooperării dintre Forumul Montan din România, Comisia UNESCO, M.Ed.C.T.S:, M.A.D.R. şi Ministerul Educaţiei din Austria, pentru care s-a obţinut **finanţare** şi s-au **turnat temeliile**, a fost

abandonat în 2009, oprind din curs o activitate fără de care **nu se poate realiza progres şi competitivitate în UE.**

Nu s-a creat **nici o formă de sprijin guvernamental** pentru **organizaţiile neguvernamentale specializate pentru ruralul montan.**

Aceste **erori** cu urmări nefaste de gravitate deosebită, **cumulate**, au deschis **calea spre deşertificare umană** şi **au pus şi pun în pericol securitatea alimentară a câtorva milioane de oameni**, din zona montană şi lipsind de aport alimentar, proteic, **alte milioane de oameni**, din **exteriorul muntelui**, cu **efecte dramatice** pe termen mediu şi îndelungat pentru **economie, societate şi mediu**, care **includ şi siguranţa naţională, împiedicând conservarea unor mari resurse regenerabile** şi o evoluţie de dezvoltare durabilă.

Această situaţie de **mare complexitate şi gravitate** este consecinţa unei **guvernanţe eronate**, a **absenţei** unei strategii şi a unei **politici montane protective aplicate cu consecvenţă, indiferent de evoluţia ciclurilor politice**.

În sinteză, **principalele cauze** care au generat situaţia actuală se regăsesc în:

- **politica monopolistă** de **preţuri derizorii** pentru **lapte şi carne** – materii prime, indusă de **industria alimentară în sistem patronal**, **fără protecţie din partea statului**;
- **absenţa şi nesprijinirea organizaţiilor producătorilor agricoli montani** în forme asociative **echipate cu capacităţi proprii de transformare şi valorificare a produselor agroalimentare de înaltă valoare calitativă;**
- **nesprijinirea dezvoltării/menţinerii instituţiilor specializate**, tehnice, de cercetare şi formare profesională şi a organizaţiilor neguvernamentale care au fost **create pentru specificul zonelor de munte**, în perioada 1990-2005;
- absenţa unei strategii şi a unor politici montane **aplicate cu consecvenţă şi neîntrerupt, încurajatoare pentru producătorii agricoli montani;**
- **absenţa/nesprijinirea** unui **sistem educaţional profesional, adaptat specificităţii** agro-zootehnice, de mediu şi habitat montan;
- **mult insuficienţa formelor şi nivelului de sprijin** destinate producătorilor agricoli montani.

Este de consemnat faptul că **instituţiile publice** create special pentru zona montană (Comisia Zonei Montane din România, cu 28 comisii

judeţene ale muntelui (1990-2010); Agenţia Naţională a Zonei Montane, Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi – Vatra Dornei, cu >4.000 absolvenţi; Institutul de Montanologie Cristian, Sibiu (ASAS)) au suportat – în 25 de ani de activitate - **19 restructurări cu reducţionări până la anulare, în 2010.**

Unele rezultate utile pentru o nouă perspectivă durabilă, în zonele montane

• Instituţiile guvernamentale şi neguvernamentale create, care au produs concepte, acte normative, rezultate de cercetare, modele cu valoare multiplicativă pentru zonele de munte

Comisia Zonei Montane din România (1990-1992) cu 28 comisii judeţene (asimilată ca Secretariat de Stat/HG)

Direcţia Generală a Zonei Montane – MAP (1993)

Agenţia Naţională a Zonei Montane - în cadrul MAP (HG)

Direcţie generală – 1994-1997

Serviciu – 1997-2000

Direcţie – 2000-2002

Serviciu – 2003-2004

Birou – 2005-2009 (4 cadre)

0 – desfiinţată / 2010

Reînfiinţare în 2014

Institutul de Cercetare-dezvoltare pentru Montanologie, Cristian-Sibiu (ASAS) – 1991-2012 (cu desfiinţare în 1998-2000 şi reînfiinţare în 2001)

În cadrul ASAS funcţionează şi Comisia de Montanologie (2002-2012) iar în cadrul Academiei Române/INCE există Centrul de Economie Montană (2008-2012), ambele fără personalitate juridică.

Centrul de Formare şi Inovaţie pentru Dezvoltare în Carpaţi - CEFIDEC, Vatra Dornei MAP/MADR (1994-2010) – desfiinţat în 2010, cu peste 4000 absolvenţi (!?). Reînfiinţat în 2014, ca direcţie în cadrul Agenţiei Zonei Montane – fără personalitate juridică

Comitetul Interministerial pentru zona montană şi 28 comitete judeţene ale muntelui (HG 318/2003): activitate formală, parţial abandonată, lipsită de eficienţă.

• Organizaţii neguvernamentale specializate

Federaţia Agricultorilor de Munte Dorna (1993-2012 – sprijin MAP Franţa şi GTZ Germania) – unica organizaţie de producători montani cu rezultate

Asociaţia Naţională pentru Dezvoltare Rurală Montană "ROMONTANA" (2002-2012 – sprijin Guvernul Elveţiei şi Euromontana)

Forumul Montan din România (Parteneriatul Montan – FAO-ONU) 2004-2012

(Acestor organizaţii nu li s-a acordat sprijin din partea guvernului şi nu se pot dezvolta prin forţe proprii, decât în ritm foarte lent şi în general sub spectrul incertitudinii)

Federaţia Oierilor de Munte din România (2011 – Braşov)

Asociaţia judeţeană a crescătorilor montani de ovine „Dealu Negru" (Bistriţa-Năsăud - 2010)

Asociaţia Judeţeană pentru Dezvoltare Montană – Mureş (2005-2012)

Alte mici organizaţii locale

În cadrul Universităţilor de Ştiinţe Agricole şi Medicină Veterinară din Cluj şi Iaşi funcţionează secţii de agro-montanologie.

• Acte normative speciale pentru zona montană

HG 949/2002 pentru aprobarea criteriilor de delimitare a zonei montane;

HG nr. 318/2003 pentru constituirea şi funcţionarea Comitetului Interministerial pentru zona montană şi a comitetelor judeţene (28)

Legea Muntelui nr. 347/2004 (a treia din Europa) cu modificările ulterioare;

Strategia dezvoltării durabile a zonei montane – HG nr. 1779/2004;

Ordinul comun MADR/MAI nr. 328/321/2004 pentru aprobarea delimitării municipiilor, oraşelor şi comunelor din zona montană (cu rectificări ulterioare)

Strategia Naţională pentru Dezvoltarea Durabilă a României. Orizonturi 2013-2020-2030 – HG nr. 1460/2008 care se referă la zona montană: „*Punerea în aplicare a Strategiei pentru dezvoltarea durabilă a zonei montane din România. Îndeplinirea obiectivele acestei strategii va realiza protejarea şi valorificarea responsabilă a resurselor montane, ţinând seama şi de efectele schimbărilor climatice, prevenindu-se depopularea acestor zone şi degradarea tradiţiilor, îndeletnicirilor şi specificităţii culturale a acestora, iar asigurarea mijloacelor pentru dezvoltarea lor echilibrată, la paritate cu alte zone în privinţa veniturilor şi condiţiilor de viaţă, va trebui să beneficieze de sprijinul statului*"

În 2015 s-a oficializat un "Memorandum" privind "Orientări strategice naţionale pentru dezvoltarea durabilă a zonelor montane defavorizate (2014-2020), iniţiat de Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale şi semnat de membrii Guvernului României (nr. 6941/21.05.2014).

Hotărârea Guvernului nr.506/2016 privind stabilirea cadrului instituţional şi a unor măsuri pentru punerea în aplicare a Regulamentul delegat (UE) nr. 665/2014 al Comisiei din 11 martie 2014 de completare a Regulamentului (UE) nr. 1151/2012 al Parlamentului European şi al Consiliului în ceea ce priveşte condiţiile de utilizare a menţiunii de calitate facultative ”produs montan”.

Aceste acte normative reprezintă un câştig şi un prim exerciţiu juridic valoros pentru România.

Este de precizat atât ignorarea sau semi-ignorarea aplicării acestora ca şi necesitatea ameliorării/amendării conform noilor oportunităţi apărute după integrarea României în Uniunea Europeană.

Sunt de consemnat unele aspecte pozitive:

- dezvoltarea turismului rural şi agroturismului montan (cca. 6000 pensiuni în 2011);
- existenţa unor rezultate de cercetare şi a unor staţii – pilot cu valoare multiplicabilă;
- existenţa unui număr semnificativ de specialişti agricoli şi tineri agricultori montani care au beneficiat de formare pentru specificul agro-rural montan.

Putem menţiona şi faptul că nici una din entităţile guvernamentale şi neguvernamentale menţionate nu au beneficiat de sprijin concret pentru dezvoltare.

Instituţiile şi organizaţiile menţionate sunt în legături internaţionale curente, având cooperări şi proiecte finalizate cu Comisia Europeană, Banca Mondială, Euromontana, ONU/FAO – Parteneriatul Montan, Uniunea Camerelor Experţilor Europenei, Heifer Project Int. (SUA), cooperări bilaterale cu Franţa, Germania, Austria, Italia, Elveţia, Ucraina, ş.a., cu aport semnificativ pentru crearea unei imagini favorabile pentru România, în exterior.

• După aderarea la Uniunea Europeană, Comisia Europeană a indus în România o politică destinată distinct zonelor de munte defavorizate (ZMD), cuprinse în măsuri completate de efortul naţional, prin MADR. Aceste măsuri nu se dovedesc suficiente pentru a se obţine stoparea declinului, a exodului demografic şi generarea creşterii economice. Un Subprogram destinat special ZMD se află în pregătire, urmând a fi inclus în noul PNDR, conform noii PAC pentru 2014-2020, în vederea negocierilor cu CE.

Precizări conceptuale

Absenţa unei guvernanţe specializate pentru zona montană (prin desfiinţare) constituie un mare regres care împiedică protecţia economiei, populaţiei şi mediului montan şi o dezvoltare durabilă de tip UE.

Disiparea responsabilităţilor privind zonele de munte la diverse ministere şi slaba sau lipsa de comunicare – constituie o frână în procesul dezvoltării specifice.

În interiorul Ministerului Agriculturii şi Dezvoltării Rurale, la nivelul conducerii şi mai ales la structurile birocraţiei tehnice – cunoaşterea (competenţele) vizează aproape exclusiv tehnologiile şi economia zonelor de câmpie/deal şi astfel nivelul de înţelegere a cerinţelor specifice zonelor de munte este foarte scăzut.

În domeniul agriculturii este creat şi un „conflict de interese" între marea agricultură implicată direct în procesul mondializării şi mica agricultură montană, aflată la marginea acestui proces. Marea agricultură domină autoritar asupra micii agriculturi montane, consumând fondurile bugetare cu neglijarea muntelui. Această tendinţă se va menţine – inevitabil – şi pe viitor şi de aici necesitatea obiectivă a creării (recreării) unor instituţii guvernamentale specializate, înzestrate cu autoritate şi structuri teritoriale, tehnice, eficiente şi cu buget distinct, prin care să se asigure o stare de echilibru economico-social.

Un studiu – test asupra modului de gândire a actualilor agricultori montani a evidenţiat, pentru prima dată în ultimii 20 de ani, dezinteres pentru modernizare şi dezvoltarea fermelor proprii.

• Situaţia deosebit de gravă din economia agro-zootehnică montană necesită o intervenţie consistentă şi de urgenţă maximă, fiecare an de întârziere accentuând fenomenele negative. Este de demonstrat şi demonstrabil la nivel european că pierderea florei furajere montane şi a agricultorilor de munte, în condiţiile sec. XXI, este ireversibilă.

De aici prioritatea ce se cere acordată de la nivel guvernamental.

• Este de precizat că a devenit evidentă necesitatea recunoaşterii dreptului la diferenţă pentru producătorii agricoli montani – după cum s-a procedat în toate ţările dezvoltate din UE.

Sistemul monopolist indus de industria alimentară – patronală, s-a dovedit a avea efecte distrugătoare în zonele de munte defavorizate (ZMD).

Mai mult, acest sistem a exclus orice concurenţă, afectând direct şi esenţial însăşi bazele democraţiei.

Noile orientări ale Politicii Agricole Comune care includ ZMD, vizează expres sprijinirea fermelor mijlocii şi mai mici şi asociaţiile acestora, cu capacităţi proprii de transformare şi valorificare.

Sunt orientări care modifică esenţial direcţia de înaintare în economia agroalimentară montană – spre sistemul asociativ-cooperatist occidental, situaţie de care România are ocazia de a profita, pentru interesele proprii durabile.

Unica şansă reală pentru stoparea declinului şi deschiderea orizontului spre o dezvoltare durabilă a resurselor regenerabile din agricultura montană – o reprezintă punerea în valoare a calităţii superioare a produselor agricole montane – bazată pe bune practici agricole perpetuate tradiţional, pe creştere extensivă a animalelor şi cu o motivare puternică, atractivă şi durabilă a tinerelor generaţii, încă prezente în Carpaţii României (astăzi descurajantă, cu tendinţă de abandon).

Creşterea demografică majoră, certă la nivel mondial, cumulată cu efectele schimbărilor climatice, constituie un argument puternic pentru o nouă viziune asupra spaţiilor montane în general, ca furnizoare atât de biodiversitate şi spaţiu de habitat dar mai ales de apă şi absorbante de carbon (prin păduri dar şi prin flora furajeră naturală a pajiştilor) cât şi hrană umană, o prioritate absolută, nediscutabilă.

Nu este de acceptat logic ca în faţa acestor noi provocări, o ţară ca România să-şi poată permite să renunţe la o economie regenerabilă care are capacitatea de a furniza hrană de calitate pentru 3-4 milioane de oameni, astăzi şi pentru 8-10 milioane de oameni, în perspectivă.

Devine şi în interesul Uniunii Europene şi al umanităţii ca această economie preţioasă să fie conservată şi dezvoltată pe baza „economiei verzi", a resurselor vegetale, animale, umane şi energetice, regenerabile, în cadrul unui ecosistem fragil, necesar a fi consolidat în limitele suportabilităţii mediului montan.

Identificarea obiectivelor

Obiectivele de ordin strategic pentru economia, mediul şi societatea montană – sunt conforme orientărilor noii Politici Agricole Comune, în perspectiva anului 2020 – vizând perspectiva pe termen lung a agriculturii şi zonelor rurale cu baza în Tratatul de la Roma şi Strategia Europa 2020, între care:

Garantarea securităţii alimentare pe termen lung prin menţinerea potenţialului de producţie a alimentelor pentru cetăţenii proprii şi contribuirea la satisfacerea cererii în continuă creştere la nivel mondial;

Sprijinirea comunităţilor agricole care oferă alimente de calitate valoroase, cu respectarea cerinţelor privind mediul, apa, sănătatea şi bunăstarea animalelor şi plantelor şi sănătatea publică;

Combaterea pierderii biodiversităţii şi contribuirea la atenuarea schimbărilor climatice;

Menţinerea comunităţilor (montane) viabile pentru care agricultura reprezintă „motorul" economiei bazată pe resurse regenerabile şi crearea de locuri de muncă;

Creştere ecologică – durabilă, prin menţinerea bazei de producere a alimentelor, hranei pentru animale şi energiei regenerabile, gestionarea sustenabilă a terenurilor, furnizarea de bunuri publice de mediu, limitarea pierderii biodiversităţii, sporirea bunăstării prin creştere economică şi prevenirea degradării mediului;

Compensarea dificultăţilor de producţie în zonele cu constrângeri naturale specifice, confruntate cu riscul abandonării terenurilor;

Promovarea diversificării, ameliorarea condiţiilor pentru micile exploataţii şi dezvoltarea pieţelor locale;

Promovarea dezvoltării durabile a agriculturii în zone cu constrângeri naturale specifice – ca zonele montane (ZMD) prin oferirea unui ajutor suplimentar, compensatoriu, agricultorilor.

Pentru zona montană a României, orientările noii PAC cu importanţă deosebită vizează sprijinirea exploataţiilor mijlocii şi mai mici şi a creării asociaţiilor de producători cu capacităţi proprii de transformare şi valorificare a produselor agroalimentare de calitate înaltă.

Obiective prioritare pentru zona montană a României – perioada 2014-2020 şi în continuare

Atenuarea şi combaterea exodului tineretului agricol montan prin **motivare atractivă**, eficientă şi crearea **speranţei de viitor**, cu menţinerea necesarului de producători agricoli/crescători de animale permanenţi, în arealul montan;

Refacerea efectivelor de bovine şi ovine/caprine din gospodăriile montane **stabile**, până la limita permisă de capacitatea de furajare a pajiştilor montane, prin **măsuri de cointeresare** eficiente şi **preţuri corecte pentru materiile prime**, laptele şi carnea, de **înaltă calitate biologică**, produse în condiţii ecologice;

Conservarea şi ameliorarea florei naturale, furajere, a fâneţelor şi păşunilor montane şi **conservarea** astfel a **biodiversităţii de înaltă valoare socială**, cu rol în **absorbţia şi stocarea carbonului în sol**, prin colectarea, sporirea calităţii şi **folosirea întregii resurse de îngrăşăminte organice**, cu utilizarea **bunelor practici** perpetuate tradiţional.

Sprijinirea modernizării fermelor mijlocii şi mai mici, prin **ameliorarea condiţiilor de igienă** din adăposturi şi **mecanizare** pretabilă condiţiilor montane, ameliorarea raselor de animale rumegătoare, în scopul sporirii aportului acestora la asigurarea **securităţii alimentare proprii şi prin comercializarea produselor excedentare.**

Combaterea monopolului din domeniul **industriilor laptelui şi cărnii, a lanţului de intermediari** spoliatori şi crearea condiţiilor pentru **concurenţă loială**, în arealul montan;

Sprijinirea intensivă a creării de **asociaţii, grajduri, cooperative, ale producătorilor agricoli montani**, la nivel de **bazine/văi, tradiţionale**, cu **capacităţi proprii de transformare şi de valorificare a eco-bio-produselor agroalimentare**, proprii.

Valorificarea durabilă şi superioară a **produselor agroalimentare eco-bio-montane**, de inaltă calitate, „de nişă" sănătoase şi cu calităţi gustative, prin formarea pieţei interne şi prin **export avantajos** pe piaţa formată a produselor organice. Crearea astfel a unui **important număr de locuri de muncă noi** şi **conservarea locurilor de muncă din fermele montane**, cu timp parţial sau total.

Crearea şi susţinerea învăţământului agro-montan profesional mediu şi **adaptarea învăţământului gimnazial** din rural la **specificul** economic, de mediu şi de habitat, **montan**, cu accent pe instruirea practică. **Reconsiderarea proiectelor existente** – destinate acestui scop – cu semnificaţie esenţială şi durabilă şi asigurarea **formării continue a adulţilor.**

Educarea continuă a comunităţilor montane pentru **păstrarea mediului, conservarea tradiţiilor valoroase**, economice, culturale şi etnografice montane.

Dezvoltarea turismului/agroturismului rural montan, micilor industrii, serviciilor şi altor **externalităţi pozitive**, bazate pe **resurse locale**.

Sprijinirea cu predilecţie a activităţilor **economice şi energetice** bazate pe **resurse regenerabile**.

Conservarea şi ameliorarea tradiţiilor agro-economice, a **bunelor practici şi tradiţiilor culturale** ale comunităţilor montane şi sprijinirea menţinerii şi consolidării identităţii culturale a comunităţilor montane.

Crearea de **facilităţi fiscale** pentru exploataţiile agricole montane, în baza **gradienţilor naturali** şi a unor **constrângeri economice** şi de habitat în condiţii montane.

Revizuirea actelor normative în scopul asigurării unui **echilibru constant agro-silvic** în zonele montane, bazat pe **toleranţă** şi **responsabilitate reciprocă**, cu **evitarea afectării economiei agroalimentare prin restricţii exagerate.**

Asigurarea guvernanţei pentru zona montană prin reconsiderarea cadrului **instituţional guvernamental specializat** pentru specificitatea economiei agroalimentare şi rurale montane, cu **asigurarea autorităţii necesare** şi **sprijinirea dezvoltării organizaţiilor neguvernamentale**, cu asigurarea funcţionării eficiente a acestora, crearea de

parteneriate public-private pentru atingerea obiectivelor dezvoltării durabile, în specific montan.

Ameliorarea/adaptarea cadrului juridic la realităţile şi nevoile specifice economico-sociale ale ruralului montan, pe termen mediu şi durabil.

Practicarea unei „politici montane", sustenabile, în România în baza unei **strategii pe termen mediu**, adoptată prin **consensul politic** necesar, prin care să se asigure menţinerea şi dezvoltarea în forme durabile a **economiei verzi** şi a comunităţilor montane cu **evitarea abandonului agro-zootehnic** şi a **depopulării / deşertificării umane** prin **complexul de măsuri preventive ce se impun.**

Identificarea unor "locuri înguste" şi a unor interese concurente

Tendinţa puternică a **proprietarilor de industrii alimentare** (naţionali sau externi, inclusiv societăţi multinaţionale) de **a menţine sistemul monopolist instalat** (preţuri derizorii) - prin care s-a **semidistrus economia agro-zootehnică montană** în ultimii 25 de ani), până la **ultima consecinţă**, cu **dezinteres** faţă de **efectele catastrofale** ce se vor produce, inclusiv asupra **mediului** şi sub **aspect social-cultural**.

Atitudine tacită a unor jucători influenţi pe piaţa agroalimentară, din ţările UE, care **au zone montane** şi care văd în dezvoltarea agroalimentară montană a României un **potenţial concurenţial**, în perspectivă.

Interesele marii agriculturi de a beneficia **de resursele financiare bugetare sau comunitare**, în proporţie **cât mai mare** în **defavoarea micii agriculturi** montane (de aici nevoia unei **instituţii specifice**, cu autoritatea necesară – cu un program distinct. Orice altă **alternativă** devine slabă sau **ineficientă** – experienţa ultimilor 25 de ani).

Interese obscure, concurenţiale, care urmăresc **depopularea zonelor montane ale României** şi slăbirea astfel a capacităţii de rezistenţă în situaţii de conflict (?).

Interese de grup, cum sunt unele şi din **sfera silvică**, cu privire la interdicţia intrării animalelor domestice (rumegătoare) în păduri, sau interesele asociaţiilor de vânătoare, **indiferente** faţă de afectarea intereselor producătorilor agricoli montani.

Interesele unor producători ai substanţelor de chimizare agricolă (azotat de amoniu, pesticide, ş.a.) pentru a-şi lărgi piaţa de vânzare – chiar dacă prin chimizarea agriculturii montane s**-ar distruge singura şansă economică – calitatea eco-bio-montană a produselor agroalimentare.**

Interesele producătorilor de maşini agricole – nepotrivite pentru agricultura montană – pentru a vinde astfel de utilaje şi în zona montană.

Interesele producătorilor de rase de bovine sau ovine din UE pentru a vinde aceste rase **şi în zonele montane** deşi **nu sunt adaptate condiţiilor** montane de climă, relief, sistem de hrănire şi creştere extensivă (ex. Rasa de taurine Holstein Friză). Se bazează pe lipsa şcolarizării profesionale agricole a producătorilor montani şi pe coruptibilitatea din sfera decizională-tehnică.

Interese din partea **altor ţări**, de **a absorbi o parte cât mai mare** din fondurile comunitare, în detrimentul agriculturii zonelor montane din România (şi alte ţări emergente).

Alternative – în cazul în care procesul nu evoluează conform planului (strategic):

O intervenţie **ineficientă** sau **neintervenţie** în sensul obiectivelor montane enunţate – va conduce **inevitabil** la **continuarea degradării economiei agroalimentare montane şi accelerarea procesului de deşertificare umană, proces ireversibil în condiţiile secolului XXI**.

Nerealizarea asociaţiilor/cooperativelor de producători – la nivel de **bazine montane tradiţionale** (8-12 comune) suficient de **puternice** pentru a face faţă **cerinţelor pieţii** şi **concurenţei**, înzestrate cu **platforme industriale proprii** şi **capacităţi de valorificare**, cu **evitarea intermediarilor şi valorificarea produselor eco-bio-montane** (cu **mărci locale** de calitate) în folosul predilect al producătorilor – situaţie care **ar utiliza energiile a sute de mii de gospodării**, asigurând şi cca. **2 milioane de locuri de muncă**, **constante** şi o **stabilitate economică pentru întreg secolul XXI**, ar avea drept **consecinţă pierderea oricărei şanse de redresare** a unei **mari economii agroalimentare**, în **contrast absolut** cu **interesele tot mai accentuate**, **naţionale, ale UE şi mondiale**, privind **securitatea alimentară şi securitatea mediului.**

ALTERNATIVA: riscuri înalte prin menţinerea sistemului capitalist – patronal, cu efectul unei "hemoragii" de tineri agricultori, de tip monopolist (sălbatic), cu practicarea de preţuri descurajante, demoralizante, pentru principalele materii prime agroalimentare – montane, laptele şi carnea, cu efectul disoluţiei în termen scurt a economiei agroalimentare montane şi provocarea – prin sărăcire – a unei „mase critice " generatoare şi de posibile mişcări sociale, cu efecte imprevizibile, în esenţă negative.

ALTERNATIVE: ricuri înalte economico-sociale pentru menţinerea sistemului capitalist-patronal, monopolist (sălbatic), instalat autoritar în zonele montane ale României, mai ales după.

Cercetarea ştiinţifică şi formarea. Etape obligatorii pentru valorificarea resurselor montane[9]. (Viziunea şi eforturile perioadei 1994-1996)

Pentru a ne raporta corect la spaţiu şi timp în problemele complexe ale zonei de munte româneşti este necesar ca mai întâi să se definească nevoile, posibilităţile şi mijloacele de intervenţie.

Numai înţelegând "vidul" lăsat de perioada dominată de regimul comunist din România în domeniul cunoaşterii realităţilor montane, de la stările naturale la cele economice, sociale şi culturale specifice, vom putea realiza dimensiunile reale ale catastrofei abătute asupra prea mult încercatei naţiuni române şi care în Carpaţi, deşi nu a atins faza de desăvârşire, a lăsat totuşi grele urme ale subdezvoltării.

Intenţia politică de distrugere a proprietăţii private, mai ales asupra pământului, al cărei ultim bastion mai rezista eroic în munţi s-a manifestat din plin în cele două laturi fundamentale ale ştiinţei şi progresului – cercetarea şi învăţământul.

Accesul la cunoaştere – cu scopul de a conserva şi dezvolta gospodăria ţărănească montană tradiţională, a fost evitat timp de aproape o jumătate de secol, în România, tocmai din raţiunea deliberată de a se împiedica întărirea proprietăţii private.

Întreaga cercetare ştiinţifică românească destinată ruralului a fost canalizată exclusiv spre zonele de câmpie şi colinare şi aservită sistemelor de administrare şi producţie tipice pentru CAP-uri şi IAS-uri.

Pentru aceste domenii s-au cheltuit miliarde, s-au creat numeroase institute şi staţiuni de cercetare, s-au format cercetătorii şi specialiştii cunoscători ai tehnicilor şi economiei specifice agriculturii câmpiei şi colinare şi s-au obţinut performanţe în condiţiile sistemului politic abandonat în 1989.

Nimic pentru agricultura şi economia rurală montană, specifică atât prin stările naturale date de climă, sol, pantă, ş.a., cât şi prin tipul şi varietatea resurselor şi economia gospodăriei ţărăneşti, în esenţa ei privată.

Nu s-au întreprins cercetări, nu s-au format cercetători, nu s-au creat staţiuni de cercetare, nu au fost publicaţii. Cercetarea nu a deservit învăţământul specific economiei agro-rurale montane – pentru simplul motiv că nici aceasta **nu a existat**. Din aceleaşi cauze.

- Cum poate fi explicată sau justificată realitatea că Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice, pentru cca. 20% din agricultura ţării şi 31% din

[9] R. Rey

teritoriu, cât reprezintă zona montană, nu a avut – şi nu are – nici un compartiment sau o secţie specializată pentru economia rurală montană?

Abia la insistenţele ANZM, s-a creat, după 2000, un pas înainte, o "Comisie de montanologie", care se dovedeşte însă insuficientă, lipsită de eficienţă reală, pe măsura nevoilor actuale şi de perspectivă medie şi îndelungată pentru economia agroalimentară, "motor" al economiei rurale, montane.

Aceeaşi situaţie o constatăm şi la Academia Română şi la numeroase institute de cercetări, cu tradiţii, din aceleaşi cauze de fond. Încercările de abordare a problemelor montane în lumea ştiinţifică de vârf, cu rare excepţii, au condus deseori la **evitarea subiectului**. Este un **vid de cunoaştere**, care nu mai poate continua într-o societate ce s-a trezit la viaţă, devenind **democratică** şi în care, conform Constituţiei României, cetăţenii sunt egali în drepturi.

Deci nu mai pot fi consideraţi unii cu dreptul de a se bucura din plin de fertilitatea naturală a pământului, de ştiinţa şi cunoştiinţele tehnice şi infrastructurile enorme create de o jumătate de secol în zonele de câmpie şi colinare iar alţii, **cei din ruralul montan**, fără dreptul de a trăi în condiţii egale şi venituri paritare, periclitaţi de pauperizare şi exod, aruncaţi fără apărare într-o economie de piaţă de tipul sălbatec al tranziţiei româneşti, lăsaţi fără speranţă, condamnaţi aproape la auto-dispariţie. Vrem oare să creăm în Carpaţi un "pustiu" când o Europă întreagă luptă şi cheltuieşte pentru a-şi menţine munţii populaţi?

- Interesele statului nu pot fi altele decât cele ale valorificării resurselor tradiţionale – vegetale, animale, micilor industrii, cu noi orientări şi mijloace mai moderne, sau resurse noi – cum sunt turismul rural, agroturismul şi desigur industriile mici şi mijlocii induse spre satele de munte, bazate pe resurse locale. Principiul călăuzitor trebuie să fie durabilitatea activităţilor şi calitatea produselor, vandabile şi utile omului.

Ocuparea descentralizată a teritoriului naţional şi fixarea tinerelor generaţii în mediul lor natural de proveniență, evoluţia prin pluriactivitate, cu dezvoltarea paralelă a celor două economii tradiţionale, agricolă şi silvică, în limitele date de criteriile ecologice şi ale dezvoltării rurale montane, durabile – acestea sunt în fond **direcţiile mari de urmat, făcând obiectul politicii de Stat pentru zona montană**.

Resursele muntelui sunt numeroase, unele valorificate, altele semivalorificate şi alte încă nevalorificate.

Aceste resurse ţin de sol şi subsol, de vegetaţie şi animale, de apă şi energie sau de peisaje, precum şi de forţa de muncă.

Încercând să dăm câteva exemple, nu ne propunem însă, nici pe departe, să şi epuizăm lista resurselor existente.

Astfel, în domeniile agriculturii, vom găsi resurse care ţin de sfera vegetală şi animală, în cel puţin 3 sensuri: **parţial valorificate, nevalorificate şi erori**, care prin corectare pot determina creşteri economice.

FÂNARELE

Dacă spre ex. în producţia vegetală, vom înlocui în totalitate sistemul tradiţional de conservare a fânurilor pentru iernat în stoguri (clăi) descoperite, cu bine cunoscutele **fânare**, acoperite, se va câştiga printr-un singur element, corectat, un spor de cca. 20% în producţia de furaje – prin evitarea mucegaiurilor şi implicit şi a pierderilor aflatoxinelor, ceea ce este enorm la nivel de Carpaţi şi poate fi realizat relativ rapid. Astfel, un program denumit "**Fânarul**", care să includă o subvenţie – cu condiţia de a fi utilizat numai pentru construirea de fânare, după proiectele elaborate şi puse în practică de Agenţia Zonei Montane ar putea declanşa şi grăbi fenomenul la scara întregii zone montane cu efect direct asupra volumului şi calităţii produsului final: laptele şi carnea.

LEGUMINOASELE din PAJIŞTI

● Un alt program prioritar ar trebui să vizeze sporirea proteinei şi în raţiile de furajare ale poligestricelor (rumegătoarele – bovine, ovine, caprine) mai ales şi aici s-a decantat un factor dominant: **TRIFOIUL**. Nici acest program al trifoiului nu va putea fi însă "mişcat" fără existenţa unei subvenţii direcţionate clar pentru producerea de sămânţa şi oferirea la preţuri atractive şi suportabile pentru ţărănimea montană. Este important ca seminţa de trifoi alb sau roşu să provină din flora autohtonă, prin care se poate asigura **perenitatea**, element esenţial şi diferit de ofertele externe, cu perenitatea pierdută, prin manipulări "inteligente". La fel şi în cazul ghizdeiului, ş.a.

Cu doar 20 teme de sămânţă/an, ICD-Pajişti, Braşov – nu poate face faţă nevoilor celor 2,1 mil. ha. de pajişti montane – la care se adaugă pajiştile colinare.

URINA

● Se pierde masiv azot "biologic", gratis şi la îndemână, înglobat în **câteva miliarde de litri de purin – prin faptul că nu avem organizată colectarea acestuia, nu deţinem bazine şi o tehnologie minimă de împrăştiere pe pajişti.**

Nu deţinem nici platforme de bălegar decât sporadic şi construite neştiinţific şi nu realizăm **calitatea superioară a gunoiului de grajd**, fără de care nu există agricultură în munţi.

GRAJDURILE

Iată un alt program care se conturează**: îngrăşămintele naturale**: dar lucrurile nu se opresc aici – deoarece condiţiile actuale, colectarea şi

utilizarea corectă, eficientă, pe fânețe, după norme științifice, de adăpostire pentru animale, modul în care sunt concepute și construite grajdurile în zona montană – peste 800.000! – este **depășit, rămas în urmă**, la nivelul anilor 1920-1930, față de ceea ce știința a stabilit și tot vestul Europei și o parte din Europa centrală – a construit după 1950. În foarte mică măsură și în zona montană a României, după 1990.

Continuând să construim grajduri cu geamuri minuscule, fără apă și adăpători, fără ventilația necesară, cu disconfort mare de circulație interioară pentru animale și om, invadați de amoniac și hidrogen sulfurat și bioxid de carbon și copleșiți de parazitoze interne și externe – nu avem viitor într-o lume competitivă și nici investițiile mari pentru ameliorarea genetică a raselor de animale nu s-ar putea justifica în condițiile în care, din cauza deficiențelor în igienă de adăpost (hemoglobina din sânge este încărcată de gaze nocive în loc de oxigen), iar surplusurile de producție scontate nu se pot exprima.

Deci **iată** un alt mare și dificil program care se conturează: **grajdurile! Modernizarea celor vechi și proiecte bune, moderne, pentru cele noi.**

CZMR și ulterior ANZM au ”spart gheața” în acest domeniu realizând proiecte numeroase de grajduri, cu soluții fie pentru amenajări, fie pentru construcții noi. Dar grajdurile costă scump, sunt obiective de termen lung, care nu produc vizibil și imediat. Statul este foarte interesat însă de realizarea unui progres real în acest domeniu.

În Franța, Austria sau Elveția, intervenția statului sub formă de granturi a mers până la 60%, iar pentru restul de 40% s-au acordat credite cu dobânzi ”0” sau de 2%, grație pe 5 ani și restituire în 20-25 de ani. **Cu două condiții**, am spune, pentru situația de la noi: să se respecte întocmai proiectele oferite, gratuit, iar familia în cauză să fie relativ tânără, vârsta de 40 de ani fiind limita relativă acceptabilă.

Ori de-abea acum, când prin programele de bază enumerate putem răspunde la cerințele de hrană și adăpost – se poate aborda în esență, problematica ameliorării raselor, de bovine și ovine, în special poligastricele având viitor real, deoarece nu intră în concurență cu omul – prin consumul doar completativ de cereale.

Ministerul Agriculturii și Alimentației, prin direcția de specialitate, promovase grajdul tip, de minim 12 vaci cu lapte, pe principiul rentabilității economice, care ar putea beneficia de subvenții.

Din nou nu s-a ținut cont de realitățile muntelui, care a fost aproape exclus…

Dacă pentru condiţiile câmpiei şi colinelor această dimensiune minimă poate fi corespunzătoare, pentru zona montană interpretarea este **diferită**. Mai întâi pentru faptul că gospodăria ţărănească montană nu este şi va fi strict specializată în vaci cu lapte, decât sporadic deoarece prin natura structurii terenurilor agricole – fâneţe şi păşuni la diferite altitudini şi distanţe faţă de grajd, acestea se exploatează mai economic prin taurine de carne şi mai ales prin ovine, prin care se asigură furnizarea, transportul şi împrăştierea îngrăşămintelor naturale fără cheltuieli, de atfel enorme, de energie convenţională.

De asemenea, media suprafeţelor în zona montană fiind de cca. 4 ha. Agricol, pe o gospodărie iar gospodăria montană, fiind nerentabilizabilă numai prin agricultură, datorită slabei fertilităţi a solului şi ciclurilor de vegetaţie scurte, din cauze climatice "nu justifică eliminarea, din start, a sprijinului statului pentru zootehnia montană? Este un exemplu de **politică neadaptată la specific, chiar discriminatorie**, care-şi face loc prin inerţia fostei "gândiri şi mentalităţi socialiste", prin mult insuficienta cunoaştere a formelor economice proprii muntelui şi prin forţa prea mare de presiune a structurilor create pentru câmpie, dominative şi astăzi şi probabil încă multă vreme, deoarece proporţia munte-câmpie/deal va fi în permanenţă în jur de 20% faţă de 80% şi tendinţe de marginalizare a muntelui vor exista mereu.

Ar putea părea raţional să nu se stimuleze prin subvenţii o economie de subzistenţă, dar la munte, minima ar putea fi fixată la **4 vaci cu lapte**, ceea ce înseamnă de fapt 10 taurine în grajd, plus ovinele, porcinele şi păsările, calul – care sunt componente firești ale sectorului privat tradiţional montan. La munte, **cine deţine 10 taurine**, înseamnă că **deţine şi minim 10 ha.** De teren agricol, deci **fâneţe şi păşuni**, fiind un proprietar de **nivel mijlociu**, care va furniza cca. 70% din producţia de carne şi lapte – ca **marfă**, deci **este important**. Cu atât mai important cu cât această producţie se face pe cel mai slab productiv pământ agricol al ţării, pe bază de iarbă şi cu consum minim de cereale şi energie convenţională. Este un noroc pentru România că deţine astfel de oameni şi astfel de tradiţii şi merită făcut mult pentru a-i păstra, în perenitate, luând exemplul unor ţări dezvoltate din Europa, ce au depus şi depun eforturi constante pentru menţinerea acestei economii montane şi evitarea depopulării zonelor de munte.

Rentabilitate satisfăcătoare a unei astfel de gospodării, va fi obţinută **indirect**,prin **pluriactivitate**, practicând **agroturismul** şi activităţi de **industrie mică** sau prestând **o muncă salarizată în industriile şi serviciile locale sau limitrofe**, în forestierit, construcţii, minerit, ş.a.

În categoria marilor resurse din domeniul vegetal, se încadrează arbuștii fructiferi, plantele medicinale și plantele aromatice, dar nu ca până acum, prin plantări sporadice sau culegere din flora spontană, ci aduse la nivelul de culturi, pentru care este suficient teren și există și va exista și în viitor piață de desfacere. Pentru fiecare dintre acestea poate fi conceput un program.

Desigur, toate tipurile de industrii casnice tradiționale, dar și micile industrii noi, ca și serviciile de toate categoriile, reprezintă soluții de completare a veniturilor agricole.

Și în domeniul industriilor mici poate fi lansat un program de încurajare a investițiilor care are toate șansele, după cum s-a demonstrat prin finalizatul program PHARE destinat zonei montane.

În fine, o mare resursă, o alternativă bine verificată în munții Europei de Vest și introdusă cu succes în țara noastră prin Comisia Zonei Montane și continuată prin ANZM – o reprezintă **agroturismul montan și turismul rural în general.**

În condițiile de astăzi din munții României, putem spune că, acceptând etapele, agroturismul va câștiga mereu teren și Carpații României vor putea deveni, în două generații, una dintre marile atracții ale întregii Europe și al lumii, păstrându-și natura și tradițiile cât mai puțin afectate.

Se impune însă o muncă susținuta, atât de cercetare, cât și de organizare și formare continuă, prin toate mijloacele, care să meargă în paralel cu punerea la punct a bazei materiale, serviciilor și infrastructurilor. Prin eforturile de pionierat, ale Comisiei Zonei Montane din România, Agenției Naționale a Zonei Montane și mai ales ale Centrului de Formare și Inovații pentru Dezvoltare în Carpați – CEFIDEC Vatra-Dornei, cu peste 4000 absolvenți în 2010 (când a fost desființat!!!) – avem în 2015 cca. 7000 pensiuni rurale și agroturistice în Carpații României și procesul de creștere continuă.

Un program special destinat încurajării turismului rural și agroturismului montan ar merita să intre în categoria de programe prioritare.

Un alt element al triadei fundamentale, **cercetarea, instruirea, execuția** (valorificarea) – îl reprezintă **FORMAREA**.

Ca și în cazul cercetării, învățământul pentru specificul ruralului montan s-a aflat într-o altă stare de ”vid”, timp de o jumătate de secol. Politica dictând tendința de a face să dispară proprietatea privată, deci gospodăria țărănească montană, întregul învățământ, de la cel gimnazial, mediu și superior a ignorat specificul muntelui, a domeniilor agriculturii montane în special.

Generaţii de tineri, pe care-i regăsim astăzi, în parte, în gospodăriile părinteşti sau moştenite au rămas cu cunoştiinţe generale multiple cu accente pe geografie, istorie, chimie, fizică, matematică, dar lipsiţi de instruirea pragmatică în specificul economiei rurale montane, care cere pe lângă cunoştiinţe temeinice de agricultură montană şi abilităţi în prelucrarea lemnului, a metalelor, în mecanică şi electricitate sau în prelucrarea textilelor şi a materiilor prime agroalimentare.

Aceeaşi situaţie şi în institutele agronomice sau universităţi, unde specialiştii agricoli au dobândit cunoştiinţe generale şi speciale pentru agricultura câmpiei şi colinelor şi în sistemele socialiste ale CAP-urilor şi IAS-urilor, ale complexelor industriale.

Nimic despre munte. O mică parte a acestor specialişti au ajuns însă şi în localităţile montane, unde s-au aflat brusc în situaţia paradoxală de a deţine adeseori cunoştiinţe sub nivelul unui ţăran, fiind puşi deseori în situaţii de compromis, nu din vina lor ci din cauze politice. Unii, mai ales cei ce proveneau din munte, au făcut eforturi de adaptare, dar foarte mulţi se află şi astăzi în situaţii dificile.

ANZM, utilizând experienţă europeană de vârf, a făcut mari eforturi pentru impunerea unui învăţământ de specific montan. Aceasta în condiţiile dificile ale neabsorbirii de către structurile specializate în învăţământul pentru zonele de câmpie şi colinare ale MAA şi a trecerii învăţământului agricol în integritate sub responsabilitatea Ministerului Învăţământului, deci a absenţei oricărei autorităţi directe.

Şi totuşi, chiar în aceste condiţii, s-a reuşit influenţarea apariţiei a peste 100 de clase montane în învăţământul mediu, crearea la 5 universităţi de stat sa unor secţii de agromontanologie (Cluj, Craiova, Iaşi, Târgovişte, Sibiu) şi a unei facultăţi de management economic-montan privată, la Vălenii de Munte, din păcate neajutată şi neautorizată.

S-a încercat chiar un profil agromontan în învăţământul post-liceal la Grupul Şcolar agricol de la Dorna Candrenilor, reuşit dar nesusţinut în continuare.

O mare problemă care s-a decantat este cea a conţinului acestui tip de învăţământ, aspect fundamental.

CZMR şi ANZM, s-au străduit în colaborare cu Ministerul Învăţământului pentru crearea de manuale destinate învăţământului mediu-profesional, în primul rând cu o listă de 13 manuale, din care 10 realizate, dar încă needitate, cu o singură excepţie.

Când, graţie unor foşti conducători ai agriculturii, s-a frânt CZMR – acest întreg elan naţional care se pornise a fost fracturat, ca urmare a ig-

noranţei şi iresponsabilităţii uinor indivizi creaţi la şcoala agriculturii socialiste şi cu mentalităţi de dictatori.

ANZM – rămasă în doar 15 cadre, nu a mai reuşit să recupereze. A reuşit însă să introducă în Legea Învăţământului, profilul nou, de **învăţământ agro-montan mediu**.

Noi trăim convingerea că viitorul economiei rurale montane trece, inevitabil, prin mâna învăţământului, în primul rând prin şcolile profesionale agro-montane, preconizate de ANZM. Dar şi învăţământul gimnazial şi cel universitar, ca şi cel post-universitar, au un cuvânt greu de spus. Actualizând, în perioada 2004-2008, prin iniţiativa Comisiei UNESCO şi a Forumului Montan din România, s-a reuşit convingerea Ministerului Învăţământului şi în colaborare şi cu MADR/AZM/CEFIDEC şi cu Ministerul educaţiei din Austria – s-au creat 8 şcoli profesionale de agricultură montană, la Vânători-Neamţ, Albac-Alba, Geoagiu-Băi – Hunedoara, Prejmur-Braşov, Cristian-Sibiu, Dorna Candreni-Suceava, Vălenii de Munte – Prahova, Luncarta-Caraş-Severin – cu finanţare obţinută şi temeliile construite – în 2008. Dar brusc, în 2009, proiectul a fost blocat, cu temeliile construite!, iar în 2010 ANZM şi CEFIDEC au fost desfiinţate.

Se reactualizează astăzi câteva priorităţi şi orientări: **manuale şcolare**,adecvat pentru învăţământul mediu profesional; cadre didactice instruite; gospodării-model şi ateliere practice, la fiecare şcoală profesională sau grup şcolar agro-montan şi burse pentru copiii de ţărani de munte, fără de care nu se poate realiza cifra de şcolarizare; un manual unic de **economie rurală montană**, pentru gimnaziu – clasele VI, VII şi VIII; un conţinut al cursurilor axat pe specificitatea agricolă şi economică, montană, în învăţământul superior, respectiv la secţiile agromontane.

La toate nivelele de învăţământ, mai ales din ruralul montan, este necesar să se introducă educaţia agroturistică, deoarece aceasta are efecte pozitive în igienă, comportament şi gastronomie, deci induce civilizaţie.

Discutăm deci despre o Reformă în învăţământul românesc de toate gradele din şi pentru zona de munte care priveşte specificul montan.

Nu vom evita subiectul opoziţiei unor categorii de cadre didactice, care acceptă cu dificultate schimbarea în sensul pragmatizării învăţământului rural, al creşterii accentului pe instruirea în domeniile cu finalizare în viaţa economică reală a satului şi gospodăriilor de munte.

Este remarcabil efortul unor universităţi pentru crearea de secţii şi chiar facultăţi de agromontanologie (USAMV-Iaşi, Cluj, Universitatea "Valahia" – Târgovişte, Univ. "Lucian Blaga" – Sibiu, Universitatea Craiova). Indiferent de dificultăţile începutului de drum, este foarte important că sunt instituţii, respectiv cadre didactice care se străduiesc să-şi îmbună-

tatească mereu cursurile cu elementele de specific montan, utile economiei rurale montane. S-au realizat paşi înainte şi există un minim de experienţă dobândită în ultimii ani.

Este însă evidentă necesitatea unei **armonizări a învăţământului**, de la cel gimnazial la cel mediu profesional şi universitar şi subiectul va trebui să facă **obiectul unor sesiuni speciale**, a unor consfătuiri, împreună cu Ministerul Educaţiei Naţionale şi Cercetării Ştiinţifice şi aceasta cât mai curând posibil.

Ca în aproape toate domeniile, cercetările montnaologice – fie că acestea se desfăşoară prin Institutul de Montanologie, prin universităţi sau sunt preluate prin cercetări parţiale, de alte institute de cercetări, consacrate, trebuie să înceapă să producă şi să inducă spre învăţământ rezultatele cercetării în zonele de munte, de toate categoriile şi în toate domeniile care privesc economicul, socialul, ecologicul şi culturalul, în zonele de munte.

Rămân însă două părţi mari ale formării – încă neacoperite.

O parte este reprezentată de formarea post-universitară – extrem de necesară acum, când peste 90% din cei aproape 2000 de specialişti agricoli pe care-i avem în localităţile montane şi în reţeaua ANZM, sunt în situaţia de a nu fi parcurs nici o formă de instruire pentru specificul zonei montane, al economiei gospodăriei şi mediului rural-montan. Cum ar putea atunci ei să răspundă numeroaselor probleme ale agriculturii, sub aspect tehnic, economic şi al raporturilor generate de economia de piaţă?

Un prim şi foarte important test s-a realizat cu sprijinul Institutului Agronomic Mediteranean de la Montpellier şi al Ministerului Agriculturii şi Pădurilor din Franţa, în 1992-1993, prin cursul de formare pentru dezvoltare, realizat la Vatra Dornei, când au fost creaţi primii 30 consilieri rurali-montani, prin formarea corespunzătore a inginerilor agronomi şi zootehnişti de la centre agricole montane.

Cursul a trecut, dar a rămas o metodologie de lucru de nivel european.

Prin efortul responsabil şi tenace al ANZM s-a reuşit înfiinţarea Centrului de Formare şi Inovaţie pentru Dezvoltare în Carpaţi (CEFIDEC) de la Vatra Dornei care îşi va putea deschide porţile pentru specialiştii agriculturii montane, pentru cadrele didactice şi alte categorii de factori responsabili faţă de ruralul montan, începând cu toamna 1997.

Cursurile pentru specialiştii agricoli sunt prevăzute în cicluri de 6 săptămâni, intercalate cu teme aplicative în localităţle de proveniență, astfel că durata integrală pentru formarea unui viitor consilier rural-montan este de trei luni. Prestaţia CEFIDEC este de formare continuă, ceea ce corespunde condiţiei de progres în ruralul montan.

Până atunci 30 de cadre universitare, de înalt prestigiu profesional, se ocupă de formarea echipei tinere de experţi-consultanţi ai CEFIDEC.

● BENEFICIARUL FINAL este acea categorie esenţială de producători direcţi, realizatorul de bunuri materiale, în esenţă de hrană: **ţăranul de munte**.

Orientarea a fost spre ceea ce se poate face pentru generaţiile contemporane, care nu au beneficiat de şcolarizare profesională de profil agro-montan şi care sunt structurate pe categorii de vârstă diferite, destul de mulţi fiind tineri sau relativ tineri[10].

Pentru aceştia, specialiştii agricoli trecuţi prin cursurile din cadrul CEFIDEC şi deveniţi astfel consilieri rurali vor putea organiza instruiri locale, în satele de munte unde-şi desfăşoară activitatea.

Un canal de pătrundere este reprezentat de mijloacele mass-media: radioul, televiziunea, tipăriturile. O altă modalitate – sperăm să poată fi deschisă prin organizarea de cursuri scurte odată cu obţinerea unui credit avantajos – limitate direct la obiectul creditului.

Desigur că pentru generaţiile care vor urma şi care vor putea fi beneficiare ale unui sistem de învăţământ gimnazial şi profesional – mediu, de specific montan, situaţia se va prezenta mult ameliorată faţă de realităţile actuale, iar specialiştii de atunci vor găsi în agricultorul de munte, un interlocutor mult mai receptiv decât astăzi.

De altfel, în spirit realist, trebuie să acceptăm că şi ţările occidentale cu munţi, ca Austria, Elveţia, Franţa, Italia şi-au construit nivelul de civilizaţie montană, actual, în etape evolutive, care pot fi accelerate dar peste care nu se pot face salturi spectaculoase.

● O exemplificare privind una dintre căile prin care rezultatele cercetării îmbinate cu învăţământul pot fi transferate, cu viteză sporită,în practica curentă.

Sistemul îl găsim aplicat cu succes în Nordul Italiei, în cadrul Institutului de Cercetări Agricole, montane, din Val d'Aosta, unde pe lângă institut funcţionează şi **şcoala profesională agromontană, cercetătorii fiind şi profesori**, elevii participând direct la activităţile de cercetare, iar după absolvire, la întoarcerea în gospodării – acestea devin tot atâtea **staţii-pilot** ale institutului. Este o idee ingenioasă şi performantă de transfer tehnologic care ar putea fi preluată şi de Institutul de Montanologie – Cristian, Sibiu.

[10] Fenomenul abandonului agricol şi de migrare spre oraşe – era în fază incipientă, iar emigrarea în ţările UE – încă nu exista, ca fenomen, acestea apărând după aderarea României la UE (2007).

În toate domeniile şi în legătură cu toate resursele – cercetarea montanologică şi formarea merg împreună şi se susţin reciproc, reprezentând pietre fundamentale pentru un proces care vizează explorări de profunzime şi dezvoltare durabilă.

Valorificarea efectivă şi în plentitudinea pluridimensiunilor muntelui românesc se va putea împlini **prin reţeaua executivă a AZM** şi mai ales prin organizaţiile profesionale ale agricultorilor de munte, care reprezintă **cheia succesului**, după cum o arată cu claritate sistemul european occidental şi rezultatele primelor noastre două mari experimente – realizate cu asistenţă de cel mai înalt nivel: **Federaţia Agricultorilor de Munte – Dorna (FAM)** – cooperare româno-germană şi **Fundaţia pentru Agricultură şi Economie Alimentară – Reghin (FAER)** – Mureş, cooperare româno-elveţiană.

Rezultatele recente ale primul program PHARE destinat agriculturii montane şi activităţilor mic industriale – desfăşurat în zonele de munte din judeţele Alba, Bistriţa-Năsăud, Harghita şi Suceava, au atestat cu prisosinţă atât capacitatea specialiştilor agriculturii montane româneşti, ai reţelei ANZM, de a se integra şi a face faţă cu succes unui program desfăşurat în manieră şi ritm de tip occidental – cât şi, foarte important, **capabilitatea ţăranilor de munte** de a lua iniţiative şi a lei duce în operă, până la finalizare.

La **55 de proiecte care au putut fi finanţate**,au existat 630 **de proiecte propuse**.

S-a demonstrat astfel, încă odată, că şi muntenii din Carpaţii României sunt capabili să facă faţă regulilor economiei de piaţă şi aparţin culturii europene.

De altfel, prin munţii săi, graţie în mare parte tradiţiilor şi mediului, conservate, stabilităţii proprietăţii private şi spiritului întreprinzător dovedit de populaţie, România este, cu un pas înainte, integrabilă în Uniunea Europeană[11].

Eco-bio-economia agro-alimentară montană-verde. Implicări şi eforturi necesare[12]

Sub tensiunea în creştere anuală generată de perspectivele tot mai apropiate şi îngrijorătoare ale evoluţiei demografice, efectelor schimbărilor climatice şi restrângerii inevitabile a resurselor energetice bazate pe petrol, problematica legată de asigurarea securităţii alimentare la nivel

[11] Lucrare elaborată în 1996/ANZM (MAP).
[12] ICDM Cristian, Sibiu – 28-29 Iunie, 2012 (R. Rey)

naţional, european şi mondial intră tot mai evident în prim-planul preocupărilor, la toate nivelurile.

Aceste preocupări sunt evidenţiate prin orientările noi - PAC 2014-2020, ale Agendei post-Lisabona, Acordului Nagoya, ca şi prin tematica Summit-ului mondial de la Rio de Janeiro - 2012.

Dacă „Clubul de la Roma" concluziona că în condiţiile actuale de consum ale societăţilor dezvoltate, planeta nu ar putea suporta mai mult de 9 miliarde locuitori - rezultă că în condiţiile în care cifra de 10 miliarde de oameni devine o certitudine pentru 2050 şi chiar mai înainte, apare necesitatea absolută a unor noi strategii, la scară planetară, europeană şi naţională - pentru asigurarea acelui element fundamental de susţinere a vieţii care este reprezentat de **hrana zilnică**.

Este evident că producerea de alimente se realizează inegal la nivel geografic şi inegală este şi distribuţia la scară planetară a alimentelor.

O primă mare problemă priveşte **volumul de alimente** - care se obţin astăzi mai ales prin sistemele marii agriculturi intensive, bazată pe chimizare, macanizare şi creşterea industrială a animalelor, marii operatori urmărind randamente cât mai înalte, productivitatea şi rentabilitatea cea mai mare posibilă. Acest tip de producţie, întâlnită în procesul mondializării, are capacitatea de a realiza volum de alimente, dar **nu poate asigura şi calitatea dorită în raport cu sănătatea umană** - fiind şi un **mare consumator de energie bazată pe petrol** şi cu **efecte sociale colaterale de mare impact**, prin **reducerea considerabilă a nevoii de locuri de muncă în rural**- fără a se da un răspuns cu privire la **ce urmează să se întâmple cu marea majoritate a populaţiei rurale**, a generaţiilor tinere a căror direcţie pentru asigurarea existenţei devine **migrarea spre urban** - un urban tot mai aglomerat şi mai incapabil să ofere locuri de muncă, cu perspectiva **amplificării majore a ratei şomajului**. Cazul **României** este cu atât mai îngrijorător cu cât prin distrugerea amplă a industriilor, **capacitatea de absorbţie a unui plus masiv de populaţie migrată** dinspre rural este practic **blocată**, urbanul trebuind să facă faţă cerinţelor tinerelor generaţii **născute în urban** - pentru care nevoia găsirii unui loc de muncă devine **vitală** - iar absenţa locurilor de muncă conduce inevitabil la acumularea unei **mase critice** - cu presiuni sociale cărora guvernele se străduiesc să le facă faţă, cu **eficienţă invers proporţională creşterii demografice**.

În acest context general, marcat de crize în creştere, **economia neglijată a zonelor de munte** - în primul rând economia **agroalimentară montană** ce se desfăşoară tradiţional pe o treime din teritoriul naţional - apare ca o posibilă „**supapă de siguranţă**", cel puţin prin **două** oportuni-

tăţi: **capacitatea de a produce hrană de înaltă calitate**, de tip **eco-bio-montan**, pe terenurile agricole cele mai slab fertile - asigurând cea mai mare parte a hranei zilnice, proteică, pentru peste 3 **milioane de oameni** din comunităţile montane, cu **posibilităţi de dublare** - prin bună gospodărire; totodată **asigurarea de locuri de muncă stabile**, cu timp total sau parţial, în cele **peste 800.000 de gospodării montane de dimensiuni mici şi mijlocii**, care gestionează cca. **3 milioane hectare teren agricol**, în condiţii **dificile de muncă**. Este de luat în considerare că în cadrul fiecărei gospodării montane **forţa de muncă** are o **distribuţie tradiţională logică**, după putere şi pricepere - vizând adulţii, bătrânii şi copiii de diferite vârste - **fiecare cu un aport propriu specific**. Putem aprecia astfel că în marea zonă montană a României - în cele **3560 sate** - îşi găsesc **rostul** şi **utilitatea**, locul de muncă şi de existenţă **cca. 4-5 milioane de oameni**, adulţi, bătrâni şi copii - fiecare având şi prin tradiţie, locul şi aportul său în cadrul gospodăriei montane. Ceea ce **se cere înţeles de către diriguitorii agriculturii** României în mod devenit **imperios**, este faptul că **sistemul agro-zootehnic de tip montan nu este comparabil** cu sistemul agro-zootehnic al **marii agriculturi** din zonele de câmpie şi coliniare - atât prin tehnologii şi randamente posibile, cât şi prin obiectivele urmărite - adaptate inevitabil condiţiilor naturale - de climă, relief, pante şi practici specifici.

Deosebirile sunt foarte mari iar **absenţa unei diferenţieri clare** - sub aspect **organizatoric**, **instituţional**, **tehnologic**, **normativ** şi **comercial** - ca în **ultimii 70 de ani** - cu **accelerarea negativă din ultimii 20 de ani** - conduce la **pericolul pierderii unei mari economii** - producătoare de **hrană** şi generatoare de numeroase **locuri de muncă stabile**.

Continuarea „**amestecării" acestor două mari tipuri de agricultură**, cu **marginalizarea perpetuă a agriculturii montane** - fără a fi sesizată **nevoia absolută de diferenţiere** între agricultura mare bazată pe **culturi** şi cea a „**civilizaţiei ierbii**" - caracteristică agriculturii montane, au generat **în ultimii 20 de ani fenomene distructive de cea mai mare gravitate** prin **ireversibilitatea pierderilor din economia agro-zoo-alimentară** - profund **specifică** zonelor de munte şi apariţia şi creşterea unei stări de „**conflict de interese**" între cele două tipuri de economie. Aşa s-a ajuns ca **în 2012** să se înregistreze în zona montană **cel mai accentuat fenomen de scădere a efectivelor de animale** rumegătoare, bovine şi ovine, implicit a **volumului de îngrăşăminte organice** cu **consecinţe grave asupra calităţii florei montane furajere**, 2,3 mil. ha. de **pajişti naturale**. Prin **insuficienta protecţie din partea statului**, prin **politici neadecvate de la nivelul ministerului agricul-**

turii, responsabil de această situaţie, prin **neluarea de măsuri eficiente şi la timp**, **prin trenarea intervenţiilor - cu caracter de urgenţă**, s-a ajuns la înregistrarea celui mai **îngrijorător fenomen** - care în zona montană nu are soluţie de înlocuire: **exodul masiv al tineretului** - cu **abandon agricol definitiv**, migrarea spre urban sau străinătate - în lipsă de perspective în cadrul natural de proveniență. Prin consecinţă asistăm la un **proces accentuat de îmbătrânire a populaţiei agricole active** şi la un fenomen deosebit de îngrijorător **nou** apărut - de **dezinteres pentru dezvoltare, de modernizare a propriilor gospodării** - ilustrativ fiind în acest sens procentul subminimal, de numai cca. 6% din proiectele de dezvoltare depuse din segmentul Zona Montană Defavorizată (ZMD).

Un rol esenţial în crearea acestui fenomen de degradare din economia agro-rurală montană l-au avut şi continuă să-l deţină **politicile de tip monopolist** instalate prin **industriile alimentare** beneficiare de materiile prime montane - laptele şi carnea bovinelor şi ovinelor, în primul rând, ca şi prin **lanţul de intermediari**, care oferă **preţuri derizorii, descurajante**, mai ales la **lapte şi carne**, fără **nici o diferenţiere calitativă în favoarea producătorilor, încă dezorganizaţi**, **în neputiinţă de a se apăra** în faţa unor agresiuni prea puternice şi care **nu are limite şi nici remuşcări** pentru **catastrofa economică ce o generează**. Procesul este deosebit de periculos prin **insidiozitatea** instalării şi caracterul în mare parte **ireversibil sau extrem de costisitor**, nepracticabil, pentru redresare, prin **insuficienta conştientizare şi slaba reacţie administrativă şi legislativă** în condiţiile stărilor de criză - în scopul **protejării unei mari economii, periclitate** - economia agro-alimentară **montană**.

• În domeniul **competenţelor tehnice** se înregistrează un fenomen accentuat de creştere în sfera marii agriculturi, dar asistăm la o **rămânere evidentă în urmă** a evoluţiei competenţiale specifică mai micii economii agro-zootehnice, de tip **montan**.

Şcoala agricolă românească, universităţile, instruirea post-universitară şi formarea continuă a producătorilor agricoli, sunt aproape **total aservite agriculturii specifice zonelor de câmpie şi coliniare**., în timp ce agricultura şi economia rurală **montană nu beneficiază decât extrem de firav** de o instruire adaptată specificităţii agro-economiei de tip montan.

Sute de mii de gospodării montane, **sute de mii de tineri** producători agricoli montani, ca să nu mai discutăm de cei mai vârstnici - se află în condiţiile **qvasifeudalismului**, în întreaga istorie a zonelor de munte, din perioada comunistă şi post-1989 - **neexistând şcoli profesionale de agricultură montană**, factor **esenţial** pentru **competitivitatea din**

Uniunea Europeană. În mod **iraţional** şi **iresponsabil** au fost **oprite din curs în 2009-2010** iniţiative de mare valoare, ca: **proiectul pentru crearea primelor 10 şcoli profesionale de agricultură montană**, **finanţat şi cu temeliile constuite**; **desfiinţarea abuzivă** a **unicului Centru de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi**, cu cca. **5000** de absolvenţi şi a **Agenţiei Naţionale a Zonei Montane**. Se adaugă **reducerea radicală a numărului de posturi de specialitate** agricolă şi zootehnică, astfel că în **numeroase comune mari**, cu peste 1000 de exploataţii agricole, **nu mai există nici un organ tehnic competent**. În acest mod, în ultimii zece ani, nici măcar **puţinii absolvenţi ai secţiilor de agromontanologie** din cadrul celor două universităţi de ştiinţe agricole, din Iaşi şi Cluj - nu-şi pot găsi locurile de muncă pentru care au fost pregătiţi. **Crearea competenţelor la nivel politico-administrativ şi a unui sistem de învăţământ agricol profesional** - în **ruralul montan** - constituie unul dintre dezideratele **imperios necesare şi prioritare** - pentru a se înregistra un progres durabil şi a se face faţă stării de competitivitate din Uniunea Europeană.

Cu privire la **specificitatea eco-bio-economiei montane** sunt de precizat câteva aspecte **esenţiale**:

• **Şansa -unică**- pentru economia agro-zootehnică montană - constă în punerea în valoare a **calităţii produselor agroalimentare montane** - cu **valoarea adăugată implicită**. **Chimizarea** de nivel „**zero**", **poliflora pajiştilor naturale** montane, sistemul extensiv de creştere şi exploatare şi starea de sănătate a animalelor, apa şi mediul curate, garanţiile pentru sănătatea consumatorului, **fac diferenţa** tot mai accentuată **faţă de marea producţie** agro-zootehnică din **câmpie-deal**. Economic, este în discuţie o **hrană de „nişă"** care se adresează unui segment mai redus de consumatori **în măsură** să poată **compensa prin preţul mai ridicat**, acceptat, **calitatatea superioară** a unor **alimente garantate**, care se produc **mai greu**, sprijinind şi **încurajând astfel factorul esenţial**: **producătorul agricol**, **crescătorul de animale - montan**.

Există însă **câteva condiţii** - **în afara** cărora progresul şi durabilitatea **riscă să se blocheze**:

- **separarea** produselor agroalimentare montane de cele similare care se produc **în afara muntelui**, cu **garantarea provenienţei**, **calităţii** şi **siguranţei alimentare**;

- **organizarea producătorilor agricoli** montani - în sensul orientărilor noii PAC 2014-2020, **în asociaţii de producători**, cu capacităţi **proprii de transformare** şi **valorificare** a produselor agroalimentare, de tip **eco-bio-montan**, garantate.

Acest deziderat devine **fundamental** şi se pune problema **modului de organizare**. **Viziunele actuale** - spre **mici asociaţii** locale, la nivel de cătune, sate sau chiar comune - **nu le putem considera soluţii eficiente** şi cu perspectivă de durabilitate, fiind în legătură directă cu **regulile economiei de piaţă** - care **impun cerinţe** peste care **nu se poate trece**:

- **volum** de producţie - de **tip eco-bio-montan**;
- **continuitate** tot timpul anului;
- **garanţia provenienţei** (IGP) şi **calităţii**;
- **garanţiile sanitare**.

Orice proiect - pleacă de la **analiza pieţei**, de la asigurarea că producţia în cauză **poate fi absorbită de piaţă cu profit** şi în mod **durabil**.

La nivel local, de comună - **o piaţă** pentru lapte, carne sau fructe, **practic este inexistentă** sau insignifiantă; aproape toţi locuitorii deţin aceste produse în gospodăriile proprii,

La nivelul celor **84 orăşele montane** din Carpaţii României, cu 15-30.000 locuitori, cu rare excepţii - **speranţa de absorbţie a pieţei** pentru volumul de producţie din **cca. 8-12 comune limitrofe**, cu câte 800-1500 gospodării fiecare, **nu va depăşi 3-5% din total**, având în vedere prezenţa celorlalţi „jucători" comerciali organizaţi deja, iar posibilitate de a obţine **un preţ superior** - pentru **calitate**- este limitată de nivelul în general scăzut al veniturilor majorităţii consumatorilor, mai ales în oraşele mici.

Obiectivul „**ţintă**" - devine **piaţa internaţională a produselor organice**, care este **deja formată** şi funcţională, în special în ţări dezvoltate din Uniunea Europeană - ca spre ex. piaţa Germaniei- ţară cu zonă montană nu foarte extinsă dar cu mare potenţial de absorbţie, sau pieţele extracomunitare cum sunt cele din Golf, Israelul, SUA, ş.a.

• **O piaţă naţională** va putea fi formată **treptat**, începând cu **oraşele mai mari**.

- Pentru a se ajunge la capacitatea de a furniza produse agroalimentare de tip eco-bio-montan - **primul** pas devine **organizarea de asociaţii de producători mai mari**, puternice, la nivel de **bazine tradiţionale (8-12 comune, sau chiar mai mari)** înzestrate cu **capacităţi proprii de transformare, depozitare şi valorificare**, formă aproape **exclusivă** pntru a se atinge **obiectivul** de punere în valoare a **calităţii** produselor agroalimentare montane - **la preţuri mobilizante** - în **favoarea producătorilor direcţi**, cu **evitarea intermediarilor** şi a **tendinţelor monopoliste de tip sălbatic**, inevitabil **distrugătoare** pentru o **economie specifică şi fragilă, ca cea montană**.

• **Pulverizarea fondurilor** provenite pe calea CE şi implicit naţională - spre **un număr foarte mare de producători mici** şi mijlocii - ca în viziunea **actuală** - reprezintă, în bună parte, o **irosire financiară**, care **nu poate lăsa în urmă un progres evident**, un sistem **durabil**, capabil să se **autogestioneze** şă să-şi asigure **autoreproducerea**, riscându-se continuarea unor politici de subzistenţă şi diminuarea producţiei agroalimentare montane.

• Organizarea producătorilor agricoli montani **în asociaţii** mai **mari, ca şi cooperative** de nivel comunal, gradul I, iar în pasul al doilea asocierea acestora în cooperative de gradul II, **pe bazine, văi tradiţionale** - sub forma propusă de noi, de 10-15 localităţi sau şi mai mari, cu 30-40 cooperative comunale, în cadrul unui **proiect major**, **bazată pe rezultatele unui experiment desfăşurat de-alungul a 20 de ani**, constituie **o soluţie** care ar putea răspunde atât **cerinţelor** şi regulilor **de piaţă**, cât şi **condiţiei de durabilitate** şi **sustenabilitate**, cu multiple „**efecte colaterale pozitive**" - vizând: **asigurarea unor locuri de muncă stabile**; **protejarea mediului şi a biodiversităţii** cu **înaltă valoare socială**; apariţia de **noi servicii şi noi ocupaţii locale**; **menţinerea viabilităţii rurale**, a satelor de munte; **evitarea şomajului**; **aport** însemnat la **redresarea efectelor crizei alimentare**; **aport** însemnat pentru **sănătatea consumatorilor**; dezvoltarea unor **externalităţi pozitive la nivel local** (turism, agroturism, mici industrii, servicii, ş.a.). Totodată contribuind la instalarea unei **economii sănătoase** - o „**economie verde**" în esenţă - bazată pe **cel mai redus consum de energie convenţională**, **cel mai mic consum de petrol** şi de **cereale**, într-un sistem **în esenţă regenerabil** - care crează condiţiile necesare **menţinerii şi dezvoltării** valorilor tradiţionale, a **identităţii culturale** a comunităţilor montane, contribuiind esenţial la **eradicarea sărăciei** şi **creşterea calităţii vieţii** pentru locuitorii ruralului montan şi pentru **recuperarea** şi **sănătatea** principalului „**consumator de munte**" - **populaţia urbană**.

• Realizarea unei stări directe de progres general în ruralul montan al României sau din alte zone montane - nu poate fi concepută fără o bază ştiinţifică - multipolară, cercetarea montanologică având atât misiunea de a evidenţia **resursele existente** în mutiplele areale montane, marcate de diferenţieri, pe bază de **studii multidisciplinare** cu abordare necesar holistică, care stă la baza unor **planuri raţionale şi eficiente de dezvoltare locală durabilă, la nivelul comunităţilor montane** şi implicit la nivel de **masive montane**.

Pentru o astfel de abordare, care se încadrează în logică, **nu mai sunt suficiente** cercetările **disparate** agricole şi zootehnice, devenind

necesar aportul cercetătorilor şi **din alte domenii**: al **economiei**, **silviculturii**, **geografiei**, **biologiei**, **energiei**, **geologiei**, **sociologiei** şi **psihologiei**, **culturii** şi **spiritualităţii** - care se recunosc în realităţile montane. Pentru un **plan bun de cercetare ştiiţifică** destinat unei localităţi sau grup de localităţi montane sau unui **masiv montan** - devine necesar şi eficient ca **domeniile să coopereze**, să facă schimb de **informaţii utile** şi să **cerceteze direcţiile optimale de înaintare**, ca şi **limitele** permisibile date de condiţia **sustenabilităţii** - care depinde de procesele specifice şi de factorul reproductivitate.

Unele considerente privind fundamentarea, particularităţi şi perspective sustenabile de dezvoltare agro-rurală montană prin "produse montane" agroalimentare, de înaltă calitate biologică[13]

Efortul depus la nivelul Uniunii Europene şi din partea României, în ultimii 25 de ani, a vizat găsirea unei soluţii de sustenabilitate pentru economia agro-zootehnică şi alimentară a zonelor de munte, care este "motorul" activităţilor economico-sociale rurale ce se desfăşoară în comunităţile montane. Oficializarea la nivelul UE – al Comisiei Europene, a celor două Regulamente (1151/2012 şi 665/2014) ce fac referire la "produsul montan" agroalimentar, constituie o acţiune inovatoare, în măsură să deschidă un nou orizont, o nouă oportunitate cu şanse de a deveni generatoare de dezvoltare rurală montană, sustenabilă, în general, iar pentru zona montană din România – o şansă de salvgardare a unei economii periclitate, din cauze multiple, care generează depopularea satelor de munte, fenomen în esenţă ireversibil în condiţiile sec. XX.

Scurt istoric

● Făcând o incursiune în istoricul parcursului până la recunoaşterea "produsului montan" agroalimentar de înaltă calitate – în Uniunea Europeană, regăsim şi o consistentă contribuţie românească.

Până în anii 1990-92, principalele scopuri urmărite erau productivitatea şi cantitatea. De abia după acumularea unei "mase critice" cu privire la efectele chimizării intensive în agricultură (poluării mediului şi în special a apei potabile) asupra sănătăţii oamenilor şi animalelor – cum a

[13] Lucrare prezentată la Conferinţa internaţională a MADR/RNDR/FMR "Produsul Montan" de calitate – provocare şi oportunităţi pentru valorificarea potenţialului zonelor montane" – 20-21 Mai, 2015 (R. Rey)

fost cazul hrănirii hiperproteice a animalelor şi apariţiei ”bolii vacii nebune” sau a apariţiei aflatoxinelor din lapte, alte asemenea, s-a produs o extensie a conştientizării consumatorilor asupra unor anumite pericole care însoţesc, inevitabil, sistemele industriale de producţie vegetală şi animală, bazată pe chimizare şi forţarea producţiilor animaliere.

În acest context a apărut o reacţie de apărare care a luat forma ”produselor organice” – cu nivel de chimizare mult redus sau absent – substituentul devenind **îngrăşămintele organice**. În societăţile mai dezvoltate, produsele **organice**, produsele **ecologice** şi produsele **tradiţionale** şi-au făcut treptat loc şi continuă să câştige un segment semnificativ pe piaţa produselor agroalimentare.

În acest ansamblu, Muntele, cu bunele sale practici tradiţionale şi cu mediul sănătos, a câştigat teren şi a început o ofensivă pentru asigurarea calităţii alimentelor. În zonele montane din ţările dezvoltate – Vest europene – unde chimizarea pătrunsese intens şi în zonele montane – dar în paralel cu îngrăşămintele organice provenite mai ales de la animalele rumegătoare (bovinele, ovinele, caprinele) s-a luat o primă măsură, mai generală, pentru aşa numita ”conversie” cu finanţări compensatorii, de la nivel comunitar; Revenirea la ”bunele practici” – a însemnat şi o atenţie sporită dată îngrăşămintelor organice, în esenţă bălegarul şi urina, principalele furnizoare de azot biologic – esenţial necesar în condiţiile solurilor şi climatelor montane.

În economia agricolă generală, agricultura montană nu poate concura la volum şi productivitate cu mare agricultură din zonele fertile de câmpie şi colinare. Şansa unică şi de perspectivă rămâne calitatea şi diversitatea ”produselor montane”.

Este evident că în munţii Europei, care reprezintă cca. 40% din teritoriu, există mari diferenţe, mai ales între Est şi Vest.

În ţări ca Austria, Franţa, Germania, Belgia, Italia, ş.a. – aproape că nu mai există grajduri nemodernizate, dotate cu platforme pentru bălegar şi bazine colectoare pentru urină, cu mecanizare specifică pentru utilizare pe pajişti, alte elemente de igienă şi confort pentru animale în adăposturi. În plus – un efect susţinut în sistemul educaţional pentru însuşirea importanţei şi modului de colectare şi de utilizare a îngrăşămintelor organice, de către fermierii montani, la care se adaugă elemente de conservare a fânurilor de calitate, fără riscuri de mucegaiuri şi de apariţie a aflatoxinelor în lapte şi mecanizare specifică. Vom adăuga şi gradul înalt de informare a consumatorilor, existenţa cooperativelor, a unor rase de animale, montane, mai performante, acomodarea consumatorilor cu importanţa calităţii biologice şi a garanţiilor sanitare a alimentelor ”de la

munte", dar şi potenţialul de cumpărare superior al majorităţii consumatorilor – care face ca cererea pentru astfel de produse să fie în creştere. Toţi aceşti factori sunt favorizanţi pentru o organizare mai uşoară şi mai rapidă a componentelor necesare dezvoltării atât la nivelul producţiei şi transformării cât şi la nivel de pieţe.

● În Carpaţii României, în România în general, situaţia se prezintă cu diferenţe accentuate faţă de ţările Vest-Europene.

Şi totuşi de aici, încă din anii 1975-85, au provenit unele idei generoase – care au pus în evidenţă calitatea produselor animaliere, a laptelui şi cărnii, realizate prin "bune practici" seculare, în baza îngrăşămintelor organice (în contextul intens opozant al expansiunii chimizării şi al unei neagreări din sfera politicului privind dezvoltarea proprietăţii private).

Astfel, în cartea "Viitor în Carpaţi", publicată în 10.000 exemplare în 1979 (autor dr. Radu Rey) se consemnează importanţa îngrăşămintelor organice şi a poliflorei naturale montane pentru obţinerea de produse agroalimentare, lactate şi carnate, de calitate înaltă şi garantate sanitar, creşterea interesului în comerţul mondial faţă de acest tip de produse.

Aceste idei, considerate mari noutăţi în acea perioadă, au fost reluate în cartea "Civilizaţie Montană" – publicată în 1985 şi amplificate intens în cartea "Munţii şi secolul XXI…", publicată în 2011 (de acelaşi autor), premiată de Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice şi apreciată de la nivelul conducerii Comisiei Europene.

● În 1992, când a început colaborarea cu Comisia Zonei Montane din România, asociaţia europeană a zonelor de munte "Euromontana", ideile privind "produsul montan" şi şansa zonelor de munte prin calitatea produselor – au fost împărtăşite şi apoi susţinute tot mai intens, devenind o prioritate a "Euromontana", în relaţiile cu Comisia Europeană.

Preşedinţii succesivi ai Euromontana, d-nii: Joerg Wyeder (Elveţia), Robert Duclos şi André Marcon (Franţa), Frank Gaskell (Marea Britanie – Scoţia) şi Juanan Gutierez – Spania, cu membri Consiliului Director şi experţii proprii, între care vicepreşedinţii români – Radu Rey, Dănuţ Gîţan şi Ioan Agapi (1996-2014) – au susţinut cu perseverenţă şi şi-au adus contribuţia la impunerea unei perspective de conservare şi dezvoltare a economiei agro-zootehnice montane prin "produsul montan" de înaltă calitate.

România, prin Forumul Montan, ANDRM "Romontana", Federaţia Agricultorilor de Munte-Dorna, Agro-RO – Mureş, a contribuit şi prin numeroase prezenţe cu astfel de produse montane la importante evenimente europene: Trento – Italia, 2000 (locul I la prima expoziţie europeană de "produse montane"), Bruxelles, Chambery şi Rodez – Franţa, Ţara Bascilor, Bilbao - Spania, Lilleheimer – Norvegia, în Slovenia şi Polo-

nia, ș.a.). În România, expoziţiile cu ”produse montane” au însoţit ultimele 10 Conferinţe naţionale ale Forumului Montan din România (2005-2014) – de la Academia Română, Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice, Parlamentul României, ș.a. În ultimii 5 ani, Filiala Neamţ a FMR a reuşit să contribuie consistent în colaborare cu Tirolul de Sud – Italia, prin demonstraţii practice, la promovarea ”produselor montane”. Federaţia Agricultorilor de Munte-Dorna, printr-un proiect susţinut de Elveţia, a reuşit să creeze primele 6 stâne-pilot, de tip european şi să breveteze mărcile ”De la munte” şi ”Aroma Muntelui”).

Cu astfel de eforturi ale Euromontana, cu România ca ”actorul” nr. 1 pentru Sud-Est-ul Europei, alţi contribuabili, s-a ajuns ca ”produsul montan” să fie recunoscut, oficial, de către Comisia Europeană prin Regulamentul 1151/2012 al UE şi Regulamentul delegat al Comisiei Europene nr. 665/2014, cu privire la ”**produsul montan**” agroalimentar.

Se deschide astfel o nouă şi importantă oportunitate pentru producători, fermierii crescători de animale montani, de perspectivă îndelungată, în condiţiile adâncirii crizelor alimentare la nivel mondial şi nevoii de valorificare durabilă a tuturor resurselor de hrană şi totodată de asigurare a unei soluţii de hrană sănătoasă – pentru consumatori.

În Carpaţii României există condiţii de mare favorabilitate pentru abordarea cu aplomb a preparativelor necesare legiferării, organizării şi valorificării în perspectivă apropiată a produselor montane agroalimentare.

● Cele cca. 2,3 milioane de hectare de păşuni şi fâneţe naturale care nu au fost niciodată chimizate, cu unele excepţii tranzitorii, existenţa – încă – a gospodăriilor şi ”bunelor practici” tradiţionale, conservate de fermele familiale, existenţa bovinelor şi ovinelor, a îngrăşămintelor organice – constituie o bază de plecare spre un proces de dezvoltare durabilă a economiei agro-zootehnice şi agroalimentare – montane.

Atu-urile principale care garantează calitatea biologică înaltă a ”produselor montane” agroalimentare se regăsesc în:

- **polimorfismul florei montane** furajere naturale (10-15 specii/m^2) care includ şi plante medicinale, protective;

- multitudinea şi diversitatea vitaminelor şi sărurilor – minerale, înglobate în iarba păşunilor şi în fânuri, ca furaje de bază pentru animalele rumegătoare;

- aportul unor factori protectivi, adus de plantele medicinale, furajere, abundente în flora montană;

- absenţa chimizării;

- ape curate;

- aer ozonificat, nepoluat;

- rezistenţa naturală a raselor de bovine şi ovine, de tip montan, adaptate climatului temperat continental şi unor microzone cu climat rece;

- sisteme extensive de creştere şi exploatare a animalelor, cu multă mişcare în aer liber, transpiraţii şi eliminarea de toxine.

● În ultimii 25 de ani, agro-zootehnia montană a fost tratată marginal, concentrarea formelor de sprijin vizând marea agricultură, marile ferme vegetale şi animale, de tip industrial, din zonele fertile – de câmpie şi colinare.

Efectele negative din zona montană se regăsesc, cum s-a mai arătat, în scăderea semnificativă a efectivelor de bovine (>50%) şi a celor de ovine (la nivelul micilor ferme montane, până la 85-90%) şi implicit scăderea volumului îngrăşămintelor organice – cu efecte negative asupra calităţii florei furajere a păşunilor şi fâneţelor şi biodiversităţii funcţionale.

Unele eforturi ce s-au făcut şi se fac în continuare şi viteza fenomenelor de degradare – nu pot acoperi decât parţial nevoile reale, devenind necesară o amplificare semnificativă a acestora, cât mai curând, pentru refacerea numerică şi calitativă a efectivelor de bovine şi de ovine/caprine la nivelul fermelor familiale montane, în general de dimensiuni mai mici (media 4,5 ha./fermă) şi mijlocii – un scop principal fiind sporirea volumului de îngrăşăminte organice şi conservarea şi ameliorarea florei pajiştilor naturale. Dar această "ţintă" se cere însoţită de o ameliorare radicală a stării de igienă din grajduri şi de un intens program de instruire în programele şcolare – începând din gimnaziile rurale (577 comune) şi utilizându-se formele de instruire a fermierilor activi din montan.

● Un efort necesar care vizează conservarea şi ameliorarea structurii furajere şi a biodiversităţii, valoroase,a fâneţelor şi păşunilor montane include cel puţin 7 elemente mai importante:

1. – amenajarea platformelor de bălegar, la toate grajdurile;

2. – construirea bazinelor de colectare a urinei (purinului) – o mare rezervă de azot biologic, care se iroseşte;

3. – îndrumări pentru fermieri prin toate formele de instruire (şcoală, formare continuă, îndrumătoare, calendare, emisiuni TV, radio, ş.a.), cu privire la importanţa şi modul de folosire a îngrăşămintelor organice);

4. – construirea de fânare pe fâneţe pentru asigurarea calităţii fânurilor şi evitarea mucegaiurilor şi a apariţiei aflatoxinelor în lapte;

5. – mecanizare specifică, pentru împrăştierea raţională a îngrăşămintelor organice şi recoltarea/transportul fânului;

6. – conservarea şi ameliorarea continuă a raselor autohtone de bovine şi ovine – adaptate condiţiilor naturale din Carpaţii României;

7. – ameliorarea **igienei din grajduri şi a confortului animalelor** (condiţiile pentru laptele ”conform”).

Punerea în aplicare a prevederilor Regulamentului delegat al Comisiei Europene nr. 665/2014 cu privire la ”produsul montan” necesită preparative de ordin **normativ, organizatoric şi economic.**

Ca primă resursă financiară pentru ameliorarea veniturilor producătorilor agricoli montani este esenţial ca ”**valoarea adăugată**” ce se poate obţine prin calitate – plusul financiar **să se reîntoarcă în mod direct la producători şi nu la intermediari**, scopul fiind rentabilizarea şi dezvoltarea fermelor familiale montane, încurajarea generaţiilor tinere, asigurarea şi sporirea capacităţii investiţionale şi nivelului de trai, asigurarea stabilităţii şi sustenabilităţii, evitarea depopulării montane.

Factorul determinant pentru obţinerea unui preţ mai bun este **consumatorul**, cu predilecţie cel urban, care trebuie să fie convins că ”produsul montan” este **garantat montan şi calitativ**, iar **plusul de preţ** – valoarea adăugată – **se justifică prin calitatea superioară, biologică şi naturalitate**.

”Produsul montan” este în esenţă şi ecologic, **purtător de sănătate**, el fiind totodată un produs ”de nişă” pentru consumatorii ”de nişă” care pot şi acceptă să plătească un plus de preţ.

Piaţa din ţările dezvoltate din UE şi ţări terţe este cu mult mai pregătită să absoarbă ”produsele montane”, faţă de piaţa din România, care urmează să se formeze şi are limite datorate nivelului mediu scăzut al veniturilor consumatorilor.

● O condiţie esenţială devine crearea **grupurilor de producători**, a **cooperativelor**, **la nivel de valorificare** (şi **nu** la nivel de producţie – aspect **inacceptabil pentru fermierii montani**), această formă de organizare, mult răspândită în occident şi în lume fiind şi soluţia pentru ca valoarea adăugată să revină producătorilor direcţi şi nu intermediarilor.

O altă condiţie a constituie **SEPARAREA** clară a ”produselor montane” faţă de cele similare din zonele de câmpie/deal (în general chimizate).

Regulamentul 665/2014 lasă **la alegerea statelor** să aplice sau nu unele ”**derogări**”, cum este cea care permite ca **transformarea** materiilor prime (lapte, carne, ş.a.) să se poată face **până la 30 km. în afara zonei montane**.

Apreciem că dacă în ţările UE bine consolidate, o astfel de ”derogare” ar putea fi monitorizată, **mult diferit – în condiţiile şi mentalităţile din România** – această ”derogare” **se cere evitată**, având **grad de risc ridicat**, putându-se **compromite din start ideea ”produsului montan”** în faţa consumatorilor, care nu ar mai putea fi **siguri** că **nu se amestecă**

produsele montane autentice cu altele – din zona marii agriculturi intens chimizate.

Opţiunea noastră este ca "**produsele montane**" să fie **transformate în unităţi cooperatiste, ale producătorilor, în interiorul zonei montane**, locaţiile industriale **nefiind acceptate** nici măcar în localităţile imediat **limitrofe** cu cele nemontane.

Practic, pentru organizarea sistemului cooperatist agricol montan se vor parcurge câteva faze, inevitabile: mai întâi ameliorarea Legii Cooperativelor agricole, care să elimine cu claritate suspiciunile privind reîntoarcerea la fostele CAP-uri din perioada regimului comunist (comasări de terenuri, grajduri comune, ş.a.), clarificându-se aspectul esenţial că o cooperativă agricolă montană vizează asocierea la **valorificarea** materiilor prime şi nu pentru producţie, fermierii rămânând proprietari ai fermelor lor, ai terenurilor şi animalelor proprii, în folosinţă individuală "ca în occident". Un rol însemnat pentru promovarea formelor asociative a cooperativelor, revine Agenţiei Zonei Montane/MADR, crearea de cooperative-pilot, asistate, fiind o metodă de abordare. Este de intuit că prin cooperativele de gr. I – rezultatele nu vor deveni foarte convingătoare decât din cazuri limitate. Rezultatul aşteptat va putea fi atins de abia odată cu recalificarea cooperativelor de gradul II.

Ecoariile montane

Reprezintă bazinele, văile/microzonele montane, care există prin tradiţie în Carpaţii României (cca. 64), formate din grupări de comune cu caracteristici naturale şi comerciale, similare.

● Din experienţa ultimilor 25 de ani, a reieşit că **unităţile mici de transformare**, de nivel comunal sau sătesc, **nu pot rezista** în condiţiile actuale de **piaţă**, intens concurenţiale, care solicită:

- volum de producţie – suficient de mare;
- continuitate – tot timpul anului;
- garanţii de origine (IGP, DOP);
- garanţii de calitate;
- garanţii sanitare.

Evident că devin necesare **studii de marketing** care să stea **la baza unui proiect de investiţii**. Valorificarea **locală** a "produselor montane" este **fără şanse în rural**, unde **toată lumea are astfel de produse** şi este în general **limitată**, condiţii mai bune existând **în oraşele mari şi mijlocii.** Şansele pentru obţinerea unor **preţuri superioare** sunt **mai mari prin export** în ţări cu nivel de dezvoltare mai înaltă.

Pentru a se **răspunde condiţiilor impuse de piaţă şi a se evita falimentele**, asociaţiile cooperatiste de nivel comunal şi-ar putea asuma **rolul de colectare a materiilor prime** (lapte, fructe, fructe de pădure, animale vii), cel mult unele faze **primare** de transformare. **Investiţiile semnificative industriale,** necesare (fabrici de brânzeturi, abatoare, fabrici de produse vegetale, depozite) ar urma să se realizeze **la nivel intercomunal, intercooperatist**, prin crearea cooperativelor de gradul II – care să funcţioneze în sistem integrat: producţie, transformare-ambalare, depozitare – comercializare (magazine proprii sau contracte avantajoase, interne sau externe).

● O astfel de viziune, constituie **un mod relativ ideal de punere în valoare sustenabilă a "produselor montane**", prin care s-ar putea crea **mii de noi locuri de muncă** şi s-ar putea **conserva zeci de mii de locuri de muncă**, cu **timp total sau parţial**, la nivelul **fermelor familiale montane**.

În logica lucrurilor, abordarea **în practică** a unui astfel de concept care include elemente de **cercetare şi inovare**, ar putea **începe prin crearea a 1-3 bioarii-"pilot"**, în zone reprezentative – care să evidenţieze, **pe bază de experiment, o metodologie de lucru, multiplicabilă ulterior, pentru Orizont 2030-2035** în întreaga zonă montană a României, care are condiţii ca printr-o bună organizare să devină una dintre "puterile economice" – furnizoare de hrană de calitate. În esenţă, sursele economice principale pentru ameliorarea semnificativă a veniturilor fermierilor montani sunt:

a. **sistemul cooperatist**;

b.**valoarea adăugată** ce se poate obţine prin calitatea "produselor montane".

● Atingerea unui astfel de **scop final** presupune traversarea unor **etape intermediare**, care nu sunt simple şi care **includ informarea consumatorilor şi promovarea "produselor montane"**..

Începerea **procesului pregătitor** pentru aplicarea Regulamentelor UE/CE privind "produsul montan" – vizează conceperea unor **acte normative**, formularea unui "**Caiet de sarcini**", deschiderea şi gestionarea unui "**Registru al produselor montane**", stabilirea formelor de etichetare, crearea unor mecanisme de control, alte detalieri care urmează să facă obiect de preocupare, în 2016 şi în continuare.

C**ercetarea montanologică** îşi poate aduce o contribuţie utilă, în special prin studiile ce se cer întreprinse pentru stabilirea "bioariilor montane", determinarea prin studii şi analize de laborator, de finețe, a calităţii superioare a "produselor montane", în special pentru materiile

prime principale – laptele şi carne - şi fundamentarea unor proiecte de dezvoltare.

”Natura = biblioteca gigantică a cercetării”

Munţii şi biodiversitatea de înaltă valoare socială. Zona de impact cu economia agrozootehnică montană[14]

Protejarea mediului montan – a biodiversităţii speciilor din regnul vegetal şi animal, presupune protejarea ecostitemelor naturale în integritatea lor funcţională cu o viziune necesar holistică – care nu poate face abstracţie de factorul antropic, şi în primul rând de cel autohton – cu prioritizarea nevoilor existenţiale.

Intneţia şi dorinţa – mai ales a biologilor – de a evita dispariţia unor specii de plante, insecte, sau animale ameninţate – este de înţeles, acest efort conservativ avându-şi un rost definit la scară planetară, iar zonele montane reprezintă spaţiul terestru cel mai bogat în biodiversitate.

Constituie un adevăr faptul că natural nu îşi apară indivizii izolaţi, dar îşi apară speciile, grupurile de indivizi creaţi de ea însăşi, prin voinţă supremă, în limite diferenţiate geo-climatic, economic sau demografic. S-ar putea spune că natura este indiferentă faţă de om, dar nu şi că este indiferentă faţă de populaţii, de grupurile mari – cum sunt şi cele montane.

Când însă se pun probleme accentuate cu privire la supravieţuirea acestora, atitudinile, raporturile şi accentele – dobândesc inevitabil forme noi – ca fenomene de adaptare.

Dacă ideea generală a protecţiei biodiversităţii montane a fost cantonată în ultimul secol cu predilecţie în zona pădurilor, plantele rare şi unor specii de animale – cum sunt carnivorele mari – promovată şi apărată intens de biologi şi silvicultori – suntem nevoiţi să constatăm că prea adesea s-a făcut abstracţie, uneori până la excludere, de nevoile fundamentale de existenţă ale populaţiilor montane autohtone – de menţinerea unei stări de echilibru strict necesar – întotdeauna fragil la munte.

Populaţiile autohtone, multiseculare – care au învăţat să cunoască şi să utilizeze, dar şi să protejeze muntele – după ieşirea din perioada istorică de ”vânători şi pescari”, pentru a-şi asigura şi ameliora existenţa – au devenit agricultori – crescători de animale, de tip montan, cu o experienţă tradiţională îndelungată a bunelor practici, de înaltă valoare, dar şi fragilă în anumite conjuncturi economice, sociale şi politice.

● Sub ameninţările majore proprii sec. XXI – generate de efectele schimbărilor climatice, a inundaţiilor şi deşertificărilor şi în şi mai mare

[14] R. Rey – 22 Mai, 2012/INCE – CSBAS, ”Ziua Mondială a Biodiversităţii”.

măsuruă de iminenţa unei creşteri demografice galopante, apreciată ca şi sigură la 10 miliarde de oameni pe planeta Pământ – la nivelul anilor 2050, rolul şi importanţa zonelor de munte sporeşte evident, ca ”rezervă” pentru atenuarea unor consecinţe inevitabile – un ”spaţiu vital”, o alternativă de habitat pentru mari mase de oameni, dar mai ales un spaţiu capabil să furnizeze **hrană pentru alte milioane de oameni, din sfera urbană** – cu o bună gospodărire.

Pentru ce va urma după jumătatea sec. XXI, devine dificil şi hazardant chiar, pentru generaţiile de astăzi, să se lanseze în prognosticuri.

Cert este că a sosit timpul ca în interpretarea noţiunii de biodiversitate montană şi mai ales a modalităţilor şi limitelor de protecţie şi de implimentare a unor măsuri – să-şi spună cuvântul şi specialiştii agricoli, ai zootehniei – de tip montan – ca şi reprezentanţii populaţiilor autohtone – direct interesate. Ştiinţa agricolă românească are aici un rol tot mai important.

Nu poate trece neobservat faptul că în ultimul deceniu s-au făcut preluări de idei şi experienţe ”de import” care nu au ţinut cont de realităţile din Carpaţii României. Astfel s-a accentuat asupra protecţiei unor plante cu valoare socială minoră şi a animalelor mari, dar s-a vorbit mult prea puţin despre o bogăţie principală a munţilor, **flora naturală furajeră polimorfă**, o rezultantă a simbiozei multiseculare a naturii montane cu omul, cu agricultorul de munte, în folos social şi a unor eforturi umane considerabile şi neîntrerupte, în sprijinul vieţii. Devine anacronică şi de neacceptat impunerea unor măsuri care vizează protejarea unor plante nefurajere – extrem de agresive, invadante, ca nardus, feriga, alte specii din categoria ”buruieni” – care provoacă adevărate catastrofe în pajiştile montane (ex. 24.000 ha. de păşuni din Masivul munţilor Călimani – invadate de nardete şi muşchi de pădure) – fenomen foarte dificil şi costisitor de recuperat şi chiar de nerecuperat. Vom mai adăuga daunele – uneori foarte mari – produse de animalele sălbatice, mai ales urşii, lupii şi mistreţii şi putem înţelege agresiunea intensă şi în creştere – asupra economiei agro-alimentare şi agricultorilor montani. Iar promisiunile de ”compensare” a efectelor protejării unor specii se dovedesc mai adesea iluzorii şi oricum nu ar trebui să reprezinte o ”ţintă” care să încurajeze abandonul agro-zootehnic. Exemplul edificator îl regăsim în practicile ţărilor cu munţi din UE – care au aşezat de mult timp în prim-plan protejarea intereselor agro-zootehniei montane.

În istoria Carpaţilor României, păşunile naturale au fost mult timp izvor principal de hrană pentru animale şi prin consecinţă pentru hrană şi îmbrăcăminte – asigurând viaţa oamenilor. Dar formele de exploatare erau ultra extensive, cu randamente slabe şi vizau în cea mai mare parte

sezonul cald, de primăvară-vară şi toamnă. De-abia când s-a produs un "**bing-bang**" agricol montan – prin apariţia unei noi unelte, **coasa**, s-a produs revoluţia modului de exploatare a munţilor, prin posibilitatea realizării rezevelor de fânuri poliflorale, fapt care a permis permanentizarea omului în munţi, în comunităţi stabile, prin închiderea ciclului "vărat-iernat" şi creşterea producţiilor de lapte şi carne.

În acest ansamblu – rolul esenţial, biologic, care a permis o **selecţie naturală a plantelor cu importanţa furajeră** (trifolium sp., taraxacum of., phleum dactylis, ghizdeiul, ş.a.) l-au avut **îngrăşămintele organice** – bălegarul şi mai ales cel de la specia ovină – care a adus atât suplimentul de **humus** cât şi un aport de **alcalinitate** – factor esenţial în amendarea fină a aciditătii naturale a solurilor montane şi creării condiţiilor pentru ca în lupta interspecifică naturală – să câştige tot mai mult teren plantele cu valoare furajeră înaltă, în dauna celor cu slabă sau fără valoare furajeră, sau chiar toxice.

Iernarea cu animalele în munte – a permis acumularea unor cantităţi însemnate de bălegar, utilizat intensiv pe fâneţe – tot mai extinse.

În acest mod a fost "cucerit" muntele de către oameni, aflaţi sub ameninţarea înfometării şi lipsiţi de alternative. A fost o muncă şi o luptă dramatică pentru supravieţuire care a stabilizat totodată şi o stare de echilibru în procesul simbiotic al relaţiilor dintre om şi natura montană: "Dumnezeu a dat iar omul a învăţat cum să bage în traistă…".

O mare problemă fundamentală şi specifică muntelui se regăseşte în faptul că **în absenţa îngrăşămintelor organice** şi a îngrijirilor simple, timp de **8-10 ani consecutivi,** importanta floră furajeră este **invadată natural de plante nevaloroase**, iar redresarea necesită efoturi şi costuri foarte mari sau **devine** cu neputinţă în condiţiile sec. XXI – cu multiple alternative pentru noile generaţii din satele de munte.

Cu aceste eforturi considerabile a numeroase generaţii succesive – s-a ajuns ca munţii României să fie **munţi locuiţi** şi să deţină **o mare bogăţie naţională şi europeană – flora naturală furajeră, poliflorală montană** – la nivel de cca. 3 milioane hectare – asigurându-se **hrană umană** – de înaltă calitate biologică – pentru **cca. 4 milioane de locuitori ai munţilor** – şi cu un **disponibil posibil de hrană** proteică, pentru **încă 3-4 milioane de consumatori**, printr-o **bună gospodărire**. Există şi resurse importante **de azot biologic** – în urina rumegătoarelor, **miliarde de litri anual**, care **nu sunt colectate şi se pierd nefolosite** şi în plus devin factor generator de noxe, afectând igiena din grajduri şi limitând exprimarea capacităţilor productive ale raselor – cu efecte negative asupra sănătăţii animalelor şi a oamenilor. Toată Europa dezvoltată şi-a

asigurat colectarea şi folosirea dejecţiilor lichide pentru sporirea producţiei de iarbă – în timp ce în munţii României şi nu numai în munţi – utilizarea unei mari resurse rămâne ca obiectiv pentru viitor.

Este de ţinut cont – pentru viitorul imediat – da faptul că în condiţiile riscurilor sanitare indude prin alimente obţinute cu chimizare intensivă şi în sistem industriale, alimentele care se produc în munţi, ca produse "**de nişă**" sunt obţinute în condiţii de **chimizare "zero"**, cu forme **extensive** de creştere şi exploatare a animalelor, cu animalele în mişcare – şi eliminarea de toxine prin transpiraţii, cu apă şi aer – nepoluate, iar polimorfismul floral care include şi **numeroase plante medicinale**, vine să întregească **valoarea biologică** şi **garanţiile sanitare** – pe care o astfel de hrană le înglobează. De aici şi denumirea de produse "**eco-bio-montane**"[15] ce se obţin mai greu, cu randamente mai slabe ca în mare agricultură – **dar includ o superioritate calitativă – şansa principală pentru economia agro-zooteniei montană** – cu producători **motivaţi**. În interpretarea realistă a economicităţii acestui tip de producţie agroalimentară – este necesar să se ţină cont şi de alte aspecte importante – cum sunt **reciclabilitatea naturală** în toate segmentele practicii agrozootehnice, utilizarea **energiilor neconvenţionale** – inclusiv a celor **regenerabile** şi **consumul minimal de petrol** – alt aspect cu importanţă în creştere tot mai intensă.

Este de consemnat totodată **rolul important deţinut de vegetaţia erbacee, montană**, atât în privinţa **emisiilor de carbon**, cât şi prin **fixarea solurilor şi prevenirea unor catastrofe naturale** – ca inundaţiile şi alunecările de teren.

Apreciind importanţa indubitabilă a pădurilor în zonele montane – şi acestea tot mai expuse prin defrişări abuzive – devine imperios **necesar să se asigure un echilibru constant între cele două mari economii ale muntelui** – agricultura şi pădurile – o problemă **de fond** a unei politici montane responsabile, devenind tot mai necesar ca specialiştii, cercetătorii şi reprezentanţii celor două domenii, aflate adeseori în conflicte de interese – **să coopereze**, în spiritul toleranţei reciproce şi înţelegerii fenomenologiei economice şi sociale, să dezbată şi **să găsească, împreună, soluţii neexclusiviste echilibrate** – în limitele rezonabilităţii, pentru un interes general.

● Este de consemnat faptul că **preluarea, neselectivă**, a unor politici **din zonele montane Vest-europene** – şi aplicarea în condiţiile geoclimatice şi economice din Carpaţii României – **include unele riscuri.**

[15] A.T. Bogdan

Timp de **peste 50 de ani** –în ţările cu munţi, dezvoltate, s-au făcut mari cheltuieli – pentru ameliorarea florei furajere montane – cu **folosirea intensă a chimizării, supraînsămânţărilor cu specii furajere valoroase**, multiple lucrări de întreţinere, igienizarea adăposturilor pentru animale, mecanizarea accentuată şi adaptată, în paralel cu instruirea agricultorilor – fenomene care **în munţii României nu au avut loc** decât în prea mică măsură. Astfel de acţiuni cer mult timp şi eforturi financiare majore. Devine oarecum de înţeles, spre exemplu, de ce s-au creat "**norme europene**" ce protejează speciile de "nardus" – care în Vest aproape **au dispărut** – în timp ce în munţii României sunt specii **invadante**, care provoacă adevărate **catastrofe în pajiştile montane**, mai ales în condiţiile de astăzi, când din cauze economice, din lipsă de motivaţie, **dezinteresul pentru agro-zootehnia montană este în creştere şi abandonul agricol** – tot mai des întâlnit la **generaţia tânără**. Nici substratul geologic sunt terasele întinse şi nici clima mult mai blândă, din Vest, cu sezoane de vegetaţie prelungite – **nu sunt comparabile cu realităţile din munţii României** şi alte ţări carpatice sau balcanice. Cercetările întreprinse au evidenţiat faptul că solurile vest-europene sunt în general mai bogate în fosfor şi potasiu decât cele din România.

Din astfel de considerente – şi încă altele – este **necesară multă circumspecţie** – este nevoie stringentă de **cercetări ştiinţifice aprofundate,** de **privire cu cea mai mare atenţie spre experienţa tradiţională** şi de analize comparative pe zone şi microzone – **înainte de a se lua decizii cu efecte economice** – care pot fi lipsite de eficienţă, sau chiar **afectante.**

În toate situaţiile actuale şi mai ales viitoare, **rolul munţilor creşte intens ca importanţă, mai ales pentru furnizarea de hrană de calitate** – în **limitele pe care muntele le suportă** şi în cadrul unui **echilibru economic stabil** – între agro-zootehnie şi spaţiul forestier – în interesul atât a societăţii montane, cât şi a societăţii în general.

Putem spune, fără exagerare, că faţă de **presiunea tot mai intensă, generată de criza alimentară**, în creştere de la an la an, se impune tot mai accentuat **necesitatea unei reorientări cu privire la modalitatea protejării biodiversităţii montane**, dându-se **prioritate biodiversităţii de înaltă valoare socială** – care se regăseşte fidel în **flora furajeră, polifloral a pajiştilor naturale** din Carpaţii României – un adevărat **miracol** – pentru care natura şi omul au conlucrat milenar, în folosul vieţii.

Oferta teoretică, limite şi raţiuni geo-economice privind dezvoltarea agroturismului montan în Carpaţii României[16]

Mărimea munţilor României, diversitatea condiţiilor naturale şi evoluţiilor tradiţionale, starea infrastructurii, precum şi vecinităţile geografice cu ţări emergente, veniturile medii ale populaţiilor urbane, mult sub media UE, crează un dezechilibru între oferta posibilă şi realitatea economică.

La nivelul comunităţilor montane, pensiunile agroturistice au şanse diferite de dezvoltare, sub influenţa unor factori multipli, numărul acestora depinzând de o apreciere realistă a cererii, respectiv a numărului de turişti preconizat/an.

Efectele benefice multiple ale agroturismului montan, dincolo de cele economice (care pot fi modeste), vizând socialul şi culturalul, cu scopul esenţial al asigurării continuităţii tradiţionale de către tinerele generaţii, pot justifica investiţiile necesare?

Aceasta este întrebarea!

Introducere

Cu o suprafaţă de cca. 74.000km^2, cu 657 localităţi, cu cca. 3500 sate şi 850.000 gospodării cu tradiţii multiseculare economice şi culturale, încă vitale, cu mari diferenţieri geoclimatice, cu o bogată biodiversitate naturală (vegetală şi animală), alte numeroase valori cultural-spirituale, cu peisagii variate de înaltă calitate, munţii României se prezintă, teoretic, cu **un mare potenţial** vizând agroturismul şi turismul rural montan. Astfel, dacă la nivelul unei comune montane 10% din gospodării ar practica agroturismul, ar însemna să avem în Carpaţii României 85.000 de pensiuni, ceea ce riscă să devină o speranţă ce poate părea exagerată.

”Mişcarea” pentru agroturismul montan a început în 1990 prin Comisia Zonei Montane din România şi Agenţia Naţională a Zonei Montane, prin iniţiative ce au vizat primele norme, primele pensiuni-pilot, primele proiecte şi forme de instruire şi de sprijin, acţiune în care au fost angrenaţi cca. 2.000 de specialişti agricoli din judeţele şi localităţile montane. A fost sprijinită crearea şi dezvoltarea ANTREC, crearea Centrului de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi Vatra Dornei, universităţile au intrat şi ele în procesul evolutiv, s-au creat noi ONG-uri. Administraţia

---

[16] Prof.univ.dr.h.c., CS1, Radu Rey
Conferinţa internaţională ”Turismul românesc în contextul dezvoltării sustenabile. Prezent şi perspective”.
Vatra Dornei, 23-25 Mai, 2013

locală a contribuit prin infrastructuri şi acţiuni culturale, au intrat în joc silvicultura şi cultele, tehnica modernă a venit cu un mare sprijin prin mijloacele de comunicare (telefonia mobilă şi internetul) şi astfel, pas cu pas, s-a creat şi un cadru concurenţial pozitiv, care, împreună, utilizând experienţa europeană au generat un fenomen de dezvoltare îmbrăţişat mai ales de cei tineri susţinuţi de adulţi dar şi de Uniunea Europeană prin programe specifice şi astfel, în 2013, constatăm existenţa a cca. 7.000 pensiuni rurale montane, inclusiv cele din micile oraşe.

● Rezultatele optimeste s-au obţinut în pensiunile mai mari, mai avantajate de căi de acces şi de distanţele reduse faţă de centrele urbane, care permit turismul de week-end.

Este mult, este puţin? Care au fost şi rămân obiectivele? Care sunt limitele?

Raţiuni şi speranţe.

După 1990, raţiunile abordării agroturismului au vizat cel puţin **3 elemente**: **sporirea veniturilor familiilor de agricultori/crescători de animale**, munteni; **ameliorarea condiţiilor sociale** – sub aspectul **igienei, comportamentului, esteticii, artei culinare; reducerea efectelor izolării, ameliorarea infrastructurilor şi comunicării sociale;** şi **obiectivul principal – fixarea în rural şi la continuitatea agricolă şi cultural-tradiţională a generaţiei tinere**, prin îmbunătăţirea **modului de viaţă.**

Ce a confirmat şi ce a adus nou confruntarea cu practica?

Iniţial "viziunea" a fost cea a amenajării în cadrul gospodăriilor a 2-4 camere pentru agroturism şi a câtorva pensiuni rurale la nivelul comunei.

Instruirea specialitilor agricoli, cu primii "formatori", îmbinată cu entuziasmul anilor 90-2000, a avut ca efect apariţia primelor gospodării agroturistice, ce au suscitat un interes accentuat pentru orăşeni, marii "consumatori" de turism montan, care descoperă muntele, atfel decât prin staţiunile montane consacrate.

Gospodăriile care au pornit primele şi au investit cu curaj, au avut clientelă multiplă şi venituri echivalente, devenind cunoscute şi realizând beneficii însemnate. **Invidia (pozitivă)** a făcut restul şi astfel numărul pensiunilor a crescut, nesperat. Probabilitatea valorificării produselor gospodăreşti cu **preţuri net superioare** celor oferite de industriile alimentare, patronale, a sporit interesul pentru menţinerea şi dezvoltarea agro-zootehnică.

Apariţia telefoniei mobile şi internet-ului, ameliorarea căilor de acces, au venit ca o "mană cerească". Ţăranii montani, ageri la minte, învăţau "din mers" şi fenomenul părea să evolueze în sensul preconizat.

Vor apare însă ”noutăţi”, prin orăşenii cu bani, care vor crea ”pensiuni rurale” – **fără producţie agricolă proprie**, dar mai ales **extinderi** ale pensiunilor agroturistice iniţiale prin investiţii proprii sau sponsorizate de programe, care au generat un **fenomen neprevăzut** în multe gospodării: **concentrarea pe activitatea turistică**, simultană cu ”**îngheţarea**” sau **chiar reducerea activităţilor agro-zootehnice**, cauzele principale fiind gradul înalt de ocupare a fermierilor – în turism, neputinţa de a face faţă simultan şi intensităţii muncii în agro-zootehnia specifică, fenomen **amplificat de preţurile derizorii pentru materiile prime** (laptele şi carnea), practicate de industriaşii alimentari (în condiţii de monopol), generatoare de **derentabilizare**. Este de luat în considerare că activitatea agroturistică vizează aproape exclusivist sezonul estival, care nu depăşeşte 100 zile/an, cu un grad de ocupare fluctuant. În restul de 265 zile agricultorii montani practică activităţile tradiţionale, cu accentul pe creşterea animalelor, iar prin preţurile derizorii/speculative, pentru materiile prime, impuse de industriile alimentare în condiţiile absenţei concurenţei, rentabilitatea unei gospodării riscă a se înscrie pe negativ.

Ideea agroturismului montan, tentantă mai ales pentru tineri, nu a putut evolua în satele de munte, nici la amploarea dorită şi nici în mod similar, cauzele principale fiind legate de distanţele diferite faţă de centrele urbane şi de starea infrastructurii, mai ales a drumurilor de acces şi de necorelarea cu nevoile de sprinire a creşterii animalelor cu intensitatea tendinţei de abandon agricol şi de migrare spre urban sau străinătate, a tineretului montan, mult accentuată după aderarea României la Uniunea Europeană.

Criza economică şi-a exercitat din plin influenţa. **Veniturile slăbite ale orăşenilor**,ca principală clientelă pentru agroturismul montan, **au redus important numărul de turişti**; proprietarii pensiunilor montane au fost nevoiţi să reducă preţurile pentru cazare şi mese, **veniturile acestora micşorându-se evident** după 2009.

Turismul internaţional, mult sperat, a evoluat slab în direcţia ruralului montan, cauzele fiind multiple.

Evoluţii economice foarte favorabile, generale la nivel european şi naţional nu se întrezăresc, efectele crizei economice sunt încă prezente, iar îmbunătăţirea situaţiei este nesigură, majoritatea agricultorilor montani sunt de vârstă înaintată, tendinţa de plecare a tinerilor din gospodării se menţine şi chiar se accentuează.

Devine astfel necesar să privim cu realism perspectivele, şansele dezvoltării agroturismului montan.

FACTORI LIMITATIVI, pentru Dezvoltarea AGROTURISMULUI MONTAN.

În turismul montan internaţional

Desigur că modelele oferite de ţări cu multă experienţă, ca Austria, Italia, Elveţia, ş.a., au inspirat şi continuă să inspire imaginaţia şi intenţiile multor factori de iniţiativă din mediile rurale şi orăşeneşti, montane, turismul fiind o resursă reproductivilă şi o speranţă pentru România ca şi alte ţări cu munţi, emergente, din Uniunea Europeană şi nu numai.

Realismul ne obligă însă să constatăm şi o **inegalitate de şanse**. Funcţionarea, succesul agroturismului şi turismului rural montan vor fi mereu dependente de existenţa unei clientele turistice sporite, de numărul şi potenţialul financiar al acesteia, mai ales al clasei mijlocii, supusă fluctuaţiilor generate de crizele economice, cu un rol important privind **caracteristicile geoclimatice** (munte-zăpadă-mare, ş.a.) şi **vecinităţile geografice**.

Dacă Elveţia sau Austria au putut să atingă cote înalte de dezvoltare, fără să aibă deschidere la mare, aceasta a depins mult de faptul că **a avut în apropiere ţări cu puţin munte sau chiar fără**, cum sunt mai ales Germania, Olanda sau chiar Anglia, care au furnizat o masă mare de turişti cu **potenţial economic înalt**. Italia şi Franţa, beneficiind şi de unde litoral generos, sunt ţări cu **populaţie numeroasă**, cu **potenţial financiar bun** şi în general aceste ţări practicante de agroturism montan **au asigurată deja o infrastructură adecvată cerinţelor**.

România, sub aspect **geografic**, se învecinează cu ţări ca **Ucraina, Bulgaria, Serbia, Ungaria, Republica Moldova**, care şi acestea depun eforturi pentru dezvoltare turismului propriu, iar **potenţialul financiar** al populaţiilor urbane din aceste ţări limitrofe, al clasei de mijloc, este **cu mult sub nivelul unor ţări ca Germania, Olanda, Franţa, Anglia, ş.a.**

Distanţele dintre România şi ţările dezvoltate din UE, destul de mari, ca şi starea infrastructurilor naţionale, sunt de asemenea factori **limitatori**.

Concluzii:

Realist, agroturismul şi turismul rural montan românesc se bazează şi **se va baza în continuare pe turismul intern, completat şi în creştere temperată**, de cel internaţional cu **orientare principală** spre **Vest** şi cu limite privind afluenţa turistică spre România dinstre ţările limitrofe geografic, cu o perspectivă mai optimistă privind Ungaria şi Moldova, parţial Ucraina, turiştii acestor ţări găsind în România adeseori şi continuitate de limbă.

Dacă agroturismul montan are ca obiectiv economic principal sporirea veniturilor fermierilor şi implicit asigurarea continuităţii activităţilor economice, agrozootenice mai ales (cu constrângeri date de sezonalitate, fluctuaţiile economice, infrastructurile, ş.a.) alte **două obiective importante** sunt de luat în considerare, **în paralel:**

- efectul civilizator asupra fermierilor şi al comunităţii montane (igienă, comportament social, respectarea naturii, gustul estetic, gastronomic, conservarea tradiţiilor şi identităţii culturale);

- **efectul de sanogeneză** asupra populaţiei urbane, cu ameliorarea sănătăţii şi **reducerea costurilor pentru sănătate,** completat cu educaţia privitoare la **mediu, valoarea tradiţiilor** şi **conştientizarea** asupra **specificităţii agriculturii** şi **vieţii muntenilor** şi nevoii de sprijinire a **permanentizării** acestora în spaţiul montan.

Din **însumarea intereselor, economice**, de **sănătate publică, culturale** şi **privind sporirea gradului de civilizaţie,** rezultă **raţiunea continuării eforturilor pentru dezvoltarea agroturismului şi turismului rural montan**,în limitele pe care economia de piaţă şi viaţa însăşi le vor impune.

CONCEPT DE PROIECT-CADRU DEZVOLTAREA DURABILĂ A ZONEI MONTANE din ROMÂNIA prin EDUCAŢIE/INSTRUIRE-ADAPTATĂ SPECIFICITĂŢII MONTANE. CREAREA ŞCOLILOR PROFESIONALE de AGRICULTURĂ MONTANĂ şi ADAPTAREA ÎNVĂŢĂMÂNTULUI GIMNAZIAL DIN RURALUL MONTAN CARPATIC ROMÂNESC LA REALITĂŢILE ACTUALE ŞI NEVOILE SPECIFICE CADRULUI ECONOMIC ŞI NATURAL, ÎN CONTEXTUL NOII POLITICI AGRICOLE COMUNE, 2014-2020 ŞI ÎN PERSPECTIVA DEZVOLTĂRII MONTANE DURABILE"[17]

COMISIA NAŢIONALĂ PENTRU UNESCO - ROMÂNIA - MAB
FORUMUL MONTAN din ROMÂNIA
CENTRUL DE ECONOMIE MONTANĂ/INCE/ACADEMIA ROMÂNĂ
COMISIA de MONTANOLOGIE/ACADEMIA de ŞTIINŢE AGRICOLE şi SILVICE

Context

Zona montană a României include un număr de 658 localităţi montane (UAT) din care 577 sunt comune, cu un total de 3.520 sate.

Baza juridică: Delimitarea zonei montane (HG); Legea Muntelui nr. 347/2004, revizuită 2006; Legea nr. 181/2007 - Strategia Naţională pentru Dezvoltarea Durabilă a României, Orizonturi 2013-2020-2030 (HG. Nr. 1460/2008).

• În fiecare dintre comunele montane funcţionează un gimnaziu.

Experienţa îndelungată a ţărilor cu munţi, dezvoltate, din Europa (Austria, Elveţia, Franţa, Germania, Italia, ş.a.) a demonstrat importanţa

[17] Autor de concept – Prof.univ.dr.h.c. Radu Rey, membru ASAS, Director – Centrul de Economie Montană-CEMONT/Institutul Naţional de Cercetări Economice "Costin C. Kiriţescu"/Academia Română, Preşedinte – Forumul Montan din România
Proiect-Cadru: însuşit de MEN/CNÎTPPU – devenind proiect aplicat pentru şcolile profesionale de agricultură montană, finanţat parţial, oprit din curs sub justificarea "crizei economice" (2009) – neactivat după 2013, arhivat la MENCS.
Anexe: Corespondenţe – informări – MEN/CNDIPT/FMR – 2007-2010/2013

covârşitoare a existenţei unui sistem educaţional adecvat şi adaptat nevoilor durabile specifice cadrului natural montan, economiei şi vieţii ce se desfăşoară în condiţiile particularizate ale zonelor montane.

Zona de munte a României include cca. 850.000 gospodării de tip rural cu cca. 2,1 mil. agricultori, factor esenţial şi de neînlocuit pentru punerea în valoare a resurselor muntelui - economice, sociale, culturale şi peisagere.

Mărimea acestor gospodării este diferită, fiind **în mare majoritate ferme familiale**, mici, din categoria celor de subzistenţă şi semisubzistenţă, forma cea mai frecventă de rentabilizare fiind **pluriactivitatea**. Un număr **mai restrâns** de ferme montane se încadrează în **categoria fermelor comerciale** şi **cu perspectiva de a deveni ferme comerciale**.

Aceste gospodării care deţin **cca. 2,9 mil.ha. terenuri agricole**, pun în mişcare economică resursele regenerabile ale spaţiului montan, prin activităţile specifice - agro-zootehnice, forestiere, turistice, mic industriale - dar şi prin valorificarea resurselor cultural-spirituale şi peisagere.

Situaţia economiei montane în 2009, în mod special în agro-zootehnie, este marcată de **reducerea dramatică a efectivelor de animale şi a volumului îngrăşămintelor organice, cu grave consecinţe asupra florei pajiştilor naturale, a biodiversităţii funcţionale de înaltă valoare socială, creşterea gradului de sărăcie şi un proces de exod masiv al tineretului rural-montan, generator de depopularea satelor de munte - fenomene în mare parte ireversibile şi de neînlocuit.**

Criza economică în ruralul zonei montane are efecte dintre cele mai devastatoare.

Măsurile necesare atenuării şi **ieşirii in starea de criză** sunt de **mai multe categorii** dar a devenit evident că **fără un sistem educaţional pragmatizat şi adaptat** zonei şi chiar microzonal, la realităţile şi nevoile durabile şi specifice ale economiei şi vieţii **rurale montane - nu se va putea înregistra progresul dorit**.

„**Strategia dezvoltării durabile a zonei montane**" oficializată prin HG nr. 1779/2004 şi "Legea Muntelui" nr. 347/2004, revizuită, **includ adaptarea învăţământului la specificul ruralului montan**.

La data curentă (2015), învăţământul gimnazial din ruralul montan nu este suficient de adaptat specificităţii montane şi cerinţelor dezvoltării durabile, în măsura necesară şi posibilă pentru inducerea unor cunoştiinţe de bază, pragmatice, mai ales în segmentul economiei agrozootehnice – de tip monta.

Scurt istoric

Perioada regimului comunist a fost marcată de refuzul dezvoltării sectorului privat, în general. Această atitudine politică s-a răsfrânt **extrem de negativ** mai ales asupra agriculturii montane - **necooperativizate** - caracterizată de existenţa gospodăriilor **particulare**, în general ferme mici/mijlocii.

Pentru **a se evita, cu tendiţă, dezvoltarea sectorului privat** între altele **nici sistemul de învăţământ nu a fost adaptat specificităţii acestui tip de economie**.

Elevii şcolilor rurale montane trebuiau să înveţe generalităţi, iar cunoştiinţele despre agricultură vizau tipul **marii agriculturi** specifică zonelor de câmpie şi **aproape nimic despre gospodăria montană-privată**, diferenţele fiind **radicale**.

Nici după 1989, în aproape două decenii de "tranziţie" nu s-a reuşit **ieşirea** completă **din starea de inerţie**, care **continuă să perpetueze un sistem de învăţământ în ruralul montan**, neadaptat specificităţii profunde agro-zoo-rurale, cu un conţinut încărcat de elemente **teoretice** - în mare măsură lipsite de utilitate pragmatică pentru viaţa reală a gospodăriilor montane.

Peste 95% din copiii care frecventează şcolile gimnaziale din ruralul montan **provin din gospodăriile montane** şi participă la activitatea **curentă** a acestora.

Unele eforturi de corectare ce s-au făcut în ultimii ani **nu sunt nici pe departe pe măsura a ceea ce are nevoile economia montană** în viziunea durabilităţii acesteia şi în contextul prezenţei României din 2007 cu **un mare masiv montan** - în Uniunea Europeană.

• Sistemul actual de învăţământ include **disiparea** unor cunştiinţe fundamental necesare în viaţa activă a elevilor din ruralul montan în cadrul unui obiect de "cunoştiinţe tehnologice" - în fapt un **amalgam** de informaţii care includ, **mult incomplet**, cunoştiinţe economice specifice.

Componentele principale:

A. ÎNVĂŢĂMÂNTUL AGRO-MONTAN PROFESIONAL (Pluriactiv)

B. ÎNVĂŢĂMÂNTUL GIMNAZIAL PENTRU RURALUL MONTAN

Istoric:

Comitetul MAB - UNESCO România s-a întrunit în 2005-2006, în 3 etape, în acest scop, la Bucureşti, Cheia şi Vatra Dornei.

În 2006, pornind de la inițiativa Forumului Montan din România[18], Comisia UNESCO pentru România, a luat în analiză nevoile actuale şi viitoare ale marii zone montane româneşti - urmându-se modele europene (Austria, Elveţia, Italia, Franţa, ş.a.).

Ministerul Educaţiei, Cercetării şi Tineretului a reacţionat pozitiv la primul concept de proiect de program propus, intitulat: "Adaptarea sistemului educaţional pentru ruralul montan la specificul bio-tehnic, climatic şi agro-economic al zonelor de munte din România în perspectiva dezvoltării agro-rurale durabile, prin calitatea produselui montan (eco-dezvoltarea)."

A. Primul segment abordat a vizat şcolile profesionale de agricultură montană.

Prin Centrul Naţional pentru Învăţământ Mediu Tehnic-Profesional[19] s-a trecut la derularea unui program de creare a învăţământului agromontan profesional care a avut în vedere înfiinţarea primelor şcoli profesionale de agricultură montană.

Iniţial s-au stabilit locaţiile pentru un număr de 9 şcoli profesionale de agricultură montană - în localităţile: Dorna Candreni (jud. Suceava), Vânători (Neamţ), Prejmer (Braşov), Vălenii de Munte (Prahova), Cristian (Sibiu), Albac (Alba), Geoagiu Băi (jud. Hunedoara), Vârfurile (Arad) şi Luncaviţa (Caraş-Severin).

S-a creat un quasi-parteneriat între M.Ed.C.T./CNIMTP, MAPDR şi Forumul Montan din România, cu implicarea Centrului de Formare şi Inovaţie pentru Dezvoltare în Carpaţi - Vatra Dornei şi a AGROM-Mureş. Ulterior s-a alăturat şi Ministerul Educaţiei din Viena/Austria.

Valoarea investiţiei, aprobate, s-a ridicat la cca. 35 milioane euro.

Au avut loc: o etapă de instruire a inspectorilor de resort de la nivel central şi din cele 7 euroregiuni cu zone montane, inspectorii generali judeţeni, directorii şcolilor vizate şi primarii celor 9 localităţi - în cadrul Centrului de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi, CEFIDEC - Vatra Dornei - MADR (instruire asigurată de dl.prof.univ.dr. Radu Rey - membru în Comitetul MAB-UNESCO (membru ASAS, Director - Centrul de Economie Montană/INCE/Academia Română).

Ulterior s-au organizat întâlniri "de lucru" cu aprofundări privind curicula şi proiectarea campusurilor şi a fermelor agroturistice montane - didactice, la: Vatra Dornei (2), Vânători - Neamţ (2), Prejmer (2) şi Albac (1), până la nivel de HG.

[18] Prof.univ.dr. Radu Rey - preşedinte

[19] Director d-na Madlen Şerban

Prin consiliile locale, fiecare şcoală a fost înzestrată cu minim 10 ha. teren agricol, pentru ferma didactică, în viziune agro-turistică.

Implicarea Ministerului Agriculturii şi Dezvoltării Rurale s-a concretizat prin participarea unui specialist din cadrul Agenţiei Naţionale a Zonei Montane şi aportului consistent al CEFIDEC -Vatra Dornei.

În faza finală s-a alăturat - cu entuziasm şi Ministerul Educaţiei din Austria - care a asigurat şi o vizită de documentare de 7 zile la 6 şcoli similare din Austria şi o reuniune de lucru cu reprezentanţii Ministerului Educaţiei, la Viena, pentru toţi factorii implicaţi (40 pers.). În acest mod s-a obţinut armonizarea unui mod de gândire la factorii responsabili din România.

În anul 2008 s-a trecut la faza de întocmire a proiectelor şi începerea investiţiilor, a construcţiilor, fiind realizate efectiv temeliile şi chiar nivelul P1, la unele dintre aceste şcoli.

• În 2009, continuarea investiţiilor a fost însă "îngheţată" - din considerente financiare generate de criza economică. Devine strict necesar ca în 2014 să se caute în continuare soluţii de finanţare, prin accesarea de fonduri europene, sau/şi de fonduri naţionale, pentru reactualizarea proiectului.

Finalizarea acestui program ar reprezenta un progres real şi durabil, aliniat sistemului educaţional practicat curent în ţări cu munţi din Uniunea Europeană.

Totuşi - existenţa acestui tip de şcoli profesionale se adresează tinerilor proveniţi din gospodăriile montane, mai puternice, cu perspective comerciale, decişi să rămână ca şi continuatori - practicanţi, cifra de şcolarizare urmând a se realiza prin absorbţie interjudeţeană (regională). Numărul fermelor familiale montane cu perspectivă comercială reducându-se semnificativ în ultimii ani, devin necesare măsuri speciale de atractivitate, pentru a se realiza "cifra de şcolarizare". Astfel MEN va avea în vedere un sistem de alocaţii (burse) pentru aceşti elevi proveniţi din fermele familiale cu perspective comerciale (viitori fermieri competitivi cu fermierii montani din UE), justificat prin provenienţa din Zona Montană Defavorizată, delimitată oficial în România/MADR/MAI.

Dar instruirea specifică, mai ales agricolă, a marii majorităţi a elevilor din ruralul montan - proveniţi din ferme montane mai mici - va rămâne nerealizată. Ori şi aceste ferme mici îşi au rolul lor însemnat în economia rurală montană, caracterizată de pluriactivitate, un minim de instruire agro-zootehnică şi de mediu, montan, fiind strict necesară de la nivel gimnazial.

Pentru acest mare segment rural a devenit necesar un concept nou - care să răspundă unor realităţi şi nevoi durabile - din Carpaţii României.

Proiect – cadru I. Adaptarea învăţământului gimnazial din ruralul montan carpatic românesc la realităţile actuale şi nevoile specifice cadrului natural, în perspectiva dezvoltării montane durabile

Motivaţia:

Majoritatea dominantă a elevilor din gimnaziile ruralui montan (>95%) provin din gospodării de semi-subzistenţă şi de subzistenţă, care-şi asigură existenţa din producţia agricolă tipică şi prin pluriactivitate.

Pentru perspectivă - în viziunea schimbărilor climatice şi demografice, planetare, a crizelor alimentare şi în baza orientărilor actuale ale noii Politici Agricole Comunitare - 2014-2020 şi gospodăriile de mai mici dimensiuni, inclusiv cele din zonele montane defavorizate (ZMD), devin importante pentru economia rurală montană şi naţională - nevoia fiind imperativă în contextul şi al competitivităţii în creştere din cadrul Uniunii Europene. Rentabilitatea limitată a acestor gospodării conduce la nevoia de sporire accentuată a unei mai bune utilizări a resurselor agro-forestiere proprii şi implicit a orientării spre alte activităţi posibile în mediul rural montan (pluriactivitate), cum sunt turismul, micile industrii, serviciile, ş.a.

Absenţa performanţelor în gospodăriile fermelor familiale montane (ca în 2014) conduce inevitabil la vulnerabilizarea acestora, sărăcie şi abandon, exod uman şi depopularea zonei montane, cu direcţie unică spre oraşe - unde generează creşterea ratei şomajului urban şi agravarea crizelor.

• O bună instruire şi orientare încă din perioada gimnazială devine obligatorie pentru atenuarea acestui fenomen, bine cunoscut în ţările dezvoltate cu munţi, care şi-au adaptat de mult sistemul de învăţământ la specificul agro-economic local, montan.

În plus - este deja vizibil că starea accentuată de sărăcie ca şi vârstele înaintate ale agricultorilor şi slăbirea forţei fizice a acestora conduc la o solicitare timpurie a copiilor pentru ajutor fizic în activităţile gospodăreşti.

În consecinţă este de aşteptat (se întâmplă deja) ca, în pofida eforturilor de a se asigura absolvirea unui liceu de către toţi copiii din rural, o mare parte dintre aceştia să renunţe de a mai continua şcoala .- după gimnaziu. Ar însemna să intre direct în viaţa economică reală montană, nepregătiţi.

În esenţă, în 2009 - elevii celor cca. 577 gimnazii rurale montane, provenind cca. 95% din gospodăriile agricultorilor montani - primesc un tip de instruire generală accentuat teoretică cu impact minor asupra vieţii pragmatice, a economiei zoo-agricole şi complementară - ancorată profund în specificul economic, de mediu şi de habitat, tipic montan.

Responsabilitatea este necesar să fie în creştere faţă de educaţia acestei categorii de tineret rural montan - vitalii producători agricoli, ca-

re în viitor se vor compara şi chiar confrunta competitiv cu agricultorii montani ai UE, care sunt şcolarizaţi corespunzător, cu accentuat spirit pragmatic, de câteva generaţii.

Se impuna ca în mod preventiv, tinerii doriţi ca viitori producători agricoli montani, continuatori ai tradiţiilor seculare şi practicanţi de activităţi complementare - să beneficieze încă din gimnaziu de un nivel minimal de pregătire generală, teoretică - dar şi practică - cu efect de bună orientare şi acomodare cu deprinderi modernizate faţă de tradiţie, ancorate profund în specificul realităţilor montane, să poată face faţă, cu şanse, într-o lume tot mai competitivă.

Cerinţele esenţiale

1. Elaborarea unui MANUAL DE "ECONOMIE RURALĂ - MONTANĂ" (Necesar "grup de lucru" pentru elaborarea manualului)

2. Introducerea în programa de învăţământ pentru ruralul montan a unui obiect de bază "Economia Rurală-Montană", care va include cunoştiinţe de bază despre agricultură/zootehnie, tehnologia calităţii şi utilizării îngrăşămintelor organice şi asigurarea calităţii fânurilor, piscicultură, apicultură (de tip montan), mica mecanizare, construcţia şi igiena adăposturilor pentru animale, agroturism, protejarea mediului montan, valorificare produselor de calitate, a resurselor mici (plante medicinale, fructele de pădure, ş.a.), mica contabilitate, ş.a. De asemenea - un minim de cunoştiinţe din domeniul agro-forestier, agroturism şi protejarea mediului.

Instruirea cadrelor didactice se va putea organiza utilizând experienţa Centrului de Formare şi Inovaţie pentru Dezvoltare în Carpaţi, CEFIDEC - Vatra Dornei (1994-2010), a Institutului de Cercetare-Dezvoltare pentru Montanologie, Cristian-Sibiu (ASAS), a Centrului de Economie Montană/Institutul Naţional de Cercetări Economice (Academia Română), AGROM-RO, Mureş şi al unor universităţi cu acumulări în domeniu. Obiectul "Economia rurală-montană" va putea fi predat în mod eşalonat, începând cu clasa a VI-a.

3. Organizarea activităţilor practice ale elevilor - reprezintă un obiectiv esenţial.

Sistemul tradiţional din învăţământul românes (antebelic) prin crearea fostelor loturi şcolare, nu mai este reproductibil, din cauze multiple legate de regimul de proprietate, de paleta oricum limitată la sectorul vegetal, ş.a.

Soluţia efectuării practicii în gospodăriile de provenienţă nu este recomandabilă, atât din cauza absenţei elementelor de progres, de mo-

dernizare, cât şi din cauza lipsei de instruire agricolă şi spiritului de toleranţă accentuat din partea părinţilor.

Soluţia realistă la care se poate recurge - este organizarea, dotarea şi asigurarea funcţionalităţii unor "gospodării/ferme de tip familial, de referinţă, cu caracter comercial" - prin selecţie de la nivelul comunei.

Practic ar urma ca la nivelul unei comune în care funcţionează un gimnaziu - cca. 4 gospodării reprezentative cu caracter comercial, aflate în proprietatea unor familii tinere, cu profil agroturistic, să funcţioneze "pe lângă gimnaziu" - unde să se desfăşoare o practică de vară pentru elevi, de cca. 2 săptămâni anual, pe serii.

Aceste gospodării-pilot, care devin „ferme pedagogice", vor reprezenta entităţi reale, vii, productive şi instructive pentru noile generaţii şi pentru familiile acestora.

Devine necesar un PARTENERIAT mai ales între Ministerul Educaţiei Naţionale, Ministerul Agriculturii, Pădurilor şi Dezvoltării Rurale.

În principiu, MEN ar avea de asigurat:

1. crearea şi editarea noului manual de "Economie Rurală Montană";

2. nominalizarea obiectului "Economia rurală montană" în programa de învăţământ şi asigurarea calităţii predării;

3. crearea unor posturi noi, de tehnicieni didactici, la nivel de jumătăţi de normă (sau plata cu ora), pentru cei doi soţi din cadrul gospodăriei/fermei cu caracter didactic (instruire pentru băieţi şi pentru fete).

Instruirea se poate realiza în cadrul Agenţiei Zonei Montane/Centrului de Formare şi Inovaţie pentru Dezvoltare în Carpaţi - Vatra Dornei şi prin aportul Centrului de Economie Montană/Institutul Naţional de Cercetări Economice/Academai Română - cu aportul M.Ed.C.I. pentru instruire pedagogică.

Selecţia gospodăriilor didactice (ferme pedagogice) va include: o mărime medie relevantă, familii tinere – co-proprietari - soţii absolvenţi cel puţin de liceu agricol. Un contract pentru cca. 25-30 de ani între proprietari şi gimnazii - se impune.

• Ministerul Agriculturii, Pădurilor şi Dezvoltării Rurale - prin fondurile disponibile pentru dezvoltarea rurală (2014-2020) şi printr-un Program special destinat acestui scop - ar urma să asigure finanţarea integrală, ca grant 100%, a modernizării în termen scurt a acestor gospodării "de referinţă", cu rol didactic. Accesarea unor fonduri europene este de avut în vedere.

• MEN şi MADR, în cooperare, realizează astfel un triplu scop:

1. formarea profesională din fază timpurie corespunzătoare orizontului de timp 2030 şi durabil - a unor noi generaţii de producători agricoli, montani, pluriactivi;

2. crearea unor exploataţii agroturistice "de referinţă", ca modele concrete, în scop de multiplicare (soluţie absolut necesară pentru declanşarea modernizării gospodăriilor rurale montane, fenomenului de "copiere" şi accelerarea procesului dezvoltării).

3. sporirea producţiei agricole montane de calitate şi dezvoltarea agroturismului montan - fără împovărarea statului/şcolilor cu gestionarea acestor exploataţii (ca în cazul fermelor didactice clasice), aspect ce rămâne în sarcina unor producători agricoli montani veritabili.

Alte detalii privesc: "încadrarea juridică, eşalonarea în timp, selecţia gospodăriilor/fermelor pedagogice, modul de colaborare în cadrul parteneriatului interministerial, rulul autorităţilor locale, conţinutul contractului de cooperare didactică - fermieri/gimnazii, asigurarea surselor de finanţare şi continuitatea, ş.a.

Ministere co-interesate în parteneriat:

- Ministerul Educaţiei Naţionale
- Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale
- Ministerul Muncii, Protecţiei Sociale şi Familiei
- Ministerul Dezvoltării Regionale şi Administraţiei Publice
- Ministerul Mediului, Apelor şi Pădurilor

CONCLUZII

Abordarea unui astfel de sistem educaţional adaptat specificităţii montane şi armonizat european – prin crearea şcolilor profesionale de agricultură montană şi adaptarea învăţământului gimnazial la realităţile economiei agro-rurale specifice muntelui, se încadrează fidel orientărilor actuale şi de perspectivă durabilă ale Comisiei Europene pentru 2014-2020 şi ulterior şi poate constitui:

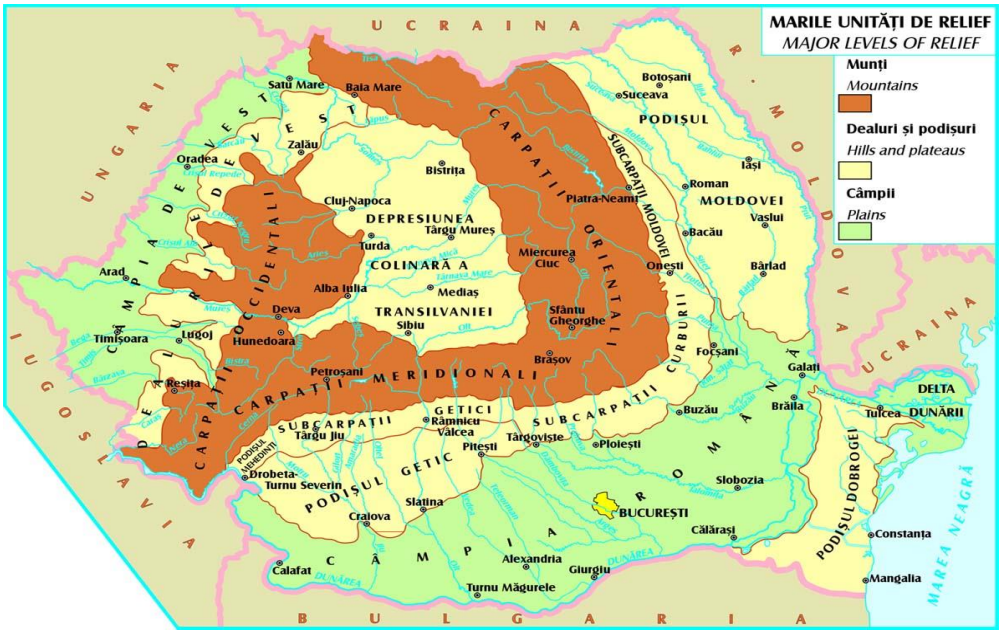
- factor de accelerare a procesului de modernizare şi dezvoltare durabilă specifică ruralului montan şi de creştere economică, începând cu 2014-2020;
- factor de asigurare a ocupării unui segment de forţă de muncă extrem de valoros şi de neînlocuit;
- factor de conservarea a bunelor practici şi de mediu montan şi de continuitate tradiţională - cu păstrarea identităţii culturale a comunităţilor montane;
- un model de utilizare în folos economic şi social durabil a unor fonduri publice naţionale şi europene.

În final, în cele 577 comune montane din Carpaţii României ar putea exista cca. 200 ferme pedagogice, care sunt simultan şi de producţie, axate pe ”produsul montan”, dar şi ca pensiuni agroturistice.

Prezentat şi agreat la 18 iunie 2009, în cadrul şedinţei Comitetului MAB al Comisiei UNESCO pentru România - Vatra Dornei/CEFIDEC/Centrul de Economie Montană/INCE/Academia Română (Prof.dr. Radu Rey).

Scenarii pentru un sistem asociativ-cooperatist de gr. I şi II ->nord-est. Proiect (sinteză) - draft 1. Dezvoltarea complexă, integrată, a unei ecoarii montane-pilot, pentru valorificarea „produselor montane” în sistem asociativ-cooperatist şi conservarea biodiversităţii pajiştilor montane, bunelor practici şi valorilor culturale, în Carpaţii României”[20]

INTRODUCERE

[20] FORUMUL MONTAN din ROMÂNIA

În asociere cu: Federaţia Agricultorilor de Munte-Dorna; Asociaţia Naţională pentru Dezvoltare Rurală-Montană „Romontana”; Filiala Neamţ a Forumului Montan - organizaţii neguvernamentale, membre ale Euromontana

Munţii României (74.000 km^2, cca. 850.000 ferme familiale, 3.520 sate, 2,9 mil.ha. agricol, 2,1 mil. agricultori montani), ca şi alte zone montane din Sud-Est-ul Europei, **se confruntă cu fenomene alarmante** pentru care, **după 22 de ani de sistem capitalist**, încă **nu s-au găsit soluţii eficiente**: **accelerarea abandonului agricol; reduceri drastice ale efectivelor de animale şi a volumului de îngrăşăminte organice - cu consecinţa degradării grave a biodiversităţii valoroase a păşunilor şi fâneţelor montane**; **exodul în creştere a tineretului agricol montan spre oraşe** din **România** şi **Uniunea Europeană**, unde **amplifică rata şomajului**; **îmbătrânirea tot mai accentuată** a agricultorilor **activi** şi **neasigurarea continuităţii. Pierderi, pe toată linia, economice** şi **social-culturale, ireversibile**.

Cauzele se regăsesc în **slabele competenţe în sfera decizională** cu privire la **specificitatea profundă a economiei rurale-montane** şi **modului de viaţă - montan**, în **marginalizarea îndelungată a agriculturii montane** (două treimi din totalul agriculturii sunt zone de **câmpie/ colinare**) şi „**câmpul liber**" lăsat unor „**transformatori" privelegiaţi** şi **intermediarilor spoliatori**, care prin metoda monopolistă „clasică" a **preţurilor derizorii pentru lapte şi carne** (materii prime) şi în **absenţa unor factori „temporizatori"** în politica statului faţă de agricultorii de munte **au provocat o afectare amplă şi alarmantă** a unei **mari economii naţionale şi comunitare**, prin care se asigură **hrana şi locuri de muncă pentru cca. 4 milioane de oameni**.

Prin activitatea **nobilă şi perseverentă**, de angajament, şi a „**EUROMONTANA**" (cu contribuţie românească), s-a reuşit **recunoaşterea** la nivelul **Comisiei Europene** a „**produsului montan**", echivalent cu **înaltă calitate şi garanţii sanitare**.

Apreciem că şi pentru zonele montane din România - **şansa unică de păstrarea şi dezvoltarea economiei agroalimentare „de bază" - se află în punerea în valoare a „produsului montan"**;

• Urmând **cele mai recente prevederi ale CE pentru PAC 2014-2020, colaborând** şi cu Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale, pentru includerea în noul Plan Naţional de Dezvoltare Rurală a unui „**Subprogram tematic pentru zona montană**", **FMR şi partenerii asociaţi**, au făcut efortul şi **au depus** la Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale un **Proiect de „Subprogram tematic pentru zona montană**" (oct. 2013), care a fost dezbătut şi agreat în Aula Magna a Academiei Române[21].

[21] MADR nu şi-a însuşit "Subprogramul tematic pentru zona montană", preferând soluţia "măsurilor".

Din experienţa ultimilor **20 de ani**, la care **Euromontana şi-a adus un aport remarcabil**, s-au putut **realiza obiective „pilot”**, un **sistem legislativ consacrat special zonelor de munte**. Recent (oct. 2013) - **reînfiinţarea Agenţiei Zonei Montane şi a CEFIDEC - Vatra Dornei**. Elaborarea, prin Hotărâre de Guvern, de noi „**Orientări strategice naţionale pentru Dezvoltarea Durabilă a Carpaţilor**” se află pe agenda de lucru a Guvernului României.

În acest **nou climat favorabil**, **comunitar şi naţional**, concluzionând că **nu s-a realizat încă o „staţie-pilot” cu abordare complexă şi integrată şi cu finalizare durabilă**, care să constituie o **bază de pornire**, **multiplicabilă în zonele montane din România**, dar şi **sugerativă pentru alte zone montane din Sud-Est-ul Europei** (ţări membre sau „candidate” la Uniunea Europeană), **s-a elaborat acest proiect** (Draft 1) care a fost supus **discuţiei** în cadrul „**Euromontana**”, pentru perfectarea şi **eventuala însuşire şi susţinere prin căile şi mijloacele ce pot fi abordate (2014/Ţara Bascilor)**.

Sinteză – un scenariu de proiect inovativ pentru dezvoltarea montană sustenabilă. O ecoarie montană - pilot pentru Carpaţii României”

Asociaţiile **mici** şi valorificarea **ocazională** a produselor montane, de calitate, **nu s-au dovedit eficiente şi nu pot** deveni suficient de eficiente - **în relaţie cu piaţa**. Multiple unităţi, private, de transformare şi valorificare din zona montană au abandonat sau au intrat în faliment, în ultimii ani.

• **O condiţie preliminară** o constituie **organizarea producătorilor agricoli montani în sistem asociativ-cooperatist, separarea „produselor montane” şi valorificarea acestora în sistem unitar, complet, de la producţie la comercializare, în beneficiul prioritar al producătorilor şi consumatorilor, cu evitarea intermediarilor spoliatori**.

Experienţa europeană, prin sistemul cooperatist, este vastă şi un transfer de experienţă devine de cea mai mare utilitate (ex.: Franţa, Norvegia, Elveţia, Italia, Spania, ş.a.).

„ECOARIA MONTANĂ-PILOT Bazinul Dornelor”

Date caracteristice:

I. **Bazinul Dornelor**: judeţul Suceava (Bucovina), Nord-Est-ul Carpaţilor României:

- 12 localităţi cu 50.000 locuitori (11 comune+municipiul Vatra Dornei - 16.000 loc.);
- climat temperat-continental, excesiv, fără şansa fructelor;
- cca. **8.000 ferme familiale**;

- **Suprafeţe agricole** = 54.202 ha. (22.983 ha. păşuni naturale, 22.970 ha. fâneţe, 2.245 ha. arabil/cartofi, legume);

- **tradiţii multiseculare în creşterea animalelor (bovine**, secundar **ovine**):

- **1990:** 31.000 bovine; 30.000 ovine;

- **2013**: cca. 22.000 bovine; 8.000 ovine;

- **alte resurse: fructe de pădure** (afine, zmeură, fragi, ciuperci), plante medicinale;

- nivel de chimizare = **ZERO**;

- baza: **îngrăşămintele organice**;

- **apa =** 3 râuri mijlocii+numeroase pâraie; Ape minerale = abundenţă.

- zonă turistică balneară+sky şi agro-turistică - evoluată (cca. **100 pensiuni în rural**);

- tradiţie (**150 ani**) în producerea de brânză „Ementhal" (şvaiţer) - după tehnologie veche, elveţiană (şvaiţer); abandonată (scoasă de pe piaţă după anul 2000.

- tradiţii (ameninţate) în organizarea sistemului de păşunat-colectiv (stâne+văcării, Iunie-Septembrie).

• Bazinul Dornelor **corespund integral pentru IGP şi DOP**.

• **Căi de acces**: rezonabile (şosea naţională, drumuri parţial asfaltate, cale ferată naţională).

• **Starea tradiţională-culturală**: medie, conservată (cu trend regresiv).

• **Nivel scăzut al echipării agro-zootehnice** la nivelul **majorităţii fermelor** familiale:

- igienă deficitară - la nivelul grajdurilor (lipsa **bazinelor** colectoare pentru purin (urină); neasigurarea unor **platforme de bălegar**, corespunzătoare, confort precar pentru animale şi fermieri.

- deficienţe, parţiale, în recoltarea şi conservarea fânurilor.

- nivel de mecanizare - **scăzut**.

- nivelul productiv al raselor de bovine şi ovine = **mediocru.**

• **Laptele**: Fabrică de produse lactate, tip patronal, politică de **monopol** fără concurenţă, **preţuri descurajante** pentru lapte - materie primă: **0,70 lei - 1,0 lei / L.** lapte stas (cca. 4,2L. lapte/1 euro).

Sub brandul „La Dorna" se vinde în market-uri lapte „ecologic" **cu 7,5 lei/L... (diferenţă 1/7 între preţul materiei prime şi cel din comerţ**).

• **Carnea de bovine**

Nici un ABATOR în zonă!

Distanţa până la primul abator - **cca. 80 km**.....

Nu se diferenţiază, calitativ, carnea „de munte" - faţă de carnea produsă industrial.

Nu sunt puncte de sacrificare pentru tăierile ”de necesitate”.

OBIECTIVE - avute în vedere, **prin PROIECT**:

1. Organizarea unor „**grupuri de producători** - **cooperative**”, la **2 nivele**:

La comune

A. **Cooperativa comunală (gradul I)**:

1. **CENTRUL de colectare şi transformare** - **primară** - a laptelui, cu **5 puncte de colectare** (pe sate).

2. **Colectarea fructelor de pădure şi a plantelor medicinale - cu 5 puncte de colectare** (pe microzone).

3. **Bază de achiziţii pentru animale vii** (1).

4. **Stâne** (minim 500 ovine) şi **văcării** (minim 50 vaci) - modernizate (igienizate) x **3 stâne + 5 văcării/comună.**

Total financiar, 1-4z/1mil euro.

5. Fond de constituire şi funcţionare **iniţială** = 100.000 euro.

Media necesarului financiar/1 comună: 1,1 mil. euro.

= 1,1 mil. E. x 12 localităţi (bazin) = 13,2 mil. Euro

La nivel de bioarie

B. „**Grup de producători**” **intercooperatist** (cooperativă, gr. II) format din **asocierea** celor **12 cooperative comunale, beneficiind de un COMPLEX AGROALIMENTAR INTER-COOPERATIST, MONTAN AXAT pe VALORIFICAREA ”PRODUSULUI MONTAN”**

• Investiţii necesare estimativ+asigurarea dată(100%):

1. **Fabrică de produse lactate**, cu secţie de afinare pentru brânzeturi tari (60.000 L./zi) = ∼7**,0 mil.Euro**.

2. **Abator, cu mezelărie+subproduse =** ∼5**,0 mil. Euro**.

3. **Fabrică produse vegetale** (fructe de pădure, plante medicinale, fructe) - ∼2**,0 mil.Euro.**

4. Depozit centralizat-celular = ∼2,0 mil.euro

5. Instalaţie **energie verde** (biomasă+hidro) - **1,0 mil. Euro**.

6. **Magazine proprii** cu „**produse montane**” (oraşe mari, pe cartiere) - 5 x 250.000 euro/magazin = ∼**1, 250 mil. Euro**.

ALTE OBIECTIVE - NECESARE

7. **Târg de animale/ecooarie (şi târg de rase - expoziţional, bianual) - 1 x 300.000 Euro**.

8. **Puncte de sacrificare** (urgenţe) **cu măcelărie** (1 la 3 comune) - 4 x **250.00 Euro =** ∼**1,0 mil. Euro**.

9. **Instruire/calificare personal** pentru complexul agroalimentar intercooperatist (tehnic, manageri, lucrători) - ∼**500.000 Euro.**

10. **Formare** şi **consultanţă** pentru **tinerii fermieri cu proiecte** proprii (prin Federaţia Agricultorilor de Munte-Dorna şi CEFIDEC/AZM - existent) - **200.000 Euro** (utilizarea prevederilor din PNDR 2014-2020).

ALTE INVESTIŢII

2. Crearea a **24 ferme-pilot** (2 ferme-pilot/comună/ferme pedagogice): 24 în bazinul Dornelor (jud. Suceava) x 10**0.000 Euro/fermă – familii de tineri fermieri montani**.

Necesar financiar, „alte investiţii":

Exploataţii-pilot-tineri fermieri - **24 x 100.000 Euro = 2,4mil. Euro**.

TOTAL BUGET (ESTIMATIV):

I. Cooperative comunale/ecoaria Bazinul Dornelor – jud. Suceava=13,2mil.E. (12 cooperative x 1,1 mil.Euro/comună) = 13,2 mil. Euro.

II. La nivel de ecoarie (complex – intercooperatist/cooperativă de gradul II) = **20,25 mil. Euro.**

Total general estimativ – necesar investiţiei/ecoarie (o singură dată) = 33,45mil.E. Rotunjit+marjă "cheltuieli neprevăzute" = 40 mil.euro

• AVANTAJELE PROIECTULUI

1. Se asigură **conservarea şi dezvoltarea durabilă** - **prin autoreproducere-** a **economiei agroalimentare** a unei ecooarii tradiţionale **vaste**, vulnerabilă;

2. Se crează **cca. 1000 locuri noi** de muncă şi se menţin **cca. 10.000 locuri de muncă**, cu timp **total sau parţial, în fermele familiale**.

3. **Se organizează** un număr de **12 „grupuri de producători**", reprezentând **cooperative comunale** şi un **Grup de producători** - **intercooperatist,** de tip **occidental**;

4. Se asigură valorificarea superioară a „**produselor montane**" (lapte, carne, fructe de pădure, plante medicinale, ş.a.), în avantajul producătorilor (fermierilor) şi al consumatorilor;

5. Se combat monopolismul şi activităţile spoliatoare ale intermediarilor şi se formează astfel **resursele financiare** pentru **ameliorarea preţurilor materiilor prime** şi reîncurajarea producătorilor **agricoli** - în special a celor tineri.

• Se combate sărăcia şi se evită sărăcia extremă.

6. **Se contribuie** la crearea unei **surse de alimentaţie sănătoasă, „de nişă", pentru consumatorii urbani „de nişă".**

7. Prin **sporirea numărului de animale** (bovine şi ovine) **creşte volumul de îngrăşăminte organice**, iar prin colectarea şi utilizarea **întregii resurse** de îngrăşăminte organice - **se conservă şi se ameliorea-**

ză biodiversitatea valoroasă, funcţională, a **păşunilor şi fâneţelor montane**, evitându-se „**sălbăticirea**" acestora.

8. Se crează o nouă Federaţie de Agricultori de Munte - pilot şi se realizează 48 ferme-pilot, care pot fi utilizate ca „**ferme pedagogice**" pe lângă gimnaziile şcolare comunale.

9. Se crează ocazia unui **transfer tehnologic** şi de **organizare asociativ-cooperatistă, dinspre Occident spre Est** şi a unui **model de dezvoltare specifică zonelor de munte** - bazate pe **inovaţie**, **transfer de cunoştiinţe şi de know-how,** cu **experimentare, sub asistenţă ştiinţifică**.

10. **Combinat** - cu măsurile de dezvoltare prevăzute prin noul **PNDR - 2014-2020**, se ajunge la o **soluţie tonică** pentru **evitarea degradării şi pierderii unei mari economii agroalimentare din munţii României şi prin extindere, din Sud-Est-ul Europei**.

11. **Consecinţele pozitive**, **cumulate**, ale aplicării unui concept de Proiect ca cel propus se vor regăsi în: **starea de creştere economică**; creştere de resurse **agroalimentare** - **de calitate; conservarea bunelor practici** tradiţionale şi a **biodiversităţii pajiştilor montane; creşterea veniturilor la nivelul producătorilor agricoli montani şi ameliorarea calităţii vieţii familiilor acestora**; implicit **atenuarea depopulării satelor de munte şi încurajării tinerilor pentru continuitate** - cu efectul, important, al **reducerii şomajului urban**.

12. **O rezultantă implicită scontată** vizează **conservarea valorilor culturale**, tradiţionale şi **a identităţii culturale a comunităţilor montane** şi contribuţia la **păstrarea valorilor culturale europene şi mondiale**.

INSTITUŢII şi ORGANIZAŢII NEGUVERNAMENTALE locale, judeţene şi centrale, care pot contribui la susţinerea proiectului:

1. **Federaţia Agricultorilor de Munte - Dorna** (20 ani de activitate neîntreruptă).

2. **Asociaţia Naţională pentru Dezvoltare Rurală Montană „Romontana"** (ONG - creaţie a „Euromontana" - 12 ani de activitate), sediul în Vatra Dornei.

3. **Forumul Montan din România**, cu sediul în Vatra Dornei şi filialele judeţene ale FMR.

4. **Agenţia Zonei Montane/Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi** - Vatra Dornei/MADR (reactivate - prin lege).

5. **Liceul de Agricultură** (montană) Dorna Candreni.

6. **Centrul de practică montanologică** al Universităţii de Ştiinţe Agricole şi Medicină Veterinară - Iaşi, din comuna Şarul Dornei/Plaiul Şarului.

7. **Centrul de Economie Montană-CEMONT al Academiei Române**/INCE (Proiect POSCCE - finanţat, în curs de implementare) cu sediul la Vatra Dornei (din 2016).

8. **Parcul Naţional - Munţii Călimani**, cu sediul în com. Şarul Dornei.

9. **Primăriile/consiliile locale** din bazinul Dornelor şi de pe Valea Bistriţei, jud. Neamţ (25).

10. **Asociaţiile crescătorilor de animale** din 12 comune ale ecoariei "bazinul Dornelor".

11. **GAL-ul „Ţara Dornelor**.

12. Consiliul judeţean, prefectura, direcţia agricolă şi camera agricolă din judeţul Suceava.

Notă: Scenariul pentru conceptul proiectului inovativ de realizare a unei ecoarii-"pilot" – axat pe "produsul montan", prezentat mai sus, reprezintă un exerciţiu teoretic – privind componetele organizatorice şi investiţionale care se cer corelat pentru a răspunde nevoilor de dezvoltare sustenabilă – în zona montană. Un proiect real necesită realizarea de **studii** şi **aprofundări** tehnico-economice şi organizatorice.

Funcţionalitatea post-instituţională se va baza pe autogestiune şi autodezvoltare, cu perspectivă sustenabilă, depdendente de un bun managerat.

STUDIU DE CAZ. DE LA VIZIUNE BAZATĂ PE CUNOAŞTERE LA EXPERIMENT. FENOMENUL DORNA: O FEDERAŢIE A AGRICULTORILOR DE MUNTE

În anul 1993, prin Comisia Zonei Montane din România (CZMR), din cadrul Ministerului agriculturii, în cadrul unei cooperări cu Franţa – Ministerul Agriculturii şi Pădurilor şi cu Germania (GTZ-AFC-Bonn), la iniţiativa CZMR s-a abordat ideea creării unei organizaţii profesionale de agricultori de munte, **un transfer de experienţă după model Vest-european.**

Iniţial în cadrul unui proiect comun cu MAPF (1991-1993) care includea Institutul Agronomic Mediteranean – Montpellier şi viza formarea profesională pentru dezvoltare rurală, cu utilizarea şi a experienţei Federaţiei Franceze a Economiei Montane şi trimiterea în stagii de practică în Franţa a primilor 40 tineri agricultori montani din România, proiect finalizat cu succes în 1993, s-a reuşit şi crearea **Federaţiei Agricultorilor de Munte - Dorna**, cu un mic sprijin din Austria (1500 coase austriece). FAM-Dorna a reprezentat prima asociaţie de agricultori montani din România, care a reuşit performanţa de a reuni iniţial 1.400 producători activi din bazinul Dornelor, zonă cu mari tradiţii în creşterea animalelor şi în producerea de brânză superioară ”emmentaler”/”şvaiţer”, după o tehnologie veche elveţiană. Denumirea de „federaţie”, era relativ improprie, dar strict necesară, deoarece noţiunea de „cooperativă” era şi a rămas profund dezavuată şi în mentalul colectiv al agricultorilor de munte din România, sugerând CAP-urile din perioada comunistă.

Pe acest „teren” pregătit, după încheierea programului cu Franţa, a intervenit în continuitate Germania prin AFC-Bonn (GTZ) care s-a implicat cu seriozitate, tenacitate şi sprijin în asistenţă tehnico-financiară timp de 8 ani consecutiv (1994-2000) în încercarea, cu un marcant caracter experimental, de realizare a unei **entităţi asociativ-cooperatiste de tip occidental, o „staţie-pilot”**, în ideea **multiplicării ulterioare în spaţiul montan carpatic al României**.

Cu un număr de 5 specialişti ai reţelei Comisiei Zonei Montane din România, detaşaţi în orăşelul-staţiune balneo-turistică Vatra Dornei, ju-

deţul Suceava şi cu 2 specialişti asistenţi din Germania, permanenţi, cu un sprijin financiar eşalonat pe 8 ani de cca. 2 milioane mărci germane, activităţile FAM-Dorna au demarat practic începând cu 1994. O încercare temerară, în conjunctura marcată de **multitudinea de fenomene imprevizibile** propriei "tranziţii", de **incertitudinea aderării** României la Uniunea Europeană (2007), în condiţiile **lipsei de încredere** (şi de precedent) din partea celor direct vizaţi – agricultorii montani, a existenţei unei **pieţi negre agresive** şi a unor **multiple interese adverse** induse de indivizi autohtoni sau externi marcaţi de ideea şi şansa **unei îmbogăţiri rapide** pe seama structurilor industriale şi organizatorice ale statului – aflate în proces de restructurare.[22]

Neorganizaţi, dezorientaţi, lipsiţi de o viziune clară asupra viitorului lor, **neşcolarizaţi – agricol**, cu **locurile de muncă pierdute** şi **ameninţaţi de sărăcie**, **individualişti** şi **conservatori** prin natura lor de munteni, agricultorii din cele 10 comune mari din bazinul Dornelor, ca şi din întreaga zonă montană, deveniseră **victime aproape sigure**, în **absenţa unor măsuri protective** din partea singurului apărător potenţial de la care se putea aştepta o intervenţie salvatoare – statul – acesta însăşi slăbit, aflat în plin proces de restructurări radicale.

Aplicarea sistemului „MEBO" în procesul de privatizare şi al industriei alimentare a deschis calea spre îmbogăţirea rapidă pentru indivizi fără scrupule, în mare parte proveniţi din foştii potentaţi ai regimului comunist, făcându-se o **mare nedreptate** celor cu adevărat **îndreptăţiţi să devină noii proprietari ai industriilor alimentare** foste de stat: producătorii, **crescătorii de animale**, care prin munca lor au reprezentat **baza de susţinere** a acestor industrii, în fond, nervul economic al zootehniei montane.

Au apărut brusc noi mari interese de tip capitalist - excesiv, un număr restrâns de indivizi autohtoni sau străini au acaparat în termen scurt, prin cumpărări de acţiuni la preţuri minore, industriile alimentare – ale

[22] Asocierea producătorilor din zonele montane în forma cooperativelor de tip occidental, numeroase în Franţa, Italia, Spania, Elveţia, Norvegia, ş.a., este posibilă şi benefică şi în cazul României, dar **numai la nivel de valorificare şi aprovizionare şi nu la nivel de producţie, fără comasări de terenuri sau grajduri comune** pentru animale sau alte elemente de tip "colectivist" care nu au nici o relevanţă, **nici un raţionament economic în zona montană**, reacţia de respingere din partea fermierilor fiind justificată şi vehementă.De altfel şi în unele ţări din UE, unde au fost încercări ("întovărăşiri" în România şi Austria sau chiar GAEC-urile din Franţa), acestea au eşuat şi nu are nici un sens să se mai facă astfel de "experimente", care ar fi dinainte sortite eşecului.

laptelui şi cărnii în special – utilizând nestingheriţi practici ca **preţurile de „dumping",** prin care **au eliminat orice concurenţă**, într-un climat în care şi corupţia îşi găsise teren propice. În acest timp, cca. **20 mici brânzării private**, nou apărute în bazinul Dornelor, au fost aduse la **faliment şi s-a instalat autoritar starea de monopol** a unei mari fabrici de produse lactate, unica producătoare de brânză superioară – şvaiţer/"emmentaler" din România (cu o vechime de peste 100 ani, preluată de noii proprietari-privaţi), prin dictatul **preţurilor derizorii pentru materiile prime**. Mai mult, prin politica aceleiaşi entităţi industriale, a fost acaparat şi **singurul abator**, care deservea cca. **10.000 de mici ferme** din bazin, rămase astfel (până în 2015!) fără posibilitatea firească şi economică a sacrificarii animalelor proprii în condiţii sanitar veterinare legale.

S-a creat astfel un câmp de înflorire şi pentru **intermediari fără scrupule**, care vor prelua animalele vii la preţuri derizorii, alimentând marile abatoare care apăruseră la distanţe de până la **100 km** faţă de comunităţile din bazinul Dornelor.

Nevoiţi de împrejurări şi fără alternative, agricultorii crescători de animale munteni au recurs adeseori la practici privind sacrificarea animalelor pentru consum propriu şi microzonal, **demne de evul mediu** (în curtea fermei, deseori fără controlul sanitar ulterior…).

Pe un astfel de „teren minat" a apărut iniţiativa organizării Federaţiei Agricultorilor de Munte „Dorna", pornită de la minţi luminate din România, dezinteresate, în încercarea realizării unui transfer de experienţă dinspre Vest-ul montan evoluat spre Est-ul montan dezechilibrat, în căutarea de soluţii viabile.

Noua **Federaţie a Agricultorilor de Munte „Dorna"** se afla în faţa uneia dintre cele **mai mari şi mai complexe provocări** – în încercarea de organizare a producătorilor agricoli montani în **sistem asociativ/cooperatist** şi în condiţii de **conflict de interese, evident, cu sistemul industrial monopolist** care se instala confortabil, la adăpostul unei legislaţii noi, protective.

Formele de afectare, chiar de sabotare, făţişe sau mai ales voalate a activităţilor FAM-Dorna au fost numeroase atât la nivel local, judeţean, cât şi central şi în multiple momente, blocându-se orice iniţiativă de organizare a producătorilor pentru valorificarea materiilor prime în sistem industrial propriu de tip asociativ-cooperatist occidental, un obiectiv principal al acestei organizaţii profesionale-pilot (începutul pătrunderii sistemului cooperatist de tip "sălbatec")..

FAM-Dorna – în esenţă **oamenii, specialiştii şi agricultorii** care s-au consacrat, din profundă autoconvingere, unui sistem asociativ de tip

occidental/UE, au traversat frământări şi tensiuni care au pus la grea încercare capacitatea de rezistenţă şi tenacitatea lor de munteni – fără să poată şti că vor trece peste 20 de ani de noi frământări şi schimbări până ce străduinţele lor se vor demonstra a nu fi fost zadarnice cu totul, devenind **un simbol şi o realizare cu valoare inovativă** şi de multiplicare într-o lume aflată în faţa a noi provocări şi în căutare de echilibru.

Nevoiţi de împrejurări insurmontabile, activităţile FAM-Dorna s-au redus şi s-au îndreptat spre **alte obiective** care deschideau câmp de experimentare şi de creativitate.

• Numai înţelegându-se conjunctura economico-socială şi politică a acestor ani frământaţi – 1993-2013, se va putea decanta **importanţa FAM-Dorna ca experiment pentru un viitor dorit în munţii României dar şi pentru alte ţări Sud-Est-europene cu munţi în situaţii asemănătoare,** cu selectivitatea ce se impune şi cu adăugirile generate de noua PAC 2014-2020.

Federaţia Agricultorilor de Munte „Dorna" a fost vizitată şi apreciată pentru realizările reuşite, de numeroşi factori politici, miniştri ai agriculturii şi secretari de stat, parlamentari, directori şi specialişti din ministere şi instituţii judeţene, academicieni şi universitari, primari şi numeroşi agricultori montani, personalităţi şi reprezentanţi din cadrul Uniunii Europene, delegaţii ale Euromontana şi Uniunii Camerelor Experţilor Europeni, ai FAO şi Comisiei Europene, reprezentanţi profesionali şi politici din Franţa, Germania, Austria, Elveţia, Italia, Polonia, Adzerbadjan, Ucraina ş.a., cu multiple aprecieri, însă fără urmările aşteptate.

FAM-Dorna a fost o prezenţă consecventă şi tonică, demonstrativă, la manifestări dintre cele mai importante consacrate regiunilor de munte, din Europa şi România, organizând ea însăşi evenimente de largă audienţă, unde produsele agroalimentare montane, de calitate au făcut obiect constant, de expunere şi promovare.

Unul dintre cele mai importante rezultate ale FAM-Dorna în aria proprie de activitate este reprezentat de faptul că a reuşit să dobândească **credibilitatea şi încrederea producătorilor agricoli** montani din arealul său de activitate, extins deja în mai multe judeţe, **într-un sistem asociativ** – reuşind **să inducă în mentalul acestora** – profund marcat de individualism şi de amintirea fostelor ameninţări cu colectivizarea şi a zonelor montane, necolectivizate, din perioada comunistă – **o nouă percepţie, de tip occidental**, teren pe care **se va putea construi în etapele viitoare şi în linia noilor orientări ale PAC 2014-2020**, un sistem cooperatist agricol de tip occidental, axat pe calitatea superioară a produselor agroalimentare - montane**.**

Căile şi metodele prin care s-a „spart" bariera de neîncredere – devin demne de atenţie pentru analize sociologice şi pot conferi FAM-Dorna un statut de "organizaţie-şcoală", pentru alte entităţi montane similare, în perspectivă[23].

*O sinteză a activităţilor şi evoluţiei Federaţiei Agricultorilor de Munte „Dorna" (FAMD)**

De la teorie – la fapte concrete. Confruntarea cu viaţa reală.

FAM Dorna este o asociaţie a producătorilor agricoli montani, mici fermieri din Bazinul Dornelor, judeţul Suceava, neguvernamentală, nonprofit, apolitică, cu personalitate juridică, înfiinţată în 1993, în baza Legii 21/1924.*

Conducerea: Consiliul de conducere, ales de Adunarea Generală (17 persoane)

Experienţă proprie: 22 ani (1993 – 2015)

Biroul executiv: 5 persoane, alese.

Activităţile FAM Dorna (experimentarea) construirea unui sediu propriu: achiziţie de teren, clădire cu birouri, mobilier, consumabile; magazin şi depozit intermediar, utilităţi.

Achiziţionarea de mijloace de transport: 1 camion de 8 tone, furgonetă de 2 tone, autoturism 1.

Realizarea unei reţele de 12 magazine, în comunele din Bazinul Dornelor cu produse specifice pentru cele cca. 10.000 ferme (spaţii comerciale închiriate) şi a unui depozit central.

Atelier propriu de artizanat (ţesături tradiţionale)

Atelier de confecţii metalice

Sistem propriu de microfinanţare pentru membri (credite mici)

Consultanţă agricolă şi economică

Instruiri pentru tineri agricultori: local şi stagii în Germania, Franţa, Elveţia

Atelier de mecanizare agricolă: tractor, grapă, plug, disc

Înfiinţarea a 10 filiale comunale ale FAMD – fără personalitate juridică

[23] S-a utilizat denumirea de "Federaţie" din două motive anticipative:
1. Agricultorii de munte au fost şi au rămas – chiar după 25 de ani, reticenţi faţă de termenul "cooperativă";
2. S-a avut în vedere soluţia finală de coagulare a asociaţiilor cooperatiste comunale, într-un sistem asociativ, intercomunal, cu capacitate de a face faţă pe piaţa concurenţială.

Loturi agricole – demonstrative

Expoziţii de animale şi tehnică agricolă

Lobby

Angajaţi în proiect: 6; angajaţi în reţeaua comunală: 18.

Evoluţii

1998 - prima restructurare; rămân 16 angajaţi

Eşecuri: desfiinţarea atelierului de artizanat, piaţa în scădere

Tentativele de realizare a unei Fabrici de produse lactate: eşuate; Cauze: concurenţa neloială, monopolistă a Fabricii de brânzeturi „Dornalactate" (patronat), preţuri de dumping

Tentativa de realizare a unei fabrici de furaje combinate: eşuată; Cauza: fonduri insuficiente, concurenţa neloială a pieţei negre

2000: încheierea programului cu Germania, retragerea celor 2 consultanţi externi. FAM Dorna rămâne pe cont propriu.

2001: FAMD apelează (neinspirat) la credit bancar de cca. 1 miliard lei destinat achiziţionării de mărfuri, microfinanţărilor şi pentru un program de producţie (100 micro-păstrăvării la membrii FAMD).

Rezultate: - rata foarte slabă de vânzare a mărfurilor achiziţionate şi acumularea pe stoc;

- creditul şi dobânda riscă să nu poată fi plătite;

- Se realizează micro-păstrăvăriile;

Măsuri: - se renunţă la 9 magazine ;

- se reduce personalul comercial; rămân 6 angajaţi;

- se vând camionul şi autoturismul;

- se închiriază spaţiile din sediu (magazine + birouri);

Intervenţie (salvatoare) din partea AFC Bonn prin lichidarea datoriei bancare.

Perioadă intensă de accesare de noi proiecte. Revenire lentă.

Proiecte derulate 2001 – 2015

Formare profesională (tineri agricultori montani) cu DSE, BBU şi BES (Germania)

Creditare (Bazinul Dornelor): microfinanţări (ajutor mutual cu destinaţii precise: cumpărări de animale, teren agricol, modernizare grajduri şi case agroturistice, mică mecanizare);

Formare profesională – Leonardo da Vinci

Schimburi de experienţă (Germania, Franţa, Italia, Elveţia, Portugalia, Spania, Ucraina, Norvegia, SUA)

Constituirea, consolidarea şi asistenţă tehnică pentru noi organizaţii profesionale (Farcaşa, jud. Neamţ; ACA-Tulgheş, jud. Harghita; ADR Vrancea, jud. Vrancea)

Făbricuţă de produse lactate – Bicaz Chei, jud. Neamţ

Proiectul Carpatic (finanţare Heiffer Project International, SUA)

Broşteni, jud. Suceava: oi, stupi albine, păstrăvi, agroturism, modernizare stână (igienă), formare profesională;

Dorna Arini, jud. Suceava: oi, păstrăvi, formare;

Cârlibaba, jud. Suceava: oi, vaci de carne Angus, păstrăvi, formare;

Vrâncioaia, jud. Vrancea - Proiect „Marea Neagră": oi, stupi, modernizare stână, formare, ecologizare, împădurire cu salcâmi;

Proiect pilot de stână modernă, comuna Tulgheş, jud. Harghita – finalizat: oi, pomi fructiferi, împădurire, ecologizare, formare;

Proiect cu sprijinul SAB-Elveţia şi Heifer Project – internaţional (SUA), de realizare a 6 stâne moderne, europene, în concept "de la iarbă la furculiţă", axate pe igienă şi valorificarea "produselor montane", cu finalizare în 2015.

Marcaje turistice montane.

Investiţie proprie a FAMD: îngrăşătorie de berbecuţi (2000 capete/an). Proiect stagnant.

Proiect cu sprijin din Norvegia – via "Euromontana" – pentru crearea unei mici industrii de valorificare a fructelor de pădure – cu finalizare în 2016.

Publicaţie proprie lunară „Gospodarul Dornean"

Reprezentare la nivel naţional şi internaţional, lobby permanent

<u>Rezultate</u>

Media cifrei de afaceri anuale: 232.347 lei

Număr oi de rasă în plus (efect Proiectul Carpatic): 5550 capete

Număr berbeci de rasă: 500 capete

Număr stupi de albine: 600 bucăţi

Număr iazuri populate cu păstrăv: 100

Număr berbecuţi la îngrăşat (2010): 1000 (anul I)

Număr expoziţii agro-zoo-turistice organizate: 20

Număr participări la evenimente montane cu expoziţii de produse de calitate: - naţionale cca. 250

- internaţionale cca. 40

Ajutoare mutuale: media 120.000 lei/ an (60 ajutoare) pentru

- achiziţii animale 30%
- mică mecanizare agricolă 20%
- amenajări agroturism (apă, WC, duş) 20%
- nevoi personale (medicamente, spitalizări, transporturi, ş.a.) 20%

Întârzieri la rambursare: 1%

Nerambursări: 0

Formare profesională, turism agroturism în cooperare cu Centrul de Formare şi Inovaţie pentru Dezvoltare în Carpaţi Vatra Dornei

- 450 tineri (din judeţele Suceava, Harghita, Vrancea, Neamţ)
- 150 tineri, stagii de practică în Germania, Elveţia
- Total aplicanţi instruiţi: cca. 1000 agricultori montani

Proiecte atrase (valori)

- Leonardo da Vinci, 2 proiecte: 240.000 euro
- Proiecte transfrontaliere România – Ucraina: 65.000 euro
- Proiecte cu Heiffer Project International (SUA), 6 proiecte: 1.574.174 USD + 283.950 euro
- Proiect în cooperare cu Elveţia (SAB) şi Heifer Project-internaţional (SUA) – pentru realizarea a 6 stâne moderne (2015) – 1,5 mil. Euro
- Proiect în colaborare cu Norvegia – pentru crearea unei mici industrii pentru valorificarea fructelor de pădure, sălbatice 230.000 euro

Parteneriate: cu CEFIDEC - Vatra Dornei, Forumul Montan din România şi ANDRM ”Romontana”, AJDM Mureş, asociaţii montane din judeţele Suceava, Neamţ, Harghita, Bistriţa Năsăud, Vrancea, Buzău, Heifer Project – International.

Colaborări cu: autorităţi locale, instituţii guvernamentale (Direcţii agricole, oficii de consultanţă, oficii de reproducţie şi selecţie animale, pensiuni montane, universităţi (Iaşi, Bucureşti, Timişoara), fermieri, alte organizaţii

Federaţia Agricultorilor de Munte Dorna este membră în EURO-MONTANA şi Forumul Montan din România.

Primul pas concret spre ”Produsul Montan”.

Inaugurarea a două stâne europene-”pilot” (concept românesc – CEFIDEC/FAMD) – în Carpaţii Orientali – comuna Farcaşa - Neamţ şi în munţii Vrancei – comuna Nereju (Proiect FAM-Dorna-SAB/Elveţia), cu implicarea Heifer Project International-România).

Igienă + confort pentru ciobani

Produse montane – de calitate

LACTATE DE OAIE

În 2015, FAM-Dorna reuşeşte să obţină brevetarea OSIM pentru brandurile de produse montane ”**De la munte”** şi ”**Aroma Muntelui**” şi să obţină certificare pentru ”energie verde” la sediul din Vatra Dornei (clădire mare) şi să devină independentă energetic prin instalaţii fotovoltaice, cu însemnate economii financiare şi chiar cu profit, devenind un bun exemplu, multiplicabil.

Foto – clădire FAMD şi foto brevetele pentru ”De la munte” şi ”Aroma muntelui”.

Concluzii

Cazul FAM-Dorna constituie o formă de experiment ce înglobează şi elemente inovative, pliate pe realităţi din munţii României, în perioada 1993-2015. Organizaţia a supravieţuit prin adoptări succesive la noi realităţi şi oportunităţi, dar nu a putut evolua spre un sistem cooperatist de tip occidental – cum s-a dorit iniţial. Cauza principală se regăseşte în opoziţia agresivă a unui sistem cooperatist instalat şi în zona montană, orientat exclusiv pe profit, în condiţii de monopol local – prin care s-au impus preţuri descurajante pentru materiile prime (lapte şi carne) – sistem practicat atât de transformatorii autohtoni, cât şi de companiile străine, inclusiv cele multinaţionale.

Experienţa acumulată de FAM-Dorna poate deveni sursă de inspiraţie pentru sistemul cooperatist necesar în zonele de munte, având ca bază ”produsul montan” şi valoarea adăugată – justificată de calitate şi condiţionat de ameliorarea consistentă şi stimulatorie a principalilor beneficiari: fermierii, agricultorii de munte.

Un concept de politică montană pentru Carpaţii României. Planul M-1/See[24]. Dezvoltarea comunităţilor montane din Carpaţii României prin economiaeco-bio-alimentară

În esenţă, planul M-1 urmează linia logică şi linia noilor orientări ale Politicii Agricole Comune 2014-2020, cu aplicabilitate pentru specificul zonelor montane, orientări care vizează:

- **susţinerea exploataţiilor mai mici**, de semisubzistenţă;
- **crearea asociaţiilor de producători,** de tip cooperatist, la nivel de valorificare (şi nu la nivel de producţie, care rămâne în siste-

[24] M1 = Munte; SEE = Sud Est-ul Europei. Capitol publicat în cartea ”Munţii şi secolul XXI. Studiu comparat al strategiilor europene privind zonele de munte, cu referire specială la zona Carpaţilor româneşti” (Ediţia a II-a, Editura ”Electra”, Bucureşti, 2014 (R. Rey). Lucrare premiată de Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice, cu premiul ”Nicolae Cornăţeanu”/2011.

mul individual al fermelor familiale) – urmând să se realizeze **valoare adăugată** prin:

- **transformarea materiilor prime** şi
- **comercializarea "produselor montane"**.

Un astfel de **sistem, în esenţă cooperatist**, este în măsură să conducă la **obţinerea unor venituri motivante pentru producătorii agricoli**, cu **evitarea intermediarilor** şi **distribuţia echitabilă a profiturilor**, în **folosul direct al producătorilor** (care îşi sporesc astfel **capacitatea investiţională şi nivelul de trai)** şi în cel al consumatorilor, ca beneficiari finali.

Aplicabilitatea unui sistem asociativ-cooperatist în zonele de munte presupune unele adaptări obligatorii la realităţile specifice condiţiilor naturale montane şi tradiţiilor agro-economice social-culturale, care prezintă diferenţieri în interiorul zonei montane, unele încă puţin cunoscute.

Atuurile muntelui

Este bine cunoscut faptul că fertilitatea scăzută a pământurilor montane, restricţiile date de condiţiile naturale – ca pantele şi limitarea mecanizării, regimul climatic mai sever – cu sezoane mai scurte de vegetaţie precum şi rentabilitatea posibilă la hectarul agricol, cu mult mai scăzută faţă de zonele de câmpie şi colinare, reprezintă factori restrictivi dependenţi de condiţiile naturale, asupra cărora omul – agricultorul montan are prea puţine posibilităţi de intervenţie iar costurile aplicarii unor tehnologii pretenţioase, chiar acoperite ştiinţific – devin prea mari şi puţin realiste.

În aceste condiţii, inegale, nici rentabilitatea posibilă agro-zootehnică a zonelor montane **nu poate fi comparabilă** cu cea posibilă la câmpie/deal.

Atuul real, principal, al zonelor montane îl reprezintă **CALITATEA SUPERIOARĂ** a **PRODUSELOR AGRO-ALIMENTARE**.

Această calitate **este dată de câţiva factori specifici** Carpaţilor României – ca şi altor zone montane în situaţii asemănătoare:

- **absenţa chimizării**;
- **sistem extensiv** de creştere şi exploatare a animalelor, crescute în libertate, în mişcare, cu eliminarea toxinelor;
- **mediu curat**, nepoluat – apă, aer, de calitate;
- **poliflora naturală**, ca bază de furajare prin păşunatul ierbii sau fânuri, cu multiple plante medicinale în componenţă. Acest **mozaic nutriţional** aduce un aport bogat de vitamine, săruri minerale şi alte componente care în final se regăsesc în lapte şi carne.

Valoarea biologică a unor astfel de **produse eco-bio-montane**, „purtătoare de sănătate", este demonstrabilă şi **nu poate fi comparată**

cu aceleaşi produse care se obţin în zonele nemontane**, de câmpie şi colinare**, unde:

- se practică **intensiv chimizarea** prin îngrăşăminte chimice şi pesticide;
- **calitatea apelor este discutabilă** şi sursele de poluare sunt numeroase;
- **sistemele industriale** de creştere a animalelor, în spaţii închise şi aglomerate şi cu **forme de furajare mono sau biculturale**, cu multiple **adaosuri**,
- generează **volum** de producţie dar **nu şi o calitate comparabilă cu cea din montan.**

Nu este de pierdut din vedere că zonele de munte a căror principal produs natural este **iarba poliflorală**, sunt patria animalelor rumegătoare – bovine, ovine, caprine, care, prin **modul lor natural de hrănire nu intră în concurenţă cu omul**, cum este cazul suinelor şi păsărilor, a căror hrană se bazează pe cereale. Şi, în general, agricultura montană utilizează multiple energii neconvenţionale şi mai puţină energie convenţională faţă de agricultura zonelor de câmpie şi colinare, mai ales în ceea ce priveşte consumul de energii bazate pe petrol (marea mecanizare, îngrăşămintele chimice, ş.a.).

Devine justificat şi de înţeles faptul că, inevitabil, un produs de munte, care se obţine **mai greu** şi cu rentabilitate **mai mică**, fiind însă de **înaltă calitate**, va încorpora un **cost de producere mai mare**, prin consecinţă fiind şi **mai scump**.

Acest tip de produs **eco-bio-montan** reprezintă ceea ce denumim **un produs „de nişă"** care vizează, inevitabil, în final un **consumator „de nişă",** adică acel segment de consumatori care îl doresc şi care au şi **posibilitatea să îl cumpere**.

Marea producţie – supusă intensiv procesului mondializării - care se obţine în zonele de câmpie şi colinare, inevitabil **va continua să reprezinte sursa principală de hrană pentru masele mari de consumatori**, cu tehnologiile ce se impun a fi abordate pentru asigurarea suportului vital necesar celor cca. **9 miliarde de locuitori ai planetei** – cifra dată ca certă până la jumătatea secolului XXI.

• Atingerea **obiectivelor Planului M-1** necesită **acţiuni pregătitoare** multiple, care vizează:

A. Piaţa

- **studii de marketing** – pentru evaluarea capacităţii de absorbţie a pieţei interne şi externe pentru produsele eco-bio-montane şi limitele diferenţei suplimentare de preţuri ce pot fi acceptate de consumatori.

Piaţa din ţările dezvoltate, cu un consumator informat, este **mai pregătită să absoarbă produsele muntelui** iar prin nivelul mai ridicat al veniturilor consumatorilor are şi **capacitatea mai mare de absorbire**.

Diferit, **piaţa din România** şi alte ţări mai puţin dezvoltate – **urmează să se formeze**, în ritmurile şi pentru volumul pe care **piaţa însăşi le va decide**.

Dacă piaţa Uniunii Europene – care are mult munte ar fi **saturată** soluţia există prin **ieşirea spre alte pieţe din lume**, cu **potenţial de absorbţie** a unor **produse mai scumpe, dar garantate**.

B. Organizarea – pentru sistemul eco-bio-montan presupune un efort iniţial însemnat care impune o schimbare de atitudine:

1. SEPARAREA produselor eco-bio-montane, aspect ce necesită crearea capacităţilor organizatorice şi industriale în interiorul zonei montane;

2. ASOCIEREA PRODUCĂTORILOR, sub forma unor cooperative – la nivelul unor zone mai mari (diferit de formele actuale, care vizează mici asociaţii locale, la nivel de cătun, sat sau eventual comună – cu rezultate slab semnificative sau intrate în faliment, fiind mult limitată ieşirea pe o piaţă cu mult mai largă decât cea locală).

Asocierea în cooperative comunale şi ulterior în grupuri de cooperative, de gradul II, văzute la nivel de „bazine montane" ("bio sau eco-arii") tradiţionale (areale, microzone), care includ 8-10-12 localităţi, sau mai mari (~30-40 UAT-uri), reprezintă forma ce poate răspunde unor principii de piaţă, care să depăşească consumul local:

- asigurarea unei cantităţi semnificative de produse eco-bio-montane ("produse montane");
- asigurarea unei bune supravegheri pentru siguranţa alimentară;
- asigurarea unui flux constant de produse – pentru întreaga perioadă a anului;
- garanţii de origine şi calitate – pentru consumatorii de "produs montan".

C. Transformarea materiilor prime eco-bio-montane[25]

În ultimii 20 de ani accentul a fost pus pe crearea / modernizarea de unităţi mari de industrializare/transformare a produselor şi din zonele de munte, **fără o separare clară** şi sigură a acestora, cu unele mici excepţii.

[25] Eco – în condiţii ecologice – chimizare zero; Bio – calitatea superioară, biologică, a "produselor montane" sub aspect energetic, privind calitatea proteinei –dată de polimorfismul floral al hranei de bază şi de calitatea apei şi aerului – montane.

De **importanţă fundamentală** este aspectul **proprietăţii asupra industriilor** agroalimentare, cu caracter pregnant privat – patronal, în 2015 în România. Acest sistem a evoluat în mod evident spre **instalarea politicii de monopol**, cu **preţuri incorecte** pentru materiile prime, lapte şi carne – în primul rând şi ceea ce este de semnificaţie specială – cu **anihilarea oricărei concurenţe loiale**, fapt ce poate pune **în discuţie însăşi principiile democraţiei, într-un stat de drept** membru al marii familii a Uniunii Europene.

Alternativa ce se propune vizează **înzestrarea asociaţilor de producători** – organizaţi în cooperative, în **federaţii ale agricultorilor de munte**, pe **bazine** montane (areale eco-bio montane, cu tradiţii şi condiţii naturale asemănătoare), **cu platforme industriale proprii**, în măsură să **colecteze**, **transforme** şi să **comercializeze** produsele obţinute în cadrul numeroaselor ferme familiale montane comerciale, de semi-subzistenţă sau chiar mai mici.

◦ Într-o viziune care ar respecta şi tradiţiile şi mentalităţile locale, fiecare comună ar urma să deţină o cooperativă – ale cărei sarcini principale constau în colectarea materiilor prime (lapte, animale vii, fructe de pădure, fructe, plante medicinale) – cu capacităţi de transformare primară şi în apropiere fizică, faţă de membri. Asocierea se limitează la nivelul valorificării şi nu la nivel de producţie, iar membrii se pot retrage după voinţa proprie. Pentru crearea capacităţilor de transformare şi valorificare sunt necesare **investiţii însemnate, o singură dată**, care logic şi ţinând seama de costuri – ar urma să se realizeze la nivel **intercomunal**: **fabrici de produse lactate; abator cu mezelărie; fabrică de produse vegetale; depozit de ”produse montane”.**

Valoarea adăugată ce s-ar putea obţine prin aceste industrii de nivel **mijlociu**, **intercooperatiste, intercomunale**, pentru produsele **eco-bio-montane** (”produse montane”), cu respectarea condiţiilor impuse de cerinţele de **igienă**, de siguranţă alimentară, ar deveni o **sursă principală pentru a se putea ajunge la un preţ corect pentru furnizorii materiilor prime – fermierii montani**, ceea ce reprezintă **scopul principal, politic, pentru conservarea fermelor familiale** şi dezvoltarea economiei agroalimentare şi rurale, montane, aspect de interes permanent.

Este de luat în calcul şi **avantajul dispariţiei unor intermediari** (”transformatori” sau ”colectori” de materii prime), care au afectat important veniturile fermierilor într-un mediu de care **au profitat din plin, nestingheriţi, timp de 20 de ani,** sistemul cooperatist permiţând **ca profiturile să se reîntoarcă spre cooperativă şi de aici să se redistribuie echitabil fermierilor membri ai cooperativei.**

Prin sistemul unor **platforme industriale eco-bio-montane, deţinute şi gestionate de asociaţiile producătorilor montani** – pe de o parte s-ar crea **factorul concurenţial loial**, ca element **esenţial** în democraţie, iar pe de altă parte **fermierii asociaţi** ar deţine **în mâini proprii** însăşi **cheia dezvoltării durabile**, bazată pe **calitatea produselor şi în armonie cu mediul montan**.

Un astfel de sistem care ar include şi apariţia unor market-uri mijlocii sau mai mici, **profilate distinct pe „bunătăţile muntelui" ("produsul montan")** în oraşe, **ridicat la condiţia de politică naţională pentru zona montană**, cazul României, ar fi în măsură să **reîncurajeze fermierii montani** şi să-i transforme în **participanţi conştienţi la un proces durabil** de punere în valoare a resurselor muntelui, în **folosul întregii societăţi umane:** locale, naţionale, europene şi internaţionale. Esenţial devine faptul că sistemul include elementele de **autoreproducere** prin efort propriu şi perspectiva sustenabilităţii.

• Este de luat clar în considerare aspectul că idei ca cele de **apelare la contribuţia fermierilor** pentru finanţarea creării platformelor industriale menţionate, în situaţia actuală de mare precaritate nu mai pot fi avute în vedere, acestora lipsindu-le astăzi atât resursele financiare cât şi încrederea în sistem.

Pentru investiţiile necesare şi derularea activităţilor, inclusiv cele pentru crearea cooperativelor/federaţilor agricultorilor de munte, sursa financiară ar trebui să facă parte dintr-un plan european şi naţional pe termen cel puţin mediu, adresat distinct zonelor montane, nesupus schimbărilor politico-guvernamentale.

După un efort iniţial necesar, cu **pornire de la o zonă-"pilot"**, este previzibil că sistemul va funcţiona cu eficienţă, alte forme de sprijin comunitar şi al statului devenind treptat **un supliment rezonabil** pentru **compensarea handicapurilor naturale permanente**.

Conducătorii UE şi ai statului, **acei oameni care planifică viitorul**, au de luat în calcul şi aspectul că contribuabilul european nu va putea să suporte interminabil costuri mari de tip „asistenţă socială" pentru un prea **mare segment** de populaţie rurală care printr-o organizare specifică şi eficientă **ar putea redeveni acei producători stabili**, cu timp total sau parţial, **doriţi în mod logic de toată lumea**, care îşi iau viitorul în mâinile lor proprii**.**

Astfel, **în loc de disoluţia unui mare segment economic** capabil să producă hrană de calitate pentru mai multe **milioane de oameni**, **alternativa optimistă** să devină **evitarea pierderii economice** şi a

deşertificării umane, punerea în valoare **durabilă** a resurselor muntelui şi conservarea peisajului cultural.

Un **mare avantaj** l-ar reprezenta faptul că la o **direcţie nouă de înaintare,** cu o strategie încadrabilă în spiritul INOVAŢIEI, destinată economiei montane, **nu s-ar porni de la un simplu nivel teoretic** ci de la **concluzii şi soluţionări bazate pe rezultate experimentale**, cu acoperire ştiinţifică, concludente, care includ costuri, necesită timp şi consumă multe energii umane. Evoluția economiei agroalimentare, montane, alarmantă, din ultimii ani, nu mai lasă mult timp de aşteptare.

Dacă un experiment montan, ca cel cu Federaţia Agricultorilor de Munte – Dorna, **a vorbit, parţial, pasul următor** natural ar fi trecerea la statutul de cooperativă**, finisarea şi multiplicarea**, cu adăugirile şi adaptările la **realităţile proprii** celor cca. 60 bazine montane existente în Carpaţii României, caz fericit care ar însemna cca. **60 platforme industriale** eco-bio-montane **sau un număr mai mic** în cazul cuprinderii unor areale **mai extinse** (spre exemplu 30-50 UAT-uri – soluţie care ar putea scurta timpul necesar multiplicării – cu orizont final 2030-2040). Un studiu complex, ştiinţific, ar putea oferi răspunsul cu privire la dimensiunile eco-ariilor tradiţionale, volumul materiilor prime şi progresarea creşterii – ca bază pentru stabilirea mărimii investiţiilor necesare.

Un calcul sumar ne arată că prin realizarea cooperativelor de gr. I şi II – în sistem cooperatist, a construcţiilor industriale şi infrastructurilor adiacente şi asigurarea funcţionării ulterioare, ar **apărea cca. 100.000 locuri de muncă noi şi cca. 1 milion de locuri de muncă cu timp total sau parţial, în fermele montane**, de toate tipurile.

Şi sunt de luat în calcul şi **alte efecte** care vizează know-how-ul, modernizarea fermelor, noi servicii şi noi dezvoltări în agroturismul şi turismul rural montan şi alte **externalităţi pozitive** relativ uşor transferabile din experienţa acumulată în zonele de munte ale unor ţări dezvoltate din UE.

Un efect important l-ar reprezenta încurajarea generaţiilor tinere de agricultori montani şi rămânerea în cadrul fermelor familiale, ca moştenitori, asigurând astfel continuitatea producţiilor agro-zoo-alimentare şi perenitatea unui sistem economic viabil şi sustenabil.

Este de luat în calcul şi revenirea în ţară şi la agricultură a unor tineri din satele de munte plecaţi în străinătate, sub atracţia unei motivaţii sporite şi a siguranţei date de un nivel de trai decent, într-un mediu rural mai atractiv şi mai dinamic.

Ar deveni necesară **elaborarea de studii economico-sociale, de marketing**, studii de fezabilitate, pentru ca **Planul M-1 să nu rămână doar o frumoasă viziune a timpurilor noastre.**

O politică montană, la nivel de stat, protecţionistă şi încurajatoare şi un efort de organizare, ar putea conduce la **o soluţionare sustenabilă, adaptată** condiţiilor montane **specifice** şi la crearea unui **sistem sustenabil, ţinându-se cont de interesele generale ale societăţii secolului XXI, de creşterea demografică intensă şi de creşterea previzibilă a interesului consumatorilor pentru "produsele montane**", garantate.

● Pentru societăţile comerciale actuale organizate în sistem capitalist şi care operează şi în zonele de munte – interesate exclusiv de profit, liberalizarea comerţului cu lapte, carne şi alte produse alimentare, la nivelul UE, crează o nouă oportunitate, care permite importuri de materii prime la preţuri joase şi transformarea în produse finite, vandabile, care vor putea fi valorificate profitabil, ca orice alte produse, fără să poarte eticheta de "produs montan". Acestea ar atenua semnificativ impactul concurenţial, în competiţie cu sistemul cooperatist, în contextul că "**este loc pentru toţi pe piaţa hranei pentru oameni**", iar organizarea în soluţia cooperatistă **nu se poate produce brusc**, existând o **marjă de timp** pentru reorientare.

Planul M-1 pentru România şi eventual alte ţări cu munţi care au probleme, mai ales din Sud-Est-ul Europei, ar putea conduce spre **un orizont** destul de apropiat – **cu multipli câştigători**: **economia** montană şi **producătorii**, **statul**, **societatea în întregul ei**, Uniunea Europeană şi lumea şi nu în ultimul **rând mediul şi factorul cultural.**

O direcţie spre mai mult echilibru şi mai multă linişte socială cu efect sustenabil.

În faţă cu spectrul riscant al unei mari pierderi economice, aproape irecuperabilă şi cu efecte sociale şi culturale dintre cele mai **îngrijorătoare**, şi alternativa unei **macro-viziuni care are ca obiectiv redresarea**, creşterea **şi starea de echilibru economico-social,** prin care **să se evite o „gaură economică şi socială neagră"** în Carpaţii României, **diversele interese** formate în ultimii 20 de ani, mai mici sau mai mari, **pălesc ca importanţă.**

Dacă Planul M-1 pentru România va găsi rezonanţă, mai întâi la acele **eşaloane superioare unde raţiunea şi prevenirea viitorului trebuie să domine**, atunci vom putea asista la un act de înţelepciune şi se va putea deschide o nouă pagină, de **speranţe reale, pentru generaţiile**

tinere de continuatori, **producători de bunuri din cele cca. 3560 de sate montane ale României**.

Iar **dacă Planul M-1 ar putea deveni**, cu adaptările de rigoare, **un proiect politic al Uniunii Europene**, în primul rând pentru zonele de munte din **Sud-Est-ul Europei**, atunci noi, generaţia de astăzi vom putea privi în ochii generaţiilor ce urmează cu un răspuns responsabil la întrebarea cu privire la „**ce fel de lume le-am lăsat lor....celor de la munte**" şi societăţii secolului XXI.

Un pas încurajator spre normalizare se regăseşte **în Legea nr. 1189/2014 şi Hotărârea Guvernului nr. 1189/2014** privind **organizarea şi funcţionarea Agenţiei Zonei Montane**, prin care se **înfiinţează (reînfiinţează) Agenţia Zonei Montane şi Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţ**i - CEFIDEC, cu sediul la Vatra Dornei, ca direcţie generală, în subordinea Ministerului Agriculturii şi Dezvoltării Rurale[26].

● Noua formă a Legii cooperativelor agricole şi proiectul de Hotărâre de Guvern privind "produsul montan" (MADR) şi îmbunătăţirile aduse măsurilor din PNDR 2014-2020, unde zona montană se regăseşte distinct, devin factori pertinenţi pentru o perspectivă mai optimistă.

[26] Ambele instituţii au fost desfiinţate, nebenefic, în 2010.

UNIUNEA EUROPEANĂ ÎN SUSȚINEREA DEZVOLTĂRII CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE MONTANOLOGICE. UN ”PRIM PAS” CONCRET: CENTRUL DE ECONOMIE MONTANĂ CEMONT – VATRA DORNEI

Încă din anul 2009 o inițiativă de la nivelul Academiei Române/Institutul Național de Cercetări Economice ”Costin C. Kirițescu” (INCE), a vizat crearea în România a unei entități de cercetare științifică consacrată-express marii zone montane, Carpații României, segment al cercetării care a lipsit – istoric – din preocupările științifice, în abordare multidisciplinară și transdisciplinară, integrativă, modernă, cu accent pe cercetarea specificității aspectelor economico-sociale și de mediu, a modului de viață, proprii, mai ales ruralului montan. O impulsionare a venit și din partea inițiativei europene SEE-more (South Eastern European Mountain Research Network, Global Change), care a avut primul Congres internațional în România, la Universitatea de Vest-Timișoara (26-29.08.2010), cu participarea a numeroși cercetători din România, Bulgaria, Franța, Austria, Albania, Turcia, Serbia, Slovenia, Macedonia, Franța și Elveția, angrenați în cercetarea științifică montanologică. Proiectul INCE/CEMONT s-a adresat Programului Operațional Sectorial ”Creșterea Competitivității Economice” (POSCCE), cofinanțat prin Fondul European de Dezvoltare Regională (FEADR) ”Investiții pentru viitorul dumneavoastră).

Proiectul a fost elaborat prin Centrul de Economie Montană, entitate științifică nou înființată în cadrul INCE prin decizia Prezidiului Academiei Române (2008)[27]**.**

Locația: Municipiul Vatra Dornei – stațiunea montană balneoturistică din Nord-Est-ul Carpaților României, jud. Suceava, str. Petreni, nr. 49.

Proiectul, în valoare de cca. 6,8 mil. euro a fost aprobat pentru finanțare în 2012 (ID873/SMIS-CSNR-14027, cu termen de finalizare în trim. IV/2015)

[27] Autor principal: Prof.univ.dr.h.c. Radu Rey
Colaborator: Cerc.șt.ing.drd. Ilie Romeo

AUTORITATEA NAŢIONALĂ pentru CERCETARE ŞTIINŢIFICĂ
DG.OI pentru CERCETARE
POSCCE A2 02.21.2009-4 - IDM-873

Proiectul „Dezvoltarea infrastructurii de cercetare a Institutului Naţional de Cercetări Economice „Costin C. Kiriţescu" prin crearea şi dezvoltarea unui centru de economie montană „CEMONT"

BENEFICIAR: Institutul Naţional de Cercetări Economice „Costin C. Kiriţescu" (INCE) - Bucureşti

- Valoarea totală a proiectul: 29.581.496 lei.
- Valoarea finaţării nerambursabile: 24.380.218 lei.
- Data semnării contractului: 21.Dec.2012

Descrierea proiectului:

Obiectivul General: Consolidarea-dezvoltarea capacităţii de cercetare ştiinţifică fundamentală, teoretică şi de utilitate aplicativă, multi-inter şi transdisciplinară, a Institutului Naţional de Cercetări Economice - INCE, al Academiei Române, prin crearea infrastructurii şi dezvoltarea competenţelor Centrului de Economie Montană „CEMONT" (înfiinţat la 17.Dec.2008), în domenii ale economiei specifice zonelor de munte, vizând cu predilecţie agricultura/zootehnia din gospodăriile rurale montane şi alte resurse ale mediului montan, creşterea productivităţii exploataţiilor agricole montane, private, cu perspective pentru dezvoltarea unor obiective de valorificare a produselor montane de calitate şi astfel asigurarea siguranţei şi securităţii alimentare a celor cca. 3 milioane de oameni care trăiesc în munţii României; contribuirea la aprovizionarea cu hrană de calitate şi beneficii de sănătate pentru consumatorii urbani şi reducerea decalajelor faţă de alte ţări cu munţi, dezvoltate, din Uniunea Europeană, ameliorarea nivelului de civilizaţie, cu diferenţierile date de condiţiile naturale, economice şi tradiţionale, al populaţiei montane. Proiectul contribuie la sporirea capacităţii de cercetare într-un domeniu deficitar, la creşterea competitivităţii

ştiinţifice pe plan internaţional, prin amplificarea cunoştiinţelor privind un areal vast şi marcat de specificitate şi formarea de cercetători tineri, pe domenii, multi şi interdisciplinare, ca specialităţi montanologice, din Uniunea Europeană. Proiectul face parte din obiectivul principal al programului privind creşterea competitivităţii economice, în condiţiile sporirii importanţei munţilor, sub efectele schimbărilor climatice şi demografice, ca resursă însemnată şi regenerabilă de hrană, energie şi privind absorbţia de carbon.

• Prin amplasarea Centrului de Economie Montană în interiorul spaţiului montan, într-o zonă cu mari tradiţii în creşterea animalelor, calitatea produselor lactate şi în turism şi cu acumulări instituţionale şi creative în ultimii 20 ani şi prin calitatea infrastructurii se va asigura un mediu de cercetare şi educaţie de nivel tehnico-ştiinţific înalt şi atractiv pentru cercetători tineri din România, dar şi pentru specialişti şi cercetători din străinătate.

Justificarea necesităţii proiectului:

Carpaţii României reprezintă unul dintre cei mai mari masivi montani din Europa (74.000km/32%din teritoriul naţional, cca.16% din populaţie, cu cca. 657 localităţi (UAT-uri delimitate oficial), cu cca. 3.560 sate şi 850.000 gospodării tradiţionale, cu cca. 3mil.ha. terenuri agricole şi 4 mil.ha.păduri).

•Până în 1990, cercetările în domeniile economiei agroalimentare şi sociale, montane au fost ignorate, iar un sistem de învăţământ adaptat specificităţii economiei rurale montane nu a existat. Situaţia persistă în bună parte şi la nivelul anului 2012.

Slabele competenţe, limitarea apariţiei factorilor de progres, erori de orientare şi marginalizarea agro-economiei montane, insuficienţa unor eforturi, au generat stagnare şi regres cu o amplă rămânere în urmă a cercetării ştiinţifice în domeniile economiei rurale, montane.

Tocmai această regretabilă rămânere în urmă a cercetării ştiinţifice româneşti se doreşte a fi recuperată şi prin proiectul de dezvoltare a Centrului de Economie Montană.

Conectarea INCE prin CEMONT la reţeaua de cercetare ştiinţifică consacrată zonelor de munte din UE şi la nivel mondial, va permite o evoluţie mai rapidă în creşterea calităţii cercetării ştiinţifice, transferuri de know-how şi participarea creativă, inovativă a cercetării româneşti la punerea în operă a unor soluţii optimale şi durabile de dezvoltare echilibrată, cu protejarea populaţiei, tradiţiilor şi mediului montan. Se urmăreşte ca „CEMONT" să deţină capacitatea de a previziona schimbări de esenţă, de a programa şi de a contribui la fundamentarea unor noi strate-

gii şi politici destinate valorificării superioare şi durabile a resurselor zonei montane, un colaborator util pentru sfera decizională.

Laboratoarele de studii şi cercetare

1. Economia exploataţiilor agricole montane, forme asociative şi externalităţi pozitive.

2. Economia resurselor montane ne-agricole şi energetice, regenerabile, industrii şi servicii.

3. Geografie economică, demografie şi sociologie - montane.

4. Legislaţie, strategii şi politici montane - comparate şi relaţii ştiinţifice internaţionale.

5. Biodiversitate agro-silvică, parcuri naturale şi arii protejare.

6. Economia turismului şi agroturismului montan.

7. Amenajarea teritoriului montan, habitate şi protejarea mediului.

8. Marketing-ul produselor montane şi managementul calităţii produselor montane.

9. Cercetarea efectelor schimbărilor climatice, resurselor hidrologice şi managementul riscurilor în zonele montane.

10. Etnografie, tehnici populare, tradiţii agro-economice şi culturale montane.

11. Informatică, analize statistice, prognoze, programe, banca de date, montană.

12. Editare, multiplicare şi difuzare - lucrări ştiinţifice, publicaţii - montane.

Proiectul include şi alte obiective: O „**Universitate montană Est-europeană”** (denumire generică), cu rol aplicativ pentru masterazi, doctoranzi, cercetători - cu teme montane şi reprezentând un cadru organizat pentru informare, dezbateri şi cooperare internaţională ;

O „**bibliotecă montană**” - prevăzută iniţial cu **500 lucrări consacrate** zonelor montane.

• Difuzarea rezultatelor cercetărilor şi cunoştiinţelor specifice şi utile în spaţiul montan este prevăzut a se realiza prin editarea unui ziar cu apariţie lunară „**Viaţa munţilor**” şi a unei reviste bianuale (l.română şi engleză) „**Muntele**”.

O „**caravană montană**”, mobilă, va realiza evenimente ştiinţifice şi acţiuni de promovare şi conştientizare, în spaţiul montan.

• Unicitatea CEMONT rezultă din faptul că nici în România şi nici în ţările carpatice şi balcanice nu există o entitate de Cercetare-Dezvoltare

şi educaţie, similară, axată pe specificitatea economico-socială şi de mediu, montană.

Prin infrastructură, unicitate şi abordare pluridisciplinară, Proiectul dezvoltă un „**pol de excelenţă montanologică**”, ca **prioritate românească** în domeniu.

Un obiectiv al CEMONT îl constituie contribuirea la crearea/ amplificarea culturii montane la nivelul general al societăţii.

● Proiectul CEMONT a fost realizat la termen (construcţie, dotăţi specifice), cu inaugurare oficială la data de 9 Decembrie, 2015, cu participare din partea conducerii Academiei Române, a Institutului Naţional de Cercetări Economice ”Costin C. Kiriţescu, ca beneficiar, a reprezentanţilor Academiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice ”Gheorghe Ionescu Şişeşti”, a Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România şi Academiei de Ştiinţe Medicale, a unor institute de profil şi ai unor universităţi asociate, numeroşi cercetători şi oficiali, primindu-se mesaje de felicitări din partea Parteneriatului Montan-Internaţional (ONU-FAO), din partea Comisarului CE pentru cercetare şi inovare şi din partea asociaţiei europene a zonelor de munte ”Euromontana”. Cu această ocazie ”CEMONT” a fost premiat cu Medalia ”Centenar Pierre Werne”, CEMONT urmând să-şi înceapă activitatea din 2016, având acorduri de colaborare iniţială cu 15 universităţi şi 2 institute de cercetare-dezvoltare pentru zonele de munte din România şi cu deschidere spre colaborare ştiinţifică cu entităţi interesate de zonele montane din Sud-Est-ul Europei din UE şi la nivel internaţional extins.

În domeniul cercetării ştiinţifice agromontane îşi aduce aportul şi Institutul de Cercetare-Dezvoltare pentru Montanologie-Cristian, Sibiu, al Academiei de Ştiinţe Agricole şi Silvice ”Gheorghe Ionescu-Şişeşti”.

NOUTĂȚI IMPORTANTE DE LA NIVELUL ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE (ONU) ȘI AL UE/COMISIEI SPRIJINUL PRODUCĂTORILOR, ECONOMIEI ȘI DEZVOLTĂRII RURALE MONTANE

Încă din anul 2000, Organizaţia Naţiunilor Unite – prin Agenda XXI – Munţii a adus în atenţie mondială importanţa populaţiilor şi mediului montan – fiind instituit ”Anul Mondial al Muntelui”, iar data de 11 Decembrie a devenit ”Ziua Internaţională a Muntelui”, care în România a fost celebrată constant până în 2014 – acţiune ce va continua în anii următori, având ca promotor consecvent Forumul Montan din România.

Un semnal, de mare importanţă, venit de la înaltul nivel al Organizaţiei Naţiunilor Unite (ONU) vizează **o schimbare de paradigmă** în domeniul producţiilor agroalimentare în general, în sensul acordării unei importanţe sporite micii agriculturi, fermelor de tip familial, în general, al căror aport la asigurarea hranei omenirii este semnificativ, în condiţii de neafectare semnificativă a mediului, a apelor freatice, de utilizare a numeroase resurse mai mici, a îngrăşămintelor organice, cu costuri mai reduse în procesul realizării produselor agro-alimentare de calitate şi siguranţă alimentară – superioare producţiilor marilor ferme industriale şi totodată cu aplicarea de bune practici tradiţionale şi angrenarea în procesele de procuţie a unui procent semnificativ de forţă de muncă, un efect fiind şi cel al reducerii şomajului, ş.a..

Această nouă viziune – vine în sprijinul şi al producătorilor agricoli din zonele de munte – care în majoritate deţin ferme familiale, de mai mici dimensiuni şi importante tradiţii de bune practici iar calitatea produselor agroalimentare este superioară, datorată hrănirii animalelor rumegătoare cu vegetaţie erbacee polimorfă, în condiţii de apă şi de mediu, curate şi de sisteme extensive în creşterea animalelor.

Totodată populaţiile montane sunt cele care au generat şi conservat ”bune practici” tradiţionale şi cele mai valoroase tradiţii culturale, care îmbogăţesc semnificativ valorosul fond cultural al umanităţii. Un semnal semnificativ este şi faptul că Parteneriatul Montan Internaţional (ONU-FAO), pentru celebrarea ”Zilei internaţionale a Muntelui” a fixat ca temă pentru anul 2015, ”Produsul montan”.

Comisia Europeană în susținerea agriculturii montane din UE (2012-2014)

Marea politică agricolă comună (noua PAC, 2014-2020) aduce forme de sprijin însemnate direcționate spre zonele montane defavorizate, prevăzute prin măsuri incluse în Planul Național de Dezvoltare Rurală (PNDR), 2014-2020, o noutate cu relevanță specială pentru economia agroalimentară națională sau regională.

După 1990 şi chiar în anii anteriori au existat idei şi inițiative pentru determinarea recunoașterii, oficiale, a calității superioare a produselor agroalimentare "de tip montan", un aport în acest sens venind şi din România.[28]

Propuneri insistente adresate Comisiei Europene/DG-Agri, au venit din partea asociației europene "Euromontana" – în care România deține o vicepreşedinție din anul 1996 – participând constant la elaborarea de argumentații, propuneri şi prin demonstrații practice -ocazionate de expozițiile cu "produse montane" - de nivel internațional (Franța-Chambery, Elveția-Brigg, Italia-Trento, Norvegia – Lillehammer, Belgia-Bruxelles, Spania – Țara Bascilor, România – Bucureşti, Piatra Neamț, Durău, Farcaşa, Ceahlău, Sibiu, Vrancea – Vrâncioaia, Sibiu, Vatra Dornei).

După o îndelungată "gestație", a apărut **Regulamentul UE, nr. 1151/21 Dec. 2012 (Parlamentul European+Consiliul European)**, privind sistemele din domeniul calității produselor agricole alimentare, ca răspuns la solicitarea în creştere continuă din partea consumatorilor – pentru produse de calitate, identificabile, mai ales sub aspectul originii geografice (IGP), producătorii din zonele montane putând oferi astfel de produse, dacă sunt răplătite echitabil, după efortul depus.

Denumirea de origine protejată (DOP) identifică un produs originar dintr-un anumit loc, cu calități, datorate unui mediu cu factori naturali şi umani proprii şi cu etape de producție care se desfăşoară integral în zona montană delimitată geografic, oficial (România deține, oficial, un număr de 657 localități montane/UAT[29]).

Regulamentul impune existența unui Registru şi a unui Caiet de Sarcini – care include denumirea protejabilă, denumirea produsu-

[28] Rey Radu – cartea "Viitor în Carpați", 1979 şi "Civilizație Montană", 1985 – Edit. Ştiințifică şi Enciclopedică, București.

[29] Conform Regulamentului 1257 al Comisiei Europene/1999, prin Ordinul Ministerului Agriculturii şi Dezvoltării Rurale/Ministerul Administrației şi Internelor, nr. 328/321/2004 pentru aprobarea delimitării municipiilor, oraşelor şi comunelor montane (cu modificările ulterioare).

lui/precizarea zonei geografice, dovada originii, metode de obţinere, locul şi forma de ambalare, etichetarea, ş.a. Menţiunea ”produs montan” este facultativă şi atestă că furajele şi materiile prime provin din zone montane. Regulamentul include şi detalii referitoare la sistemele de control, menţiuni ca IPG şi DOP şi avantaje pentru grupurile de producători.

În conformitate cu Regulamentul nr. 1151/2012 a apărut ulterior **Regulamentul delegat al Comisiei Europene, nr. 665/2014** – care stabileşte condiţiile de utilizare a menţiunii facultative ”produs montan” – ce poate fi aplicată produselor alimentare obţinute de la animale crescute cel puţin în ultimele două treimi ale vieţii lor în zonele de munte, dacă produsele sunt şi prelucrate în zone montane. Au fost menţinute şi unele **derogări** privind ingredientele şi privind posibilitatea transformării materiilor prime până la 30 km în afara zonei montane – aspect care ar include însă **riscuri de încredere din partea consumatorilor şi nu este recomandabil a se aplica în cazul României şi altor ţări cu munţi din Sud-Estul Europei**, cu societăţi mai puţin consolidate. Comisia a lăsat la aprecierea statelor aplicarea unei astfel de derogări. Regulamentul delegat al CE nr. 665/2014 se aplică pe întreg teritoriul Uniunii Europene.

Punerea în aplicare a Regulamentului 1151/2012, al UE şi a Regulamentului delegat nr. 665/2014 al Comisiei Europene **poate constitui o pârghie însemnată, un ”colac de salvare”** pentru economiile agrorurale montane, un factor ce poate imprima o nouă dinamică, tonică, procesului de dezvoltare rurală montană, prin conservarea valorilor perene – prietenoase mediului, a biodiversităţii, bunelor practici, cu aport semnificativ la asigurarea securităţii alimentare, ameliorarea condiţiilor de trai şi combaterii sărăciei, atenuarea depopulării satelor de munte şi deschiderea spre un viitor sustenabil.

UN EXERCIȚIU DE PROIECT PENTRU VALORIFICAREA SUPERIOARĂ A PRODUSELOR CARNATE ȘI LACTATE DE LA SPECIILE BOVINĂ ȘI OVINĂ, OBȚINUTE ÎN SISTEMELE EXTENSIVE ÎN GOSPODĂRIILE MONTANE DIN CARPAȚII ROMÂNIEI”[30]

I. Consideraţii preliminare

România dispune de un teritoriu geografic ocupat în proporţie de cca. o treime de relief muntos. România dispune de 4,85mil. ha. pajişti naturale, din care circa ½ se află dispuse în zona montană. Prin prezentul proiect dorim să punem în valoare această adevărată bogăţie a ţării concretizată în cele cca. 2,5mil.ha. pajişti naturale – păşuni şi fâneţe, dispuse în zona montană, zonă caracterizată printr-un climat răcoros şi bogat în precipitaţii, condiţii care favorizează productivitatea pajiştilor naturale din această zonă.

Motivaţia abordării unei astfel de tematici de cercetare este una de natură socială – creşterea calităţii vieţii comunităţilor rurale situate în zona montană a României.

Acest obiectiv este favorizat de o serie de oportunităţi, dintre care amintim:

- existenţa unei suprafeţe de circa 2,5mil.ha. pajişti naturale – păuni şi fâneţe, capabile a asigura speciile de taurine şi ovine cu întregul necesar de furaje – masa verde de pe păşuni în perioada 1 mai – 30 septembrie şi fânul de pe fâneţe în perioada 1 octombrie – 30 aprilie;

- creşterea şi exploatarea taurinelor şi ovinelor în sistem pastoral constituie una din puţinele modalităţi de asigurare a mijloacelor de subzistenţă pentru populaţia zonei montane a României;

[30] Lucrare iniţiată de prof.univ.dr. Radu Rey şi prof.univ.dr. Liviu Sâmbotin şi dezbătută iniţial la Universitatea de Ştiinţe Agricole şi Medicină Veterinară a Banatului – Timişoara şi ulterior la Vatra Dornei, cu Forumul Montan din România şi Federaţia Agricultorilor de Munte – Dorna (2010-2011). Lucrarea nu a putut evolua, condiţiile generale şi indisponibilitatea unor importanţi factori iniţiatori contribuind la blocajul demersului.

- zona montană a României nu a fost cuprinsă în sistemul cooperatist specific perioadei anterioare anului 1990, în consecință aceasta nefiind supusă riscurilor generate de utilizarea excesivă și neuniformă a factorilor de intensificare a producţiei agricole. Prin urmare, solurile din zona montană nu trebuie supuse proceselor de detoxifiere pentru a corespunde producţiei de carne și lapte de taurine și ovine în sistem biologic;

- cota partea de furaje concentrate necesară în furajarea taurinelor se poate obține prin cultivarea micilor suprafețe disponibile cu porumb hibrizi timpurii, secară, ovăz, hrișcă, etc.;

- în România în zona montnaă există o îndelungată tradiţie privind creșterea și exploatarea taurinelor și în special a ovinelor și obținerea unor produse de înaltă calitate, care ar putea constitui obiectul unor adevărate branduri naționale;

- segmentul de consumatori care preferă produsele ecologice a înregistrat o creștere semnificativă în ultimul timp și la noi în ţară, ceea ce creează perspectiva lărgirii pieţei unor astfel de produse;

- România dispune de specialiștii necesari de cercetare, care să abordeze o astfel de tematică și să indice soluțiile pentru revitalizarea economico-socială a comunităţilor rurale din spaţiul montan;

- în concluzie, la partea preliminară, România dispune de potențial de dezvoltare a zonei montane, în schimb nu dispune de dezvoltarea acestei zone.

Prin această ultimă oportunitate lansăm sloganul acestui proiect: "**să prefacem potențialul în dezvoltare**".

Menţionăm că ideea acestui proiect a fost furnizată de prof.dr.H.C. Radu Rey într-o întâlnire de la USAMBV Timișoara cu prof.dr. Liviu Sâmbotin și Prof.dr. Ioan Csosz.

II. Obiectivele sintetice ale proiectului

Pentru realizarea acestui obiectiv sintetic propunem proiectul "Valorificarea superioară a produselor carnate și lactate la speciile bovine și ovine obținute în sistemele extensive în gospodăriile montane din Carpaţii României" prin care încercăm valorificarea superioară a resurselor furajere din zona montană pentru producţia de carne și lapte de taurine și ovine, precum și a produselor derivate prin procesarea acestora. Se va avea în vedere proiectarea completă a filierei acestor produse de la producător la procesator, la distribuitor și în final la consumator.

Studiile se vor efectua în cadrul a patru baze de cercetare după cum urmează:

a.) Vatra Dornei – sub conducerea USAMV Iaşi şi a CEFIDEC Vatra Dornei;

b.) O zonă din nord-vestul Munţilor Apuseni pe care urmează a o preciza colectivul din USAM Cluj, condus de prof.dr. Emilian Merce;

c.) Baza de cercetare, judeţul Dâmboviţa sub conducerea USAMV Bucureşti şi Institutul de Cercetări Agrare al Academiei Române, sau o altă locaţie precizată de Colectivul de la USAMV Bucureşti şi Institutul de Cercetări Agrare al Academiei Române.

Obiectivul principal, sintetic rezultă din cumulul mai multor obiective parţiale sau specifice, care, de fapt configurează şi principalele etape şi faze de execuţie integrală a proiectului.

Proiectul nostru intitulat "Valorificarea superioară a produselor carnate şi lactate la speciile bovine şi ovine obţinute în sistemele extensive în gospodăriile montane din Carpaţii României", va cuprinde cinci părţi:

A.) Studiile de teren:

- studii privind caracteristicile solului;
- studii privind compoziţia floristică a bazelor de furajere.

Fiecare zonă de cercetare îşi realizează faza de teren prin mijloace proprii, urmând ca diversele analize fizice şi fizico-chimice, să se facă la laboratoarele existente în zonă.

B.) Studiile de laborator.

Analizele de laborator, în special cele cu grad de dificultate, specializare, mai ridicat se vor face la Platforma de Formare şi Cercetare Interdisciplinară a USAMVB Timişoara (Agricultură Durabilă, Ecologică şi Siguranţă Alimentară).

C.) Studii şi proiectarea fazelor şi etapelor de cercetare se vor executa de către fiecare zonă de cercetare precizată, după un model elaborat de staful de conducere al proiectului.

D.) Faza de proiectare a filierelor pe produs va fi realizată de către fiecare centru zona stabilit în conformitate cu particularităţile de producţie şi de consum propriu zonei de influenţă a centrului respectiv;

E.) Proiectarea obiectivelor de microproducţie a produselor carnate şi lactate pentru fiecare centrul zonal de cercetare. Întreaga competenţă cade în seama fiecărui centru de cercetare zonal, care face aprecieri asupra:

- capacităţii de producţie a investiţiei;
- amplasării investiţiei;
- traseelor de afluire a materiilor prime;
- arealului de distribuţie a produselor carnate şi lactate;
- configurării reţelei de magazine proprii sau altor agenţi economici.

III. Obiectivele tehnice ale proiectului sunt:

1.) Analizele de sol în vederea determinării ariilor natural-geografice care pot servi drept bază de producţie ecologică de carnate şi lactate de taurine şi ovine.

2.) Analiza compoziţiei floristice a arealelor alese pentru producţia ecologică, întocmirea hărţilor etnobotanice, prezentarea principalelor componente floristice cu rol major în producţie de carne şi mai ales lapte la speciile taurine şi ovine.

3.) Nominalizarea elementelor de floră cu rol medicinal şi aprecierea eventualelor efecte pe care le-ar putea avea asupra produselor carnate şi lactate destinate consumului uman în regim ecologic.

Zona montană posedă şansa unică de producţie biologică. Caracteristica de procuţie ecologică se regăseşte în calitatea superioară, mai ales a laptelui şi cărnii obţinute prin furajarea rumegătoarelor pe bază de poliflră naturală, în condiţii de exploatare, tradiţională, extensivă, cu aer şi apă curate, în absenţa chimizării, cu animalele în mişcare, aspect ce determină eliminarea de toxine prin transpiraţie, etc.

Multitudinea de specii de plante furajere ce se regăsesc în flora naturală a fâneţelor şi păşunilor montane din România, care include şi numeroase plante medicinale (peste 50 de specii) conduce în mod logic spre intuirea faptului că laptele şi carnea, subprodusele ce se obţin pe această bază de furajare şi sistem de creştere, sunt purtătoare de factori bio-energetici şi de protecţie, cu garanţii sanitare – care dau valoare superioară acestor produse, ecologice în esenţă (similar mierii de albine obţinute pe fâneţe poliflorale – montane). În acest scop se vor identifica produşii biologic activi şi natura influenţei benefice pe care ar putea-o avea asupra produselor carnate şi lactate la speciile bovine şi ovine.

De altfel, tradiţional starea de sănătate, energia şi vigoarea populaţiilor satelor de munte confirmă posibilitatea existenţei unor astfel de principii active.

În secolul XXI – laptele şi carnea ”de munte” din Carpaţii României – sunt produse opozabile calitativ faţă de aceleaşi produse ce se obţin în zonele de câmpie-deal, realizate în diverse forme de chimizare şi în sistem intensive, industriale, de creştere a animalelor – cu o bază de furajare bogată în proteină, dar mult mai redusă ca specii. Producţia ecologică din zonele susceptibile de chimizare necesită ”reconversie” şi este puţin credibilă în faţa consumatorilor. Nu este cazul produselor montane potenţial certificate, care pot dobândi relativ uşor credibilitate necesară a consumatorilor.

Toate acestea constituie subobiective şi faze de cercetare care configurează grupajul de obiective tehnice ale proiectului cuprinse la subpunctul 2 şi 3.

În completarea celor precizate la punctele 1,2 şi 3 vin propunerile prof.dr. Mihai Decun, coordonatorul activităţii Platformei de Formare şi Cercetare Interdisciplinară a USAMVB Timişoara (Agricultură Durabilă, Ecologică şi Siguranţa Alimentară).

În sinteză propunerile de obiective tehnice ale prof.dr. Mihai Decun sunt:

4.) Examene fizico-chimice aprofundate asupra conţinutului în produşi biologic activi ai speciilor de plante din flora montană furajeră.

5.) Examene fizico-chimice, microbiologice şi caracterizarea valorii biologice a laptelui şi a cărnii de taurine şi ovine, de la animalele hrănite cu diferite amestecuri naturale de floră montană.

6.) Elaborarea unui set de principii şi recomandări privind igiena şi biosecuritatea exploataţiilor de taurine şi ovine din zona montană şi a unităţilor de microproducţie pentru produsele ”de nişă”.

7.) Acreditarea unui laborator naţional pentru testarea produselor alimentare de origine animală în vederea certificării ca produse ecologice.

8.) Identificarea prin analize fizico-chimice şi biochimice complexe a unor markeri metabolomici care să permită atât stabilirea şi monitorizarea calităţii florei montane furajere, aportul acesteia în obţinerea produselor animaliere de calitate superioară, cât şi evidenţierea superiorităţii produselor animaliere obţinute cu aceste furaje în condiţiile unei agriculturi extensive şi ecologice.

Pentru realizarea acestui obiectiv se vor face analize fizico-chimice şi biochimice complexe de identificare şi apreciere a compuşilor anorganici şi organici produşi în metabolismul plantelor furajere din zona montană, urmărirea transformării acestora în perioadele de vegetaţie, recoltare şi păstrare, influenţa pe care o pot exercita asupra parametrilor calităţii produselor carnate şi lactate, cât şi analizele complexe care să permită cunoaşterea trasabilităţii parametrilor calităţii, atât pentru furaje, cât şi pentru produsele animaliere finale: carnea şi laptele la speciile bovine şi ovine. Obiectivul precizat la punctul 8 a fost sintetizat de prod.dr. Iosif Gergen de la Facultatea de Tehnologia Produselor Alimentare – USAMVB Timişoara, iar cercetările se vor efectua în cadrul aceluiaşi laborator precizat anterior.

9.) Analize comparative privind calitatea substratului litologic şi a structurii floristice a celor patru zona din Carpaţii României, zone încadrate geografic prin localizarea celor 4 baze de cercetare precizate iniţial. În acest

mod vom putea, ca printr-o comparabilitate a arealelor de producţie biologică să putem constata identitatea sau similitudinea produselor ecologice carnate şi lactate de taurine şi ovine. În caz afirmativ vom putea prezenta la finele filierei agroalimentare a fiecărui produs de bază sau derivat o marcă univă, eventual cu precizarea locaţiei geografice de origine.

10.) Testarea calităţii produselor carnate şi lactate la speciile de taurine şi ovine prin analize fizico-chimice şi biochimice aferente şi precizarea măsurii în care produsele realizate în perimetrele celor patru baze de cercetare corespund standardelor de calitate şi se încadrează în grupa produselor biologice, ecologice sau organice.

IV. Obiective economice

Am conceput acest proiect de cercetare având în vedere primatul funcţiei sociale a acestuia. Activităţile prevăzute la funcţia economică constituie mijlocul prin care obiectivul social poate fi atins. Prin activităţile care compun funcţia economică concretizăm măsura în care proiectul pe care-l analizăm va putea satisface cererea de produse agroalimentare ale diverselor segmente de consumatori Fazele sau obiectivele tehnice constituie, în viziunea noastră, etape intermediare care creează cadrul, creionează modalităţile concrete în care obiectivele sociale se vor putea realiza în integralitatea formelor propuse.

În consecinţă, în partea a IV-a a proiectului vom preciza care sunt obiectivele economice urmărite şi în sinteză care este calea realizării lor.

1. Delimitarea arealelor de producţie de nişă la produsele carnate şi lactate la speciile de taurine şi ovine pentru fiecare bază de cercetare stabilită, cu o descriere completă a substratului litologic şi floristic, care conduce la producţia ecologică la produsele menţionate.

2. Proiectarea formelor de organizare a producţiei în sistem cooperatist, cooperativele fiind organizate în baza unor principii formulate şi precizate în cadrul statutului de organizare şi funcţionare a acestora.

Având în vedere sistemul clasic de organizare a activităţii pe baze cooperatiste, care se sprijină pe unele principii fundamentale, între care amintim:

- cooperarea se organizează în segmentul care precede producţia propriu-zisă, respectiv în segmentul aprovizionării cu resurse de producţie, inclusiv asigurarea resurselor furajere. Contractatele de posesie a dreptului de exploatare a bazelor furajere – păşuni şi fâneţe se încheie între cooperativă şi deţinătorii legali ai acestor terenuri;

- de asemenea, cooperarea se va realiza în segmentul postproducție, respectiv în spațiul distribuirii și valorificării produselor carnate și lactate de taurine și ovine în sistem bio și a derviatelor acestora;

- cooperarea în spațiul producției propriu-zise nu se va reglementa prin acte normative emise de cooperativă sau din afara acesteia.

3. Proiectarea productivității bazelor teritoriale de producție furajeră – pășuni și fânețe din arealele precizate pentru fiecare bază de cercetare, cu prezentarea anexei cu principalele particularități floristice și furajere a covorului ierbos și a posibilelor influențe asupra calității produselor carnate și lactate de bovine și ovine. Se va preciza măsura în care unele specii floristice ar putea periclita calitatea de produs ecologic care ar imprima calității medicinale produselor precizate.

4. Proiectarea efectivelor totale de animale și a încărcăturii de animale la 100ha., folosindu-se în acest scop o unitate convențională accesibilă, uzitată în managementul modern al creșterii și exploatării animalelor.

Dimensiunea arealelor de producție a bazei furajere, dimensiunea efectivelor de animale trebuie corelată și cu soluțiile proiectate în vederea asigurării mulsului ecologic, fără de care producția ecologică nu este posibilă, precum și cu restricțiile de proiectare privind transportul economicos al produselor spre locul de consum ca atare sau spre bazele de procesare a acestora.

5. Microraionarea spațiilor de producție furajeră ale celor patru baze de cercetare, cu precizarea efectivelor de animale pe cele două specii ce urmează a aflui spre punctele de recoltare a laptelui, deservite de o platformă mobilă de muls în condițiile prevăzute de standardele de producție ecologică.

6. Proiectarea rețelei centrelor de microproducție industrială pentru produsele din carne și lapte montane de nișă. Aceste centre de microproducție vor fi dimensionate în raport de efectivele de animale deservite, respectiv de cantitățile de lapte și carne obținute în zona deservită, precum și în funcție de nevoile de minimizare a distanțelor pe care urmează a se deplasa animalele și platformele mobile de muls și transport a laptelui în special, dar și a cărnii brute.

7. Identificarea surselor de finanțare a diverselor propuneri de proiectare care au drept obiectiv producția și procesarea produselor carnate și lactate de bovine și ovine, pentru toate centrele de producție microindustrială prevăzute pentru fiecare din cele patru baze teritoriale de cercetare. Propunem ca cel puțin la nivelul unei baze de cercetare investițiile tehnice să fie realizate în totalitate, pentru a se putea numi zona pilot

a proiectului. Eventuala limitare la o singură zonă este generată de dificultăţile de asigurare a surselor de finanţare.

8. Delimitarea segmentelor de populaţie potenţial consumatoare de produse ecologice şi a ariei geografice de dispunere a acestora, care de fapt se suprapune cu aria de distribuire a produselor biologice produse în cadrul fiecărei baze pilot teritoriale de cercetare.

9. Identificarea posibilităţilor de constituire a magazinelor proprii de desfacere a produselor carne şi lapte de bovine şi ovine şi a derivatelor de procesare ale acestora şi amplasarea lor teritorială.

10. Identificarea posibilităţilor de export a produselor obţinute în cele patru nişe montane biologice ale celor patru baze teritoriale de cercetare precizate.

11. Efectuarea demersurilor şi întocmirea documentaţiei tehnico-economice necesară în vederea acreditării unui laborator naţional pentru testarea produselor alimentare de origine animală în vederea certificării cu produse ecologice.

Nu există încă laboratoare agreate de Autoritatea Naţională pentru Produsele Ecologice, iar certificarea fermelor ecologice se face pe baza analizelor asupra probelor trimise în străinătate. Nu cred că va fi necesară şi posibilă organizarea de laboratoare regionale, deoarece există prea multe laboratoare de siguranţa alimentelor în ţara noastră, cu dotare superioară, dar incompletă şi cu personal insuficient sau cu calificări inferioare. Laboratoarele moderne necesită etaloane costisitoare şi un flux de probe care să justifice pregătirea şi pornirea aparaturii şi să asigure încasări care să acopere salariile pe tot parcursul anului, fluctuaţia de personal super calificat fiind de neconceput. USAMVB pune la dispoziţie o bază materială modernă şi personal de înaltă calificare, dar nu dispune de fonduri pentru etaloane, pentru taxe de agreere RENAR şi pentru plata decentă a unui personal minim, care ar putea fi ajutat de doctoranzi şi cadre didactice.

12. Efectuarea demersurilor şi întocmirea documentaţiei tehnico-economice necesară în vederea obţinerii IGP – Identificarea Geografică a Produselor.

13. Fundamentarea tehnico-economică a tehnologiilor de producţie, determinarea costurilor, estimarea preţurilor de valorificare şi a gradului de rentabilitate la produsele carnate şi lactate la speciile de taurine şi ovine.

14. Editarea unui buletin informativ privind producţia montană de nişă a produselor carnate şi lactate la speciile bovine şi ovine în vederea:

a.) posibilităţii comerciale pentru produsele respective în scopul creşterii vânzărilor şi a profitabilităţii acestor produse;

b.) generalizării sistemelor de producţie a produselor carnate şi lactate în sistem biologic în întreg arealul montan românesc producător de resurse furajere corespunzătoare standardelor prevăzute pentru produsele biologice carnate şi lactate.

15. Întocmirea documentaţiei de branduri naţionale pentru unele produse carnate şi lactate obţinute în cele patru baze teritoriale de cercetare.

16. Întocmirea de studii privind unele concepte economice şi manageriale fundamentale cum sunt:

- producţia montană de nişă:
- arealul rural montan;
- dezvoltarea rurală montană durabilă;
- delimitarea conceptuală a sintagmelor: produs biologic, produs ecologic, produs organic şi întocmirea unui studiu privind eventuala confluenţă a celor trei concepte într-unul singur, care să descrie într-un mod identic şi complet un astfel de produs.

V. Resursele operaţionale în domeniul tehnic:

Platforma de Formare şi Cercetare Interdisciplinară a USAMVB Timişoara/Agricultură Durabilă, Ecologică şi Siguranţă Alimentară.

VI. Resursele umane şi de management

Anvergura cercetărilor propuse prin actualul proiect presupune existenţa unor colective de cercetare interdisciplinară pentru fiecare dintre cele patru baze de cercetare, care să acopere întreaga problematică care apare pe fluxul cercetărilor de teren, cercetărilor de laborator, cu caracter tehnic, economic, managerial sau conceptual. Coordonarea generală a proiectului va fi asigurată de USAMVB Timişoara, care se va ocupa de organizarea primei întâlniri a cercetătorilor şi profesorilor universitari care vor asigura sursele umane necesare realizării proiectului.

De asemenea, USAMVB Timişoara va asigura întocmirea documentaţiei tehnico-economice de aprobare a proiectului, respectiv a aplicaţiei de proiect, a studiului de fezabilitate şi a celorlalte documentaţii necesare. În vederea maximizării şanselor de reuşită a finanţării proiectului, personal propun şi sper să fiu în acordul tuturor colegilor care vor participa la realizare proiectului, ca documentaţia necesară licitaţiei pentru finanţarea proiecutlui să fie întocmită de o firmă specializată în acest scop, firmă care dispune de toate resursele profesionale pentru asigurarea reuşitei solicitării de finanţare a proiectului din fondurile structurale europene.

În acest scop, în perioada rămasă până la prima întâlnire unde vom căuta sursele cele mai potrivite pentru finanţarea proiectului şi dacă USAMVB Timişoara este eligibilă, cota de cofinanţare şi alte aspecte necesare debutului proiectului.

Pentru întocmirea aplicaţiei de proiect dispunem de două variante:

a.) S.C. Total Network Solution S.R.L., cu sediul în Bucureşti, str. Panait Istrati, nr. 43A, Sector 1, Bucureşti;

b.) **UVT PERFORMER CONSULT S.R.L., Timişoara, str. Lunei, ap. 7.**

Bazele de cercetare

Cercetările în cadrul celor patru baze teritoriale de cercetare vor fi coordonate de colective restrânse după cum urmează:

I. Baza de cercetare Semenic, pendinte de USAMVB Timişoara:

1. Prof.dr. Liviu Sâmbotin;
2. Prof.dr. Ioan Csosz;
3. Prof.dr. Alexandru Moisuc;
4. Prof.dr. Mihai Decun;
5. Prof.dr. Paul Pârşan;
6. Prof.dr. Teodor Traşcă.

II. Baza de cercetare Vatra Dornei, pendinte la USAMV Iaşi şi CEFIDEC Vatra Dornei:

1. Cercetător şt. Prof.dr.D.H.C. Radu Rey – CEFIDEC Vatra Dornei;
2. Prof.dr. Aurel Chira – USAMVB Iaşi;
3. Cercetător şt. I dr. Teodor Maruşca – ICDP Braşov;
4. Cercetători şt. I dr. Valentin Mihai Bohatereţ;
5. Dr.ing. Ioan Banc.

III. Baza de cercetare din nord-vestul Munţilor Apuseni, pendinte la USAMVB Cluj:

1. Prof.dr. Emilian Merce;
2. Prof.dr. Ioan Groza.

IV. Baza de cercetare din zona montană meridională, pendinte la USAMV Bucureşti şi Institutul de Economie Agrară a Academiei Române:

1. Prof.dr. Ioan Alecu – USAMV Bucureşti;
2. Prof.dr. Manea Drăghici – USAMV Bucureşti;
3. Cercetător şt. I Filon Toderoiu – Institutul de Economie Agrară a Academiei Române;
4. Prof.dr. Dinu Toma – USAMV Bucureşti.

Alături de persoanele menţionate ca făcând parte din staful de conducere a fiecărei zone de cercetare se va completa colectivul de cercetare a fiecărei zone menţionate, care va cuprinde un număr de specialişti cu

acoperirea întregii palete de activităţi care vor interveni în desfăşurarea proiectului. Competenţele privind organizarea resurselor umane aparţine în întregime colectivului bazei de cercetare.

O zonă deosebită a componentei Resurse Umane o constituie colectivul de specialişti de înaltă calificare, care prin prezenţa Domniilor lor la dezbaterile colectivelor reunite ar putea aduce o contribuţie valoroasă atât la rezolvarea problemelor tehnice care apar în teren, cât şi mai ales a celor care configurează calitatea de produs ecologic şi distribuţia acestora spre consumatori.

Ne-am bucura dacă în acest grup de experţi ne-ar onora cu prezenţa următoarele personalităţi:

1. Prof.dr. Gheorghe Mencinicopschi – membru ASAS.
2. Prof.dr. Ovidiu Bojor – Membru al Academiei de Ştiinţe Medicale.
3. Dr.ing. Ioan Agapi – Director Federaţia Agricultorilor de Munte – Dorna.
4. Prof.dr. CS1 Valentin Mihai Bohatereţ.
5. Dr.ing. Dănuţ Gîţan – CEFIDEC Vatra Dornei.
6. Dr.ing. Dănuţ Ungureanu – CEFIDEC Vatra Dornei

VII. Aspecte organizatorice

1. Coordonatorii centrelor rurale de cercetare vor urmări şi identifica posibilităţile de organizare a producţiei de carnate şi lactate în sistem extensiv în zona montană la speciile bovine şi ovine în sistem asociativ-cooperatist. Trebuie să avem în vedere gradul mare de dispersie a animalelor în teritoriu şi dificultăţile tehnologice care decurg din acesta. Organizarea unei cooperative constituie soluţia ideală. În acest sens există un model de organizare la Vatra Dornei, care adaptat ar putea fi preluat de celelalte trei baze zonale.

Organizarea cooperativei necesită ca primă acţiune elaborarea ”Statutului de Organizare şi Funcţionare a Cooperativei Producătorilor de Produse Carnate şi Lactate”. Statutul în mod obligatoriu trebuie elaborat în baza principiilor fundamentale care au atestat procesul cooperatist în zonele lui de formare iniţială: Anglia, Ţările de Jos, Franţa, Germania, etc.

În acest sens poate fi consultată lucrarea: ”Evoluţia gândirii economice”, Editura George Barițiu, 2000, ISBN 973-99647-0-2, autor prof.dr. Ghe. Popescu, Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca, capitolul 7, pag. 439-470.

Organizarea cooperativei trebuie să identifice cu rigurozitate resursele umane şi efectivele de animale care urmează a fi cuprinse în coope-

rativă. Trebuie să avem în vedere că efectivul de animale, prin intermediul randamentelor unitare (producţia de lapte pe cap de animal) trebuie corelată cu capacitatea de producţie a centrelor de microproducţie industrială a produselor carnate şi lactate.

2. Proiectarea întreprinderilor de microproducţie industrială a produselor carnate şi lactate. Aceste microîntreprinderi trebuie să asigure:

- prelucrarea integrală a resurselor de carne şi de lapte produse în interiorul cooperativei;
- să respecte riguros standardele europene de calitate privind produsele ecologice;
- să asigure un anumit ritm de livrare a produselor ecologice spre consumatori.

3. Pentru colectarea laptelui în special, fiecare cooperativă va achiziţiona o platformă de muls montată pe un mijloc mobil prevăzut cu o cisternă de colectare. Este vorba de o instalaţie mobilă de muls şi colectare a laptelui.

Activitatea de colectare se va desfăşura în următorul sistem:

- instalaţia de muls se va deplasa într-un număr convenit de locaţii unde va asigura mulsul animalelor şi colectarea laptelui în cisternă;
- proprietarii de animale de lapte vor deplasa animalele la punctele stabilite, unde va avea loc mulsul, după care animalele vor continua traseul de furajare prevăzut pentru ziua respectivă;
- numărul de puncte de colectare şi numărul de animale prin productivitatea lor vor asigura umplerea la capacitatea deplină a instalaţiei mobile de muls;
- instalaţia mobilă de mult plină se va deplasa la întreprinderea de microprocesare a produselor lactate;
- soluţia organizatorică va fi convenită de staful cooperativei în conlucrare cu membrii cooperatori deţinători de animale;
- similar un alt mijloc, dar cu o altă frecvenţă, va asigura transportul animalelor prevăzute la abatorizare.

4. O problemă, care ar putea deveni o restricţie, este asigurarea cofinanţării, corespunzător normelor din Uniunea Europeană. Aici ar interveni rolul statului, al guvernului, cu luarea în considerare a condiţiei de **zonă montană defavorizată**, prin măsuri compensatorii privind atât fiscalitatea stimulativă, cât şi o formă de sprijin financiar, pentru realizarea investiţiilor necesare, o singură dată, urmând ca ulterior, cooperativa să se susţină pentru autofinanţare.

REZULTATE DE CERCETARE ÎN ZONA MONTANĂ A JUDEȚULUI HARGHITA AGRICULTURĂ LA SCARĂ MICĂ ÎN MICROREGIUNEA POGANY-HAVAS, DIN TRANSILVANIA

Rezumat, concluzii şi recomandări la elaborarea politicilor[31]

- Statistică agricolă;
- Subvenţii agricole;
- Viitorul agriculturii.

Rezumat

Asociaţia Microregională Pogany-havas a fost fondată în anul 1999, de către 6 municipalităţi, antreprenori locali, ONG-uri şi de către Consiliul Judeţean Harghita în partea de Est a Transilvaniei. Asociaţia execută o gamă largă de proiecte de dezvoltare locală şi regională. Misiunea noastră cea mai importantă este sprijinirea agriculturii tradiţionale la scară mică, familială, un sistem care prevede numeroase servicii sociale, de mediu şi economice pentru milioane de oameni din România. Acest sistem, dând un exemplu excelent de durabilitate, este ameninţat de globalizare, un subiect discutat cu Alteţa Sa Regală Prinţul Charles la vizita Domniei sale în zona noastră din mai 2011. Pentru a crea o bază ştiinţifică pentru munca noastră şi pentru oferirea recomandărilor bazate pe dovezi politice, am efectuat o muncă ştiinţifică, care implică cercetări sociale pe teren, de birou, chestionare şi discuţiile de "focus grup". Acest raport oferă un rezumat al constatărilor noastre. Raportul complet se poate solicita de la office@poganyhavas.ro.

Cea mai mare parte a terenurilor municipalităţilor microregiunii Pogany-havas sunt păşuni şi fâneţe. Terenurile arabile sunt foarte limitate, în Ciuc 15-25%, în Ghimeş doar 3%. Principalele culturi sunt cereale,

[31] Elaborat de: Solyom Andrea, Barbara Knowles, Bogdan Janka, Rodics Gergely, Biro Robert, Nyiro Gergely. Universitatea SAPIENTIA Miercurea Ciuc; Asociaţia Microregională Pogany-havas; sociolog independent.
Adresa: RO-530203 Miercurea Ciuc, Str. Szek, nr. 123. E-mail: office@poganyhavas.ro. Tel.: +40266316035. www.poganyhavas.ro. Decembrie 2011

cartofi şi furajele, adiţional culturile de legume pe suprafeţe foarte limitate în grădini.

Terenurile de fâneţe sunt cele mai biodiverse în regiune, prin urmare sunt terenuri importante. De fapt, pajiştile montane ale fâneţelor sunt printre zonele cele mai biodiverse din Europa, şi oferă habitat pentru numeroase specii de plante şi fluturi, rare.

În momentul actual ceea ce priveşte efectivele de animale în zonă, ovinele reprezintă 7-34% din totalul nr. de animale în cele şase municipalităţi şi păsările de curte 31-42% sunt speciile cu efectivele cele mai mari. Numărul bovinelor variază între 7-19%, suinele între 7-14%. Din punctul de vedere al protecţiei mediului al terenurilor de fâneţe de munte cifrele sunt relevante, respectiv creşterea cu 31% a numărului de ovine şi, de scădere cu 12% a numărului de bovine în perioada dintre 2006-2010.

Datele statistice privind maşinile agricole sunt foarte nesigure, cu toate acestea, este evident că cele mai des întâlnite maşini agricole sunt tractoarele, plugurile şi maşinile de cosit.

În cercetarea noastră au fost chestionată 98 de fermieri locali care au în proprietate vaci şi am obţinut imaginea mediei fermei şi a vârstei fermierilor în comuna Păuleni Ciuc. Pe baza datelor noastre, vârsta medie a crescătorilor de bovine, este între 50-60 de ani, iar 50% dintre ei sunt peste 50 de ani şi ori sunt pensionari (62%), ori au un alt loc de muncă (26%).

În medie cei 98 de fermieri deţin 3,8ha. de teren şi 91% dintre aceştia au în proprietate terenuri arabile. Ei deţin în mediu 1,9 ha. pajişti temporare, 0,5 ha. pajişti exterioare, 1,1 ha. arabil, 0,3 ha. păşune şi 0,003 ha. pădure. Cea mai mică fermă gospodărită de o familie este de 0,27 ha., iar cea mai mare de 14,4 ha. Din punct de vedere fizic terenurile deţinute de câte o familie sunt, se compun în medie din şase parcele de obicei împrăştiate. 29% din respondenţi au lăsat pe pârlog o parte din terenurile lor. 86% din cazuri sunt terenuri exterioare: în 39ha. (44% din zonă) pentru că ei nu au mai avut nevoie de fânul de pe aceste pajişti care sunt situate departe concomitent cu scăderea numărului de vaci.

Cercetarea noastră cea mai recentă de cartografiere (noiembrie-decembrie 2011) prezintă o scară chiar şi mai şocantă de abandonare numai 14% (4,3 km^2) din 34,5 km^2 de fâneţe exterioare au fost cosite în cinci municipalităţi din 2011. Majoritatea fermierilor au 1 sau 2 vaci (60%), 1-3 porci (60%), 5-10 păsări de curte (50%) şi 5-6 ovine (40%). 40% din fermieri furajează vacile numai cu fân. Deşi toţi sunt deţinători de vaci, doar 54% dintre ei au o cotă de lapte. 50% din agricultori au declarat că vând laptele deloc, ceea ce înseamnă că îl utilizează în familiile proprii sau îl vând direct consumatorilor.

Pe lângă lapte (47%), alte produse pe care le vând sunt animalele (34%) şi cartofi (15%), la o scară foarte mică. Preţul laptelui variază între 0,15-0,58 eurocenţi/litru!

Prin cercetarea de birou, studiul nostru cu chestionare şi prin cele trei focus-grupuri, am adunat date despre sistemul actual de subvenţii de la fermieri şi instituţii. Aproximativ jumătate din toate gospodăriile din regiune obţin subvenţii. Agricultorii sunt în principal mulţumiţi cu schema de granturi; cu toate acestea anumite tipuri de probleme au determinat o scădere a absorbţiei de subvenţii disponibile. Acestea apar parţial datorate faptului că agricultorii şi administratorii nu au fost pe deplin conştienţi de toate normele la fazele de introducere. Într-una din comunele noastre (Gyimesfelsolok), cererile au fost făcute pentru 65% din totalul terenurilor, în Frumoasa şi Mihăileni, 42% şi 40%, în Păuleni Ciuc, doar pentru 20%. În Păuleni Ciuc – 80% din deţinătorii de vaci primesc SAPS (plata unică pe suprafaţă) şi 38% subvenţiile agro-mediu. Într-o familie cea mai mare parte a veniturilor (61%) provin de la locurile de muncă non-agricole şi subvenţiile oferă doar 17% din aceste venituri, în timp ce vânzările de produse reprezintă doar 22% din venit. Cele mai frecvente probleme cu subvenţiile le reprezintă plăţile întârziate şi faptul că agricultorii cu 1-2 vaci nu beneficiază de plăţile oferite pentru animale.

În discuţiile focus grup, fermierii au declarat că cea mai mare problemă a lor este lipsa de piețe de desafacere pentru produsele lor şi că valoarea mare ecologică adăugată a produselor lor nu sunt plătite în mod corespunzător. O altă mare problemă este birocraţia. Fermierii, precum şi experţii participanţi în focus grupuri consideră că subvenţiile în general sunt bune, numai că intervin multe modificări de la an la an, cu care nu se pot acomoda. De asemenea au conveit că fără subvenţii acest tip de agricultură deja ar fi dispărut şi că sunt prea puţin tineri agricultori.

Rezumatul recomandărilor pentru factorii de decizie (detaliile şi justificarea mai jos)

1. Factorii de decizie în politicile locale, naţionale şi europene, ar trebui să creeze condiţii în care mici agricultori de familie să îşi poată continua munca lor deosebit de preţioasă.

2. Sunt necesare măsuri urgente pentru a proteja cele mai valoroase pajişti de fân montane şi de la abandonarea păşunatului. Un procent şocant de 86% din fâneţe nu au fost cosite în 2011, în zona noastră unde s-a derulat studiul (60km^2 munţi, Ciuc – Munţii Ciucului).

3. Dintre intervenţiile pentru protejarea fâneţelor trebuie evidenţiate următoarele:

a. promovarea introducerii pe piaţă a laptelui, viţeilor, sau a alotr produse legate de bovine;

b. crearea unor noi posibilităţi de comercializare a fânului;

c. eliminarea barierelor în procesul de producţie şi al marketingului;

d. crearea unui pachet separat pentru fâneţe, care ia în considerare valoarea lor excepţională detectabilă în biodiversitate, serviciile ecosistemice şi munca, timpul şi costurile necesare pentru cultivare;

e. creşterea numărului fermierilor participanţi în schema de agro-mediu.

4. Un pachet separat suplimentar pentru pajiştile de munte ar trebui să fie dezvoltat şi pus în aplicare cât mai curând posibil.

5. Maşinile de cosit mici ar trebui să fie permise în cadrul pachetului doi, agro-mediu.

6. Recomandăm eliminarea datei de cosit, 1 Iulie.

7. Recomandăm ca fiecare municipalitate să analizeze acest raport pentru a identifica modul de a optimiza absorbţia locală a subvenţiilor agricole.

8. Politicile şi subvenţiile ar trebui să fie adaptate la condiţiile locale şi la nevoile agricultorilor, prin intermediul pachetelor regionale.

9. Eliminarea barierelor pentru stimularea întreprinderilor agricole.

10. Anul de referinţă, în cazul animalelor ar trebui să dispară.

11. Publicarea în reviste a posibilităţilor de formări profesionale şi consultanţă pentru agricultori.

Concluzii şi justificări – Rezultate cheie şi recomandări de politici

Agricultura la scară mică rămâne o parte centrală în viaţa şi economia României. Fermierii mici asigură alimente, stabilitate socială, o ”plasă” socială, muncă semnificativă pentru familiile şi comunităţile lor, fiindcă au creat şi menţinut un peisaj cultural, o diversitate biologică excepţională şi multiple servicii de menţinere a ecosistemelor. Departe de a fi ineficient, acest sistem de agricultură a furnizat stabilitate socială, economică şi de mediu pe parcursul a sute de ani, în timpul schimbărilor majore şi continuă să o asigure şi astăzi. **Statul nu ar putea să-şi permită să plătească pentru bunurile şi serviciile gratuite pe care cei 3 milioane de fermieri mici le creează**. Societatea are foarte multe de învăţat de la aceşti fermieri despre sustenabilitate.

De aceea este esenţial ca factorii de decizie a politicilor locale, naţionale şi europene să creeze condiţii în care familiile de fermieri mici să-şi poată continua munca lor valoroasă.

Ca şi fermierii din restul Europei, de toate mărimile şi categoriile, cei din microregiunea Pogany-havas se bazează pe locuri de muncă altele decât în agricultură, pentru a-şi compensa venitul din fermă. Subvenţiile înseamnă venit adiţional pentru fermieri, dar numai 17% din bugetul unei gospodării din eşantionul nostru.

Marea majoritate crede că cel mai mare stimulent pentru a continua agricultura ar fi preţurile mai mari pentru produsele lor. Subvenţiile mai mari, îmbunătăţiri în sistemul de subvenţionare, mai puţină birocraţie, o mai bună consiliere profesională şi un flux mai bun de informaţii ar contribui, de asemenea la îmbunătăţirea competitivităţii lor, dar sunt văzute ca mai puţin importante de către fermieri decât asigurarea de pieţe mai bune.

Abandonarea fâneţelor de cea mai mare valoare naturală

Cercetarea noastră a demonstrat că trebuie luate măsuri foarte urgente pentru a proteja fânurile cele mai valoroase de abandon şi păscutul excesiv. O proporţie şocantă de 86% din terenuri nu au fost cosite în 2011 în aria noastră cercetată. Din 2006 până în 2010, numărul vacilor a scăzut cu 12%, pe când numărul oilor a crescut cu 31%. Acest fapt ameninţă protecţia mediului prin punerea în pericol a biodiversităţii fâneţelor montane cele mai bogate. Şi sistemul curent al subvenţiilor suportă conversia fâneţelor în păşuni, prin stimulări perverse. Păscutul scade într-o măsură signifiantă diversitatea plantelor pe aceste fâneţe (comparat cu cositul).

Descreşterea numărului bovinelor duce la o cerere mai redusă pentru fân, prin urmare creşte riscul abandonării fâneţelor sau convertirea lor în păşuni.

Aşa cum arată cifrele noastre, fâneţele montane sunt într-adevăr abandonate la o rată alarmantă (din 1990, 44% dintre fermieri). Cercetările recente, care măsoară în mod direct ariile de fâneţe montane cosite, arată un procent şi mai şocant de abandonare: pe o arie totală de 60km^2, 34,5 km^2 de fâneţe au fost cartate, din care doar 14% (4,3km^2) a fost cosit în 2011. Cel mai frecvent motiv, pentru care fermierii îşi abandonează fâneţele exterioare este că sunt situate foarte departe şi nu au nevoie de fân. 44% dintre ei ar dori să-şi lucreze terenurile, dar numai dacă ar primi ajutor, sau ar avea nevoie de fân. Crearea unor pieţe pentru fân, lapte de înaltă calitate şi produse de carne rezultate din fâneţele bogate, este cea mai bună strategie pe termen lung pentru protecţia acestora.

Abandonarea fâneţelor montane este semnificativă din punctul de vedere al politicilor de agro-mediu, deoarece acestea sunt terenuri agricole cu o biodiversitate ridicată şi ca urmare foarte important pentru mediu. Într-adevăr, fâneţele montane din regiunea noastră sunt semnificative la scară europeană: ele sunt printre zonele cu cea mai ridicată diversitate biologică din Europa şi adăpostesc numeroase plante şi specii de fluturi excepţionale.

În plus, statele membre sunt obligate de legislaţia UE să asigure un raport stabil şi bine definit între păşuni permanente (inclusiv fâneţe) şi suprafaţa agricolă totală. Astfel, Guvernul României, are o obligaţie legală de a proteja aceste păşuni de înaltă valoare naturală. Faptul că un procent foarte mare dintre aceste pajişti speciale au fost abandonate în ciuda existenţei subvenţiilor de agro-mediu, care la rândul lor au fost proiectate pentru a le proteja, sugerează că sunt necesare măsuri suplimentare hotărâte.

Recomandările noastre de politică pentru inversarea situaţiei includ:

a. promovarea introducerii pe piaţă a laptelui, viţeilor, sau a altor produse legate de bovine;

b. crearea unor noi posibilităţi de comercializare a fânului;

c. eliminarea barierelor în procesul de producţie şi al marketingului;

d. crearea unui pachet separat pentru fâneţe, care ia în considerare valoarea lor excepţională detectabilă în biodiversitate, serviciile ecosistemice şi munca, timpul şi costurile necesare pentru cultivare;

e. creşterea numărului fermierilor participanţi în schema de agro-mediu.

Îmbunătăţirea schemelor de agro-mediu

Metode de cosit. Majoritatea fermierilor folosesc maşini mici de cosit (76%), coasa de mână este utilizată de 43% dintre fermieri, iar maşini mari de cosit (tractoare cu cuţit circular) de 20% dintre aceştia. În majoritatea cazurilor, familiile folosesc două metode concomitent: maşini mici de cosit şi coasa de mână.

Pachetul de agro-mediu numărul 2 este disponibil agricultorilor, care utilizează numai coasa de mână: doar 10% dintre respondenţii noştri. Dacă maşinile mici de cosit ar fi incluse în acest pachet, după cum recomandăm, încă 70% din acest eşantion ar deveni eligibile. Maşinile mici de cosit nu dăunează plantelor şi animalelor mai mult decât o coasă de mână, dar se poate cosi o suprafaţă de cel puţin ori mai mult într-un interval de timp dat. O modificare a criteriilor de eligibilitate ar putea

încuraja un număr considerabil de agricultori pentru a continua cositul cu metode ecologice.

Recomandarea noastră este că maşinile mici de cosit ar trebui incluse în Pachetul 2 al schemei agro-mediu.

Data cositului. Fermierii cosesc de două ori fâneţele interioare, în iunie-iulie şi septembrie şi numai o singură dată pe fâneţele alpine, în general în luna august. Aproape jumătate (45%) din fermieri încep cositul înainte de 1 Iulie. Cei care doresc să primească subvenţia de agro-mediu trebuie să aştepte până la 1 Iulie, o dată care, în opinia noastră nu aduce nici un beneficiu mediului. Într-adevăr, prin limitarea absorbţiei plăţilor de agro-mediu, ipoteza noastră este că această dată este deadreptul dăunătoare pentru mediul înconjurător.

Câteva specii protejate, exemplu barza albă necesită cosit cât se poate de devreme, pentru că găsesc hrană pentru puii lor în vegetaţia scurtă. Perioadele tradiţionale de cosit au creat şi menţinut o biodiversitate biologică în regiunea noastră şi ar trebui respectate.

Recomandăm eliminarea date de cosit, 1 Iulie.

O mai bună direcţionare a subvenţiilor. Creşterea subvenţiilor destinate fâneţelor de cea mai ridicată valoare naturală, în comparaţie cu păşunile ar direcţiona fondurile mult mai bine către obiectivele mediului.

Un pachet separat destinat fâneţelor şi a unui supliment pentru fâneţele montane ar trebui elaborate şi implementate în cel mai scurt timp.

Îmbunătăţirea absorbţiei. În rândul fermierilor intervievaţi, care cresc vaci, cea mai comună subvenţie este subvenţia de teren (SAPS); patru cincimi dintre fermieri aplică. Cei care nu aplică, nu îndeplinesc criteriile de eligibilitate. A doua subvenţie foarte populară este subvenţia după numărul de animale; două treimi dintre fermieri aplică. Subvenţia de agro-mediu este cerută de aproape două cincimi, care înseamnă o proporţie mult sub aşteptările noastre dată fiind că sunt situate în aria de înaltă valoare naturală.

Recomandăm o serie de îmbunătăţiri în schemele de agro-mediu pentru creşterea absorbţiei, conform celor menţionate mai sus

Alte probleme legate de subvenţii

Avantajele şi dezavantajele subvenţiilor

Plăţile efectuate târziu şi birocraţia sunt văzute de fermieri ca cele mai mari dezavantaje ale sistemului curent. Alte nemulţumiri legate de criteriile de eligibilitate, inclusiv data cositului şi imposibilitatea primirii

subvenţiilor de către fermieri cu număr mic de animale ori terenuri mici, au fost de asemenea menţionate.

Avantajele principale sunt: contribuţia lor la costurile legate de agricultură, venit pentru familie şi motivarea fermierilor să continue să lucreze în agricultură.

Mai mulţi participanţi au recomandat elaborarea subvenţiilor selective pentru animalele de reproducţie, pentru îmbunătăţirea calităţii, respectiv a numărului efectivului de animale.

Variaţii locale în absorbţia fondurilor

Bazându-ne pe datele pe care le-am colectat putem observa o descreştere în suprafaţa terenurilor subvenţionate în toate cele cinci comune. Cea mai mare scădere am observat-o în Comuna Păuleni Ciuc unde suprafaţa totală a terenurilor s-a înjumătăţit

În comuna Lunca de Jos s-a depus aplicaţii pentru 65% din suprafaţa terenurilor (arabil, păşune, fâneţe), în Frumoasa şi Mihăileni 43%, respectiv 40%. Păuleni Ciuc pe ultimul loc cu doar 20%. Credem, că pe lângă diferenţele geografice şi economice, secretariatele şi asociaţiile crescătorilor de bovine joacă cel mai important rol în utilizarea subvenţiilor; şansele accesării fondurilor pot fi îmbunătăţite mult prin îmbunătăţirea abilităţilor, motivării şi a gradului de conştientizare a acestor actori locali.

Recomandăm ca, comunele să analizeze datele colectate pe parcursul cercetării şi să identifice metode pentru optimizarea absorbţiei subvenţiilor în agricultură.

Pachete personale pentru regiuni

În Programul de Dezvoltare Rurală post-2013 ar trebui pus mai mult accet pe diferenţele regionale: subvenţiile ar trebui să fie adaptate condiţiilor locale şi necesităţilor fermierilor, conform agricultorilor şi experţilor intervievaţi, fără să fie nevoie de exemple din străinătate. În schimb ar fi necesar crearea de modele locale. Factorii de decizie asupra politicilor ar trebui să înţeleagă condiţiile locale. Sperăm, că rapoartele şi cercetarea implementată de Asociaţia Microregională Pogany-havas şi colaboratorii noştri de la Universitatea SAPIENTIA vor contribui la o mai bună înţelegere şi prin urmare la un proces mai bun de luare a deciziilor.

Politicile şi subvenţiile ar trebui adaptate condiţiilor locale şi necesităţilor fermierilor, prin pachete regionale.

Creşterea veniturilor. Formele de cooperare a producătorilor, de exemplu asociaţiile crescătorilor de bovine sau asociaţiile de comercializare (cooperative sau puncte de colectare a laptelui) pot îmbunătăţi poziţia lor de negociere comparat cu fermieri individuali. Ei pot monitoriza sau creşte calitate produselor, pot aplica pentru granturi şi pot motiva

fermierii prin exemple şi bunele practici. Şi asociaţiile de dezvoltare regională pot ajuta prin organizarea de cursuri de pregătire, consilieri profesionali şi servicii de redactare a cererilor de finanţare.

Folosind metodele tradiţionale în agricultură, nu se poate atinge un randament mare, prin urmare promovarea producţiei şi marketingul produselor locale, de calitate, este mai mult decât necesară. De fapt producătorii şi comercianţii ar dori ca evenimentul să fie organizat şi mai frecvent, ca producătorii de la sat să se poată întâlni cu consumatorii din oraş.

Birocraţia constituie o barieră în calea marketingului. Lipsa abatoarelor, care la rândul lor au fost închise datorită restricţiilor, arată că repornirea lor este foarte dificilă. Restricţiile în cauză au fost recent eliminate, dar repornirea afacerilor "distruse" este un proces greoi. Încă nici unul dintre cele 16 abatoare din judeţul Harghita nu au fost încă redeschise. Ca rezultat, este aproape imposibil ca un producător mic să vândă produse în mod legal. Suportul acordat antreprenorilor este o altă lipsă, atât pe plan oficial cât şi la nivelul comunităţii.

Începând din 2012 şi programul LEADE poate oferi posibilităţi de colaborare, comercializare, înfiinţare întreprinderi noi şi dezvoltare cunoştiinţelor profesionale.

Factorii de decizie politică ar trebui să elimine barierele şi să creeze stimulente, ca întreprinderile agricole să prospere.

Pregătirea profesională şi consultanţa agricolă.

Ca fermierii să devină competitivi, cunoştiinţele moştenite nu sunt de ajuns. Datorită avansării tehnologiei din ultimele decenii este necesară dobândirea de cunoştiinţe noi. Se poate observa o lipsă a instituţiilor de educaţie practică şi formare profesională în regiune. Educaţia joacă un rol important în propagarea diversificării a produselor şi furnizarea de abilităţi în afaceri şi management. Prefesionalizarea agriculturii poate creşte dezirabilitatea sa ca o carieră pentru tinerii antreprenori. Sistemul de consultanţă agricolă este perceput ca fiind necorespunzător de către majortatea fermierilor şi de către experţii intervievaţi. Lipsa de informare şi mai ales dezinformarea contribuie la o absorbţie redusă a unor granturi şi subvenţii.

Recomandăm revizuirea posibilităţilor de formare profesională şi consultanţă pentru agricultori[32]**.**

[32] Proiect finanţat de Fondul Barbara Knowles şi Forumul European pentru Conservarea Naturii şi Pastoralism (European Forum on Nature Conservation and Pastoralism) cu finanţare de la Comisia Europeană (Direcţia Mediu). Proiectul a fost implementat de Asociaţia Microregională Pogany-havas. Punctele de vedere exprimate în această publicaţie sunt cele ale autorilor. Ele nu reprezintă neapărat puncte de vedere al organizaţiilor menţionate.

STUDIU MUNŢII ŞI NOUA ÎMPĂRŢIRE TERITORIAL ADMINISTRATIVĂ (REGIONALIZAREA)[33]

Starea actuală - zona montană/Carpaţii României (2014)

Aspecte generale.

- România deţine cel mai mare masiv montan din Europa - inclus între graniţele aceleaşi ţări.

- Mărimea zonei de munte: cca. 74.000 km^2, 657 localităţi cu peste 3.560 sate, ~3mil. ha. agricol, din care ~2,4 mil ha. păşuni şi fâneţe naturale, cu cca. 850.000 gospodării şi ~15% din populaţia României, din care cca. 2,1 mil. agricultori, cu gospodării mici-medii, 4,5-5 ha.

- Specificitatea marcantă a modului de producţie în agro-zootehnie şi a modului de viaţă a populaţiei rurale-montane.

• Diferenţieri radicale faţă de marea agricultură: (La munte - faţă de câmpie/deal)

Geo-climatice:

- temperaturi medii anuale mai scăzute, frig prelungit;
- perioade mai scurte de vegetaţie;
- fertilitatea mai scăzută a solurilor (categoria 3-5 faţă de 1-3);
- pante accentuate.

• Organizarea tradiţională a gospodăriilor şi comunităţilor = sate şi cătune sau gospodării, „răspândite" în majoritate, faţă de satele/ comunele „concentrate" la câmpie-deal.

• Sistemele de agricultură:

La munte - axare pe creşterea extensivă a animalelor şi pe pajişti naturale (păşuni, fâneţe).

La câmpie-deal - axare pe culturi, cu două forme: fermele mari şi gospodăriile populaţiei (fermele mici, mijlocii).

• Productivitatea şi rentabilitatea, posibile:

Mai mică la munte.

Mai mare la câmpie/deal.

---

[33] **Autor**: prof.univ.dr.h.c. Radu Rey.
Lucrarea depusă la conducerea Ministerului Dezvoltării Regionale şi Administraţiei Publice (2014 şi 2016); susţinută public la Universitatea "Valahia" – Târgovişte (2015)

• Mecanizarea şi chimizarea

Intensă la câmpie-deal şi în creştere pentru marea mecanizare (tehnologii înalte). Constituie o soluţie alternativă pentru înlocuirea forţei de muncă, tradiţionale.

Chimizarea: intensivă (îngrăşăminte, pesticide).

Zootehnia: creşterea industrială a animalelor, în evoluţie anuală.

Obiective: obţinerea unui volum de hrană, cât mai mare.

Dezavantaje: calitatea hranei afectată de chimizarea intensivă; efecte negative pentru apă şi soluri.

La munte:

Mecanizarea: limitată, specifică (tehnologia fânurilor, îngrăşămintelor organice, mici culturi).

Chimizarea: cvasi-absentă, nerecomandată. Implică riscuri pentru sol şi floră.

Baza: animalele rumegătoare şi îngrăşămintele organice, amendamente, supraînsămânţări.

Obiectiv principal (şansă unică): Produse agroalimentare de calitate, cu înaltă garantare a sănătăţii. Efecte benefice multiple asupra mediului prin sisteme tradiţionale de „bune practici".

• Modul de viaţă

- La munte: mari dificultăţi date de pante, grade de izolare, valorificarea produselor, aprovizionare; costuri mai mari; eforturi umane - mai mari.

La câmpie/deal: teren plan sau cu pante moderate; legături comerciale multiple, pieţe de desfacere mai apropiate, aprovizionare mai uşoară, cu costuri mai mici. Eforturi umane: mai puţin intense, cu reduceri în perioada de iarnă.

Gradul de instruire agricolă

• **Amplu** în zonele de **câmpie-deal**: şcoli profesionale, licee agricole, universităţi de ştiinţe agricole (axate aproape exclusiv pe agricultura mare); Institute şi staţiuni de cercetări agricole, inclusiv rolul fostelor IAS-uri, CAP-uri şi staţiunilor de mecanizare agricolă, care**, cumulat**, au indus un **nivel general de cunoştiinţe agricole, mult peste cel tradiţional**.

La munte: **Fără şcoli profesionale** de agricultură, de tip montan şi **nici alte forme de învăţământ** agromontan, timp de **70 ani consecutivi! Întreaga practică agro-zootehnică** s-a bazat pe **cunoştiinţele tradiţionale, tot mai slăbite** (cu mici ameliorări, punctuale, după 1990, la care s-a renunţat în 2009!...).

Alte fenomene specifice:

Dacă în cazul marii agriculturi din câmpie-deal (70%) - abandonarea terenurilor nu este însoţită de pierderea fertilităţii solurilor şi există, teoretic, soluţie de înlocuire, prin marea mecanizare, chimizare, ş.a., în condiţiile beneficierii de susţinere în cadrul procesului mondializării.

• În cazul micii agro-zootehnii montane - abandonarea nu doar că nu are soluţie de înlocuire (care să asigure continuitatea în producerea hranei), dar există un fenomen natural specific, tipic, în cazul muntelui: în absenţa îngrăşămintelor organice de la animalele rumegătoare, se produce resălbăticirea naturală a poliflorei montane cu valoare furajeră, creată multisecular, în raportul OM-ANIMALE-NATURĂ. Fără crescătorii de animale montani, fără fermele mai mici, muntele nu poate produce hrană, ca astăzi - pentru peste 3 milioane de oameni...

Cercetări ştiinţifice recente (după 1990) au demonstrat că sunt suficienţi 8-10 ani de neasigurare a îngrăşămintelor organice pentru ca plantele cu valoare furajeră să fie înlocuite natural de o floră sălbatică, dominată de plante fără relevanţă furajeră.

De aici rezultă PRIORITATEA INTERVENŢIEI, în condiţiile în care după 1990 şi mai ales după aderarea la UE, fenomenul migraţiei tineretului rural montan a luat amploare, cu abandonarea agrozootehniei, în majoritatea cazurilor, abandon definitiv şi lăsarea fără continuitate a unei practici agricole multiseculare, furnizare de hrană proteică, la nivel macro-economic.

Reducerea drastică a efectivelor de animale din perioada 1990-2012 înseamnă mai puţine (sau deloc) îngrăşăminte organice şi „resălbăticirea" florei furajere a pajiştilor montane. Fenomen insidios, ce se instalează fără să producă un şoc „de trezire" la realitate a lumii politice şi administrative, care pune în pericol iminent o mare economie producătoare de hrană de calitate, a cărei pierdere devine definitivă. Şi aceasta tocmai în condiţiile crizei alimentare la nivel mondial!!

• Un paradox care poate fi explicabil, dar este de neacceptat, cu atât mai mult cu cât vizează şi importante aspecte cultural-spirituale şi strategice, de dăinuire a naţiunii şi statului român în istorie.

• În acest context, după 1990, lumea ştiinţifică academică, a luat atitudine, tot mai intensă, în favoarea instalării unei normalităţi, a unui echilibru stabil între cele două mari tipuri distincte de economie agricolă: marea agricultură, de câmpie-deal (70%, cu fermele mari ce deţin cca. 6 mil.ha. şi cu 3 milioane de ferme mici) şi mica agricultură montană, specifică, cu cca. 850.000 ferme mici şi cca. 3 mil.ha. agricol de slabă calitate (peste 25% din producţia de lapte şi fructe şi cca. 20% la carne).

• Prin mijloace diverse -lucrări ştiinţifice, publicaţii, conferinţe - prin discuţii cu factori politici şi de decizie, prin activitatea Forumului Montan din România şi a Consiliului Naţional al Muntelui, personalităţi academice, cercetători şi profesionişti ai muntelui (în contextul noilor orientări ale PAC 2014-2020 prin care se includ acum fermele mijlocii şi mai mici şi se oferă statelor UE posibilitatea ca prin noul PNDR să se promoveze „Subprograme tematice" care să reflecte situaţii specifice relevante) au optat şi susţin includerea în noul PNDR (2014-2020) a unui „Subprogram tematic pentru zona montană" (la data curentă - Martie, 2014, la MADR opţiunea este de a nu se promova la CE un Subprogram pentru zona montană, problemă încă în dezbateri).

REGIONALIZAREA: NOUA ORGANIZARE ADMINISTRATIV-TERITORIALĂ ŞI MUNŢII. DISTRICTELE MONTANE. POLITICA DE MASIVI MONTANI

• S-au reamintit problemele de mai sus din considerentul că situaţia deplorabilă şi de mare risc din economia agro-alimentară montană se datorează, între alte cauze, şi unui **sistem de organizarea administrativ-teritorială** care **nu a sprijinit** luarea în considerare a **specificităţii accentuate** a economiei agro-zootehnice - "**motor**" al economiei şi vieţii rurale, montane.

Mărimea şi proporţia zonei montane din România, **extrem de slaba cunoaştere a specificităţii şi importanţei economiei agrozootehnice** (alături de cea forestieră, mai bine administrată) la nivelul **întregii societăţi**, precum şi **lipsa de exerciţiu** (istorică) în asigurarea unei **bune guvernanţe** pentru **o foarte mare parte a ţării** - Munţii - sunt realităţi ale României pentru care este o nevoie **extrem de presantă de soluţii eficiente**.

• Încă din 2002, din poziţia de Director al Agenţiei Naţionale a Zonei Montane din cadrul Ministerului Agriculturii, cu prea puţină influenţă, am transmis la Guvern o lucrare care viza necesitatea îmbunătăţirii organizării administrativ-teritoriale, care să permită exprimarea şi luarea în considerare a specificităţii tehnico-economice şi nevoile **speciale** ale producătorilor agricoli montani.

O soluţie ideală ar fi fost existenţa unor **judeţe montane** (cum a fost judeţul Câmpulung-Moldovenesc, ş.a.) sau cum **ar putea** fi judeţele Harghita, Maramureş, Hunedoara, Caraş-Severin cu peste 70% zonă montană, care să reprezinte **„judeţe-pilot"**, „locomotive" pentru întreaga zonă montană.

În Europa de Vest s-a apreciat faptul că în ţările cu munţi, dar cu dominanţa zonelor de câmpie/coline şi cu **capitalele în zonele de câmpie**, progresele pentru zonele de munte au fost **mult mai lente şi mai greoaie**.

Dimpotrivă, în ţări cu mult munte (peste 70%, ca **Elveţia, Austria, Norvegia, chiar Italia, ş.a.**) **progresele au fost şi sunt şi astăzi**, de cel mai înalt nivel.

Cum capitala României, Bucureştiul, se **află în plină câmpie** şi adăugând **puternica „inerţie" a „agriculturii socialiste"** timp **de peste 50 de ani** şi **orientarea post-1990 spre marea agricultură şi marile ferme**, se conturează una dintre explicaţiile **stării dramatice din economia agro-zoo-alimentară MONTANĂ**, cu care **ţara intră în anul 2013**.

• În contextul **noii regionalizări**, în viziunea autorilor lucrării pusă la dispoziţie prin Academia Română, ideea luării în considerare a împărţirii adminstrativ-teritoriale în **provincii cu adânci rădăcini istorice** (Muntenia, Moldova, Transilvania) are raţionamente care ţin de istorie, mentalităţi, aspecte culturale şi de limbă (dialecte uşoare), ş.a.

• Dar vom observa că **niciodată în istoria statului român - muntele, specificitatea montană, nu a fost particularizată.** În perioada interbelică, cunoştiinţele, tehnicile agricole, conceptele economice erau centrate pe gospodăria privată şi parţial pe domeniile statului.

Dacă până în 1945 este oarecum de înţeles, **după 1950** avem raţiuni politice **radical diferite**, concentrate pe agricultura etatizată şi colectivistă, practicată pe mari suprafeţe, cu ignorarea totală a micii agriculturi ţărăneşti. Şi o politică, **absurdă**, dogmatică, de împiedicare **voită** a dezvoltării agriculturii de tip montan, **private**,. **Atitudinea de după 1990**, de **nesprijinire a agro-zootehniei montane**, poate avea **explicaţii**, dar **nu şi scuze**, costurile lipsei de echilibru devenind extrem de mari şi riscante.

În Italia (prima Lege a Muntelui în 1973) şi **Elveţia**, **provinciile sau cantoanele**, au dubândit **dreptul juridic** de a emite **legi proprii** prin care s-au putut face **corecţii şi adaptări** la **stările specifice ale microzonelor componente, montane**.

• **Austria**, cu 70% munte, are o politică montană, naţională, care a permis o **dezvoltare specifică montană**, probabil de cel mai înalt nivel, iar la **nivelul landurilor** măsurile ce se iau sunt **adaptate specificităţilor montane**.

• **Franţa**, prin **ezitări şi întârzieri** în luarea unor măsuri **diferenţiate** (ţară cu cca. 32% zonă montană, ca şi România) **a plătit costuri ulterioare foarte mari**, sute de sate montane fiind părăsite şi astăzi. Ministrul Agriculturii din Franţa, Jean Glavany, în vizită în ţara noastră, atrăgea atenţia în discuţia cu Preşedintele României (cca. 1995) că **nu ar fi bine să repetăm greşelile Franţei**.

• **Germania**, cu mai puţin munte, a fost **atentă** şi **a ţinut cont de specificitatea montană**, cu rezultate remarcabile. (ex. Bavaria).

• **Slovenia, Polonia** au avut şi au politici montane adaptate, diferenţiate.

De ce România nu face ce este posibil, logic şi vital necesar pentru zonele de munte?

• Pentru noua împărţire administrativ-teritorială, **de cea mai mare importană pentru zonele de munte devine nivelul „NUTS 4”.** La acest nivel, alinierea noastră la experienţa europeană cu tradiţie (inclusiv în România interbelică), ar putea avea cel mai favorabil efect. Până şi în America de Sud, de ex. în Peru sau Ecuador, acest sistem, **intercomunal**, tradiţional este aplicat.

• Dacă nu se va reuşi crearea unor **judeţe montane** sau a unor regiuni montane (ceea ce este mai puţin probabil), dar o revenire la sistemul **microzonelor tradiţionale**, cum au fost „**plasele**”, pentru care noi **am propune** denumirea mai **modernă** de „**districte montane**”; poate reprezenta **o soluţie fundamentală, de progres durabil**, care să permită **exprimarea particularităţilor**, **a specificităţii economice şi nevoilor populaţiei montane** şi **luarea în considerare a acestora la nivelele regionale şi central, în politica naţională, ca formulă durabilă**.

Alternativa? = Subdezvoltare, dezechilibru economic, pierderea unor mari resurse regenerabile.

În politica actuală, „**colegiile montane**” (electorale) au reprezentat un mic pas de progres, încă slab vizibil şi eficient.

• **Muntele este şi rămâne o realitate permanentă a României**, iar o diferenţiere se impune, din **cauze naturale** şi **interese majore perene**, mai ales pentru **HRANĂ-MEDIU şi CONSERVARE CULTURAL-SPIRITUALĂ**.

• **O necesitate juridică priveşte recunoaşterea „dreptului la diferenţă” pentru gospodăriile montane, aspect funcţional de mult timp în UE, dar încă nerezolvat legislativ în România.**

• **PROPUNEREA** noastră, **principală**, vizează **NUTS 4**: crearea de „**districte montane**” la nivelul microzonelor montane, **intercomunale**, tradţionale, **integral montane** (bioarii tradiţionale), ca factori de progres **natural** şi **durabil** de cea mai mare necesitate (ca „Ţara Dornelor”, „Ţara Bârsei”, „Ţara Haţegului”, „Ţara Lăpuşului”, ş.a.). Condiţia de bază este ca aceste „**districte montane**” să fie **exclusiv montane**, fără „**amestec**” cu zonele **nemontane**. Faptul că România deţine, oficializat prin act normativ „**Delimitarea zonei montane**” elaborat în baza **criteriilor** Comisiei Europene (Rez. 1257/1999), reprezintă astăzi un avantaj şi un argument solid. Chiar şi delimitarea oficială **actuală** are încă nevoie de **corecţii**, deoarece cca. 159 **sate sigur montane**, dar făcând parte din **comune** neîncadrate în lista oficială a localităţilor montane (raţiuni strict administrative), **nu sunt recunoscute ca fiind montane**(!) şi nu vor pu-

tea beneficia de plusul de avantaje compensatorii (aspect **discriminatoriu**, care **vizează NUTS-5**).

În concluzie: o evoluţie **echilibrată, durabilă**, pentru toate tipurile de situaţii economico-sociale şi culturale din România necesită, din start, o **abordare diferenţiată**, un criteriu de bază fiind **condiţiile naturale** şi **tradiţionale**.

În acest context, **prin noua împărţire administrativ teritorială** apare ocazia, **oportunitatea istorică**, pentru crearea unor „**districte montane**" care să permită preluarea unor sarcini administrative la nivel **intercomunal**, pe bazine, văi (bioarii, microzone) tradiţionale, precum şi abordarea unor proiecte comune de dezvoltare, ca şi exprimarea **specificităţii montane**, mai ales în economia agro-zootehnică, astăzi **cea mai ameninţată**. Un proces de **descentralizare bazată pe logică**.

Un astfel de sistem, bazat pe „districte", la nivel de microzone tradiţionale (NUTS 4) ar răspunde **şi nevoilor generale**, cu o semnificaţie **puternic accentuate pentru zonele de munte**.

• O dezvoltare echilibrată a regiunilor:

În ceea ce priveste stabilirea noilor „regiuni administrative", având deja experienţa din anii anteriori faţă de 1990, este de observat tendinţa „naturală" din România şi probabil şi din alte ţări, ca în cadrul aceleiaşi regiuni, judeţele **mai bogate** să devină **şi mai bogate**, iar cele mai sărace să rămână mai sărace, să nu se realizete paşii de creştere echilibrată scontaţi. Nici în sistemul ultracentralizat, conceptul ca fiecare regiune (sau judeţ) să aibă „**de toate**" nu a dat rezultatele aşteptate nici până în 1990.

Un **principiu de bază al regionalizării** în UE este tocmai acela de a asigura o evoluţie **echilibrată** a regiunilor. **O grupare a judeţelor mai puţin dezvoltate**, în cadrul **unei singure regiuni** ar da **posibilitatea unei alimentări cu fonduri de dezvoltare mai mari**, prin care să se asigure ajungerea **la nivelul unor regiuni deja mai dezvoltate** (Spre ex.: Regiunea Nord-Est sau Regiunea Est - cu judeţele Botoşani, Iaşi, Vaslui).

De importanţă deosebită devine faptul ca **regiunilor** să li se asigure **dreptul de a emite unele legiferări proprii**, prin care să se poată valorifica eficient şi echilibrat **resursele regiunii**, cu diferenţierile date de **condiţiile naturale, tradiţii** şi anumite condiţii **economico-sociale**.

O politică la nivel de masivi montani

UN REPER EUROPEAN cu privire la dezvoltarea montană – se regăseşte în experienţa **FRANŢEI** din ultimii 50 de ani – prin politica de **MASIVI MONTANI** care a fost un **SUCCES.**

Diferenţele regionale, determinate de factori fizici, climatici şi tradiţionali, impun o tratare adaptată realităţilor.

Mai ales după 1974, punerea în valoare a regiunilor de munte a constituit un segment important al dezvoltării naţionale a Franţei. Au fost concepute strategii succesive încă din 1961.

Un prim Raport despre munte s-a elaborat în 1974. în 1975 **Raportul Brocard** intitulat **„pentru ca muntele să trăiască**" preciza „**prioritatea luptei împotriva exodului montagnard** şi necesitatea **protejării mai bune a spaţiului montan**".

În 1997 – prin Directiva naţională de amenajare şi protejare a muntelui – acesta a fost consacrat ca **entitate unitară**, cu funcţii agricole, forestiere, turistice, ecologice.

Legea Muntelui, nr. 88-30 din 1985, adoptată de Parlamentul Franţei **în unanimitate** este minuţioasă, cu 102 articole.

Legea muntelui – recunoaşte specificitatea, identitatea, luarea în calcul de către stat a diferenţelor, adaptarea echipamentelor, a politicilor de susţinere, remedierea handicapurilor specifice.

Legea muntelui a creat **instituţii speciale** la nivel **naţional** şi de **Masivi Montani.**

Consiliul Naţional al Muntelui are 59 de membri: aleşi naţionali, regionali şi locali, organizaţii profesionale, sindicate.

Preşedintele Consilului Naţional al Muntelui este **Primul Ministru.**

Fiecare **Masiv Montan** are un **Comitet de Masiv Montan** având ca preşedinte **Prefectul** regiunii.

Scopul: dezvoltarea, amenajarea fizică complexă şi protecţia muntelui.

Un **Fond Naţional de amenajare şi dezvoltare a teritoriului** a inclus şi dezvoltarea muntelui printr-un **Fond de intervenţie pentru autodezvoltare în munte**.

Comitetele de masivi montani includ o **Comisie tehnică** şi sunt consultate de *Consiliul Naţional al Muntelui.*

SE PROPUNE:

• Aprofundarea şi valorificarea experienţei politicii de masivi montani a Franţei şi adaptarea la realităţile geoclimatice şi administrative din România.

Masivii montani existenţi în **Carpaţii României** – ca Bucegi, Făgăraş, Parâng, Ceahlău, Călimani, Rodnei, Carpatii de Curbura, M-ţii Apuseni, ş.a. – corespund ariei de activitate a unei regiuni de dezvoltare.

Pe un **masiv montan** se pot regăsi şi 2-3 regiuni de dezvoltare – aspect ce ar conduce la o **cooperare** nu doar **interjudeţeană,** ci şi **interregională.**

• **Amenajarea teritoriului montan**, echiparea masivilor cu **infrastructuri**, dezvoltarea micro-industrială şi a unor industrii axate pe valoare adăugată şi exploatarea durabilă a resurselor (lemn, piatră, minerale, ş.a.), a **turismului şi agroturismului** (ca Austria, Elveţia, Franţa, Italia, Germania) completată de

• **Acţiunea simultană** a MADR pentru sprijinirea fermierilor montani şi modernizarea fermelor, în **Planuri unitare de dezvoltare locală, la nivel de masiv.**

• **UN PARTENERIAT MADR/MDRT/FMR** cu caracter permanent – ar reprezenta o **garanţie** că zonele de munte vor înceta să fie **marginalizate** iar **departamentele specifice** din cele **două ministere, impreuna cu experţii pe domeniile enunţate, din structurile naţionale şi locale ale FMR,** se vor putea **sprijini reciproc** în activitatea lor **specifică**, ce va servi **interesul naţional peren.**

• Principalul **OBIECTIV** guvernamental ce se impune în anul 2011, este acela de a se revizui şi îmbunătăţi două importante acte normative:

Strategia de dezvoltare durabilă a zonei montane şi
Legea Muntelui.

Aceste acte normative au fost create înainte de aderarea României la Uniunea Europeană. **După aderare** au intervenit **noi realităţi, noi oportunităţi şi noi provocări** şi se impune **adaptarea** acestor acte normative **la o nouă perioadă istorică**.

ETAPE NECESARE

- **Delimitare oficială, geografică şi administrativă a Masivilor Montani din Carpaţii României;**

- Crearea Comitetelor de masivi montani şi a comisiilor tehnice montane;

- Realizarea unui prim exerciţiu aplicat prin trei „staţii – pilot", în trei zone de dezvoltare regională montană – zone slab dezvoltate, aflate intr-un real pericol de depopulare accelerată. Spre exemplu:

- în Nord-Est, judeţele Suceava, Harghita, Neamţ, Mureş şi Maramureş zonă care include masivii montani Călimani, Ceahlău şi Rodnei;

- în Centru, judeţele Dâmboviţa, Prahova, Argeş, Braşov, Sibiu, Vâlcea;

- în Munţii Apuseni.

În astfel de areale gografice ar urma să se realizeze modele de cooperare locala, interjudeţeană şi interregională.

Preparativele pentru o astfel de abordare implică parteneriate interministeriale şi elaborarea de studii pluri şi interdisciplinare (geoclimatice, agro-zootehnie, păduri, amenajări hidrologice, infrastructuri, energie, învăţământ, turism, mici industrii, ,amenajarea teritoriului, protecţia mediului, cultură, ş.a.) - proces în care cercetarea ştiinţifică academică, universităţile, pot deveni interesate.

DEZVOLTAREA DURABILĂ A ZONELOR MONTANE – O PROVOCARE A SECOLULUI XXI

Simultan şi consecinţă a unor noi mari provocări pentru umanitate în secolul XXI, cum sunt efectele în desfăşurare ale **schimbărilor climatice** şi certitudinea celor 7 miliarde de locuitori ai planetei, cu orizontul de **9 miliarde în 2050**, cea mai acută problemă devine **asigurarea hranei** şi o **justă distribuire a resurselor alimentare.**

În acest context, după două decenii de la Summit-ul Pământului din 1992 de la Rio de Janeiro, au apărut **noi fenomene**, **noi experienţe** şi **noi interpretări**, necesare, ale protecţiei mediului şi dezvoltării durabile.

În 1992, la Conferinţa ONU pentru mediu şi dezvoltare, pentru prima dată prin Agenda 21, cap. XIII – munţii au fost luaţi în considerare în mod distinct, concentrarea atenţiei la acea dată vizând **prioritar fondul forestier** şi **resursele de apă.**

Europa a dat un prim răspuns când prin Consiliul Europei s-a organizat, în 1994, la Chamonix – Mont Blanc primul Congres al Regiunilor Montane din Europa – cadru în care a fost prezentat şi premiat „Proiectul Carpaţi" – pentru întregul lanţ muntos al Carpaţilor, cu autor român*, care a contribuit la crearea „Convenţiei Carpatice", ce include zonele de munte din România, Slovacia, Polonia, Ucraina, Cehia, Ungaria şi mai recent şi Serbia.

A fost creată o „**Cartă europeană a regiunilor de munte**" la care România şi-a adus contribuţia; s-au creat **Forumul Montan Mondial** şi **Asociaţia Mondială a Populaţiilor Montane;** s-a remarcat activitatea Asociaţiei europene a regiunilor de munte EUROMONTANA, iar Adunarea Generală ONU a luat iniţiativa „**Anului Internaţional al Muntelui – 2002**", care în România a fost marcat de **28 forumuri judeţene** şi un **Forum Naţional al Muntelui**.

În cadrul Organizaţiei Naţiunilor Unite s-a creat **Parteneriatul Montan Internaţional** cu secretariatul la FAO-Roma.

* Radu Rey, Conferinţa naţională pe temele Conferinţei ONU privind Dezvoltarea Durabilă (Rio+20), Bucureşti, Casa ONU, 22 noiembrie 2011

În 2003, la Merano – Italia, **România a devenit cel de-al 33-lea stat membru**, iar **în 2005 devine membru şi Forumul Montan din România**, ca organizaţie neguvernamentală.

La nivel **guvernamental**, timp de 20 de ani au funcţionat **Agenţia Naţională a Zonei Montane** şi **Centrul de Formare şi Inovaţie pentru Dezvoltare în Carpaţi – CEFIDEC, Vatra Dornei** – instituţii **desfiinţate – neinspirat în 2010**, în curs de reabilitare în 2011.

Un **Institut de Cercetare - Dezvoltare pentru Montanologie** este funcţional la Cristian, Sibiu, în cadrul ASAS.

S-au oficializat „**Strategia de dezvoltare durabilă a zonei montane**" (2003), s-au realizat o **delimitare** oficială a zonei montane, prima „**Lege a Muntelui**" (347/2004), a treia din Europa, multiple cercetări ştiinţifice şi s-au creat **staţii-pilot, ca modele de dezvoltare durabilă**, s-au implementat numeroase proiecte, în cooperare bilaterală (Franţa, Germania, Austria, Elveţia), cu Banca Mondială şi Comisia Europeană (Phare).

Acest enorm efort instituţional guvernamental şi neguvernamental, ştiinţific, experimental şi legislativ desfăşurat în ultimii **20 de ani poziţionează România ca actor deosebit de activ** şi ca ţară cu munţi în care **s-a acumulat o amplă experienţă, posibil unică în lume**, care **poate deveni deosebit de utilă în noul context mondial**, pentru Rio+20, ce vizează „**economia verde**" şi „**îmbunătăţirea guvernanţei**" – pentru o dezvoltare durabilă.

• **Primul aspect** de care este necesar a se ţine cont pentru viitor – este cel al **specificităţii** geo-climatice, **varietăţii resurselor şi tradiţiilor** şi modului de viaţă de tip montan.

• **Cel de-al doilea aspect** vizează faptul că, pentru viitor, **munţii nu mai pot fi consideraţi importanţi doar ca spaţiu forestier** şi **izvor de biodiversitate**, ci **în egală măsură** ca **spaţiu producător de hrană** – de **securitate alimentară**, pentru **sute de milioane de locuitori autohtoni** şi, prin bună gospodărire, **pentru alte sute de milioane de oameni din societatea urbană**.

Laptele, carnea, fructele obţinute de micii fermieri montani, prea puţin sau deloc atinse de chimizare, sunt de **înaltă calitate**, cu **valoare biologică ridicată**, fiind **purtătoare de sănătate**, aspect ce constituie un **atu principal** şi un **motiv întemeiat pentru conceperea unor politici specifice** destinate să **conserve** şi să **dezvolte durabil**, în limitele permise de mediul montan, această **extrem de valoroasă resursă şi bunele practici** – care implică **consum minimal de energie bazată pe petrol** şi vizează predilect **animalele rumegătoare** – bovinele, ovinele,

caprinele – specii care **nu au ca bază de hrănire cerealele** şi în **consecinţă nu intră în concurenţă cu omul, la hrană.**

• Rezultatele înregistrate în ultimii 20 de ani în Carpaţii României, cu toate eforturile depuse şi unele realizări (ex. agroturism – turism rural), **nu au putut conduce la un proces real de dezvoltare durabilă** – **de tip montan**, economia rurală şi **mai ales economia agro-zootehnică montană**, „**motor**" al vieţii comunităţilor montane, intrând într-un **declin evident**, cu **consecinţe dintre cele mai nefaste**, nu doar **economic** ci şi **social culturale**, care se **răsfrâng negativ spre întreaga societate.**

• **Dimensiunea mare a zonei montane** – cca. 32% din teritoriul naţional, cu 826 localităţi (84 oraşe) cu 3560 sate şi peste 12% din populaţia României, cca. 30% din producţia de lapte şi cca. 16% la carne, comasarea aici a majorităţii pădurilor României – fac din acest **spaţiu marcat de specificitate** – un areal de **mare importanţă** nu doar pe plan naţional ci şi **european şi mondial**.

• Fenomene **simultane** de mare gravitate – cum sunt **tăierile masive ale pădurilor**, mai ales de conifere şi **reducerea drastică a afectivelor de bovine şi ovine**, **în proporţie de 50-80%**!, nuanţat zonal, fenomene care **continuă şi în 2011**, **necesită o revizuire**, o **schimbare de atitudine în politica naţională, faţă de zona montană.**

• **Agricultura montană**, care nu se bazează pe culturi ci **pe iarbă**, a **pierdut sute de mii de hectare de fâneţe şi păşuni** în ultimii 20 ani.

• **Flora naturală furajeră polimorfă** – montană – care împreună cu **pădurile** constituie **marea bogăţie naturală a munţilor**, reprezintă **efortul neîntrerupt a sute de generaţii de agricultori munteni**, care prin ovine şi bovine, prin **îngrăşămintele organice** şi bune practici – au asigurat **menţinerea acesteia pe fâneţe şi păşuni** incluzând o **biodiversitate bogată**, de **înaltă utilitate socială**.

Astfel, prin **cel mai mic consum de energie convenţională**, **cel mai redus grad de poluare**, se obţine **hrană de cea mai înaltă calitate**. Este **o expresie dintre cele mai fidele a „economiei verzi"** şi a conceptului de dezvoltare durabilă – specifică pentru zonele de munte.

Dar în discuţie se află un **ecosistem extrem de fragil** şi **expus unor agresiuni multiple** – cu atât mai intense într-o ţară ca **România**, unde **marea agricultură** ce ocupă **două treimi din teritoriul agricol**, este **foarte puternică şi dominativă**, generând **tendinţa de marginalizare accentuată a mai micii agriculturi montane**, fenomen ce s-a **demonstrat** şi care, **va rămâne şi pe viitor**, ca o **realitate perpetuă şi inevitabilă.**

• **Procesul mondializării** vizează **prioritar zonele de mare fertilitate**, bazate pe culturi, chimizare şi creştere industrială a animalelor, cu obiectivul producerii **volumului necesar de hrană** – pentru **marea masă a populaţiei** şi această evoluţie va continua.

Profund diferit, agro-zootehnia **montană** se află **marginal procesului mondializării** şi cu **tehnologii**, **randamente** posibile şi **nevoi**, **specifice**, care **impun** o **strategie**, **politici** şi **programe specifice**, pe **termen cel puţin mediu** – aspecte ce necesită **profesionalism**, cadru **legislativ** şi **sistem instituţional specializat şi eficient.**

În strategia naţională de dezvoltare durabilă – până în 2030 – existentă, **muntele** a fost **inclus explicit**. Ceea ce devine o necesitate presantă este asigurarea **stării de echilibru permanent** dintre **marea** agricultură, dominativă şi **mica** agricultură montană, cât şi **în interiorul muntelui**, între **sectorul agricol** şi cel **forestier**, în spiritul **toleranţei** şi al unei **colaborări** care să ţină cont atât de **interesele celor două sectoare** cât şi **mai ales de factorul social-rural**, de **producătorii agricoli**, în relaţie de **armonie cu mediul montan**.

• Un **rol esenţial îi revine educaţiei, şcolii din ruralul montan**, necesar a se **adapta specificităţii montane**, o **prioritate** devenind crearea **şcolilor profesionale agro-montane**, cu accent pe tehnologiile blânde şi protejarea mediului şi adaptarea învăţământului gimnazial, la specific.

• Pentru o economie agricolă rurală, montană, determinantă **nu este dimensiunea exploataţiei** ci **omul**, producătorul stabil, care este şi forestier şi asigurator şi dezvoltator de servicii şi totodată păstrător de tradiţii de mare valoare economică şi culturală, **personaj central şi de neînlocuit**.

Noile orientări ale Politicii Agricole Comune, recunosc **importanţa micilor exploataţii**, vizează **sprijinirea asociaţiilor de producători,** cu **capacităţi proprii de transformare** şi **valorificare** şi ar trebui să reprezinte o **soluţie majoră** pentru **susţinerea unui viitor în zonele de munte**.

• Realităţile actuale din Carpaţii României ne evidenţiază **sporirea gradului de sărăcie** la nivelul majorităţii micilor agricultori, **un exod masiv al tineretului satelor de munte** – spre oraşe sau străinătate, cu **abandon agricol definitiv.**

Se produce astfel o **reacţie în lanţ**, prin **reducerea** şi **îmbătrânirea** forţei de muncă active, **reducerea efectivelor** de animale şi a **volumului de îngrăşăminte organice** cu **efectul demonstrat ştiinţific** a ceea ce putem denumi şi „**pedeapsa muntelui”**: sunt suficienţi **8-10 ani de întrerupere** a continuităţii asigurării îngrăşămintelor organice pentru ca **flora naturală furajeră** să se **degradeze**, prin „**resălbăticire”** na-

turală, iar refacerea este dificilă, **extrem de costisitoare** şi necesită **oameni tineri**, intens **motivaţi** şi **inevitabil timp** şi tenacitate.

De aici prioritatea şi urgenţa intervenţiei – pentru **a se salva** – ceea **ce mai poate fi salvat** – prin **motivarea puternică** şi **fixarea în rural a tinerilor fermieri care mai există în satele de munte** şi deschiderea unei perspective sigure pentru noua generaţie.

Viziunile de **readucere** în munte şi la agro-zootehnie a tinerilor **deja plecaţi** sau de înlocuire cu populaţie din câmpie sau oraşe **nu sunt realiste**, nu au reuşit la nivel mondial şi european, exemplul Franţei fiind ilustrativ în acest sens.

Devine alarmant să constatăm în 2011 că tineretul din ruralul montan nu-şi mai întrezăreşte viitorul prin agro-zootehnie şi în ruralul montan ca şi **instalarea dezinteresului agricultorilor încă activi pentru modernizare şi dezvoltare durabilă,** aspect cu care nu ne întâlneam până în 2000.

Fenomene asemănătoare, cu nuanţare pe zone, le constatăm şi în alte spaţii montane carpatice şi balcanice.

Între cauzele majore care au generat o astfel de situaţie, se regăsesc:

- politica **monopolistă** indusă de industriile laptelui şi cărnii, cu practicarea de **preţuri derizorii pentru materiile prime**, în condiţiile absenţei concurenţei şi a unor intervenţii protective mult insuficiente din partea statului, a instituţiilor teoretic responsabile ca şi practicile agresive ale numeroşilor **intermediari**;
- **presiunea excesivă a marii agriculturi** în **defavoarea micii agriculturi** montane, intens afectată de marginalizare;
- sprijinul **mult insuficient** din partea **Comisiei Europene** pentru zona montană defavorizată;
- **lipsa de toleranţă** din partea **sectorului silvic** faţă de nevoile stringente ale zootehnie montane, cu exagerări ecologice;
- **slaba susţinere**, până la desfiinţare în 2010, a **instituţiilor guvernamentale specializate** pentru zona montană şi **foarte slaba sprijinire a cercetării montanologice;**
- **nesprijinirea reală a organizării unor asociaţii de producători agricoli montani,** suficient de puternice pentru a face faţă cerinţelor pieţii;
- **neaplicarea legislaţiei specifice** existente şi **absenţa unei evoluţii legislative** destinate zonelor de munte;
- **nesusţinerea activităţilor organizaţiilor neguvernamentale active în zona montană**.

Acest fenomen îndeamnă la **reflecţie**, deoarece s-a demonstrat că **în absenţa unei presiuni şi forme de sprijin de la nivelul UE** şi **altor mecanisme financiare internaţionale**, problematica dezvoltării montane, lăsată **doar la buna voinţă** a **guvernelor**, riscă să intre în **derizoriu**, cu **consecinţe dintre cele mai grave**, pentru o mare economie, unele **iremediabile**. Şi **disiparea responsabilităţilor** faţă de zona de munte **la diverse ministere** şi alte instituţii, **nu s-a dovedit eficientă**, efectul fiind diluarea tocmai a problematicii complexe montane, în viziune integrată.

• O cauză importantă – în parte obiectivă – **moştenire** din regimul politic trecut o reprezintă **slaba cunoaştere la nivelul administrativ** şi **politic-decizional** a **specificităţii economiei agro-rurale montane şi a caracteristicilor vieţii umane în munţi**, fapt ce **explică** în mare parte **ezitările**, evitările sau **erorile** ce s-au produs şi **se mai pot produce**.

• **Succesul dorit prin „economia verde" în cazul zonei montane – necesită o ameliorare radicală a modului de guvernare – destinat expres zonelor de munte**.

• Este de avut în vedere şi perspectiva efectelor schimbărilor climatice, perspectiva **creşterii nivelului apelor** şi necesităţii unor transferuri de populaţii, caz în care zonele de munte pot deveni **noi spaţii de habitat**.

• **Experienţa din România**, din ultimii 20 de ani, reprezintă **un unicat nu doar pentru Sud-Estul Europei ci şi la nivel mondial** – unde condiţiile sunt **asemănătoare.**

• Valoarea acestei experienţe conceptuale, instituţionale, legislative, aplicative, vizează, selectiv, în primul rând **ţările mai puţin dezvoltate şi emergente**, fiind evidenţiate **căile şi metodele abordabile** cât şi **atenţionarea** asupra **pericolelor** şi elementelor **evitabile**.

Pentru România, ţară cu mult munte, a devenit **evident** şi **stringent necesar** să se **refacă** şi să se **dezvolte sistemul instituţional specializat**, să se amelioreze legislaţia existentă şi să se asigure **un plus de sprijin direct**, derivat din recunoaşterea **dreptului la diferenţă,** a populaţiilor satelor de munte, prin fonduri naţionale, comunitare şi din alte surse, în special pentru:

- **sporirea urgentă a efectivului de bovine, ovine, caprine**, până la limita suportabilă de capacitatea furajeră a muntelui, metoda unor **plăţi directe**, compensatorii **pe cap de animal** demonstrându-şi eficienţa;
- **crearea asociaţiilor producătorilor agricoli montani,** puternice, capabile să facă faţă regulilor pieţii – în formula experimentată

a **federaţiilor – pe bazine montane tradiţionale** şi înzestrarea acestora cu **mijloace proprii de transformare** şi valorificare a materiilor prime, cu „ţinta" punerii în valoare a **calităţii produselor montane** – instrument **de bază** pentru **dezvoltarea durabilă economico-socială a comunităţilor montane**;

- reluarea proiectului privind crearea de **şcoli profesionale agro-montane** şi adaptarea învăţământului gimnazial la realităţile vieţii montane, cu accent pentru protejarea mediului, asigurarea instruirii continue a adulţilor, producători agricoli;
- crearea unui **echilibru agro-forestier stabil**, în spiritul toleranţei şi a interesului reciproc;

• Dezvoltarea montană durabilă implică şi crearea în paralel a infrastructurilor necesare, **modernizarea fermelor**, crearea de **noi servicii** şi **locuri de muncă**, **dezvoltarea agroturismului şi turismului rural-montan**, încurajarea **micilor industrii**.

• Ameliorarea legislaţiei existente, recunoaşterea **dreptului la diferenţă pentru producătorii agricoli montani**, acordarea de **facilităţi fiscale**, funcţie de altitudine, de gradienţi naturali.

• **Factorii politici** decizionali, **guvernele** care se vor succeda, **au obligaţia de a asigura** – ca stare de **permanenţă** – o **politică montană constantă şi echilibrată** – prin care **să se menţină în forme durabile economia** şi **comunităţile montane viabile, evitându-se prin orice efort deşertificarea umană**.

Zona montană răspunde, în general, **mai lent** la iniţiative, **conservatorismul** populaţiilor montane este **mai accentuat**, astfel că procesul **dezvoltării durabile** este **inevitabil mai îndelungat**.

MUNŢII ŞI ECO-ECONOMIA: O NOUĂ ATITUDINE ÎN SECOLUL XXI

1. Criza economică şi eforturi, în Carpaţii României[34]

Creşterea demografică şi schimbările climatice, spectrul foametei – în sec. XXI, aduc munţii în zona de interes pentru hrană şi habitat uman. Se impune o nouă atitudine, de echilibru agro-forestier, cu prioritatea conservării populaţiilor şi poliflorei păşunilor şi fâneţelor montane, create în secole, pe baza îngrăşămintelor organice, a căror absenţă doar 7-8 ani determină degradarea irecuperabilă, în condiţiile secolului XXI. În Carpaţii României se înregistrează un amplu regres: exod rural, abandon agro-zootehnic, monopol industrial alimentar, cu preţuri derizorii pentru lapte şi carne, sărăcire, descurajare, marea agricultură domină eco-bio-economia montană, cu marginalizare economică. Criza economică a afectat profund muntele. Salvgardarea este încă posibilă prin măsuri ample, specifice. Diferenţele dezvoltării montane Vest/Sud-Est, sunt prea mari. Slabele competenţe în cunoaşterea specificităţii montane, sunt un pericol. O strategie montană europeană şi politici montane naţionale sunt urgenţe.

1. Introducere

● Lumea secolului XXI devine tot mai afectată de perspectiva penuriei şi riscurile alimentare.

● Schimbările climatice, reducerea suprafeţelor agricole şi creşterea demografică la 9 miliarde oameni, la orizont 2050, necesită o modificare de atitudine faţă de zonele montane, care devin importante nu doar pentru păduri şi biodiversitate ci şi ca producătoare de hrană şi ca noi spaţii de habitat uman. Eco-bio-economia montană, "motor" al vieţii rurale montane, vizează producerea de alimente valoroase pentru o viaţă sănătoasă prin "bune practici" agro-zootehnice, dependentă de existenţa populaţiei autohtone, cu cunoştiinţe tradiţionale şi adaptată fizico-psihic care aduce multiple servicii, necontabilizate, pentru mediu şi societate. Obţinerea unui "agricultor de munte" necesită cca. 5 generaţii succesive. Alogenii devin "locuitori", dar nu şi producători agricoli semnificativi.

---

[34] Prof.univ.dr.h.c. Radu Rey – Centrul de Economie Montană CEMONT/Academia Română – Institutul Naţional de Cercetări Economice "Costin C. Kiriţescu" – INCE, Str. 13 Septembrie, nr. 13, Sector 5, Bucureşti, O.P. 5, Cod Poştal 050711 – România.
Colaboratori: Bogdan T. Alexandru, acad.(m.c.), Maruşca Teodor, CS1, Rusu Mariana, CS1, Adrian Rey, ec.,drd.

ONU – prin Agenda 21, cap. XIII – Munţii, a atenţionat asupra importanţei acestora şi a trasat orientarea (Conferinţa Internaţională de la Rio de Janeiro, 1992). Criza economică globală a evidenţiat noi realităţi şi necesitatea unor noi forme de intervenţii.

● Depopularea zonelor de munte, cu tradiţii agro-zootehnice, duce rapid la degradarea pajiştilor şi pierderea a multiple resurse utile. Investiţiile în scopul readucerii tineretului agricol montan plecat spre oraşe devin prea mari şi slab eficiente.

Cercetările realizate în România au stabilit o relaţie specifică între aciditatea solurilor montane, alcalinitatea îngrăşămintelor organice fermentate de la bovine (rumegătoare neconcurente la hrană cu omul) şi flora furajeră valoroasă, creată prin antagonism natural interspecific în secole de perseverenţă umană.

Abandonul creşterii animalelor rumegătoare şi absenţa îngrăşămintelor organice provoacă, în doar 7-8 ani, degradarea calitativă a structurii florei, prin revenirea la ecosistemul natural iniţial, cu plante de valoare furajeră minoră sau nefurajere (resălbăticire).

Se riscă pierderea unei creaţii umane multiseculară în raporturi benefice cu natura, irecuperabilă în condiţiile alternativelor multiple pentru tinerii agricultori montani, în sec. XXI. De aici logica priorităţii intervenţiei preventive – în eco-economia agro-montană.

La câmpie/coline, pământul îşi poate aşteptat fermierul. Diferit şi în termen foarte scurt, MUNTELE PEDEPSEŞTE…

Societatea sec. XXI nu îşi mai poate permite un astfel de lux…

În relaţia dintre OM-ANIMALE-ÎNGRĂŞĂMINTE ORGANICE-PLANTE FURAJERE pentru HRANĂ UMANĂ, un ecosistem montan echilibrat, tradiţiile bazate pe bune practici durabile, sunt partea sigură, ameliorabilă, dar tot mai puţin cunoscută de noile generaţii ale birocraţiei tehnice, formate pentru tehnologiile marii agriculturi.

Absenţa competenţelor devine tot mai periculoasă în ţările cu munţi, slab dezvoltate.

În ţările dezvoltate, unde în secolul XX chimizarea şi sistemele intensive au pătruns şi în munţi, se recurge la ”reconversie”, cu costuri mari.

● Nu este cazul Carpaţilor României, nechimizaţi, cu tradiţii, creşterea extensivă a animalelor, mediu nepoluat, cu şansă prin ecoprodusele agroalimentare unde, paradoxal, prin rămânerea în urmă se poate ajunge în top, prin calitate biologică şi garanţii sanitare.

Fig. 1: Relaţii eco-agro-montane de bază

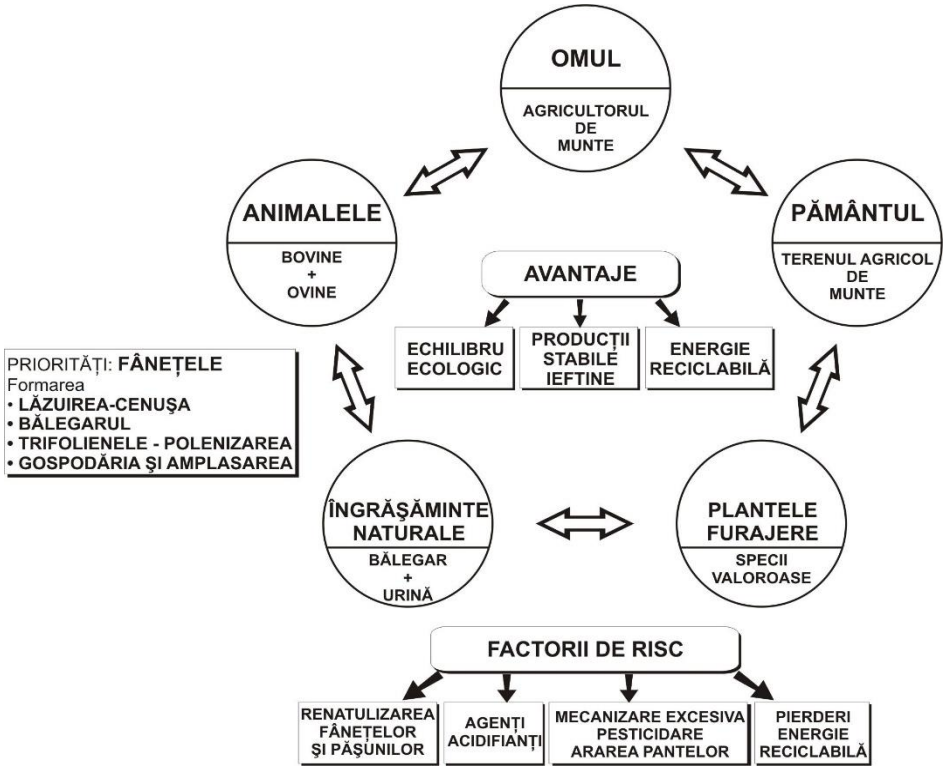
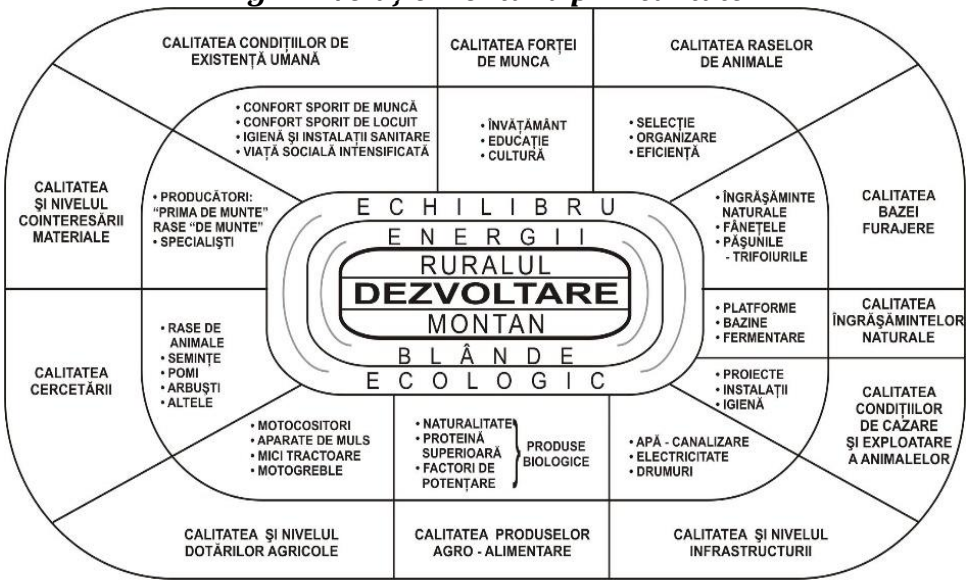

Fig. 2: Evoluţie montană prin calitate

Criza economică a atins diferenţiat economia montană: în Europa, unde munţii reprezintă peste 30% din suprafaţă şi 20% din cea agricolă, ţările dezvoltate, cu structuri agro-rurale consolidate, au putut face faţă crizei.

Tabel 1: Populaţia în lanţul muntos Carpaţi

Total populatie în muntii Carpaţi	Total populatie în Carpaţii României	% populatie în Carpaţii României
9.966.351	4.553.602	45,69

În lanţul munţilor Carpaţi, efectele sunt diferenţiate, mai reduse în Polinia, cu agricultură montană mai avansată, sau Cehia şi Ungaria, cu puţin munte; foarte accentuate însă în Carpaţii României, unde munţii reprezintă peste 74.000km^2, cca. 30% din teritoriu, 4 mil.ha. păduri, 3 mil.ha. terenuri agricole (2,3 mil.ha. păşuni şi fâneţe naturale), 3.560 sate, 2,1 mil. agricultori, peste 800.000 exploataţii tradiţionale mici, un "actor" economic dintre cei mai importanţi pentru arealul montan al U.E.

2. Problematica în Carpaţii României (şi alte zone similare)

Fostul regim comunist a neglijat dezvoltarea economiei agro-montane, necolectivizate, din cauze politice, cu tendinţa şi ameninţarea reală cu colectivizarea (două cărţi "de referinţă", Viitor în Carpaţi (1979, 280 pag.) şi Civilizaţie Montană (1985, 280 pag.) şi o atitudine energică, curajoasă a autorului au avut un rol crucial pentru prevenirea colectivizării munţilor, generând interes prin ideile inovatoare, cu delegaţii din SUA, China şi chiar URSS.

Totuşi s-au menţinut: agricultori, animale, floră furajeră, tradiţii, locuri de muncă şi protecţie socială (sănătate, pensii, ş.a.).

După 1990, sistemul capitalist ultraliberalist, instalat şi în munţi, a generat: exploatare sălbatică a pădurile (mai ales alogeni pentru profit şi autohtoni pentru existenţă); crearea monopolului industriei alimentare patronale, cu preţuri derizorii pentru materiile prime (ex. 8,5 l. lapte/1euro…!); exod masiv al tineretului satelor de munte; abandon agricol; reduceri cu până la cca. 60-80% a efectivelor de bovine şi ovine; degradarea calitativă majoră a florei păşunilor şi fâneţelor – prin lipsa îngrăşămintelor organice; îmbătrânirea populaţiei; locuri de muncă mult mai puţine; sărăcie, descurajare, neîncredere.

Tabel 2: Evoluţia efectivelor de animale în România – mii cap.

	1990	1995	2000	2005	2008
Bovine	5.381	3.496	2.870	2.862	2.684
Ovine	14.062	10.381	7.657	7.611	8.882

Fig. 4: Evoluţia efecitvelor de bovine în România

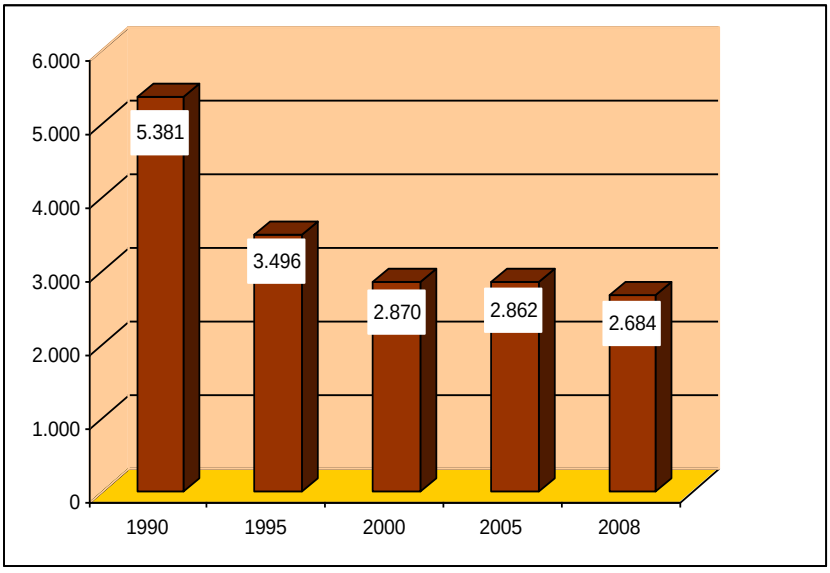
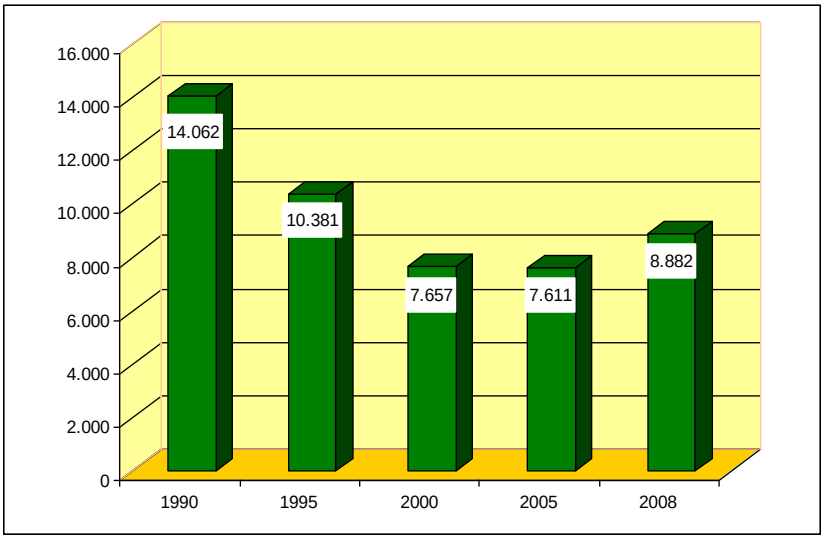

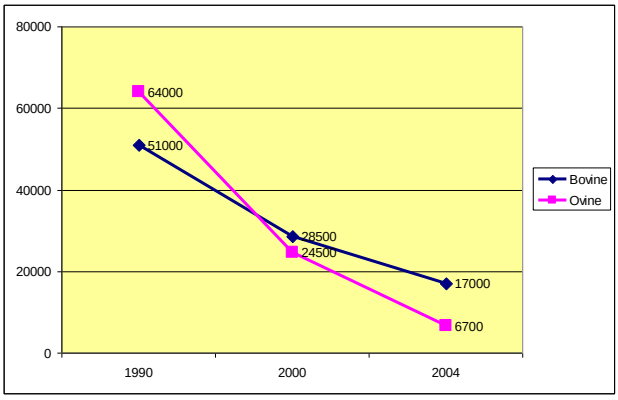
Fig. 5: Evoluţia efectivelor de ovine în România

Interpretări exagerate ale noţiunii de ”biodiversitate” – induse în norme: protejare de plante-buruieni (ex. *Nardus stricta*, zeci de mii ha.) şi a unor efective exagerate de urşi şi lupi – mari dăunători zootehnici; plăţi pentru recoltarea tardivă a fâneţelor şi pentru nerecoltare (plată pentru nemuncă – fonduri UE…!); tentivă de interzicere a păşunatului şi organizării de stâne (proiectul de Lege a Mediului – 2005) ce ar fi determinat anularea surselor de existenţă pentru zeci de mii de agricultori montani seculari şi deşertificare umană (!)… Astfel, ”biodiversitatea” se poate transforma în … ”biodiversionism”.

Dacă la nivelul ţării efectivele s-au redus cu 50% în zona montană, preponderent zootehnică, situaţia devine mult mai gravă, ajungându-se la o reducere cu până la 80% a efectivelor de bovine şi ovine.

Fig. 6: Evoluţia efectivelor de bovine şi ovine în Bazinul Dornelor (1990-2004)

Din cercetări proprii (R. Rey, 1990-2004) rezultă că în bazinul Dornelor, efectivele de bovine au scăzut cu cca. 66%, iar cele de ovine cu cca. 90% (situaţie relativ similară şi în alte 84 bazine montane).

Eforturi post 1990

S-au creat primele instituţii ”de pionierat” pentru munţii României: Comisia Zonei Montane şi Agenţia Naţională a Zonei Montane (ministerul agriculturii – 1990-2010); Institutul de Montanologie – Cristian, Sibiu (cercetare, 1991) şi Comisia de Montanologie, la Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice – 2002 (Noţiunea de ”montanologie” – prioritate românească, publicată în cartea ”Civilizaţie montană” (1985) – ”Domeniu ştiinţific multi-inter şi transdisciplinar, având ca obiect studiul fenomenelor economico-ecologico-sociale ce caracterizează raporturile OM-NATURĂ în sistemul montan, vizând conceptualizarea şi promovarea căi-

lor, metodelor, tehnicilor de dezvoltare optimizată a acestora"); Centrul de Formare şi Inovaţie pentru Dezvoltare în Carpaţi – CEFIDEC Vatra Dornei (1994-2010, 6.000 absolvenţi); Comitetul Interministerial şi comitetele judeţe ale muntelui (2003); Facultăţi agro-montane (Universităţile de agricole din Cluj şi Iaşi); ONG-uri: Federaţia Agricultorilor de Munte "Dorna" (1993); Asociaţia Naţională pentru Dezvoltare Rurală Montană-ROMONTANA (2000); Forumul Montan din România (2002 – rezultat al AIM 2002, membru în Parteneriatul Montan); în 2008 Academia Română crează Centrul de Economie Montană în cadrul Institutului Naţional de Cercetări Economice (INCE).

Fig. 7: Sediul Centrului de Formare şi Inovaţie

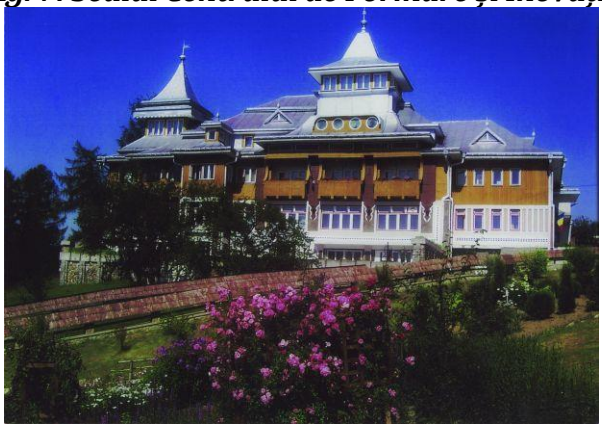

Fig. 8: Sediul Federaţiei Agricultorilor de pentru Dezvoltare în Carpaţi, CEFIDEC Munte "Dorna" Vatra Dornei

Multiple proiecte de dezvoltare agro-rurală montană, cu finanțări bilaterale (Germania, Franța, Elveția, Austria, ș.a.) și internaționale (Comisia Europeană/Phare, Banca Mondială) au creat ”stații pilot” cu valoarea multiplicabilă.

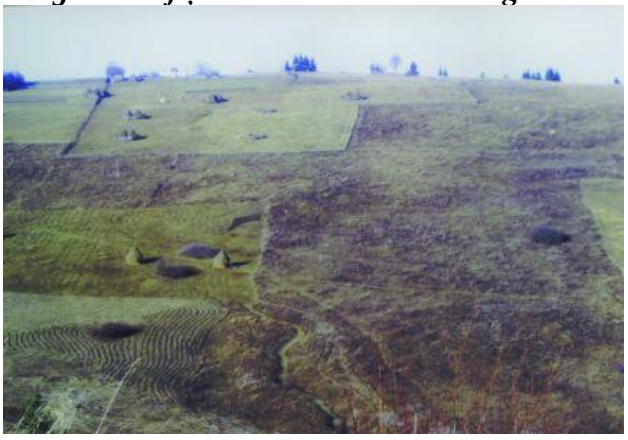
Realizări juridice oficializate: Delimitarea zonei montane, după criteriile CE/1999 (2002); Strategia dezvoltării durabile a zonei montane (2004); Legea Muntelui (nr. 347/2004), a treia lege a muntelui din Europa.

Știința românească a făcut pași importanți în eco-bio-economia montană cu rezultate: s-au creat cercetători și competențe științifice, specialiști, formatori și tineri fermieri; peste 100 de obiective-pilot, peste 6.000 pensiuni agro-turistice și rurale, progrese în conștientizarea și sensibilizarea societății românești față de problematica muntelui.

Fig. 9: Pajiște naturală montană-valoroasă

Fig. 10: Pajiște naturală montană-degradată

Importanţa ”modelelor” s-a demonstrat a fi specială pentru atenuarea unui conservatorism accentuat, moştenit ca formă de apărare, din comunism.

Există rezultate de cercetare fundamentală şi aplicativă, destinate sectorului privat montan (concepte teoretice, pajişti, ameliorări de rase, gradientică montană, agroturism, management specific, ş.a.).

● Administraţia şi partidele politice din România nu au ţinut pasul cu realizările ştiinţifice, teoretice şi experimentale, nu au asigurat continuitatea şi utilizarea unor rezultate valoroase.

Presiunea agriculturii câmpiei în România este prea mare şi va rămâne permanentă, ca şi tendinţele de marginalizare a eco-bio-economiei montane.

Un sistem separat, instituţional şi juridic, specific, dotat cu experţi şi mijloace, devine o necesitate obiectivă. Slabele competenţe la nivelul deciziilor şi mărimea zonei montane, mijloacele financiare reduse şi intervenţiile prin sprijin comunitar mult insuficiente şi tardive, au condus la starea de marginalizare şi degradare intensă a eco-economiei agrozootehnice montane, cu riscul de a deveni cronică.

Criza economică globală şi naţională a accentuat fenomenele economico-sociale negative din Carpaţii României. Au fost abandonate proiecte importante, în derulare (ex. crearea a 10 şcoli profesionale ”agromontane” şi a bazei instituţionale pentru Centrul de Economie Montană) şi, foarte grav, au fost desfiinţate Agenţia Naţională a Zonei Montane şi Centrul de Formare şi Inovaţie pentru Dezvoltare în Carpaţi – CEFIDEC Vatra Dornei (august 2010). Forumul Montan din România (7 sesiuni ştiinţifice naţionale), a sesizat instituţiile UE cu privire la gravitatea crizei economice din Carpaţii României printr-un Memorandum adresat Parlamentului European, Comisiei Europene şi Consiliului European (septembrie 2010).

3. Soluţii

3.1. Schimbare de atitudine faţă de munţi

Refacerea şi menţinerea raporturilor echilibrate dintre sectoarele forestier şi agricol cu toleranţă acceptabilă silvo-pastorală; prioritizarea conservării populaţiilor şi tradiţiilor specifice; flora pajiştilor montane este şi absorbant de dioxid de carbon şi fixator de sol şi mai ales furnizor de hrană de înaltă calitate. Creşterea demografică şi a nivelului apelor, a penuriei de hrană, fac din zonele montane o resursă tot mai importantă şi

pentru hrană şi ca noi spaţii de habitat pentru eventualele mase umane dizlocate.

Regula devine folosirea fiecărui ha. de pământ montan, apt de a produce hrană – scop dependent strict de existenţa, ca permanenţă, a agricultorilor montnai, cu bune practici. Efortul global, european şi al statelor este necesar să se concentreze spre evitarea eroziunii şi deşertificării umane în munţi – cu limite normate ale dezvoltării eco-agro-zootehniei, funcţie de gradienţii naturali.

Populaţiile montane asigură şi moştenirea culturală. Prin alimentaţie şi viaţă în mediu sănătos, reprezintă un "rezervor biologic" pentru umanitate, neatins de noxele industrialiste, tot mai ades scăpate de sub control.

Conservarea biodiversităţii, pentru speciile rare este recomandabil să se realizeze pe arii rezonabile şi nu pe spaţii vaste. Se propune noţiunea de "biodiversitate cu utilitate socială majoră" – cu atena conservare a florei naturale furajere montane, bagată în specii valoroase, în biotopurile consolidate tradiţional.

● La întocmirea strategiilor şi politicilor pentru zonele de munte devine strict necesar aportul experţilor agricoli montani şi economiştilor şi nu doar al biologilor, silvicultorilor şi geografilor, spre a se obţine concepte, orientări şi norme echilibrate şi adaptate la ecosisteme montane diferenţiate.

3.2. Pentru Carpaţii României (şi similiar)

● Reconsiderarea, actualizarea şi dezvoltarea sistemului organizatoric pentru specificul montan: administrativ-instituţional şi de cercetare, adaptarea sistemului educaţional la specific, crearea reţelei şcolilor profesionale agro-montane, consolidarea şi dezvoltarea cadrului neguvernamental creat în ultimii 20 de ani.

● Blocarea evoluţiei şi persistenţei sistemului monopolist şi protejarea producătorilor eco-agro-montani, soluţia preţurilor "de referinţă" pentru lapte şi carne – materii prime, putând fi pusă în discuţie.

● Stăvilirea exodului tineretului rural-montan, prin salvgardarea, conservarea şi dezvoltarea ecosistemului montan, a florei valoroase a păşunilor şi fâneţelor naturale, prin motivarea intensă a tinerelor generaţii de producători agro-montani, pentru refacerea efectivelor de bovine, ovine/caprine şi sporirea acestora în limite normate şi în sisteme de creştere extensive.

● Modernizări şi norme realiste adaptate etapei de dezvoltare cu "ţinta" valorificării resurselor agroalimentare de calitate şi a externalităţilor pozitive cu perspectivă economică şi social-culturală.

● Combaterea monopolului industrial alimentar prin inducerea concurenței loiale, democratice, în soluția creării entităților asociativ-cooperatiste de tip occidental (ex.: Franța, Italia, Elveția, Norvegia, ș.a.), cu sisteme proprii de transformare și valorificare a eco-bio-produselor agroalimentare montane, "de nișă", cu mărci locale și distincte față de produsele marii agriculturi, prin proveniență (IGP), bio-calitate și garanții sanitare, superioare și prin prețuri echivalente, motivante pentru agricultori și acceptabile consumatorilor.

● Sprijinirea intensivă a tinerilor fermieri montani, cu ferme "de subzistență", cu minim 5ha., prin subvenții eficiente pentru instalații de modernizare (rase, mecanizare, grajduri) și prin prime eficiente pe cap de vacă/oaie/capră (motivarea muncii). Accelerarea tranferului de proprietate de la vârstnici la tineri, prin sistemul verificat al pensionării anticipate, atractive.

● Reevaluarea și renunțarea la unele exagerări și "norme" legate de "biodiversitate", care provoacă dezechilibre riscante în eco-bio-economia montană, în Carpații României.

● Modificarea mentalului colectiv prin sporirea încrederii într-un nou sistem, democratic și anihilarea temerii (încă puternică) față de formele asociative, prin crearea de "modele eco-economice", credibile și multiplicabile.

● Orientările noii PAC (2014-2020) par a se îndrepta în aceste direcții, imperios necesare pentru un viitor rațional în secolul XXI.

4. Concluzii

Eco-economia montană devine o componentă tot mai importantă pentru umanitate, în secolul XXI și ulterior.

Sporirea considerabilă a cererii pentru hrană, încă din al doilea deceniu și previziunile de micșorare a suprafețelor agricole – prin efecte climatice, aduc în prim plan și resursele agriculturii montane, în echivalent comparabil cu importanța forestieră și a biodiversității montane.

O evoluție paralelă și echilibrată a celor două mari eco-economii ale muntelui devine o cerință a viitorului. Alternativele multiple și viteza abandonului agricol în munți de către tinerele generații – impun măsuri prioritare, energice și eficiente.

O nouă strategie specifică, sectorială, la nivelul UE (și nu numai) pentru protejarea și conservarea durabilă a eco-bio-economiei zonelor montane, cu diferențieri între Vest și Sud-Est, adaptate etapei evolutive și

programe naţionale specifice – constituie cerinţe sub imperiul urgenţei – încă de la debutul celui de-al doilea deceniu al secolului XXI.

Efectele unor astfel de orientări ar urma să se regăsească în autohrănirea sănătoasă a milioane de oameni, cu mari contribuţii pentru populaţiile urbane, diminuarea aglomerării, a şomajului şi a unor importante costuri sociale, în favoarea mediului şi sănătăţii umane.

OBIECTIVELE AGENȚIEI ZONEI MONTANE[35]

I. Obiective pe termen scurt:

1.1. Referitor înființarea grupurilor de producători şi a cooperativelor agricole:

Este foarte importantă propunerea legislativă privind modificarea şi completarea **Legii cooperativelor agricole nr. 566/2004**, precum şi stabilirea unor măsuri de aplicare a acesteia, aflată în dezbatere la Senat, suntem de acord cu propunerile Forumului Montan din România de includere a unor articole cu prevederi distincte pentru cooperativele din zona montană , defavorizată de factorii naturali, economici şi sociali, respectiv:

- pentru cooperativele care se vor constitui în zona montană – valorificarea producţiei membrilor se va realiza de către cooperative pentru minim 30% din producţia totală comercializată – de fiecare membru, aferentă normei de venit, aferentă grupei/grupelor de produse cu care aceştia participă în cooperativa agricolă;
- cooperativele agricole din zona de munte nou înfiinţate sî fie scutite de impozitul pe profit în primii 10 ani de activitate şi să beneficieze de o reducere de 50% în continuare;
- cooperativele montane care comercializează integral „produse montane" certificate şi înscrise într-un Registru Naţional al Produselor Montane să beneficieze de scutire de impozit pe profit pe primii 10 ani de activitate şi de 50% în continuare;
- membrii cooperativelor agricole din zona montană **nou înfiinţate** să fie scutiţi de plata impozitului pe profit;
- „produsele montane" valorificate prin cooperativele agricole montane să fie scutite de plata T.V.A.;
- acordarea de către Guvern pentru cooperativele agricole montane care comercializează „produse montane" certificate, a unei „prime de calitate";

[35] Cu contribuţii ale prof.univ.dr.h.c. Radu Rey, director – Centrul de Economie Montană al Institutului Naţional de Cercetări Economice "Costin C. Kiriţescu" al Academiei Române. Consilier al ministrului – pentru zona montană (MADR); Dr.ec. Lazăr Latu – director general al Agenției Zonei Montane şi a dr.ing. Dănuţ Gîţan – director/AZM-CEFIDEC – Vatra Dornei

● prin programe de minimis:

- achiziţionare de tancuri de răcire pentru fiecare sat component al comunei unde se

înfiinţează o cooperativă, corelat cu numărul vacilor de lapte pe sate, cantitatea de

lapte zilnică şi distanţa dintre sate, care este deseori mare;

- sprijin pentru realizarea de centre de colectare, cu dotările tehnice necesare;

- sprijin pentru automatele de lapte;

- sprijin pentru realizarea de magazine ale fermierilor montani.

1.2. Creşterea numărului de animale în zona montană. Refacerea efectivelor de oi în fermele mici şi mijlocii din zona montană.

1.2.1. Creşterea numărului de bovine şi ovine/caprine.

Necesitatea revizuirii modului de acordare a subvenţiilor la animale în zona montană după cum urmează:

● ovine/caprine

de la 10 la 50 cap. - 28 euro/cap.

de la 20 la 50 cap. - 20 euro/cap.

de la 50 la 150 cap. - 15 euro/cap.

Prin această măsură creşte numărul de crescători de oi, care pot fi sprijiniţi financiar prin subvenţie si creşterea numărului de oi în totalul zonei montane, care de asemenea duce la conservarea şi ameliorarea florei naturale a păşunilor montane, şi menţinerea în acest fel a biodiversităţii naturale valoroase.

● bovine:

- de la 3 – 10 vaci - 250 euro/ vacă/an;

- de la 11 – 50 cap - 300 euro/ vacă/an;

- de la 51 – 100 cap. - subvenţia la nivelul anului 2016

- vârsta vacilor eligibile, la munte - 10 ani;

- subvenţii pentru viţeii proveniţi din însămânţări artificiale sau cu tauri

- autorizaţi, condiţionat de menţinerea a minim 6 luni în fermă – 10 euro/cap/an;

- acordarea cu prioritate în zona montană sprijinul cuplat.

1.2.2. Readucerea oilor în munte, la un număr suportabil ca încărcătură pe suprafaţa de păşune, şi ca posibilitate de refacere a florei care este supusă deja unui proces de sălbăticire, şi trebuie luate măsuri de îmbogăţire a compoziţiei floristice a pajiştilor montane şi a biodiversităţii valoroase. Se poate realiza prin:

● readucerea oilor în fermele familiale mici caracteristice zonei montane, prin acordarea subvenţiei la ovine începând de la 10 oi fătătoare, încurajarea creşterii până la minim 20 de oi/fermî;

● înfiinţarea a 4 – 5 fabrici de colectare, spălare şi valorificare a lânii care să acopere întreaga zonă montană;

● sprijin pentru revitalizarea practicii tradiţionale de organizare a stânelor de oi sau mixte pentru perioada de păşunat la nivel superior, având ca obiectiv esenţial asigurarea condiţiilor de igienă şi confort pentru animale şi oameni (baci, ciobani, strungari). Construirea de stâne moderne şi adăposturi pe timpul păşunatului la mari înălţimi - proiecte de genul celor realizate de FAMD Dorna cu sprijinul financiar din Elveţia. În acest fel se pot construi un număr de aprox. 700 de stâne moderne (la nivel cerinţele europene) x 30.000 euro/stână.

● înfiinţarea de cooperative pentru valorificarea produsului montan – brânză şi carne de oaie şi miel – scurtând lanţul de aprovizionare;

● angajarea bacilor şi ciobanilor cu carte de muncă, cu un salariu fix, cu parcurgerea de către aceştia a cursurilor de formare profesională, cu specific de creşterea şi exploatarea ovinelor (în zona montană);

1.3. Dezvoltarea unui parteneriat de colaborare şi cooperare cu Ministerul Agriculturii din Provincia Autonomă Tirolul de Sud, Italia, *pe următoarea tematică (cooperare curentă prin Filiala Neamţ a Forumului Montan şi Consiliul judeţean Neamţ, din anul 2011):*

● *cooperarea şi extinderea bunelor practici în fabricarea artizanală a produselor montane de origine animală; produse lactate, produse din carne;*

- înfiinţarea la nivelul unui judeţ în regim de studiu pilot a unei reţele de 7 unităţii de procesare artizanală a brânzeturilor având ca obiect tehnologia din Sudtirol şi adaptarea ei la tehnologiile româneşti

- realizarea unui sistem (fix, mobil) de colectare şi control a laptelui în vederea prelucrării;

- realizarea unei etichete speciale şi specifice şi identificarea unei pieţe de comercializare a produselor realizate.

● *cooperarea în dezvoltarea culturilor horticole montane şi prelucrarea fructelor de pădure*

- înfiinţarea unui centru experimental d depozitare şi procesare a produselor montane din gama fructelor de pădure;

- înfiinţarea unei pepiniere şi a unor culturi experimentale pe baza unei liste stabilite de comun acord.

● *realizarea unor obiective de convergenţă şi cooperare teritorială*

- dezvoltarea unei baze de colaborare în domeniul agroturismului pentru punerea în valoare a particularităţilor naturale şi culturale.

- program comun de dezvoltare energetică în sprijinul fermierilor şi locuitorilor montani.

● *Cooperare în dezvoltarea durabilă*

- realizarea unui nomenclator comun privind speciile de plante şi animale ameninţate cu dispariţia şi elaborarea unor proiecte comune de gestiune a lor;

1.4. Carvana AZM.

***Scop*:** informarea şi consilierea fermierilor, asociaţiilor şi a grupurilor de fermieri, în vederea absorbţiei fondurilor puse la dispoziţia acestora, prin măsurile şi submăsurile Programului Naţional de Dezvoltare Rurală (PNDR) 2014 – 2020, cu accent pe submăsurile unde zona montană are alocare financiară distinctă.

Perioada de realizare:

Imediat ce sunt finalizate şi aprobate ghidurile submăsurilor conform calendarului stabilit de AM PNDR; imediat ce sunt aprobate modificările şi completările la lega cooperaţiei agricole nr. 566/2004.

Modalitatea de realizare:

- cu sprijinul Camerelor agricole judeţene (Serviciilor de Consultanţă Agricolă din cadrul Direcţiilor Agricole Judeţene) din zona montană;
- al Grupurilor de acţiune Locale din zona montană;
- al Comitetele Judeţene pentru Zona Montană;
- al filialelor Forumului Montan din România, în judeţele unde sunt create.

Problematica abordată:

- promovarea măsurilor şi submăsurilor din PNDR 2014 – 2020, cu accent pe acele submăsuri unde zona montană are alocare financiară distinctă.
- prezentarea necesităţii şi oportunităţii asocierii fermierilor în grupuri de producători şi cooperative agricole;
- angajamentele de agro-mediu şi climă, necesitate, cerinţe, avantaje;
- certificarea ecologică, necesitate şi avantaje;
- construcţia şi modernizarea grajdurilor de animale;
- sistemul de management al îngrăşămintelor organice;
- sistem de management al pajiştilor permanente;
- sistem de ameliorare a raselor de animale pentru zona montană;

- bunăstarea animalelor şi a fermierilor în cadrul fermelor agricole montane;

- promovarea "produsului montan" prin mijloacele abordabile.

Participarea la organizarea de manifestări culturale, târguri, expoziţii:

- Expoziţia Internaţională de Animale de Rasă şi Tehnică Zootehnică, comuna Dorna Candreni, judeţul Suceava, 25 – 28 iunie 2016

- Festivalul Gastronomic Montan, municipiu Bistriţa septembrie 2016

Realizarea unui calendar a manifestărilor culturale, târgurilor şi expoziţiilor din zona de munte, care să fie pus la dispoziţia potenţialilor turişti din ţară şi străinătate.

Legislaţia aferentă implementării Regulamentului 665/2014 al Comisiei privind condiţiile de utilizare a menţiunii facultative „produs montan".

Realizarea unui „ Info Buletin Montan" letric şi on-line

II. Obiective pe termen mediu:

2.1. Cadru strategic de dezvoltare durabilă zonei montane

a) Elaborarea Strategiei de Dezvoltare Durabilă a zonei montane la orizontul 2030 – 2035

b) Elaborarea unui Program de Dezvoltare Durabilă a Zonei Montane la orizontul 2030 – 2035

c) Modificare şi completarea Legii Muntelui nr. 374/2004, prin amendamente. Adaptare la cerinţele şi oportunităţile existente pentru un stat membru al UE.

d) Un program educaţional adaptat specificului montan (gimnazii; şcoli profesionale de agricultură montană).

e) Un pachet legislativ pe domeniul fiscalităţii aplicabilă în zona montană defavorizată, în vederea sprijinirii comunităţilor montane

2.2. Creşterea importanţei cercetării ştiinţifice *şi aplicării rezultatelor acestora în agricultura montană. Colaborarea cu institutele de cercetare din domeniul agricol cu specific montan (ICD pentru Montanologie, Cristian-Sibiu; ICD-Pajişti, Braşov/ASAS şi cu Centrul de Economie Montană Vatra Dornei/INCE/Academia Română). În acest sens se impune necesitatea găsirii surselor de finanţare a unor studii de mare importanţă pentru viitoarea Strategie de dezvoltare durabilă a Zonei Montane, a unui Program Naţional de Dezvoltare Montană. Teme importante pentru care se cer făcute demersuri spre a fi finanţate:*

a) Titlul proiectului: Elaborarea de soluţii alternative pentru imputuri critice/discutabile din fermele organice prin identificarea şi valorificarea superioară a resurselor furajere montane în sisteme de producţie gospodăreşti/tradiţionale pentru creşterea rumegătoarelor (vaci de lapte, bovine de carne, caprine şi ovine).

Obiectivul proiectului:Dezvoltarea sustenabilă şi rezilientă a spaţiului rural prin crearea unui sistem integrat de management a resurselor organice din ecosistemele montane în ferme organice de producţie gospodăreşti/tradiţionale pentru creşterea rumegătoarelor.

b) Titlul proiectului: Sistem integrat de management (monitorizare şi control) a pajiştilor din ecosistemele montane naturale şi cele antropozite.

Obiectivul proiectului: Dezvoltarea sustenabilă şi rezilientă a spaţiului rural montan prin crearea unui sistem integrat de management al pajiştilor permanente din ecosistemele montane naturale şi cele antropozite cu scopul valorificării superioare a capitalului natural montan în ferme zootehnice inovative/inteligente, tradiţionale, low-input.

c) Titlul proiectului: Studii şi cercetări privind dimensiunile economice ale fermelor familiale montane şi condiţiile ecologice, social-etice ce se cer îndeplinite pentru determinarea multifuncţionalităţii acestora, în vederea producerii, promovării şi valorificării produselor montane de calitate.

Obiectivul proiectului: dezvoltarea sustenabilă şi durabilă a exploataţiilor agricole, identificarea tipurilor/categoriilor şi formelor de promovare şi valorificare a produselor montane de calitate, prin studii de marketing pe piaţa internă şi externă.

La cele de mai sus, la care se caută surse de finanţare prin Programul HORIZON 2020, alături de unele institute/centre de cercetare din domeniu, aducem în atenţie unele teme/proiecte de cercetare, care să fie incluse în Planul Sectorial al CD al MADR – ADER 2020, prezentate mai jos:

Obiectivul general 7: Eficientizarea sistemelor de exploatare a animalelor din fermă.

Obiectivul specific 7.1.: Elaborarea şi validarea de tehnologii de exploatare a animalelor

ADER 7.1.2.: Elaborarea de proiecte – model pentru fermele integrate familiale de animale în scopul optimizării utilizării terenurilor şi spaţiilor, creşterii productivităţii la lapte şi carne; valorificarea subproduselor, a gunoiului de grajd şi purinului pentru asigurarea îngrăşămintelor organice pentru agricultura montană.

Obiectivul general 11: Punerea în valoare a patrimoniului pastoral al României prin sporirea producţiei totale de furaje şi a calităţii aces-

tora, cu o conversie optimă în produse animaliere, în concordanţă cu o bună practică agricolă caracterizată prin armonizarea dintre dezvoltarea economico-socială, conservarea biodiversităţii şi protecţiei mediului.

Obiectivul specific 11.1. Elaborarea unor soluţii tehnologice de îmbunătăţire, întreţinere şi folosire a pajiştilor situate în diferite regiuni fizico-geografice (câmpie, deal, munte) în contextul relaţiei climă – sol – plantă – produs animalier – conservarea biodiversităţii şi protecţiei mediului înconjurător.

ADER 11.1.4.: Studii şi cercetări care stabilesc dependenţa dintre calitatea păşunilor montane şi însuşirile organo-leptice, fizico-chimice şi nutritive ale produselor animaliere montane (lapte şi produse din lapte, carne şi produse din carne).

Obiectivul general 12: Integrarea problemelor legate de resursele de sol în politicile europene şi globale agricole şi de protecţia mediului. Furnizarea de servicii în domeniul resurselor pedologice.

Obiectivul specific 12.4.: Metode de inventariere, monitorizare, protecţie, ameliorare şi utilizare durabilă a resurselor naturale ale agrosistemelor (sol, apă, climă).

ADER 12.4.4.: Metode de inventariere, monitorizare, protecţie, ameliorare şi utilizare durabilă a resurselor naturale ale ecosistemelor din bioaria montană „Bazinul Dornelor" folosind tehnologia GIS. Zonarea în bioarii a Carpaţilor României prin tehnologii GIS şi elaborarea unei metodologii unitare de evaluare a tuturor bioariilor montane identificate în Carpaţi României.

Obiectivul general 13.: Economia, organizare şi marketing în agricultură

Obiectivul specific 13.2.: Fundamentarea economică, organizatorică şi comercială a formelor asociative de tip cooperatist în vederea valorificării superioare a produsului montan cu efect economic şi financiar direct asupra producătorilor.

ADER 13.2.1.: Modele de valorificare superioare şi eficiente economic ale produsului montan prin forme de organizare de tip cooperatist, a lanţurilor scurte pe filiera producţie primară-servicii-depozitare-procesare-piaţă de desfacere, în beneficiul producătorilor şi al consumatorilor.

Obiectivul general 14.: Îmbunătăţirea nutriţiei şi sănătăţii oamenilor.

Obiectivul specific 14.4.: Studii şi cercetări privind însuşirile organo-leptice, fizico-chimice, biochimice, microbiologice şi nutritive ale produselor care fac parte din scheme de calitate (Denumire de Origine Protejată -DOP, Indicaţie Geografică Protejată – IGP, Specialitate Tra-

diţională Garantată – STG) şi a celor pentru care se doreşte obţinerea menţiunii de calitatea facultativă „**produs montan**”.

ADER 14.4.1.: Studii şi cercetări privind însuşirile organo-leptice, fizico-chimice, biochimice, microbiologice şi nutritive ale produselor pentru care se doreşte obţinerea menţiunii de calitatea facultativă „produs montan”. Metode, tehnologii de testare şi forme de organizare şi verificare a condiţiilor legale în vederea acordării menţiunii facultative de „produs montan”.

Încheiere de parteneriate de cooperare cu institute de cercetare din domeniul montan agricol, în vederea participării la elaborarea şi implementarea unor proiecte de finanţare care să rezolve nevoile concrete ale comunităţilor din zona montană.

2.3. Redefinirea zonei rurale montane:

2.3.1. Redefinirea zonei rurale montane, prin includerea ca eligibile a satelor/cartierelor cu caracter agricol/zootehnic din oraşele montane. O caracteristică a celor 81 de oraşe şi municipii montane o reprezintă satele/cartiere de la periferia centrului oraşului, unde se află gospodării/ferme active agricol, cu tradiţii şi potenţial de dezvoltare. Nu există diferenţie faţă de exploataţiile agricole din comune, exceptând beneficiul unei infrastructuri şi apropierea de piaţă. Prin situarea lor „în afara” ruralului montan, se constituie o discriminare care nu se justifică în nici un mod.

2.3.2. Redefinirea zonei rurale montane, prin includerea în cadrul Zonei Montane Defavorizate a satelor montane cu populaţie stabilă, care aparţin administrativ de comune care nu fac parte din zona montană (ZMD), prin realizarea unor hărţi privind delimitarea oficială a acestor sate (aprox. 156 sate) la nivel comunal. Intervenţii ale MADR pentru obţinerea acceptului Comisiei Europene.

2.4. Valorificarea patrimoniului cultural imaterial al zonei de munte al României. Valorificarea patrimoniului gastronomic montan

Proiect naţional gestionabil de Agenţia Zonei Montane privind:

Realizarea unei lucrării de gastronomie în munţii României, la nivelul fiecărui judeţ – 2016 (urmând realizarea experimentală de succes a FMR-Filiala Neamţ/2014).

Un festival gastronomic montan la nivelul fiecărui judeţ din zona de munte la care să participe toate U.A.T.- urile din zona de munte a judeţului respectiv, organizat în oraşul sau municipiu cel mai apropiat de zona de munte sau din zona de munte, pentru a face astfel legătura producătorului cu consumatorul – 2017, Concurs între U.A.T. - uri, pe baza unor criterii profesioniste, şi un juriu competent de asemenea.

Un festival gastronomic naţional, la care să participe fiecare judeţ din cele 27 ai României, în judeţul care a oferit în anul anterior cea mai bună locaţie, şi cea mai bună arhitectură în acest sens. Primele trei judeţe, vor primii premii, vor intra în programe de vizitare si turism , va reprezenta România la Festivaluri internaţionale în domeniu - 2018. Concurs între judeţe, pe baza unor criterii profesioniste, şi un juriu competent de asemenea.

2.5. Elaborarea şi aprobarea interministerială a unor programe sectoriale

2.5.1. Program de modernizare a grajdurilor existente/construirea de grajduri noi, pentru bunăstarea animalelor şi a fermierilor, prin igienă se poate obţine laptele „conform" şi ecologic".

Se poate realiza prin acordarea de subvenţii astfel:

- ***15.000 euro/exploataţie*** pentru modernizarea grajdului pentru taurine, cu minimum 4 vaci cu lapte (plus tineretul aferent (apă, canal, ventilaţie naturală, lumină, bazin colector pentru purin, platformă de bălegar), fânare pe fâneţe (1ha);
- ***70.000 euro/exploataţie*** pentru grajduri noi pentru minimum 10 vaci cu lapte (plus tineret aferent), plus mecanizare specifică.

Agenţia Zonei Montane, are pregătite model şi proiecte pentru construirea/modernizarea de grajduri, platforme de bălegar şi bazine de colectare a purinului, care după ce acestea vor fi avizate de către AM PNDR, vor fi puse la dispoziţia fermierilor din zona montană.

2.5.2. Program de conservare a fânului. Sistemul tradiţional, generalizat în cläi/stoguri, sub cerul liber, supuse ploilor şi zăpezilor, conduce inevitabil, la apariţia mucegaiurilor, care sunt generatoare de aflatoxine ce se transmit prin lapte omului, aspect ce poate afecta sănătatea consumatorilor şi deveni un factor de negare al calităţii laptelui şi apoi a „produsului montan".

În acest caz, soluţia mai ieftină, la îndemână şi preventivă, o reprezintă construirea de **fânare pe fâneţe** (1ha/fânar/3-4000 kg capacitate) în mod generalizat pentru Carpaţii României, luând exemplul unor judeţe din Nord (Neamţ, Suceava, Maramureş). Problema se poate rezolva prin sprijinul MADR, şi a unui program special pentru construirea de fânare, care în 10 – 15 ani să acopere întregul fermelor montane şi să ducă la păstrarea în condiţii de calitate a fânului şi evitarea unei pierderi de aprox. 15% (cazul stocării fânului în cläi/stoguri).

Agenţia Zonei Montane, are pregătite modele şi proiecte pentru construirea de fânare pe fânețe….. care după ce acestea vor fi avizat de către AM PNDR, vor fi puse la dispoziţia fermierilor din zona montană.

III. Obiective pe termen lung:

3.1. Implementarea Programului naţional de dezvoltare durabilă a zonei montane, prin planuri sectoriale şi proiecte

Pornind de la această cerinţă, România are şansa să sară peste o etapă, scurtând drumul ei către progres, civilizaţie şi o viaţă mai bună, cu prinosul, etnosul şi etosul ei original, cu fruntea sus, numai dacă îşi va asuma cu curaj, o strategie şi programe de anvergură capabile să mobilizeze energiile şi resursele naţionale, să atragă cooperarea şi sprijinul european.

Trecerea hotărâtă la dezvoltarea durabilă a zonei montane, începând cu un program pentru câteva zone pilot, în principalii masivi muntoşi ai Carpaţilor României, capabili să-l asimileze, reprezintă o oportunitate care trebuie să facă obiectul unei voinţe politice exprimate.

În centrul unei construcţii strategice trebuie să se afle întotdeauna **Gospodăria montană** – nucleu de bază al satului românesc – de tip integrat, incinta cuprinzând funcţiunile necesare pentru locuire, producţie, creşterea animalelor, spaţii de depozitare a produselor agroalimentare. Prosperitatea gospodăriilor montane determină prosperitatea satului montan. Nu poate exista un sat bogat, fără gospodării bogate.

Substanţa Strategiei de dezvoltare durabilă a zonei montane este dată de principiile care guvernează materia, aceasta conducând, pe de o parte la identificarea realistă a rezultatelor scontate, iar pe de alată parte, la crearea instrumentelor necesare implementării efective a acestora.

Agenţiei Zonei Montane, structură de specialitate subordonată Ministerului Agriculturii şi Dezvoltării Rurale, cu atribuţii stabilite prin Hotărârea Guvernului Nr. 1189/2014, conform atribuţiilor ce-i revin îşi propune să acţioneze în **următoarele direcţii**:

■ **Dezvoltarea şi modernizarea gospodăriilor montane;**

Sector zootehnic:

- sporirea efectivelor de bovine şi ovine şi a calităţilor productive;
- sistem de reproducţie adaptat condiţiilor montane şi ameliorarea raselor autohtone;
- modernizarea grajdurilor;
- modernizarea (igienizarea) stânelor şi văcăriilor.

Sector vegetal:
- ameliorarea structurilor furajere a păşunilor şi fâneţelor naturale:
- cantitatea şi calitatea îngrăşămintelor naturale;
- mica mecanizare;
- extindere: pomicultură, arboricultură, plante medicinale.

■ **Valorificarea superioară a resurselor montane, prin calitatea şi valoarea adăugată;**
● reţele de colectare, procesare, valorificare;
● mărci locale, produse de calitate, ecologice – „**produsul montan**"
● cooperative de servicii şi pe produs.

■ **Ameliorarea infrastructurilor montane şi reabilitarea obiectivelor turistice;**
● *Stimularea micilor industrii, meşteşuguri şi artizanat*;
- materii prime locale;
- noi locuri de muncă;
- creşterea veniturilor;
- valoare adăugată – protecţia pădurilor şi a mediului
● *Dezvoltarea agroturismului montan*;
- gospodării agro-turistice;
- pensiuni rurale;
- agenţii locale de turism;
- asociaţii agro-turistice;

Efecte:
- venituri suplimentare;
- dezvoltare servicii;
- civilizarea vieţii;
- stabilizarea tineretului în munte;
- conservarea tradiţiilor;
- sănătate urbană

■ *Protecţia mediului montan şi protecţia socială prin acordarea de indemnizaţii compensatorii de handicapuri naturale*;
■ *Selectarea, conservarea şi dezvoltarea tradiţiilor culturale*;

■ **Învăţământul agro-montan**
● *Reţeaua de Formare Profesională Montană;*
- CEFIDEC;

- şcoli profesionale – agricole şi pe meserii;
- gimnaziile din comune montane: Obiect nou: Economie Rurală-Montană, plus 3-4 ferme pedagogice pe comună, pentru practica elevilor;
- universităţi: manuale, baza materială; gospodării agro-turistice model;
- aportul cercetării ştiinţifice.

● *Pregătirea profesională a producătorilor agricoli şi a micilor întreprinzători;*

- districte agro-silvo-montane;
- CEFIDEC;
- Institutul de Cercetare-Dezvoltare pentru Montanologie, Cristian-Sibiu;
- Organizaţii profesionale neguvernamentale

● *Dezvoltarea cercetării aplicative montane;*

- Institutul de de Cercetare-Dezvoltare pentru Montanologie, Cristian-Sibiu;
- Universităţi;
- ASAS;
- Alte instituţii de cercetare
- tehnologii agro-montane ecologice;
- cercetări economice;
- protecţia mediului montan;
- rase montane ameliorate;
- difuzarea rezultatelor extinse

● *Educaţia continuă a adulţilor*

■ **Crearea organizaţiilor profesionale de agricultori din zonele de munte.**

- Asociaţii nonguvernamentale;
- Federaţii ale crescătorilor de animale;
- Grupuri de producători şi Cooperative agricole.

3.2. Un studiu de oportunitate privind creşterea animalelor;

Ce suprafaţă avem? Ce calitate are pajiştea, ce productivitate are? Ce număr de animale poate suporta, funcţie de elementele menţionate?

3.3. Organizarea zonei montane pe bioarii tradiţionale (intercomunale), criterii de delimitare:

- suprafaţă;
- populaţie;
- nr. animale;

- forme asociative;
- căi principale de comunicaţii

3.4. Elaborarea unui studii la nivel naţional *în vederea realizării unei hărţi cu cele mai sensibile puncte din munţii României unde ar fi nevoie de programe speciale de dezvoltare economico-socială.*

3.5. Elaborarea unui studiu la nivel naţional *pentru stabilirea criteriilor de diferenţiere a gradului de defavorizare a localităţilor montane;*

3.6. Elaborarea unor studii la nivelul comunităţilor montane *prin care să se stabilească grupele de defavorizare ale fermelor în cadrul UAT-ului (distanţe, izolare, altitudine), în perspectiva unor forme de sprijin diferenţiat.*

3.7. Elaborarea unui studiu privind fiscalitatea diferenţiată pentru zonele montane defavorizate*, prin care să se sprijine și să se încurajeze economia agro-zootehnică montană și să se evite abandonul agricol de către generațiile tinere și depopularea zonelor de munte.*

STUDIU RAPORT CU PRIVIRE LA STAREA MUNTELUI (2016). PROBLEME CU CARE SE CONFRUNTĂ PRODUCĂTORII AGRICOLI MONTANI ȘI ECONOMIA COMUNITĂȚILOR MONTANE (2015/2016). SOLUȚII VIABILE ȘI URGENȚE PENTRU SALVGARDAREA ECONOMIEI RURALE MONTANE ȘI STOPAREA DEPOPULĂRII ZONEI MONTANE A ROMÂNIEI. COOPERAREA INTERMINISTERIALĂ PENTRU DEZVOLTARE RURALĂ-MONTANĂ – UN IMPERATIV.

RAPORTOR: Prof.univ.dr.H.C. Radu Rey, Membru – Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice, Consilier al Ministrului pentru Zona Montană/MADR, Director: Centrul de Economie Montană/INCE/AcademiaRomână, Preşedinte: Forumul Montan din România, Senator al "Euromontana"

Lucrarea transmisă oficial conducerii Ministerului Agriculturii şi Dezvoltării Rurale (Mai, 2016)

"Trenul dezvoltării trece pe lângă naţiuni cam o dată la un secol. Dacă naţiunea s-a pregătit şi a îndrăznit să sară în tren – se va dezvolta. Dacă nu, mai aşteaptă un secol" –

Jean Jacques Rouseau -

Opis

Partea I:

- **Considerente generale**
- **Date – privind Carpaţii României.**
- **O nouă şansă.**

- **Analize şi particularităţi. Cauze şi consecinţe. Acumulări de fenomene negative (1990-2015)**
- **Probleme sensibile, reieşite din dezbaterile publice cu fermierii montani şi reprezentanţi ai comunităţilor montane.**

- Bovine; Ovine; Cooperativele; Fânurile;

- Îngrăşămintele organice; Propuneri de soluţii;

- Propuneri de soluţii din partea fermierilor montani;

- Păşunile.

- Cooperativele agricole montane – dezbateri în teritoriul montan. Experimentul "Ardan".

- Concluzii şi propuneri.

Agenţia Zonei Montane – noi atribuţii. Concluzii şi propuneri.

- Cooperări intermisteriale: MADR-MENCS-MDRAP-MMAP. Propuneri pentru programe comune

- Realităţi. Sugestii.

- Acţiuni favorabile dezvoltării durabile, în ruralul montan.

- Alte precizări privind cooperativele şi "produsul montan".

- Probleme de autoritate şi de management pentru zona montană

- Încheiere.

Anexa 1: Ce este posibil de întreprins, în 2016, pentru zona montană.

Anexa 2: Listă de studii pentru perspectivă – zona montană.

I. Probleme presante cu care se confruntă producătorii agricoli şi comunităţile rurale montane în 2016.

II. Un concept integrat pentru evitarea continuării marginalizării agriculturii Montane şi privind stabilirea cadrului instituţional şi a unor măsuri pentru punerea în aplicare a Regulamentului delegat al Comisiei Europene nr. 665/11 martie 2014 de Completare a Regulamentului UE nr. 1151/2012 al PE şi CE cu referire la Condiţiile de utilizare a menţiunii de calitate facultative "produs montan" - cu aplicabilitate pe întreg teritoriul Uniunii Europene

Considerente generale

Date privind zona montană

Munţii Carpaţi ai României constituie unul dintre cei mai mari masivi muntoşi ai Europei, aflaţi într-o singură ţară, reprezentând cca. 54% din lanţul muntos al Carpaţilor, prezent în 7 state (România, Slovacia, Ucraina, Polonia, Cehia, Serbia şi Ungaria).

Conform delimitării oficiale (Regulamentul CE 1257/1999), zonele montane ale României se află în 27 judeţe (fără munţii Dobrogei), în proporţii diferite. În 4 judeţe, zona montană depăşeşte 70% din teritoriu: Harghita, Hunedoara, Maramureş şi Caraş-Severin.

Suprafaţa totală este de 71.405 km pătraţi, cu 2,9 mil.ha. terenuri agricole – din care 2,1 mil. pajişti naturale şi cca. 4 mil.ha. fond forestier, cu 3.270.700 locuitori (20%) din care ~2,1 mil. în familii stabile de agricultori/crescători de animale, cu tradiţii multiseculare. Din cele 658 localităţi montane (UAT-uri), 577 sunt comune şi 81 mici oraşe şi municipii, cu cca. 3.520 sate montane, în 820.000 gospodării/ferme familiale, în majoritate mici şi răspândite, cu o medie de cca. 4,5 ha./fermă.

Prin creşterea animalelor rumegătoare, ovine şi bovine şi prin îngrăşămintele organice (3,2 mil ovine şi 950.000 bovine, în 1994) în Carpaţii României, s-a format o valoroasă floră furajeră poliflorală, pe cele cca. 2,3 mil.ha. de păşuni şi fâneţe naturale (2000).

O nouă şansă

Cele două regulamente ale UE (1151/2012 – UE şi 665/2014 – CE) cu privire la ”produsul montan” – constituie o noutate şi **o realizare de importanţă majoră şi durabilă** pentru economia agroalimentară a zonelor montane din Uniunea Europeană.

Pentru marea zonă montană a României, **mult rămasă în urm**ă, această **nouă orientare constituie o şansă de salvgardare, de maximă importanţă.**

Calitatea superioară a produselor montane este dată de **poliflora pajiştilor montane, obţinută graţie îngrăşămintelor organice, de la speciile rumegătoare, de mediul nepoluat şi apele curate**, de bunele practici, de sistemul extensiv de creştere a animalelor şi de densitatea aestora – adaptate condiţiilor specifice unor microzone cu constrângeri geo-climatice şi experienţă tradiţională îndelungată.

Agricultura montană **nu poate fi comparată cu agricultura zonelor de câmpie şi colinare**, nici ca **fertilitate**, nici ca **tehnologii** bazate pe **culturi**, **chimizare, marea mecanizare** şi **creşterea industrială** sau **semi-industrială a animalelor.**

● Fertilitatea înaltă a pământului, r**andamentele înalte** la hectarul agricol, consumul de energie, perioadele **mai lungi de vegetație**, terenurile plane sau uşor înclinate şi în final **productivitatea şi veniturile posibile** pentru fermieri mari sau mai mici, sunt mult **mai mari** faţă de cele posibile în condiţiile **restrictive din zonele montane.**

Ceea ce poate fi realizat pe **2-4 ha. în zonele de câmpie/deal** (legumicultură, viţa de vie, pomicultură, ş.a.) **nu este comparabil** cu producţia de iarbă a pajiştilor **montane**, valorificabilă prin creşterea animalelor – în condiţii naturale şi de efort uman dificile.

Orientarea Comisiei Europene spre soluţia recunoaşterii calităţii superioare a "**produselor montane**" agroalimentare şi justificarea nevoii de sprijin a acestei mari economii, care oferă un produs "**de nişă**", purtător garantat de sănătate, care are o piaţă în creştere – predilect pentru "**consumatori de nişă" – constituie un mare pas înainte pentru:**

- consolidarea economiei agroalimentare montane, **în ţările** cu munţi – avansate şi mai pregătite pentru implementarea noilor regulamente;

- **salvgardarea** economiei agro-alimentare – în ţările cu munţi din UE, care au un nivel mai scăzut de dezvoltare – între care se regăseşte şi România.

Analize şi particularităţi. Acumulări de fenomene negative. Unele cauze şi consecinţe (1990-2015)

La finalul anului 2015:

- scăderea efectivelor de bovine în procent de 50-60% (faţă de 1995);

- scăderea efectivelor de ovine de la cca. 3,2 milioane – la cca. 1,9 milioane în 2013.

● Situaţia este cu totul gravă în cazul fermelor mici, caracteristice zonei montane româneşti, cu o medie de cca. 4,5 ha. pajişti şi foarte puţin arabil (ogoare de cartofi, mici grădini de legume şi zarzavaturi). Fermele montane mai mari sunt foarte puţine (o statistică din perioada 1995 – a evidenţiat existenţa a numai ~1997 gospodării cu mai mult de 25 ha. în proprietate = ~0,2%). După 2007, prin PNDR, cu o politică cu totul neinspirată din partea MADR, s-au acordat subvenţii pe cap de oaie numai de la 50 oi, deşi recomandările CE permiteau acordarea de subvenţii de la 10 oi fătătoare.

În 2015, marii crescători de oi, care deşi sunt puţini dar sunt organizaţi, au făcut presiuni la MADR pentru ca subvenţiile să se acorde de la 150-600 ovine!

Consecinţele grave ale acestei ”politici”, în zona montană:

● Peste 85-90% din fermele montane, majoritatea mici dar şi mijlocii, au abandonat creşterea oilor. Zeci de mii de hectare de pajişti naturale au rămas fără îngrăşămintele organice – fiind supuse fenomenului natural de sălbăticire a florei.

Tradiţional se creşteau, în medie, 10-15-20 oi şi 2-4 vaci (5-10 bovine/gospodărie, în grajd). Fiecare gospodărie îşi dimensiona cu exactitate numărul de animale, în funcţie de suprafaţa de fâneaţă deţinută, condiţionat de asigurarea păşunatului de vară (la comun, la stâne – adevărate cooperative), sau pe păşunea aflată în proprietate. Tocmai aici MADR a făcut o eroare de interpretare, deoarece fermierul de munte nu-şi poate permite să crească mai multe animale decât în funcţie de câtă suprafaţă de fâneaţă deţine şi dacă are acces la păşunat, vara la munte.

Primăvara se constituiau turme de 300-500 oi ”din strânsură”, se angajau bacii şi ciobanii, se plăteau taxele şi se păşunau din ~20 mai – 14 septembrie – munţii închiriaţi de la primării sau ocoalele silvice. Excepţie fac cazurile când acelaşi proprietar deţine şi fâneaţă şi păşune, în proprietate. Se efectua ”măsura” şi pe rând, proprietarii îşi ridicau ”dreptul” în brânză, calculat, foarte precis. Acest sistem tradiţional, valoros, a fost afectat, dar încă este practicat într-un număr de cazuri semnificativ.

Efectul:

1.) se asigura hrana pentru iarnă, familiei + mieii şi lâna. Surplusul se comercializa;

2.) se realiza o selecţie naturală, deoarece la ”măsură” se evidenţiau oile cu mult lapte şi berbecii buni, iar mieluţele cu părinţi valoroşi erau reţinute pentru prăsilă;

3.) foarte important – îngrăşământul organic de la ovine, prin care se asigura continuitatea compoziţiei floristice de calitate bună a pajiştilor montane şi a biodiversităţii valoroase.

Concluzie: prin măsura greşită aplicată de MADR în perioada 2007-2013 (zootehnia), cu lăsarea fără subvenţii a oilor de la 10-50 cap., s-a produs o catastrofă economică, prin lichidarea efectivelor de ovine, în proporţie de 85-90%, în marea majoritate a fermelor montane mici, caracteristice munţilor României şi cu urmarea inevitabilă a reducerii substanţiale a cantităţii de îngrăşăminte organice, cu efectul resălbăticirii naturale a poliflorei montane naturale, mai ales a păşunilor, dar şi în cazul fâneţelor. Fenomen insidios, grav, care se instalează în 8-10 ani – în lipsa îngrăşămintelor organice (trifoiurile, ghizdeiul, păpădia, unele graminee valoroase – sunt înlocuite natural cu plante cu valoare furajeră

minoră sau nefurajere – ca nardetele, muşchiul de pădure, rogozuri, buruieni), unele toxice.

Şi mărimea grajdului în fermele montane, mai ales pentru bovine, este dimensionată tradiţional în funcţie de numărul de animale ce pot fi crescute pe suprafaţa de teren deţinută. Mărirea unei ferme familiale se poate face prin cumpărare, căsătorii, moştenire. Ideea de "comasări" – pentru zona montană nu poate fi aplicabilă fără acceptul proprietarilor, care se opun cu vehemenţă şi nici nu se justifică economic, decât în cazuri de excepţie.

● Amploarea acestui fenomen economic extrem de negativ este şi mai mare, prin reducerea volumului îngrăşămintelor organice şi de la bovine, vizând în special fâneţele – cu aceleaşi urmări negative, diferite ca formă şi efect din cauza aciditătii înalte a bălegarului proaspît al speciei şi timpului mai îndelungat necesar putrezirii şi virării spre alcalin.

● România riscă să piardă astfel, insidios şi sigur, o mare şi importantă economie (flora valoroasă a pajiştilor montane) creată de agricultorii de munte în peste 1000 de ani de păstorit neîntrerupt, prin "târlire", metru cu metru, a pajiştilor montane, prin neglijenţa (lipsă de competenţă, iresponsabilitate sau interese ale unor grupuri mici) unei singure generaţii, cea de după 1990. Semnalele de avertizare au fost numeroase, dar fără efectul necesar.

● Extrem de grav este faptul că refacerea structurii calitative a florei pajiştilor montane – ar presupune costuri foarte mari şi mai ales este dependentă de existenţa unei generaţii tinere de agricultori montani, care prin fermele lor mijlocii şi mai mici, să asigure acoperirea cu animale a celor cca. 2,1 mil.ha. de păşuni şi fâneţe naturale care au mai rămas în munţii României (300.000 ha. păşuni au fost trecute în fondul forestier, recent, prin schimbare de destinaţie!) şi un volum satisfăcător de îngrăşăminte organice. După 1990 nu s-a acordat atenţia cuvenită tehnologiilor de colectare şi utilizare corectă a îngrăşămintelor organice, în funcţie de specia de rumegătoare. Ex.: nici în 2016 – nu se colectează şi nu se foloseşte decât sporadic urina de la bovine – miliarde de litri de azot biologic, anual, un excelent îngrăşământ organic. Nici în şcolile rurale nu se predau cunoştiinţele necesare şi esenţiale privind importanţa, colectarea, ameliorarea calitativă şi utilizarea corectă a îngrăşămintelor organice. Specialiştii agricoli din zona montană, au rămas cu totul insuficienţi şi la rândul lor neinstruiţi pentru specificul eonomie agrozootehnice de tip montan (de ce a fost desfiinţat, în 2010, de către MADR "Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi – CEFIDEC – Vatra Dornei, după 16 ani de experienţă cu specialişti atestaţi ca formatori, singurii din ţară, numai cca. 150 cadre şi cu peste 4.000 de absolvenţi – tineri produ-

cători agricoli montani, inclusiv cca. 600 de specialişti agricoli din comunele montane?!).

● Fenomenele descrise mai sus au fost amplificate, cumulativ, de practicile monopoliste ale ”transformatorilor” – care, de peste 20 ani, oferă preţuri cu totul descurajante pentru materiile prime (lapte: în 2016, 0,6-0,8 lei./l.). Situaţia pentru fermierii montani români s-a agravat odată cu liberalizarea circulaţiei laptelui în UE, tendinţa patronilor industriilor laptelui fiind de a importa lapte ieftin şi de a coborî şi mai jos preţurile la laptele produs de fermierii montani (şi în general).

● Se adaugă numeroşi intermediari, mai ales în cazul cărnii – care se interpun între fermieri şi marile abatoare. Carnea de taurine a ajuns în 2015/2016 la preţul derizoriu de 4-6 lei/kg viu (carne de tineret bovin de înaltă calitate – veritabil ”produs montan”!).

Crescătorii de animale din cele 658 localităţi montane, cu ~3.520 sate, în cele ~820.000 ferme montane (faţă de 954.000 în 1994!!), din care cea mai mare parte foarte mici, de subzistenţă – sunt, în 2016, în majoritate oameni în vârstă, de 60-80 ani, abandonul agricol de către tineret luând aspect de masă. Zeci de sate montane sunt depopulate deja.

Gravitatea majoră constă în faptul că se produce, insidios, tot mai intens şi fără ca guvernul să se alarmeze, fenomenul de depopulare umană a Carpaţilor României, cu implicaţii şi de ordin strategic, pe termen mediu şi îndelungat.

A devenit evidentă pierderea tot mai accentuată a factorului agricol activ, tânăr, care ar trebui să asigure continuitatea marii economii montane agro-zootehnice – a României, dar acum şi a Uniunii Europene. Această problematică, majoră, excede responsabilităţile MADR, care nu a gestionat corespunzător agricultura montană în ultimii 25 ani şi care este supusă stării continui de marginalizare, sub presiunea, mult prea puternică, a intereselor marii agriculturi, din zonele de câmpie/deal şi a unei ”birocraţii interne” care s-a obişnuit să evite zona montană şi să o marginalizeze conştient.

● Cum să se explice faptul că în ultimii 25 de ani – instituţiile ce au fost create pentru zona montană (Comisia Zonei Montane din România – cu 28 comisii judeţene ale muntelui, Direcţia Generală a Zonei Montane, Agenţia Naţională a Zonei Montane, Institutul de Montanologie, Cristian-Sibiu, Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi – CEFIDEC – Vatra Dornei) – au suportat 12 desfiinţări – restructurări şi reînfiinţări! – situaţie de neimaginat, într-un stat modern – membru al UE!? Necesitatea acestor instituţii este clară, dar s-a instituit în MADR o

”atitudine” negativă care face, conştient sau nu, prea mult rău agriculturii montane şi ţării. O schimbare radicală şi durabilă a devenit obligatorie.

● Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale, care a avut în responsabilitate şi agricultura montană, s-a comportat (prin atitudinea unor funcţionari), ca un ”adversar” al agriculturii montane.

Devine esenţial necesar să se instituie urgent o soluţie eficientă şi durabilă, care să pună capăt, definitiv, acestei stări de lucruri, păgubitoare sub toate aspectele şi care devine tot mai periculoasă pentru perspectiva apropiată şi pe termen mediu, dar şi îndelungat.

Probleme sensibile reieşite din dezbaterile publice cu fermierii montani şi reprezentanţi ai comunităţilor montane (2015-2016)

(Poiana Ştampei, Panaci, Vama, Moldoviţa, Ciocăneşti – SV, Lunca Ilvei, Mărişelu, Maieru, Ardan (BN), Borca, Farcaşa, Bicaz-Chei, Ceahlău (NT), Buceş (HD), Zlatna (AB).

Conferinţele naţionale ale Forumului Montan din România (2013-2015)

● **Acumulări negative rămase nerezolvate (2000-2015)**

Nemulţumiri

Propuneri

SINTEZĂ –

BOVINE

- **Lipsă de sprijin** pentru **VACA de lapte de la 3-9 cap.** (în realitate sunt 6-18 bovine în grajd: tineret pentru carne, juninci de înlocuire, viţei).

- **Vârsta vacilor – max. 8 ani –** este **prea mică**. Prin tradiţie, în zona montană junincile fată la 3-3,5 ani şi se exploatează **6-7 lactaţii**

- Obligaţia COP, pentru **eligibilitate. Nu sunt create condiţii, decât sporadic,** în zona montană. Nicăieri nu s-a procedat la **selecţie obligatorie**.

- **Nu sunt** subvenţii pentru **viţeii** proveniţi de la însămânţări artificiale sau tauri autorizaţi (cum au fost).

- **Sprijinul cuplat** se justifică acolo unde sectorul este **ameninţat** şi **nu există alternativă** agricolă (**cazul clar al zonei montane**) unde efectivele de bovine s-au redus cu peste 50%.

- Acordarea de subvenţii de la **10-250 vaci** a vizat, **din nou**, avantajarea fermelor **mari**, în **dezavantajul fermelor familiale montane**. S-a afirmat că **în UE** nu s-au acordat **niciodată** subvenţii pentru mai mult de **90 vaci**.

PROPUNERI: pentru zona montană, din partea fermierilor (la întâlniri publice în comune montane şi prin scrisori)

- Subvenţii pentru **vaci – de la 3-9 cap = 250 euro/cap./an**;

De la **11-50 cap**. = **300 euro/cap./an**;

De la **51-100 cap**. = **ca actual (2016).**

- **Vârsta** vacilor **eligibile** = **10 ani**.

- **Fără obligativitatea COP**. Se consideră o **risipire de fonduri**.

- **Subvenţii pentru viţeii** proveniţi din **însămânţări artificiale sau cu tauri autorizaţi**. Condiţionat de menţinerea a **minim 6 luni, în fermă = 100 euro/cap/an**.

- Acordarea, **cu prioritate** în zona montană, **a sprijinului cuplat**.

OVINE

Situaţie catastrofică **în marea majoritate** a fermelor familiale montane, mici şi mijlocii: **abandon** – în **85-90% ferme**!

Efecte grave asupra **hranei familiilor şi absenţei îngrăşămintelor organice. Degradarea calitativă a pajiştilor** (proces "insidios", de la an la an mai intens, care **nu alarmează**). Efecte negative majore asupra biodiversităţii funcţionale, de primă utilitate socială.

● Necesar un **program special** pentru **reîncurajarea fermelor mici**, de **revenire la sistemul tradiţional** de creştere şi exploatare a oilor.

Fermierii solicită subvenţii intens **motivante** de la **10-50 cap. oi fătătoare/capre** (în UE-15, oile/caprele din zonele montane au beneficiat mulţi ani de subvenţii de **28 euro/cap/an – 21+7 euro).**

Se propun:

- **20 euro/cap/an – de la 10-50 oi;**

- **15 euro/cap/an – de la 51-150 oi**.

- Peste 150 oi – se consideră că fermierul deţine o bună stare materială. Eventuala subvenţie poate fi minimală.

Se preconizează o influenţă financiară **ponderată** şi relativ **lentă**, până în **2020**; Refacerea efectivelor în fermele mici şi mijlocii necesită timp – **nu se va putea produce brusc.** O reechilibrare devine posibilă după 2020.

● **Numărul de tancuri de răcire**, subvenţionate, este **mult insuficient** în zona montană, unde numărul de vaci/comună este **semnificativ mai mare** ca în zonele de câmpie, cu o **mare dispersie a fermelor** în teritoriu, **pe sate**.

Propuneri: să se **mărească numărul de tancuri de răcire, subvenţionate, corelate cu nr. vacilor, pe sate** şi cantitatea de **lapte produsă zilnic**.

Cooperativele agricole montane să devină **primii beneficiari**, cu **sprijin** şi pentru realizarea de **centre de colectare**, cu **dotările tehnice** necesare (ajutor de minimis).

● **Nemulţumiri intense** privind **eliberarea de adeverinţe** numai de către **Federaţia Naţională a Crescătorilor de Bovine**, care reprezintă **interesele ale unor fermieri mari şi nu ale fermelor familiale montane – mici.**

Propuneri: adeverinţele **să poată fi eliberate de asociaţiile crescătorilor de animale** sau grupurile de producători/**cooperative. Nici în 2015 nu s-a reuşit** ca fermierii familiali montani **să fie reprezentaţi la nivel naţional**, oficial, în **dialogul social cu MADR**, dar **nici MADR nu a insistat**. Această **reprezentare a agricultorilor de munte** constituie o **necesitate**, prin care **se pot preveni decizii eronate**, neadaptate realităţilor **specifice, care pot pune guvernul în situaţii limită (manifestări de stradă, ş.a.)**. O soluţie ar putea fi chiar renunţarea la aceste "adeverinţe", fiind semnalate numeroase abuzuri.

● **Crescătorii de animale din zona montană nu pot beneficia de ANTZ**, pentru animalele **nou intrate în fermă** (cumpărări, ş.a.), din cauza **datei de referinţă** (ex., pentru anul 2014, data de referinţă este 1 ianuarie, 2013). Un fermier care îşi măreşte efectivul de vaci prin cumpărare sau prin treceri de la categoria "junici" la cea de "vaci" în timpul anului trecut (după 1 ianuarie), **nu poate beneficia de sprijin de la 1 ianuarie a noului an.**

Propuneri: **data de referinţă** pentru animalele **real existente** să fie considerată **de la 1 ianuarie a anului în curs**.

Submăsura 6.5.

Intenţiile de "comasări" în zona montană **prin preluări de ferme – nu sunt realiste**. Fermierii deţin parcele, **la mari distanţe**, pe versanţi cu expoziţie sudică sau nordică, cu **producţii inegale**. Un fermier care ar accepta să preia altă fermă **are nevoie de 3-4 fermieri care să cedeze**.

● La dezbateri s-a atenţionat că **este contraindicat** ca la **întâlniri** cu **comunităţile montane** să se utilizeze **noţiunea de "comasare"**, cu soluţii de aducere a animalelor **în grajduri comune**, lucrări **în comun a terenurilor**, alte activităţi **la nivel de producţie** care **sugerează fostele CAP-uri** şi care sunt **radical respinse de fermierii montani**. Forma de **cooperativă** la nivel de **valorificare** şi **aprovizionare** este **acceptată** cu condiţia să fie **explicată în mod clar în legislaţie** şi să existe **avantaje create** (amendamente propuse la Legea cooperativelor agricole – în dezbatere la Parlament/2016).

● Mulţi fermieri au avut **reacţii dure** la adresa **funcţionarilor MADR** din ultimii 20 ani, care **au facilitat concentrarea fondurilor spre câmpie/deal şi marile ferme,** în defavoarea fermelor montane mijlocii şi mai mici. Sunt intenţii de a se iniţia **proteste de stradă, în capitală**.

● Se **intensifică** exprimări, că la nivelul **MADR**, au loc **"aranjamente" între marii fermieri şi anumiţi funcţionari cu vechime în minister, care fac propuneri "împotriva interesului naţional"**, formulând condiţii de **eligibilitate** (în condiţiile **crizei** din sectorul lapte/carne), **neconforme Regulamentului CE 1307/2013**, art. 55, al. 1 (neexistând alternative în zona montană): "dacă în **regiunea** sau sectorul, vizate, **nu poate** fi realizată **nici o altă producţie** decât cea care face obiectul **măsurii de sprijin cuplat** sau **continuarea** producţiei, respectarea **necesită modificări semnificative** a **structurilor de producţie** (cazul clar al **zonei montane**).

În cazul fermelor **familiale**, montane, **unica sursă de venit constant** este iarba şi **zootehnia şi nu există alternative** (conform Regulamentului 1307(1) completat cu Regulamentul 639/04.2004, cap. V, art. 51-55). Ori **tocmai aceste ferme sunt eliminate de la acest tip de subvenţii**.

S-au emis afirmaţii că prin **subfinanţarea zootehniei** din fermele familiale **montane** se vor produce **perturbaţii prelungite pe piaţa laptelui şi a cărnii**.

S-a apreciat în luări de cuvânt că atunci când **statul nu mai poate asigura locuri de muncă în oraşe**, pentru **tinerii** care vin din cele 3.520 sate montane, este **preferabil să se sprijine fermele mici**, care produc pentru **hrana proprie**, dar şi cu un **disponibil comercial**, decât tinerii agricultori montani **să se transforme în şomeri**, supraaglomerând oraşele sau emigrând şi solicitând **ajutoare sociale**.

Au fost declaraţii deschise privind **intenţia de adresare la Comisia Europeană şi chiar la Consiliul European**, precum şi pentru **organizarea de manifestări de stradă, de amploare, în capitală.**

În ianuarie 2016, au apărut deja **intenţii de folosire a nemulţumirilor** din zona montană **în interese electorale.**

Faptul că în ruralul zonei montane este **acumulată "o masă critică"** – constituie o realitate, în 2016.

● **Nemulţumiri intense** privind **înmulţirea exagerată** a numărului de **urşi şi mistreţi**, cu **daune tot mai mari** – la animale şi la micile culturi (cartofi, ş.a.). Se **înmulţesc numărul de agresiuni asupra ciobanilor şi turiştilor, inclusiv decese**.. Din direcţia Ministerului Mediului, ROMSILVA şi a asociaţiilor de **vânători**, sunt emise **acte normative care nu ţin cont de interesele economice principale vitale, ale crescătorilor de animale**.

Nu sunt rezolvări rezonabile privind **despăgubirile pentru daunele** create de **animalele sălbatice**.

● **Legea vânătorii** nu a ţinut cont de **interesele economice** ale crescătorilor de animale. **Limitarea numărului de câini** a generat **proteste de stradă**. Tradiţional, revine **un câine la 100 oi**. Căţelandrii care se nasc (şi se instruiesc) la stână, ca şi câinii ciobăneşti de talie mică – specializaţi (puclei) – **să nu fie luaţi în calcul.**

Existenţa "**jujeului**" este obligatorie şi să rămână ca măsură protectivă pentru vânat. Ciobanii nu pot face faţă pericolelor mari cu câini prea puţini (problemă rezolvată deja în 2016, la intervenţia MADR).

Se consideră că **la Ministerul Mediului Apelor şi Pădurilor** nu se ţine cont **cu prioritate** de **interesele economice**, vitale, ale **producătorilor** agricoli montani şi **se "fabrică" legi aberante** (ex. în 2006 – **OUG pentru Legea mediului** prevedea ca în **ariile protejate**, **adică 7%** din teritoriul naţional, care **includ cei mai importanţi masivi muntoşi**, unde se află **de secole zeci de mii de gospodării – se interzicea "organizarea de stâne şi păstoritrul" – adică însăşi existenţa comunităţilor umane(!)**. Grav este că OUG a fost semnată şi **de MADR** şi a ajuns la Parlamanet, deşi avea **aviz negativ de la MAE...).**

Numai intervenţiile decise ale FMR la Parlament au determinat **eliminarea** din OUG pentru Legea Mediului **a articolelor în cauză**, dar este **de reţinut** că **tentativa a existat** şi proiectul a fost **semnat şi de MADR** (scrisoare oficială de mulţumire din partea ministrului mediului).

● Fermierii montani sunt **nemulţumiţi** şi de faptul că prin **OM 619/2015 privind Ajutoarele Naţionale Tranzitorii – se cere o adeverinţă eliberată de un ONG constituit după OUG 626/2000**, această condiţie existând **numai în România.**

Măsura 6.1.: "Instalarea tinerilor fermieri"

În 2015, din totalul de **111 mil. euro, penru zona montană erau alocaţi 33 mil. euro, dar s-au depus cereri doar pentru cca. 5%.**

O cauză: tinerii nu se pot instala ca manageri, deoarece **bătrânii nu cedează proprietatea.**

● Fermierii montani **cer explicaţii** pentru faptul că **nu se face o diferenţiere în sistemul de fiscalitate** pentru **zona montană** din România "**ca zonă montană defavorizată**", conform **Legii muntelui nr. 347/2004** cu modificări ulterioare şi practicilor din **ţările cu munţi ale UE**.

În perioada de **pregătire a PNDR** 2014-2020 (2013), la MADR **se ştia** că **pentru zona montană defavorizată, fondurile de investiţii, nerambursabile, urmau să fie în proporţie de 70%.**

Pentru **cooperativele agricole**, în 2015, "Legea cooperativelor" şi PNDR-ul prevede **50% fonduri nerambursabile, atât la câmpie cât şi la munte, fără diferenţiere ca zonă defavorizată,** ceea ce fermierii

consideră **incorect** şi solicită răspuns **dacă această nediferenţiere poate fi corectată – pentru perioada 2016-2020**.

Fermierii montani sunt **prea săraci** pentru a suporta o cotă-parte de 50%. Se **solicită** ca procentul de **co-finanţare să se reducă la 20% pentru cooperativele care vor realiza "produs montan", iar acestea să beneficieze de un credit special pentru investiţii cu dobândă "0" (zero)** – subvenţionată de stat şi **restitiurea în 20-25 ani a creditului** (cum s-a aplicat în ţările cu munţi, dezvoltate, din UE). De ex.: în Austria, pentru investiţii în ferme noi, dobânda la credit a fost de **2%, cu 3 ani perioadă de graţie şi 25 ani termen de restituire**.

Soluţia unor **contribuţii băneşti, pentru co-finanţare**, din partea unor fermieri **săraci şi îmbătrâniţi nu este practicabilă în zona montană**, în condiţiile actuale. Încercările care au existat – au eşuat.

În 2015, **din 18 milioane euro**, destinaţi pentru cooperativele agricole din zona montană **au fost accesaţi doar ~4%.**

● **Privind Regulamentul delegat al CE nr. 665/2014 pentru "produsul montan**", fermierii cât şi **specialiştii consultaţi solicită cu fermitate ca în România să nu se aplice "derogarea"** (facultativă), privind transformarea/abatarea animalelor "**până la 30 km distanţă"** în afara zonei de munte, oficial delimitată. Aceasta deoarece **riscurile de fraudare şi de înşelare a consumatorilor – sunt foarte mari. Riscul cel mai mare** este cel al **pierderii** încă "din start" a **credibilităţii din partea consumatorilor** privind **garantarea autenticităţii "produselor montane"**. Acest pericol este **esenţial**, deoarece consumatorii **nu vor plăti un preţ mai mare**, decât **dacă** proveniența şi calitatea – sunt **garantate.** S-a propus ca o condiţie să fie ca animalele să fie născute şi crescute în zona montană, exceptându-se viţeii de până la 4 luni, mieii şi purceii de până la maximum 3 luni.

Pentru unele ţări cu munţi, dezvoltate, care **deţin** mecanisme de **control şi supraveghere suficiente şi consolidate şi unde există un nivel de trai şi de educaţie mai înalt, o astfel de "derogare" ar putea să fie acceptabilă (totuşi cu rezerve).**

În România nu sunt încă îndeplinite toate condiţiile necesare.

De altfel **Comisia a prevăzut situaţii diferite şi a lăsat la alegerea statelo**r dacă să aplice **sau nu** această "derogare".

Cooperativele agricole montane: primele dezbateri concrete-în teritoriu

● Cu ocazia organizării **dezbaterilor pregătitoare** pentru înfiinţarea **primelor cooperative agricole montane, cu perspectiva valorificării "produselor montane" cu "valoare adăugată", în beneficiul**

direct al fermierilor (Lunca Ilvei, Mărişelu (BN), Moldoviţa, Ciocăneşti (SV), Bicaz-Chei), au reieşit şi alte aspecte:

- **Primul pas îl reprezintă crearea cooperativelor de gr. I (se aşteaptă sprijin prin noi prevederi în Legea cooperaţiei nr. 566/2004 (amendamente).**

Într-o etapă **primară**, chiar dacă laptele, ş.a., sunt "produse montane" – acestea **nu vor putea fi comercializate ca atare**, decât în puţine situaţii, deoarece până la crearea unor **capacităţi proprii de prelucrare** (mici industrii) – **vânzarea materiilor prime** se va realiza, în general, tot prin **"transformatorii industriali", actuali**, dar care colectează materii prime şi din zonele de **câmpie** şi **din străinătate** şi **nu vor putea fi atestaţi** pentru "produse montane". Este **de anticipat** faptul că **un număr mai restrâns de fermieri**, cu ferme mijlocii sau mai mari şi cu capacitate proprie de transformare şi comercializare, avataţaţi de **apropierea faţă de pieţe** cu potenţial de absorbţie, **îşi vor putea certifica şi valorifica independent "produsele montane"**, încadrându-se în sistemul "lanţurilor scurte"**.** Numărul acestora este încă incert iar posibilităţile de valorificare a "produselor montane" la preţuri avantajoase sunt preconizate ca fiind limitate.

Primul avantaj al cooperativelor va putea consta totuşi în faptul că, asigurând **colectarea** materiilor prime **în regim propriu şi în cantităţi mari**, vor deţine o capacitate crescută de **negociere cu industriile alimentare – la preţuri ameliorate** (patronii industriei alimentare nu vor mai cheltui cu colectarea materiilor prime şi se crează sursa financiară pentru oferirea unui **preţ mai bun** cooperativelor, aspect ce rămâne însă la latitudinea transformatorilor şi nu este de aşteptat decât o semi-soluţie, tranzitorie, în condiţiile importurilor de lapte în creştere, la preţuri mici care sunt posibile datorită măririi subvenţiilor şi altor avantaje, nivelului înalt al producţiilor de lapte şi carne pe cap de animal, rezultantă a unui îndelungat proces de ameliorare a condiţiilor tehnice la nivelul fermelor montane).

Pentru cazul cărnii "produs montan", pentru început fermierii vor putea încheia contracte cu propria cooperativă, iar aceasta direct cu abatoarele şi nu prin intermediarii spoliatori, ca actualmente, putând obţine astfel un preţ mai bun. Este de luat în considerare şi orientarea fermierilor montani spre creşterea taurinelor şi ovinelor pentru carne (exemplificare: în 2016, pentru 1kg. carne tineret taurin "în viu" se practică preţuri de cca. 5 lei. Pentru tineret "de carne" la greutate de 250-350 kg. se oferă 9 lei/kg. viu – echivalent 2 euro/kg.).

Procestorii actuali urmăresc doar profitul imediat, nu manifestă interes pentru a ceda spre cooperative o parte semnificativă din profitul ce se va putea obţine prin "valoarea adăugată" adusă de "produsul montan".

Perspectiva cu şanse de ameliorare a veniturilor fermierilor montani se regăseşte în crearea cooperativelor de gradul II, cu capacităţi proprii de transformare şi valorificare a ”produselor montane”, pe piaţa internă sau prin export.

Experimentul Ardan (BN)

Sistemul a fost experimentat în satul montan Ardan (BN), unde s-au creat primele două cooperative (lapte, mere): grajdurile au fost modernizate după cerinţele pentru ”lapte conform” şi toate fermele au fost certificate ecologic. Între 2005-2015 efectivul de vaci a crescut de la 200 la 700 cap., iar numărul de oi s-a dublat. În 2016, se obţine preţul de 1,65lei/l. lapte şi este în construcţie avansată o fabrică mică, proprie, a cooperativei, de procesare a laptelui. Cooperativele deţin centru de colectare lapte, dotat complet, tancuri de răcire, tractor cu vidanje, pentru extragerea şi colectarea urinei, utilaj de împrăştiere a bălegarului, cisternă de transport lapte, ş.a. Un efect concret l-a reprezentat recoltarea unei ”a doua coase” pe fâneţele unde s-a folosit purinul (urina), sporind substanţial cantitatea de fân/ha. şi în plus, de calitate foarte bună, cu leguminoase perene (trifoi alb şi roşu, ghizdei, ş.a.), apărute în mod natural.

● Şi pentru membrii cooperativelor montane, obţinerea certificării ecologice devine o condiţie prealabilă, întrucât ”produsul montan” este implicit şi ecologic. Aici intră şi condiţia de igienizare a grajdurilor, în special în cazul vacilor (cerinţele pentru laptele ”conform”). Sunt necesare unele derogări, deoarece procesul de igienizare a grajdurilor este mai costisitor şi necesită o perioadă mai îndelungată de timp. Cerinţa rezonabilă vizează acordarea certificării ecologice la nivel de grup (cooperativă) pentru membrii care produc în aceleaşi condiţii de mediu (absenţa chimizării, păşune şi fânuri din floră naturală, ape curate, mediu montan nepoluat). Derogararea ar viza modernizarea (igienizarea) grajdurilor, colectarea şi folosirea corectă a îngrăşămintelor organice prin platforme de bălegar şi bazine colectoare pentru urină, evitarea fânurilor cu mucegaiuri, cu un program special de subvenţionare şi cu termen de graţie de cca. 5 ani – sistemul poate deveni realist.

Fermierii solicită un sprijin din partea MADR privind suportarea cheltuielilor pentru certificarea ecologică.

● O altă necesitate reieşită din dezbateri şi din constatări proprii (R.R.) se referă la igiena din grajduri, care este deficitară, în majoritatea cazurilor:

1. Nu se colectează şi nu se utilizează urina (purinul), decât în rare cazuri. Lipsesc bazinele colectoare – se generează gaze nocive (NH_3, CO_2,

H2S), care afectează producţiile şi sănătatea animalelor şi a fermierilor. În plus, se produce infiltrarea în apa freatică şi poluare.

2. Nu sunt platforme pentru bălegar decât sporadic (construite conform normelor ştiinţifice). Se fac greşeli de utilizare, cu mari pierderi de azot.

3. Lipseşte instruirea fermierilor privind colectarea şi utilizarea corectă a bălegarului şi urinei pe pajişti. Se fac numeroase greşeli tehnice, din neştiinţă. Lipsesc îndrumătoare, scrise.

Şcoala locală, consultanţii (foarte puţini), nu sunt edificaţi şi nu contribuie persistent la introducerea în ferme a foarte importantei tehnologii de colectare şi folosire a îngrăşămintelor organice (în perioada 1996-2010, CEFIDEC Vatra Dornei a reuşit să instruiască 600 specialişti agricoli, din zona montană şi peste 3.500 tineri fermieri). Dar în 2010, MADR a desfiinţat CEFIDEC!!? Adiă tocmai singura "şcoală" care furniza competenţe profesionale pentru agricultura şi economia rurală, "de tip montan".

4. Conservarea fânurilor. Riscuri

Sistemul tradiţional, generalizat, în clăi/stoguri, sub cerul liber, supuse ploilor şi zăpezilor, conduce, inevitabil, la apariţia mucegaiurilor, care sunt generatoare de aflatoxine ce se transmit prin lapte, cu efecte inclusiv cancerigene - demonstrate (plus pierderi fizice). În climatul dur concurenţial actual şi de viitor, acest aspect ar putea deveni un factor de negare a calităţii laptelui "produs montan", măsuri de prevenire fiind necesare.

Soluţia: construirea de fânare (din scânduri categoria a III-a) pe fânețe (1 fânar/3-4000 kg. capacitate), în mod generalizat (în 2016 există fânare doar în Nord, în judeţele Neamţ - ~85%, Suceava - ~70%, Maramureş - ~75%, Bistriţia-Năsăud - ~30%). În 1980, în Austria, fânarele erau generalizate. Este soluţia ieftină şi posibilă, în munţii României.

În celelalte 23 judeţe cu zonă montană în 2016, conservarea fânurilor pentru iernatul animalelor a rămas în cea mai mare parte la sistemul tradiţional, deficitar, o schimbare în bine fiind strict necesară (foarte multe cazuri în care fânurile putrezesc în clăi, nefolosite).

Propuneri: MADR să sprijine dezvoltare rurală în zona montană cu un program special pentru modernizarea agriculturii montane, care să includă, pentru următorii 10-15 ani:

1. Generalizarea fânarelor, pentru fânuri de calitate şi evitarea pierderilor.

2. Bazine colectoare de purin şi platforme de gunoi, la toate grajdurile (regulă generală).

3. Modernizarea, igienizarea, grajdurilor vechi, cu soluţii economice (ieftine).

4. Ameliorarea condiţiilor de igienă – la stâne (primele cca. 30 stâne moderne, europene-pilot, sunt deja realizate, prin iniţiativele Federaţiei Agricultorilor de Munte – Dorna şi CEFIDEC Vatra Dornei, cu sprijin din partea Elveţiei şi unele iniţiative locale (fenomenul de copiere).

● Este de analizat posibilitatea unei cooperări între MADR şi M. Mediului – cel puţin pe segmentul bazinelor colectoare pentru urină şi a platformelor pentru bălegar, care vizează evitarea poluării apei freatice şi totodată, conservarea biodiversităţii valoroase, a pajiştilor montane (în special a fâneţelor), probleme efectiv de mediu, care se îmbină cu efectele agricole.

● Elaborarea şi difuzarea largă a unor îndrumătoare pentru agricultorii montani şi asigurarea unui număr suficient de specialişti agricoli, ”consultanţi” certificaţi pentru specificul economie agro-zootehnice de tip montan (prin cursuri de specializare de tip ”post-universitar”, ce vor fi asigurate de Agenţia Zonei Montane/Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţi, după modelul de lucru practicat cu succes în perioada 1998-2010).

Reunirea unor fonduri ale MADR şi MMediului, Apelor şi Pădurilor în cadrul unui program comun, ar putea fi analizat cu prioritate.

Un ritm anual de 15-20.000 igienizări de grajduri (fonduri nerambursabile), cu platforme de gunoi, bazine pentru purin şi fânare, pe fâneţe, ar produce în 10-15 ani de aplicare un salt major, de progres real, european, în economia agricolă şi protejarea mediului în ruralul montan.

● În concluzie: cele 4 elemente propuse pentru un program de dezvoltare durabilă a agriculturii montane din Române, sunt în legătură directă cu evoluţia pentru punerea în valoare a ”produsului montan” şi cu sistemul cooperativelor agricole – montane.

Agenţia Zonei Montane a pregătit deja în perioada Decembrie 2015, Ianuarie 2016, primele soluţii tehnice şi calculaţiile privind costurile – pentru fânare, bazine pentru purin, platforme de bălegar şi soluţi (ieftine) pentru igienizarea grajdurilor existente ca şi soluţii tehnice complete pentru grajdurile noi.

● Sunt nemulţumiri pentru faptul că meseriile (grele) de baci şi ciobani – nu sunt recunoscute ca vechime în muncă (cca. 5 luni/an, la munte sau întregul an, în cazul transhumanţei ovine).

● Din dezbateri a reieşit nevoia acută de instruire pentu baci şi ciobani montani, prin cursuri locale, de iarnă, pe problemele specifice păstoritului, prelucrării produselor de stână, igienei, valorificării ”produselor montane” obţinute la stâne şi văcării – în sezonul de păşunat, intervenţii de profil sanitar-veterinar – în situaţii de urgenţă (meteorismele, fătări, ş.a.).

● Transhumanţa tradiţională din Mărginimea Sibiului, ş.a., nu mai practică traseul de deplasare, multisecular, care însemna văratul la munte, când şi brânza şi mieii erau ”produse montane”, pe munţii proprii – care rămâneau bine acoperiţi cu îngrăşăminte organice şi se conserva şi ameliora astfel o floră furajeră valoaroasă. Iar ”iernatul” se asigura, avantajos, mai ales prin deplasări spre Dobrogea, cu revenire acasă, în Mărginime – în perioada de fătări şi pentru vărat. Acest sistem care a adus bogăţie pentru marii proprietari (transhumanţa), a fost profund periclitat, după 1989, când prin apariţia noilor proprietari cu parcele mici – în număr mare – nu se mai puteau realiza ”înţelegeri”.

Direcţia principală a transhumanţei a fost schimbată spre Banat, la câmpie, pe soluri de înaltă fertilitate supuse mulţi ani chimizării intensive, în condiţiile în care pământul, după 1989, s-a putut cumpăra sau închiria foarte ieftin.

Proprietarii oilor şi ciobanii din Mărginimea Sibiului au rămas în majoritate, definitiv în Banat, cu oile, renunţând a se mai înapoia, pentru vărat, pe munţii din Mărginimea Sibiului. Rămânând fără îngrăşăminte organice, pe aceşti munţi a început un proces de degradare calitativă a florei naturale, prin sălbăticirea acesteia (7-8 ani consecutivi fără îngrăşăminte organice – degradează major păşunile, prin resălbăticire/rezultate experimentale – Institutul de Montanologie – Cristian, Sibiu). Crecătorii locali mai mici, care ”nu aveau loc de cei mari”, au acum acces la păşunat, dar numărul animalelor nu este comparabil cu cel al transhumanţilor şi prin consecinţă nici îngrăşămintele organice nu mai sunt suficiente.

Este evident că pentru brânza sau carnea obţinute în condiţiile câmpiilor Banatului, nu se va putea pretinde atestarea de ”produse montane”, doar din considerentul că domiciile stabile sunt în comunele montane, riscul tendinţelor de înşelare a consumatorilor fiind de luat în considerare, implicit măsuri de prevenţie.

PĂŞUNILE – Solicitări ale fermierilor

Pentru crescătorii de animale, contractele pentru păşunat să se transfere la noile cooperative/grupuri de producători ce se vor crea în zona montană.

Se solicită ca durata contractelor să fie pentru 15 ani, cu drept de prelungire pentru crescătorii locali (preemţiune). O raţiune se regăseşte în interesul de investiţii şi bună întreţinere a păşunii, dacă există continuitatea aceloraşi crescători pe aceleaşi păşuni. Durata de numai 5 ani a contractelor nu este benefică, nu se justifică realizarea de investiţii durabile (garduri, curăţiri, supraînsămânţări, adăposturi, adăpători, amendamente, ş.a.)

Se solicită, vehement, ca dreptul de păşunat să revină membrilor cooperativelor, fără ca fermierilor să li se condiţioneze să între în cooperativă cu animale sau terenuri (ci cu produsul fermelor proprii), care rămân în proprietatea lor (în toate comunele, fermierii declară că dacă se va pretinde intrarea în cooperativă cu terenuri şi animale, cooperativele nu vor putea fi create).

Se solicită ca atribuirea păşunilor pentru localnici să se realizeze fără licitaţii – iar primăriile să considere valoarea păşunii stabilită prin "amenajamentul pastoral". Fermierii reclamă că în multe localităţi, la primării, prin licitaţii, apar fapte de corupţie, se face speculă cu păşunile, în dauna producătorilor locali.

În 2016, se manifestă deja o "rezistenţă" din partea unor primari, care au "interese" proprii şi nu vor să accepte trecerea contractelor spre grupurile de producători locali/cooperative.

● Exemple de marginalizare a agriculturii montane, prin noul PNDR 2014-2020:

Pentru S.M. 6.3. – "sprijin pentru femele mici", în noul PNDR, s-au prevăzut să se acorde până la 15.000 euro, pentru zona montană rămânând un număr nedefinit de fermieri din cele 820.000 ferme montane existente. Fermierii montani consideră că de peste 20 ani majoritatea fondurilor pleacă în special tot la marii fermieri, care sunt deja bogaţi şi cu capacitate proprie de autoreproducere şi profit.

Este rezultatul presiunii foarte mari şi continui a marilor ferme asupra factorilor de conducere şi funcţionarilor din MADR pentru a obţine cât mai multe fonduri, aspect ce s-a instituit ca practică curentă – în ultimii 20 de ani. Dar aceasta se produce în dauna fermelor familiale, mici şi mijlocii – cu afectarea, profundă, a veniturilor acestora şi efecte alarmante de sărăcire şi depopulare montană prin abandon agricol definitiv. Este de reţinut că aceste tendinţe vor exista în permanenţă în România şi este obligatorie instituirea unui sistem de protecţie, pentru evitarea marginalizării continui a zonei montane, în special în domeniul agrozootehnic.

Se apreciază că în următorii cca. 10 ani, dacă nu se intervine eficient cât mai curând, se va înregistra un amplu şoc economic şi social negativ – în mare parte ireversibil şi de aici gravitatea fenomenului şi nevoia acută şi urgentă de prevenire. În 2016 se mai cresc animale "prin inerţie", mult prea mare parte a crescătorilor sunt bătrâni de 60-80 ani, care dispar natural, fără înlocuitori, îngrăşămintele organice se reduc prin scăderea efectivelor de animale şi rezultanta se regăseşte în resălbăticirea florei furajere a pajiştilor montane.

● La toate dezbaterile publice din 2015, fermierii montani acuză că nu mai există rentabilitate în agro-zootehnia montană.

În zona montană nu sunt alte resurse mai importante decât iarba pajiştilor şi se ”asistă pasiv” la derentabilizare, descurajare, amplificarea sărăciei, cu rezultatul abandonului agricol şi al depopulării montane – tocmai de factorii cei mai activi – tinerii satelor. Este o chestiune de responsabilizare politică.

● În comunele în care, în lunile Decembrie 2015/Ianuarie 2016 s-au găsit ”lideri” şi s-au putut organiza dezbateri pe tema ”produsului montan” şi beneficiului durabil al organizării cooperativelor şi s-au putut oferi informaţii, explicaţii tehnice şi orientări realiste dar optimiste, fermierii au înţeles că aceasta este soluţia de perspectivă şi chiar au trecut la procedurile de înfiinţare a primelor cooperative agricole, montane (Lunca Ilvei, Mărişelu (BN), Moldoviţa, Ciocăneşti (SV), Bicaz Chei, Ceahlău (NT)). Primele rezultate sunt încurajatoare, dar se cer create noi forme de sprijin şi o structură mult lărgită a AZM, care să permită consilierea şi convingerea fermierilor montani din cele 658 localităţi montane (UAT) ale ţării. La data prezentului Raport se aşteaptă apariţia noii forme a Legii cooperativelor în agricultură.

Forumul Montan din România a elaborat şi transmis la Senat, în termen, propuneri pentru amendamente la Legea cooperativelor agricole, vizând o diferenţiere pentru cooperativele din zona montană – defavorizată, axate pe ”produsul montan” şi o creştere a subvenţiei la investiţii pentru unităţi de transformare de la 50% la 80-90%.

● Reprezentanţii comunităţilor montane şi fermierii crescători de animale, solicită stoparea continuării erorilor la MADR faţă de munte, îndreptarea celor cu efecte negative şi stabilirea unui echilibru constant, prin care să se evite continuarea ”marginalizării” agriculturii montane.

● În mod preventiv, se solicită necesitatea existenţei unui aviz prealabil din partea Agenţiei Zonei Montane, în cazul actelor normative sau altor decizii care produc efecte şi în zona montană, pentru evitarea unor măsuri nepotrivite sau contraproductive.

● La dezbateri s-au desprins idei constructive izvorâte din experienţa unor mici cooperative-pilot (ex.: Ardan-BN), care funcţionează de câţiva ani:

Activităţi ”de principiu” ale unor cooperative montane (gr. I):

- Colectarea, răcirea, transportul laptelui – la transformatori – pe bază de contract între cooperativă şi procesator;

- Colectarea fructelor, fructelor de pădure, plantelor medicinale;

- Contracte ferme ale membrilor cu cooperativa – pentru lapte;

- Contracte ale membrilor cu cooperativa, pentru animale vii;

- Contracte între cooperativă şi industria alimentară (evitarea intermediarilor, preţuri mai bune).

- Contracte cu cooperativa şi a unor fermieri care nu sunt membrii cooperativei (ex. romii – la culegerea fructelor de pădure, ş.a.).

Exemple de dotări/cooperativă, de interes comun:

- Tancuri de răcire – lapte.

- Cisternă proprie – pentru transportul laptelui.

- Maşină pentru împrăştiat bălegarul.

- Vidanjă pentru extras şi împrăştiat urina.

- Camion pentru transport animale şi aprovizionare.

- Utilaje pentru recoltat şi îmbalotat fân (sistemul în baloţi înfoliaţi nu este recomandabil, deoarece se transmit mirosuri de fermentare dezagreabile, în lapte – experienţa pensiunilor rurale montane, turiştii refuzând laptele. S-a revenit la sistemul baloţilor paralelipipedici, neînfoliaţi, care este viabil).

- Magazin propriu – în oraşe unde există piaţă pentru ”produse montane” (se formează în timp şi se pot organiza prin asocieri între cooperatiev).

- Construcţii: centre de colectare lapte, fructe şi ateliere ptr. transformare (ex. pentru telemea, ş.a.), sau pentru fazele primare de preparare a caşcavalurilor – urmând ca afinajul şi valorificarea să se realizeze la nivel intercomunal, intercooperatist (cooperativă de gradul II).

- Bază pentru preluarea animalelor vii, contractate cu cooperativa.

- Alte asemenea –

Solicitări ale noilor cooperative (primele analize, dezbateri)

● Cooperativele agricole montane care vor comercializa ”produse montane”, certificate, înscrise în Registrul Naţional al Produselor Montane, să beneficieze de un sprijin nerambursabil de 2,5-3mil. euro – pentru investiţii necesare transformării materiilor prime ”produse montane” – în zona montană şi valorificarea prin magazine proprii, eventual prin retaileri şi export. Se solicită sprijin pentru acţiuni de promovare (TV, radio, presă).

Principiu: ”Valoarea adăugată” să revină, necondiţionat, fără intermediari, producătorilor direcţi.

Această formă de organizare impune asocierea cooperativelor comunale şi realizarea unor cooperative mai mari, capabile să realizeze transformarea finală.

● Faţă de ”radiografia” prezentată mai sus, departe de a fi fost epuizată şi ca urmare a consultărilor publice şi individuale, cu fermieri montani şi autorităţi locale, întreprinse împreună cu Agenţia Zonei Montane

(instituţie nou înfiinţată prin lege şi HG, în 2015 – aflată, la începutul anului 2016, în curs avansat de organizare şi în cooperare cu Centrul de Economie Montană/INCE/Academia Română) s-au desprins unele

Concluzii şi propuneri

1. Regulamentele nr. 1151/2012 (UE), 665/2014 (CE), privind "produsul montan" constituie o orientare şi o bază de activitate – de cea mai mare însemnătate pentru viitorul dezvoltării economiei agro-rurale montane. Aplicarea acestora este obligatorie pe teritoriul UE.

2. Agenţia Zonei Montane împreună cu MADR/RNDR şi partenerii implicaţi în dezvoltarea rurală montană (Forumul Montan din România, Federaţia Agricultorilor de Munte-Dorna, ANDRM – "Romontana", Compartimentul pentru dezvoltare durabilă, din cadrul Guvernului, Centrul de Economie Montană/INCE-Academia Română, ş.a.) au întreprins următoarele:

- O Conferinţă internaţională organizată la Bucureşti cu prezenţa unor experţi din Franţa, Italia, Elveţia, Belgia, SUA, România şi a reprezentanţilor celor mai importante instituţii potenţial implicate în perspectivă (OPC, ANSVD, OSIM, Academia Română, ASAS, MADR, ş.a.), care a adus clarificările necesare.

Constituirea "grupului de lucru" al MADR pentru elaborarea proiectului de HG privind "produsul montan", cu 4 reuniuni la MADR (2015-2016).

Întocmirea proiectului de HG pentru stabilirea cadrului instituţional şi a unor măsuri pentru punerea în aplicare pe teritoriul României a Regulamentului delegat al Comisiei Europene nr. 665/2014, de completare a Regulamentului (UE) nr. 1151/2012 (PE+CE) privind condiţiile de utilizare a menţiunii de calitate facultative "produs montan".

În data de 1 Februarie, 2016 – acest PHG este în fază finală.

3. Din dezbaterile din cadrul MADR/AZM/CEMONT şi în teritoriul montan, cu ocazia eforturilor AZM pentru constituirea primelor cooperative agricole-montane (Lunca Ilvei şi Mărişelu – jud. Bistriţa-Năsăud, Moldoviţa şi Ciocăneşti – jud. Suceava, Bicaz-Chei şi Ceahlău – jud. Neamţ), au reieşit:

- PHG pentru "produsul montan"este în strânsă legătură cu alte două acte normative, privind crearea reţelei Agenţiei Zonei Montane în teritoriul montan şi prevederea în Legea cooperativelor agricole a unor forme de sprijin pentru cooperativele agricole montane, axate pe "produsul montan":

Devine necesară dezvoltarea Agenţiei Zonei Montane, prin crearea unei reţele proprii, la nivel teritorial, în interiorul zonei montane – ca instrument de lucru indispensabil pentru punerea în aplicare a HG cu privire la "produsul montan", ca şi pentru asigurarea consultanţei

profesioniste, formarea tinerilor fermieri montani, sprijinirea fermierilor în elaborarea proiectelor proprii de dezvoltare, informare şi orientarea fermierilor.

Această activitate este strâns legată cu acţiunea (dificilă) de înfiinţare a cooperativelor agricole montane, care să se axeze pe producerea şi valorificarea ”produselor montane”, vizate direct fiind 658 localităţi montane (UAT), cu 3.520 sate.

Scopul, principal, al acestor cooperative este realizarea de valoare adăugată – care să revină direct fermierilor, cu evitarea intermediarilor, ameliorând veniturile familiale şi combătând sărăcia, abandonul agricol de către tineret şi depopularea montană, sporirea efectivelor de animale rumegătoare şi a îngrăşămintelor organice, pentru evitarea degradării florei valoroase a celor 2,1 mil. ha. de pajişti naturale.

Aceste elemente reprezintă astăzi ”o prioritate”, care se cere tratată ca atare de sfera decizională – politică şi administrativă şi în primul rând de MADR şi care trebuie să rămână ca şi conduită obligatorie şi definitivă în strategia şi politicile pentru agricultură ale României.

Legea cooperativelor agricole (aflată la dată curentă – Martie, 2016 - în dezbatere la Senat), prin amendamentele propuse ar trebui să vină cu forme constante de încurajare pentru crearea de cooperative – în general.

Pentru cooperativele agricole montane, aflate în zona montană, defavorizată (cum este recunoscută în Legea Muntelui nr. 347/2004 cu modificările ulterioare şi în legislaţia ţărilor cu munţi din UE) care se organizează în vederea producerii şi valorificării ”produselor montane” – devine necesară o formă suplimentară de încurajare (compensatorie), axată pe calitatea înaltă a acestora.

Forumul Montan din România a depus la Senat (27.XII.2015) – pentru Comisia de agricultură (în termen), un ”pachet” de propuneri, diferenţiate, care ţin cont de condiţia de ”zonă defavorizată” de factori naturali şi economico-sociali:

- scutirea de impozitul pe profit pentru primii 10 ani şi cu 50% ulterior;
- scutirea de impozitul pe venit;
- obligativitatea comercializării prin cooperativă – a minim 30% (şi nu de 50%, ca actual) din produsele agroalimentare (dacă preţul obţinut va fi mai bun – de la sine, procentul minim va fi semnificativ mai mare);
- scutirea (parţială) de TVA, pentru ”produsele montane” – în primii ani.
- guvernul României să încurajeze realizarea de ”produse montane” prin sistemul cooperatist – acordând o primă specială pentru calitate (în cuantumul ce va fi stabilit de Guvern).

Importanţă deosebita a Agenţiei Zonei Montane – noi atribuţii. Cooperări între MADR-MENCS-MDRAP- M. Mediului

În baza experienţei (costisitoare) din ultimii 25 ani a devenit cert că Agenţia Zonei Montane trebuie să fie o entitate permanentă, calificată pentru zona montană, cu un nivel eficient de dezvoltare în teritoriul montan, care să permită evoluţia pe linia "produsului montan" şi a cooperatielor agricole montane şi să genereze dezvoltare.

Atribuţiile AZM – ar urma să se amplifice, cu sarcini suplimentare în teritoriul montan:

a. consultanţă calificată pentru fermieri şi antreprenori, cu o structură profesională care să corespundă structurii principalelor proiecte de dezvoltare – care pot proveni din ruralul montan (în 2015, în zona montană este un "vid de specialişti agricoli şi de consultanţă" – o constantă fiind numărul mic de proiecte de dezvoltare cu sursa fondurilor din UE);

b.) formarea tinerilor agricultori montani care au proiecte de dezvoltare;

c.) informare, diseminare largă a cunoştiinţelor de tehnică agrozootehnică – de tip montan;

d.) sprijinirea (consultanţă, informare, încurajare, dezbateri, ş.a.) organizaţiilor profesionale şi altor forme asociative implicate în dezvoltarea rurală-montană.

● Faţă de Draftul "O„, prezentat de AZM la MADR (decembrie, 2016) – privind propunerile de dezvoltare ale AZM, care includeau 6 centre interjudeţene, cu 38 oficii locale (intercomunale, corespunzătoare eco-ariilor/bazinelor tradiţionale) în interiorul zonei montane (cu un total necesar de 360 posturi), ca urmare a consultărilor la nivelul conducerii MADR – a reieşit că numărul de posturi noi – este prea mare – pentru a putea fi realizat.

În aceste condiţii s-a reanalizat proiectul de dezvoltare al AZM – prin crearea reţelei teritoriale, cu un minim necesar de 196 posturi (6 posturi/Centru interjudeţean şi 4 posturi la nivel de Oficii locale, intercomunale – obligatoriu cu o structură profesională minimal acoperitoare (ing. agricol, ing. zootehnist, ing. constructor, economist). În 1993, reţeaua Comisiei Zonei Montane din România avea 105 cadre la centru şi ~320 specialişti – la direcţiile agricole, dar în localităţile montane activau cca. 700 ingineri agricoli şi zootehnişti. În total – peste 1.100 specialişti agricoli, care în majoritate au fost instruiţi pentru agro-ruralul montan la CEFIDEC Vatra Dornei, prin cursuri de tip "post-universitar".

● În 2016, Agenţia Zonei Montane deţine 23 posturi de specialişti la centru dar fără o reţea proprie, tehnică, în teritoriul montan – crearea

acestei reţele fiind o necesitate imperioasă, în 2016. O soluţie realist poate deveni, în contextual absorbţiei personalului camerelor agricole în structura direcţiilor agricole judeţene, crearea unor ”compartimente” pentru zona montană, în judeţele cu zonă montană – care să se afle în coordonarea tehnică şi metodologică a Agenţiei Zonei Montane (experienţa pozitivă a fostei Comisii a Zonei Montane din România, 1990-1993). Esenţialul se află însă în crearea unor oficii agro-montane la nivel intercomunal, în interiorul zonei montane a judeţului (10-12 UAT-uri).

Propuneri de COOPERĂRI ÎNTRE MINISTERE - PROGRAME COMUNE

1. Cooperare între MADR şi MDRAP prin ”Ordin Comun” cu privire la nevoia de asigurare la fiecare primărie din ruralul montan – a unui specialist agricol (în medie 800-1000 gospodării/comună), care ar urma să fie instruit la AZM/CEFIDEC şi să devină factorul local, comunal, de ”primă consultanţă orientativă” pentru fermierii cu proiecte şi totodată factorul local care verifică şi atestă corectitudinea declaraţiilor fermierilor din proiect şi dirijează fermierii spre Oficiul local (intercomunal) al AZM, unde va beneficia de consultanţă calificată, în funcţie de tipul proiectului.

Pe această cale, se va putea asigura profesionalismul necesar, se va putea acoperi ”vidul de consultanţă” şi de formare pentru tinerii fermieri montani şi mărirea semnificativă a numărului de proiecte de dezvoltare prin care se accesează fondurile UE. Este necesară respectarea structurii profesionale, la oficiile locale ale AZM, care corespunde majorităţii categoriilor de proiecte de dezvoltare al fermierilor (Nu 4 ing. agronomi sau 4 ing. zootehnişti la un Oficiu local al AZM – ci 1 ing. agronom, 1 ing. zootehnist, 1 ing. constructor şi 1 economist – ca structură minimală, în teritoriul montan).

2. Cooperare între MENCS ŞI MADR pentru:

2.1. Adaptarea învăţământului gimnazial din ruralul montan la realităţile specifice muntelui, prin:

2.1.1. Introducerea unui obiect nou şi a unui manual de ”Economie rurală montană”, cu predare în clasele 7-8;

2.1.2. Organizarea activităţilor practice ale elevilor (foarte important) – prin sprijinirea realizării de ferme pedagogice – la tineri fermieri din comună (3-4 ferme pedagogice agro-turistice, echipate modern, cuprinse în programul de practică a gimnaziilor).

Prin acest sistem se va putea realiza o educaţie practică, modernă, a copiilor de fermieri (~95%) din comună, fără povara gestiunii pentru gimnazii. Cele cca. 2000 ferme pedagogice (577 comune) devin exploata-

ţii-pilot, funcţionale, producătoare de ”produse montane” agroalimentare şi generatoare de cunoştiinţe practice – aplicabile în fermele părinteşti.

II. ŞCOLILE PROFESIONALE DE AGRICULTURĂ MONTANĂ: constituie o structură profesională esenţială şi obligatorie pentru a exista o stare de progres real în agricultura montană a României, unde se înregistrează un ”vid” de instruire pentru cel mai important segment economic: tinerii ce provin din ferme comerciale sau cu perspective de a deveni comerciale, care vor moşteni fermele părinteşti vor putea deveni competitivi cu fermierii montani din UE. Absolvenţii şcolilor profesionale de agricultură montană – au locurile de muncă asigurate în fermele de proveniență și acces direct la proiecte de dezvoltare și credite.

ISTORIC

În perioada 2006-2008 a fost iniţiat, aprobat şi finanţat un proiect pentru aceste şcoli profesionale agro-montane – primele din istoria zonei montane a României. După o pregătire, profesională, de 2 ani, cu cca. 12 întâlniri de lucru cu toţi ”actorii” – inclusiv vizită la 6 şcoli de acest tip în Austria, proiectul a fost aprobat pentru finanţare (cca. 35 mil. euro), s-au construit temeliile la 8 şcoli, cu întrerupere din cauza iernii, în decembrie, 2008. Surprinzător, în februarie 2009, guvernul a anunţat ”criza economică” şi investiţia a fost oprită(!). În 2016, proiectul este arhivat la Centrul Naţional pentru Dezvoltarea Învăţământului Tehnic Profesional – Preuniversitar. A făcut obiectul unei întrevederi detaliate între autorul principal al proiectului (prof. R. Rey) şi Ministrul MENCS – dl. Adrian Curaj, la data de 16 ianuarie, 2016. Dl. Ministru a fost deosebit de interesat de proiect, fiind discutate detalii.

S-a solicitat reactivarea proiectului de creare a 10 şcoli profesionale de agricultură montane, iniţiat în 2006 de Forumul Montan din România în colaborare cu Comisia UNESCO, însuşit de Ministerul Educaţiei Naţionale, prin Centrul Naţional pentru Învăţământul Tehnico-Profesional-Preuniversitar, în colaborare cu MADR – Centrul de Formare şi Inovaţii pentru Dezvoltare în Carpaţie-CEFIDEC şi Agenţia Naţională a Zonei Montane, inspectoratele şcolare judeţene (Suceava, Sibiu, Prahova, Alba, Hunedoara, Braşov, Neamţ, Caraş-Severin) şi Ministerul educaţiei din Austria-Viena.

Documentaţia necesară s-a depus la MENCS de către Forumul Montan din România, la data de 16 Ianuarie, 2016. Se aşteaptă răspunsul oficial.

● Cooperare între MADR şi M.Mediului Apelor şi Pădurilor pentru un program (cumul de fonduri) privind:

1. Evitarea poluării mediului, conservarea biodiversităţii valoroase a pajiştilor montane (scopuri ale Ministerului Mediului).

2. Ameliorarea condiţiilor de igienă, evitarea aflatoxinelor, sporirea randamentelor productive ale animalelor şi pajiştilor, evitarea afectării sănătăţii animalelor şi fermierilor (scopuri ale MADR).

Realităţi montane. riscuri majore - sugestii -

La finalul anului 2015 este evident că influenţa fermelor mari la MADR este foarte puternică şi generează dezechilibre accentuate faţă de fermele familiale, cu efecte de risc înalt în agricultura montană.

- Nu există create mecanisme stabile care să asigure o stare de echilibru cu privire la economia agro-zootehnică şi rurală, montană, bazată pe fermele familiale, în majoritate mici – partial mijlocii. Nu se face o diferenţiere clară între agricultorii zonelor de câmpie-deal, cu grad înalt de fertilitate şi agricultura montană, defavorizată de factori naturali şi economico-agricoli.

Proporţia de cca. 80% a agriculturii din zonele fertile de câmpie/deal şi numai cca. 20% a celei montane este şi va fi permanentă în România, iar ”presiunea” intensă şi continuă a marii agriculturi, crează riscul unei marginalizări interminabile a agro-zootehniei din zona montană, cu efecte în mare parte irecuperabile istoric şi urmări economice, sociale şi strategice, negative, de mare consistenţă, având în vedere mărimea zonei montane în România.

● Din 1990, după înfiinţarea primelor instituţii specializate pentru specificitatea marcantă a agriculturii montane, cu diferenţe radicale faţă de agricultura zonelor de câmpie şi colinare, în absenţa unei atitudini protective, ferme, din partea conducerilor politice care s-au succedat la Ministerul agriculturii, au avut loc agresiuni continui, făţişe, prin birocraţia din cadrul ministerului, împotriva instituţiilor nou create)prin legi şi HG-uri), care au suportat drama a 12 desfiinţări şi reînfiinţări, iar specialiştii care şi-au consacrat energia dezvoltării agro-rurale montane, au fost puşi în situaţii de dificultate şi nesiguranţă, marea majoritate devenind pernsionari sau fiind utilizaţi în afara zonei montane.

Este o situaţia paradoxală, de mare anomalie, pentru care se cere creat un mecanism de stabilitate instituţională (executivă, cercetare, formare), care să reziste în timp.

● Guvernul tehnocrat (2016) a preluat multitudinea de probleme acumulate de mult timp în zona montană şi se aşteaptă o îmbunătăţire a acestei stări de lucruri, numeroase nerezolvate. Cel puţin o parte dintre acestea ar putea fi corectate.

Ceea ce ar putea face actualul Guvern pentru zona montană, în timpul foarte scurt la dispoziţie, este să asigure o bază pentru o direcţie de

perspectivă, sustenabilă, care să protejeze economia agro-montană, în interes naţional şi nemijlocit şi al UE.

Acţiuni favorabile dezvoltării durabile, în ruralul montan

● Sugestii

● Crearea unui SISTEM EDUCATIV DURABIL pentru specificitatea agro-rurală montană, prin:

- adaptarea învăţământului gimnazial, rural (577 comune), la realităţile agro-economice, de mediu şi mod de viaţă – de tip montan, care să includă:

1. - introducerea unui obiect nou (şi manualul implicit) de ”Economie rurală montană”;

- crearea în comunele montane, în cooperare MENSC şi MADR, a 3-4 ferme montane pedagogice modernizate, de tip agro-turistic, pentru asigurarea activităţilor practice ale elevilor (cca. 90%, cu provenienţă din gospodăriile tradiţionale). Aceste ferme pedagogice rămân în circuitul productiv şi sunt şi rămân în proprietatea unor fermieri tineri, care vor fi instruiţi/atestaţi (Agenţia Zonei Montane – CEFIDEC) şi vor funcţiona ”pe lângă” gimnaziile rurale, fără a implica şcolile în gestionarea fermelor;

2. - crearea unor şcoli profesionale de agricultură montană, predilect pentru elevii ce provin din ferme familiale, de tip comercial. Se organizează la nivel interjudeţean, în scopul realizării cifrei de şcolarizare. (Reactivarea proiectului, finanţat în 2008, pentru 10 astfel de şcoli, dar abandonat sub justificarea ”crizei economice”, în 2009 – cu temeliile construite!).

● Analizarea la MADR a posibilităţii de acordare pentru cooperativele agricole montane, care valorifică ”produse montane”, a unor fonduri de investiţii, nerambursabile – în procent de 70-80% (şi nu de 50% ca în 2016), pentru crearea de unităţi intercooperatiste (gr. II) de transformare şi valorificare a ”produselor montane” aflate în zone montane defavorizate (diferenţiere faţă de zonele de câmpie/deal, care deţin condiţii net mai favorabile). Reprezintă soluţia pe termen mediu, care poate demara din 2016 printr-un proiect-pilot, multiplicabil după 2020, având ca instrument principal de implementare Agenţia Zonei Montane, cu reţeaua teritorială (deja propusă în 2016).

● Analiză la MADR privind nivelul foarte mic, de numai cca. 10.000 ferme montane beneficiare a programului de 15.000 euro, pentru dezvoltare PNDR (2014-2020 - reprezentând doar cca. 1,3% din 820.000 ferme montane existente...!). Cerinţa este ca la revizuirea PNDR (2017) să fie mărit numărul la cca. 30.000 ferme, cu un sprijin de cca. 20.000 euro pe

fermă, dar condiționat de un program minimal – obligatoriu, de modernizare, care să includă:

- fânare pe fâneţe (1 fânar/ha.);
- bazin de colectare pentru urină (purin);
- platformă de bălegar;
- igienizarea grajdului (ca pentru ”laptele conform” – pentru o atestare ecologică şi certificarea ”produselor montane”);

AZM - va elabora proiecte tip – pentru modernizări (aflate în fază avansată de elaborare).

● O analiză la MADR privind posibilitatea ca la revizuirea PNDR din 2017 să se includă un ”Subprogram tematic pentru zona montană”, în noul context al Regulamentelor UE privin ”produsul montan” şi al existenţei Agenţiei Zonei Montane (care nu existau în anul 2013, când s-a conceput actualul PNDR 2014-2020, aspect care poate explica reţinerea MADR de a fi inclus şi un Subprogram tematic pentru zona montană în PNDR 2014-2020).

● Agenţia Zonei Montane ar urma să pregătească acest subprogram (cu utilizarea proiectului de ”Subprogram tematic pentru zona montană”, iniţiat şi pus la dispoziţia MADR de Forumul Montan din România, cu aviz academic/Noiembrie, 2013, cu actualizările necesare).

● Cooperare MDRAP cu MADR prin O.C. pentru asigurarea – la fiecare primărie din ruralul montan a unui post de specialist agricol (o parte există) – ”consilier rural pentru zona montană (soluţie experimentată de CZMR cu MADR-Franţa, 1992-1994). Comunele montane sunt mari, cu cca. 800-1000 gospodării, unele foarte mari – cu peste 2.000 ferme dispersate, iar specialiştii din comune ar trebui să conlucreze cu Oficiile locale ale AZM (intercomunale) – pentru consultanţă calificată şi pentru absorbţia fondurilor europene, prin proiecte de dezvoltare (situaţie deficitară astăzi).

● Satele/cartierele cu caracter agricol dominant, din oraşele/municipiile zonei montane (81) să fie asimilate ca ”rurale” (sunt create diferenţieri artificiale. Nu există diferenţe între fermele de la marginea oraşelor montane (sate, cartiere) şi cele din comunele montane învecinate).

● Analiza la MADR a posibilităţii de abordare a unui PROIECT-PILOT pentru ”PRODUSUL MONTAN”, la nivel de ECO-ARIE MONTANĂ, TRADIȚIONALĂ, EXTINSĂ, de organizare şi investiţii pentru transformarea şi valorificarea ”produselor montane”, în sistem intercooperatist (gr. II) în nordul Carpaţilor României, cu colaborarea judeţelor Suceava, Bistriţa-Năsăud şi Neamţ şi locaţie în bazinul Dornelor: (Un parteneriat (s-au făcut primele contacte) cu Bulgaria şi Tirolul de Sud – ar putea fi avut

în vedere pentru un astfel de proiect-pilot de tip regional, care ar include şi elemente de cercetare-inovare).

Alte cerinţe:

● Reeditarea ziarului ”Viaţa Munţilor” cu sprijinul MADR, prin AZM, în 10.000 exemplare (lunar), aşa cum a existat în perioada 1990-1993, în gestiunea Comisiei Zonei Montane din România – cu mare utilitate în teritoriul montan.

● Revenirea la emisiunea ”Civilizaţie Montană”, care a existat până în ~1996 la TVR1, cu sprijinul ministerului agriculturii/CZMR (o emisiune lunară, în prima duminică, deosebit de apreciată la munte şi în oraşe (realităţi, iniţiative, bune practici, obiective-pilot de succes, rezultate de cercetare ştiinţifică, informaţii utile, aspecte cultural-educative, ş.a.). Poate deveni o soluţie eficientă şi pentru promovarea ”produsului montan”.

●Analiză la MADR/Guvern privind posibilitatea creării unui ”Fond Naţional de Susţinere a Muntelui” (ca în Italia, după apariţia primei Legi a Muntelui, în 1970. Ideea a fost preluată şi de Bulgaria – după 1990).

Prin acest proiect-pilot ar urma să se realizeze un ”model”, în vederea multiplicării în toată zona montană, după 2020, la orizont 2030-2035.

- Un prim calcul arată că pentru cele cca. 60 bazine montane din Carpaţii României (10-12 UAT-uri montane/bazin), ar fi necesare cca. 60 cooperative intercomunale (gr. II), profilate pe ”produsul montan”, fapt care ar prelungi mult perioada de realizare. În varianta în care aceste cooperative ar fi mai mari, numărul lor s-ar reduce semnificativ, cu finalizare la Orizont 2030-2035 (ex. în Italia, în zona Trento – un număr de 120 cooperative mai mici s-au reunit într-o cooperativă mare care valorifică vinurile şi merele/marca ”Melinda”, în cantităţi mari, în toată Europa şi în ţări terţe).

Din experienţa UE, rezultă necesitatea ca o astfel de cooperativă de gradul II să fie suficient de mare, pentru a putea rezista concurenţei pe pieţe (experienţa din România, în zona montană, în perioada 1994-2014 a demonstrat falimentul majorităţii unităţilor mici de transformare – brânzării, carmangerii, ş.a.), cauzele regăsindu-se în cantităţile prea mici şi neasigurarea continuităţii producţiei pe parcursul întregului an).

● Prin mărimea zonei montane şi tradiţiile agrozootehnice îndelungate, prin poliflora valoroasă a pajiştilor montane şi mai ales prin crescătorii de animale – motivaţi (mult reduşi numeric, dar încă prezenţi), România poate profita din plin de orientarea UE – pentru un viitor durabil al economiei agroturistice montane prin ”Produsul Montan”.

Este creată o nouă oportunitate de mare importanţă economico-socială, care poate genera un viitor decent şi durabil pentru generaţiile tinere.

● Prin munţi, prin ”produsele montane” – România are condiţiile şi are acum şi şansa de a deveni în viitorul apropiat o putere economică agroalimentară europeană – prin calitatea ”produselor montane”.

Experienţa ultimilor 25 ani a demonstrat, cu perseverenţă, că pentru mare zonă montană, care include activităţi complexe, este necesară o autoritate specială, care să monitorizeze şi să impulsioneze evoluţia economico-socială şi să prevină marginalizarea zonei montane la nivelul MADR şi în general.

Sunt necesare: o bună orientare, voinţă politică, curajul acţiunii şi perseverenţă.

Probleme evidenţiate de autoritate şi de management – pentru zona montană

● În dezbaterile din cadrul Academiei Române şi ASAS, personalităţi cu înaltă experienţă de conducere la nivel central au sugerat necesitatea ca la nivelul Guvernului să fie creată o poziţie de Ministru-delegat pentru zona montană (su de Guvernator) – membru al Guvernului. Din experienţa de după 1990, s-a desprins faptul că cele mai bune rezultate s-au obţinut prin Comisia Zonei Montane din România (1990-1993) – organizată ca ”organ consultativ al Guvernului”, cu preşedinte asimilat secretar de stat. În condiţiile anului 2016 şi în continuare – propunerea pentru un Secretar de Stat pentru zona montană la MADR – cu Agenţia Zonei Montane în subordine, ar reprezenta o soluţie optimă şi durabilă. În soluţia organizatorică actuală, AZM nu are suficientă putere pentru o activitate eficientă, într-un teritoriu geografic imen şi profund specific.

Actualul Guvern, tehnocrat, are situaţia dificilă de a gestiona o moştenire cu numeroase erori şi însuficienţe, în cazul zonei montane, de care nu este responsabil.

Misiunea constructivă, în timpul scurt aflat la dispoziţie, este cea de a corecta erori ce mai pot fi îndreptate şi de a crea bazele pentru o dezvoltare sustenabilă.

● ÎN ANALIZĂ (MADR/GUVERN)

Acord interpartinic, pentru o Strategie multianuală, de protecţie şi dezvoltare durabilă a zonei montane (Preşedintele României – ar putea fi factorul de convingere, pentru partide (ca în cazul documentelor de pregătire a aderării la UE – Snagov).

● Consiliul Naţional Muntelui: oficializare ”pe lângă” Parlament. Prezidarea: Preşedintele României sau Primul Ministru. În Franţa, preşedintele CNM este Primul Ministru (ex. Louis Beson - autorul Legii Muntelui a Franţei, 1985).

● Pentru evitarea unor efecte nefavorabile zonei montane, conducerea MADR să introducă regula ca în practica MADR, la elaborarea actelor normative sau decizii cu influenţă în zona montană să participe şi AZM, cu semnătură de acord sau explicaţii în caz de dezacord.

Organizarea durabilă – pentru zona montană

Mărimea considerabilă a zonei montane a României, marile diferenţe faţă de zonelor de câmpie şi colinare şi diferenţele dintre zonele montane, experienţa acumulată în perioada 1990-2016 şi starea de criză economico-socială, instalată, impun o soluţie specială, de salvgardare şi dezvoltare durabilă, specifică zonelor montane.

Soluţia organizatorică, care să asigure condiţia de eficienţă (durabilă):

1. La nivelul MADR: o poziţie permanentă de Secretar de Stat pentru zona montană, cu Agenţia Naţională a Zonei Montane – în Subordine – cu reţea teritorială, cu 2 trepte: I = la nivel interjudeţean, cu centre zonale (marii masivi montani); II = la nivel intercomunal, pe ecoarii tradiţionale.

Un Program, distinct, pentru zona montană defavorizată

2. La nivel de Guvern

O poziţie permanentă în structura organizatorică a Guvernului de "Ministru delegat" (sau Guvernator – similar ca în cazul Deltei Dunării) pentru zona montană", membru al Guvernului.

3. Un Comitet interministerial pentru zona montană şi comitete judeţene ale muntelui (reactualizare).

4. "Consiliul Naţional al Muntelui", care să fie agreat, oficial, "pe lângă Parlamentul României" (similar AEM – "pe lângă" Parlamentul European).

● Necesitatea şi urgenţa acestei organizări speciale pentru zona montană a rezultat din experienţa costisitoare a 25 ani de experienţă proprie, când structurile specializate pentru zona montană, lăsate la latitudinea ministerului agriculturii au fost înfiinţate – desfiinţate şi reînfiinţate de 12 ori! A devenit limpede că necesitatea este indiscutabilă, dar soluţiile adoptate nu răspund cerinţelor specifice.

În 2016, zona montană a României se confruntă cu:

- scăderi dramatice ale efectivelor de bovine (>50%) şi ovine (>85% - în fermele montane mici);

- insuficienţa sau absenţa îngrăşămintelor organice şi pierderea, insidioasă, a marii bogăţii reprezentată de poliflora naturală a păşunilor şi fâneţelor montane (fenoment ireversibil în condiţiile sec. XXI);

- creşterea alarmantă a stării de sărăcie şi abandon agricol – de către tineretul celor 3520 sate montane şi, cel mai grav, accentuarea feno-

menului de depopulare umană a zonei montane – cu grave consecinţe economice şi strategice.

Încheiere

Problematica economiei agrozootehnice a ruralului montan ca ”motor” al dezvoltării rurale montane, durabillă, este **marcant specifică**, dar în esenţă vizează **fermele mici şi mijlocii**, **caracteristice pentru munţii României.**

● La nivel **mondial**, după criza economică post-2006, s-a produs o **schimbare de paradigmă**, în favoarea **fermelor familiale.**

● Un **semnal explicit** a venit de la **Organizaţia Naţiunilor Unite**, care a declarat anul 2014 ca fiind ”**anul fermei familiale**”;

● În zona montană – cel puţin 4 ministere îşi exercită răspunderile: MADR, MMAP, MENCS, MDRAP;

● Comisarul CE pentru Agricultură şi Dezvoltare Rurală, dl. Phil Hogan, a **declarat deschis** că un **scop principal** al activităţii d-sale este **sprijinirea fermelor familiale.**

● Regulamentele UE 1151/2012 şi CE – 665/2014 privind ”**produsele montane”**, au fost adoptate **în mandatul Comisarului pentru agricultură şi dezvoltare rurală, dl. Dacian Cioloş**, astăzi **Primul Ministru** al Guvernului României.

● **Ministrul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale**, **dl. Achim Irimescu** – **provine din zona de munte** (Vâlcea), înţelege problemele specifice agriculturii montane şi este deschis pentru sprijinirea dezvoltării agro-rurale, montane.

● **Vice-Prim Ministrul Guvernului** şi Ministrul Dezvoltării Regionale şi Administraţiei Publice, dl. Prof. Vasile Dâncu, **provine dntr-o gospodărie montană – năsăudeană**.

● Într-o astfel de conjunctură (**rară**) ar trebui ca zona montană să dobândească o şansă reală de dezvoltare sustenabilă, trasându-se o evoluţie sustenabiblă – pentru Carpaţii României şi un exemplu de urmat pentru alte ţări din Sud-Est-ul Europei.

În logica administrării, pentru o gestionare benefică a unui teritoriu atât de vast şi pentru evitarea marginalizării şi degradării – sunt necesare:

- **legislaţie adaptată** şi aplicată;

- **structuri de implementare** calificate pentru specificiatea montană;

- un **Program multianual de protecţie şi dezvoltare a zonei montane;**

- forme specifice de compensare a stării de defavorizare şi de mediere atractivă – pentru generaţiile tinere din ruralul montan.

Până în 2016 s-a acumulat o experienţă, există unele instrumente – dar acestea s-au devedit a fi mult insuficiente pentru a se opri degradările şi a se deschide o perspectivă de dezvoltare montană durabilă.

Alte precizări privind cooperativele şi "produsul montan"

● Pentru o cât mai bună edificare asupra detaliilor de organizare şi funcţionare a unor cooperative de succes din UE, devine de interes ca **MADR să trimită 2-3 specialişti de la AZM**, pentru a **studia aprofundat** rezultatele (Italia, Franţa, Spania).

● Conducerea MADR să solicite ca la elaborarea unor **acte normative** cu **influenţă şi în zona montană, să participe şi AZM, cu semnătură de avizare**.

● În **procesul de pregătire** pentru demararea înfiinţării de cooperative montane devine foarte importantă **depistarea, selectarea şi instruirea liderilor locali**, prin organizarea unor **cursuri speciale**, de către **AZM/CEFIDEC.**

● **Scopul final** este crearea de **cooperative de gradul II** (asociere intercooperatistă) cu **capacitate proprie, înaltă**, de **transformare-ambalare-depozitare şi valorificare a "produselor montane"**. Este esenţial ca aceste cooperative de gr. II să fie **suficient de mari** pentru a putea **rezista pe o piaţă naţională sau externă, intens concurenţială** şi devine o condiţie să răspundă unor **cerinţe strict necesare**:

- să deţină **volum mare de produse;**
- să aibă **continuitate tot timpul anului**;
- să **garanteze proveniența montană** şi **calitatea "produsului montan"**;
- să asigure **garanţiile sanitare** şi **sanitar-veterinare**;

(După anul 2000 avem **numeroase exemple** de unităţi **mici** de transformare, care **au dat faliment** – fiind prea mici/peste 10 cazuri, numai în bazinul Dornelor).

● **Necesarul de investiţii** pentru o **entitate intercooperatistă (gr. II)**:

- fabrică de produse lactate;
- abator mediu, cu carmangerie;
- **fabrică de produse vegetale** (fructe, fructe de pădure, ciuperci, plante medicinale, sucuri, congelate, concentrate, bomboneri, băuturi alcoolice, ceaiuri aromate, ş.a.);
- **depozit;**
- sursă autonomă de energie;

- mijloace de transport;
- forţă de muncă – calificată.

● Prin sistemul cooperatist şi intercooperatist (gr. II) din zona montană şi facilităţi intens atractive pentru IMM-urile bazate pe resurse locale regenerabile, dezvoltarea turismului rural şi implicit a unor noi servicii – printr-o fiscalitate protective şi încurajatoare - vor putea fi create **zeci de mii de noi locuri de muncă**, combaterea sărăciei şi evitarea/atenuarea depopulării zonei montane.

Ce este posibil de întreprins, în 2016, pentru zona montană

A. PROIECTE de ACTE NORMATIVE – pentru zona montană/2016 (AZM)

1. H.G. pentru "produsul montan" (în forma finală, la 15.02.2016).

2. H.G. pentru extinderea atribuţiilor şi crearea reţelei teritoriale a Agenţiei Zonei Montane – ca instrument de punere în aplicare a HG pentru "produsul montan" (6 centre montane zonale, inderjudeţene – pentru 27 judeţe cu zonă montană şi 38 Oficii locale – intercomunale, în teritoriul montan).

3. Modificarea şi completarea Legii Muntelui, nr. 347/2004 (actualizare). Legalizarea "dreptului la diferenţă" pentru zona montană defavorizată, ş.a.

4. HG pentru modificarea şi completarea "Strategiei de dezvoltare durabilă a zonei montane" (HG 1779/2004). Acord politic, interpartinic – pentru o perioadă multianuală, pentru asigurarea continuităţii la schimbările de guvern.

5. HG pentru modificarea şi completarea HG 318/2013 privind "Comitetul interministerial şi a comitetelor judeţene pentru zona montană". Prezidarea reuniunilor de către Primul Ministru, care deleagă un membru al guvernului când este indisponibil.

6. "Legea cooperativelor": amendamente pentru crearea de facilităţi, diferenţiate, cooperativelor agricole montane care valorifică "produse montane", agroalimentare (propuneri au fost transmise la Senat – de către FMR, la sugestii din teritoriu/XII.2015).

Listă de studii pentru perspectivă – zona montană

1. Studiu pentru stabilirea ECO-ARIILOR MONTANE TRADIŢIONALE (potenţial producătoare de "produse montane"), în vederea organizării sistemului intercooperatist montan (gr. II, cu adaptări).

2. Studiu pentru delimitarea satelor montane din localităţile nemontane. Întocmirea hărţilor şi a dosarelor pentru obţinerea recunoaşterii oficiale ca "zone montane, defavorizate", pentru evitarea discriminării

nejustificate (actuale) şi oferirea posibilităţii de recunoaştere a ”produselor montane” autentice obţinute de fermierii din aceste sate.

3. Studiu: stabilirea unor criterii de diferenţiere şi a unor grade şi grupe de defavorizare – între zone montane (ex.: Austria, Elveţia, ş.a.).

Exemple: - la nivel de UAT: gr. I, II, III;

- la nivel de ferme (în interiorul localităţii): a,b,c. Pe această bază se vor putea atribui în viitor subvenţii diferenţiate, în funcţie de nivelul dificultăţilor reale.

4. Studiu privind fiscalitatea protectivă, compensatorie şi stimulatorie pentru zona montană defavorizată (agricultură, mici industrii creatoare de locuri de muncă).

5. Studiu de marketing privind capacitatea de absorbţie a pieţelor – naţională, din UE şi ţări terţe, pentru ”produsele montane”. Preţurile, orientative, ce pot fi obţinute, pe categorii de produse.

6. Studiu privind crearea unui Fond Naţional de Susţinere a Muntelui (funcţie de agreere la nivel de Guvern).

7. Studiu privind realizarea unor planuri de dezvoltare a zonei montane, la nivel de masivi montani, regional (ca în Franţa), în perspectiva şi a creării regiunilor în România.

IMAGINI DIN ECONOMIA ZONEI MONTANE

Activități științifice și eforturi ale Forumului Montan din România, AN-DRM ”Romontana”, FAM-Dorna, ale asociațiilor de producători din zona montană. Participări internaționale (UE)
- ȚARA DORNELOR (jud. SUCEAVA) –

I. Zootehnie montană, realizări agroturistice și promovarea produselor montane de calitate – în Țara Dornelor (Nord-Est).

Fermă familială – ecologică modernizată (Argestru – bovine+ovine) - Vatra Dornei

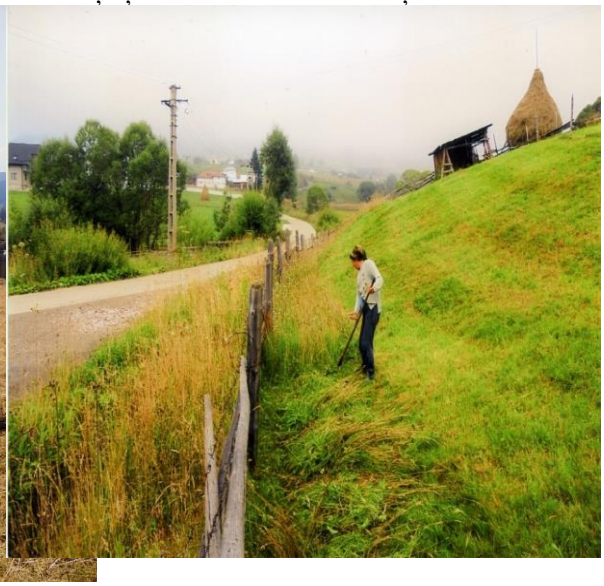
Fânare – fânuri ecologice

Fânețe și ferme familiale – Sărișor -

Recoltarea fânurilor – mecanizare

Eforturi…

Grădină de zarzavaturi

Pepenieră privată

Păstrăvărie – Rusca – Dorna Arini

Festivalul calului de munte rasa ”Huțulă” - Lucina

”Produs montan” - ”**Festivalul fructelor de pădure**”
Com. Coșna – Țara Dornelor/2014
(membră a FMR)

II. Asociația Crescătorilor de Animale ”Suhardul” – Ciocănești, Țara Dornelor – jud. Suceava

- 4 stâne moderne ”PILOT” (2014)

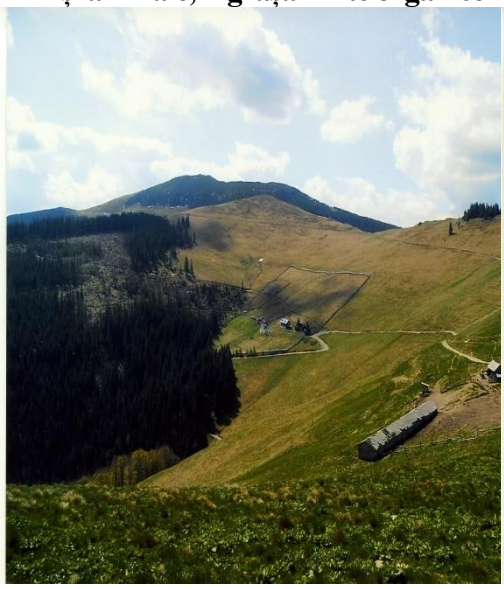
● Igienă; Confort pentru animale și ciobani

● Îngrășăminte organice

● Energie verde (eoliană + fotovoltaică)

„Produs montan”

(Salt ”istoric” față de ”tradițional”: igienă-precară, disconfort pentru ciobani și animale, îngrășăminte organice folosite nerațional, muncă grea…)

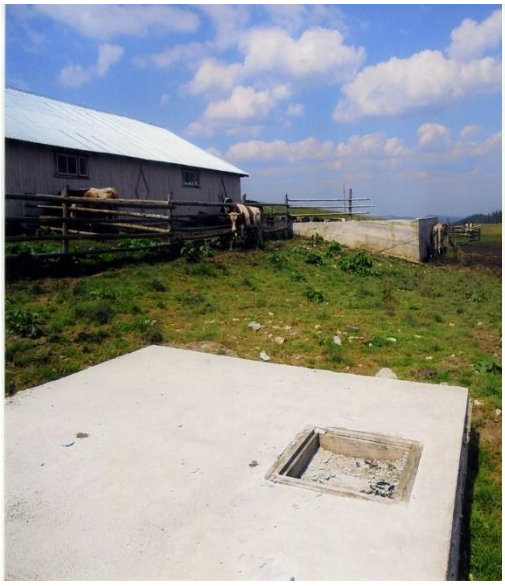

Stână modernă

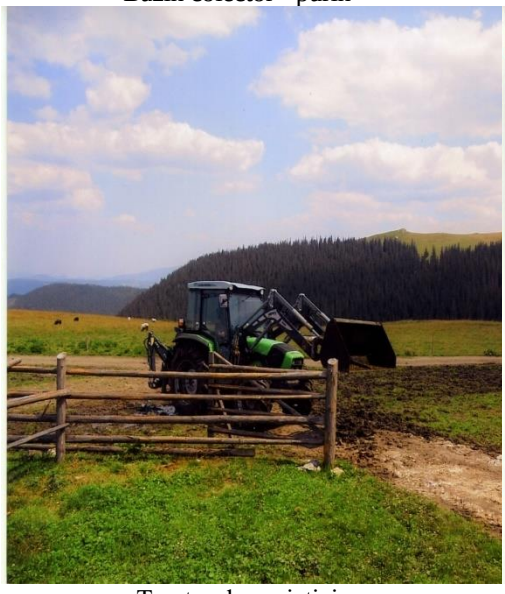
Saivan vaci – 100 cap.

Bazin colector - purin

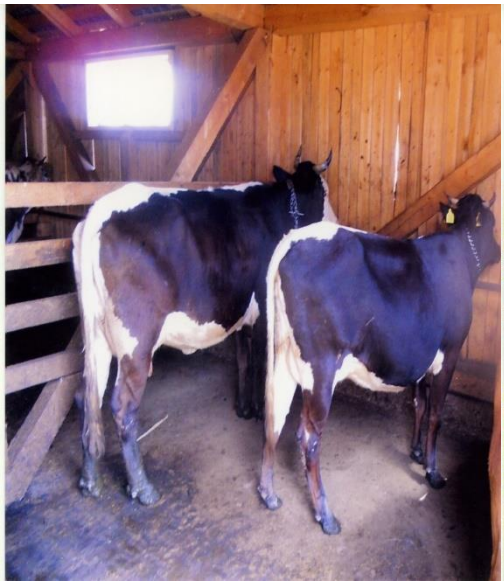

Platformă de bălegar

Tractorul asociației

Saivan – Confort pentru vacile cu lapte

Spălarea bidoanelor pentru lapte

Muls mecanic (energie ”verde”)

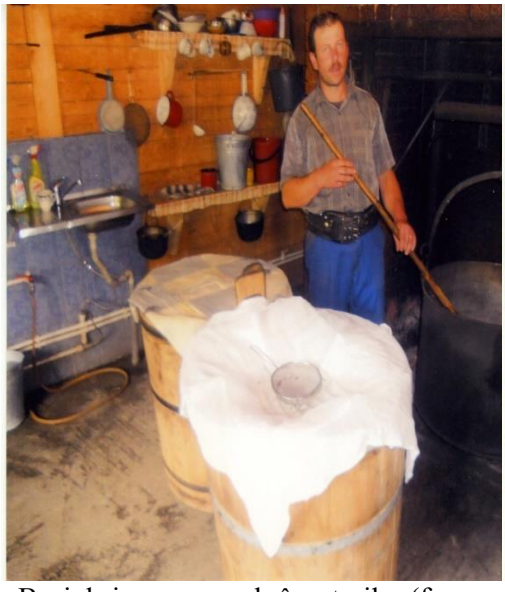
Instalație eoliană

Instalație fotovoltaică

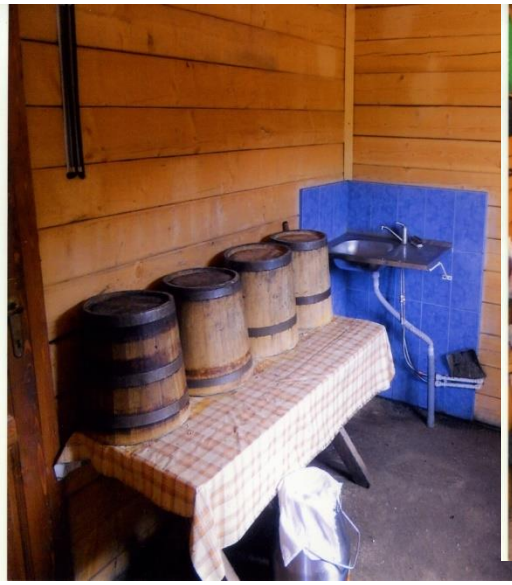

Acumulatorii de energie: eoliană și foto-voltaică

Baciul și prepararea brânzeturilor (foc deschis)

Apă curentă (rece+caldă). Igiena vaselor pentru lapte

Spațiu de odihnă pentru ciobani

Duș și toaletă… la stână!

III. Pensiune agroturistică de succes (consiliată de FMR și CEMONT/INCE): ”Poiana” – sat. Poiana Negri, Com. Dorna Candreni.

Peisaj montan – Satul Poiana Negri

Pensiunea agroturistică ”Poiana”

Vizită tematică – la noul grajd, modern, cu 20 vaci pentru lapte (Pensiunea agroturistică ”Poiana” – Fam. Dănuț Candrea)

IV. Asociația profesională ”Federația Agricultorilor de munte – Dorna (FAMD) (1993-2015).

Sediul – Vatra Dornei

	Prima stână agro-turistică modernă – Com. Tulgheș, jud. Harghita Lansare oficială

Din activitățile FAMD

Adunarea Generală a FAMD

Vrâncioaia – Proiect FAMD – Heifer Project, Int. (SUA)

Delegația FAMD la Bruxelles. Promovarea ”produsului montan”
Conferință ”Euromontana” - 2012

FAMD și FMR – la Dorna Arini/2013

V. Asociația ”Grup de Producători – Cooperativă (gr. I) – ARDAN” (com. Șieu, jud. Bistrița-Năsăud).

- Un sat de munte – modernizat –

- Igienizarea grajdurilor:

- luminozitate

- ventilație naturală

- colectarea îngrășămintelor organice:

- platforme de bălegar

- bazine pentru purin

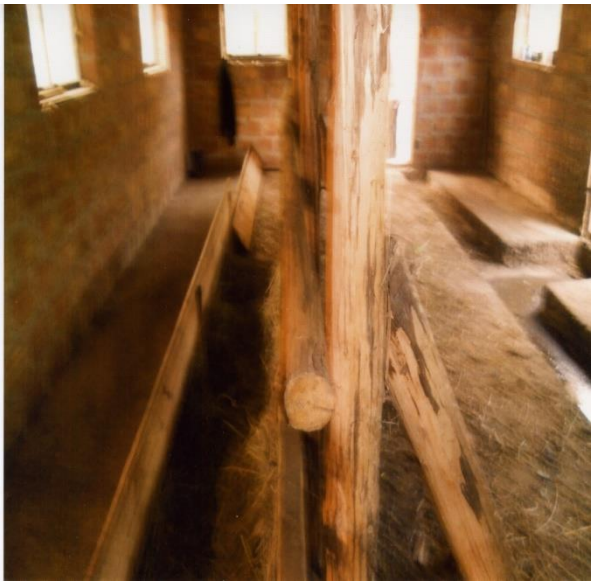
- mecanizare mică/mijlocie

- vidanjă pentru colectarea și împrăștierea purinului

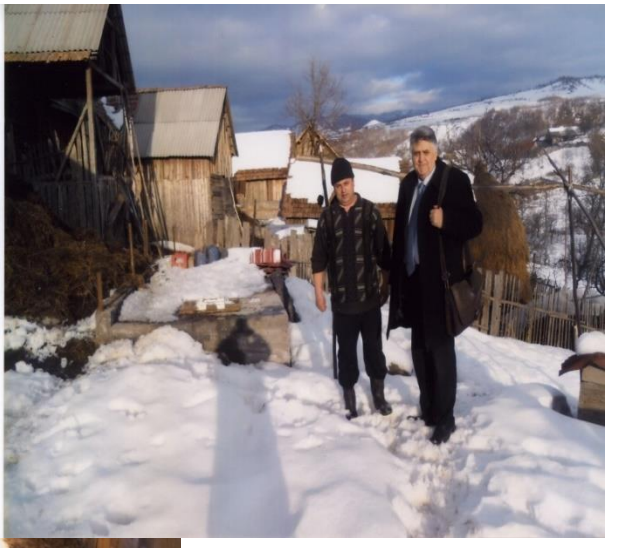
- Centrul de coletare a laptelui

- Fabrică (mică) de brânzeturi ecologice, de oaie (”produs montan” – în construcție).

Prof.col.(r.) Petre Cătineanu – inițiator și președinte al cooperative ”Ardan” (stg.)

Vidanjă pentru purin (cooperativă)

Centru de colectare lapte – ecologic (co-operativă)

Noua fabricuță ptr. brânzeturi (Coop. Ardan)

VI. Asociația Crescătorilor de animale com. Farcașa (jud. Neamț):

- Fermă agroturistică – 20 vaci cu lapte și stână de oi, agroturistică (Fam. Dragomir Petrescu);

Fermă agroturistică – 20 vaci cu lapte
(Petrescu Dragomir – Farcașa)

Vizită: - delegație profesională agricolă din Sud-Tirol, Italia, la o stână de oi, agroturistică în comuna Farcașa (din 8 existente)

Igienă în stână

Pensiune agroturistică – ”Produse montane”

Grădină – Pensiunea ”Orizont” - Farcașa

VII. Asociația Grupul de Acțiune Locală GAL-”Ceahlău” (jud. Neamț).

Președintele GAL-Ceahlău – Ing. Ioan Cernat. Promovarea ”produselor montane”

Ministrul Agriculturii – din SUD-Tirol
old Schuler și președintele
nului Montan din România –
r. Radu Rey la GAL Ceahlău
(2014).

ect de cooperare internațională
ubiectul ”produs montan”.

VIII. Forumul Montan din România – Filiala Neamț

Activități

Proiecte

Adunări Generale/Consilii Directoare (2010-2014)

Promovarea ”produsului montan”

Președinte FMR – Filiala Neamț – Dr.ec.
Lazăr Latu
Conferința – Consiliul Județean Neamț

Promovare ”produse montane”

Participare la Conferința ”Euromontana” – Scoția/Innvernes

Delegația FMR la Conferința ”Euromontana” – Chambery, Franța/2012

Dr.ing. Vasile Avădanei – CS3 – FMR/CEMONT

”Cercetători asociați” (membri ai FMR) la seminare științifice – Centrul de Economie Montană/Institutul Național de Cercetări Economice ”Costin C. Kirițescu”/Casa Academiei – București

- Președintele Academiei Române – Acad. Ionel Haiduc
- Președintele Academiei de Științe Agricole și Silvice, Prof.univ.dr. (m.c.) Gheorghe Sin
- Directorul General al INCE, Prof.univ.dr. Luminița Chivu
- Dir.gen.adj., INCE, Prof.univ.dr. Constantin Ciutacu
- Prof.univ.dr.h.c. Radu Rey – Director CEMONT

Filiala FMR – Neamț la Palatul Parlamentului (2010)
Promovarea ”produselor montane”

FMR – la Palatul Parlamentului – Dec. 2010

Participare la Conferința națională a FMR – Academia de Științe Agricole și Silvice, Dec. 2014

”Ziua Mondială a Muntelui”/ASAS, 2014

Comisia de Montanologie a ASAS/2014

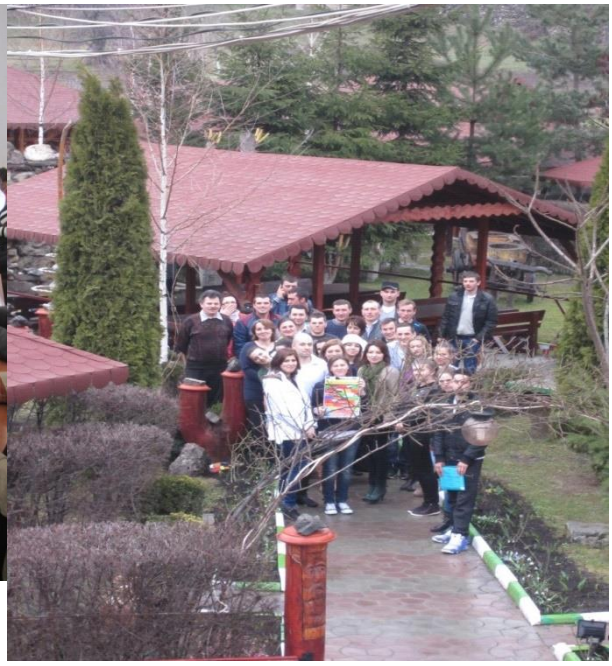
Conferință a filialei FMR – Neamț la
Consiliul Județean Neamț – 2014

Proiecte derulate

IX. Asociația Națională pentru Dezvoltare Rurală – Montană ”RO-MONTANA” (2000-2015)

Proiecte în derulare

imc
FH KREMS

X. Asociația Forumul Montan din România (2004-2015) – membră în Parteneriatul Montan Internațional și ”Euromontana”.
Activități de conștientizare, sensibilizare, lobby.
Cooperare cu instituții guvernamentale, instituții de cercetare științifică și educație.

Adunarea Generală a FMR (Durău – Aprilie, 2014)

Asociația Forumul Montan din România – activități în comunitățile montane Comuna Bilbor, Munții Călimani – 2014 – expoziție de bovine și ovine

Comuna Bilbor, Munții Călimani – 2014 – expoziție de bovine și ovine

Toplița – 2013 – ”Răvășitul oilor”

O nouă Filială a FMR în județul Alba – Adunarea de constituire (Zlatna – sept., 2014)

Consiliul Director al Filialei FMR – Alba – Președinte: ing. Silviu Ponoran

A 6-a Filială a Forumului Montan din România – Bistrița-Năsăud. Prima vizită în Țara Dornelor a Consiliului Director – Președinte: Emil Iugan

Delegația „EUROMONTANA„ la sediul FMR și la Centrul de Formare și Inovații pentru Dezvoltare în Carpați – CEFIDEC,
Vatra Dornei/MADR – Președinte: Juanan Gutierez

Delegația FMR la Conferința europeană a ”Euromontana”
Bilbao – Țara Bascilor – Spania (oct. 2014)

Senatorii ”Euromontana” și conducerea executivă. Reuniune de lucru. Prof.dr. Radu Rey aduce în discuție un nou proiect destinat ”produsului montan” în Est-

ul Europei

Ec.drd. Adrian Rey, Cercetător asociat la INCE/CEMONT, Consilier pentru dezvoltare durabilă/Z.M. – Guvern Ziua I-a: la Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară – București

Ziua a II-a – 11 Dec., 2014 (Ziua Internațională a Muntelui) – la Academia de Științe Agricole și Silvice ”Gheorghe Ionescu Șișești” – București

Expoziția de ”**produse montane**” (lansare oficială pentru ”Produsul

Montan” – agroalimentar) – Regulamentul UE 1151/2012 și R. CE, 665/2014

Produse din lemn (valoarea adăugată)

Transhumanță în Carpații României

Momentul ”victoriei”
Omagiul nostru pentru fermierele muntelui românesc

XI. Știința românească și munții

Dezbaterea națională în Aula Magna a Academiei Române, consacrată Carpaților României.
Proiect de ”Subprogram tematic pentru zona montană – PNDR
- Președintele Academiei Române, Acad. Ionel Haiduc – Membru de Onoare al FMR; Președintele Consiliu-

Cel de al II-lea Seminar științific anual al Centrului de Economie Montană CEMONT/Institutul Național de Cercetări Economice ”Costin C. Kirițescu” – 2 Iulie, 2014
Casa Academiei

lui Național al Muntelui.
- Acad. Cristian Hera – Vicepreședinte al Academiei Române – Membru de Onoare al FMR; Membru al Consiliului Național al Muntelui.
- Președintele Academiei Oamenilor de Știință – Prof.univ.dr. G-ral dr. Vasile Cândea – Membru de Onoare al FMR

Institutul Național de Cercetări Economice ”Costin C. Kirițescu” Conferința internațională ESPERA. Ateliere pe secțiuni științifice (Centrul de
Studii și Cercetări de Biodiversitate Agro-Silvică). Casa Academiei – București, 14 Noiembrie 2014

Academia de Științe Agricole și Silvice ”Gheorghe Ionescu Șișești” COMISIA de MONTANOLOGIE – Oct. 2014

Palatul Parlamentului – 2011
Expoziție de lucrări științifice, proiecte, cărți, alte publicații consacrate zonelor de munte din România.
Conferința națională a Forumului Montan din România, în cooperare cu Academia Română, INCE, Academia de Științe Agricole și Silvice, asociații montane, ș.a.

Conferință științifică internațională pentru turism montan – Vatra Dornei, 2013 – Ed. A XV-a

BIBLIOGRAFIE

AVĂDANEI V., LATU L.: ”Adaptarea viziunii montane naţionale la orizonturile Europa 2030, 2040, 2050”, ”Revista de Montanologie”, nr. 1/2014, Edit. Eurobit, Timişoara.

AXENCIUC, V.: ”Evoluţia economică a României. Cercetări statistico-istorice 1859-1947 – Vol. II Agricultura”, Edit. Academiei Române, Bucureşti, 1966.

BIDILEANU, V., Crişan, I.: ”Cooperaţia de consum. Principii şi valori ale cooperaţiei”, Edit. Universitară, 2012.

BOBOC I., BOBOC V.: ”Managementul strategic. Teorie şi practică privind formele asociative de tip public, privat şi ONG din agricultură”. Edit. Preuniversitaria, Bucureşti, 2006.

BOGDAN, T.A., ”Impacturi antropice montane generate prin activităţile tehnico-ştiinţifice şi instructiv-educative, necesare pentru dezvoltarea durabilă a comunităţilor montane din România, integrată în Uniunea Europeană”, Seminarul naţional al FMR, Bucureşti 2006.

BOJOR, O., ”Dezvoltarea zonelor rurale din Munţii Apuseni. Cazul Roşia Montană şi protejarea mediului montan”, Seminarul naţional al FMR, Bucureşti, 2006.

BUCIUMAN, E., ”Strategie şi acţiune în zona montană”, Revista Tribuna Economică, nr. 44, 1990.

BUCUR, C.: ”Disoluţia unui ecosistem şi dispariţia unei ecoculturi (Păstoritul momârlanilor din Valea Jiului)”, ”Revista de Montanologie”, nr. 1/2014, Edit. Eurobit, Timişoara.

BUCUR, C.: ”Tratat privind istoria civilizaţiei populare româneşti”, Sibiu, Edit. Astramuseum, 2004.

CONQUEST, R.: ”Recolta durerii. Colectivizarea sovietică şi teroarea prin foamete.”, Edit. Humanitas, 2006.

CRĂCIUN, A.: ”Managementul agricol”, Edit. Mirton, Timişoara – 1995.

CRĂCIUN, A., ”Reorganizarea administraţiei, dotarea şi echipare teritorială – factori de ecvhilibru pentru dezvoltarea zonelor de munte”, Seminarul naţional al FMR, Sibiu, 2005.

DOBROGEANU-GHEREA, C.: ”Neoiobăgia”, Edit. Socec, Bucureşti, 1910.

DONA, I.: ”Economie rurală”, Edit. Economică, Bucureşti, 2000.

FAORO, B., ”Guvernarea bună a muntelui pentru guvernarea mai bună a României”, Seminarul național al FMR, Sibiu, 2005.
FRĂȚILĂ, Gh. (coord.): ”Cooperarea și asocierea în agricultură”, ASE, Centrul Editorial Poligrafic, București – 1994.
GASKELL, F., ”Protejarea mediului montan și dezvoltarea durabilă în Carpații României”, Editura Agris, București, 2001.
GÎȚAN, D., ”Formarea profesională a tinerilor agricultori de munte – componentă de dezvoltare durabilă în Carpații României”, Seminarul național al FMR, Sibiu, 2005.
GRUIA, R., ”Gastroturismul – un factor de atractivitate pentru dezvoltarea economică a zonelor montane”, cel de al III-lea Seminar științific, anual, al Centrului de Economie Montană – 4 Iulie, 2014).
HERA, C., ”Mesajul președintelui Academiei de Științe Agricole și Silvice ”Gheorghe Ionescu Șișești” cu ocazia ”Zilei Internaționale a Muntelui” – 2007, Editura Pre-Text, Câmpulung Moldovenesc, 2008.
JELEV, I., ”Carpații României – componentă a dezvoltării durabile, vol. ”Carpații României”, în Anul Internațional al Muntelui – 2002, Edit. Alexandru Bogza, Câmpulung Moldovenesc, 2002.
JELEV, I., ”Indicatori pentru evaluarea modificărilor climatice și unele aspecte specifice zonelor montane” (Seminar național ”Schimbările climatice și Munții”, ASAS, Volum de lucrări, Edit. Pre-Text, Câmpulung Moldovenesc/2007).
LEONTE, Jaquelin: ”Mișcarea cooperatistă – o experiență de peste 100 ani”, Institutul de economie agrară – INCE, Academia Română.
MARUȘCA, T., POP, O.G., ”Gospodărirea durabilă a pajiștilor din zona rurală montană” (Edit. Universității Transilvania din Brașov/2013).
MARUȘCA, T., ”Valorificarea fondului pastoral și agroturistic montan în noul context al schimbărilor climatice din Carpați”. Seminarul național al FMR, București, ASAS, 2007.
MENCINICOPSCHI, GH., ”Calitatea alimentului – o abordare holistică”, ”Revista de Montanologie”, nr. 1/2014, Edit. Eurobit, Timișoara.
MLADENATZ Gr.: ”Cooperativa în lumina actualității”. Pagini agrare și sociale, XX, 1943.
OTIMAN, I.P., ”Dezvoltarea rurală durabilă în România”, Ed. Academiei Române, București, 2006.
OTIMAN, i.,P.: ”Evoluția structurii proprietății funciare și a exploatațiilor în agricultura românească, în sec. XX și probleme ale dezvoltării rurale” – Vol. Secolul XX, Performanțe în agricultură, Edit. Ceres, București – 2002.

PETRESCU, I., REY R.: ”Contribuţii la conturarea unui model românesc de management” – vol. II., cap. 40 – Managementul montan românesc. Edit. Expert – Bucureşti, 2015.
PIENESCU, M.,V.: ”Cooperaţia”, Bucureşti – 1946.
PLĂIAŞ, I., ”Agricultura montană – societate. Un necesar contract posibil. Munţii Apuseni, Edit. Libris, Cluj-Napoca, 1994.
POPESCU, G.: ”Cooperaţia în agricultură, de la argumentul istoric la transferul de cunoaştere”, Edit. Academiei Române, Buc. – 2014.
RĂDUCANU, I.: ”Cooperaţia românească în cadrul cooperaţiei mondiale” - Bucureşti, 1924.
REY, A., ”Orientări strategice naţionale pentru dezvoltarea durabilă a zonei montane defavorizate, 2014-2020, ”Revista de Montanologie”, nr. 1/2014, Edit. Eurobit, Timişoara.
REY R., ”Viitor în Carpaţi”, Edit. Scrisul Românesc, Craiova – 1979.
REY R., ”Civilizaţie Montană” (Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985).
REY R., ”Munţii şi secolul XXI. Studiu comparat al strategiilor europene privind zonele montane, cu referire specială la zona Carpaţilor româneşti. Planul M1 – SEE” (Edit. Terra Nostra – Iaşi, 2013).
REY R., ”Muntele românesc – în constelaţia montană europeană. Dezvoltarea montană durabilă prin organizare specifică şi bun management, ”Carpaţii României în Anul Internaţional al Muntelui – 2002” (Editura Alexandru Bogza, Câmpulung Moldovenesc, 2002).
REY R., ”Elemente fundamentale specifice muntelui, motivaţii şi responsabilităţi instituţionale şi politice, majore. Urgenţe pentru salvgardarea economiei agricole montane şi depopulării Carpaţilor României, în context strategic. O ”viziune” pentru protecţie şi dezvoltare durabilă, în Carpaţii României, în context european şi mondial” (Seminarul naţional al FMR, Sibiu, 2005).
REY R., ”Starea de criză din agricultura montană românească şi drumul spre Uniunea Europeană” (Revista Albina românească, Ian.-Feb., 2005).
REY R., ”Integrarea europeană, politica de coeziune şi muntele. Schimbarea atitudinii guvernelor României – prin dezvoltarea/crearea de instituţii specifice, parteneriate şi prin atribuire de mijloace distincte – o cerinţă imperioasă” (Revista Albina românească, mai-iunie, 2005).
REY R., ”Starea muntelui românesc”/2005: Criza agriculturii montane şi politica montană a României. Posibilităţi. Urgenţe. Soluţii. (ASAS-Bucureşti/Seminar ştiinţific).
REY R., ”The Romanian Carpathians – at history’s crossroads, necesity of a strategy for sustainable mountain development and of a mountain

policy constantly implementend – under climatic and demographic challenges at the 21 century. Impact of the major determinants of health conditions in Romania in comparison with EU countries". (Romania economic review – Edit. Academiei Române, Tomes 51-52, 2006-2007).

REY R., "Nevoia de modificare a orientării politice cu privire la zonele de munte, ca formă de prevenire a efectelor schimbărilor climatice şi evoluţiei demografice. Integrarea zonelor de munte, a agriculturii montane, în procesul de globalizare" – prin multifuncţionalitate şi diversitate", Seminarul naţional al FMR, Bucureşti, ASAS, 2007.

REY R., "Politica montană a României în contextul creşterii demografice şi nevoii de siguranţă alimentară" (Lucrările Seminarului naţional al FMR, 2008 – ASAS).

REY R., "Carpaţii României la o răscruce a istoriei. Nevoia unei strategii de dezvoltare montană durabilă şi a unei politici montane aplicată constant în contextul provocărilor climatice şi demografice ale secolului XXI" (Păltiniş, reuniune interacademică România-Spania, 2008).

REY R., IONAŞCU GH., "Propunerea FMR – proiect de Strategie de dezvoltare durabilă a zonei montane din România – cu solicitarea includerii în Strategia Naţională pentru Dezvoltarea Durabilă", Seminarul naţional al FMR, Editura Pre-Text, Câmpulung Moldovenesc, 2008.

REY R., "Specificul asociaţiilor agricole în zona montană" (Lucrările Seminarului naţional de economie şi sociologie rurală "Virgil Madgearu", Bucureşti, ASAS, 2009).

REY R., "Produsul montan de calitate, şansa muntelui românesc. Poliflora pajiştilor montane, îngrăşămintele organice şi "produsul montan" ecologic, de înaltă calitate biologică" (Seminarul Societăţii Române de Pajişti – Plaiul Şarului, 2013).

REY R., "Munţii şi noua împărţire teritorial administrativă" (Lucrare transmisă la MDRAP/2013).

REY R., "Dezvoltarea durabilă a zonei montane prin educaţie/instruire, adaptată specificităţii montane. Crearea şcolilor profesionale de agricultură montană şi adaptarea învăţământului gimnazial din ruralul montan carpatic românesc la realităţile actuale şi nevoile specifice cadrului natural în contextul noii politici agricole comune, 2014-2020 şi în perspectiva dezvoltării durabile" (Lucrare înaintată MEN/2013).

REY, R., ”Componente esenţiale pentru o Strategie multianuală destinată Carpaţilor româneşti – Orizont 2040”, ”Revista de Montanologie”, nr. 1/2014, Edit. Eurobit, Timişoara.
REY, R., GRUIA, R. ”Studiu privind tipologia gastroturismului în raport cu biodiversitatea resurselor naturale din Munţii Carpaţi româneşti”.
REY, R., ”Forme associative şi dezvoltarea economică durabilă în zonele de munte ale României. Iniţiative, reflecţii şi evoluţii în cercetarea montanologică” (2014 – Bucureşti, lucrare inclusă în programul de cercetare/2013/INCE/Academia Română).
REY, R., ”Raport cu privire la starea muntelui (2015-16). Probleme cu care se confruntă producătorii agricoli montani şi economia comunităţilor montane. Soluţii viabile şi urgenţe pentru salvgardarea economiei rurale montane şi stoparea depopulării zonei montane a României. Cooperarea interministerială pentru dezvoltarea rurală montană – un imperativ”.
RUSU, M., ”Contribuţii la cercetarea ştiinţifică pentru obţinerea de produse montane de calitate”, Seminarul naţional al FMR, Bucureşti, ASAS, 2007.
SĂVOIU, G., Un proiect transfrontalier al unui program european de turism montan- ”Renaşterea transhumanţei carpatice şi soluţii de recunoaştere a acesteia în patrimoniul cultural al UNESCO”, Lucrare prezentată la cel de al III-lea Seminar ştiinţific, anual, al Centrului de Economie Montană/INCE – 4 Iulie 2014.
SILVAŞ, E., ”Modernizarea, extremă urgenţă pentru zona montană. Muntele – ca bun comun şi şansă”, Seminarul naţional al FMR, Bucureşti, 2006.
ŞTEF, T., ”Raport privind proiectul: ”Produsul montan de calitate” (”Quality mountain product/QMP)”, Seminarul naţional al FMR, Sibiu, 2005.
TABĂRĂ, V., ”Zona montană – bază de dezvoltare economică şi de identitate pentru România”, Seminarul naţional al FMR, Sibiu, 2005.
TODERIŢĂ, Al.: ”Unirea face puterea. Modele şi bune practici pentru asocierea sustenabilă în agricultură”. CPPE, Policy Memo no. 28, XI, 2012.
UNGUREANU, D., ”Amenajarea agroturistică a zonelor rurale montane din România şi dezvoltarea durabilă”, Seminarul naţional al FMR, Bucureşti – ASAS, 2007.
ZAHIU, L. şi Colab.,: ”Structurile agrare şi viitorul politicilor agricole”, Edit. Economică, Bucureşti -2003.

*** ”Marea Enciclopedie Agricolă” – vol. I, II, III, IV. Editura PAS – 1937, 1938, 1939, 1940, București.
*** Legea Cooperației – 1903.
*** Legea pentru organizarea Cooperației”, 1935.
*** Legea Fondului Funciar – Monitorul Oficial nr. 37/20 febr. 1991, republicată cu modificările și completările ulterioare în MO – nr. 1/5 ian. 1998.
*** Legea Asociațiilor și Fundațiilor, nr. 26/2000.
*** Legea 1/2005 privind organizarea și funcționarea cooperației. Monitorul Oficial nr. 172/28 Februarie, 2015.
*** O.G. nr. 37/2005 privind recunoașterea și funcționarea grupurilor de producători pentru comercializarea produselor agricole, M. Of. nr. 652/07.2005.
*** Programul Național de Dezvoltare Rurală, 2007-2013.
*** Legea nr. 338/2005 pentru aprobarea O.G. nr. 37/2005 privind recunoașterea și funcționarea grupurilor de producători pentru comercializarea produselor agricole și silvice. M.Of. nr. 1098/12.05.2005.
*** Transhumanța 2013. Ecou al istoriei carpatice comune. România – Ucraina – Polonia – Slovacia – Republica Cehă (Proiect).
*** Apelul Forumului Montan din România, adresat Secretariatului ONU ptr. Summit-ul UNCDS – RIO+20.
*** Legea Muntelui, nr. 347/2004 – cu modificările ulterioare.
*** Strategia dezvoltării durabile a zonei montane (H.G. nr. 1779/2004).
*** Programul Național de Dezvoltare Rurală – PNDR, 2014-2020.
*** Regulamentul nr. 1151/2012 (PE+CE) privind sistemele din domeniul calității produselor agricole și alimentare.
*** Regulamentul delegat al Comisiei Europene nr. 665/2014 privind condițiile de utilizare a mențiunii de calitate facultative ”produs montan”.
*** Hotărârea Guvernului nr.506/2016 privind stabilirea cadrului instituțional și a unor măsuri pentru punerea în aplicare a Regulamentul delegat (UE) nr. 665/2014 al Comisiei din 11 martie 2014 de completare a Regulamentului (UE) nr. 1151/2012 al Parlamentului European și al Consiliului în ceea ce privește condițiile de utilizare a mențiunii de calitate facultative ”produs montan”.
*** Legea nr. 164 din 22-Iulie-2016 pentru modificarea și completarea Legii
cooperației agricole nr. 566/2004, precum și pentru stabilirea unor măsuri
de aplicare a acesteia

*** Rezoluţia Parlamentului European/2014-2019 – P8_TA – PROV. (2016) 0213. Texte adoptate, din 10 Mai, 2016 – referitoare la ”Politica de coeziune în regiunile montane ale UE (2015/2279.INI)”.
*** Orientări Strategice Naţionale pentru Dezvoltarea Durabilă a Carpaţilor (2014-2020).
*** Lista unităţilor administrativ-teritoriale (UAT) – incluse în zona montană.

ANEXE

1. Regulamentul nr. 1151/2012 (PE+CE) privind sistemele din domeniul calităţii produselor agricole şi alimentare.

2. Regulamentul delegat al Comisiei Europene nr. 665/2014 privind condiţiile de utilizare a menţiunii de calitate facultative ”produs montan”.

3. Rezoluţia Parlamentului European/2014-2019 – P8_TA – PROV. (2016) 0213. Texte adoptate, din 10 Mai, 2016 – referitoare la ”Politica de coeziune în regiunile montane ale UE (2015/2279.INI)”.

4. Hotărârea Guvernului nr.506/2016 privind stabilirea cadrului instituțional și a unor măsuri pentru punerea în aplicare a Regulamentul delegat (UE) nr. 665/2014 al Comisiei din 11 martie 2014 de completare a Regulamentului (UE) nr. 1151/2012 al Parlamentului European și al Consiliului în ceea ce privește condițiile de utilizare a menţiunii de calitate facultative ”produs montan”.

5. Legea nr. 164 din 22-Iulie-2016 pentru modificarea şi completarea Legiicooperaţie i agricole nr. 566/2004, precum şi pentru stabilirea unor măsuri de aplicare a acesteia.

6. Lista unităţilor administrativ-teritoriale (UAT) – incluse în zona montană.

ANEXE

Anexa 1. REGULAMENTUL (UE) NR 1151/2012 din 21 noiembrie 2012 privind sistemele din domeniul calităţii produselor agricole şi alimentare

PARLAMENTUL EUROPEAN ŞI CONSILIUL UNIUNII EUROPENE,

având în vedere Tratatul privind funcţionarea Uniunii Europene, în special articolul 43 alineatul (2) şi

articolul 118 primul paragraf,

având în vedere propunerea Comisiei Europene,

după transmiterea proiectului de act legislativ către parlamentele naţionale,

având în vedere avizul Comitetului Economic şi Social European[36],

având în vedere avizul Comitetului Regiunilor[37],

hotărând în conformitate cu procedura legislativă ordinară[38] ,

întrucât:

(1) Calitatea şi diversitatea producţiei agricole, piscicole şi de acvacultură din Uniune reprezintă unul dintre punctele forte ale acesteia, reprezentând un avantaj concurenţial pentru producătorii din Uniune şi contribuind în mod semnificativ la patrimoniul său cultural şi gastronomic actual. Acest fapt se datorează competenţelor şi hotărârii agricultorilor şi producătorilor din Uniune, care au păstrat vii tradiţiile şi, în acelaşi timp, au ţinut seama de metodele şi materialele de producţie noi.

(2)Cetăţenii şi consumatorii din Uniune solicită din ce în ce mai frecvent atât produse de calitate, cât şi produse tradiţionale, fiind preocupaţi, de asemenea, de menţinerea diversităţii producţiei agricole în Uniune. Această situaţie generează o cerere de produse agricole sau ali-

[36] JO C 218, 23.7.2011, p. 114.

[37] (2)JO C 192, 1.7.2011, p. 28.

[38] (3)Poziţia Parlamentului European din 13 septembrie 2012 (nepublicată încă în Jurnalul Oficial) şi decizia Consiliului din 13 noiembrie 2012.

mentare cu anumite caracteristici identificabile, în special în ceea ce priveşte originea geografică a acestora.

(3)Producătorii pot continua să ofere o gamă diversificată de produse de calitate numai dacă sunt răsplătiţi în mod corespunzător pentru eforturile depuse. Aceasta presupune ca ei să aibă capacitatea de a informa cumpărătorii şi consumatorii în privinţa caracteristicilor propriilor produse, în condiţii de concurenţă loială. De asemenea, aceasta presupune ca producătorii să îşi poată identifica în mod corect produsele pe piaţă.

(4)Folosirea unor sisteme de calitate pentru producători prin care aceştia să fie recompensaţi pentru eforturile lor de a produce o gamă diversificată de produse de calitate poate fi benefică pentru economia rurală. Acest lucru este valabil în special în cazul zonelor defavorizate, în zonele montane şi în regiunile ultraperiferice, în care sectorul agricol constituie o parte importantă a economiei şi în care costurile de producţie sunt ridicate. Astfel, sistemele de calitate pot completa şi contribui la politica de dezvoltare rurală, dar şi la politicile de sprijin al pieţei şi al veniturilor aplicate în cadrul politicii agricole comune (PAC). Acestea pot contribui în special în regiunile în care sectorul agricol are o pondere economică mai importantă şi, mai ales, în regiunile defavorizate.

(5)Prioritățile politice Europa 2020, astfel cum sunt prezentate în Comunicarea Comisiei intitulată "Europa 2020: O strategie europeană pentru o creştere inteligentă, durabilă şi favorabilă incluziunii", includ obiectivul de a realiza o economie competitivă bazată pe cunoaştere şi inovare şi obiectivul de a promova o economie cu o rată ridicată a ocupării forţei de muncă, prin care să se asigure coeziunea socială şi teritorială. Prin urmare, politica în domeniul calităţii produselor agricole ar trebui să ofere producătorilor instrumentele corespunzătoare de identificare şi promovare a acelor produse ale lor care au caracteristici specifice, protejând în acelaşi timp producătorii respectivi împotriva practicilor neloiale.

(6)Setul de măsuri complementare preconizat ar trebui să respecte principiile subsidiarităţii şi proporţionalităţii.

(7)Măsurile de politică în domeniul calităţii produselor agricole sunt stabilite în Regulamentul (CEE) nr. 1601/91 al Consiliului din 10 iunie 1991 de stabilire a normelor generale privind definirea, descrierea şi prezentarea vinurilor aromatizate, a băuturilor aromatizate pe bază de vin şi a cocteilurilor aromatizate din produse vitivinicole[39]; Directiva 2001/110/CE a Consiliului din 20 decembrie 2001 privind mierea[40], în

[39]JO L 149, 14.6.1991, p. 1.
[40] JO L 10, 12.1.2002, p. 47.

special articolul 2; Regulamentul (CE) nr. 247/2006 al Consiliului din 30 ianuarie 2006 privind măsurile specifice din domeniul agriculturii în favoarea regiunilor ultraperiferice ale Uniunii[41], în special articolul 14; Regulamentul (CE) nr. 509/2006 al Consiliului din 20 martie 2006 privind specialităţile tradiţionale garantate din produse agricole şi alimentare[42]; Regulamentul (CE) nr. 510/2006 al Consiliului din 20 martie 2006 privind protecţia indicaţiilor geografice şi a denumirilor de origine ale produselor agricole şi alimentare[43]; Regulamentul (CE) nr. 1234/2007 al Consiliului din 22 octombrie 2007 de instituire a unei organizări comune a pieţelor agricole şi privind dispoziţii specifice referitoare la anumite produse agricole ("Regulamentul unic OCP")[44], în special partea II titlul II capitolul I secţiunea I şi secţiunea Ia subsecţiunea I; Regulamentul (CE) nr. 834/2007 al Consiliului din 28 iunie 2007 privind producţia ecologică şi etichetarea produselor ecologice[45]; şi Regulamentul (CE) nr. 110/2008 al Parlamentului European şi al Consiliului din 15 ianuarie 2008 privind definirea, desemnarea, prezentarea, etichetarea şi protecţia indicaţiilor geografice ale băuturilor spirtoase[46].

(8)Etichetarea produselor agricole şi alimentare ar trebui să fie supusă normelor generale prevăzute de Directiva 2000/13/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 20 martie 2000 privind apropierea legislaţiilor statelor membre referitoare la etichetarea şi prezentarea produselor alimentare, precum şi la publicitatea acestora[47], în special dispoziţiile menite să împiedice etichetarea care poate crea confuzii sau poate induce în eroare consumatorii.

(9)Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic şi Social European şi Comitetul Regiunilor privind politica în domeniul calităţii produselor agricole a identificat ca prioritate obţinerea unei coerenţe şi consecvenţe generale sporite a politicii în domeniul calităţii produselor agricole.

(10)Sistemul referitor la indicaţiile geografice pentru produsele agricole şi alimentare, precum şi sistemul referitor la specialităţile tradiţionale garantate au anumite obiective şi dispoziţii comune.

---

[41] JO L 42, 14.2.2006, p. 1.
[42] JO L 93, 31.3.2006, p. 1.
[43] JO L 93, 31.3.2006, p. 12.
[44] JO L 299, 16.11.2007, p. 1.
[45] JO L 189, 20.7.2007, p. 1.
[46] JO L 39, 13.2.2008, p. 16.
[47] JO L 109, 6.5.2000, p. 29.

(11)De mai multă vreme, Uniunea urmăreşte o abordare menită să simplifice cadrul de reglementare al PAC. Această abordare ar trebui să fie aplicată, de asemenea, regulamentelor privind politica în domeniul calităţii produselor agricole, fără a pune însă sub semnul întrebării caracteristicile specifice ale produselor respective.

(12)Unele dintre regulamentele care fac parte din politica în domeniul calităţii produselor agricole au fost revizuite recent, dar nu au fost încă aplicate integral. Prin urmare, acestea nu ar trebui să fie incluse în prezentul regulament. Totuşi, acestea pot fi incluse într-o etapă ulterioară, după punerea în aplicare în întregime a legislaţiei.

(13)Având în vedere considerentele de mai sus, este necesară reunirea următoarelor dispoziţii într-un singur cadru juridic care să includă dispoziţiile noi sau actualizate ale Regulamentului (CE) nr. 509/2006 şi ale Regulamentului (CE) nr. 510/2006, precum şi acele dispoziţii ale Regulamentului (CE) nr. 509/2006 şi ale Regulamentului 510/2006 care rămân valabile.

(14)Prin urmare, în interesul clarităţii şi transparenţei, Regulamentele (CE) nr. 509/2006 şi (CE) nr. 510/2006 ar trebui abrogate şi înlocuite cu prezentul regulament.

(15)Domeniul de aplicare a prezentului regulament ar trebui limitat la produsele agricole destinate consumului uman enumerate în anexa I la tratat şi la o listă de produse din afara domeniului de aplicare a respectivei anexe care sunt strâns legate de producţia agricolă sau de economia rurală.

(16)Normele prevăzute de prezentul regulament ar trebui să se aplice fără a aduce atingere legislaţiei Uniunii în vigoare privind vinurile, vinurile aromatizate şi băuturile spirtoase, produsele agriculturii ecologice sau regiunile ultraperiferice.

(17)Domeniul de aplicare a denumirilor de origine şi a indicaţiilor geografice ar trebui limitat la produsele agricole sau alimentare ale căror caracteristici sunt legate intrinsec de originea geografică. Includerea în sistemul actual doar a anumitor tipuri de ciocolată ca produse de cofetărie este o anomalie care ar trebui corectată.

(18)Obiectivele specifice ale protejării denumirilor de origine şi a indicaţiilor geografice asigură obţinerea de către fermieri şi producători a unui profit echitabil pentru calităţile şi caracteristicile unui anumit produs sau ale metodei de producţie a acestuia şi furnizează informaţii clare privind produsele cu caracteristici specifice legate de originea geografică, permiţând astfel consumatorilor să ia decizii mai informate legate de achiziţie.

(19)Asigurarea respectării uniforme în întreaga Uniune a drepturilor de proprietate intelectuală aferente denumirilor protejate în Uniune

reprezintă o prioritate care poate fi îndeplinită cu mai multă eficacitate la nivelul Uniunii.

(20)Un cadru la nivelul Uniunii care protejează denumirile de origine şi indicaţiile geografice prin asigurarea includerii acestora într-un registru facilitează dezvoltarea respectivelor instrumente, deoarece abordarea mai uniformă rezultată asigură o concurenţă loială între producătorii de produse marcate cu astfel de menţiuni şi sporeşte credibilitatea produselor în ochii consumatorilor. Ar trebui să se ia măsuri pentru dezvoltarea denumirilor de origine şi a indicaţiilor geografice la nivelul Uniunii şi pentru a se promova stabilirea unor mecanisme de protecţie a acestora în ţările terţe în cadrul Organizaţiei Mondiale a Comerţului (OMC) sau prin acorduri bilaterale sau multilaterale, contribuindu-se astfel la recunoaşterea calităţii produselor şi a modelului de producţie al acestora ca un factor ce aduce valoare adăugată.

(21)În lumina experienţei dobândite din punerea în aplicare a Regulamentului (CEE) nr. 2081/92 al Consiliului din 14 iulie 1992 privind protecţia indicaţiilor geografice şi a denumirilor de origine ale produselor agricole şi alimentare ([1]) şi a Regulamentului (CE) nr. 510/2006, se impune abordarea anumitor aspecte, clarificarea şi simplificarea anumitor norme şi eficientizarea procedurilor prevăzute de acest sistem. ([1])JO L 208, 24.7.1992, p. 1.

(22)Având în vedere practica existentă, este necesară definirea în continuare şi menţinerea a două instrumente diferite pentru identificarea legăturii dintre produs şi originea sa geografică, şi anume denumirea de origine protejată şi indicaţia geografică protejată. Fără a schimba conceptele instrumentelor respective, sunt necesare unele modificări ale definiţiilor pentru a se ţine seama într-o mai mare măsură de definiţia indicaţiilor geografice prevăzută în Acordul privind aspectele comerciale ale drepturilor de proprietate intelectuală şi pentru a se clarifica şi simplifica înţelegerea acestora de către operatori.

(23)Un produs agricol sau alimentar care prezintă o asemenea descriere geografică ar trebui să îndeplinească anumite condiţii stabilite într-un caiet de sarcini, cum ar fi cerinţe specifice menite să protejeze resursele naturale sau peisajul din zona de producţie sau să crească bunăstarea animalelor din exploataţii.

(24)Pentru a putea fi protejate pe teritoriile statelor membre, denumirile de origine şi indicaţiile geografice ar trebui să fie înregistrate doar la nivelul Uniunii. Cu efect de la data depunerii cererii de înregistrare la nivelul Uniunii, statele membre ar trebui să aibă capacitatea de a acorda o protecţie provizorie la nivel naţional fără a afecta schimburile

comerciale din interiorul Uniunii sau comerţul internaţional. Protecţia oferită de prezentul regulament la înregistrare ar trebui să fie disponibilă, de asemenea, pentru denumirile de origine şi indicaţiile geografice din ţări terţe care îndeplinesc criteriile corespunzătoare şi care sunt protejate în ţara lor de origine.

(25)Procedura de înregistrare la nivelul Uniunii ar trebui să permită oricărei persoane fizice sau juridice cu un interes legitim dintr-un stat membru diferit de cel în care s-a depus cererea sau dintr-o ţară terţă să îşi exercite drepturile făcându-şi cunoscută opoziţia.

(26)Datele introduse în registrul denumirilor de origine protejate şi al indicaţiilor geografice protejate ar trebui, de asemenea, să ofere informaţii consumatorilor şi comercianţilor.

(27)Uniunea negociază, împreună cu partenerii săi comerciali, acorduri internaţionale, printre care acorduri care prevăd protecţia denumirilor de origine şi a indicaţiilor geografice. Pentru a facilita informarea publicului în privinţa denumirilor astfel protejate şi în special pentru a asigura protecţia şi controlul utilizării denumirilor respective, aceste denumiri pot fi introduse în registrul denumirilor de origine protejate şi al indicaţiilor geografice protejate. Cu excepţia cazului în care sunt identificate în mod specific ca denumiri de origine în astfel de acorduri internaţionale, denumirile se introduc în registru ca indicaţii geografice protejate.

(28)Având în vedere caracterul lor specific, este necesară adoptarea unor dispoziţii speciale referitoare la etichetare în ceea ce priveşte denumirile de origine protejate şi indicaţiile geografice protejate, care să impună producătorilor să imprime pe ambalaje simbolurile Uniunii sau menţiunile corespunzătoare. În cazul denumirilor din Uniune, utilizarea acestor simboluri sau menţiuni ar trebui să fie declarată obligatorie, astfel încât această categorie de produse şi garanţiile aferente acestora să devină mai bine cunoscute de către consumatori şi să se permită identificarea mai uşoară a acestor produse pe piaţă, facilitând astfel controalele. Ţinând seama de cerinţele OMC, utilizarea acestor simboluri sau menţiuni ar trebui să fie voluntară în ceea ce priveşte indicaţiile geografice şi denumirile de origine provenite dintr-o ţară terţă.

(29)Denumirile incluse în registru ar trebui protejate, astfel încât să se asigure utilizarea corectă a acestora şi să se prevină practicile care ar putea induce în eroare consumatorii. În plus, mijloacele de asigurare a protecţiei indicaţiilor geografice şi a denumirilor de origine ar trebui să fie clarificate, în special în ceea ce priveşte rolul grupurilor de producători şi al autorităţilor competente din statele membre.

(30)Este necesară prevederea unor derogări specifice prin care să se permită, pe perioade tranzitorii, utilizarea unei denumiri înregistrate alături de alte denumiri. Respectivele derogări ar trebui să fie simplificate şi clarificate. În anumite cazuri, pentru a surmonta dificultăţile temporare şi cu obiectivul pe termen lung al asigurării faptului că toţi producătorii respectă caietele de sarcini, respectivele derogări pot fi acordate pentru o perioadă de până la 10 ani.

(31)Este necesară clarificarea domeniului de aplicare a protecţiei oferite în temeiul prezentului regulament, în special în ceea ce priveşte acele limitări aplicabile înregistrării de mărci noi specificate în Directiva 2008/95/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 22 octombrie 2008 de apropiere a legislaţiilor statelor membre cu privire la mărci[48] care intră în conflict cu înregistrarea denumirilor de origine protejate şi a indicaţiilor geografice protejate, aşa cum se întâmplă deja în cazul înregistrării unor noi mărci la nivelul Uniunii. O astfel de clarificare este necesară şi în privinţa deţinătorilor de drepturi de proprietate intelectuală anterioare, în special în cazul mărcilor şi al denumirilor omonime înregistrate ca denumiri de origine protejate sau ca indicaţii geografice protejate.

(32)Protecţia denumirilor de origine şi a indicaţiilor geografice ar trebui extinsă la utilizarea abuzivă, la imitaţie şi la evocarea denumirilor înregistrate în cazul unor bunuri şi servicii, pentru a se asigura un nivel de protecţie ridicat şi comparabil cu cel din sectorul vitivinicol. În cazul în care sunt utilizate ca ingrediente denumiri de origine protejate şi indicaţii geografice protejate, ar trebui să se ţină seama de Comunicarea Comisiei "Linii directoare privind etichetarea produselor alimentare care folosesc ca ingrediente produse cu denumiri de origine protejate (DOP) şi cu indicaţii geografice protejate (IGP)".

(33)Denumirile deja înregistrate în temeiul Regulamentului (CE) nr. 510/2006 la 3 ianuarie 2013 ar trebui să continue să fie protejate în temeiul prezentului regulament şi să fie incluse în registru în mod automat.

(34)Obiectivul specific al sistemului referitor la specialităţile tradiţionale garantate este de a-i ajuta pe producătorii de produse tradiţionale să-i informeze pe consumatori cu privire la proprietăţile propriilor produse care oferă valoare adăugată. Cu toate acestea, având în vedere numărul redus de denumiri înregistrate, sistemul actual referitor la specialităţile tradiţionale garantate nu şi-a realizat potenţialul. Prin urmare, dispoziţiile actuale ar trebui îmbunătăţite, clarificate şi adaptate, astfel

[48] JO L 299, 8.11.2008, p. 25.

încât sistemul să devină mai inteligibil, mai uşor de aplicat şi mai atractiv pentru potenţialii solicitanţi.

(35)Sistemul actual oferă opţiunea de înregistrare a unei denumiri în scopuri de identificare, fără ca denumirea să fie rezervată în Uniune. Deoarece această opţiune nu a fost bine înţeleasă de părţile interesate şi dat fiind că funcţia de identificare a produselor tradiţionale poate fi îndeplinită mai bine la nivelul statului membru sau la nivel regional, cu aplicarea principiului subsidiarităţii, ar trebui să se renunţe la această opţiune. Având în vedere experienţa dobândită, sistemul ar trebui să vizeze numai rezervările de denumiri în întreaga Uniune.

(36)Înregistrarea în temeiul sistemului a denumirilor produselor tradiţionale autentice necesită adaptarea criteriilor şi condiţiilor de înregistrare a unei denumiri, în special a acelora privind definiţia termenului "tradiţional", care ar trebui să cuprindă produsele care au o tradiţie de producţie îndelungată.

(37)Pentru a se asigura că specialităţile tradiţionale garantate respectă caietul de sarcini aferent şi sunt consecvente, producătorii organizaţi în grupuri ar trebui să definească produsul într-un caiet de sarcini. Opţiunea înregistrării unei denumiri ca specialitate tradiţională garantată ar trebui să fie oferită şi producătorilor din ţări terţe.

(38)Pentru a putea fi rezervate, specialităţile tradiţionale garantate ar trebui să fie înregistrate la nivelul Uniunii. Datele introduse în registru ar trebui, de asemenea, să ofere informaţii consumatorilor şi comercianţilor.

(39)Pentru a nu se crea condiţii de concurenţă neloială, toţi producătorii, inclusiv cei dintr-o ţară terţă, ar trebui să poată utiliza o denumire înregistrată a unei specialităţi tradiţionale garantate, cu condiţia ca produsul în cauză să îndeplinească cerinţele din caietul de sarcini corespunzător şi ca producătorul să fie supravegheat prin intermediul unui sistem de controale. În ceea ce priveşte specialităţile tradiţionale garantate produse în interiorul Uniunii, simbolul Uniunii ar trebui indicat pe etichetă şi ar trebui să fie posibil să fie asociat cu menţiunea "specialitate tradiţională garantată".

(40)Pentru a proteja denumirile înregistrate împotriva utilizării abuzive sau a practicilor înşelătoare pentru consumatori, utilizarea denumirilor ar trebui să facă obiectul unei rezervări.

(41)În cazul acelor denumiri deja înregistrate în temeiul Regulamentului (CE) nr. 509/2006 care, la 3 ianuarie 2013, nu ar fi altfel cuprinse în domeniul de aplicare a prezentului regulament, aplicarea condiţiilor de utilizare prevăzute de Regulamentul (CE) nr. 509/2006 ar trebui să continue pentru o perioadă de tranziţie.

(42)Ar trebui introdusă o procedură de înregistrare a denumirilor care sunt înregistrate fără rezervarea denumirii, în temeiul Regulamentului (CE) nr. 509/2006, permiţându-se înregistrarea acestora cu rezervarea denumirii.

(43)Este necesar, de asemenea, să se prevadă măsuri tranzitorii aplicabile cererilor de înregistrare primite de Comisie înainte de 3 ianuarie 2013.

(44)Ar trebui introdusă o a doua serie de sisteme de calitate, bazate pe menţiuni de calitate care aduc valoare adăugată, care să poată fi comunicate pe piaţa internă şi a căror aplicare să fie facultativă.

Respectivele menţiuni de calitate facultative ar trebui să se refere la caracteristici orizontale specifice în ceea ce priveşte una sau mai multe categorii de produse, la metodele agricole sau la caracteristicile de prelucrare care se aplică în anumite domenii. Menţiunea de calitate facultativă "produs montan" a îndeplinit, până în prezent, condiţiile şi va asigura produsului o valoare adăugată pe piaţă. Pentru a facilita aplicarea Directivei 2000/13/CE în cazul în care etichetarea produselor alimentare poate produce confuzii în rândul consumatorilor în ceea ce priveşte menţiunile de calitate facultative, în special "produsele montane", Comisia poate adopta orientări.

(45)Pentru a sprijini producătorii din zonele montane cu un instrument eficient pentru a-şi comercializa mai bine produsele şi pentru a reduce riscurile concrete de confuzie a consumatorilor legate de proveniența montană a produselor de pe piață, ar trebui să se prevadă o definiţie la nivelul Uniunii a menţiunii de calitate facultative pentru produsele montane. Definirea zonelor montane ar trebui să se bazeze pe criteriile generale de clasificare folosite pentru identificarea unei zone montane din Regulamentul (CE) nr. 1257/1999 al Consiliului din 17 mai 1999 privind sprijinul pentru dezvoltare rurală acordat din Fondul European de Orientare şi Garantare Agricolă (FEOGA)[49].

(46)Valoarea adăugată a indicaţiilor geografice şi a specialităţilor tradiţionale garantate depinde de încrederea clientului. Aceasta este credibilă numai dacă este însoţită de metode eficace de verificare şi control. Respectivele sisteme de calitate ar trebui să fie supuse unui sistem de monitorizare format din controale oficiale, în conformitate cu principiile prevăzute în Regulamentul (CE) nr. 882/2004 al Parlamentului European şi al Consiliului din 29 aprilie 2004 privind controalele oficiale efectuate pentru a asigura verificarea conformităţii cu legislaţia privind hrana pentru animale şi produsele alimentare şi cu normele de sănătate animală şi de bunăstare a ani-

[49] JO L 160, 26.6.1999, p. 80.

malelor[50] şi ar trebui să includă un sistem de controale în toate etapele producţiei, prelucrării şi distribuţiei. Pentru a ajuta statele membre în vederea unei mai bune aplicări a dispoziţiilor Regulamentului (CE) nr. 882/2004 în ceea ce priveşte controalele care vizează indicaţiile geografice şi specialităţile tradiţionale garantate, în prezentul regulament ar trebui să fie făcute trimiteri către articolele cele mai relevante.

(47)Pentru a garanta consumatorului caracteristicile specifice ale indicaţiilor geografice şi ale specialităţilor tradiţionale garantate, operatorii ar trebui să fie supuşi unui sistem care verifică conformitatea cu caietul de sarcini al produsului.

(48)Pentru a se asigura că sunt imparţiale şi eficiente, autorităţile competente ar trebui să îndeplinească o serie de criterii operaţionale. Ar trebui avute în vedere dispoziţii privind delegarea către organisme de control a unora dintre sarcinile specifice de control.

(49)Standardele europene (standarde EN) dezvoltate de Comitetul European de Standardizare (CEN) şi standardele internaţionale dezvoltate de Organizaţia Internaţională de Standardizare (ISO) ar trebui să fie aplicate atât pentru acreditarea organismelor de control, cât şi de către aceste organisme pentru operaţiunile lor. Acreditarea acestor organisme ar trebui să aibă loc în conformitate cu Regulamentul (CE) nr. 765/2008 al Parlamentului European şi al Consiliului din 9 iulie 2008 de stabilire a cerinţelor de acreditare şi de supraveghere a pieţei în ceea ce priveşte comercializarea produselor[51].

(50)Planurile de control naţionale multianuale şi raportul anual pregătit de statele membre în conformitate cu Regulamentul (CE) nr. 882/2004 ar trebui să conţină informaţii privind activităţile de control care vizează indicaţiile geografice şi specialităţile tradiţionale garantate.

(51)Statele membre ar trebui să fie autorizate să perceapă o taxă pentru acoperirea costurilor suportate.

(52)Normele existente privind continuarea utilizării denumirilor generice ar trebui să fie clarificate, astfel încât termenii generici care sunt similari cu sau incluşi într-o denumire sau menţiune protejată sau rezervată să îşi menţină statutul generic.

(53)Data pentru stabilirea senioritătii unei mărci şi a unei denumiri de origine sau a unei indicaţii geografice ar trebui să coincidă cu data cererii de înregistrare a mărcii în Uniune sau în statele membre şi cu data cererii către Comisie de protejare a unei denumiri de origine sau a unei indicaţii geografice.

[50] JO L 165, 30.4.2004, p. 1.
[51] JO L 218, 13.8.2008, p. 30.

(54)Ar trebui să se aplice în continuare dispoziţiile privind refuzul sau existenţa concomitentă a unei denumiri de origine sau a unei indicaţii geografice ca urmare a unui conflict cu o marcă anterioară.

(55)Criteriile pe baza cărora mărcile ulterioare ar trebui să fie refuzate sau (dacă sunt înregistrate) invalidate pe motivul existenţei unui conflict cu o denumire de origine sau indicaţie geografică anterioară ar trebui săse regăsească în domeniul de aplicare a protecţiei unei denumiri de origine sau indicaţii geografice stabilite.

(56)Dispoziţiile sistemelor de stabilire a drepturilor de proprietate intelectuală, în special ale celor prevăzute de sistemul de calitate referitor la denumirile de origine şi indicaţiile geografice sau de legislaţia privind mărcile, nu ar trebui să fie afectate de rezervarea denumirilor şi stabilirea menţiunilor şi simbolurilor în temeiul sistemelor de calitate referitoare la specialităţile tradiţionale garantate şi la menţiunile de calitate facultative.

(57)Rolul grupurilor ar trebui să fie clarificat şi recunoscut. Grupurile au un rol esenţial în procedurile de solicitare a înregistrării denumirilor de origine şi indicaţiilor geografice şi a specialităţilor tradiţionale garantate, precum şi în modificarea caietelor de sarcini şi a cererilor de anulare. De asemenea, grupul poate dezvolta activităţi de supraveghere a protejării denumirilor înregistrate, de asigurare a conformităţii producţiei cu caietul de sarcini, de informare şi promovare a denumirii înregistrate precum şi, în general, orice activitate prin care se urmăreşte creşterea valorii denumirilor înregistrate şi a eficienţei sistemelor de calitate. De asemenea, grupul ar trebui să monitorizeze poziţia produselor pe piaţă. Totuşi, aceste activităţi nu ar trebui să faciliteze sau să conducă la măsuri anticoncurenţiale, incompatibile cu articolele 101 şi 102 din tratat.

(58)Pentru a asigura faptul că denumirile de origine, indicaţiile geografice şi specialităţile tradiţionale garantate îndeplinesc condiţiile prevăzute de prezentul regulament, cererile ar trebui examinate de autorităţile naţionale din statul membru în cauză, în conformitate cu dispoziţiile comune minime, printre care se numără o procedură naţională de opoziţie. Comisia ar trebui să examineze ulterior cererile, pentru a se asigura că nu există erori flagrante şi că au fost luate în considerare legislaţia Uniunii şi interesele părţilor interesate din afara statului membru în care se depune cererea.

(59)Denumirile de produse originare din ţări terţe ar trebui să poată fi înregistrate ca denumiri de origine, indicaţii geografice şi ca specialităţi tradiţionale garantate dacă îndeplinesc condiţiile stabilite de prezentul regulament.

(60)Simbolurile, menţiunile şi abrevierile care identifică participarea la un sistem de calitate, precum şi drepturile aferente pe teritoriul Uniunii ar trebui protejate atât în Uniune, cât şi în ţările terţe, astfel încât să existe garanţia că acestea sunt utilizate pentru produse autentice şi că nu există cazuri de inducere în eroare a consumatorilor în privinţa calităţilor produselor. În plus, pentru a asigura o protecţie eficientă, Comisia ar trebui să aibă acces la resurse bugetare rezonabile şi centralizate, în temeiul Regulamentului (CE) nr. 1698/2005 al Consiliului din 20 septembrie 2005 privind sprijinul pentru dezvoltare rurală acordat din Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală (FEADR)[52] şi în conformitate cu articolul 5 din Regulamentul (CE) nr. 1290/2005 al Consiliului din 21 iunie 2005 privind finanţarea politicii agricole comune[53].

(61)Procedura de înregistrare pentru denumirile de origine protejate, indicaţiile geografice protejate şi specialităţile tradiţionale garantate, inclusiv perioada de cercetare şi cea de opoziţie, ar trebui redusă şi ameliorată, în special în ceea ce priveşte procesul decizional. Comisia, la ale cărei hotărâri contribuie, în anumite condiţii, statele membre, ar trebui să aibă responsabilitatea procesului decizional privind înregistrarea. Este necesară stabilirea de proceduri care să permită modificarea caietului de sarcini al produsului după înregistrare şi anularea denumirilor înregistrate, în special atunci când produsul nu mai este conform cu caietul de sarcini al produsului sau când o denumire nu mai este utilizată pe piaţă.

(62)Ar trebui să se prevadă proceduri adecvate pentru a facilita aplicarea transfrontalieră a înregistrării comune a denumirilor de origine protejate, a indicaţiilor geografice protejate sau a specialităţilor tradiţionale garantate.

(63)Pentru a completa sau modifica anumite elemente neesenţiale ale prezentului regulament, competenţa de a adopta acte, în conformitate cu articolul 290 din tratat, ar trebui să fie delegată Comisiei în ceea ce priveşte completarea listei produselor care figurează în anexa I la prezentul regulament; stabilirea de restricţii şi derogări cu privire la sursele de hrană pentru animale în cazul denumirii de origine; stabilirea de restricţii şi derogări cu privire la sacrificarea animalelor vii sau la provenienţa materiilor prime; stabilirea unor norme care limitează informaţiile incluse în caietul de sarcini; stabilirea simbolurilor Uniunii; stabilirea de norme tranzitorii suplimentare pentru a proteja drepturile şi interesele legitime ale

[52] JO L 277, 21.10.2005, p. 1.
[53] JO L 209, 11.8.2005, p. 1.

producătorilor sau ale părţilor interesate în cauză; stabilirea detaliilor suplimentare privind criteriile de eligibilitate pentru denumirile de specialitate tradiţională garantată; stabilirea unor norme detaliate privind criteriile pentru menţiunile de calitate facultative; rezervarea unei menţiuni de calitate facultative suplimentare, stabilirea condiţiilor de utilizare a acesteia şi modificarea acelor condiţii; stabilirea de derogări cu privire la utilizarea menţiunii "produs montan" şi stabilirea de metode de producţie şi alte criterii relevante pentru aplicarea respectivei menţiuni de calitate facultative, în special stabilind condiţiile în care sunt permise materii prime sau furaje din afara zonelor montane; instituirea unor norme suplimentare de stabilire a caracterului generic al menţiunilor; norme detaliate privind utilizarea unei denumiri de soi de plantă sau de rasă de animal; definirea normelor pentru realizarea procedurii naţionale de opoziţie pentru cererile comune privind mai multe teritorii naţionale şi completarea normelor privind procedura de cerere, procedura de opoziţie, procedura de modificare a cererii şi procedura de anulare în general. Este deosebit de important ca Comisia să desfăşoare consultări adecvate pe parcursul lucrărilor sale pregătitoare, inclusiv la nivel de experţi. Atunci când pregăteşte şi elaborează acte delegate, Comisia ar trebui să asigure o transmitere simultană, în timp util şi în mod adecvat, a documentelor relevante către Parlamentul European şi Consiliu.

(64)Pentru a asigura condiţii uniforme pentru punerea în aplicare a prezentului regulament, ar trebui conferite Comisiei competenţe de executare în ceea ce priveşte stabilirea unor norme privind forma caietului de sarcini; stabilirea normelor detaliate privind forma şi conţinutul registrului denumirilor de origine protejate şi al indicaţiilor geografice protejate; definirea caracteristicilor tehnice ale simbolurilor Uniunii şi ale menţiunilor, precum şi a normelor privind utilizarea acestora pentru produs, inclusiv a versiunilor lingvistice corespunzătoare care urmează a fi utilizate; acordarea şi prelungirea perioadelor de tranziţie pentru derogări temporare pentru utilizarea de denumiri de origine protejate şi de indicaţii geografice protejate; stabilirea unor norme detaliate privind forma şi conţinutul registrului pentru denumirile de specialităţi tradiţionale garantate; stabilirea unor norme referitoare la protejarea specialităţilor tradiţionale garantate; stabilirea tuturor măsurilor privind formularele, procedurile sau alte detalii tehnice, necesare pentru aplicarea titlului IV; stabilirea unor norme referitoare la utilizarea menţiunilor de calitate facultative; stabilirea unor norme în vederea protejării uniforme a menţiunilor, abrevierilor şi simbolurilor referitoare la sistemele de calitate; stabilirea unor norme detaliate privind procedura, forma şi

prezentarea cererilor de înregistrare şi a opoziţiilor; respingerea cererii; decizia în privinţa înregistrării unei denumiri în cazul [54]în care nu s-a ajuns la un acord; stabilirea unor norme detaliate privind procedurile, forma şi prezentarea cererilor de modificare; anularea înregistrării unei denumiri de origine protejate, a unei indicaţii geografice protejate sau a unei specialităţi tradiţionale garantate şi stabilirea unor norme detaliate privind procedura şi forma anulării şi privind prezentarea cererilor de anulare. Respectivele competenţe ar trebui exercitate în conformitate cu Regulamentul (UE) nr. 182/2011 al Parlamentului European şi al Consiliului din 16 februarie 2011 de stabilire a normelor şi principiilor generale privind mecanismele de control de către statele membre al exercitării competenţelor de executare de către Comisie.

(65)În ceea ce priveşte instituirea şi menţinerea la zi a unor registre ale denumirilor de origine protejate, ale indicaţiilor geografice protejate şi ale specialităţilor tradiţionale garantate recunoscute în temeiul acestui sistem; definirea metodelor prin care sunt făcute publice numele şi adresele organismelor de certificare a produselor şi înregistrarea unei denumiri în cazul în care nu există niciun act de opoziţie sau nicio declaraţie de opoziţie motivată admisibilă sau în cazul în care există, dar s-a ajuns la un acord, Comisia ar trebui să dispună de competenţa de a adopta acte de punere în aplicare fără aplicarea Regulamentului (UE) nr. 182/2011,

ADOPTĂ PREZENTUL REGULAMENT:

TITLUL I: DISPOZIŢII GENERALE

Art. 1: Scop

(1)Prezentul regulament are scopul de a-i ajuta pe producătorii de produse agricole şi alimentare în vederea informării cumpărătorilor şi consumatorilor cu privire la caracteristicile şi proprietăţile de producţie agricolă ale produselor agricole şi alimentare respective, asigurând astfel:

a)concurenţă loială pentru fermierii şi producătorii de produse agricole şi alimentare cu caracteristici şi proprietăţi care oferă valoare adăugată;

b)punerea la dispoziţia consumatorilor de informaţii corecte referitoare la aceste produse;

c)respectarea drepturilor de proprietate intelectuală; şi

d)integritatea pieţei interne.

Măsurile prevăzute de prezentul regulament sunt destinate sprijinirii activităţilor agricole şi de prelucrare, precum şi a sistemelor agricole

[54] JO L 55, 28.2.2011, p. 13.

asociate produselor de înaltă calitate, contribuind astfel la îndeplinirea obiectivelor politicii de dezvoltare rurală.

(2)Prezentul regulament stabileşte "sisteme de calitate" care oferă baza identificării şi, după caz, a protejării denumirilor şi menţiunilor care, în special, indică sau descriu produse agricole cu:

a)caracteristici care oferă valoare adăugată; sau

b)proprietăţi care oferă valoare adăugată ca rezultat al metodelor agricole sau de prelucrare utilizate pentru producţia acestora sau al locului de producere sau comercializare.

Art. 2: Domeniu de aplicare

(1)Prezentul regulament vizează produsele agricole destinate consumului uman enumerate în anexa I la tratat şi alte produse agricole şi alimentare enumerate în anexa I la prezentul regulament. Pentru a se ţine seama de angajamentele internaţionale sau de noile metode sau materiale de producţie, Comisia este împuternicită să adopte acte delegate în conformitate cu articolul 56, care să completeze lista produselor care figurează în anexa I la prezentul regulament. Astfel de produse sunt strâns legate de produsele agricole sau de economia rurală.

(2)Prezentul regulament nu se aplică băuturilor spirtoase, vinurilor aromatizate şi produselor vitivinicole, astfel cum sunt definite în anexa XIb la Regulamentul (CE) nr. 1243/2007, cu excepţia oţeturilor din vin. (3)Prezentul regulament se aplică fără a aduce atingere altor dispoziţii specifice ale Uniunii referitoare la plasarea produselor pe piaţă şi în special privind organizarea comună a pieţelor şi etichetarea alimentelor. (4)Directiva 98/34/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 22 iunie 1998 referitoare la procedura de furnizare de informaţii în domeniul standardelor, reglementărilor tehnice şi al normelor privind serviciile societăţii informaţionale ([1]) nu se aplică sistemelor de calitate instituite prin prezentul regulament. ([1])JO L 204, 21.7.1998, p. 37.

Art. 3: Definiţii

În sensul prezentului regulament, se aplică următoarele definiţii:

1."sisteme de calitate" înseamnă sistemele instituite de titlurile II, III şi IV;

2."grup" înseamnă orice asociere, indiferent de forma sa juridică, formată în principal din producători sau prelucrători ai aceluiaşi produs;

3."tradiţional" înseamnă utilizare dovedită pe piaţa naţională pentru o perioadă de timp care permite transmiterea între generaţii; această perioadă este de cel puţin 30 de ani;

4."etichetare" înseamnă menţiunile, indicaţiile, mărcile de fabrică sau de comerţ, imaginile sau semnele care se referă la un produs alimen-

tar şi care figurează pe orice ambalaj, document, anunţ, etichetă, inel sau manşetă care însoţesc sau se referă la acest produs alimentar;

5."caracter specific" al unui anumit produs înseamnă proprietăţile de producţie caracteristice care disting în mod clar un produs de alte produse similare din aceeaşi categorie;

6."menţiuni generice" înseamnă denumiri ale produselor care, deşi sunt legate de locul, regiunea sau ţara în care a fost produs sau comercializat iniţial produsul, au devenit denumirea comună a unui produs din Uniune;

7."etapă de producţie" înseamnă producerea, procesarea sau pregătirea;

8."produse prelucrate" înseamnă produsele alimentare care rezultă din prelucrarea produselor neprelucrate.

Produsele prelucrate pot să conţină ingrediente necesare fabricării lor sau care le conferă caracteristici specifice.

TITLUL II: DENUMIRI DE ORIGINE PROTEJATE ŞI INDICAŢII GEOGRAFICE PROTEJATE

Art. 4: Obiectiv

Se instituie un sistem referitor la denumirile de origine protejate şi indicaţiile geografice protejate care să-i ajute pe producătorii de produse legate de o zonă geografică, prin:

(a)asigurarea unui profit echitabil, adecvat în raport cu calităţile produselor lor;

(b)asigurarea unei protecţii uniforme a denumirilor, sub formă de drept de proprietate intelectuală pe teritoriul Uniunii;

(c)informarea clară a consumatorilor în privinţa proprietăţilor produsului care oferă valoare adăugată.

Art. 5: Cerinţe privind denumirile de origine şi indicaţiile geografice

(1)În sensul prezentului regulament, "denumire de origine" este o denumire care identifică un produs:

a)originar dintr-un anumit loc, regiune sau, în cazuri excepţionale, ţară;

b)a cărui calitate sau ale cărui caracteristici se datorează în principal sau exclusiv unui anumit mediu geografic cu factori naturali şi umani proprii; şi

c)ale cărui etape de producţie se desfăşoară, toate, în zona geografică delimitată.

(2)În sensul prezentului regulament, "indicaţie geografică" este o denumire care identifică un produs:

a)originar dintr-un anumit loc, regiune sau ţară;

b)în cazul căruia o anumită calitate, reputaţie sau o altă caracteristică poate fi atribuită în principal originii geografice a produsului; şi

c)atunci când cel puţin una dintre etapele de producţie se desfăşoară în zona geografică delimitată.

(3)Fără a aduce atingere alineatului (1), anumite denumiri sunt asimilate denumirilor de origine, chiar dacă materiile prime ale produselor în cauză provin dintr-o zonă geografică mai mare decât sau diferită de zona geografică delimitată, cu condiţia ca:

a)zona de producţie a materiilor prime să fie delimitată;

b)să existe condiţii speciale pentru producţia materiilor prime;

c)să existe măsuri de control care să asigure îndeplinirea condiţiilor menţionate la litera (b); şi

d)denumirile de origine respective au fost recunoscute ca atare în ţara de origine înainte de 1 mai 2004.

Numai animalele vii, carnea şi laptele pot fi considerate materii prime în sensul prezentului alineat.

(4)Pentru a ţine seama de caracterul specific al producţiei produselor de origine animală, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate privind restricţiile şi derogările cu privire la sursele de hrană pentru animale în cazul denumirii de origine. În plus, pentru a ţine seama de caracterul specific al anumitor produse sau zone, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate privind restricţiile şi derogările cu privire la sacrificarea animalelor vii sau la proveniența materiilor prime. Aceste restricţii sau derogări ţin seama, pe baza unor criterii obiective, de calitate sau de utilizare, precum şi de cunoştinţele recunoscute sau de factorii naturali.

Art. 6: Caracter generic, coincidenţe cu denumiri de soiuri de plante şi de rase de animale, cu denumiri omonime şi mărci

(1)Menţiunile generice nu sunt înregistrate ca denumiri de origine protejate sau ca indicaţii geografice protejate.

(2)O denumire nu poate fi înregistrată ca denumire de origine sau indicaţie geografică atunci când coincide cu denumirea unui soi de plante sau a unei rase de animale şi poate induce consumatorul în eroare cu privire la adevărata origine a produsului.

(3)O denumire propusă pentru înregistrare care este omonimă sau parţial omonimă cu o denumire deja înregistrată în registrul instituit în temeiul articolului 11 nu poate fi înregistrată decât dacă există, în practică, o distincţie suficientă între condiţiile de utilizare locală şi tradiţională şi prezentarea denumirii omonime înregistrate ulterior, pe de o parte, şi denumirea introdusă deja în registru, pe de altă parte, luând în considerare necesitatea de a asigura un tratament echitabil al producătorilor în cauză şi de a nu induce în eroare consumatorii. O denumire omonimă

care lasă consumatorilor impresia greşită că produsele sunt originare dintr-un alt teritoriu nu se înregistrează, chiar dacă aceasta este exactă în ceea ce priveşte teritoriul, regiunea sau localitatea din care produsele respective sunt originare.

(4)O denumire propusă spre înregistrare ca denumire de origine sau indicaţie geografică nu se înregistrează în situaţia în care, date fiind reputaţia şi renumele unei mărci, precum şi durata utilizării acesteia, înregistrarea denumirii propuse ca denumire de origine sau indicaţie geografică este de natură să inducă în eroare consumatorul cu privire la adevărata identitate a produsului.

Art. 7: Caietul de sarcini

(1)O denumire de origine protejată sau o indicaţie geografică protejată trebuie să fie conformă cu un caiet de sarcini care să includă cel puţin:

a)denumirea care urmează a fi protejată ca denumire de origine sau indicaţie geografică, astfel cum este folosită în limbajul comercial sau în limbajul comun, şi numai în limbile care sunt sau au fost folosite în mod tradiţional în descrierea unui produs specific în zona geografică delimitată;

b)descrierea produsului, inclusiv materiile prime, dacă este cazul, precum şi principalele caracteristici fizice, chimice, microbiologice sau organoleptice ale produsului;

c)definirea zonei geografice delimitate cu privire la legătura menţionată la litera (f) punctul (i) sau punctul (ii) de la prezentul alineat şi, dacă este cazul, detalii care să indice respectarea condiţiilor prevăzute la articolul 5 alineatul (3);

d)dovada faptului că produsul este originar din zona geografică delimitată menţionată la articolul 5 alineatele (1) sau (2);

e)descrierea metodei de obţinere a produsului şi, după caz, a metodelor locale autentice şi invariabile, precum şi a informaţiilor legate de ambalare, atunci când grupul solicitant stabileşte şi oferă o justificare suficientă, specifică produsului, pentru care ambalarea trebuie să aibă loc în zona geografică delimitată în scopul de a păstra calitatea, de a garanta originea sau de a asigura controlul, ţinând seama de legislaţia Uniunii, în special de legislaţia privind libera circulaţie a mărfurilor şi libera furnizare a serviciilor;

f)elemente care să stabilească:

(i)legătura dintre calitatea sau caracteristicile produsului şi mediul geografic menţionat la articolul 5 alineatul(1); sau

(ii)după caz, legătura dintre o anumită calitate, reputaţia sau o altă caracteristică a produsului şi originea geografică menţionată la articolul 5 alineatul (2);

g)numele şi adresa autorităţilor sau, dacă sunt disponibile, numele şi adresa organismelor care verifică respectarea dispoziţiilor caietului de sarcini, în temeiul articolului 37, precum şi sarcinile precise ale acestora;

h)orice normă specifică de etichetare a produsului în cauză.

(2)Pentru a garanta caracterul relevant şi succint al informaţiilor conţinute în caietul de sarcini, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate de stabilire a unor norme care limitează informaţiile incluse în caietul de sarcini menţionat la alineatul (1) din prezentul articol, atunci când această limitare este necesară pentru a evita cererile de înregistrare excesiv de voluminoase. Comisia poate adopta acte de punere în aplicare pentru stabilirea unor norme privind forma caietului de sarcini. Respectivele acte de punere în aplicare se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

Art. 8: Conţinutul cererii de înregistrare

(1)O cerere de înregistrare a unei denumiri de origine sau a unei indicaţii geografice, în temeiul articolului 49 alineatul (2) sau (5), trebuie să includă cel puţin:

a)numele şi adresa grupului solicitant şi ale autorităţilor sau, dacă sunt disponibile, ale organismelor care verifică respectarea dispoziţiilor caietului de sarcini;

b)caietul de sarcini prevăzut la articolul 7;

c)un document unic care conţine:

(i)elementele principale ale caietului de sarcini: denumirea, descrierea produsului, inclusiv, după caz, normele specifice aplicabile ambalării şi etichetării, precum şi o scurtă delimitare a zonei geografice;

(ii)descrierea legăturii produsului cu mediul geografic sau cu originea geografică menţionate la articolul 5 alineatul (1) sau alineatul (2), după caz, inclusiv, dacă este necesar, elementele specifice descrierii produsului sau metodei de producţie care justifică legătura.

Cererea menţionată la articolul 49 alineatul (5) trebuie să conţină, de asemenea, elemente care dovedesc că denumirea produsului este protejată în ţara de origine.

(2)Dosarul de cerere menţionat la articolul 49 alineatul (4) trebuie să conţină:

a)denumirea şi adresa grupului solicitant;

b)documentul unic prevăzut la alineatul (1) litera (c) din prezentul articol;

c)o declaraţie a statului membru care să precizeze că acesta consideră că cererea care a fost depusă degrup şi care este eligibilă pentru o

decizie favorabilă îndeplineşte condiţiile prevăzute de prezentul regulament şi respectă dispoziţiile adoptate în temeiul acestuia;

d)trimiterea la publicarea caietului de sarcini.

Art. 9: Protecţie naţională tranzitorie

Doar cu titlu provizoriu, statul membru poate acorda protecţie unei denumiri, în temeiul prezentului regulament, la nivel naţional, cu efect de la data depunerii cererii de înregistrare la Comisie. Protecţia naţională tranzitorie încetează la data la care se ia o decizie privind înregistrarea, în temeiul prezentului regulament, sau atunci când cererea este retrasă. Atunci când o denumire nu este înregistrată în temeiul prezentului regulament, consecinţele unei astfel de protecţii la nivel naţional sunt exclusiv responsabilitatea statului membru respectiv. Măsurile adoptate de statele membre în temeiul primului paragraf nu produc efecte decât pe plan naţional şi nu afectează comerţul în interiorul Uniunii sau comerţul internaţional.

Art. 10: Motive de opoziţie

(1)O declaraţie de opoziţie motivată, astfel cum este menţionată la articolul 51 alineatul (2), este admisibilă numai atunci când este primită de Comisie până la termenul limită prevăzut în respectivul alineat şi dacă:

a)arată nerespectarea condiţiilor menţionate la articolul 5 şi la articolul 7 alineatul (1);

b)arată că înregistrarea denumirii propuse ar fi contrară articolului 6 alineatele (2), (3) sau (4);

c)arată că înregistrarea denumirii propuse ar periclita existenţa unei denumiri total sau parţial identice sau a unei mărci sau existenţa unor produse care s-au aflat legal pe piaţă timp de cel puţin cinci ani înainte de data publicării prevăzută la articolul 50 alineatul (2) litera (a); sau

d)precizează elementele care permit să se concluzioneze că denumirea pentru care se solicită înregistrarea este o menţiune generică.

(2)Motivele de opoziţie se evaluează în raport cu teritoriul Uniunii.

Art. 11: Registrul denumirilor de origine protejate şi al indicaţiilor geografice protejate

(1)Fără aplicarea procedurii menţionate la articolul 57 alineatul (2), Comisia adoptă acte de punere în aplicare pentru instituirea şi menţinerea la zi a unui registru al denumirilor de origine protejate şi al indicaţiilor geografice protejate recunoscute în temeiul acestui sistem, registru care se află la dispoziţia publicului.

(2)În registru pot fi introduse indicaţii geografice referitoare la produse din ţări terţe care sunt protejate în Uniune în temeiul unui acord internaţional la care Uniunea este parte semnatară. În cazul în care nu sunt identificate în mod specific în acordul respectiv ca reprezentând de-

numiri de origine protejate în temeiul prezentului regulament, denumirile respective se introduc în registru ca indicaţii geografice protejate.

(3)Comisia poate adopta acte de punere în aplicare de stabilire a normelor detaliate privind forma şi conţinutul registrului. Respectivele acte de punere în aplicare se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

(4)Comisia publică şi actualizează periodic lista acordurilor internaţionale menţionate la alineatul (2), precum şi lista indicaţiilor geografice protejate în conformitate cu acordurile respective.

Art. 12: Denumiri, simboluri şi menţiuni

(1)Denumirile de origine protejate şi indicaţiile geografice protejate pot fi utilizate de orice operator care comercializează un produs conform cu caietul de sarcini corespunzător.

(2)Trebuie stabilite simboluri ale Uniunii destinate popularizării denumirilor de origine protejate şi a indicaţiilor geografice protejate.

(3)În cazul produselor care provin din Uniune şi care sunt comercializate sub o denumire de origine protejată sau o indicaţie geografică protejată înregistrată în conformitate cu procedurile prevăzute de prezentul regulament, simbolurile Uniunii asociate acestora apar pe etichete. În plus, denumirea înregistrată a produsului ar trebui să apară în acelaşi câmp vizual. Menţiunile "denumire de origine protejată" sau "indicaţie geografică protejată" sau abrevierile corespunzătoare "DOP" sau "IGP" pot apărea pe etichetă.

(4)În plus, pe etichetă pot apărea şi: reprezentări ale zonei geografice de origine, astfel cum se menţionează la articolul 5, precum şi reprezentări sub formă de text, reprezentări grafice sau simboluri referitoare la statul membru şi/sau la regiunea în care este situată zona geografică de origine respectivă.

(5)Fără a aduce atingere Directivei 2000/13/CE, este permisă folosirea pe etichete a mărcilor geografice colective menţionate la articolul 15 din Directiva 2008/95/CE, împreună cu denumirea de origine protejată sau cu indicaţia geografică protejată.

(6)În cazul produselor care provin din ţări terţe şi sunt comercializate sub o denumire înregistrată în registru, pe etichetă pot apărea menţiunile amintite la alineatul (3) sau simbolurile Uniunii asociate acestora.

(7)Pentru a asigura comunicarea către consumator a informaţiilor adecvate, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate care să stabilească simbolurile Uniunii.

Comisia poate adopta acte de punere în aplicare care să definească caracteristicile tehnice ale simbolurilor Uniunii şi ale menţiunilor, precum şi

normele privind utilizarea acestora pentru produselor comercializate sub o denumire de origine protejată sau o indicaţie geografică protejată, inclusiv normele privind versiunile lingvistice corespunzătoare care urmează a fi utilizate. Respectivele acte de punere în aplicare se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

Art. 13: Protecţie

(1)Denumirile înregistrate sunt protejate împotriva:

a)oricărei utilizări comerciale directe sau indirecte a unei denumiri înregistrate pentru produse care nu sunt acoperite de înregistrare, în cazul în care produsele respective sunt comparabile cu cele înregistrate sub denumirea respectivă sau în cazul în care printr-o astfel de utilizare se exploatează reputaţia denumirii protejate, inclusiv atunci când produsele respective sunt folosite ca ingrediente;

b)oricărei utilizări abuzive, imitări sau evocări, chiar dacă adevărata origine a produselor sau a serviciilor este indicată sau dacă denumirea protejată este tradusă sau însoţită de cuvinte precum "gen", "tip", "metodă", "aşa cum se prepară la/în", "imitaţie" sau alte cuvinte similare, inclusiv atunci când produsele respective sunt folosite ca ingrediente;

c)oricărei menţiuni false sau înşelătoare privind proveniența, originea, natura sau calităţile esenţiale ale produsului, care apare pe partea interioară sau exterioară a ambalajului, în materialul publicitar sau documentele referitoare la produsul în cauză, precum şi împotriva ambalării produsului într-un ambalaj de natură să creeze o impresie eronată cu privire la originea acestuia;

d)oricărei alte practici care ar putea induce în eroare consumatorul cu privire la adevărata origine a produsului.

În cazul în care o denumire de origine protejată sau o indicaţie geografică protejată include denumirea unui produs care este considerată a fi generică, utilizarea denumirii generice respective nu se consideră a fi contrară dispoziţiilor primului paragraf literele (a) sau (b).

(2)Denumirile de origine protejate şi indicaţiile geografice protejate nu devin generice.

(3)Statele membre adoptă măsurile administrative şi juridice corespunzătoare pentru a preveni sau opri utilizarea ilegală a denumirilor de origine protejate şi a indicaţiilor geografice protejate menţionate la alineatul (1), produse sau comercializate în statul membru respectiv. În acest scop, statele membre desemnează autorităţile responsabile cu luarea acestor măsuri, în conformitate cu procedurile stabilite de fiecare stat membru. Autorităţile respective oferă garanţii corespunzătoare de obiec-

tivitate şi imparţialitate şi au la dispoziţie personal calificat şi resursele necesare pentru îndeplinirea funcţiilor lor.

Art. 14: Relaţiile dintre mărci, denumirile de origine şi indicaţiile geografice

(1)În cazul în care o denumire de origine sau o indicaţie geografică este înregistrată în temeiul prezentului regulament, înregistrarea unei mărci a cărei utilizare ar contraveni articolului 13 alineatul (1) şi care se referă la acelaşi tip de produs trebuie refuzată dacă cererea de înregistrare a mărcii este prezentată după data depunerii la Comisie a cererii de înregistrare în ceea ce priveşte denumirea de origine sau indicaţia geografică. Mărcile înregistrate cu încălcarea primului paragraf se invalidează. Dispoziţiile prezentului alineat se aplică fără a aduce atingere dispoziţiilor Directivei 2008/95/CE.

(2)Fără a aduce atingere articolului 6 alineatul (4), o marcă a cărei utilizare contravine articolului 13 alineatul (1) şi care a fost solicitată, înregistrată sau instituită prin utilizarea sa cu bunăcredinţă pe teritoriul Uniunii, dacă această posibilitate este prevăzută în legislaţia în cauză, înainte de data la care este transmisă Comisiei cererea de protejare a denumirii de origine sau a indicaţiei geografice, poate continua să fie utilizată sau să fie reînnoită pentru produsul respectiv, în pofida înregistrării unei denumiri de origine sau a unei indicaţii geografice, dacă marca nu intră sub incidenţa motivelor de anulare sau revocare prevăzute de Regulamentul (CE) nr. 207/2009 al Consiliului din 26 februarie 2009 privind marca comunitară[55] sau de Directiva 2008/95/CE. În astfel de cazuri, este permisă utilizarea deopotrivă a denumirii de origine protejate, a indicaţiei geografice protejate şi a mărcilor relevante.

Art. 15: Perioade de tranziţie privind utilizarea denumirilor de origine protejate şi a indicaţiilor geografice protejate (1)Fără a aduce atingere articolului 14, Comisia poate adopta acte de punere în aplicare care să acorde o perioadă de tranziţie de până la cinci ani astfel încât produsele provenite dintr-un stat membru sau o ţară terţă, a căror denumire constă în sau conţine o denumire care contravine articolului 13 alineatul (1), să poată fi utilizate în continuare sub denumirea cu care au fost comercializate, cu condiţia să existe o declaraţie de opoziţie admisibilă în temeiul articolului 49 alineatul (3) sau al articolului 51, care arată că:

a)înregistrarea denumirii ar prejudicia existenţa unei denumiri integral sau parţial identice; sau

[55] JO L 78, 24.3.2009, p. 1.

b)produsele au fost comercializate în mod legal sub denumirea respectivă pe teritoriul în cauză cel puţin în ultimii cinci ani înaintea datei publicării prevăzute la articolul 50 alineatul (2) litera (a). Actele de punere în aplicare respective se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

(2)Fără a aduce atingere articolului 14, Comisia adoptă acte de punere în aplicare care prelungesc la 15 ani perioada de tranziţie menţionată la alineatul (1) din prezentul articol, în cazuri justificate corespunzător, atunci când se demonstrează că:

a)denumirea menţionată la alineatul (1) din prezentul articol a fost folosită în mod legal, constant şi echitabil timp de cel puţin 25 de ani înainte ca cererea de înregistrare să fie înaintată Comisiei;

b)scopul utilizării denumirii menţionate la alineatul (1) al prezentului articol nu a fost, în niciun moment, acela de a se profita de pe urma reputaţiei denumirii înregistrate şi se arată că consumatorii nu au fost şi nici nu ar fi putut fi induşi în eroare în privinţa adevăratei origini a produsului. Actele de punere în aplicare respective se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

(3)Atunci când se utilizează o denumire menţionată la alineatele (1) şi (2), ţara de origine este clar şi vizibil indicată pe etichetă.

(4)Pentru a depăşi dificultăţile temporare legate de obiectivul pe termen lung de a garanta faptul că toţi producătorii din zona respectivă respectă caietul de sarcini, un stat membru poate acorda o perioadă de tranziţie de până la 10 ani, cu începere de la data depunerii cererii la Comisie, cu condiţia ca operatorii în cauză să fi comercializat în mod legal produsele respective prin utilizarea continuă a denumirilor în cauză pe o perioadă de cel puţin cinci ani înainte de depunerea cererii la autorităţile din statul membru şi să fi inclus acest punct în procedura naţională de opoziţie menţionată la articolul 49 alineatul (3). Primul paragraf se aplică mutatis mutandis unei indicaţii geografice protejate sau unei denumiri de origine protejate referitoare la o zonă geografică situată într-o ţară terţă, cu excepţia procedurii de opoziţie. Aceste perioade de tranziţie se indică în dosarul de cerere menţionat la articolul 8 alineatul (2).

Art. 16: Dispoziţii tranzitorii

(1)Denumirile introduse în registrul prevăzut la articolul 7 alineatul (6) din Regulamentul (CE) nr. 510/2006 se introduc în mod automat în registrul menţionat la articolul 11 din prezentul regulament. Caietele de sarcini corespunzătoare sunt considerate caietele de sarcini menţionate la articolul 7 din prezentul regulament. Orice dispoziţie tranzitorie specială legată de aceste înregistrări se aplică în continuare.

(2)Pentru a proteja drepturile şi interesele legitime ale producătorilor sau ale părţilor interesate în cauză, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate privind norme tranzitorii suplimentare.

(3)Prezentul regulament se aplică fără a aduce atingere vreunui drept de coexistenţă recunoscut în temeiul Regulamentului (CE) nr. 510/2006 în ceea ce priveşte denumirile de origine şi indicaţiile geografice, pe de o parte, şi mărcile, pe de altă parte.

TITLUL III: SPECIALITĂŢI TRADIŢIONALE GARANTATE

Art. 17: Obiectiv Se instituie un sistem referitor la specialităţile tradiţionale garantate, al cărui obiectiv este acela de a proteja metodele de producţie şi reţetele tradiţionale, prin susţinerea producătorilor de produse tradiţionale în activităţile de comercializare şi de informare a consumatorilor în legătură cu proprietăţile care oferă valoare adăugată reţetelor şi produselor lor tradiţionale.

Art. 18: Criterii

(1)O denumire este eligibilă pentru a fi înregistrată ca specialitate tradiţională garantată atunci când descrie un produs specific sau un aliment care:

a)rezultă în urma unui proces de producţie, de prelucrare sau a unei compoziţii care corespunde practicii tradiţionale pentru produsul sau alimentul respectiv; sau

b)este produs din materiile prime sau ingredientele utilizate în mod tradiţional.

(2)Pentru a fi înregistrată, denumirea de specialitate tradiţională garantată trebuie:

a)să fi fost utilizată în mod tradiţional pentru a desemna produsul specific; sau

b)să indice caracterul tradiţional sau caracterul specific al produsului.

(3)Dacă se demonstrează, în cadrul procedurii de opoziţie menţionate la articolul 51, că denumirea este, de asemenea, utilizată într-un alt stat membru sau într-o ţară terţă pentru a distinge produse comparabile sau produse care au o denumire identică sau similară, decizia privind înregistrarea, luată în conformitate cu articolul 52 alineatul (3), poate prevedea ca denumirea specialităţii tradiţionale garantate să fie însoţită de menţiunea "fabricat potrivit tradiţiilor", urmată imediat de numele ţării sau regiunii respective.

(4)O denumire nu poate fi înregistrată dacă se referă numai la afirmaţii cu caracter general utilizate pentru un set de produse sau la afirmaţiile prevăzute de o legislaţie specifică a Uniunii.

(5)Pentru a asigura buna funcţionare a sistemului, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate referitoare la detaliile suplimentare privind criteriile de eligibilitate prevăzute în prezentul articol.

Art. 19: Caiet de sarcini

(1)O specialitate tradiţională garantată trebuie să fie conformă cu un caiet de sarcini care conţine:

a)denumirea propusă spre înregistrare, în versiunile lingvistice corespunzătoare;

b)descrierea produsului, inclusiv principalele caracteristici fizice, chimice, microbiologice sau organoleptice care demonstrează caracterul specific al acestuia;

c)descrierea metodei de producţie care trebuie respectată de producători, inclusiv, după caz, natura şi caracteristicile materiilor prime sau ale ingredientelor utilizate, precum şi metoda prin care este preparat produsul; şi

d)elementele esenţiale care definesc caracterul tradiţional al produsului.

(2)Pentru a garanta caracterul relevant şi succint al informaţiilor conţinute în caietul de sarcini, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate de stabilire a unor norme care limitează informaţiile incluse în caietul de sarcini menţionat la alineatul (1) al prezentului articol, atunci când această limitare este necesară pentru a evita cererile de înregistrare excesiv de voluminoase. Comisia poate adopta acte de punere în aplicare de stabilire a unor norme privind forma caietului de sarcini. Actele de punere în aplicare respective se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

Art. 20: Conţinutul cererii de înregistrare

(1)Cererea de înregistrare a unei denumiri ca specialitate tradiţională garantată menţionată la articolul 49 alineatele (2) sau (5) trebuie să conţină:

a)denumirea şi adresa grupului solicitant;

b)caietul de sarcini prevăzut la articolul 19.

(2)Dosarul de cerere menţionat la articolul 49 alineatul (4) trebuie să conţină:

a)elementele menţionate la alineatul (1) din prezentul articol; şi

b)o declaraţie a statului membru care să precizeze că acesta consideră că cererea care a fost depusă de grup şi care este eligibilă pentru o decizie favorabilă îndeplineşte condiţiile prevăzute de prezentul regulament şi respectă dispoziţiile adoptate în temeiul acestuia.

Art. 21: Motive de opoziţie

(1)O declaraţie de opoziţie motivată, astfel cum este menţionată la articolul 51 alineatul (2), este declarată admisibilă numai atunci când este primită de Comisie înainte de expirarea termenului şi dacă:

a)oferă motive justificate în mod corespunzător pentru care înregistrarea propusă este incompatibilă cu dispoziţiile prezentului regulament; sau

b)arată că utilizarea numelui este legală, renumită şi semnificativă din punct de vedere economic pentru produse agricole sau alimentare similare.

(2)Criteriile menţionate la alineatul (1) litera (b) se evaluează în raport cu teritoriul Uniunii.

Art. 22: Registrul specialităţilor tradiţionale garantate

(1)Comisia adoptă, fără aplicarea procedurii menţionate la articolul 57 alineatul (2), acte de punere în aplicare privind instituirea şi menţinerea la zi a unui registru al specialităţilor tradiţionale garantate, recunoscute în temeiul acestui sistem, registru care se află la dispoziţia publicului.

(2)Comisia poate adopta acte de punere în aplicare de stabilire a unor norme detaliate privind forma şi conţinutul registrului. Actele de punere în aplicare respective se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

Art. 23: Denumiri, simboluri şi menţiuni

(1)O denumire înregistrată ca specialitate tradiţională garantată poate fi utilizată de orice operator care comercializează un produs care este conform cu caietul de sarcini corespunzător.

(2)Se stabileşte un simbol al Uniunii în vederea popularizării sistemului de specialităţi tradiţionale garantate.

(3)Fără a aduce atingere alineatului (4), simbolul menţionat la alineatul (2) apare pe eticheta produselor provenite din Uniune care sunt comercializate ca specialitate tradiţională garantată înregistrată în conformitate cu prezentul regulament. În plus, denumirea produsului ar trebui să apară în acelaşi câmp vizual. Menţiunea "specialitate tradiţională garantată" sau abrevierea corespunzătoare "STG" poate apărea, de asemenea, pe etichetă. Prezenţa simbolului pe etichetă este opţională în cazul specialităţilor tradiţionale garantate produse în afara Uniunii.

(4)Pentru a asigura comunicarea către consumator a informaţiilor adecvate, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate pentru stabilirea simbolului Uniunii. Comisia poate adopta acte de punere în aplicare de stabilire a caracteristicilor tehnice ale simbolului Uniunii şi ale menţiunii, precum şi a normelor privind utilizarea acestora pe produsele care poartă denumirea unei specialităţi tradiţionale garantate, inclusiv în ceea ce priveşte versiunile lingvistice

adecvate care urmează să fie folosite. Actele de punere în aplicare respective se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

Art. 24: Restricţii privind utilizarea denumirilor înregistrate

(1)Denumirile înregistrate trebuie să fie protejate împotriva oricărei utilizări abuzive, imitări sau evocări sau împotriva oricărei alte practici care ar putea induce în eroare consumatorul.

(2)Statele membre se asigură că descrierile comerciale utilizate la nivel naţional nu pot fi confundate cu denumirile care sunt înregistrate.

(3)Comisia poate adopta acte de punere în aplicare de stabilire a unor norme referitoare la protejarea specialităţilor tradiţionale garantate. Actele de punere în aplicare respective se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

Art. 25: Dispoziţii tranzitorii

(1)Denumirile înregistrate în conformitate cu articolul 13 alineatul (2) din Regulamentul (CE) nr. 509/2006 se introduc în mod automat în registrul menţionat la articolul 22 din prezentul regulament. Caietele de sarcini corespunzătoare sunt considerate caietele de sarcini menţionate la articolul 19 din prezentul regulament. Orice dispoziţie tranzitorie specială legată de aceste înregistrări se aplică în continuare.

(2)Denumirile înregistrate în conformitate cu cerinţele prevăzute la articolul 13 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 509/2006, inclusiv denumirile înregistrate în temeiul cererilor menţionate la articolul 58 alineatul (1) din prezentul regulament, pot fi utilizate în continuare, până la 4 ianuarie 2023, în condiţiile prevăzute de Regulamentul (CE) nr. 509/2006, cu excepţia cazului în care statele membre utilizează procedura prevăzută la articolul 26 din prezentul regulament.

(3)Pentru a proteja drepturile şi interesele legitime ale producătorilor sau ale părţilor interesate în cauză, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate privind norme tranzitorii suplimentare.

Art. 26: Procedura simplificată

(1)La solicitarea unui grup, un stat membru poate transmite Comisiei cel târziu până la 4 ianuarie 2016 numele specialităţilor tradiţionale garantate care sunt înregistrate în conformitate cu articolul 13 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 509/2006 şi care se conformează prezentului regulament Înainte de a transmite un nume, statul membru iniţiază o procedură de opoziţie, astfel cum este definită la articolul 49 alineatele (3) şi (4). Dacă se demonstrează în cadrul acestei proceduri că numele este, de asemenea, utilizat cu trimitere la produse comparabile sau la

produse care au acelaşi nume sau un nume asemănător, numele poate fi completat cu un termen care să indice caracterul tradiţional sau specific al produsului. Un grup dintr-o ţară terţă poate transmite astfel de nume Comisiei, fie direct, fie prin intermediul autorităţilor ţării terţe.

(2)Comisia publică numele menţionate la alineatul (1) împreună cu caietele de sarcini pentru fiecare astfel de nume în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, în termen de două luni de la primire.

(3)Se aplică articolele 51 şi 52.

(4)După încheierea procedurii de opoziţie, Comisia adaptează, după caz, menţiunile din registrul prevăzut la articolul 22. Caietele de sarcini corespunzătoare sunt considerate caietele de sarcini menţionate la articolul 19.

TITLUL IV: MENŢIUNI DE CALITATE FACULTATIVE

Art. 27: Obiectiv

Se instituie un sistem referitor la menţiunile de calitate facultative care să faciliteze comunicarea în cadrul pieţei interne, de către producători, a caracteristicilor sau proprietăţilor care oferă valoare adăugată produselor agricole. Art. 28: Norme naţionale Statele membre pot menţine reglementări la nivel naţional privind menţiunile de calitate facultative care nu sunt vizate de prezentul regulament, cu condiţia ca respectivele reglementări să respecte dreptul Uniunii.

Art. 29: Menţiuni de calitate facultative

(1)Menţiunile de calitate facultative îndeplinesc următoarele criterii:

a)menţiunea face referire la o caracteristică a uneia sau a mai multor categorii de produse sau la o proprietate de producţie agricolă sau de prelucrare care se aplică în anumite domenii;

b)utilizarea menţiunii adaugă valoare produsului în comparaţie cu produse de tip similar; şi

c)menţiunea are o dimensiune europeană.

(2)Sunt excluse din acest sistem menţiunile de calitate facultative care descriu calităţi tehnice ale produsului în scopul aplicării standardelor de comercializare obligatorii şi care nu au rolul de a informa consumatorii în privinţa respectivelor calităţi ale produsului.

(3)Menţiunile de calitate facultative exclud menţiunile rezervate facultative care sprijină şi completează standardele de comercializare specifice, stabilite în funcţie de sector sau categorie de produs.

(4)Pentru a ţine seama de caracterul specific al anumitor sectoare şi de aşteptările consumatorilor, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate de stabilire a unor norme detaliate privind criteriile menţionate la alineatul (1) al prezentului articol.

(5)Comisia poate adopta acte de punere în aplicare de stabilire a tuturor măsurilor privind formularele, procedurile sau alte detalii tehnice necesare pentru aplicarea prezentului titlu. Actele de punere în aplicare respective se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

(6)La adoptarea actelor delegate şi de punere în aplicare în conformitate cu alineatele (4) şi (5) din prezentul articol, Comisia ţine seama de standardele internaţionale relevante.

Art. 30: Rezervarea şi modificarea

(1)Pentru a ţine seama de aşteptările clienţilor, de progresele ştiinţifice şi tehnice, de situaţia de pe piaţă şi de evoluţiile referitoare la standardele de comercializare şi la standardele internaţionale, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate cu scopul de a rezerva o menţiune de calitate facultativă suplimentară şi de a stabili condiţiile de utilizare a acesteia.

(2)În cazuri justificate corespunzător şi pentru a ţine seama de utilizarea adecvată a menţiunii de calitate facultative suplimentare, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate de stabilire a modificărilor condiţiilor de utilizare menţionate la alineatul (1) din prezentul articol.

Art. 31: Produs montan

(1)Menţiunea "produs montan" este stabilită ca menţiune de calitate facultativă. Această menţiune este utilizată numai pentru a descrie produse destinate consumului uman incluse în anexa I la tratat în cazul cărora:

a)materiile prime, dar şi furajele pentru animalele de fermă provin în principal din zone montane;

b)în cazul produselor prelucrate, prelucrarea are loc, de asemenea, în zone montane.

(2)În sensul prezentului articol, zonele montane din cadrul Uniunii sunt zonele delimitate în sensul articolului 18 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 1257/1999. În ceea ce priveşte produsele din ţările terţe, zonele montane includ zone desemnate în mod oficial drept zone montane de către ţara terţă sau care îndeplinesc criterii echivalente cu cele prevăzute la articolul 18 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 1257/1999.

(3)În cazuri justificate corespunzător şi pentru a ţine seama de constrângerile naturale care afectează producţia agricolă din zonele montane, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate de stabilire a derogărilor de la condiţiile de utilizare menţionate la alineatul (1) din prezentul articol. În special, Comisia este împuternicită să adopte un act delegat care să stabilească condiţiile în

care sunt permise materii prime sau furaje din afara zonelor montane, condiţiile în care prelucrarea produselor este permisă în afara zonelor montane, într-o zonă geografică care urmează să fie definită, precum şi definirea zonei geografice respective.

(4)Pentru a ţine seama de constrângerile naturale care afectează producţia agricolă din zonele montane, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate privind stabilirea metodelor de producţie şi a altor criterii relevante pentru aplicarea acestei menţiuni de calitate facultative prevăzute la alineatul (1) din prezentul articol.

Art. 32: Produs al agriculturii insulare Până la 4 ianuarie 2014 Comisia prezintă Parlamentului European şi Consiliului un raport referitor la necesitatea introducerii unei menţiuni noi, şi anume "produs al agriculturii insulare". Această menţiune poate fi utilizată numai pentru a descrie produsele destinate consumului uman enumerate în anexa I la tratat, ale căror materii prime provin din zone insulare. În plus, pentru ca menţiunea să fie aplicată produselor prelucrate, prelucrarea respectivă trebuie să aibă loc, de asemenea, în zone insulare în situaţiile în care aceasta afectează în mod semnificativ caracteristicile specifice ale produsului final. Raportul respectiv este însoţit, dacă este cazul, de propuneri legislative adecvate pentru a rezerva menţiunea de calitate facultativă "produs al agriculturii insulare".

Art. 33: Restricţii privind utilizarea

(1)O menţiune de calitate facultativă poate fi utilizată pentru a descrie exclusiv produse care sunt conforme cu condiţiile de utilizare corespunzătoare.

(2)Comisia poate adopta acte de punere în aplicare de stabilire a unor norme referitoare la utilizarea menţiunilor de calitate facultative. Actele de punere în aplicare respective se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

Art. 34: Monitorizare Statele membre efectuează verificări, pe baza unei analize de risc, pentru a asigura conformitatea cu cerinţele prezentului titlu şi, în caz de neconformitate, aplică sancţiuni administrative corespunzătoare.

TITLUL V: DISPOZIŢII COMUNE

CAPITOLUL I: Controale oficiale privind denumirile de origine protejate, indicaţiile geografice protejate şi specialităţile tradiţionale garantate

Art. 35: Domeniu de aplicare Dispoziţiile prezentului capitol se aplică în ceea ce priveşte sistemele de calitate prevăzute la titlul II şi titlul III.

Art. 36: Desemnarea autorităţii competente

(1)În conformitate cu Regulamentul (CE) nr. 882/2004, statele membre desemnează autoritatea sau autoritățile competente responsabile cu controalele oficiale efectuate în scopul verificării conformității cu cerințele juridice referitoare la sistemele de calitate instituite de prezentul regulament. Procedurile și cerințele prevăzute de Regulamentul (CE) nr. 882/2004 se aplică mutatis mutandis controalelor oficiale efectuate în scopul verificării conformității cu cerințele juridice aferente sistemelor de calitate referitoare la toate produsele prevăzute la anexa I la prezentul regulament.

(2)Autoritățile competente menționate la alineatul (1) trebuie să ofere garanții adecvate de obiectivitate și imparțialitate și trebuie să dispună de personal calificat și de resursele necesare pentru a-și îndeplini funcțiile.

(3)Controalele oficiale vizează:

a)verificarea conformității unui produs cu caietul de sarcini corespunzător; și

b)supravegherea utilizării denumirilor înregistrate pentru a descrie produsele plasate pe piață, în conformitate cu articolul 13 în cazul denumirilor înregistrate în temeiul titlului II și în conformitate cu articolul 24 în cazul denumirilor înregistrate în temeiul titlului III.

Art. 37: Verificarea respectării caietului de sarcini

(1)În ceea ce privește denumirile de origine protejate, indicațiile geografice protejate și specialitățile tradiționale garantate care desemnează produse provenite din Uniune, verificarea conformității cu caietul de sarcini, înainte de plasarea produsului pe piață, este efectuată de:

a)una sau mai multe dintre autoritățile competente menționate la articolul 36 din prezentul regulament; și/sau

b)unul sau mai multe dintre organismele de control în sensul articolului 2 punctul 5 din Regulamentul (CE) nr. 882/2004 care funcționează ca organism de certificare a produselor. Costurile acestor verificări ale conformității cu caietele de sarcini pot fi suportate de operatorii care sunt supuși controalelor respective. Și statele membre pot contribui în acest sens.

(2)În ceea ce privește denumirile de origine, indicațiile geografice și specialitățile tradiționale garantate care desemnează produse provenite dintr-o țară terță, verificarea conformității cu caietul de sarcini, înainte de plasarea produsului pe piață, este efectuată de:

a)una sau mai multe autorități publice desemnate de țara terță; și/ sau

b)unul sau mai multe organisme de certificare a produselor.

(3)Statele membre fac publice numele și adresele autorităților și organismelor menționate la alineatul (1) din prezentul articol și actualizează informațiile respective periodic. Comisia face publice denumirile și

adresele autorităţilor şi organismelor menţionate la alineatul (2) din prezentul articol şi actualizează informaţiile respective periodic.

(4)Comisia poate adopta, fără aplicarea procedurii prevăzute la articolul 57 alineatul (2), acte de punere în aplicare de definire a metodelor prin care sunt făcute publice numele şi adresele organismelor de certificare a produselor menţionate la alineatele (1) şi (2) ale prezentului articol.

Art. 38: Supravegherea utilizării denumirii pe piaţă Statele membre transmit Comisiei numele şi adresele autorităţilor competente menţionate la articolul 36. Comisia pune la dispoziţia publicului numele şi adresele autorităţilor respective. Statele membre efectuează controale, pe baza unei analize de risc, pentru a asigura conformitatea cu cerinţele prezentului regulament şi, în caz de neconformitate, iau toate măsurile necesare.

Art. 39: Delegarea organismelor de control de către autorităţile competente

(1)Autorităţile competente pot delega, în conformitate cu articolul 5 din Regulamentul (CE) nr. 882/2004, anumite sarcini legate de controlul oficial al sistemelor de calitate către unul sau mai multe organisme de control.

(2)Organismele de control se acreditează în conformitate cu standardul european EN 45011 sau ghidul ISO/IEC 65 (Cerinţe generale privind organismele care aplică sisteme de certificare a produselor).

(3)Acreditarea menţionată la alineatul (2) din prezentul articol poate fi efectuată numai de:

a)un organism naţional de acreditare din Uniune, în conformitate cu dispoziţiile Regulamentului (CE) nr. 765/2008; sau

b)un organism de acreditare din afara Uniunii care a semnat un acord multilateral de recunoaştere sub auspiciile Forumului internaţional de acreditare.

Art. 40: Planificarea şi raportarea activităţilor de control

(1)Statele membre se asigură că activităţile de control al obligaţiilor prevăzute de prezentul capitol sunt incluse într-o secţiune separată a planurilor naţionale multianuale de control, în conformitate cu articolele 41, 42 şi 43 din Regulamentul (CE) nr. 882/2004.

(2)Rapoartele anuale privind controlul obligaţiilor prevăzute de prezentul regulament trebuie să includă o secţiune separată care să conţină informaţiile stabilite la articolul 44 din Regulamentul (CE) nr. 882/2004.

CAPITOLUL II: Excepţii referitoare la anumite utilizări anterioare

Art. 41: Menţiuni generice

(1)Fără a aduce atingere articolului 13, prezentul regulament nu afectează utilizarea menţiunilor care sunt generice în Uniune, chiar dacă

menţiunea generică face parte dintr-o denumire care este protejată în temeiul unui sistem de calitate.

(2)Pentru a stabili dacă o menţiune a devenit sau nu generică, se va ţine cont de toţi factorii relevanţi, în special de:

a)situaţia existentă în zonele de consum;

b)reglementările relevante la nivel naţional sau la nivelul Uniunii.

(3)Pentru a proteja întru totul drepturile părţilor interesate, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate de instituire a unor norme suplimentare de stabilire a caracterului generic al menţiunilor prevăzute la alineatul (1) din prezentul articol.

Art. 42: Soiuri de plante şi rase de animale

(1)Prezentul regulament nu împiedică introducerea pe piaţă a unor produse ale căror etichete conţin o denumire sau menţiune protejată sau rezervată în temeiul unui sistem de calitate descris la titlul II, titlul III sau titlul IV care conţine sau cuprinde numele unui soi de plantă sau al unei rase de animale, atunci când sunt întrunite următoarele condiţii:

a)produsul în cauză să conţină sau să fie derivat din soiul sau rasa menţionată;

b)consumatorii să nu fie induşi în eroare;

c)utilizarea denumirii soiului sau a rasei să constituie concurenţă loială;

d)utilizarea să nu exploateze reputaţia menţiunii protejate; şi

e)în cazul sistemului de calitate descris la titlul II, producerea şi comercializarea produsului să fi depăşit zona sa de origine înainte de data cererii de înregistrare a indicaţiei geografice.

(2)Pentru a clarifica şi mai mult drepturile şi libertatea operatorilor din industria alimentară de a utiliza denumirea unui soi de plantă sau a unei rase de animale, menţionate la alineatul (1), Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate referitoare la norme detaliate privind utilizarea unor astfel de nume.

Art. 43: Legătura cu proprietatea intelectuală Sistemele de calitate descrise la titlurile III şi IV se aplică fără a aduce atingere normelor Uniunii sau celor ale statelor membre privind proprietatea intelectuală, în special celor referitoare la denumirile de origine şi indicaţiile geografice, precum şi la mărci, şi drepturilor conferite în temeiul acestor norme.

CAPITOLUL III: Menţiuni şi simboluri ale sistemelor de calitate şi rolul producătorilor Art. 44: Protejarea menţiunilor şi simbolurilor

(1)Menţiunile, abrevierile şi simbolurile referitoare la sistemele de calitate pot fi utilizate numai în legătură cu produse obţinute în conformitate cu normele sistemului de calitate în care se încadrează. Această dispoziţie se aplică în special următoarelor menţiuni, abrevieri şi simboluri:

a)"denumire de origine protejată", "indicaţie geografică protejată", "indicaţie geografică", "DOP", "IGP" şi simbolurilor asociate, în conformitate cu titlul II;

b)"specialitate tradiţională garantată", "STG" şi simbolului asociat, în conformitate cu titlul III;

c)"produs montan", în conformitate cu titlul IV.

(2)În conformitate cu articolul 5 din Regulamentul (CE) nr. 1290/2005, Fondul European Agricol de Dezvoltare Rurală (FEADR) poate finanţa, pe bază centralizată, la iniţiativa Comisiei sau în nume propriu, măsurile de sprijin administrativ privind dezvoltarea, pregătirea, monitorizarea, asistenţa juridică şi administrativă, protecţia juridică, taxele de înregistrare, reînnoire şi supraveghere a mărcilor, cheltuielile de judecată şi orice alte măsuri necesare pentru protejarea utilizării menţiunilor, abrevierilor şi simbolurilor aferente sistemelor de calitate împotriva utilizării abuzive, imitării, evocării sau oricărei alte practici care ar putea să inducă în eroare consumatorul, în interiorul Uniunii sau în ţări terţe.

(3)Comisia adoptă acte de punere în aplicare de stabilire a unor norme în vederea protejării uniforme a menţiunilor, abrevierilor şi simbolurilor menţionate la alineatul (1) din prezentul articol. Respectivele acte de punere în aplicare se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

Art. 45: Rolul grupurilor

(1)Fără a aduce atingere dispoziţiilor specifice privind organizaţiile de producători şi organizaţiile interprofesionale prevăzute de Regulamentul (CE) nr. 1234/2007, un grup are următoarele drepturi:

a)să contribuie la garantarea calităţii, a reputaţiei şi a autenticităţii produselor sale de pe piaţă prin monitorizarea utilizării comerciale a denumirii şi, dacă este necesar, prin informarea autorităţilor competente menţionate la articolul 36 sau a oricăror alte autorităţi competente, în cadrul prevăzut de articolul 13 alineatul (3);

b)să ia măsuri pentru a asigura protecţia juridică adecvată a denumirii de origine protejate sau a indicaţiei geografice protejate şi a drepturilor de proprietate intelectuală care au legătură directă cu acestea;

c)să desfăşoare activităţi de informare şi promovare care să vizeze informarea consumatorilor în privinţa proprietăţilor produselor care oferă valoare adăugată;

d)să desfăşoare activităţi legate de asigurarea conformităţii unui produs cu caietul de sarcini;

e)să adopte măsuri de eficientizare a sistemului, inclusiv dezvoltarea de expertiză economică, efectuarea de analize economice, disemina-

rea de informaţii economice privind sistemul şi activităţi de consiliere a producătorilor; f)să ia măsuri pentru a creşte valoarea produselor şi, dacă este cazul, să facă demersuri pentru a interzice sau contracara orice măsuri care sunt sau pot fi în defavoarea imaginii produselor.

(2)Statele membre pot încuraja, prin mijloace administrative, formarea şi funcţionarea grupurilor pe teritoriile lor. De asemenea, statele membre comunică Comisiei denumirile şi adresele grupurilor menţionate la articolul 3 alineatul (2). Comisia publică şi actualizează periodic aceste informaţii.

Art. 46: Dreptul de a utiliza sistemele

(1)Statele membre se asigură că orice operator care îndeplineşte cerinţele unui sistem de control prevăzute de titlurile II şi III are dreptul de a fi inclus în verificarea conformităţii, stabilite în temeiul articolului 37.

(2)Operatorii care produc şi depozitează un produs comercializat ca specialitate tradiţională garantată, ca denumire de origine protejată sau ca indicaţie geografică protejată sau care introduc pe piaţă astfel de produse sunt supuşi, la rândul lor, controalelor prevăzute în capitolul I din prezentul titlu.

(3)Statele membre se asigură că operatorii care intenţionează să respecte normele prevăzute de un sistem de calitate instituit de titlurile III şi IV au această posibilitate, iar participarea lor nu este împiedicată pe criterii discriminatorii sau fără o bază obiectivă.

Art. 47: Taxe Fără a aduce atingere Regulamentului (CE) nr. 882/2004, în special dispoziţiilor capitolului VI de la titlul II, statele membre pot solicita plata unei taxe pentru acoperirea costurilor de gestionare a sistemelor de calitate, inclusiv a celor suportate pentru prelucrarea cererilor, a declaraţiilor de opoziţie, a cererilor de modificare şi a cererilor de anulare prevăzute de prezentul regulament.

CAPITOLUL IV: Proceduri de cerere şi înregistrare pentru denumiri de origine, indicaţii geografice şi specialităţi tradiţionale garantate

Art. 48: Domeniul de aplicare a procedurilor de cerere Dispoziţiile prezentului capitol se aplică în ceea ce priveşte sistemele de calitate prevăzute la titlul II şi titlul III.

Art. 49: Cererile de înregistrare a denumirilor

(1)Cererile de înregistrare a denumirilor în cadrul sistemelor de calitate menţionate la articolul 48 pot fi depuse numai de către grupuri care lucrează cu produse a căror denumire urmează să fie înregistrată. În cazul unei denumiri de origine protejate sau al unei indicaţii geografice protejate care desemnează o zonă geografică transfrontalieră sau în cazul unei denumiri de specialitate tradiţională garantată, mai multe grupuri din diferite

state membre sau ţări terţe pot depune o cerere de înregistrare comună. O persoană fizică sau juridică poate fi asimilată unui grup în cazul în care se arată că sunt îndeplinite ambele condiţii menţionate în continuare:

a)persoana vizată este singurul producător care doreşte să depună o cerere;

b)în ceea ce priveşte denumirile de origine protejate şi indicaţiile geografice protejate, zona geografică definită are caracteristici care diferă în mod considerabil de cele ale zonelor învecinate sau caracteristicile produsului sunt diferite de cele ale produselor din zonele învecinate.

(2)Atunci când cererea în temeiul sistemului prezentat la titlul II se referă la o zonă geografică dintr-un stat membru sau când cererea în temeiul sistemului prezentat la titlul III este pregătită de un grup stabilit într-un stat membru, aceasta trebuie adresată autorităţilor din statul membru respectiv. Statul membru examinează cererea prin mijloace adecvate, pentru a se asigura că este justificată şi că îndeplineşte condiţiile sistemului respectiv.

(3)În cadrul controlului prevăzut la alineatul (2) al doilea paragraf din prezentul articol, statul membru iniţiază o procedură naţională de opoziţie prin care asigură publicarea adecvată a cererii şi stabileşte o perioadă rezonabilă în care orice persoană fizică sau juridică având un interes legitim şi care este stabilită sau îşi are reşedinţa pe teritoriul său poate depune o opoziţie faţă de cerere. Statul membru evaluează admisibilitatea opoziţiilor primite în cadrul sistemului prevăzut la titlul II din perspectiva criteriilor menţionate la articolul 10 alineatul (1) sau admisibilitatea opoziţiilor primite în cadrul sistemului prevăzut la titlul III din perspectiva criteriilor menţionate la articolul 21 alineatul (1).

(4)Dacă consideră, după evaluarea opoziţiei primite, că sunt îndeplinite cerinţele prezentului regulament, statul membru poate adopta o decizie favorabilă şi transmite Comisiei un dosar de cerere. În acest caz, informează Comisia cu privire la opoziţiile admisibile primite din partea persoanei fizice sau juridice care a comercializat produsele în cauză în mod legal prin utilizarea continuă a denumirilor în cauză pe o perioadă de cel puţin cinci ani înainte de data publicării menţionată la alineatul (3). Statul membru se asigură că decizia sa favorabilă este făcută publică şi că orice persoană fizică sau juridică având un interes legitim are posibilitatea unei căi de atac. Statul membru se asigură că versiunea caietului de sarcini pe care şi-a întemeiat decizia favorabilă este publicată şi asigură accesul la formatul electronic al caietului de sarcini. În ceea ce priveşte denumirile de origine protejate şi indicaţiile geografice protejate, statul membru asigură, de asemenea, publicarea adecvată a versiunii caietului

de sarcini, cu privire la care Comisia ia o decizie în conformitate cu articolul 50 alineatul (2).

(5)Atunci când cererea depusă în temeiul sistemului prevăzut la titlul II se referă la o zonă geografică dintr-o ţară terţă sau când cererea depusă în temeiul sistemului prevăzut la titlul III este pregătită de un grup stabilit într-o ţară terţă, aceasta se transmite Comisiei fie în mod direct, fie prin intermediul autorităţilor din ţara terţă în cauză.

(6)Documentele menţionate în prezentul articol se transmit Comisiei într-una dintre limbile oficiale ale Uniunii.

(7)Pentru a facilita procedura de cerere, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate care să definească normele pentru realizarea procedurii naţionale de opoziţie pentru cererile comune privind mai multe teritorii naţionale şi să completeze normele privind procedura de cerere. Comisia poate adopta acte de punere în aplicare de stabilire a unor norme detaliate privind procedurile, forma şi prezentarea cererilor, inclusiv pentru cererile care privesc mai multe teritorii naţionale. Actele de punere în aplicare respective se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

Art. 50: Verificarea de către Comisie şi publicarea în scopul manifestării opoziţiei

(1)Comisia examinează, prin mijloace adecvate, eventualele cereri primite în temeiul articolului 49, pentru a se asigura că sunt justificate şi că îndeplinesc condiţiile sistemului respectiv. Verificarea nu trebuie să dureze mai mult de şase luni. În cazul în care această perioadă este depăşită, Comisia îi comunică în scris solicitantului motivele întârzierii. Cel puţin în fiecare lună, Comisia publică lista denumirilor care au făcut obiectul unei cereri de înregistrare, precum şi data depunerii acestora.

(2)În cazul în care, pe baza verificării efectuate în conformitate cu alineatul (1) primul paragraf, Comisia consideră că sunt îndeplinite condiţiile prevăzute de prezentul regulament, aceasta publică în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene:

a)documentul unic şi trimiterea la publicarea caietului de sarcini, în cazul cererilor depuse în temeiul sistemului prevăzut la titlul II;

b)caietul de sarcini, în cazul cererilor depuse în temeiul sistemului prevăzut la titlul III.

Art. 51: Procedura de opoziţie

(1)Autorităţile dintr-un stat membru sau ţară terţă sau o persoană fizică sau juridică având un interes legitim şi care este stabilită într-o ţară terţă pot prezenta Comisiei un act de opoziţie în termen de trei luni de la data publicării în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. Orice persoană fi-

zică sau juridică având un interes legitim, stabilită sau cu reşedinţa într-un stat membru diferit de cel în care a fost depusă cererea, poate prezenta un act de opoziţie statului membru în care este stabilită, în termenul de prezentare a unui act de opoziţie prevăzut la primul paragraf. Actul de opoziţie conţine o declaraţie conform căreia este posibil ca cererea să încalce condiţiile prevăzute în prezentul regulament. Actele de opoziţie care nu conţin această declaraţie sunt nule. Comisia transmite imediat actul de opoziţie autorităţii sau organismului care a prezentat cererea.

(2)În cazul în care un act de opoziţie este prezentat Comisiei şi este urmat, în termen de două luni, de o declaraţie de opoziţie motivată, Comisia verifică admisibilitatea acestei declaraţii de opoziţie motivate.

(3)În termen de două luni de la primirea declaraţiei de opoziţie admisibile, Comisia invită autoritatea sau persoana care a depus declaraţia de opoziţie şi autoritatea sau organismul care a depus cererea să înceapă consultări corespunzătoare pentru o perioadă rezonabilă care nu trebuie să depăşească trei luni. Autoritatea sau persoana care a depus declaraţia de opoziţie şi autoritatea sau organismul care a depus cererea încep aceste consultări corespunzătoare fără întârzieri nejustificate. Acestea îşi pun la dispoziţie, în mod reciproc, informaţiile relevante pentru a stabili dacă cererea de înregistrare respectă condiţiile prezentului regulament. În cazul în care nu se ajunge la niciun acord, informaţiile respective sunt puse, de asemenea, la dispoziţia Comisiei. În orice moment din această perioadă de trei luni, la cererea solicitantului, Comisia poate prelungi termenul consultărilor cu maximum trei luni.

(4)Dacă detaliile publicate în conformitate cu articolul 50 alineatul (2) sunt modificate substanţial în urma consultărilor corespunzătoare menţionate la alineatul (3) al prezentului articol, Comisia repetă verificarea menţionată la articolul 50.

(5)Actul de opoziţie, declaraţia de opoziţie motivată şi documentele aferente transmise Comisiei în conformitate cu alineatele (1)-(4) din prezentul articol se întocmesc într-una dintre limbile oficiale ale Uniunii.

(6)Pentru a stabili proceduri şi termene clare pentru opoziţie, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate care să completeze normele din cadrul procedurii de opoziţie. Comisia poate adopta acte de punere în aplicare de stabilire a unor norme detaliate privind procedurile, forma şi prezentarea opoziţiilor. Actele de punere în aplicare respective se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

Art. 52: Decizia privind înregistrarea

(1)Atunci când, pe baza informaţiilor puse la dispoziţia sa în urma verificării efectuate în temeiul articolului 50 alineatul (1) primul paragraf, consideră că nu sunt îndeplinite condiţiile pentru înregistrare, Comisia adoptă acte de punere în aplicare pentru respingerea cererii. Actele de punere în aplicare respective se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

(2)În cazul în care nu primeşte niciun act de opoziţie sau nicio declaraţie de opoziţie motivată admisibilă în temeiul articolului 51, Comisia adoptă, fără aplicarea procedurii menţionate la articolul 57 alineatul (2), acte de punere în aplicare de înregistrare a denumirii.

(3)În cazul în care primeşte o declaraţie de opoziţie motivată admisibilă, Comisia, în urma consultărilor corespunzătoare menţionate la articolul 51 alineatul (3) şi luând în considerare rezultatele acestor consultări:

a)în cazul în care s-a ajuns la un acord, înregistrează denumirea prin intermediul unor acte de punere în aplicare adoptate fără aplicarea procedurii menţionate la articolul 57 alineatul (2) şi, dacă este necesar, modifică informaţiile publicate în temeiul articolului 50 alineatul (2), dacă modificările nu sunt substanţiale; sau

b)în cazul în care nu s-a ajuns la un acord, adoptă acte de punere în aplicare pentru a decide în privinţa înregistrării. Actele de punere în aplicare respective se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

(4)Actele de înregistrare şi deciziile de respingere se publică în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene.

Art. 53: Modificarea unui caiet de sarcini

(1)Un grup care are un interes legitim poate solicita aprobarea unei modificări a caietului de sarcini. Cererile trebuie să descrie şi să motiveze modificările solicitate.

(2)Atunci când modificarea presupune una sau mai multe modificări care nu sunt minore ale caietului de sarcini, cererea de modificare trebuie să urmeze procedura prevăzută la articolele 49-52. Cu toate acestea, dacă modificările propuse sunt minore, Comisia aprobă sau respinge cererea. În cazul aprobării unor modificări care implică o modificare a elementelor menţionate la articolul 50 alineatul (2), Comisia publică elementele respective în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. Pentru ca o modificare să fie considerată minoră în cazul sistemului de calitate descris la titlul II, aceasta nu trebuie:

a)să se refere la caracteristicile esenţiale ale produsului;

b)să modifice legătura menţionată la articolul 7 alineatul (1) litera (f) punctul (i) sau punctul (ii);

c)să includă o schimbare a denumirii sau a unei părţi a denumirii produsului;

d)să afecteze zona geografică definită; sau

e)să genereze restricţii suplimentare în ceea ce priveşte comercializarea produsului sau a materiilor prime. Pentru ca o modificare să fie considerată minoră în cazul sistemului de calitate descris la titlul III, aceasta nu trebuie: (a)să se refere la caracteristicile esenţiale ale produsului; (b)să introducă schimbări esenţiale ale metodei de producţie; sau (c)să includă o schimbare a denumirii sau a unei părţi a denumirii produsului. Examinarea cererii vizează modificarea propusă.

(3)Pentru a facilita procedura administrativă aplicabilă unei cereri de modificare, inclusiv în cazurile în care modificarea nu implică nicio schimbare a documentului unic şi în care priveşte o modificare temporară în caietul de sarcini în urma impunerii unor măsuri sanitare sau fitosanitare obligatorii de către autorităţile publice, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate pentru completarea normelor referitoare la procedura privind cererea de modificare. Comisia poate adopta acte de punere în aplicare de stabilire a unor norme detaliate privind procedurile, forma şi prezentarea unei cereri de modificare. Actele de punere în aplicare respective se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

Art. 54: Anulare

(1)Comisia, din proprie iniţiativă sau la solicitarea unei persoane fizice sau juridice care are un interes legitim, poate adopta acte de punere în aplicare care să anuleze înregistrarea unei denumiri de origine protejate, a unei indicaţii geografice protejate sau a unei specialităţi tradiţionale garantate în următoarele cazuri:

a)nu este asigurată conformitatea cu condiţiile prevăzute de caietul de sarcini;

b)nu este introdus pe piaţă, timp de cel puţin şapte ani, niciun produs care face obiectul specialităţii tradiţionale garantate, denumirii de origine protejate sau indicaţiei geografice protejate în cauză. La solicitarea producătorilor produsului comercializat sub denumirea înregistrată, Comisia poate anula respectiva înregistrare. Actele de punere în aplicare respective se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

(2)Pentru a asigura securitatea juridică că toate părţile au posibilitatea să îşi protejeze drepturile şi interesele legitime, Comisia este împuternicită să adopte, în conformitate cu articolul 56, acte delegate care să completeze normele privind procedura de anulare. Comisia poate adopta

acte de punere în aplicare de stabilire a unor norme detaliate privind modalităţile şi forma procedurii de anulare, precum şi privind prezentarea cererilor menţionate la alineatul (1) al prezentului articol. Actele de punere în aplicare respective se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menţionată la articolul 57 alineatul (2).

TITLUL VI: DISPOZIŢII PROCEDURALE ŞI FINALE

CAPITOLUL I: Agricultura locală şi vânzarea directă

Art. 55: Rapoarte privind agricultura locală şi vânzarea directă

Până la 4 ianuarie 2014 Comisia prezintă Parlamentului European şi Consiliului un raport referitor la necesitatea introducerii unui nou sistem de etichetare aplicabil agriculturii locale şi vânzării directe, în vederea susţinerii producătorilor în procesul de comercializare a produselor lor la nivel local. Raportul respectiv se axează pe capacitatea agricultorilor de a creşte valoarea produselor lor prin intermediul noii etichete şi ar trebui să ia în considerare şi alte criterii, precum posibilităţile de reducere a nivelului de emisii de carbon şi de deşeuri prin lanţuri de producţie şi de distribuţie scurte. Raportul este însoţit, dacă este cazul, de propuneri legislative adecvate privind crearea unui sistem de etichetare pentru agricultura locală şi vânzarea directă.

CAPITOLUL II: Norme de procedură Art. 56: Exercitarea competenţelor delegate

(1)Se conferă Comisiei competenţa de a adopta acte delegate, sub rezerva respectării condiţiilor prevăzute la prezentul articol.

(2)Competenţa de a adopta acte delegate menţionată la articolul 2 alineatul (1) al doilea paragraf, articolul 5 alineatul (4), articolul 7 alineatul (2) primul paragraf, articolul 12 alineatul (5) primul paragraf, articolul 16 alineatul (2), articolul 18 alineatul (5), articolul 19 alineatul (2) primul paragraf, articolul 23 alineatul (4) primul paragraf, articolul 25 alineatul (3), articolul 29 alineatul (4), articolul 30, articolul 31 alineatele (3) şi (4), articolul 41 alineatul (3), articolul 42 alineatul (2), articolul 49 alineatul (7) primul paragraf, articolul 51 alineatul (6) primul paragraf, articolul 53 alineatul (3) primul paragraf şi articolul 54 alineatul (2) primul paragraf se conferă Comisiei pentru o perioadă de cinci ani de la 3 ianuarie 2013. Comisia prezintă un raport privind delegarea de competenţe cel târziu cu nouă luni înainte de încheierea perioadei de cinci ani. Delegarea de competenţe se prelungeşte tacit cu perioade de timp identice, cu excepţia cazului în care Parlamentul European sau Consiliul se opun prelungirii respective cel târziu cu trei luni înainte de încheierea fiecărei perioade.

(3)Delegarea de competenţe menţionată la articolul 2 alineatul (1) al doilea paragraf, articolul 5 alineatul (4), articolul 7 alineatul (2) primul paragraf, articolul 12 alineatul (5) primul paragraf, articolul 16 alineatul (2), articolul 18 alineatul (5), articolul 19 alineatul (2) primul paragraf, articolul 23 alineatul (4) primul paragraf, articolul 25 alineatul (3), articolul 29 alineatul (4), articolul 30, articolul 31 alineatele (3) şi (4), articolul 41 alineatul (3), articolul 42 alineatul (2), articolul 49 alineatul (7) primul paragraf, articolul 51 alineatul (6) primul paragraf, articolul 53 alineatul (3) primul paragraf şi articolul 54 alineatul (2) primul paragraf poate fi revocată oricând de Parlamentul European sau de Consiliu. O decizie de revocare pune capăt delegării de competenţe specificate în decizia respectivă. Decizia produce efecte din ziua care urmează datei publicării acesteia în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene sau de la o dată ulterioară menţionată în decizie. Decizia nu aduce atingere actelor delegate care sunt deja în vigoare.

(4)De îndată ce adoptă un act delegat, Comisia îl notifică simultan Parlamentului European şi Consiliului. (5)Un act delegat adoptat în conformitate cu articolul 2 alineatul (1) al doilea paragraf, articolul 5 alineatul (4), articolul 7 alineatul (2) primul paragraf, articolul 12 alineatul (5) primul paragraf, articolul 16 alineatul (2), articolul 18 alineatul (5), articolul 19 alineatul (2) primul paragraf, articolul 23 alineatul (4) primul paragraf, articolul 25 alineatul (3), articolul 29 alineatul (4), articolul 30, articolul 31 alineatele (3) şi (4), articolul 41 alineatul (3), articolul 42 alineatul (2), articolul 49 alineatul (7) primul paragraf, articolul 51 alineatul (6) primul paragraf, articolul 53 alineatul (3) primul paragraf şi articolul 54 alineatul (2) primul paragraf intră în vigoare numai în cazul în care nici Parlamentul European, nici Consiliul nu au formulat obiecţiuni în termen de două luni de la notificarea acestuia către Parlamentul European şi Consiliu sau în cazul în care, înaintea expirării termenului respectiv, Parlamentul European şi Consiliul au informat Comisia că nu vor formula obiecţiuni. Respectivul termen se prelungeşte cu două luni la iniţiativa Parlamentului European sau a Consiliului.

Art. 57: Procedura comitetului

(1)Comisia este asistată de Comitetul pentru politica în domeniul calităţii produselor agricole. Acesta este un comitet în sensul Regulamentului (UE) nr. 182/2011.

(2)Atunci când se face trimitere la prezentul alineat, se aplică articolul 5 din Regulamentul (UE) nr. 182/2011.

În cazul în care comitetul nu emite niciun aviz, Comisia nu adoptă proiectul de act de punere în aplicare şi se aplică articolul 5 alineatul (4) al treilea paragraf din Regulamentul (UE) nr. 182/2011.

CAPITOLUL III: Abrogare şi dispoziţii finale

Art. 58: Abrogare

(1)Regulamentele (CE) nr. 509/2006 şi (CE) nr. 510/2006 se abrogă. Cu toate acestea, articolul 13 din Regulamentul (CE) nr. 509/2006 continuă să se aplice în ceea ce priveşte cererile referitoare la produsele care nu sunt cuprinse în domeniul de aplicare a titlului III din prezentul regulament, primite de Comisie înainte de data intrării în vigoare a prezentului regulament.

(2)Trimiterile la regulamentele abrogate se interpretează ca trimiteri la prezentul regulament şi se citesc în conformitate cu tabelul de corespondenţă din anexa II la prezentul regulament.

Art. 59: Intrare în vigoare

Prezentul regulament intră în vigoare în a douăzecea zi de la data publicării în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene.

Cu toate acestea, articolul 12 alineatul (3) şi articolul 23 alineatul (3) se aplică de la 4 ianuarie 2016, fără a aduce atingere produselor deja introduse pe piaţă înainte de această dată. Prezentul regulament este obligatoriu în toate elementele sale şi se aplică direct în toate statele membre.

Adoptat la Strasbourg, 21 noiembrie 2012.

Pentru Parlamentul European	Pentru Consiliu
Preşedintele	Preşedintele
M. SCHULZ	A. D. MAVROYIANNIS

Anexa I: Produse agricole şi alimentare menţionate la articolul 2 alineatul (1)

I. Denumiri de origine şi indicaţii geografice

- bere;
- ciocolată şi produse derivate;
- pâine, produse de patiserie, prăjituri, produse de cofetărie, biscuiţi şi alte produse de panificaţie;
- băuturi produse din extracte de plante;
- paste făinoase;
- sare;
- gume şi răşini naturale;
- pastă de muştar;
- fân;
- uleiuri esenţiale;
- plută;
- cârmâz;
- flori şi plante ornamentale;
- bumbac;
- lână;
- răchită;
- in meliţat;
- piele;
- blană;
- pene.

II. Specialităţi tradiţionale garantate

- preparate alimentare;
- bere;
- ciocolată şi produse derivate;
- pâine, produse de patiserie, prăjituri, produse de cofetărie, biscuiţi şi alte produse de panificaţie;
- băuturi produse din extracte de plante;
- paste făinoase;
- sare.

ANEXA II: TABELUL DE CORESPONDENŢĂ MENŢIONAT LA ARTICOLUL 58 ALINEATUL (3)

Regulamentul (CE) nr. **509/2006**	Prezentul regulament
Articolul 1 alineatul (1)	Articolul 2 alineatul (1)
Articolul 1 alineatul (2)	Articolul 2 alineatul (3)
Articolul 1 alineatul (3)	Articolul 2 alineatul (4)
Articolul 2 alineatul (1) litera (a)	Articolul 3 punctul (5)
Articolul 2 alineatul (1) litera (b)	Articolul 3 punctul (3)
Articolul 2 alineatul (1) litera (c)	-
Articolul 2 alineatul (1) litera (d)	Articolul 3 punctul (2)
Articolul 2 alineatul (2) primul, al doilea și al treilea paragraf	-
Articolul 2 alineatul (2) al patrulea paragraf	-
Articolul 3	Articolul 22 alineatul (1)
Articolul 4 alineatul (1) primul paragraf	Articolul 18 alineatul (1)
Articolul 4 alineatul (2)	Articolul 18 alineatul (2)
Articolul 4 alineatul (3) primul paragraf	-
Articolul 4 alineatul (3) al doilea paragraf	Articolul 18 alineatul (4)
Articolul 5 alineatul (1)	Articolul 43
Articolul 5 alineatul (2)	Articolul 42 alineatul (1)
Articolul 6 alineatul (1)	Articolul 19 alineatul (1)
Articolul 6 alineatul (1) litera (a)	Articolul 19 alineatul (1) litera (a)
Articolul 6 alineatul (1) litera (b)	Articolul 19 alineatul (1) litera (b)
Articolul 6 alineatul (1) litera (c)	Articolul 19 alineatul (1) litera (c)
Articolul 6 alineatul (1) litera (d)	-
Articolul 6 alineatul (1) litera (e)	Articolul 19 alineatul (1) litera (d)
Articolul 6 alineatul (1) litera (f)	-
Articolul 7 alineatele (1) și (2)	Articolul 49 alineatul (1)
Articolul 7 alineatul (3) literele (a) și (b)	Articolul 20 alineatul (1) literele (a) și (b)
Articolul 7 alineatul (3) litera (c)	-
Articolul 7 alineatul (3) litera (d)	-
Articolul 7 alineatul (4)	Articolul 49 alineatul (2)
Articolul 7 alineatul (5)	Articolul 49 alineatul (3)
Articolul 7 alineatul (6) literele (a), (b) și (c)	Articolul 49 alineatul (4)
Articolul 7 alineatul (6) litera (d)	Articolul 20 alineatul (2)
Articolul 7 alineatul (7)	Articolul 49 alineatul (5)
Articolul 7 alineatul (8)	Articolul 49 alineatul (6)
Articolul 8 alineatul (1)	Articolul 50 alineatul (1)

Articolul 8 alineatul (2) primul paragraf	Articolul 50 alineatul (2) litera (b)
Articolul 8 alineatul (2) al doilea paragraf	Articolul 52 alineatul (1)
Articolul 9 alineatele (1) și (2)	Articolul 51 alineatul (1)
Articolul 9 alineatul (3)	Articolul 21 alineatele (1) și (2)
Articolul 9 alineatul (4)	Articolul 52 alineatul (2)
Articolul 9 alineatul (5)	Articolul 52 alineatele (3) și (4)
Articolul 9 alineatul (6)	Articolul 51 alineatul (5)
Articolul 10	Articolul 54
Articolul 11	Articolul 53
Articolul 12	Articolul 23
Articolul 13 alineatul (1)	-
Articolul 13 alineatul (2)	-
Articolul 13 alineatul (3)	-
Articolul 14 alineatul (1)	Articolul 36 alineatul (1)
Articolul 14 alineatul (2)	Articolul 46 alineatul (1)
Articolul 14 alineatul (3)	Articolul 37 alineatul (3) al doilea paragraf
Articolul 15 alineatul (1)	Articolul 37 alineatul (1)
Articolul 15 alineatul (2)	Articolul 37 alineatul (2)
Articolul 15 alineatul (3)	Articolul 39 alineatul (2)
Articolul 15 alineatul (4)	Articolul 36 alineatul (2)
Articolul 16	-
Articolul 17 alineatele (1) și (2)	Articolul 24 alineatul (1)
Articolul 17 alineatul (3)	Articolul 24 alineatul (2)
Articolul 18	Articolul 57
Articolul 19 alineatul (1) litera (a)	-
Articolul 19 alineatul (1) litera (b)	Articolul 49 alineatul (7) al doilea paragraf
Articolul 19 alineatul (1) litera (c)	Articolul 49 alineatul (7) primul paragraf
Articolul 19 alineatul (1) litera (d)	Articolul 22 alineatul (2)
Articolul 19 alineatul (1) litera (e)	Articolul 19 alineatul (1) litera (f)
Articolul 51 alineatul (6)	Articolul 54 alineatul (1)
Articolul 19 alineatul (1) litera (g)	Articolul 23 alineatul (4)
Articolul 19 alineatul (1) litera (h)	-
Articolul 19 alineatul (1) punctul (i)	-
Articolul 19 alineatul (2)	Articolul 25 alineatul (1)
Articolul 19 alineatul (3) litera (a)	-
Articolul 19 alineatul (3) litera (b)	Articolul 25 alineatul (2)
Articolul 20	Articolul 47
Articolul 21	Articolul 58
Articolul 22	Articolul 59
Anexa I	Anexa I (Partea II)

Regulamentul (CE) nr. **510/2006**	Prezentul regulament
Articolul 1 alineatul (1)	Articolul 2 alineatele (1) și (2)
Articolul 1 alineatul (2)	Articolul 2 alineatul (3)
Articolul 1 alineatul (3)	Articolul 2 alineatul (4)
Articolul 2	Articolul 5
Articolul 3 alineatul (1) primul paragraf	Articolul 6 alineatul (1)
Articolul 3 alineatul (1) al doilea și al treilea paragraf	Articolul 41 alineatele (1), (2) și (3)
Articolul 3 alineatele (2), (3) și (4)	Articolul 6 alineatele (2), (3) și (4)
Articolul 4	Articolul 7
Articolul 5 alineatul (1)	Articolul 3 punctul (2) și articolul 49 alineatul (1)
Articolul 5 alineatul (2)	Articolul 49 alineatul (1)
Articolul 5 alineatul (3)	Articolul 8 alineatul (1)
Articolul 5 alineatul (4)	Articolul 49 alineatul (2)
Articolul 5 alineatul (5)	Articolul 49 alineatul (3)
Articolul 5 alineatul (6)	Articolul 9
Articolul 5 alineatul (7)	Articolul 8 alineatul (2)
Articolul 5 alineatul (8)	-
Articolul 5 alineatul (9) primul paragraf	-
Articolul 5 alineatul (9) al doilea paragraf	Articolul 49 alineatul (5)
Articolul 5 alineatul (10)	Articolul 49 alineatul (6)
Articolul 5 alineatul (11)	-
Articolul 6 alineatul (1) primul paragraf	Articolul 50 alineatul (1)
Articolul 6 alineatul (2) primul paragraf	Articolul 50 alineatul (2) litera (a)
Articolul 6 alineatul (2) al doilea paragraf	Articolul 52 alineatul (1)
Articolul 7 alineatul (1)	Articolul 51 alineatul (1) primul paragraf
Articolul 7 alineatul (2)	Articolul 51 alineatul (1) al doilea paragraf
Articolul 7 alineatul (3)	Articolul 10
Articolul 7 alineatul (4)	Articolul 52 alineatele (2) și (4)
Articolul 7 alineatul (5)	Articolul 51 alineatul (3) și articolul 52 alineatele (3) și (4)
Articolul 7 alineatul (6)	Articolul 11
Articolul 7 alineatul (7)	Articolul 51 alineatul (5)
Articolul 8	Articolul 12
Articolul 9	Articolul 53
Articolul 10 alineatul (1)	Articolul 36 alineatul (1)
Articolul 10 alineatul (2)	Articolul 46 alineatul (1)
Articolul 10 alineatul (3)	Articolul 37 alineatul (3) al doilea paragraf
Articolul 11 alineatul (1)	Articolul 37 alineatul (1)

Articolul 11 alineatul (2)	Articolul 37 alineatul (2)
Articolul 11 alineatul (3)	Articolul 39 alineatul (2)
Articolul 11 alineatul (4)	Articolul 36 alineatul (2)
Articolul 12	Articolul 54
Articolul 13 alineatul (1)	Articolul 13 alineatul (1)
Articolul 13 alineatul (2)	Articolul 13 alineatul (2)
Articolul 13 alineatul (3)	Articolul 15 alineatul (1)
Articolul 13 alineatul (4)	Articolul 15 alineatul (2)
Articolul 14	Articolul 14
Articolul 15	Articolul 57
Articolul 16 litera (a)	Articolul 5 alineatul (4) al doilea paragraf
Articolul 16 litera (b)	-
Articolul 16 litera (c)	-
Articolul 16 litera (d)	Articolul 49 alineatul (7)
Articolul 16 litera (e)	-
Articolul 16 litera (f)	Articolul 51 alineatul (6)
Articolul 16 litera (g)	Articolul 12 alineatul (7)
Articolul 16 litera (h)	-
Articolul 16 litera (i)	Articolul 11 alineatul (3)
Articolul 16 litera (j)	-
Articolul 16 litera (k)	Articolul 54 alineatul (2)
Articolul 17	Articolul 16
Articolul 18	Articolul 47
Articolul 19	Articolul 58
Articolul 20	Articolul 59
Anexa I și anexa II	Anexa I (Partea I)

Publicat în Jurnalul Oficial cu numărul 343L din data de 14 decembrie 2012.

Anexa 2. Regulamentul delegat (UE) NR. 665/2014 AL Comisiei din 11 martie 2014 de completare a Regulamentului (UE) nr. 1151/2012 al Parlamentului European și al Consiliului în ceea ce privește condițiile de utilizare a mențiunii de calitate facultative „produs montan"

COMISIA EUROPEANĂ,

având în vedere Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene,

având în vedere Regulamentul (UE) nr. 1151/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 21 noiembrie 2012 privind sistemele din domeniul calității produselor agricole și alimentare[56], în special articolul 31 alineatele (3) și (4),

întrucât:

(1) Regulamentul (UE) nr. 1151/2012 a instituit un sistem aplicabil mențiunilor de calitate facultative, pentru a-i ajuta pe producători să comunice, pe piața internă, caracteristicile sau proprietățile care oferă valoare adăugată propriilor produse agricole. Acesta stabilește condițiile de utilizare a mențiunii de calitate facultative „produs montan" și împuternicește Comisia să adopte acte delegate pentru a prevedea derogări de la aceste condiții, în cazuri justificate în mod corespunzător și pentru a ține seama de constrângerile naturale care afectează producția agricolă din zonele montane. De asemenea, regulamentul menționat împuternicește Comisia să adopte acte delegate de stabilire a metodelor de producție și a altor criterii relevante pentru aplicarea mențiunii respective.

(2) Cu scopul de a evita inducerea în eroare a consumatorilor, ar fi oportună clarificarea utilizării mențiunii „produs montan" în cazul produselor de origine animală. În cazul produselor obținute de la animale, cum ar fi laptele și ouăle, producția ar trebui să aibă loc în zone montane. În ceea ce privește produsele obținute din animale, cum ar fi carnea, animalele ar trebui să fie crescute în zone montane. Dat fiind faptul că fermierii cumpără adesea animale tinere, acestea trebuie să petreacă cel puțin ultimele două treimi din viață în zone montane.

(3) Transhumanța, inclusiv transhumanța între pășuni din zone montane și nemontane, este practicată în multe regiuni ale Uniunii, pentru a se profita de disponibilitatea sezonieră a pășunilor. Această practică asigură conservarea atât a pășunilor de altitudine, neadecvate pentru

[56] JO L 343, 14.12.2012, p. 1.

păşunatul continuu, cât şi a peisajelor tradiţionale, create de om, din zonele montane. Transhumanţa prezintă de asemenea avantaje directe de mediu, reducând de pildă riscul eroziunii şi al avalanşelor. Prin urmare, pentru a încuraja practicarea continuă a transhumanţei, ar trebui autorizată aplicarea menţiunii „produs montan" şi pe produsele obţinute din animale transhumante care petrec cel puţin un sfert din viaţă pe păşuni din zone montane.

(4) Pentru a garanta faptul că hrana destinată animalelor de fermă provine în principal din zone montane, ar trebui să se precizeze că, în principiu, cel puţin jumătate din raţia furajeră anuală a acestora, exprimată în procente de substanţă uscată, ar trebui să fie alcătuită din hrană care provine din zone montane.

(5) Datorită faptului că hrana destinată rumegătoarelor, disponibilă în zonele montane, reprezintă mai mult de jumătate din raţia lor furajeră anuală, în cazul lor acest procent ar trebui să fie mai mare.

(6) Din cauza unor constrângeri naturale şi a faptului că hrana produsă în zonele montane este în principal destinată rumegătoarelor, doar o proporţie redusă din hrana porcinelor este în prezent obţinută din zone montane. Pentru atingerea echilibrului necesar între cele două obiective ale menţiunii „produs montan", prevăzute în considerentul 45 din Regulamentul (UE) nr. 1151/2012, şi anume asigurarea continuităţii producţiei de porcine în zonele montane şi conservarea, în acest fel, a structurii rurale, proporţia din hrana destinată porcinelor, care trebuie să provină din aceste zone, ar trebui să reprezinte mai puţin de jumătate din raţia lor furajeră anuală.

(7) Animalelor transhumante ar trebui să li se aplice restricţii privind hrana, atunci când ele se află în zone montane.

(8) Dat fiind faptul că transhumanţa se aplică deopotrivă şi stupilor de albine, ar trebui clarificată aplicarea menţiunii „produs montan" în cazul produselor de apicultură. Ţinând însă cont de faptul că zahărul utilizat în hrana albinelor nu provine în mod normal din zone montane, restricţiile referitoare la hrană nu ar trebui să se aplice albinelor.

(9) În ceea ce priveşte produsele de origine vegetală, pentru a evita inducerea în eroare a consumatorilor, menţiunea „produs montan" ar trebui utilizată doar dacă plantele sunt cultivate în zone montane.

(10) Produsele prelucrate ar trebui să poată conţine, ca ingrediente, materii prime care nu pot fi produse în zone montane, precum zahărul, sarea sau plantele aromatice, cu condiţia ca acestea să nu reprezinte mai mult de 50 % din greutatea totală a ingredientelor.

(11) În zonele montane din anumite regiuni ale Uniunii, nu există suficiente instalaţii pentru producerea laptelui şi a produselor lactate din lapte crud, pentru sacrificarea animalelor, tranşarea şi dezosarea carcaselor sau pentru presarea uleiului de măsline. Constrângerile naturale afectează disponibilitatea instalaţiilor de prelucrare adecvate în zonele montane şi fac prelucrarea dificilă şi neviabilă. Prelucrarea efectuată în altă parte, în vecinătatea zonelor montane, nu modifică natura produselor astfel prelucrate, sub aspectul provenienţei lor montane. Prin urmare, ar trebui autorizată aplicarea menţiunii „produs montan" pe aceste produse, atunci când ele sunt prelucrate în afara zonelor montane. Având în vedere amplasarea instalaţiilor de prelucrare din anumite state membre şi necesitatea de a răspunde aşteptărilor consumatorilor, operaţiunile de prelucrare ar trebui să aibă loc într-o rază de 30 km faţă de zona montană în cauză.

(12) În plus, pentru a permite instalaţiilor de producere a laptelui şi produselor lactate existente să îşi continue activitatea, doar instalaţiile aflate în funcţiune la data intrării în vigoare a Regulamentului (UE) nr. 1151/2012 ar trebui autorizate să utilizeze menţiunea „produs montan". Deoarece disponibilitatea acestor instalaţii în zonele montane este variabilă, statele membre ar trebui autorizate să impună restricţii mai stricte în ceea ce priveşte distanţa sau să elimine, pur şi simplu, această posibilitate,

ADOPTĂ PREZENTUL REGULAMENT:

Articolul 1

Produse de origine animală

(1) Menţiunea „produs montan" poate fi aplicată produselor obţinute de la animale din zone montane, conform articolului 31 alineatul (2) din Regulamentul (UE) nr. 1151/2012 şi care sunt prelucrate în aceste zone.

(2) Menţiunea „produs montan" poate fi aplicată produselor obţinute din animale crescute cel puţin în ultimele două treimi ale vieţii lor în zone montane, dacă produsele sunt prelucrate în aceste zone.

(3) Prin derogare de la alineatul (2), menţiunea „produs montan" poate fi aplicată produselor obţinute din animale transhumante, crescute cel puţin o pătrime din viaţă în transhumantă şi care au păscut pe păşuni din zone montane.

Articolul 2

Hrana pentru animale

(1) În sensul articolului 31 alineatul (1) litera (a) din Regulamentul (UE) nr. 1151/2012, hrana destinată animalelor de fermă este considerată a proveni în principal din zone montane atunci când proporţia din raţia furajeră anuală care nu poate fi produsă în zone montane, exprimată

în procente de substanţă uscată, nu depăşeşte 50 %, iar în cazul rumegătoarelor, 40 %.

(2) În cazul porcinelor, prin derogare de la alineatul (1), proporţia de hrană care nu poate fi produsă în zone montane, exprimată în procente de substanţă uscată, nu trebuie să depăşească 75 % din raţia lor furajeră anuală.

(3) Alineatul (1) nu se aplică hranei destinate animalelor transhumante menţionate la articolul 1 alineatul (3), dacă acestea sunt crescute în afara zonelor montane.

Articolul 3

Produse apicole

(1) Menţiunea „produs montan" poate fi aplicată produselor apicole, dacă albinele au colectat nectarul şi polenul doar în zone montane.

(2) Prin derogare de la articolul 31 alineatul (1) litera (a) din Regulamentul (UE) nr. 1151/2012, nu este obligatoriu ca zahărul utilizat la hrănirea albinelor să provină din zone montane.

Articolul 4

Produse de origine vegetală

Prin derogare de la articolul 31 alineatul (1) litera (a) din Regulamentul (UE) nr. 1151/2012, menţiunea „produs montan" poate fi aplicată produselor de origine vegetală doar dacă plantele sunt cultivate în zone montane, conform articolului 31 alineatul (2) din Regulamentul (UE) nr. 1151/2012.

Articolul 5

Ingrediente

Atunci când sunt utilizate în produsele menţionate la articolele 1 şi 4, următoarele ingrediente pot proveni din afara zonelor montane, cu condiţia ca ele să nu reprezinte mai mult de 50 % din greutatea totală a ingredientelor:

(a) produsele neenumerate în anexa I la tratat; şi

(b) plantele aromatice, condimentele şi zahărul.

Articolul 6

Operaţiuni de prelucrare în afara zonele montane

(1) Prin derogare de la articolul 31 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul (UE) nr. 1151/2012 şi de la articolul 1 alineatele (1) şi (2) din prezentul regulament, următoarele operaţiuni de prelucrare pot avea loc în afara zonelor montane, cu condiţia ca distanţa faţă de zona montană în cauză să nu depăşească 30 km:

(a) operaţiunile de prelucrare pentru producţia de lapte şi produse lactate în instalaţiile de prelucrare aflate în funcţiune la 3 ianuarie 2013;

(b) sacrificarea animalelor, tranşarea şi dezosarea carcaselor;

(c) presarea uleiului de măsline.

(2) În ceea ce privește produsele prelucrate pe propriile teritorii, statele membre pot stabili că derogarea de la alineatul (1) litera (a) nu se aplică sau că instalațiile de prelucrare trebuie să fie situate la o distanţă care trebuie specificată, mai mică de 30 km faţă de zona montană în cauză.

Articolul 7

Intrarea în vigoare

Prezentul regulament intră în vigoare în a șaptea zi de la data publicării în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*.

Prezentul regulament este obligatoriu în toate elementele sale şi se aplică direct în toate statele membre.

Adoptat la Bruxelles, 11 martie 2014.

Pentru Comisie
Președintele
José Manuel BARROSO

Anexa 3. Rezoluţia Parlamentului European din 10 mai 2016 referitoare la politica de coeziune în regiunile montane ale UE (2015/2279(INI))

Parlamentul European
2014-2019

Texte adoptate

Ediţie provizorie

P8_TA-PROV(2016)0213

Politica de coeziune în regiunile montane ale UE

Parlamentul European,

– având în vedere articolul 174 din Tratatul privind funcţionarea Uniunii Europene (TFUE),

– având în vedere partea a treia titlul III din Tratatul privind funcţionarea Uniunii Europene care se referă în special la agricultură,

– având în vedere Regulamentul (UE) nr. 1303/2013 al Parlamentului European şi al Consiliului din 17 decembrie 2013 de stabilire a unor dispoziţii comune privind Fondul european de dezvoltare regională, Fondul social european, Fondul de coeziune, Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală şi Fondul european pentru pescuit şi afaceri maritime, precum şi de stabilire a unor dispoziţii generale privind Fondul european de dezvoltare regională, Fondul social european, Fondul de coeziune şi Fondul european pentru pescuit şi afaceri maritime şi de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1083/2006 al Consiliului[57] (denumit în continuare „RDC”),

– având în vedere Regulamentul (UE) nr. 1301/2013 al Parlamentului European şi al Consiliului din 17 decembrie 2013 privind Fondul european de dezvoltare regională şi dispoziţiile specifice aplicabile obiectivului referitor la investiţiile pentru creştere economică şi locuri de muncă şi de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1080/2006[58],

– având în vedere Regulamentul (UE) nr. 1304/2013 al Parlamentului European şi al Consiliului din 17 decembrie 2013 privind Fondul social european şi de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1081/2006 al Consiliului[59],

– având în vedere Regulamentul (UE) nr. 1305/2013 al Parlamentului European şi al Consiliului din 17 decembrie 2013 privind sprijinul

[57] JO L 347, 20.12.2013, p. 320.
[58] JO L 347, 20.12.2013, p. 289.
[59] JO L 347, 20.12.2013, p. 470.

pentru dezvoltare rurală acordat din Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală (FEADR) şi de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1698/2005 al Consiliului[60],

– având în vedere Regulamentul (UE) nr. 1307/2013 al Parlamentului European şi al Consiliului din 17 decembrie 2013 de stabilire a unor norme privind plăţile directe acordate fermierilor prin scheme de sprijin în cadrul politicii agricole comune şi de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 637/2008 al Consiliului si a Regulamentului (CE) nr. 73/2009 al Consiliului[61],

– având în vedere Regulamentul (UE) nr. 1308/2013 al Parlamentului European şi al Consiliului din 17 decembrie 2013 de instituire a unei organizări comune a pieţelor produselor agricole şi de abrogare a Regulamentelor (CEE) nr. 922/72, (CEE) nr. 234/79, (CE) nr. 1037/2001 şi (CE) nr. 1234/2007 ale Consiliului[62],

– având în vedere Regulamentul (UE) nr. 1144/2014 al Parlamentului European şi al Consiliului din 22 octombrie 2014 privind acţiunile de informare şi promovare referitoare la produsele agricole puse în aplicare pe piaţa internă şi în ţările terţe şi de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 3/2008 al Consiliului[63],

– având în vedere Regulamentul (UE) nr. 1299/2013 al Parlamentului European şi al Consiliului din 17 decembrie 2013 privind dispoziţii specifice pentru sprijinul din partea Fondului european de dezvoltare regională pentru obiectivul de cooperare teritorială europeană[64],

– având în vedere Regulamentul (UE) nr. 1302/2013 al Parlamentului European şi al Consiliului din 17 decembrie 2013 de modificare a Regulamentului (CE) nr. 1082/2006 privind o grupare europeană de cooperare teritorială (GECT) în ceea ce priveşte clarificarea, simplificarea si îmbunătăţirea constituirii si funcţionării unor astfel de grupări[65],

– având în vedere Regulamentul (UE) 2015/1017 al Parlamentului European şi al Consiliului din 25 iunie 2015 privind Fondul european pentru investiţii strategice, Platforma europeană de consiliere în materie de investiţii şi Portalul european de proiecte de investiţii şi de modificare a Regulamentelor (UE) nr. 1291/2013 şi (UE) nr. 1316/2013 - Fondul european pentru investiţii strategice[66],

---

[60] JO L 347, 20.12.2013, p. 487.
[61] JO L 347, 20.12.2013, p. 608.
[62] JO L 347, 20.12.2013, p. 671.
[63] JO L 317, 4.11.2014, p. 56.
[64] JO L 347, 20.12.2013, p. 259.
[65] JO L 347, 20.12.2013, p. 303.
[66] JO L 169, 1.7.2015, p. 1.

– având în vedere Rezoluţia sa din 28 aprilie 2015 referitoare la „O nouă strategie a UE pentru păduri şi sectorul forestier”[67],

– având în vedere Rezoluţia sa din 22 septembrie 2010 referitoare la strategia europeană pentru dezvoltarea economică si socială a regiunilor muntoase, a insulelor si a zonelor slab populate[68],

– având în vedere Rezoluţia sa din 11 decembrie 2013 referitoare la menţinerea producţiei de lapte în zonele de munte, zonele defavorizate şi regiunile ultraperiferice după expirarea sistemului de cote pentru lapte[69],

– având în vedere rezoluţia sa din 23 mai 2013 referitoare la o strategie macroregională pentru Alpi[70],

– având în vedere Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic şi Social European şi Comitetul Regiunilor privind o strategie a Uniunii Europene pentru regiunea alpină (COM(2015)0366), precum şi planul de acţiune care o însoţeşte,

– având în vedere avizul Comitetului Regiunilor din 3 decembrie 2014, intitulat „O strategie macroregională a Uniunii Europene pentru regiunea Alpilor”[71],

– având în vedere Rezoluţia sa din 17 februarie 2011 referitoare la punerea în aplicare a Strategiei UE pentru regiunea Dunării[72],

– având în vedere Rezoluţia sa din 21 ianuarie 2010 referitoare la strategia europeană pentru regiunea Dunării[73],

– având în vedere concluziile Consiliului din 13 aprilie 2011 privind Strategia Uniunii Europene pentru regiunea Dunării,

– având în vedere raportul Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic şi Social European şi Comitetul Regiunilor privind Strategia Uniunii Europene pentru regiunea Dunării (COM(2013)0181),

– având în vedere Comunicarea Comisiei intitulată „Strategia Uniunii Europene pentru regiunea Dunării” (COM(2010)0715) şi planul de acţiune orientativ care însoţeşte strategia (SEC(2010)1489),

– având în vedere Avizul Comitetului Economic şi Social European din 16 iunie 2011 privind „Comunicarea Comisiei – Strategia Uniunii Europene pentru regiunea Dunării”[74],

---

[67] Texte adoptate, P8_TA(2015)0109.
[68] JO C 50 E, 21.2.2012, p. 55.
[69] Texte adoptate, P7_TA(2013)0577.
[70] JO C 55, 12.2.2016, p. 117.
[71] JO C 19, 21.1.2015, p. 32.
[72] JO C 188 E, 28.6.2012, p. 30.
[73] JO C 305 E, 11.11.2010, p. 14.

– având în vedere avizul Comitetului Regiunilor din 31 martie 2014 privind Strategia pentru regiunea Dunării[75],

– având în vedere Raportul Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic şi Social European şi Comitetul Regiunilor privind valoarea adăugată a strategiilor macroregionale (COM(2013)0468) şi concluziile relevante ale Consiliului din 22 octombrie 2013,

– având în vedere cel de-al şaselea raport privind coeziunea economică, socială şi teritorială (COM(2014)0473),

– având în vedere Convenţia alpină, inclusiv protocoalele la aceasta,

– având în vedere studiul elaborat de Euromontana din 28 februarie 2013 intitulat: „Toward Mountains 2020: Step 1 - capitalising on Euromontana work to inspire programming" („Către o strategie privind zonele montane pentru 2020: Pasul 1 - valorificarea lucrărilor Euromontana ca sursă de inspiraţie pentru programare"),

- având în vedere studiul Direcţiei Generale Politici Interne (Departamentul tematic B: Politici structurale şi de coeziune, Dezvoltare regională) din februarie 2016 intitulat „Cercetare pentru Comisia REGI - Coeziunea în regiunile montane ale UE",

- având în vedere proiectul Women-Alpnet din cadrul Programului „ Spaţiul alpin" 2001 -2006 al iniţiativei Interreg: O reţea de instituţii locale şi centre de resurse pentru femei: promovarea participării femeilor în dezvoltarea durabilă a spaţiului alpin,

– având în vedere articolul 52 din Regulamentul său de procedură,

– având în vedere raportul Comisiei pentru dezvoltare regională şi avizul Comisiei pentru agricultură şi dezvoltare rurală (A8-0074/2016),

A. întrucât regiunile montane reprezintă o parte importantă din teritoriul UE (aproximativ 30 %) şi întrucât întreaga UE depinde de serviciile lor ecosistemice;

B. întrucât politica regională a UE nu include o definiţie explicită a regiunilor montane şi întrucât definiţia utilizată în Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală (FEADR) nu este adaptată politicii de coeziune şi nu poate fi utilizată, în forma sa actuală, pentru
a gestiona eficient această politică;

C. întrucât aceste regiuni sunt dezavantajate din punct de vedere structural din cauza condiţiilor extreme şi a caracterului lor periferic, încât multe regiuni montane se confruntă cu depopularea şi îmbătrânirea populaţiei, ceea ce poate afecta ciclul natural al generaţiilor, conducând la o redu-

[74] JO C 248, 25.8.2011, p. 81.
[75] JO C 166, 7.6.2011, p. 23.

cere a standardelor sociale şi a calităţii vieţii; întrucât, adesea, acest lucru determină creşterea şomajului, a excluziunii sociale şi a migraţiei populaţiei spre oraşe;

D. întrucât, în ceea ce priveşte ocuparea forţei de muncă, coeziunea şi protecţia mediului, regiunile montane oferă o serie de oportunităţi de a îndeplini obiectivele UE prin utilizarea durabilă a resurselor lor naturale;

E. întrucât există diferenţe considerabile între regiunile montane şi, prin urmare, este necesară coordonarea politicilor şi a sectoarelor între regiuni montane diferite (coordonare orizontală) şi în cadrul unor regiuni montane individuale (coordonare verticală);

F. întrucât sprijinul acordat regiunilor montane prin diferite instrumente ale UE, cum ar fi FEADR şi fondurile structurale şi de investiţii europene (fonduri ESI), ar trebui să fie complementar în vederea creării sinergiilor care vor duce la o dezvoltare mai bună şi
mai favorabilă incluziunii;

G. întrucât regiunile montane joacă un rol important pentru dezvoltarea economică, socială şi durabilă a statelor membre şi asigură numeroase servicii ecosistemice; întrucât egalitatea de gen are o influenţă importantă asupra coeziunii economice, sociale şi teritoriale europene; întrucât cooperarea transfrontalieră montană reprezintă un mod durabil de a stimula dezvoltarea economică şi socială a acestor regiuni;

H. întrucât, datorită caracteristicilor lor, mai ales abundenţa şi diversitatea de surse regenerabile de energie şi dependenţa lor de eficienţa energetică şi a utilizării resurselor, regiunile montane pot contribui la dezvoltarea de noi tehnologii şi a inovaţiei în general;

I. întrucât zonele montane contribuie în mod pozitiv la dezvoltarea durabilă, la combaterea schimbărilor climatice, la conservarea şi protejarea ecosistemelor şi a biodiversităţii acestor teritorii; întrucât o mare parte din zonele montane sunt protejate în cadrul reţelei ecologice Natura 2000 şi în temeiul altor tipuri de acorduri de conservare a naturii, fapt care, pe de o parte, limitează activitatea economică, dar, pe de altă parte, contribuie la susţinerea unor forme mai durabile de agricultură şi la corelarea mai strânsă a agriculturii cu alte activităţi economice; întrucât agricultura şi gestionarea terenurilor din zonele montane sunt foarte importante pentru stabilitatea hidrogeologică a acestor zone;

J. întrucât regiunile montane se confruntă cu provocări importante în ceea ce priveşte dezvoltarea socială şi economică, schimbările climatice, transportul şi aspectele demografice, provocări care trebuie abordate prin stabilirea unor conexiuni adecvate cu zonele urbane şi de joasă altitudine şi prin garantarea accesului la servicii digitale;

K. întrucât zonele montane cu ecosisteme conservate şi serviciile lor pot oferi o bază pentru multe activităţi economice, punând accentul pe agricultură, silvicultură, turism şi energie, dat fiind patrimoniul cultural şi natural al acestor zone şi diversificarea exploataţiilor agricole; întrucât acestea pot fi promovate prin acţiuni coordonate şi/sau prin cooperare transfrontalieră şi întrucât, în zonele montane, se păstrează condiţii unice şi know-how-ul tradiţional, iar potenţialul de conversie la sisteme agricole de calitate pe care îl oferă este ridicat;

L. întrucât gheţarii sunt caracteristici munţilor europeni şi joacă un rol esenţial atât în ecosisteme, cât şi în sistemele hidrice montane, întrucât declinul acestora în masă şi în lungime începând de la mijlocul secolului al XIX-lea a atins niveluri îngrijorătoare şi întrucât numeroşi gheţari din Europa au dispărut deja sau sunt în pericol de a dispărea până în 2050;

M. întrucât costurile suplimentare legate de condiţiile climatice şi topografice, îndepărtarea de centrele economice şi izolarea zonelor montane afectează dezvoltarea economică, socială şi culturală a acestora; întrucât lipsa unei infrastructuri suficiente, inclusiv a celei de bandă largă, şi a investiţiilor în zonele montane contribuie la adâncirea diferenţelor dintre aceste zone şi celelalte regiuni; întrucât, în paralel cu menţinerea unei producţii economice agricole în zonele montane ale UE, trebuie asigurate accesibilitatea şi infrastructura fizică şi digitală, precum şi accesul locuitorilor lor la serviciile publice şi la serviciile de interes general, precum educaţia, serviciile sociale, serviciile medicale, serviciile de transport şi cele poştale;

N. întrucât există diferite tipuri de regiuni montane în Europa, care au în comun faptul că se confruntă cu aceleaşi probleme fundamentale, precum accesibilitatea redusă, puţine oportunităţi de angajare, o populaţie îmbătrânită, lipsa de conectivitate, impactul schimbărilor climatice şi intensificarea activităţilor de producţie ale oamenilor; întrucât trebuie luate măsuri active pentru a suprima aceste caracteristici;

O. întrucât, având în vedere volatilitatea pieţelor şi a preţurilor, creşterea costurilor de producţie, concurenţa ridicată, eliminarea cotelor de lapte şi provocările de mediu, este esenţial să se garanteze o producţie alimentară, precum şi rolul multifuncţional al agriculturii pentru menţinerea valorii adăugate în zonele montane, promovarea locurilor de muncă durabile şi facilitarea accesului la alte surse de venit;

P. întrucât regiunile montane care fac parte din frontierele externe ale UE se confruntă cu dificultăţi suplimentare şi sunt afectate într-o măsură mai mare de tendinţele negative comune tuturor regiunilor montane;

Q. întrucât, în Europa, există lanţuri muntoase care se întind pe teritoriul mai multor state membre, dar şi pe teritoriul unor ţări terţe, cum

ar fi lanţul muntos carpatic, care, după ultima extindere a UE, a devenit graniţa de est a UE şi, în prezent, reprezintă o zonă geopolitică extrem de importantă, unde se întâlnesc interese politice strategice extrem de importante în ceea ce priveşte stabilitatea Uniunii;

R. întrucât multe regiuni montane nu dispun de o infrastructură de bază, de servicii publice şi de un acces constant la servicii de interes general, mai ales în zonele cu activităţi sezoniere;

S. întrucât agricultura montană este importantă pentru identitatea şi cultura regiunilor montane şi continuă să contribuie la ocuparea forţei de muncă şi la anumite sectoare economice din aceste regiuni, cum ar fi resursele forestiere şi turismul, ţinând cont de faptul că o diversificare continuă a economiilor acestora şi a ocupării forţei lor de muncă este în curs de desfăşurare şi că acestea reprezintă o parte integrată în cadrul economiei circulare;

T. întrucât unele regiuni ultraperiferice sunt, de asemenea, regiuni montane de origine vulcanică (vulcani activi sau latenţi, masive vulcanice sau lanţuri vulcanice, precum şi insule vulcanice), cu o porţiune scufundată si o porţiune deasupra apei, şi întrucât acestea întâmpină dificultăţi specifice topologiei teritoriului lor;

U. întrucât femeile care locuiesc în regiunile montane, în special în regiunile defavorizate, se confruntă deseori cu probleme în ceea ce priveşte accesul acestora la un nivel superior de educaţie şi la oportunităţi decente de angajare;

V. întrucât trebuie să se găsească o soluţie pentru gestionarea diverselor provocări pe care le reprezintă depopularea, impactul schimbărilor climatice, lipsa de terenuri agricole, abandonarea terenurilor agricole şi, în consecinţă, creşterea tufărişului şi a arborilor, şi nevoia de a proteja păşunile montane;

W. întrucât creşterea animalelor (producţia de lactate şi producţia extensivă de carne) are un rol semnificativ în zonele montane din multe ţări ale UE; întrucât condiţiile de piaţă dificile şi dezavantajele semnificative la nivelul costurilor au un impact mare asupra micilor exploataţii agricole din zonele respective,

X. întrucât articolul 174 alineatul (3) din TFUE menţionează în mod explicit că trebuie acordată o atenţie specială regiunilor montane, printre altele; întrucât există o serie de politici, programe şi strategii ale UE care au un efect indirect asupra regiunilor montane,

O abordare coordonată şi consideraţii generale

1. solicită Comisiei să demareze procesul de elaborare a unei definiţii operaţionale a regiunilor montane funcţionale, în contextul politicii

de coeziune care să completeze definiţia zonelor montane, astfel cum a fost utilizată în contextul Fondului european agricol pentru dezvoltare rurală, cu scopul de a ameliora coordonarea politicilor şi a măsurilor în cauză; consideră că o astfel de definiţie trebuie să fie amplă şi inclusivă, luând în considerare diverşi factori precum altitudinea, accesibilitatea şi panta; invită Comisia să furnizeze o definiţie amplă, care să includă şi regiunile vulcanice de pe insule şi din regiunile ultraperiferice, precum şi zone care, deşi nu sunt montane, sunt integrate în mare măsură în zonele montane; în acest context, subliniază că ideea reflectată în Strategia UE pentru regiunea alpină (EUSALP) de a include în strategie zonele care nu sunt montane este o iniţiativă bună;

2. consideră că politicile UE ar trebui să aibă o abordare specifică în ceea ce priveşte regiunile montane, deoarece acestea au dezavantaje structurale clare; aceste regiuni necesită un sprijin suplimentar pentru a face faţă provocărilor impuse de schimbările climatice, pentru a putea oferi locuri de muncă pe toată perioada anului, nu numai locuri de muncă sezoniere, pentru a asigura dezvoltarea economică, prevenţia şi gestionarea dezastrelor naturale şi protecţia mediului, precum şi pentru a facilita atingerea obiectivelor UE în materie de surse regenerabile de energie; în consecinţă, consideră că regiunile montane ar trebui integrate în toate politicile UE, inclusiv în politica de coeziune, prin introducerea unei evaluări a impactului asupra teritoriului;

3. recunoaşte că UE nu are o politică specifică privind regiunile montane şi subliniază că politicile, programele şi strategiile deja existente care au un efect indirect asupra acestor regiuni reprezintă un fundament suficient pentru a elabora o „Agendă pentru regiunile montane ale UE", care ar trebui să stea la baza unei strategii a UE pentru dezvoltarea pe termen lung a regiunilor montane şi a zonelor care depind de acestea;

4. solicită Comisiei să lucreze la elaborarea unei „Agende pentru regiunile montane ale UE", care ar trebui să reprezinte un cadru de referinţă care contribuie la politicile transnaţionale, transfrontaliere şi interregionale; consideră că viitoarea agendă ar trebui să identifice priorităţile pentru dezvoltarea acestor regiuni, astfel încât politicile sectoriale să poate fi adaptate mai bine şi oportunităţile lor de finanţare să poată fi gestionate prin fondurile UE şi astfel încât să ducă la politici durabile pe termen lung, favorabile incluziunii;

5. invită Comisia Europeană, în cadrul acestui program, să stabilească un program specific şi aprofundat pentru protecţia gheţarilor din Europa, care, conform estimărilor, vor dispărea până în 2050;

6. solicită creşterea sinergiilor prin coordonarea politicilor, strategiilor şi programelor UE care au un efect indirect asupra regiunilor montane, precum Orizont 2020, COSME, LIFE, Natura 2000, strategia UE privind banda largă, strategia UE pentru adaptarea la schimbările climatice, programul UE de acţiune pentru mediu, Mecanismul pentru interconectarea Europei, cooperarea teritorială europeană, fondurile ESI, Fondul european pentru investiţii strategice (FEIS), precum şi iniţiativele privind strategiile macroregionale; invită Comisia să aibă în vedere o aplicare şi o funcţionare specifică a acestor programe în regiunile montane;

7. subliniază importanţa dezvoltării unor sinergii între politici, instrumente şi sectoare, ceea ce necesită aplicarea unei abordări integrate; evidenţiază experienţa valoroasă acumulată prin punerea în aplicare a Convenţiei alpine, care serveşte interesele economice, sociale şi ecologice;

8. subliniază numărul limitat de terenuri utilizabile în regiunile montane, ceea ce constituie o posibilă cauză a conflictelor generate de existenţa unor interese divergente sau suprapuse în ceea ce priveşte clasificarea terenurilor şi utilizarea acestora; invită statele membre, prin urmare, să conceapă şi să aplice instrumente de amenajare a teritoriului care să faciliteze coordonarea dezvoltării teritoriale şi participarea publicului la aceasta; consideră că Protocolul privind amenajarea teritoriului şi dezvoltarea durabilă la Convenţia alpină este un exemplu important, care trebuie valorificat în continuare;

9. invită parcurile naturale din statele membre care au o frontieră comună cu unul sau mai multe alte state să elaboreze abordări comune de gestionare, de dezvoltare şi de protecţie a acestor parcuri naturale;

10. constată faptul că recentele reforme ale politicii agricole comune (PAC) şi ale politicii regionale fac posibilă teritorializarea gestiunii finanţării din fondurile europene de coeziune;

11. solicită ca autorităţile executive să ia în calcul majorarea la nivel naţional a alocărilor de fonduri ESI pentru a susţine zonele montane nedezvoltate, folosind o abordare politică multisectorială acolo unde este posibil; invită statele membre să încurajeze investiţiile în zonele montane prin acordarea de punctaje avantajoase măsurilor de finanţare ce privesc aceste zone în cadrul programelor operaţionale;

12. subliniază că trebuie acordată prioritate dimensiunii teritoriale a politicii de coeziune prin iniţiative specifice pentru dezvoltarea teritorială şi printr-o mai mare susţinere a cooperării teritoriale la nivel european;

13. subliniază că, în temeiul Regulamentului privind dezvoltarea rurală, statele membre şi regiunile au posibilitatea de a elabora subprograme tematice axate pe necesităţile zonelor montane, care îndeplinesc condiţiile

pentru a beneficia de rate mai ridicate de sprijin din fondurile publice; prin urmare, le încurajează să profite de această oportunitate; constată că, până în prezent, niciuna dintre autoritățile competente nu a optat pentru această posibilitate; consideră însă că acest lucru nu implică în mod necesar că nu s-a prevăzut niciun ajutor specific pentru aceste regiuni;

14. încurajează statele membre să utilizeze instrumente precum Investițiile teritoriale integrate (ITI) și instrumentele pentru dezvoltare locală plasată sub responsabilitatea comunității (CLLD) pentru a promova dezvoltarea zonelor montane, în vederea susținerii potențialului și obiectivelor specifice de dezvoltare; încurajează susținerea grupurilor de acțiune locală (GAL) pentru dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunității, în vederea promovării rețelelor transnaționale și a metodelor de lucru caracterizate prin cooperare;

15. subliniază potențialul și importanța elaborării existente și viitoare de strategii macroregionale pentru dezvoltarea durabilă a regiunilor montane ale UE, cu un accent special pe dimensiunea cooperării transfrontaliere acolo unde este cazul; solicită să se țină cont de experiența dobândită în punerea în aplicare a altor strategii macroregionale ale UE;

16. salută inițiativele curente pentru Munții Carpați din cadrul Strategiei UE pentru regiunea Dunării și progresele înregistrate în ceea ce privește strategia macroregională a UE pentru Alpi; constată că aceasta din urmă reprezintă un bun exemplu de abordare integrată a dezvoltării teritoriale, luând în considerare zonele montane și regiunile integrate în acestea;

17. consideră că instrumentul de cooperare teritorială europeană (ETC) oferă o oportunitate excelentă de a face schimb de bune practici și cunoștințe între regiunile montane, care, în multe cazuri, se situează la frontierele dintre state, și solicită integrarea unei dimensiuni montane specifice în viitoarea ETC; salută inițiativele precum „Politicile de combatere a depopulării în zonele montane" (PADIMA), care vizează abordarea problemelor specifice cu care se confruntă regiunile montane; subliniază importanța programelor INTERREG și a altor inițiative de cooperare, cum ar fi gruparea europeană de cooperare teritorială (GECT) și grupurile europene de interes economic (GEIE), pentru dezvoltarea zonelor comune și a lanțurilor montane într-o manieră comună și coordonată în regiunile care cuprind zone montane transfrontaliere;

18. invită Comisia să prezinte o comunicare care să conțină o „Agendă pentru regiunile montane ale UE" și, ulterior, o carte albă privind dezvoltarea regiunilor montane, pe baza celor mai bune practici și cu participarea autorităților locale, regionale și naționale și a altor actori relevanți, inclusiv a partenerilor economici și sociali și a reprezentanților societății civile;

19. insistă asupra faptului ca atât Comisia, cât şi alte părţi interesate să efectueze o evaluare periodică completă a situaţiei regiunilor montane din UE şi să analizeze date precum rezultatele punerii în aplicare a programelor operaţionale ale politicii de coeziune şi indicatorii de modificare a calităţii vieţii şi demografiei, pentru ca finanţarea şi aplicarea politicilor UE să aibă o orientare corectă;

20. subliniază necesitatea de a putea dispune de date statistice defalcate fiabile, care să stea la baza iniţiativelor politice;

21. invită la o cooperare cu ţările europene din afara UE, precum şi cu autorităţile regionale şi locale, pentru a pune în aplicare o politică pentru regiunile montane;

22. invită Comisia să încurajeze utilizarea instrumentelor financiare în regiunile montane pentru a obţine rezultate concrete;

23. salută dezbaterea în curs privind simplificarea politicii de coeziune; speră ca un cadru normativ mai simplu şi disponibilitatea unor instrumente mai uşor de utilizat de părţile interesate şi de beneficiari să contribuie la dezvoltarea regiunilor montane din UE; solicită să se acorde o atenţie specială simplificării şi eforturilor de facilitare a investiţiilor în regiunile montane;

24. invită Comisia să propună un An european al insulelor şi munţilor;

Locurile de muncă şi creşterea economică în regiunile montane

25. constată că IMM-urile din regiunile montane se confruntă cu dificultăţi serioase din cauza lipsei de accesibilitate, de infrastructură, de conectivitate şi de resurse umane; solicită Comisiei să acorde o atenţie specială dezvoltării IMM-urilor în regiunile montane, în special în zonele afectate de catastrofe naturale şi agravate de climă; îndeamnă, prin urmare, statele membre să acorde prioritate investiţiilor în infrastructură şi servicii în zonele montane; solicită crearea de sinergii între resursele fondurilor ESI şi celelalte programe şi iniţiative subvenţionate de UE pentru a adopta o abordare politică holistică şi eficientă cu scopul de a maximiza sprijinul acordat IMM-urilor şi antreprenoriatului; subliniază că ar trebui concepute strategii integrate pe bază de localizare pentru regiunile montane cu scopul de a identifica oportunităţile de dezvoltare specifice şi ar trebui incluse măsuri pentru a intensifica conectivitatea IMM-urilor locale şi relaţiile şi coordonarea intrasectorială şi intersectorială;

26. subliniază importanţa de a dezvolta producţia agricolă multiplă în relaţie cu dezvoltarea turismului şi a activităţilor legate de protecţia mediului şi de a structura lanţul alimentar în zonele montane, fie în cadrul unor asociaţii ale organizaţiilor de producători, care determină

creşterea puterii de negociere a agricultorilor, fie prin crearea de pieţe locale şi a lanţurilor scurte de aprovizionare; subliniază necesitatea de a garanta accesul la pieţele mari şi de a introduce măsuri menite să asigure calitatea produselor, promovarea şi protecţia lor, îmbunătăţind astfel comercializarea produselor agricole şi includerea acestora printre produsele turistice generale ale unei anumite zone geografice; invită, în plus, Comisia şi statele membre să iniţieze dezbaterea privind introducerea unor etichete speciale pentru produsele alimentare montane la nivelul UE, având în vedere că zonele montane au un potenţial semnificativ în ceea ce priveşte producţia de alimente de calitate superioară;

27. recunoaşte, în acest context, necesitatea de a sprijini prin FEADR producţia agricolă din zonele montane şi de a depune eforturi pentru a crea valoare adăugată prin sinergiile cu alte fonduri şi iniţiative ale UE, precum şi prin instrumente financiare private, pentru a crea un impact pozitiv în regiunile montane;

28. salută progresele înregistrate în ceea ce priveşte strategia UE din domeniul forestier; sprijină dezvoltarea durabilă a pădurilor la nivelul Uniunii, mai ales din perspectiva contribuţiei pădurilor la protecţia mediului şi a biodiversităţii şi la atingerea obiectivelor în materie de surse regenerabile de energie; constată că ar putea fi accentuată dimensiunea economică a activităţilor forestiere în cadrul strategiei;

29. consideră că activităţile forestiere pot oferi locuri de muncă şi pot duce la dezvoltarea economică a regiunilor montane şi, prin urmare, că resursele forestiere ar trebui să fie garantate n timp printr-o exploatare durabilă a acestora; subliniază faptul că pădurile au o importanţă vitală pentru ecosistem şi că, în munţi, ele joacă un rol important în prevenirea avalanşelor, a alunecărilor de teren şi a inundaţiilor; solicită sprijinirea IMM-urilor, în special a celor stabilite n regiuni montane, care sunt implicate în sectorul forestier şi care respectă pe deplin principiul durabilităţii mediului; subliniază rolul economic şi social deosebit al activităţilor forestiere în'regiunile montane şi importanţa investiţiilor orientate pentru o utilizare eficientă a resurselor forestiere în aceste regiuni; reaminteşte rolul semnificativ pe care îl au pădurile în ceea ce priveşte furnizarea de materiale primare şi secundare utilizate în industriile farmaceutică, cosmetică şi alimentară, contribuind astfel la crearea de locuri de muncă; solicită, în acest sens, ca politica de coeziune să se concentreze mai mult asupra gestionării forestiere durabile;

30. solicită stimulente suplimentare pentru a păstra întreprinderile mici şi mijlocii de prelucrare şi fermele montane mici şi mijlocii în zonele montane, deoarece acestea reprezintă o sursă importantă de locuri de

muncă şi de produse cu caracteristici calitative specifice, însă, în medie, au costuri mai ridicate şi o rentabilitate mai mică decât culturile intensive sau fermele de animale; invită Comisia să promoveze proiecte-pilot în vederea recuperării activităţilor economice tradiţionale, inclusiv a agriculturii şi a artizanatului, în regiunile montane care se confruntă cu depopularea; invită Comisia şi statele membre să promoveze proceduri administrative simplificate pentru solicitarea şi administrarea fondurilor, pentru a le oferi micilor comunităţi un acces mai bun la finanţare în vederea promovării dezvoltării pe termen lung, a accesibilităţii pieţelor şi a înfiinţării de organizaţii de producători în zonele montane;

31. invită beneficiarii fondurilor ESI din regiunile montane să evalueze potenţialul şi necesităţile de înfiinţare a unor parcuri tehnologice locale şi durabile, şi, în urma efectuării unor studii de fezabilitate şi a unei analize adecvate a rentabilităţii, să aibă în vedere construirea acestor parcuri folosind mijloacele UE şi cele naţionale;

32. subliniază necesitatea unor strategii de specializare inteligentă, acolo unde este cazul, pentru a optimiza potenţialul oferit de regiunile montane;

33. subliniază rolul important pe care întreprinderea socială şi modelele de afaceri alternative, cum ar fi cooperativele şi societăţile mutuale, îl pot juca în dezvoltarea favorabilă incluziunii şi durabilă a regiunilor montane, inclusiv în depăşirea excluziunii grupurilor marginalizate şi a inegalităţilor de gen;

34. susţine utilizarea fondurilor ESI pentru sectoare economice care nu poluează şi orientate spre viitor, precum turismul durabil, patrimoniul cultural, activităţile forestiere durabile, dezvoltarea internetului de mare viteză, artizanatul şi sursele regenerabile de energie; subliniază importanţa dezvoltării de noi modele inovatoare de turism şi a promovării modelelor de succes existente;

Dimensiunea socioeconomică a regiunilor montane

35. constată că, în cadrul politicii de coeziune, s-ar putea pune accent pe încurajarea trecerii la o economie caracterizată de emisii scăzute de dioxid de carbon, rezistentă la schimbările climatice, eficientă din punct de vedere al utilizării resurselor şi durabilă din punct de vedere ecologic;

36. consideră că o mai mare calificare a forţei de muncă şi crearea de noi locuri de muncă în economia verde ar trebuie să facă parte din priorităţile de investiţii ale fondurilor ESI şi subliniază faptul că politicile UE ar trebui să promoveze pregătirea în domenii precum agricultura

montană, turismul durabil, artizanatul, activităţile forestiere durabile şi tehnologiile legate de sursele regenerabile de energie;

37. salută iniţiativele de atragere a tinerilor în sectorul agricol şi invită Comisia să elaboreze programe similare pentru zonele montane; susţine adoptarea unor măsuri pentru a încuraja tinerii antreprenori să îşi diversifice activitatea în domenii legate de patrimoniul cultural şi să nu se limiteze doar la activităţi sezoniere; subliniază rolul institutelor de cercetări ştiinţifice şi al altor instituţii de învăţământ care studiază agricultura din zonele montane; încurajează participarea tinerilor agricultori la programele de schimb şi la platformele de e-learning;

38. subliniază importanţa educaţiei pentru fete şi femei şi a unei mai mari incluziuni a femeilor în domenii precum ştiinţa, tehnologia, ingineria, matematica şi antreprenoriatul, inclusiv în sectoarele economiei verzi; consideră că ar trebui acordată o atenţie deosebită sprijinirii şi încurajării femeilor fermier şi a femeilor care desfăşoară activităţi independente în marketingul direct, turism, artizanat şi proiecte; subliniază importanţa prezenţei şi rolului activ al femeilor în zonele montane, în special pentru încurajarea proceselor de inovare şi cooperare şi pentru menţinerea unei capacităţi corespunzătoare de funcţionare a zonelor respective; invită Comisia şi statele membre, prin urmare, să utilizeze resursele şi procedurile existente pentru iniţiative de microfinanţare şi de microcredite pentru femei, precum şi pentru oportunităţi de carieră pentru femei, în cadrul Fondului social european şi al proiectelor transnaţionale;

39. subliniază că, în cea mai recentă reformă a PAC, au fost integrate importanţa zonelor montane şi măsuri eficiente la nivel european; consideră că PAC ar trebui să vizeze compensarea dezavantajelor naturale şi economice cu care se confruntă fermierii, dar, totodată, ar trebui să le ofere acestora mijloacele necesare pentru valorificarea avantajelor lor;

40. subliniază importanţa ajutoarelor furnizate în cadrul primului pilon al PAC pentru menţinerea producţiei agricole şi a unui venit pentru fermierii din zonele montane; reaminteşte că statele membre au posibilitatea de a oferi ajutoare directe specifice şi plăţi cuplate pentru a contribui la îndeplinirea acestor obiective; reaminteşte că, în multe state membre, unele ajutoare decuplate din cadrul primului pilon sunt mult mai puţin generoase decât în zonele în care se practică agricultura primară, din cauza convergenţei interne inadecvate, care limitează şi mai mult competitivitatea fermelor;

41. consideră că măsurile din cadrul celui de-al doilea pilon al PAC trebuie să asigure durabilitatea, competitivitatea şi diversificarea producţiei agricole şi a industriilor de prelucrare din zonele de munte; con-

sideră, de asemenea, că astfel de măsuri ar putea contribui la o „renaştere rurală”, sprijinind iniţierea unor proiecte de dezvoltare multifuncţională a exploataţilor care creează o valoare adăugată şi generează inovare şi favorizând investiţiile agricole (în clădiri, echipamente specifice, modernizare etc.) şi păstrarea populaţiilor locale;

42. consideră că o abordare sectorială pentru sectorul laptelui ar trebui să aibă drept scop asigurarea unei producţii sustenabile de lactate în zonele montane şi solicită Comisiei, statelor membre şi autorităţilor regionale să furnizeze, îndeosebi prin intermediul celui de-al doilea pilon al PAC, măsuri compensatorii de însoţire pentru producţia de lactate dezavantajată, în vederea menţinerii şi consolidării agriculturii şi a funcţionării eficiente a exploataţiilor agricole, îndeosebi a celor de dimensiuni mici, din regiunile respective.

43. subliniază potenţialul educaţiei duale în regiunile montane; evidenţiază rezultatele încurajatoare obţinute de unele state membre; salută proiectele de educaţie dublă existente în UE;

44. consideră că nişte infrastructuri fizice şi TIC adecvate creează oportunităţi pentru activităţi economice, educaţionale, sociale şi culturale şi reduc efectele legate de caracterul periferic şi de izolare; invită Comisia să prezinte recomandări specifice pentru depăşirea problemei legate de absenţa unei mâini de lucru calificate în domeniul turismului, prin soluţionarea mai ales a dificultăţilor pe care le reprezintă locurile de muncă neatractive şi remunerarea insuficientă, precum şi pentru stimularea posibilităţilor de dezvoltare a carierei profesionale; îndeamnă Comisia şi statele membre ca, prin intermediul fondurilor ESI, să prevadă investiţii în infrastructură în zonele montane, pentru ca acestea să devină un mediu mai atractiv pentru activităţi economice;

45. susţine soluţiile inovatoare, inclusiv pe cele informatice, pentru a facilita accesul la o educaţie de bază de calitate, precum şi la o educaţie formală şi informală şi la oportunităţi de învăţare pe tot parcursul vieţii în zonele montane îndepărtate, de exemplu, prin cooperarea dintre regiunile, oraşele şi universităţile montane; subliniază nevoia unui învăţământ terţiar de înaltă calitate şi scoate în evidenţă potenţialul sistemelor de învăţământ la distanţă, care oferă acces la predare şi învăţare din zone îndepărtate; subliniază că, pentru a depăşi tendinţele demografice negative din aceste regiuni, atât accesul egal la educaţie şi la structurile de îngrijire a copiilor, cât şi formarea continuă şi recalificarea persoanelor în vârstă pentru a facilita integrarea activă pe piaţa forţei de muncă sunt probleme importante, care trebuie abordate;

46. solicită dezvoltarea şi îmbunătăţirea unităţilor şi serviciilor medicale în regiunile montane, printre altele, prin iniţiative de cooperare transfrontalieră, inclusiv prin dezvoltarea unor unităţi sanitare transfrontaliere, acolo unde este necesar; recomandă dezvoltarea voluntariatului în domeniul serviciilor publice, ţinând cont de bunele practici înregistrate în unele state membre;

47. reaminteşte principiul accesului universal la servicii publice, care urmează să fie garantat în toate teritoriile UE, şi subliniază, în acelaşi timp, necesitatea ca statele membre şi regiunile să încurajeze soluţii alternative şi inovatoare pentru zonele montane, inclusiv soluţii adaptate nevoilor locale şi regionale, dacă este necesar;

48. subliniază importanţa iniţiativei privind ocuparea forţei de muncă în rândul tinerilor şi a unei puneri mai eficiente în aplicare a garanţiei pentru tineret, care reprezintă o bună' ocazie de a opri exodul de tineri din regiunile montane, ca răspuns la criza demografică şi la problema îmbătrânirii populaţiei; solicită luarea unor iniţiative în favoarea ocupării forţei de muncă în rândul tinerilor, mai ales a unor iniţiative care să răspundă necesităţilor regiunilor montane subdezvoltate;

49. subliniază faptul că inegalităţile dintre femei şi bărbaţi persistă în regiunile montane, în special în cazul comunităţilor marginalizate şi al grupurilor vulnerabile; invită Comisia ca, în vederea integrării perspectivei de gen, să întreprindă acţiuni la nivel orizontal şi vertical pentru toate domeniile de politică şi, în special, să finanţeze politica privind' conectivitatea în aceste regiuni; solicită o analiză comparativă a particularităţilor condiţiei femeilor în regiunile montane, n special în regiunile montane defavorizate;

50. încurajează şi solicită să se sprijine, inclusiv prin recursul la fondurile ESI, iniţiativele care vizează îmbunătăţirea coeziunii sociale şi culturale şi a incluziunii în comunităţile montane, precum şi depăşirea izolării fizice şi a lipsei de diversitate culturală, în special prin accesul şi participarea directă la activităţi artistice şi culturale;

51. subliniază importanţa demersurilor teritoriale integrate pentru integrarea imigranţilor, n legătură cu procesele de reînnoire demografică şi socioeconomică şi de recuperare în regiunile montane, inclusiv în cele în curs de depopulare; invită Comisia să faciliteze şi să promoveze diseminarea unor astfel de iniţiative;

Protecţia mediului şi combaterea schimbărilor climatice în regiunile montane

52. reaminteşte că bogăţia zonelor montane constă într-o abundenţă şi diversitate de surse regenerabile de energie; consideră că aceste

zone ar trebui să îşi asume rolul de lider în ceea ce priveşte îndeplinirea obiectivelor UE în materie de surse regenerabile de energie; invită Comisia să se axeze pe politici care încurajează şi facilitează utilizarea surselor regenerabile de energie în regiunile montane;

53. subliniază necesitatea asigurării unei protecţii la nivel european a speciilor de animale emblematice din zonele montane înalte capabile să trăiască pe lanţurile muntoase transfrontaliere, cum ar fi caprele negre, ibecşii, răpitoarele mari, urşii, lupii, râşii; invită Comisia şi statele membre să stabilească un plan pentru protecţia şi reintroducerea unor specii emblematice ale zonelor montane înalte;

54. subliniază, de asemenea, potenţialul regiunilor montane vulcanice şi al vulcanilor, în special în ceea ce priveşte contribuţia vulcanologiei la realizarea obiectivelor în materie de energie regenerabilă şi contribuţia acestor domenii la prevenirea şi gestionarea dezastrelor naturale, cum ar fi erupţiile vulcanice;

55. invită statele membre şi Comisia să identifice toate staţiunile din zonele montane în care interzicerea accesului auto ar avea un impact pozitiv în combaterea la nivel local a topirii gheţarilor;

56. insistă asupra faptului că realizarea obiectivelor UE în materie de surse regenerabile de energie şi exploatarea acestor surse trebuie să ia în considerare echilibrul naturii şi protecţia mediului, inclusiv în zonele montane; reaminteşte că, în anumite cazuri, energia hidraulică şi extracţia de biomasă pot afecta ecosistemele şi că centralele de energie eoliană şi solară pot duce la deteriorarea peisajului, chiar dacă sunt o sursă de dezvoltare locală;

57. constată că regiunile montane, inclusiv cele vulcanice şi ecosistemele lor, sunt deosebit de vulnerabile la schimbările climatice şi la riscurile hidrogeologice, cu consecinţe deosebit de importante în aceste regiuni', inclusiv ca urmare a creşterii numărului de dezastre naturale, care pot avea un impact asupra mediului şi în zonele înconjurătoare şi repercusiuni negative asupra dezvoltării economice şi a turismului; consideră, în această privinţă, că protecţia mediului, combaterea schimbărilor climatice şi adoptarea măsurilor corespunzătoare de adaptare la schimbările climatice trebuie să ocupe un loc central în viitoarea „Agendă pentru regiunile montane ale UE”, inclusiv al unui plan de acţiune privind schimbările climatice; subliniază, de asemenea, necesitatea de a dezvolta o reţea de analiză şi de schimb de bune practici în aceste zone;

58. subliniază importanţa conservării şi protejării habitatului unic al regiunilor montane şi a dezvoltării într-un mod durabil, inclusiv prin refacerea biodiversităţii şi a solului, promovarea patrimoniului natural şi

a serviciilor ecosistemice şi asigurarea unei infrastructuri verzi, oferind, astfel, de asemenea, oportunităţi de muncă în aceste sectoare; reaminteşte importanţa fundamentală a agriculturii şi a gestionării durabile a terenurilor şi a pădurilor din zonele montane în vederea menţinerii biodiversităţii şi a prevenirii impactului asupra mediului şi a peisajului;

59. subliniază faptul că regiunile montane reprezintă o sursă importantă de apă, care trebuie protejată şi gestionată în mod durabil; observă dependenţa anumitor zone urbane de serviciile ecosistemice ale regiunilor montane şi că, adesea, aceste regiuni nu sunt recompensate în mod echitabil; invită autorităţile locale să aibă în vedere parteneriate sub formă de proiecte de cooperare pentru a colecta şi proteja rezervele de apă pentru comunităţile urbane din vecinătatea zonelor montane; sprijină finanţarea măsurilor de stocare a apei pentru a asigura irigarea durabilă şi eficientă a zonelor agricole şi un nivel minim al debitului râurilor;

60. susţine dezvoltarea turismului durabil ca fiind o oportunitate de a crea locuri de muncă şi de a promova dezvoltarea durabilă a acestor zone; subliniază necesitatea de a dezvolta internetul în bandă largă ca bază a turismului durabil;

61. subliniază necesitatea unei cooperări active sinergetice între agricultură şi alte activităţi economice din siturile Natura 2000 şi din alte zone protejate (parcuri naţionale, parcuri rurale etc.) situate în regiunile montane;

Accesibilitate şi conectivitate în regiunile montane

62. consideră că internetul, în special tehnologiile de acces de generaţie următoare (NGA), joacă un rol esenţial în depăşirea dificultăţilor cu care se confruntă regiunile montane; reaminteşte că internetul este în strânsă legătură cu serviciile de interes general şi că lipsa de acces la astfel de servicii poate duce la depopulare;

63. invită statele membre să creeze stimulente pentru dezvoltarea mai activă a parteneriatelor de tip public-privat în regiunile montane, în infrastructura de transport, comunicaţii şi energetică, întrucât lipsa unor economii de scară face ca furnizarea acestor servicii să fie neatractivă din punct de vedere comercial; subliniază faptul că doar un transport îmbunătăţit şi alte infrastructuri de o calitate satisfăcătoare pot genera creşterea economică şi locuri de muncă în regiunile montane;

64. constată că turismul este influenţat în mare măsură de prezenţa infrastructurii şi de accesul la serviciile de interes general; solicită Comisiei să analizeze posibilităţile de creare a unei infrastructuri pentru sprijinirea turismului în regiunile montane;

65. constată că noile tehnologii de informare şi comunicare oferă oportunităţi variate de muncă, incluziune socială şi de autonomizare în economia digitală în curs de dezvoltare; prin urmare, consideră că este nevoie de un sprijin specific din partea fondurilor ESI pentru promovarea unor astfel de oportunităţi; invită statele membre să promoveze munca la distanţă, comerţul electronic şi utilizarea canalelor digitale de distribuţie în aceste zone pentru a îmbunătăţi gestionarea costurilor societăţilor; consideră că un acces mai facil la noile tehnologii informaţionale poate determina dezvoltarea de programe educaţionale la distanţă pentru zonele cu deficit de cadre didactice, precum şi servicii de e-sănătate, ceea ce ar permite evitarea depopulării zonelor montane; solicită propunerea şi schimbul de exemple de bune practici, contribuind astfel la diversificarea economică a zonelor montane;

66. salută sistemul UE de subvenţie a accesului la internet prin satelit datorită căruia conexiunile prin satelit devin o alternativă utilă pentru zonele cu o infrastructură insuficientă sau în care se constată o lipsă de interes din partea investitorilor;

67. solicită Comisiei ca, atunci când elaborează politici privind accesul în bandă largă, să ţină cont de lipsa de infrastructură şi de interes din partea investitorilor din cauza populaţiei reduse şi a caracterului periferic al regiunilor montane; invită Comisia să dezvolte politici specifice pentru a reduce decalajul digital din aceste regiuni, inclusiv prin investiţiile publice necesare;

68. reaminteşte că dezvoltarea socială şi economică a regiunilor montane, care n anumite state membre sunt şi regiuni îndepărtate, depinde de legăturile de transport dintre acestea şi celelalte regiuni dintr-un anumit stat membru sau dintr-o anumită regiune transfrontalieră; invită autorităţile naţionale, în cooperare cu Comisia, să faciliteze punerea în aplicare a proiectelor pentru a asigura legăturile de transport dintre regiunile muntoase şi principalele drumuri şi coridoare de transport naţionale şi transeuropene, în special infrastructura de transport TEN-T, folosind diferite fonduri UE şi instrumente financiare, inclusiv investiţii ale BEI;

69. invită regiunile montane ale Europei să investească prin intermediul fondurilor FEDR în dezvoltarea de căi ferate şi de reţele de tramvai mai eficiente şi mai bine interconectate;

70. încredinţează Preşedintelui sarcina de a transmite prezenta rezoluţie Consiliului, Comisiei şi Comitetului Regiunilor, precum şi guvernelor şi parlamentelor naţionale şi regionale ale statelor membre.

Anexa 4. HOTĂRÂRE nr. 506 din 20 iulie 2016 privind stabilirea cadrului instituţional şi a unor măsuri pentru punerea în aplicare a Regulamentului delegat (UE) nr. 665/2014 al Comisiei din 11 martie 2014 de completare a Regulamentului (UE) nr. 1.151/2012 al Parlamentului European şi al Consiliului în ceea ce priveşte condiţiile de utilizare a menţiunii de calitate facultative "produs montan"

Având în vedere prevederile Regulamentului (UE) nr. 1.151/2012 al Parlamentului European şi al Consiliului din 21 noiembrie 2012 privind sistemele din domeniul calităţii produselor agricole şi alimentare,

în baza prevederilor Regulamentului delegat (UE) nr. 665/2014 al Comisiei din 11 martie 2014 de completare a Regulamentului (UE) nr. 1.151/2012 al Parlamentului European şi al Consiliului în ceea ce priveşte condiţiile de utilizare a menţiunii de calitate facultative "produs montan", în temeiul art. 108 din Constituţia României, republicată,

Guvernul României adoptă prezenta hotărâre.

Art. 1

(1)Prezenta hotărâre stabileşte autorităţile competente cu verificarea documentaţiei pentru obţinerea dreptului de utilizare a menţiunii de calitate facultative "produs montan", prevăzută la art. 31 din Regulamentul (UE) nr. 1.151/2012 al Parlamentului European şi al Consiliului din 21 noiembrie 2012 privind sistemele din domeniul calităţii produselor agricole şi alimentare, precum şi în Regulamentul delegat (UE) nr. 665/2014 al Comisiei din 11 martie 2014 de completare a Regulamentului (UE) nr. 1.151/2012 al Parlamentului European şi al Consiliului în ceea ce priveşte condiţiile de utilizare a menţiunii de calitate facultative "produs montan", precum şi cu verificarea pe piaţă a etichetării acestor produse.

(2)Prevederile prezentei hotărâri se aplică produselor destinate consumului uman, prevăzute în anexa nr. I la Tratatul privind funcţionarea Uniunii Europene, care respectă prevederile art. 29 şi 31 din Regulamentul (UE) nr. 1.151/2012 şi ale Regulamentului (UE) nr. 665/2014.

Art. 2

Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale se desemnează ca autoritate competentă cu verificarea conformităţii datelor cuprinse în caietul de sarcini în vederea acordării dreptului de utilizare a menţiunii de cali-

tate facultative "produs montan", cu înfiinţarea şi gestionarea Registrului naţional al produselor montane, precum şi cu verificarea respectării legislaţiei europene şi naţionale de către operatorii economici care au obţinut dreptul de utilizare a respectivei menţiuni.

Art. 3

Verificarea pe piaţă a etichetării produselor care au obţinut dreptul de utilizare a menţiunii de calitate facultative "produs montan" se face de către Autoritatea Naţională pentru Protecţia Consumatorului, cu respectarea prevederilor Regulamentului (UE) nr. 1.169/2011 al Parlamentului European şi al Consiliului din 25 octombrie 2011 privind informarea consumatorilor cu privire la produsele alimentare, de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 1.924/2006 şi (CE) nr. 1.925/2006 ale Parlamentului European şi ale Consiliului şi de abrogare a Directivei 87/250/CEE a Comisiei, a Directivei 90/496/CEE a Consiliului, a Directivei 1999/10/CE a Comisiei, a Directivei 2000/13/CE a Parlamentului European şi a Consiliului, a Directivelor 2002/67/CE şi 2008/5/CE ale Comisiei şi a Regulamentului (CE) nr. 608/2004 al Comisiei.

Art. 4

Autoritatea Naţională Sanitară Veterinară şi pentru Siguranţa Alimentelor se desemnează ca autoritate competentă responsabilă cu autorizarea/înregistrarea sanitară veterinară şi pentru siguranţa alimentelor, controlul oficial al operatorilor din domeniul alimentar, precum şi cu acordarea derogărilor, potrivit prevederilor art. 7 din Regulamentul (CE) nr. 2.074/2005 al Comisiei din 5 decembrie 2005 de stabilire a măsurilor de aplicare privind anumite produse reglementate de Regulamentul (CE) nr. 853/2004 al Parlamentului European şi al Consiliului şi organizarea unor controale oficiale prevăzute de Regulamentele (CE) nr. 854/2004 al Parlamentului European şi al Consiliului şi (CE) nr. 882/2004 al Parlamentului European şi al Consiliului, de derogare de la Regulamentul (CE) nr. 852/2004 al Parlamentului European şi al Consiliului şi de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 853/2004 şi (CE) nr. 854/2004, referitoare la produsele pentru care se solicită dreptul de utilizare a menţiunii de calitate facultative "produs montan".

Art. 5

În termen de 6 luni de la data intrării în vigoare a prezentei hotărâri, Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale elaborează procedura de verificare a conformităţii datelor cuprinse în caietul de sarcini în vederea acordării dreptului de utilizare a menţiunii de calitate facultative "produs montan" şi de verificare a respectării legislaţiei europene şi naţionale de către operatorii economici care au obţinut dreptul de utilizare a respecti-

vei menţiuni prevăzute la art. 2, care va fi aprobată prin ordin al conducătorului instituţiei.

PRIM-MINISTRU
DACIAN JULIEN CIOLOŞ

Contrasemnează:
Ministrul agriculturii şi
dezvoltării rurale,
Achim Irimescu

Viceprim-ministru, ministrul economiei, comerţului şi relaţiilor cu mediul de afaceri,
Costin Grigore Borc

p. Ministrul afacerilor externe,
Alexandru Victor Micula,
secretar de stat

Publicat în Monitorul Oficial cu numărul 564 din data de 26 iulie 2016

Anexa 5. LEGE Nr. 164 din 22 iulie 2016 pentru modificarea şi completarea Legii cooperaţiei agricole nr. 566/2004, precum şi pentru stabilirea unor măsuri de aplicare a acesteia

Publicată în: Monitorul Oficial Nr. 564 din 26 iulie 2016

*) Notă importantă:

Pentru aplicarea prezentei legi, a se vedea prevederile art. VI.

Parlamentul României adoptă prezenta lege.

Art. I - Legea cooperaţiei agricole nr. 566/2004, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1.236 din 22 decembrie 2004, cu modificările şi completările ulterioare, se modifică şi se completează după cum urmează:

1. Articolul 1 se modifică şi va avea următorul cuprins:

"Art. 1 - Prezenta lege stabileşte cadrul legal al înfiinţării, organizării şi funcţionării cooperaţiei în sectorul agroalimentar."

2. La articolul 4, alineatele (2) şi (3) se modifică şi vor avea următorul cuprins:

"(2) Cooperativele agricole de gradul 1 sunt persoane juridice constituite, după caz, din persoane fizice, persoane fizice autorizate, întreprinderi individuale şi/sau întreprinderi familiale, definite potrivit Ordonanţei de urgenţă a Guvernului nr. 44/2008 privind desfăşurarea activităţilor economice de către persoanele fizice autorizate, întreprinderile individuale şi întreprinderile familiale, cu modificările şi completările ulterioare.

(3) Cooperativele agricole de gradul 2 sunt persoane juridice constituite din persoane juridice şi persoane fizice, din persoane fizice autorizate, întreprinderi individuale şi întreprinderi familiale, definite potrivit Ordonanţei de urgenţă a Guvernului nr. 44/2008, cu modificările şi completările ulterioare, după caz, în scopul integrării pe orizontală şi pe verticală a activităţii economice desfăşurate de acestea şi autorizate în conformitate cu prevederile prezentei legi."

3. La articolul 6, partea introductivă se modifică şi va avea următorul cuprins:

"Art. 6 - Cooperativa agricolă cuprinde entităţi juridice pe domenii şi ramuri de activitate, cum ar fi:".

4. La articolul 6, după litera e) se introduce o nouă literă, litera e^1), cu următorul cuprins:

"e[1]) cooperative agricole care pot desfăşura, în comun, activităţile prevăzute la lit. a) - e) şi care pot organiza integrarea, în condiţiile legii, a producţiei agricole primare rezultate din exploataţiile membrilor cu procesarea şi/sau cu comercializarea, precum şi utilizarea în comun a utilajelor şi construcţiilor care aparţin cooperativelor;".

5. La articolul 6, litera f) se modifică şi va avea următorul cuprins:

"f) cooperative agricole pentru asistenţă mutuală şi asigurare agricolă;".

6. La articolul 6, după litera g) se introduce o nouă literă, litera h), cu următorul cuprins:

"h) societatea cooperativă agricolă va putea derula toate operaţiunile prevăzute la lit. a) - f) în cadrul aceleiaşi societăţi cooperative."

7. La articolul 7, partea introductivă se modifică şi va avea următorul cuprins:

"Art. 7 - Cooperativa agricolă este producătoare de produse agricole şi/sau alimentare, desfăşoară, în condiţiile legii, activităţi comerciale şi/sau prestatoare de servicii în sectorul agroalimentar, urmărind în acest scop:".

8. La articolul 9, literele a) şi b) se modifică şi vor avea următorul cuprins:

"a) *membru fondator* - persoana fizică sau persoana juridică care semnează actul constitutiv al cooperativei agricole;

b) *membru cooperator acţionar* - persoana fizică care depune o cerere de înscriere şi subscrie la capitalul social al cooperativei agricole aportul prevăzut în actul constitutiv; persoanele juridice care participă la constituirea cooperativei agricole de gradul 2 sunt considerate membri cooperatori în cadrul acestor cooperative;".

9. La articolul 9, după litera b) se introduce o nouă literă, litera b[1]), cu următorul cuprins:

"b[1]) *membru cooperator asociat* - persoana fizică sau persoana juridică care doreşte să devină membru cooperator şi depune cerere de înscriere în cooperativă, pe perioada de probă până la acceptarea sa ca membru cooperator, perioadă de probă reglementată prin regulamentul de ordine internă a cooperativei aprobat de adunarea generală, în care sunt prevăzute drepturile şi obligaţiile membrului asociat;".

10.La articolul 9, după litera e) se introduc două noi litere, literele f) şi g), cu următorul cuprins:

"f) *societate cooperativă agricolă* - asociaţie de persoane fizice care se constituie cu scopul de a exploata în comun suprafeţele agricole deţinute de membrii cooperatori, de a efectua în comun lucrări de îmbunătăţiri funciare, de a utiliza în comun maşini şi instalaţii şi de a valorifica produsele agricole;

g) *unitate tehnico-economică* - unitate de sine stătătoare ce presupune utilizarea forţei de muncă şi a mijloacelor de producţie în interesul cooperativei."

11. La articolul 10, alineatul (1) se modifică şi va avea următorul cuprins:

"Art. 10 - (1) Cooperativa agricolă se înfiinţează, se organizează şi funcţionează pe baza actului constitutiv încheiat sub semnătură privată şi atestat de avocat, care cuprinde decizia de asociere, lista membrilor fondatori, cu valoarea părţilor sociale subscrise de fiecare, însoţit de statut."

12. După articolul 10 se introduce un nou articol, articolul 10^1, cu următorul cuprins:

"Art. 10^1 - (1) Cooperativa agricolă prevăzută la art. 6 lit. e) poate primi drept de folosinţă asupra bunurilor membrilor cooperatori, în baza acordului scris dat de către aceştia şi conform statutului cooperativei.

Cooperativa agricolă prevăzută la art. 6 lit. e) este asimilată unui fermier, astfel cum este definit la art. 2 alin. (1) lit. f) din Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 3/2015 pentru aprobarea schemelor de plăţi care se aplică în agricultură în perioada 2015 - 2020 şi pentru modificarea art. 2 din Legea nr. 36/1991 privind societăţile agricole şi alte forme de asociere în agricultură, aprobată cu modificări şi completări prin Legea nr. 104/2015, cu modificările şi completările ulterioare, producător agricol, persoană juridică, a cărei dimensiune reprezintă cumulul dimensiunilor exploataţiilor membrilor cooperatori, aferente producţiei valorificate prin cooperativa agricolă, şi a exploataţiei cooperativei, după caz.

În cazul accesării fondurilor de la bugetul de stat sau a fondurilor europene, destinate schemelor de plăţi directe, ajutoarelor naţionale tranzitorii şi măsurilor compensatorii de dezvoltare rurală aplicabile pe terenurile agricole, prevăzute în Programul Naţional de Dezvoltare Rurală 2014 - 2020, de către cooperativele agricole, fondurile pot fi distribuite în mod corespunzător membrilor cooperatori, acestea nefiind purtătoare de impozit."

13.La articolul 11 alineatul (1), litera c) se modifică şi va avea următorul cuprins:

"c) lista cu numele şi prenumele, locul şi data naşterii, domiciliul, codul numeric personal, cetăţenia persoanelor fizice, membrii fondatori, denumirea, numărul din registrul comerţului şi sediul persoanelor fizice autorizate, întreprinderilor individuale şi întreprinderilor familiale definite potrivit Ordonanţei de urgenţă a Guvernului nr. 44/2008, cu modificările şi completările ulterioare, şi a persoanelor juridice membri cooperatori."

14. La articolul 11 alineatul (2), după litera i) se introduc două noi litere, literele i^1) şi i^2), cu următorul cuprins:

"i^1) modul în care cooperativa agricolă, prevăzută la art. 6 lit. e), poate primi drept real principal asupra bunurilor membrilor cooperatori;

i^2) menţiunea expresă că valorificarea producţiei membrilor cooperativei agricole, prevăzută la art. 6 lit. e), se va realiza de către aceasta pentru minimum 50% din producţia totală comercializată de fiecare membru/aferentă normei de venit, aferentă grupei/grupelor de produse cu care acesta participă în cooperativa agricolă, precum şi că producţia destinată vânzării aferentă terenurilor şi efectivului de animale cu care membrii participă în cooperativa agricolă se valorifică conform acordului dintre membri şi cooperativă;".

15. La articolul 11, după alineatul (2) se introduc două noi alineate, alineatele (3) şi (4), cu următorul cuprins:

"(3) Cooperativa va menţine un registru special al cooperatorilor în care vor fi înregistrate informaţii cu referire la numărul şi valoarea nominală a părţilor sociale, numărul de părţi sociale subscrise şi vărsate de fiecare membru fondator şi cooperator, menţionarea aportului fiecărui membru fondator şi cooperator, în numerar şi/sau în natură, valoarea aportului în natură şi modul evaluării, precum şi data la care se va vărsa integral capitalul social subscris.

(4) În registrul special al cooperatorilor se vor face menţiuni cu privire la orice modificare intervenită referitor la informaţiile prevăzute la alin. (3)."

16. La articolul 15, alineatul (5) se modifică şi va avea următorul cuprins:

"(5) În cazul cooperativelor agricole pentru administrarea şi gestionarea terenurilor agricole, bunurile care se aduc în folosinţă în cooperativa agricolă, precum şi terenurile de orice fel rămân în proprietatea membrilor cooperatori."

17. La articolul 15, după alineatul (5) se introduc două noi alineate, alineatele (5^1) şi (5^2), cu următorul cuprins:

"(5^1) În cazul cooperativei agricole de tipul celei prevăzute la art. 6 lit. e), totalitatea terenurilor şi efectivelor de animale a căror producţie este valorificată prin cooperativa agricolă şi a bunurilor acesteia se asimilează unei unităţi tehnico-economice, conform statutului cooperativei.

(5^2) În cazul cooperativelor agricole de tipul celor prevăzute la art. 6 lit. e), terenurile şi animalele membrilor cu care participă aceştia în cooperativa agricolă trebuie identificate într-o anexă la statut."

18. La articolul 15, alineatele (6) şi (8) se modifică şi vor avea următorul cuprins:

"(6) Majorarea capitalului social sau reducerea acestuia, precum şi primirea de noi membri cooperatori se fac pe baza hotărârii adunării generale şi se vor înregistra în registrul special al cooperatorilor.

(8) Majorarea sau reducerea capitalului social, dacă este mai mare de 10%, se afişează la sediul cooperativei agricole. Majorarea sau reducerea poate fi operată numai după 30 de zile de la data afişării."

19. La articolul 16, partea introductivă a alineatului (3) se modifică şi va avea următorul cuprins:

"(3) Poate fi membru cooperator al unei cooperative agricole orice persoană fizică, persoană fizică autorizată, întreprindere individuală sau întreprindere familială definite potrivit Ordonanţei de urgenţă a Guvernului nr. 44/2008, cu modificările şi completările ulterioare, sau persoană juridică, care:"

20. La articolul 18 alineatul (1), literele a) şi b) se modifică şi vor avea următorul cuprins:

"a) patrimoniale, concretizate prin obligaţia membrului cooperator de a depune părţile sociale şi/sau aporturi în natură;

b) de muncă, în cazul membrilor cooperatori asociaţi la muncă şi capital, în temeiul contractului individual de muncă sau al convenţiei individuale de muncă, după caz, încheiat/încheiată cu cooperativa agricolă al cărei membru este;".

21. La articolul 18, după alineatul (1) se introduce un nou alineat, alineatul (1^1), cu următorul cuprins:

"(1^1) Prestările de servicii efectuate de aceasta către propriii membri cooperatori nu vor fi considerate acte de vânzare."

22. La articolul 38 alineatul (1), după litera f) se introduce o nouă literă, litera g), cu următorul cuprins:

"g) registrul bunurilor atribuite în folosinţă cooperativei."

23. Articolul 45 se modifică şi va avea următorul cuprins:

"Art. 45 - (1) Din profitul brut, cooperativa repartizează anual minimum 5% la fondul de rezervă legală, până la atingerea nivelului de 20% din capitalul social vărsat.

(2) Profitul net se repartizează în cotele aprobate de adunarea generală, conform prevederilor legale în vigoare."

24. La articolul 61 alineatul (1), litera a) se modifică şi va avea următorul cuprins:

"a) federaţiile de marketing, care asigură aprovizionarea cooperativelor agricole cu inputuri şi valorificarea produselor agricole ale acestora prin vânzare ca atare, semiprelucrate sau prelucrate;".

25. La articolul 76, după litera a) se introduc şase noi litere, literele a^1) - a^6), cu următorul cuprins:

"a^1) scutirea de la plata impozitului pe profit pe primii 5 ani a cooperativelor agricole care procesează produsele agricole;

a^2) scutirea de la plata impozitului pe profit pentru 5 ani a cooperativelor agricole prevăzute la art. 6 lit. b) - e), care au o cifră de afaceri anuală netă de până la 2.000.000 euro, echivalent în lei, cu excepţia cooperativelor prevăzute la lit. a^1);

a^3) scutirea membrilor de la plata impozitului pe venituri în cazul persoanelor juridice microîntreprinderi şi de la plata impozitului pe norma de venit în cazul persoanelor fizice, respectiv persoană fizică, persoană fizică autorizată, întreprindere individuală, întreprindere familială, pentru producţia valorificată prin/către cooperativa agricolă;

a^4) în cazul cooperativelor microîntreprinderi, acestea plătesc impozit pe profit şi sunt scutite de la plata impozitului pe venituri;

a^5) scutirea de la impozitul pe proprietate a bunurilor imobile ale membrilor cooperatori aferente producţiei valorificate prin cooperativa agricolă;

a^6) scutirea membrilor cooperativelor de la plata impozitului pe arendă în cazul terenurilor luate în arendă de către cooperative de la aceştia;".

Art. II - Prevederile art. 76 lit. a^2) din Legea cooperaţiei agricole nr. 566/2004, cu modificările şi completările ulterioare, astfel cum a fost modificată şi completată prin prezenta lege, intră în vigoare la 30 de zile de la data publicării prezentei legi în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Art. III - (1) În cazul cooperativelor agricole rezultate ca urmare a aplicării prevederilor art. 7 alin. (2) lit. b) din Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 3/2015 pentru aprobarea schemelor de plăţi care se aplică în agricultură în perioada 2015 - 2020 şi pentru modificarea art. 2 din Legea nr. 36/1991 privind societăţile agricole şi alte forme de asociere în agricultură, aprobată cu modificări şi completări prin Legea nr. 104/2015, cu modificările şi completările ulterioare, contractele de concesionare/închiriere a suprafeţelor de pajişti încheiate de asociaţiile de crescători de animale prevăzute la art. 7 alin. (2) lit. a) din Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 3/2015, aprobată cu modificări şi completări prin Legea nr. 104/2015, cu modificările şi completările ulterioare, se menţin sub condiţia respectării încărcăturii minime de UVM/ha conform art. 9 alin. (6) din Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 34/2013 privind organizarea, administrarea şi exploatarea pajiştilor permanente şi

pentru modificarea şi completarea Legii fondului funciar nr. 18/1991, aprobată cu modificări şi completări prin Legea nr. 86/2014, cu modificările şi completările ulterioare, şi a participării la cooperativa agricolă nou-înfiinţată a cel puţin 80% dintre membrii asociaţiei de crescători de animale beneficiare a contractului de concesiune/închiriere a suprafeţelor de pajişti.

(2) Dispoziţiile alin. (1) se aplică în mod corespunzător şi grupurilor/organizaţiilor de producători constituite conform Ordonanţei Guvernului nr. 37/2005 privind recunoaşterea şi funcţionarea grupurilor şi organizaţiilor de producători, pentru comercializarea produselor agricole şi silvice, aprobată cu modificări şi completări prin Legea nr. 338/2005, cu modificările şi completările ulterioare.

Art. IV - Formele de sprijin financiar de la bugetul de stat sau din fonduri europene se acordă cooperativelor agricole care nu şi-au fragmentat exploataţiile, respectiv nu au constituit exploataţii din fragmentări potrivit art. III alin. (1), după intrarea în vigoare a prezentei legi.

Art. V - Actele constitutive, statutele, respectiv contractele aflate în executare la data intrării în vigoare a prezentei legi rămân supuse legislaţiei în vigoare la data iniţierii, respectiv încheierii acestora.

Art. VI - Dispoziţiile prevăzute la art. I pct. 25 - art. 76 lit. a^1) - a^6) şi la art. IV se aplică şi grupurilor/organizaţiilor de producători constituite conform prevederilor Ordonanţei Guvernului nr. 37/2005 privind recunoaşterea şi funcţionarea grupurilor şi organizaţiilor de producători, pentru comercializarea produselor agricole şi silvice, aprobată cu modificări şi completări prin Legea nr. 338/2005, cu modificările şi completările ulterioare, precum şi grupurilor/organizaţiilor de producători constituite conform prevederilor Ordinului ministrului agriculturii şi dezvoltării rurale nr. 694/2008 privind condiţiile de recunoaştere a organizaţiilor de producători şi a grupurilor de producători recunoscute preliminar în sectorul fructe şi legume, precum şi modul de accesare a sprijinului financiar de către acestea, cu modificările şi completările ulterioare.

Această lege a fost adoptată de Parlamentul României, cu respectarea prevederilor art. 75 şi ale art. 76 alin. (2) din Constituţia României, republicată.

PREŞEDINTELE CAMEREI DEPUTAŢILOR
FLORIN IORDACHE

PREŞEDINTELE SENATULUI
CĂLIN-CONSTANTIN-ANTON POPESCU-TĂRICEANU

Anexa 6. Lista UAT incluse în zona montană defavorizată

Judeţe	SIRUTA	Comune/Oraşe
ALBA	1151	Abrud
	2130	Albac
	2309	Almaşu Mare
	2381	Arieşeni
	2577	Avram Iancu
	2915	Baia de Arieş
	3039	Bistra
	3397	Blandiana
	3459	Bucium
	1455	Câmpeni
	3841	Ceru-Băcăinţi
	4008	Ciuruleasa
	4142	Cricău
	1696	Cugir
	4366	Galda de Jos
	4525	Garda de Sus
	4767	Horea
	4927	Ighiu
	4981	Întregalde
	5167	Livezile
	5336	Lupşa
	5577	Meteş
	5826	Mogoş
	6119	Ocoliş
	6217	Pianu
	6271	Poiana Vadului
	6397	Ponor
	6468	Poşaga
	6592	Râmetea
	6627	Râmeţ
	6761	Roşia Montană
	6976	Sălciua
	7099	Săsciori
	7197	Scărişoara
	7446	Sohodol
	7767	Stremţ
	8014	Şugag
	8229	Vadu Moţilor
	8425	Vidra
	1936	Zlatna

ARAD	9832	Archiș
	10239	Brazii
	10417	Chisindia
	10649	Dezna
	11058	Hălmagiu
	11174	Hălmăgel
	11478	Moneasa
	12689	Vârfurile
ARGEȘ	13891	Albeștii de Muscel
	13999	Aninoasa
	14049	Arefu
	14405	Berevoești
	14673	Boteni
	14753	Brăduleț
	14922	Bughea de Jos
	20063	Bughea de Sus
	13490	Câmpulung
	15402	Cetățeni
	15448	Cicănești
	15741	Corbeni
	15830	Corbi
	16329	Dâmbovicioara
	16472	Dragoslavele
	16908	Lereşti
	17334	Mioarele
	17771	Nucşoara
	17968	Poienarii de Muscel
	18527	Rucăr
	18554	Sălătrucu
	18858	Stoenești
	19141	Șuici
	13524	Valea Mare Pravăț
BACĂU	21007	Agăș
	21123	Asău
	21196	Balcani
	21418	Berzunți
	21597	Brusturoasa
	20821	Comănești
	22166	Dărmănești
	22380	Dofteana
	22718	Ghimeș-Făget
	23449	Mănăstirea Caşin
	23797	Oituz
	23975	Palanca
	20910	Slănic-Moldova
	25488	Solonț

	20965	Târgu Ocna
	26289	Zemes
BIHOR	26699	Aleşd
	27560	Borod
	27686	Bratca
	27846	Budureasa
	27935	Bulz
	28709	Câmpani
	28077	Căbeşti
	28889	Criştioru de Jos
	28941	Curăţele
	29403	Finiş
	29760	Lazuri de Beiuş
	29948	Lunca
	26920	Nucet
	30336	Pietroasa
	30844	Roşia
	31379	Şinteu
	31510	Şuncuiuş
	31609	Tărcaia
	27007	Vaşcău
BISTRIŢA-NĂSĂUD	32633	Bistriţa Bârgăului
	32811	Căianu Mic
	32884	Cetate
	32955	Ciceu-Giurgeşti
	33177	Coşbuc
	179686	Dumitriţa
	33248	Feldru
	33337	Ilva Mare
	33364	Ilva Mică
	33514	Leşu
	33603	Lunca Ilvei
	33621	Maieru
	33729	Măgura Ilvei
	32544	Năsăud
	179659	Negrileşti
	34075	Nuşeni
	34155	Parva
	179720	Poiana Ilvei
	34235	Prundu Bârgăului
	34262	Rebra
	34280	Rebrişoara
	34333	Rodna
	34360	Romuli
	179944	Runcu Salvei
	34397	Salva

	32599	Sângeorz-Băi
	34547	Spermezeu
	34618	Şanţ
	34850	Şieuţ
	35152	Târlişua
	35054	Telciu
	35090	Tiha Bârgăului
	35429	Zagra
BRAŞOV	40526	Apaţa
	40633	Bran
	40198	Braşov
	40688	Budila
	40704	Bunești
	40241	Codlea
	40900	Cristian
	42456	Crizbav
	42480	Drăguş
	40928	Dumbrăviţa
	40991	Fundata
	41113	Hârseni
	41177	Hoghiz
	42472	Holbav
	41346	Lisa
	41382	Măieruş
	41471	Moieciu
	41541	Ormeniş
	41621	Poiana Mărului
	40303	Predeal
	40367	Râşnov
	41738	Recea
	42464	Sâmbăta de Sus
	40438	Săcele
	41854	Şinca
	42449	Şinca Nouă
	42003	Tărlungeni
	42058	Teliu
	42101	Ucea
	42183	Vama Buzăului
	42236	Viştea
	42398	Vulcan
	40492	Zărneşti
BUZĂU	45245	Bisoca
	45389	Bozioru
	45539	Brăeşti
	45753	Calvini
	45888	Cănești

	45959	Cătina
	46108	Chiliile
	46180	Chiojdu
	46439	Colţi
	46554	Cozieni
	47079	Gura Teghii
	47186	Lopătari
	47630	Mânzăleşti
	47916	Nehoiu
	48021	Odăile
	48227	Pănătău
	48325	Pătârlagele
	49233	Săruleşti
	49484	Siriu
	50068	Valea Sălciei
	50228	Vintilă Vodă
CARAŞ-SEVERIN	50889	Anina
	51243	Armeniş
	50923	Băile Herculane
	51305	Bănia
	51332	Băuţar
	51449	Berzasca
	51546	Bolvaşniţa
	51573	Bozovici
	51662	Brebu Nou
	51699	Buchin
	51751	Bucoşniţa
	51804	Caraşova
	51840	Cărbunari
	51948	Ciclova Română
	52115	Cornea
	52160	Cornereva
	52570	Dalboşeţ
	52721	Domaşnea
	53700	Eftimie Murgu
	52936	Glimboca
	53023	Iablaniţa
	53069	Lăpuşnicel
	53103	Lăpuşnicu Mare
	53130	Luncaviţa
	53210	Marga
	53274	Mehadia
	53327	Mehadica
	51207	Oţelu Roşu
	53577	Prigor
	50790	Reşiţa

	53728	Rusca Montană
	54056	Slatina-Timiş
	54163	Şopotu Nou
	54270	Teregova
	54387	Topleţ
	54412	Turnu Ruieni
	54485	Văliug
	54617	Zăvoi
CLUJ	55918	Băişoara
	56014	Beliş
	56461	Călăţele
	56568	Căpuşu Mare
	57083	Chiuieşti
	57163	Ciucea
	57225	Ciurila
	57582	Feleacu
	57902	Gilău
	58008	Iara
	58204	Izvoru Crişului
	58357	Măguri-Răcătău
	58393	Mănăstireni
	58464	Mărgău
	58534	Mărişel
	60169	Negreni
	59041	Poieni
	59238	Rişca
	59434	Sâncraiu
	59498	Sânmărtin
	59283	Săcuieu
	59327	Săvădisla
	59880	Unguraş
	60026	Valea Ierii
COVASNA	63777	Aita Mare
	65113	Arcuş
	63633	Barcani
	63802	Băţanii Mari
	63866	Belin
	65121	Bixad
	63893	Bodoc
	64041	Brăduţ
	64096	Breţcu
	64194	Cernat
	63553	Comandău
	63526	Covasna
	65147	Dalnic
	64265	Dobârlău

	65154	Estelnic
	64318	Ghelinţa
	64345	Ghidfalău
	64390	Hăghig
	63580	Întorsura Buzăului
	64461	Lemnia
	64504	Malnaş
	65105	Mereni
	65139	Micfalău
	64568	Moacşa
	64602	Ojdula
	64719	Poian
	64826	Sânzieni
	63688	Sita Buzăului
	64871	Turia
	64942	Vâlcele
	64906	Valea Crişului
	65099	Valea Mare
	64997	Vârghiş
	65011	Zagon
	65048	Zăbala
DÂMBOVIŢA	66223	Bărbuleţu
	66330	Bezdead
	66438	Buciumeni
	65869	Iedera
	68182	Moroeni
	68404	Pietroşiţa
	68565	Pucheni
	179917	Râu Alb
	68716	Runcu
	69063	Valea Lungă
	69447	Vârfuri
	69303	Văleni-Dâmboviţa
	69394	Vişineşti
GORJ	78711	Baia de Fier
	79308	Bumbeşti-Jiu
	79834	Crasna
	80908	Muşeteşti
	78258	Novaci
	81095	Padeş
	81184	Peştişani
	81380	Polovragi
	81576	Runcu
	81987	Schela
	82136	Stăneşti
	82430	Tismana

HARGHITA	83847	Avrămeşti
	83428	Băile Tuşnad
	83464	Bălan
	83936	Bilbor
	83491	Borsec
	83151	Brădeşti
	84102	Cârţa
	83963	Căpâlniţa
	86461	Ciceu
	83981	Ciucsângeorgiu
	84086	Ciumani
	84148	Corbu
	84175	Corund
	86446	Cozmeni
	84380	Dârjiu
	84237	Dăneşti
	84264	Dealu
	84344	Ditrău
	83197	Feliceni
	84415	Frumoasa
	84460	Gălăuţaş
	83561	Gheorgheni
	84558	Joseni
	84594	Lăzarea
	86479	Leliceni
	84629	Lueta
	84656	Lunca de Jos
	84754	Lunca de Sus
	84825	Lupeni
	86438	Mădăraş
	84923	Mărtiniş
	85056	Mereşti
	83320	Miercurea-Ciuc
	85074	Mihăileni
	85243	Ocland
	83133	Odorheiu Secuiesc
	83375	Păuleni-Ciuc
	85289	Plăieşii de Jos
	85341	Praid
	86495	Racu
	85412	Remetea
	85680	Sâncrăieni
	85760	Sândominic
	85788	Sânmartin
	85840	Sânsimion
	86519	Sântimbru

	86501	Satu Mare
	85467	Săcel
	85528	Sărmaş
	85626	Siculeni
	85877	Subcetate
	85920	Suseni
	86453	Tomesti
	83632	Topliţa
	86133	Tulgheş
	86188	Tuşnad
	86222	Ulieş
	86311	Vărşag
	83749	Vlăhiţa
	86339	Voşlăbeni
	86366	Zetea
HUNEDOARA	87219	Aninoasa
	87745	Baia de Criş
	87843	Balşa
	87996	Baru
	88092	Băiţa
	87246	Baniţa
	88216	Bătrâna
	88261	Beriu
	88350	Blăjeni
	88449	Boşorod
	87291	Brad
	88788	Buceş
	88868	Bucureşci
	88920	Bulzeştii de Sus
	89026	Bunila
	86749	Cârjiţi
	89151	Cerbăl
	89240	Certeju de Sus
	87362	Crişcior
	89348	Densuş
	89561	Geoagiu
	86883	Ghelari
	90066	Lelese
	90119	Lunca Cernii de Jos
	90208	Luncoiu de Jos
	87059	Lupeni
	90342	Orăştioara de Sus
	87077	Petrila
	86990	Petroşani
	90538	Pui
	90663	Rapoltu Mare

	90878	Râu de Mori
	90725	Răchitova
	90805	Ribiţa
	91232	Sântămăria-Orlea
	91054	Sarmizegetusa
	91116	Sălaşu de Sus
	91447	Tomeşti
	91535	Topliţa
	87139	Uricani
	91795	Vaţa de Jos
	91937	Vălişoara
	91982	Veţel
	92097	Vorţa
	87175	Vulcan
MARAMUREŞ	106318	Baia Mare
	106684	Baia Sprie
	107314	Bârsana
	107154	Băiuţ
	107270	Bistra
	107403	Bogdan Vodă
	106746	Borşa
	107485	Botiza
	107519	Budeşti
	106782	Cavnic
	107582	Cerneşti
	107868	Coroieni
	107920	Cupşeni
	107975	Deseşti
	108017	Dragomireşti
	108151	Giuleşti
	179622	Groşii Ţibleşului
	108204	Ieud
	108222	Lăpuş
	108240	Leordina
	108348	Moisei
	108400	Ocna Şugatag
	179864	Onceşti
	108455	Petrova
	108473	Poienile de sub Munte
	179604	Poienile Izei
	108552	Remeţi
	108598	Repedea
	108614	Rona de Jos
	108632	Rona de Sus
	108669	Rozavlea
	108696	Ruscova

	108874	Săcel
	108892	Săliştea de Sus
	108945	Săpânţa
	109005	Strâmtura
	109041	Suciu de Sus
	179613	Şieu
	109096	Şişeşti
	106461	Tăuţii-Măgherăuş
	109354	Valea Chioarului
	109425	Vima Mică
	109504	Vişeu de Jos
	106979	Viseu de Sus
MEHEDINŢI	109924	Baia de Aramă
	110456	Balta
	111220	Cireşu
	112904	Dubova
	112245	Eşelniţa
	111818	Godeanu
	112263	Ilovăţ
	112370	Isverna
	110027	Obârşia-Cloşani
	112959	Podeni
	112995	Ponoarele
MUREŞ	116126	Chiheru de Jos
	116493	Daneş
	116545	Deda
	116590	Eremitu
	116796	Fântânele
	117042	Ghindari
	117319	Gurghiu
	117426	Hodac
	117550	Ibăneşti
	118058	Lunca Bradului
	118094	Măgherani
	118469	Nadeş
	118511	Neaua
	118931	Răstoliţa
	119153	Ruşii-Munţi
	119331	Sângeorgiu de Pădure
	114854	Sovata
	119625	Stânceni
	120138	Vătava
	120174	Veţca
NEAMŢ	121108	Agapia
	124938	Alexandru cel Bun
	120968	Bicaz

	121297	Bicaz-Chei
	121340	Bicazu Ardelean
	121652	Borca
	121732	Borleşti
	122025	Ceahlău
	122187	Crăcăoani
	122249	Dămuc
	122551	Farcaşa
	122828	Gârcina
	122864	Grinţieş
	122953	Hangu
	123601	Pângaraţi
	123479	Piatra Şoimului
	120726	Piatra-Neamţ
	123521	Pipirig
	123790	Poiana Teiului
	124493	Tarcău
	124563	Taşca
	124616	Tazlău
	125016	Vânători-Neamţ
PRAHOVA	131899	Adunaţi
	132137	Ariceştii Zeletin
	130954	Azuga
	136278	Bătrâni
	132342	Bertea
	132404	Brebu
	131210	Buşteni
	132486	Cărbuneşti
	132574	Ceraşu
	131336	Comarnic
	132841	Cosminele
	133795	Izvoarele
	134096	Măneciu
	134648	Poseşti
	134755	Predeal-Sărari
	134853	Proviţa de Jos
	134899	Proviţa de Sus
	135128	Salcia
	135226	Secăria
	131540	Sinaia
	131577	Slănic
	135315	Starchiojd
	135547	Şotrile
	135618	Ştefeşti
	135654	Talea
	135681	Tătaru

	135789	Telega
	136107	Valea Doftanei
SĂLAJ	140770	Cristolţ
	143067	Zalha
SATU MARE	137407	Certeze
SIBIU	143959	Arpasu de Jos
	143995	Aţel
	144054	Avrig
	144198	Biertan
	146021	Boiţa
	144535	Cârţişoara
	143735	Cisnădie
	143487	Cristian
	144599	Gura Râului
	144615	Hoghilag
	144713	Jina
	144731	Laslea
	145202	Orlat
	145275	Poiana Sibiului
	143502	Poplaca
	145293	Porumbacu de Jos
	145355	Racoviţa
	145382	Râu Sadului
	143520	Răşinari
	145471	Sadu
	145499	Sălişte
	145827	Tălmaciu
	145907	Tilişca
	145934	Turnu Roşu
	145961	Valea Viilor
SUCEAVA	147205	Breaza
	147241	Brodina
	147358	Broşteni
	146502	Câmpulung Moldovenesc
	151503	Capu Câmpului
	147713	Cârlibaba
	151451	Ciocăneşti
	151497	Coşna
	147884	Crucea
	148202	Dorna Candrenilor
	148131	Dorna-Arini
	148612	Frasin
	148729	Frumosu
	148765	Fundu Moldovei
	146584	Gura Humorului
	149138	Iacobeni

	149183	Izvoarele Sucevei
	149316	Mălini
	149370	Mănăstirea Humorului
	149502	Moldova-Suliţa
	149539	Moldoviţa
	149655	Ostra
	149682	Panaci
	149851	Poiana Stampei
	149931	Pojorâta
	150043	Putna
	150114	Raşca
	150178	Sadova
	150258	Slatina
	150294	Straja
	150356	Stulpicani
	150418	Sucevița
	150445	Şaru Dornei
	150702	Ulma
	150935	Vama
	146744	Vatra Dornei
	150980	Vatra Moldoviţei
TIMIŞ	157898	Nădrag
	158136	Pietroasa
	158895	Tomesti
VÂLCEA	167696	Băile Olăneşti
	168559	Bărbăteşti
	168675	Berislăveşti
	168755	Boişoara
	167794	Brezoi
	169119	Câineni
	167909	Călimăneşti
	169253	Costeşti
	169351	Dăeşti
	170220	Goleşti
	168041	Horezu
	171021	Malaia
	171539	Muereasca
	172153	Perişani
	172509	Racoviţa
	172812	Runcu
	172894	Sălătrucel
	173230	Stoeneşti
	174496	Titeşti
	174021	Vaideeni
	174254	Voineasa
VRANCEA	175126	Andreiaşu de Jos

	175224	Bârseşti
	175509	Chiojdeni
	176551	Jitia
	176686	Mera
	176891	Năruja
	178885	Negrileşti
	176944	Nereju
	177003	Nistoreşti
	177101	Paltin
	178910	Păuleşti
	177263	Poiana Cristei
	177469	Reghiu
	177762	Soveja
	178965	Spulber
	178117	Tulnici
	178313	Valea Sării
	178475	Vintileasca
	178545	Vizantea-Livezi
	178750	Vrâncioaia